ℭTITI LIVII PATAVINI HISTORICI. TERTIAE DECADIS.
PRAEFATIO.

IN PARTE Operis mei licet ꝓfari mihi qđ in principio ſummæ totius ꝓfeſſi ſunt
plæriq; rerũ ſcriptores: bellum maxime memorabile oium: q̃ unq̃ geſta ſunt: me ſcri
pturũ: Qđ Hãnibale duce Carthaginenſes cũ pop. ro. geſſere. Nã neq; ualidiores
opibꝰ ullæ iter ſe ciuitates: gẽteſq; cõtulerũt arma. Neq; iis ipſis tm̃ unq̃ uirium: aut
roboris fuit: & haud ignotas belli artes iter ſeſe: ſed exꝑtas primo punico cõſerebãt
bello: & adeo uaria belli fortuna: ancepſq; Mars fuit: ut ꝓpius ꝑiculo fuerint qui ui
cere. Odiis ẽt ꝓpe maioribus certarunt: quã uiribus: Romanis idignantibus: qđ uictoribꝰ uicti ul
tro iferrẽt arma. Pœniſq; qđ ſuꝑbe auareq; crederẽt imperitatum uictis eſſe. Fama ẽt ẽ Hannibalem
annorũ ferme nouem pueriliter blandientem patri Amilcari: ut duceret i Hiſpaniã: cũ ꝑfecto Afri
co bello exercitum eo traiecturus ſacrificaret altaribꝰ ad motũ tactis ſacris iureiurãdo adactũ ſe: cũ
primũ poſſet hoſtem fore po. ro. Angebant igentis ſpiritus uirũ Sicilia Sardiniaq; amiſſæ. Nam &
Siciliã nimis celeri deſpatiõe rerꝫ cõceſſam: & Sardiniã iter motũ Africæ fraude romanorũ ſtipen=
dio ẽt ſuꝑimpoſito itercepta͂. His anxius curis ita ſe Africo bello qđ fuit ſub recẽtẽ romanã pacẽ ꝑ
quinq; annos: ita deĩde nouẽ ãnis i Hiſpania augẽdo punico iꝑio geſſit: ut appareret maiꝰ eũ: quã
qđ gereret agitare i aĩo bellũ: & ſi diutiꝰ uixiſſet Amilcare duce pœnos arma Italiæ illaturos fuiſſe:
q Hannibalis ductu itulerũt. Mors Amilcaris ꝑ opportũa: & pueritia Hãnibalis diſtulerũt bellum.
Mediꝰ Aſdrubal iter patrẽ & filiũ octo ferme ãnos iꝑiũ obtinuit: flore ætatis uti ferũt: ꝑrio Amil
cari cõciliatꝰ gener ĩde ob altã idolẽ ꝓfectu animi aſcitus: & qa agere erat factiõis Barchinæ: opibꝰ
q̃ apud milites plebẽq; pluſq̃ modicæ erãt haud ſane uolũtate ꝑricipũ impio potitꝰ. Is plura cõſilio
quã ui gerẽs: auſpiciis regulorꝫ magis cõciliãdiſq; ꝑ amicitiã ꝑricipũ uouis gẽtibꝰ: quã bello: aut
armis rẽ carthaginẽſem auxit. Cæterꝫ nihilo ei pax tutior fuit. Barbarꝰ eũ qdã ob irã palã interfecti
ab eo dñi obtrũcauit ꝓhẽſuſq; a circũſtãtibꝰ: haud alio: quã ſi euaſiſſet uultu: tormẽtis quoq; cũ la=
ceraret: eo fuit habitu oris: ut ſuꝑante lætitia dolores ridẽtis ẽt ſpeciẽ ꝑbuerit. Cũ hoc Aſdrubale:
qa miræ artis i collicitãdis gẽtibꝰ impioq; iungẽdis ſuo fuerat: fœdus renouauerat po. ro. ut finis
utriuſq; imperii eſſet amnis iberus. Saguntiniſq; mediis inter impia duorum populorum libertas
ſuaret. In Aſdrubalis locũ haud dubia res fuit: qn ꝓrogatiuam militarem: qua ex templo iuuenis
Annibal intra ꝑtorium delatus imperatorq; ingenti omnium clamore atq; aſſenſu appellatus erat
Fauor etiam plebis ſequebat. Hunc uix dum pubere Aſdrubal ad ſe accerſierat: actaq; res i ſenatu
ẽt fuerat: barchinis nitẽtibus: ut aſſueſceret militiæ Annibal: atq; in paternas ſuccederet opes. Han
no alteriꝰ factiõis princeps: & æquũ poſtulare uĩ: iquit Aſdrubal: & ego tñ non cenſeo qđ petit: tri=
buendum. Cum admiratione tam ancipitis ſententiæ in ſe omnes conuertiſſet. Florem ætatis in=
quit Aſdrubal: quem ipſi patri Annibalis fruẽdum ꝑbuit. Iuſto iure eum a filio repeti cenſet: nos
tamen minime decet iuuentutem noſtram pro militari rudimento aſſuefacere libidini ꝑtorum: an
hoc timemus: ne Amilcaris filiꝰ nimis ſero imperia immodica: & regni ꝑṫni ſpem uideat? Et cuius
regis genero hæreditarii ſint relicti exercitus noſtri eius filio parum mature ſeruiamus. Ego iſtum
iuuenem domi tenendum ſub legibus: ſub magiſtratibus docendum uiuere æquo iure cum cæte=
ris cenſeo: ne quandoq; paruus hic ignis incendium ingens exuſcitet. Pauci ac ferme optimꝰ qſq;
Hannoni aſſentiebant. Sed ut plærũq; fit: maior pars meliorem uicit.

Bellũ africũ iter primũ & ſecũdũ bellũ punicum uide polybium Polybius ait quarto anno finitum bellũ africum

Atẽ. hãnonis ambiguã ſñiam

ℭTITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNICO DECADIS TERTIAE.

ℭLIBER PRIMVS.

MISSVS HANNIBAL IN HISPANIAM PRIMO STATIM AD=
uentu omnem exercitum in ſe conuertit Amilcarem uiuentem redditum ſi
bi ueteres milites credere: eundem uigorem in uultu uimq; in oculis: habi=
tum oris: liniamentaq; intueri: Deinde breui effecit: ut pater i ſe minimum
momentum ad fauorem conciliandum eſſet. Nunquam igenium idem ad
res diuerſiſſimas parendum atq; imperandum habilius fuit. Itaq; haud fa=
cile diſcerneres utrum imperatori: an exercitui carior eſſet. Neq; Aſdrubal
alium quẽquam ꝑficeꝫ malle: ubi quid fortiter ac ſtrenue agendum eẽt: ne=
q; milites alio duce plus confidere aut audere: plurimum audaciæ ad peri=
cula capeſſenda: plurimum cõſilii inter ipſa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari: aut ani
mus uinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par. Cibi potioniſq; deſiderio naturali: non uolu
ꝑtate modus finitus: uigiliarum ſomniq; nec die nec nocte diſcriminata tempora. Id quod geren=
dis rebus ſupereſſet: quieti datum. Ea neq; molli ſtrato: neq; ſilentio accerſita. Multi ſæpe militari ſa
gulo opertum humi iacentem inter cuſtodias: ſtationeſq; militum conſpexerunt. Veſtitus nihil in
ter æquales excellens: arma atq; equi conſpiciebanꝫ: equitum peditũq; idem longe primis erat: pri
ceps prælium inibat. Vltimus conſerto prælio excedebat. Has tantas uiri uirtutes ingentia uitia
æquabant. Inhumana crudelitas perfidia pluſquam punica. Nihil ueri: nihil ſancti: nullius die me

Virtutes Annibalis

Vitia Annibal

tus nullum iuſiurandum:nulla religio.Cum hac idole uirtutum ac uitiorum triennio ſub Aſdru-
bale impatore militauit:nulla re:q̃ agenda audendaq; magno futuro duci eſſet:ptermiſſa. Cæterũ
ex quo die dux eſt declaratus:uelut Italia ei ꝓuincia decreta:bellumq; romanum mãdatum eẽt: ni
hil prolatandum ratus:ne ſe quoq; ut patrem Amilcatem:deĩde Aſdrubalẽ cũctãtẽ caſus aliqs op
primeret.Sagũtinis inferre bellum ſtatuit.Quib⁹ expugnãdis:qa haud dubie Romana arma mo
uebant in olcadum fines prius ultra iberũ ea gẽs in parte magis:quã in ditione Carthaginẽſium
erat induxit exercitũ:ut nõ petiſſe ſaguntinos:ſed rerũ ſerie finitimis domitis gẽtibus:iũgẽdoq; tra

Strabo carteiam eſſe exiſtimant q̃ olim tarteſſus eſt dicta

ctus ad id bellũ uideri poſſet.Carteiã urbẽ opulẽtã caput eius gentis expugnat:diripitq;:quo me-
tu pculſæ minores ciuitates:ſtipẽdio ĩpoſito impium accepere:uictor exertitus:opulẽtuſq; præda
Carthaginẽ nouã in hiberna ẽ deductus.Ibi large partiẽdo pdam:pterita cũ fide exoluẽdo: cũctis
ciuiũ ſuorũ ſociorumq; animis in ſe firmatis:uere primo in uacceos motũ bellũ.Hermãdica & Ar-
bacala carthorũ urbes ui captæ.Arbacala & uirtute:& multitudie oppidanorũ diu defenſa ab Her
mãdica ꝓfugi exulib⁹ olcadum priore æſtate domitæ gẽtis cũ ſe iũxiſſent:cõcitãt Carpẽtanos:ador
tiq; Annibalẽ regreſſum ex Vacceis ꝓcul Tago flumine agmẽ graue pda turbauere. Annibal præ
lio abſtinuit:caſtriſq; ſup ripam poſitis:cum prima qes ſilẽtiũq; ab hoſtibus fuit: agmẽ uado traie
cit:ualloq; ita producto ut locum ad trãſgrediẽdũ hoſtes hẽrent.Inuadere eos trãſeũtes ſtatuit: eq-
tibus præcepit:ut cum ingreſſos aq̃ uiderent:adorirẽtur.Peditũ agmẽ iu ripa elephantes quadra-
gita diſpoſuit.Carpẽtanorũ cũ appẽdicibus olcadũ uacceorumq; cẽtum milia fuere.Inuicta acies
ſi æquo dimicaret campo.Itaq; & igenio feroces:& multitudine fræti:& qd metu ceſſiſſe credebant
hoſtem id morari uictoriã rati:qd itereſſet amnis:clamore ſublato paſſim ſine ullius impio:q cuiq;
ꝓximũ erat:in amnẽ ruũt.Ex parte altera ripæ uis ingẽs eqtũ in flumẽ imiſſa:medioq; alueo haud
q̃q̃ pari certamine cõcurſum.Quippe ubi pedes iſtabilis:ac uix uado fidẽs uel inermi eqte equo te
mere acto puerti poſſet.Eques corpe armiſq; liber:equo uel p medios gurgites ſtabili cõmin⁹ emi
nuſq; rẽ gereret.Pars magna flumine abſumpta:quidã uerticoſo amni delati in hoſtes ab elephãtis
obtriti ſunt.Poſtremi:quibus ingreſſus in ſuam ripã tutior fuit.Ex uaria trepidatione cum iunum

Annibalis uictoria ad Tagum

colligerentur:priuſq̃ tãto pauore recipent aĩos.Annibal agmine quadrato amnem ingreſſus fugã
ex ripa fecit.Vaſtatiſq; agris intra paucos dies Carpẽtanos quoq; ĩ deditionem accepit. Et iam oĩa
trans Iberũ præter ſaguntinos carthaginẽſiũ erãt.Cũ ſaguntinis bellũ nõdum erat. Cæterũ belli cã
certamina cum finitimis ferebant maxime turdetanis:quib⁹ cũ adeſſet idẽ:qui litis erat ſator: nec
certamen iuris:ſed uim q̃ri appareret:legati a ſaguntinis Romã miſſi auxilium ad bellũ iam haud
dubie immĩnẽs orãtes.Cõſules tunc Romæ erãt.P.Cornelius Scipio:&.T.Sempronius longus q

.P. Corneli⁹. T. Sempronius cõſ.

cum legatis in ſenatũ introductis de rep.retuliſſent placuiſſetq; mitti legatos in Hiſpaniam ad res
ſociorum inſpiciẽdas:qb⁹:ſi uideretur digna cauſa:& Annibali denũciarẽt: ut a ſaguntinis ſociis
po.ro.abſtinerẽt:& Carthaginẽ in Africã traiicerent:ac ſociorũ po.ro.q̃rimonias deferrẽt.Hac lega
tione decreta:nec dũ miſſa:oĩum ſpe celerius ſaguntũ oppugnari allatum ẽ:tunc delata ex integro
res ad ſenatum:& alii ꝓuincias conſulibus Hiſpaniã atq; Africã decernẽtes terra mariq; rem geren
dã cenſebant.Alii totum in Hiſpaniam Annibalemq; intendebant bellũ.Erant qui non temere mo
uendã rem tãtam:expectandoſq; ex Hiſpania legatos cenſerent.Hæc ſententia:quæ tutiſſima uide-
bat uicit.Legatiq; eo maturius miſſi.P.Valerius Flaccus:&.Q.Fabius Pamphilus ſaguntum ad
Annibalem atq; inde Carthaginem:ſi non abſiſteret bello ad ducem ipſum in pœnam fœderis ru-
pti depoſcendum.Dum ea romani parãt:cõſultantq;:iã ſaguntum ſumma ui oppugnabat:ciuitas
ea lõge opulẽtiſſima ultra iberꝫ fuit ſita paſſus mille ferme a mari oriundi a Zacyntho inſula dñr.
Mixtiq; ẽt ab Ardea Rutulorꝫ quidã generis.Cæterũ in tantas breui creuerãt opes ſeu maritimis
ſeu terreſtribus fructibus ſeu multitudinis incremẽto:ſeu ſanctitate diſcipliæ:q̃ fidẽ ſocialẽ uſq; ad
pniciẽ coluerunt. Annibal ĩfeſto exercitu ĩgreſſus fines:peruaſtatis paſſim agris:urbẽ tripartito ag
greditur.Angulus muri erat in planiorẽ patẽtiorẽq; quã cætera circa uallẽ uergẽs:aduerſus eũ ui-
neas agere ĩſtituit:p quas aries mœnib⁹ admoueri poſſet.Sed ut locus ꝓcul muros ſatis æqu⁹ agẽ
dis uineis fuit:ita haud quaq̃ ꝓſpe:poſteaq̃ ad effectũ uẽtũ ẽ operis:cœptis ſuccedebat:& turris ĩ-
gẽs imminebat & murus:ut ĩ ſuſpecto loco ſupra certæ modũ altitudinis emunitus erat. Et iuuen-
tus delecta ubi plurimũ piculi ac laboris oſtẽdebat:ibi ui maiore obſiſtebant:ac primo miſſilibus
ſummouere hoſtem:nec qc̃q̃ ſatis tutũ muniẽtibus pati.Deide iã nõ pro mœnibus mõ:atq; turri te
la micare:ſed ad erũpẽdũ ẽt in ſtationes opaq; hoſtiũ aĩus erat.Quibus tumultuariis certaminib⁹
aut ferme plures ſagũtini cadebãt:q̃ Pœni ut uero Annibal ipſe dum murum incautius ſubit ad-

Tragula

uerſum femur tragula grauiter ictus cecidit: tanta circa fuga atq; trepidatio fuit:ut non multum
abeſſet:quin opa ac uineæ dereſerent:obſidio deinde p paucos dies magis q̃ oppugnatio fuit. Dũ
uulnus ducis curaret:p qd tpſ ut qes certaminũ erat:ita ab apparatu opum:ac munitionum nihil
ceſſatũ.Itaq; acrius de integro obortũ eſt bellũ pluribuſq; partibus uix accipientibus qbuſdã opa
locis:uineæ cœptæ agi:admoueriq; aries.Abundabat multitudine hoĩum pœnus:ad cẽtũ.n.quin
quaginta milia habuiſſe in armis credit.Oppidani ad oĩa tuenda obeundaq; multimoda arte de-
tineri cœpti ſunt:& non ſufficiebãt.Iã.n.feriebant arietibus muri:q̃ſſatæ quoq; multæ partes erant.
Vna continentibus ruinis nudauerat urbẽ tres deinceps turres:quãtũq; inter eas muri erat:cũ fra-
gore ingenti ꝓciderãt:captũq; oppidũ ea ruina crediderãt pœni.Qua uelut ſi pariter utroſq; mu-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rus texiſſet:ita utriq̃ in pugnam ꝓcurſum ē.Nihil tumultuariæ pugnæ ſimile erat:quales in op pu-
nationibus urbium ꝑ occaſionē partis alterius cōſeri ſolēt.Sed iunctæ acies uelut patēti cāpo:inter
ruinas muri tectaq̃ urbis modico diſtantia īteruallo cōſtiterāt.Hinc ſpes:hinc deſperatio aīos irri-
tat pœno cœpiſſe iā ſe urbē:ſi paululum adnitať:credēte.Sagūtinis ꝓ nudata mœnibus patria cor
pora opponēti bus:nec ullo pedē referente:ne relicto a ſe loco hoſtē immitteret.Itaq̃ quo acrius:&
cōfercti m magis utriq̃ pugnabať eo plēs uulnerabanť.Nulloq̃ inter arma corporaq̃ uano īterci-
dēte telo.Falarica erat Saguntinis miſſile telū haſtali abligneo:& cætero tereti ꝑterq̃ ad extremum Falarica
undæ ferrū extabat.Id ſicut in pilo q̄dratum ſtuppa circūligabāt:liniebantq̃ pice.Ferrū aūt tres ilō quid ſit
gum habebat pedes:ut cū armis tranſfigere corpus poſſet:ſed id maxime ēt:ſi hæſiſſet in ſcuto: nec
penetraſſet in corpus:pauorem faciebat:qđ cum medium accēſum mitteret:cōceptumq̃ ipſo mo-
tu multo maiorē ignē ferret:arma omitti cogebat:nudūq̃ militē ad inſequētes ictus ꝑbebat.Cum
ergo diu anceps fuiſſet certamē:& ſaguntinis q̄a ꝑter ſpem reſiſterent:creuiſſent animi pœnꝰ: quia
nō uiciſſet pro uicto eſſet.Clamorē repente oppidani tollūt:hoſtemq̃ in ruinas muri expellunt in
de impeditū trepidātēq̃ exturbāt.Poſtremo fuſum fugatūq̃ in caſtra redigunt.Interim a Roma le-
gatos ueniſſe nūciatū eſt:qui bus obuiā ad mare miſſi ab Hannibale q̄ dicerēt:nec tuto eos aditu-
ros inter tot tam efferatarū gentiū arma:nec Annibali in tāto diſcrimine reꝝ ope eē legatiōes audi
re.Apparebatq̃ nō admiſſos ꝓtinus Carthaginē ituros.Lřas igitur nūcioſq̃ ad principes factionis
barchinæ ꝑmittit:ut ꝑparēt ſuorū aīos:ne quid pars altera gratificari pro romanis poſſet . Itaq̃ ꝑter
quā q̄d amiſſi:auditiq̃ nō ſunt:ea quoq̃ uana atq̃ irrita legatio fuit.Hāno unꝰ aduerſo ſenatu cām
fœderis rupti magno ſilētio ꝓpter auctoritatē ſuā cū aſſenſu audientiū egit. Per duos fœderū arbi-
tros ac teſtes monuiſſe:ꝑdixiſſe ne Amilcaris ꝓgeniē ad exercitū mitterent:nō manes:non ſtirpem
eius cōquieſcere uiri:nec unq̄ donec ſanguinis nominiſq̃ barchini quiſq̄ ſuperſit: quietura roma-
na fœdera.Iuuenem flagrātem cupidine regni uiāq̃ unam ad id cernētem:ſi ex bellis bella ferendo
ſuccinctus armis legioni buſq̃ uiuat:uelut materia igni ꝑbens ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo
hoc incendiū:quo nunc ardetis.Saguntum ueſtri circūſedent exercitus:unde arceť fœdere : mox
Carthaginem circūſedebūt romanæ legiones ducibus diis iiſdē:ꝑ quos priore bello rupta fœdera
ſunt ulti. Vtrū hoſtē:an uos:an fortunā utriuſq̃ populi ignoratis?Legatos a ſociis:& pro ſociis ue
niētes bonus imꝑator ueſter in caſtra nō admiſit.Ius gentiū ſuſtulit.Hi tñ unde ne hoſtiū q̄dē lega-
ti arcentur pulſi ad uos ueniūt:rex fœdere repetūtur:publica fraus abſit:auctorem culpæ:& reū cri
minis depoſcūt: quo lenius agūt:ſegnius incipiunt:eo cum cœpint:uereor:ne ꝑſeuerātius ſæuiāt.
Aegades īſulas:erycēq̃ ante oculos ꝓponitæ: quæ terra mariq̃ ꝑ quattuor & uigiti annos paſſi ſi- Eguſam
tis:nec puer hic dux erat:ſed pater ipſe Amilcar Mars alter:ut iſti uolunt.Sed Tarēto tū in Italia nō inſulam
abſtinueramus ex fœdere:ſicut nunc ſagunto nō abſtinemus. Vicerūt ergo dii homineſq̃ : & id de polybius
quo uerbis ambigebatur:uter populus fœdus rupiſſet euētus belli uelut æquus iudex : unde ius uocat
ſtabat:ei uictori am dedit.Carthagini nūc Annibal uineas turreſq̃ admouit.Carthaginis mœnia
q̄tit ariete.Saguntí ruinæ:falſus utinam uates ſim nřis capitibꝰ icidēt.Suſceptumq̃ cum ſagūtinis
bellum habēdum cum romanis ē.Dedemus ergo Annibalem dicet aliq̄s:ſcio meam leuem eſſe in
eo auctoritatem ꝑꝑ paternas inimicitias.Sed & Amilcarem eo periſſe lætatus ſum:qđ ſi ille uiue-
ret:bellum iam cum romanis haberemus:& hunc iuuenem tanq̄ furiam:facemq̃ huius belli odi:
ac deteſtor:nec dedendum ſolum ad piaculum rupti fœderis:ſed ſi nemo depoſcat deuehendum ī
ultimas maris terrarumq̃ oras:ablegandūq̃ eo:unde nec ad nos nomē famaq̃ eius accedere :nec
ſollicitare q̄etæ ciuitatis ſtatum poſſit.Ego autem ita cēſeo legatos ex templo Romam mittendos
qui ſenatui ſatiſfaciāt:alios q̄ Annibali nūciēt:ut exercitum a ſagunto abducat.Ipſumq̃ Annibalē
ex fœdere romanis dedāt.Tertiam legationem ad res ſaguntinas reddēdas decerno.Cū Hāno per
oraſſet: nemini omnium certare oꝛone cum eo neceſſe fuit:adeo prope omnis ſenatus Annibalis
erat:infeſtiuſq̃ locutū arguebāt Hānonem:quam flaccum Valerium legatum Romanum Reſpō
ſum inde romanis legatis eſt.Bellum ortum a ſaguntinis non ab Hannibale eſſe : populū romanū
iniuſte facere:ſi ſaguntinos uetuſtiſſimæ Carthaginēſium ſocietati ꝑponat. Dum romani tempꝰ te-
rūt legatiōibus mittendis.Hānibal quia feſſum militem ꝑliis operibuſq̃ habebat:paucorū iis die-
rū q̄etē dedit:ſtationibus ad cuſtodiā uinearum:aliorūq̃ operum diſpoſitis interim aīos eoꝝ nūc
ira ī hoſtes ſtimulando:nūc ſpe ꝑmiorum accēdit:ut uero pro cōcione ꝑdam captæ urbis edixit mi
litum fore. Adeo accenſi oēs ſunt:ut ſi exemplo ſignum datum eſſet:nulla ui reſiſti uideretur poſſe
Saguntini ut a ꝑliis quietem habuerāt:nec laceſcentes:nec laceſſiti ꝑ aliquot dies:ita nō nocte nō
die unq̄ ceſſauerant ab opere:ut nouum murum ab ea parte:q̄ patefactū oppidū ruinis erat:refice
rent.Inde oppugnatio eos aliquāto atrocior: quam ante adorta eſt. Nec qua primum: aut potiſſi-
mū parte ferrent opem:cum oīa uariis clamoribus ſtreperēt:ſatis ſcire poterāt.Ipſe Annibal: q̄ tur-
ris mobilis oīa munimēta urbis ſupans altitudīe agebať:hortator aderat:quæ cū admota catapul-
tis:baliſtiſq̃ ꝑ oīa tabulata diſpoſitis:muros cuſtodibus nudaſſet. Tum Annibal occaſionē ratus:
quīgētos ferme afros cū dolabris ad ſubruendū ab imo murū mittit.Nec erat difficile opus: qđ ce Sagunti.
mēta nō calce durata erant:ſed interlita luto ſtructuræ antiquæ genere.Itaq̃:anteq̄ cæderet ruebat partē pœ
perq̃ patentia ruinis agmina armatorū ī urbē uadebāt.Locū quoq̃ editū capiūt.Collatiſq̃ eo cata nꝰ occu-
pultis baliſtiſq̃:ut caſtellum in ipſa urbe:uelut arcē imminētē hērēt:muro circundant.Et ſagunti- pat

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ni muroꝝ interiorem a nōdum capta urbis parte ducunt. Vtrinqꝫ ſumma ui:& muniunt & pugnāt.
Sed interiora tuēdo:minorē ī dies urbē ſaguntini faciunt. Simul creſcit inopia oīum lōga obſidio
ne:& minuit̄ expectatio externæ opis:Cum tā ꝓcul romani unica ſpes:circa oia hoſtiū eſſent:pau⸗
liſꝑ tamen affectos aīos recreauit repētina ꝓfectio Annibalis in oretanos carpētanoſqꝫ:qui duo po
puli delectus acerbitate cōſternati retentis cōquiſitoribꝰ metum defectionis cum præbuiſſent:op⸗
preſſi celeritate Annībalis:omiſerunt mota arma. Nec Sagunti oppugnatio ſegnior erat. Maharba
le Himilconis filio:quem præfecerat Annibal:ita impigre rem agente:ut ducem abeſſe:nec ciues:
nec hoſtes ſentirent. Is & prælia aliquot ſecunda fecit:& tribꝰ arietibꝰ aliq̄tulum muri diſcuſſit ſtra⸗
taqꝫ oia recentibꝰ ruinis aduenienti Annibali oñdit. Itaqꝫ ad ipſam arcem ex templo ductꝰ exercitꝰ
atroxqꝫ prælium cum multoꝝ utrinqꝫ cæde initum:& pars arcis capta eſt. Temptata deīde ꝑ duos

Temptatæ pacis conditiones

exigua pacis ſpes Alconem ſaguntinnm:& Alorcum Hiſpanum: Alcō ī cōſciis ſaguntinis ꝓcibus
aliqd motuꝝ ratus cum ad Annibalem noctu trāſiſſet:poſteaq̄ nihil lachrymæ mouebāt cōditio⸗
neſqꝫ triſtes:ut ab irato uictore ferebātur:trāſfuga ex oratore factus apud hoſtem māſit morituꝝ af⸗
firmans:q ſub cōditionibꝰ his de pace ageret. Poſtulabat̄ āt redderent res Turdetanis:traditoqꝫ oī
auro atqꝫ argento:egreſſi urbe cū ſingulis ueſtimentis ibi habitarent:ubi pœnꝰ iuſſiſſet. Has pacis
leges abnuente Alcone accepturos ſaguntinos. Alorcꝰ uinci animos ubi alia uincant̄ affirmās: ſe
pacis eius interpretem fore pollicet̄. Erat autem tum miles Hannibalis:cæteꝝ publicæ ſaguntinis
amicus:atqꝫ hoſpes. Tradito palam telo cuſtodibꝰ hoſtium trāſgreſſus munimenta ad prætorem
ſaguntinum:& ipſe ita iubebat:eſt deductꝰ. Quo cum ex templo cōcurſus hoīum oīs generis eſſet

Alorci uerba ad ſaguntinos

factus:ſummota cætera multitudine ſenatꝰ alorco datus eſt. Cuius talis oro fuit ſi ciuis ipſe Alcō
ſicuti ad pacem petendam ad Annibalem uenit:ita pacis cōditiōes ab Annibale ad uos retuliſſet
ſupuacaneum hoc mihi fuiſſet iter:quo nec orator Annibalis:nec trāſfuga ad uos ueniſſem. Cum
uero ille aut ueſtra:aut ſua culpa māſerit apud hoſtem:ſi metum ſimulauit ſua:ueſtra ſi ꝑiculum eſt
ad uos ueꝝ referentibus:ego ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis uobis cōditiōes pro uetu
ſto hoſpitio:qđ mihi uobiſcum eſt:ad uos ueni. Veſtra āt cā me nec ulliꝰ alteriꝰ loq:q̄ loquor apud
uos:uel ea fides ſit:qđ neqꝫ dum ueſtris uiribꝰ reſtitiſtis:neqꝫ dum auxilia a romanis ſperaſtis:pa⸗
cis unq̄ apud uos mētionem feci. Poſteaq̄ nec a romanis uobis ulla ſpes eſt:nec ueſtra iā aut arma
uos:ut mœnia ſatis defendūt:pacem afferro ad uos magis neceſſariam:quam æquam:cuius ita ali
q̄ ſpes eſt:ſi eam quemadmodum uictor fert Annibal ſi uos ut uicti audiatis. Si nō id:qđ amittit̄: ī
dāno cū oia uictoriis ſint:ſed quicqd relinquit̄:pro munere habituri eſtis:urbem uobis:quā ex ma⸗
gna iam parte dirutam captam fere totam hēt:adimit:agros relinquit locū aſſignaturꝰ ī quo nouū
oppidū ædificetis. Aurum argētūqꝫ oē publicum & priuatum ad ſe iubet deferri : cōiugū ueſtraqꝫ
corpora:ac liberoꝝ ueſtroꝝ ſuat inuiolata:ſi inermes cum binis ueſtimētis a ſagunto uelitis exire
Hæc uictor hoſtis imperat. Hæc q̄q̄ ſint grauia atqꝫ acerba fortūa ueſtra uobis ſuadet. Egdē haud
deſpo:cum oīum poteſtas ei a uobis facta ſit:aliqd ex his rebꝰ remiſſurum. Sed hæc patiēda cēſeo
potiꝰ quā trucidari corpora ueſtra:rapi trahiqꝫ ante ora ueſtra cōiuges ac liberos belli iure ſinatis.

Ad hæc audiēda cū circūfuſa paulatim multitudine permixtum ſenatui eſſet populi cōſilium:
repente primores:ſeceſſione facta:prius q̄ reſponſum daret̄:argentum:aurumqꝫ omne ex publico
priuatoqꝫ in forum collatum:in ignem ad id raptim factum cōiicientes:eodem plæriqꝫ ſemetipſos
ꝓcipitauerūt. Cum ex eo pauor ac trepidatio totam urbem ꝑſuaſiſſet. Alius inſuper tumultꝰ ex ar⸗

Atꝛ Saguntinoꝝ deſpationem

ce audit̄. Turris diu q̄ſſata ꝓciderat:perqꝫ ruinam eiꝰ cohors pœnoꝝ impetu facto:cum ſignum i⸗
peratori dediſſet:nudatam ſtationibus:cuſtodiiſqꝫ ſolitis hoſtium eſſe urbem non cunctandum in
tali occaſiōe ratus Annibal:totis uiribus aggreſſus:urbem momento cœpit:ſigno dato:ut oēs pu
beres interficerent̄:qđ imperium crudele cæterum prope neceſſarium cognitum in ipſo euentu ē.
Cui enim parci potuit ex iis:qui aut incluſi cum coniugibꝰ ac liberis domos ſuꝑ ſeipſos cōcrema⸗
uerunt:aut armati nullum ante finem pugnæ quam moriētes fecerūt: Captum oppidum cum in⸗

Saguntinoꝝ cædes

genti ꝑda q̄q̄ plæraqꝫ a dominis de induſtria corrupta erāt:& in cædibus uix ullum diſcrimen æta
tis ira fecerat:& captiui militum præda fuerant:tamen ex ꝑtio rerum uenditarum aliquantum pe⸗
cuniæ redactnm eē cōſtat:& multam ꝑtioſam ſuppellectilem:ueſtemqꝫ miſſam Carthaginē. Octa⸗
uo menſe:quam cœptum oppugnari:captum ſaguntum quidam ſcripſere:inde Carthaginem no
uam in hyberna Annibalem conceſſiſſe. Quinto deinde mēſe:quam a Carthagine ꝓfectus ſit: in
Italiam ꝑueniſſe:q̄ ſi ita ſunt:fieri non potuit:ut. P. Cornelius. T. Sēpronius cōſules fuerit:ad quos
ī principio oppugnationis legati ſaguntini miſſi ſunt:& q in ſuo magiſtratu cum Annibale alter
ad Ticinum amnem ambo aliq̄to poſt ad Trebiam pugnauerit:aut oia breuiora aliq̄to fuere:aut
Saguntum principio anni:quo. P. Corneliꝰ. T. Sēpronius conſules fuerunt:non ceptū oppugna⸗
ri ſed captum ē:nam exceſſiſſe pugna ad Trebiam. T. Sempronīꝰ in annum. M. Seruilii &. C. Fla⸗
minii nō pōt:qa Flaminius Arimini cōſulatum iniit creatus ab. T. Sempronio conſule:q poſt pu⸗
gnam ad Trebiam:ad creādos cōſules Romam cum ueniſſet:comitiis ꝑfectis ad exercitum ī Hy⸗
berna rediit ſub idem fere tempꝰ & legati:q redierant a Carthagine Romam rettulerūt oia hoſtilia
eſſe:& ſagunti excidium nunciatum ē:tātuſqꝫ mœror miſericordiaqꝫ peremptorum ſociorum in⸗
digne:& pudor nō lati auxilii:& ira in carthaginenſem:metuſqꝫ de ſumma rerum cœpit: uelut ſi iā
ad portas hoſtis eſſet:ut tot uno tempore motibus animi turbati trepidarent magis:quā cōſulerēt.

Nãq; neq; hoſtẽ acriorẽ:bellicoſioreq; ſecum cõgreſſum:nec rem romanã tam deſidẽ unq̃ fuiſſe atq;
imbellẽ.Sardos:corſoſq;:& hiſtros:atq; illyricos laceſſiſſe magis:q̃ exercuiſſe romana arma:& cũ gal
lis tumultuatum magis:q̃ belligeratũ:pœnũ hoſtẽ ueteranum trium & uigiti annoꝝ militia duriſſi
ma iter hiſpanas gẽtes ſemp̱ uictorẽ. primũ Amilcare:deide Aſdrubale:nũc Annibale duce acerri-
mo aſſuetũ:recentẽ ab excidio opulentiſſimæ urbis Iberũ trãſire:traheꝛ ſecũ tot excitos hiſpanoꝝ po
pulos:cõciturũ auidas ſemp̱ armoꝝ gallicas gẽtes cũ orbe terraꝝ bellũ gerẽdũ i Italia:ac p̱ mœnibꝰ
romanis eſſe.Nominatæ iã antea cõſulibꝰ ꝓuiciæ erãt. Tum ſortiri iuſſi.Cornelio Hiſpania Sempro
nio Africa cũ Sicilia euenit.Sex i eum ãnũ decretæ legiones:& ſocioꝝ:q̃tum ipſis uidereꝛ:& claſſis
q̃tum parari poſſet quattuor & uigiti peditum romanoꝝ milia ſunt ſcripta:& octingenti equites ſo
cioꝝ.xliiii.peditum:&.iiii.eqtum:naues.ccxx.qnq̃remes:celoces uigiti deductæ.Latum ide ad po-
pulum uellent:iuberent populo carthaginenſi bellum idici: eiuſque belli cauſa ſupplicatio p urbẽ
habita:atq; adorati dii:ut bene ac fœliciter eueniret:qđ bellum populus romanus iuſſiſſet:iter cõ-
ſules ita copiæ diuiſæ.Sempronio datæ legiões duæ:ea q̃terna milia erant peditum.& trecenti equi Copiæ
tes:& socioꝝ ſexdeci milia peditũ:eqtes mille octigenti.naues longæ.clx.celoces duodecim cum his ad bellũ
terreſtribꝰ maritimiſq; copiis.L.Semproniꝰ miſſus i Siciliã:ita i Africã tranſmiſſurꝰ:ſi ad arcendum decretæ
Italia pœnũ cõſul alter ſatis eſſet:Cornelio minꝰ copiaꝝ datũ qa.T.Mãliꝰ p̃tor:& ipſe cum haud in
ualido p̃ſidio i Galliã mittebaꝛ:nauium maxime Cornelio numerꝰ diminutus.lxv.qnqueremes
datæ:neq;.n.mari ueutuꝝ:aut ea parte belli dimicaturum hoſtem putabant:& duæ romanæ legio-
nes cum ſuo iuſto eqtatu:& q̃ttuordecim millibus ſociorum peditum:eqtibꝰ ſexcẽtis:duas legiões
romanas:q̃ttuordecim milia & q̃dringentos quiquagita ſocioꝝ peditũ:mille eqtes ſocios.dc.roma-
nas Gallia ꝓuicia eodem uerſa i punicum bellum habuit his ita cõparatis.ut oĩa iuſta ante bellum
fierent:legatos maiores natu.Qu.Fabium.M.Liuium.L.Aemylium.C.Licinium.Qu. Bebium i
Africã mittunt ad pcunctandos carthaginenſes:publicõe cõſilio Annibal Sagũtum oppugnaſſet
& ſi id:quod facturi uidebanꝛ:faterenꝛ:ac defenderent:publico cõſilio factum:ut idicent populo
carthaginenſi bellum.Romani poſteaq̃ Carthaginẽ uenerũt:cũ ſenatus datus eſſet:&.Qu.Fabius
nihil ultra quã unum:qđ mandatum erat:pcũctatus eẽt. Tum ex Carthaginẽſibus unus princeps
ueſtra romani:inquit:& prior legatio fuit:cũ Annibalẽ tanq̃ ſuo cõſilio Saguntum oppugnantem
depoſcebatis.Cæteꝝ hæc legatio uerbis adhuc lenior:re aſperior:tunc.n.Annibal & iſimulabatur:
& depoſcebaꝛ:nunc a uobis & cõfeſſio culpæ exprimiꝛ:& ut a cõfeſſis res extẽplo repetunꝛ:ego aũt
nõ publico priuatoue cõſilio Saguntum oppidũ oppugnatũ ſit: quærẽdum cenſeam. Sed utrum
iure an iniuria:noſtra.n.hæc q̃ſtio atq; aĩaduerſio in ciuẽ noſtrum eſt:noſtro an ſuo fecerit arbitrio:
uobiſcum una diſceptatio eſt:licuerint ne p fœdꝰ fieri.Itaq; qm̃ diſcerni placet:qd publico conſilio
q̃d ſua ſp̃ote imperatores faciãt:nobis uobiſcũ fœdus eſt a Luctatio cõſule ictũ:i quo caueꝛ utroꝝq;
ſociis:nihil de ſaguntinis:nec dum enim erant ſocii ueſtri:cautum eſt at eni fœdere:quod cũ Aſdru
bale ictum eſt: ſagũtini excipiunꝛ:aduerſus qđ nihil ego dicturꝰ ſum niſi qđ a uobis didici:uos.n. C.Lucta
qđ.C.Luctatiꝰ cõſul primo nobiſcũ fœdus icit:qa neq; auctoritate pattum:nec populi iuſſu ictum tius
erat negaſtis uos eo teneri:itaq; aliud de itegro fœdus publico cõſilio ictũ eſt:ſi uos nõ tenẽt ueſtra
fœdera:niſi ex auctoritate aut iuſſu ueſtro icta:nec nos qdẽ Aſdrubalis fœdus:qđ nobis iſciis icit
obligare potuit. Proĩde omitte Sagunti atq; Iberi mẽtionẽ faceꝛ:& qđ diu parturit aĩus ueſter ali-
quãdo pariat. Tum romanꝰ ſinu ex toga facto:hic inqt uobis bellũ & pacẽ portamꝰ.Vtrũ placet ſu
mite.Sub hanc uocẽ:haud minꝰ ferociter daret utrum uellet ſucclamatũ eſt:Et cum is ſinu iterum
effuſo bellum dare dixiſſet:accipeꝛ ſe oẽs reſp̃oderunt:& qbus acciperẽt aĩs iiſdẽ ſe geſturos.Hæc
directa pcunctatio:ac denũciatio belli magis ex dignitate Po.Ro.uiſa eſt quã de fœdeꝝ iure uerbis
diſceptaꝛ cum ãte tum maxime Sagunto exciſa. Nam ſi uerboꝝ diſceptationis res eſſet:qđ fœdus
Aſdrubalis cũ Luctatii prioꝛ fœdeꝛ pmutatum eſt:cõparãdum nõ erat:cum i Luctatii fœdere diſer
te additum eſſet:ita id ratum fore:ſi populus cẽſuiſſet:i Aſdrubalis fœdere:nec exceptum tale qcq̃
fuerit:& tot ãnoꝝ ſilẽtio ita uiuo eo cõprobatum ſit fœdus:ut ne mortuo qdẽ auctoꝛ qcq̃ mutareꝛ
Quãq̃ & ſi priore fœdere ſtareꝛ:ſatis cautum erat ſaguntinis ſociis utrorũq; exceptis.Nam neq; ad-
ditum erat iis:q tunc eſſent:nec ne q poſtea aſſumerenꝛ:& cum aſſumere nouos liceret ſocios:quis
æquum cẽſeret:aut ob nulla queq̃ merita i amicitiã recipi aut receptos i fidẽ nõ defendi? tãtum ne
Carthaginenſium ſoccii aut ſollicitarenꝛ ad defectionem:aut ſua ſponte deſciſcentes reciperentur.

Legati romani a carthagine:ſicut his Romæ iperatũ erat.i Hiſpaniã ut adirẽt ciuitates:ut i ſocie
tatem pellicerent:aut auerterent a pœnis:traiecerũt ad Barguſios primũ puenere:a quibꝰ benigne
excepti:qa tædebat:iperii punici:multos trans Iberũ populos ad cupidinẽ nouæ fortũæ erexerũt
ad Voltianos ide ẽ uẽtum:quoꝝ celebre p Hiſpaniã rñſum:cæteros populos a ſocietate rõana auer Voltia-
tit.Ita.n.maximis natu ex iis in cõſilio reſp̃odit.Quæ uerecũdia ẽ:uos romani poſtulare: ut ueſtrã noꝝ re
carthaginẽſium p̃ponamus amicitiæ?cũ qui id fecerũt ſaguntinos crudelius quã pœnus hoſtis p- ſponſum
didit uos ſocii p̱dideritis:ibi q̃ratis ſocios cẽſeo:ubi ſagũtina clades ignota ẽ:hiſpanis populus ſi-
cut lugubre ita iſigne documẽtũ ſagũti ruinæ erũt:ne qs fidei romãæ aut ſocietati cõfidat:ide ex tẽ-
plo abire finibꝰ uolciãoꝝ iuſſu a nullo deide cõcilio hiſpãiq; benigniora uerba tulere.Itaq; neqcq̃
pagrata Hiſpãia i galliã trãſeũt:i his noua terribiliſq; ſpecies uiſa eſt:qđ armati (ita mos gẽtis erat)
i concilium uenerunt:cum uerbis extollentes uirtutẽ gloriamq; populi romani ac magnitudinem

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

imperii petiſſent:ne pœno bellum Italiæ inferenti ꝑ agros:urbeſq; ſuas tranſitum darent. Tãtus cũ
fremitu riſus dicitur ortus:ut uix a magiſtratibus maioribuſq; natu iuuentus ſedaret̃:adeo ſtolida
impudenſq; poſtulatio uiſa eſt cenſere ne i italiã tranſmittant galli bellũ:ipſos id auertere i ſe:agroſq;
ſuos ꝓ alienis populandos obiicere. Sedato tandem fremitu reſponſum legatis eſt:neque romano
rum i ſe meritum eſſe:neq; carthaginẽſium iniuriã:ob quæ aut pro romanis:aut aduerſus pœnos
ſumãt arma. Contra audire ſeſe gentis ſuæ hoĩes agris finibuſq; Italiæ pelli ac populo romano ſtipẽ
diumq; facere:& cætera indigna pati. Eadem ferme i cæteris Galliæ conciliis dicta auditaq;:nec ho-
ſpitale qcq̃:pacatumue ſatis prius auditum:q̃ Maſſiliã uenerunt:ibi oĩa a ſociis inq̃ſita cũ cura ac ſi
de cognita ꝓoccupatos iam ab Annibale galloꝝ animos eſſe:ſed ne illi quidẽ ipſi ſatis mitẽ gẽtem
fore adeo ferocia:atq; idomita igenia eſſe:ni ſubinde auro:cuiꝰ auidiſſima gens eſt:principum ani

Galli aui diſſima gens auri

mi cõcilientur. Ita peragratis Hiſpaniæ & Galliæ populis legati romam redeunt:haud ita multo po
ſteaquã cõſules i ꝓuincias ꝑfecti erant:ciuitatẽ omnem in expectationẽ belli erectam inuenerunt:ſatis
cõſtante fama:iã Iberum pœnos tranſiſſe. Annibal Sagunto capto Carthaginẽ nouam in hiberna
cõceſſerat:ibiq; auditis:quæ Romæ quæq; Carthagine acta:decretaq; forent:ſe nõ ducẽ ſolum:ſed
cauſam eſſe belli:partitis diuenditis reliqꝭ prædæ:nihil differendum ratus:Hiſpani generis mili-
tes cõuocat. Credo ego uos:iquit:ſocii:& ipſos cernet̃:pacatis omnibus Hiſpaniæ populis:aut fini
endam uobis militiã:exercituſq; dimittẽdos eſſe:aut in alias terras transferendum bellum:ita.n.hæ
gentes non pacis ſolum:ſed etiã uictoriæ bonis florebunt:ſi ex aliis gentibꝰ ꝓdam & gloriã q̃remus
itaq; cum longinqua a domo inſtet militia:incertumq; ſit quando domos noſtras:& quæcunq; ibi
ſunt cara:uiſuri ſitis:ſiquis ueſtrum ſuos uiſere uult:cõmeatum do:primo uer̃:edico:adſitis:ut diis
bene iuuantibus bellum ingentis gloriæ:prædæq; futurum incipiamus. Omnibꝰ fere uiſendi do-
mos oblata ultro poteſtas grata erat:& iam deſiderantibus ſuos:& longius in futuꝝ prouidentibꝰ
deſiderium:per totum tꝑs hyemis requies:inter labores aut iam exhauſtos:aut mox exhauriendos
renouabit corpora aĩoſq; ad oĩa de integro patienda:uere primo ad edictum conuenere. Annibal:
cum recenſuiſſet oĩum auxilia gentiũ. Gadis profectus Herculi uota exoluit:nouiſq; ſe obligat uo
tis:ſi cætera proſpera eueniſſent:inde partiens curas:ſimul inferendi atq; arcendi belli:nedum ipſe
terreſtri per Hiſpaniã Galliaſq; itinere Italiã peteret:nuda apertaq; romanis Africa:ab Sicilia eſſet:
ualido p̃ſidio eam firmare ſtatuit:pro eo ſupplementum ipſe ex Africa maxime iaculatorum leui-
um armis petiit:ut afri i Hiſpania:hiſpani i africa:melior procul a domo futurus uterq; miles:uelut
mutuis pignoribus obligati:ſtipendia facerent. Tredecim milia octigẽtos quinquaginta pedites
certatos miſit in Africam:& funditores baleares octingentos ſeptuaginta:equites mixtos ex mul-
tis gentibꝰ mille:& has copias partim Carthagini præſidio eſſe partim diſtribui per Africã iubet:
ſimul conquiſitoribus in ciuitates miſſis quattuor milia deſcripta delectæ iuuentutis:p̃ſidium eoſ-

Cetra ſcuti genus

dem & obſides Carthaginem duci iubet:neq; Hiſpaniam negligendam ratus:atq; ideo haud minꝰ
qđ haud ignarus erat:circuitam a romanis eã legatis ad ſollicitandos principũ aĩos. Aſdrubali fra
tri uiro impigro eam ꝓuinciam deſtinat:firmatq; eum africis maxime præſidiis peditum afroꝝ.xi.
milibus octingẽtis quiquaginta liguribus:trecentis balearibus:ad hæc peditũ auxilia additi equi
tes libii phœnices mixtũ punicũ afris genus trecẽti & numidæ mauriq; accolæ Oceani ad mille octi
genti:& parua uergetũ manus:ex Hiſpaniã ducẽti equites:& ne quod terreſtris deeſſet auxilii genꝰ
elephãti.xiiii.claſſis p̃terea parata ad tuẽdã maritimã orã:quia qua parte belli uicerãt:ea tum quoq;
rem geſturos romanos credi poterat:qnq̃ginta qnq̃remes:q̃driremes duæ triremes qnq; :ſed aptæ i
ſtructæq; remigio:triginta & duæ qnq̃remes erant:& triremes qnq; a Gadibꝰ Carthaginẽ ad hiber
na exercitus rediit:atq; inde ꝓfectus præter omiſſam urbẽ ad Iberum maritimam oram ducit:Ibi
fama eſt:in quiete uiſum ab eo iuuenem diuina ſpecie:qui ſe a Ioue diceretur ducem in Italiam An
nibali miſſum:proinde ſequeret̃ neq; uſquã a ſe deflecteret oculos:pauidũ primo nuſquã circũſpi-
cientem aut reſpicientẽ ſe ſecutũ deinde cura humani ingenii:cũ quidnã id eſſet:qđ reſpicere ueti
tus eſſet:agitaret aĩo:tẽperare oculis nequiuiſſe. Tum uidiſſe poſt ſe ſerpẽtem mira magnitudĩe cũ
ingenti arboꝝ:ac uirgultoꝝ ſtrage ferri:ac poſt iſequi cum fragore cæli nimbum: tum quæ moles
ea:quidue eſſet quærentem:audiuiſſe uaſtitatem Italiæ eſſe:pergeret porro ire: nec ultra iquireret:
fineretq; fata in occulto eſſe. Hoc uiſu lætus tripartito Iberum copias traiecit:præmiſſis qui galloꝝ
animos:qua traducendus exercitus erat:donis cõciliarẽt:alpiumq; tranſitus ſpecularent̃. Nonagi-

Quantis copiis Annibal iberum traiecerit

ta mille peditum duodecim milia equitum Iberum traduxit:Ilergetes inde:Barguntoſq;:& Auſe-
tanos:& Aquitaniam:quæ ſubiecta eſt Pyreneis montibus ſubegit:oræq; huic omni ꝑfecit Hãno-
nẽ ut fauces:q̃ Hiſpanias gallis iũgunt ĩꝑtãte eſſent decem milia peditum Hannoni ad ꝓæſidium
obtinẽdæ regionis data:& mille equites. Poſteaquam ꝑ pyreneum ſaltum traduci exercitus cœptus
eſt:rumorq; ꝑ barbaros manauit: certior de bello romano tria milia inde carpetanorum peditum
iter auerterunt. Conſtabat nõ tam bello motos:quã longinquitate uiæ inſuperabiliq; alpium tranſi
tu. Annibal:quia reuocare:aut ui retinere eos anceps erat:ne cæteroꝝ:etiã feroces animi irritarẽtur
ſupra ſeptẽ milia hominũ domos remiſit. Quos & ipſi grauari militia ſenſerat. Carpetanos quoq;
a ſe dimiſſos aſſimulans:ide ne mora atque otium animos ſollicitaret cum reliquis copiis Pyreneũ
tranſgreditur:& ad oppidum Illiberũ caſtra locat. Galli quãq̃ Italiæ bellum inferri audiebãt tamen
quia ui ſubactos trans pyreneos hiſpanos fama erat:præſidiaq; ualida impoſita:metu ſeruitutis ad

arma cõſternati Ruſcinonẽ aliquot populi cõueniũt:qđ ubi Annibali nũciatũ ẽ:morã magis quã
bellũ metuẽs oratores ad regulos eoꝝ miſit:colloqui ſemetipſum uelle cũ iis:& uel illi ꝓpiꝰ Illibe-
rũ accederẽt:uel ſe Ruſcinonẽ ꝓceſſuꝝ:ut ex ꝓpinquo cõgreſſus facilior eẽt:nã & acceptuꝝ eos in
caſtra ſua ſe lætum:nec cũctanter ſeipſum ad eos uẽtuꝝ:hoſpitẽ.n.ſe Galliæ nõ hoſtem aduenIſſe:
nec ſtrictuꝝ ante gladiũ:ſi ꝑ gallos liceat:quã in Italiã ueniſſet:& ꝑ nũcios q̃dem hæc. Vt uero regu
li gallorũ caſtris ad Illiberꝝ ex tẽplo motis:haud grauate ad pœnũ uenerũt:capti donis cũ bona pa
ce exercitũ ꝑ fines ſuos p̃ter Ruſcinonẽ oppidũ trãſmiſerũt i Italiã.Interi nihil ultra quã Iberꝝ trãſiſſe
Annibalẽ a maſſiliẽſium legatis Romã ꝑlatũ erat:cũ ꝑinde ac ſi alpes iã trãſiſſet.Boii ſollicitatis in-
ſubribus defecerũt:neqꝫ tam ob ueteres impiiras:quã qđ nuꝑ circa padum:placẽtiã:Cremonãqꝫ
colonias in agꝝ gallicum deductas ægre patiebant.Itaqꝫ armis repẽte arreptis:in eum ipm agꝝ im
petu facto tm̃ terroris ac tumultus fecerunt:ut nõ agreſtis mõ multitudo:ſed ipi triumuiri romani
q̃ ad agꝝ uenerãt aſſignãdum:diffiſi Placẽtiæ mœnibꝰ:Mutinã cõfugerit.C.Luctatiꝰ.A.Seruilius
.M.Anniꝰ Luctatii nomẽ haud dubium eſt ꝓ.A.Seruilio:&.M.Annio.Q.Accilium:&.C.Heren
nium hñt q̃dã annales:alii.P.Cornelium Aſinã:&.C.Papyrium Naſonẽ.Id quoqꝫ dubium ẽ:lega
ti ad expoſtulãdum miſi ad boios uiolati ſint icertum:an i triũuiros agꝝ metãtes ipetꝰ ſit factꝰ.Mu-
tiæ cum obſiderent:& gẽs ad oppugnãdaꝝ urbium artes rudis pigerrima eadẽ ad militaria opa:ſe
gnis itactis aſſideret muris:ſimulari cœptum de pace agi:euocatiqꝫ ab galloꝝ principibꝰ legati ad
colloqum nõ cõtra ius mõ gẽtium:ſed uiolata ẽt:q̃ data i id tp̃s fide erat cõprehẽdunt negãtibꝰ gal
lis niſi obſides ſibi redderent:eos ſe dimiſſuros.Cum hæc de legatis nunciata eẽnt:& Mutina p̃ſidi
umqꝫ i ꝑiculo eſſet.L.Mãliꝰ impator ira accenſus effuſum agmen ad Mutinã ducit:ſiluæ tunc circa
uiã erãt pleriſqꝫ icultis. Ibi iexplorato ꝓfectus:in iſidias p̃cipitatus multa cũ cæde ſuoꝝ ægre in ap-
tos cãpos emerſit.Ibi caſtra communita:& q̃a gallis ad tẽtãda ea defuit ſpes:refecti ſunt militum ai
q̃q̃ acciſas res ſatis cõſtabat.Iter deide de integro cœptũ:nec dũ ꝑ patẽtia loca ducebat agmẽ:cum
apparuit hoſtis ubi rurſus ſiluæ itrate:tũ poſtremos adorti cũ magna trepidatiõe:ac pauore oĩum
octigentos milites occiderũt. Sex ſigna ademere:finis & gallis territãdi & pauẽdi romanis fuit:ut
ex ſaltu iuio atqꝫ ipedito euaſere.Inde aptis locis facile tutãtes agmẽ romani Cãnetũ uicũ ꝓpiquũ
pado cõtẽdere:Ibi ſe munimento ad tempus:commeatibuſqꝫ fluminis & Brixianoꝝ galloꝝ auxi-
lio aduerſus creſcẽtẽ i dies multitudinem hoſtium tutabãtur.Qui tumultus repẽs poſteaq̃ eſt Ro-
mam ꝑlatus:& punicum inſuꝑ gallico bello auctum patres ꝑcepere.C.Attilium prætorem cũ una
legione romana & q̃nqꝫ milibus ſociorum delectu nouo a cõſule cõſcriptis:auxiliũ ferre Mãlio iu
bẽt.Qui ſine ullo certamie (abſeſſerãt.n.hoſtes) Cãnetũ ꝑuenit:&.P.Corneliꝰ i locũ eiꝰ:q̃ miſſa cũ
p̃tore fuerat:trãſcripta legiõe noua ꝓfectus ab urbe.lx.longis nauibꝰ p̃ter oram ethruriæ.Ligurũqꝫ
& ide Saliciũ mox ꝑuenit Maſſiliam:& ad proximum oſtium Rhodani (Pluribꝰ.n.diuiſus amnis
in mare decurrit) caſtra locat:uix dum ſatis credens Annibalẽ ſuꝑaſſe Pyraneos mõtis. Quem ut
de Rhodani quoqꝫ trãſitu agitare aiaduertit:incertus q̃m ei loco occurreret:nec dum ſatis refectis
ab iactatione maritima militibus:trecentos interim delectos equites:ducibus maſſiliẽſibus:& au
xiliãribus gallis ad explorãda oĩa:uiſendoſqꝫ ex tuto hoſtes p̃mittit. Annibal cæteris metu pacatis
aut p̃tio:iam in uulgaꝝ ꝑuenerat agꝝ gentis ualidæ.Colũt aũt circa utrãqꝫ ripam Rhodani & dif
fiſi citeriore agro arceri pœnum poſſe:ut flumen pro munimento haberent oĩbus ferme ſuis trans
Rhodanum traiectis ulteriorem ripam amnis obtinebãt.Cæteros accolas fluminis Annibal:& eos
ipſos:qui ipſas ſedes tenuerant:ſimul ꝑlicit donis ad naues undiqꝫ contrahẽdas fabricandaſqꝫ.Si-
mul & ipſi traiici exercitũ leuariqꝫ quamprimũ regionẽ ſuã tanta hoĩum urgente turba cupiebant.
Itaqꝫ ingẽs coacta uis nauiũ ẽ lintriũqꝫ temere ad uicinalem uſum paratarum.Nouaſqꝫ alias primũ
galli ichoantes cauabãt ex ſingulis arboribus:deinde & ipſi milites ſimul copia materiæ ſimul faci
litate opis inducti:alueos iformes:nihil dũmodo innare aq̃ & capere onera poſſent:curãtes raptim
faciebant:q̃bus ſe ſuaqꝫ trãſueherẽt.Iamqꝫ oĩbus ſatis paratis ad traiiciẽdũ:timebat ex aduerſo ho-
ſtis oẽm ripã eq̃tes uiriqꝫ obtinẽtes quos ut auerteret.Hãnonẽ Bomilcaris filiũ uigilia prima no-
ctis cũ parte copiaꝝ:maxime hiſpanis:auerſo flumie ire iter unius diei iubet:& ubi p̃io poſſit:quã
occultiſſime traiecto amni circũducere agmẽ:ut cũ facto opus ſit:adoriat a tergo hoſtẽ:ad id dati
duces galli educũt inde milia quinqꝫ &.xx.ferme ſupra paruæ inſulæ circũfuſum amnẽ latiorẽ ubi
diuidebat:eoqꝫ minus alto alueo tranſitũ oſtendere:ibi raptim cæſa materia:rateſqꝫ fabricatæ:iq̃-
bus equi uiriqꝫ & alia onera traiicerent:hiſpani ſine ulla mole in utres ueſtimentis coniectis ipi cæ
teris ſuppoſitis incubantes flumẽ trãſnatauere:& alius exercitꝰ:ratibꝰ iũctis:tranſuectus caſtris ꝓpe
flumẽ poſitis:nocturno itinere:atqꝫ operis labore feſſus quiete unius diei reficit:itẽto duce ad cõſi
lium opportune exequẽdũ.Poſtero die ꝓfecti:ex loco ꝓdito fumo ſignificante tranſiſſe:& haud ꝓ-
cul abeſſe:qđ ubi accepit. Annibal:ne tp̃i deeſſet:dat ſignum ad traiiciendũ:iã paratas aptaſqꝫ hẽ-
bat pedes lintres eques fere ꝓꝑ equos nãtes nauiũ agmẽ ad excipiendũ aduerſi impetum fluminis:
parte ſuꝑiore trãſmittẽs:trãquilitatẽ infra traiicientibus littibus præbebat:equoꝝ pars magna nã-
tes loris a puppibus trahebant:p̃ter eos:quos inſtructos frenatoſqꝫ:ut ex templo egreſſo in ripã eq̃-
ti uſi eſſent:ipoſuerũt in naues.Galli occurſant in ripam cũ uariis ululatibus cãtuqꝫ moris ſui:qua-
tientes ſcuta ſuper capita uibrãteſqꝫ dextris tela:q̃q̃ & ex aduerſo terrebat tanta uis nauium:cum in
genti ſono fluminis & clamore uario nautaꝝ militũ & q̃ nitebant ꝑrumpere impetum fluminis &

Boii a ro
manis de
ficiunt

Bis Mãli
us in inſi
dias p̃ci-
pitatur

Vulgares
circa Rho
danum

Atẽ An-
nibalis
cõſilium

ꝗ ex altera ripa traiicientes ſuos hortabantur. Iam ſatis pauẽtes aduerſo tumultu terribilior a tergo adortus clamor caſtris ab Hãnone captis: mox & ipſe aderat ancepſq; terror circũſtabat: & e nauibus tãta uis armatorũ in terrã euadẽs: & a tergo iprouiſa ꝑmebat acies. Galli poſteaꝗ uim facere conati ſunt ultro pellebantur: qua parte reuiſum maxime iter ꝑrumpunt: trepidiq; i uicos paſſim ſuos diffugiũt.

Galloꝝ fuga

Annibal cæteris copiis per ocium traiectis: ſpernens iam gallicos tumultus caſtra locat. Elephãtorũ & traiiciendoꝝ uaria cõſilia fuiſſe credo: certo uariata memoria eſt actæ rei. Quidã cõgregatis ad ripã elephãtis tradũt ferociſſimum ex iis irritatũ a rectore ſuo: cũ refugiẽtem in aꝗ nãtẽ ſeꝗret traxiſſe gregem ut quẽq; timẽtẽ altitudiuẽ deſtituerat uado: ipetu ipſo fluminis in alterã ripã rapiente. Cæteꝝ magis cõſtat ratibus traiectos id ut tutius cõſilium ante rem foret: ita acta re ad fidem ꝑnius eſt: ratem unã.cc.lõgã pedes.l.latã a terra in amnẽ porrexerũt: quã ne ſecũda aqua deferretur: pluribus retinaculis ualidis parte ſupiore ripæ religatã põtis imodũ: humo cõiecta cõſtrauerãt: ut belluæ audacter uelut ꝑ ſolum igrederent. Altera ratis æque lata lõga pedes.c.ad traiiciẽdũ flumẽ apta huic copulata ẽ: ut cũ elephãti ꝑ ſtabilẽ ratẽ: tanꝗ uiam ꝓgrediẽtibus fœmininis acti: ubi i minorem applicatã trãſgreſſi ſunt: ut ex tẽplo reſolutis: qbus leuiter annexa erat uinculis: ab actuariis: aliquot nauibus ad alterã ripam ꝑtrahitur. Ita primis expoſitis: alii deide repetiti ac traiecti ſunt: nihil ſane trepidabãt: donec cõtinẽti uelut põte agerent: primis erat pauor: cũ ſoluta a cæteris rate in altũ rapentur: ibi urgẽtes iter ſe cedẽtibus extremis ab aqua trepidationẽ aliquãtũ edebãt: donec qetem ipſe timor circũſpiciẽtibus aquã feciſſet. Excidere etiam ſæuiẽtes quidã in flumen. Sed pondere ipſo ſtabiles: deiectis rectoribus: quærendis pedetentim uadis: in terram euaſere. Dum elephãti traiiciuntur: interim Annibal numidas eqtes qngẽtos ad caſtra romana miſerat ſpeculatũ: ubi & ꝗtæ copiæ eẽnt: & qd pararent: huic alæ equitum miſſi: ut ante dictum ẽ: ab oſtio Rhodani trecẽti romanoꝝ equites occurrũt: prælĩũ atrocius: quã ꝓ numero pugnãtium editur: nam ꝑter multa uulnera cædes et ꝓpe par utrinq; fuit: fugaq; & pauor numidaꝝ romanis iam admodum feſſis uictoriam dedit. Victores ad.clx.nec oẽs romani ſed pars galloꝝ: uicti amplius ducẽtis ceciderunt. Hoc principiũ ſimulq; omen belli: ut ſummæ rerum ꝓſpeꝝ euẽtum: ita haud ſane icruentam ancipitiſq; certaminis uictoriam romanis portẽdit. Re ita geſta ad utrũq; ducem ſui redierũt: nec Scipiõis ſtare ſententia poterat: niſi ut ex cõſiliis cœptiſq; hoſtis & ipſe conatus caperet: & Annibalẽ incertũ utrũ ceptũ in Italiam itenderet iter: an cum eo ꝗ primus ſe obtuliſſet romanus exercitus: manus cõſereret. Auertit a præſenti certamine boioꝝ legatio reguliq; Matali aduentus ꝗ ſe duces itineꝝ: ſocios ꝑiculi fore affirmãtes: itegro bello nuſꝗ ante libatis uirib⁹ Italiam aggrediendam cenſent. Multitudo timebat quidẽ hoſtẽ nõdũ oblitterata memoria ſuperioris belli: ſed magis iter immẽſum: alpeſq; rem fama utiq; in expertis horrendam metuebat. Itaq; Annibal: poſteaquam ipſi ſententia ſtetit pergere ire: atq; Italiam petere: aduocata cõcione uarie militum uerſat animos caſtigando: ahhortãdoq;: Mirari ſe quiſnam pectora ſemꝑ impauida repens terror inuaſerit: per tot annos uincentis eos ſtipendia facere: Neq; ante Hiſpania exceſſiſſe: quam omnes gentes & terræ: quas duo diuerſa maria amplectantur: carthaginenſium eẽnt: indignatos deinde qđ quicũq; Saguntum obſediſſẽt uelut obnoxiam ſibi dedi: poſtularet populus Romanus Iberꝝ traieciſſe ad delendum nomẽ romanorum: liberãdumq; orbem terrarum: tum nemini uiſum id longum: cum ab occaſu ſolis ad exortus itẽderent iter: nũc poſteaꝗ multo maiorem partem itineris emenſam cernãt. Pyreneũ ſaltũ inter ferociſſimas gẽtes ſupatũ. Rhodanũ tm̃ amnem: tot militibus galloꝝ ꝓhibẽtibus: domita etiã ipi⁹ fluminis ui: traiectũ in cõſpectu alpes hẽant: quarum alterum latus Italiæ ſit: in ipſis portis hoſtiũ fatigatos ſubſiſtere. Quid aliud alpes eſſe credentes quã montium altitudines? fingerẽt altiores Pyreneis iugis: nullas ꝓfecto terras cœlũ contingere: nec inexupabiles humano generi eſſe. Alpes quidem habitari: coli: gignere: atq; alere aiantes: peruias paucis eſſe exercitibus: eos ipſos: quos cernãt: legatos nõ pẽnis ſublime elatos alpes tranſgreſſos: nec maiores quidẽ eoꝝ indigenas: ſed aduenas Italiæ cultores has ipſas alpes ingentibus ſæpe agminib⁹: cũ liberis: ac coniugib⁹ migrãtiũ mõ tuto trãſmiſiſſe. Militi quidẽ armato nihil ſecum præter iſtrumenta belli portãti: qd inuium aut inexuperabile eſt? Sagũtum ut caperetur: quid ꝑ octo menſes periculi: quid laboris exhauſtum ẽ? Romam orbis terrarum caput petẽtibus: quicꝗ adeo aſpum atq; arduum uideri: qđ incœptũ moretur: cœpiſſe quondã gallos ea quæ adiri poſſe pœnus deſpet. Proinde aut cederẽt aĩo atq; uirtute genti: ꝑ eos dies totiens ab ſe uictæ: aut itineris finẽ ſperent campũ interiacentẽ Tyberi: ac mœnib⁹ romanis. His exhortationibus icitatos corpora curare: atq; ad iter ſe parare iubet. Poſtero die ꝓfectus aduerſa ripa Rhodani mediterranea Galliæ petit: nõ quia rectior ad alpes uia eẽt: ſed ꝗtũ a mari receſſiſſet: minus obuiã fore romanũ credens: cum quo: priuſꝗ in Italiam uentum foret: nõ erat i aĩo manus cõſerere. Quartis caſtris ad inſulã ꝑuenit: ubi Arar Rhodanuſq; amnis diuerſis ex alpibus decurrẽtes agri aliꝗtulum amplexi cõfluũt in unũ: mediis campis iſulæ nomẽ inditũ accolũt ꝓpe allobroges gens iam inde nulla gallica gente opib⁹ aut fama inferior. Tum diſcors erat. Regni certamine ambigebant fratres maior: & qui prius iperitarat Brancus noĩe minore a fratre & cœtu iuniorũ qui iure minus ui plus poterat: pellebatur: huius ſeditiõis ꝑopportuna diſceptatio cũ ad Annibalẽ deiecta eẽt: arbiter regni factus: qđ erat ſenatus principũq; ſententia: futuꝝ imperium maiori reſtituit: ob id meritũ commeatu: copiaq; rerum oĩum & ueſtis eſt adiutus: qđ infames frigoribus alpes ꝑparare cogebãt. Sedatis certaminib⁹ allobrogũ: cũ iã alpes peteret: nõ recta regione inter in-

Conſiliũ traiiciendorum Elephantorum

Atrox omẽ futuri ſucceſſus impugnat

Annibalis hortatio ad ſuos

Arar Rhodanus

ſtituit:ſed ad leuam in tricaſtinos flexit:inde per extremam oram uocontioꝝ agri tetendit in trigo-
rios haud uſquã ĩpedita uia:priuſquã ad Druentiã flumen ꝑuenit.Is & ipſe alpinus amnis lõge om Druẽti
nium Galliæ fluminum difficillimus trãſitu eſt.Nam cum aquæ uim uehat ingẽtem:non tamẽ na flu.
uiũ patiẽs eſt:qa nullis coercitus riuis:pluribus ſimul:neq; iiſdẽ alueis fluẽs:noua ſemp uada no-
uoſq; gurgites faciẽs:& ob eadẽ pediti quoq; incerta uia ẽ.Ad hæc ſaxa globoſa uoluẽs:nihil ſtabi
le:nec tutum ĩgrediẽti præbet:& tũ forte imbribus auctus ingẽtem trãſgredientibus tumultũ fecit:
cũ ſup cætera trepidatione ipſi ſua:atq; ĩcertis clamoribus turbarẽtur.P.Cornelius cõſul triduo fe-
re:poſteaq̃ Annibal ab ripa Rhodani mouit:quadrato agmine ad caſtra hoſtiũ uenerat nullã di-
micãdi morã facturus.Cæterũ:ubi deſerta monumẽta:nec facile ſe tãtũ ꝓgreſſos aſſecuturꝫ uidet:
ad mare:ad naues rediit tutius faciliuſq; ita deſcẽdẽti ab alpibus.Annibali occurſurus:ne tamen
nuda auxilis romanis Hiſpania eſſet:quã ꝓuinciã ſortitus erat.Gn.Scipionẽ fratrẽ cũ maxima pte Scipiõis
copiaꝝ aduerſus Aſdrubalẽ miſit:nõ ad tutandos tãtũmodo ueteres ſocios:cõciliandoſq; nouos: conſulis
ſed etiã ad pellendũ Hiſpania Aſdrubalẽ:ipſe cũ admodũ exiguis copiis Placẽtiã repetit:eo qui cir conſiliũ
ca Padũ erat exercitu Italiã defenſurus.Annibal ab Druentia campeſtri maxime itinere cum bona
pace ad alpes incolẽtiũ ea loca galloꝝ peruenit.Tũ q̃q̃ fama prius:qua quidẽ incerta in maius ue-
ro ferri ſolent:percepta res erat:tamẽ ex propinquo uiſa montiũ altitudo:niueſq; cælo prope ĩmix-
tæ:tecta informia ĩpoſita rupibus:pecora iumẽtaq; torrida frigore:homines intonſi & ĩculti:aĩalia
inanimaq; oĩa rigẽtia gelu:cætera uiſu:quã dictu fœdiora terrorẽ renouare.Erigentibus ĩ primos
agmen cliuos apparuerunt iminẽtes tumulos inſidẽtes montani:Qui ſi ualles occultiores inſediſ
ſent:coorti in pugnã repẽte ingẽtem fugã:ſtragemq; dediſſent.Annibal conſiſtere ſigna iubet:gal-
liſq; ad uiſenda loca præmiſſis:poſteaq; cõperit trãſitũ ea nõ eſſe:caſtra iter cõfragoſa oĩa prærupta q;
quã extẽtiſſima poteſt ualle:locat.Tũ p eoſdẽ gallos haud ſane multũ lingua moribuſq; abhorren
tes cũ ſe immiſcuiſſent colloquiis mõtanoꝝ edoctus iterdiu tantũ obſideri ſaltũ:nocte in ſua quẽq;
dilabi tecta:luce prima ſubiit tumulos:ut ex aperto:atq; iterdiu uiã p anguſtias facturus:die dein
de ſimulãdo aliud quã quod parabatur cõſumpto:cũ eodem:quo cõſtiterãt loco:caſtra cõminuiſ
ſent:ubi primũ digreſſos tumulis mõtanos:laxataq; ſenſit cuſtodias:pluribus ignibus:quam pro
numero manẽtiũ ĩ ſpeciẽ factis:ĩpedimẽtiſq; cũ equite relictis:& maxĩa parte peditũ:ipſe cũ expedi-
tis acerrimo quoq; uiro:raptim anguſtias euadit:iiſq; ipſis tumulis:quos hoſtes tenuerãt:cõſedit.
Pria deĩde luce caſtra mota & agmẽ reliquũ incidere cœpit.Iã mõtani:ſigno dato ex caſtellis ad ſta- Att.tu-
tionẽ ſolitã conueniebant:cũ repẽte conſpiciũt alios arce occupata ſua ſup caput iminẽtis:alios uia multum
trãſire hoſtes utraq; ſimul obiecta res oculis:animis imobiles paꝝ p eos defixit.Deĩde:ut trepidatio & ſtragẽ
nẽ ĩ anguſtiis ſuoq; ipſo tumultu Annibalis miſceri agmẽ uidere:eq̃s maxĩe cõſternatis q̃bus q̃cq̃d in alpibꝰ
adiecĩſſent ipſi terroris ſatis ad pniciem fore rati:puerſis rupibꝰ:iuxta ĩuia:ac deuia aſſueti decurrũt
Tũ uero ſimul ab hoſtibus ſimul ab iniq̃tate locoꝝ pœni oppugnabanť:pluſq; iter ipſos ſibi cuiq;
tẽdẽti ut periculo priꝰ euaderet:quã cũ hoſtibꝰ certaminis erat.Eq̃ maxĩe ĩfeſtũ agmen faciebãt:q̃ &
clamoribus diſſonis:quos nemora etiã:repercuſſæq; ualles augebãt territi trepidabant:& icti forte
aut uulnerati adeo cõſternati ſunt ut ſtragẽ igentẽ ſimul hominũ ac ſarcinarũ oĩs generis facerent:
multoſq; turba:cũ præcipites diruptæq; utriq; anguſtiæ eẽnt in imenſum altitudinis deiecit:quoſdã
& armatos:inde ruinæ maximæ modo iumẽta cũ oneribus deuoluebanť.Quæ q̃q̃ fœda uiſu erãt:
ſtetit parũper tamẽ Annibal:ac ſuos cõtinuit:ne tumultũ ac trepidationẽ augeret.Deiñ poſteaq̃ in
terrũpi agmẽ uidit:piculũq; eẽ:ne exutũ ĩpedimẽtis exercitũ neq̃cq̃ ĩcolumẽ traduxiſſet:decurrit ex
ſupioř loco:& cũ ĩpetu ipſo fudiſſet hoſtẽ:ſuis tumultũ auxit.Sed iis tumultꝰ momẽto tẽporis:po-
ſteaq̃ liberata itinera fuga mõtanoꝝ erãt:ſedať:nec p ociũ modo:ſed ꝓpe ſilẽtio mox oẽs traducti.
Caſtellum inde:qđ caput eius regionis erat:uicoſq; circũiectos capit:& captiuoꝝ pecoribus p tri-
duum exercitũ aluit.Et quia nec mõtanis primo pculſis nec loco magnopere ĩpediebãť:aliquantu
lũ eo triduo uiæ cõfecit.Peruentũ ĩde ad frequẽtẽ cultoribus alium:ut iter mõtana:populũ ibi nõ
bello aperto:ſed ſuis artibꝰ:fraude:deĩde ĩſidiis eſt ꝓpe circũuentꝰ.Magno natu pricipes caſtelloꝝ
oratores ad pœnũ ueniunt:alienis malis utili exẽplo doctos memorãtes amicitiã malle:quã uim
experiri:pœnoꝝ itaq; obedienter impata facturos:cõmeatũ itineriſq; duces & ad fidẽ ꝓmiſſoꝝ obſi
des acciperet.Annibal nec temeř credendo:nec aſpernãdo:ne repudiati aperte hoſtes fierẽt:beni-
gne cũ reſpõdiſſet:obſidibꝰ:quos dabãt acceptis:commeatu:quẽ ĩ uia ipſi detulerant uſus nequaq̃
ut iter pacatos incompoſito agmine duces eorũ ſeq̃tur.Primũ agmen elephanti:& equites erãt ipſe
poſt cum robore peditũ circũſpectans ſollicitus omnia incedebat:ubi in anguſtiorem uiam ex par
te altera ſubiectã iugo ĩſup iminenti uentum eſt:undiq; ex ĩſidiis Barbari a fronte:& a tergo coorti
cõminus eminuſq; petũt:ſaxa ĩgentia ĩ agmen deuoluit:maxima a tergo uis hominum urgebat: Excipit
ĩ eos uerſa peditum acies haud dubium fecit:qui niſi firmata extrema agmina fugiſſent:ingẽs ĩ eo pœnus
ſaltu accipienda clades fuerit.Tunc quoq; ad extremũ periculi ac prope pniciem uentum eſt.Nã inſidiis
dum cunctareť Annibal dimittere in anguſtias agmen:quia non ut ipſe equitibus præſidio erat:
ita peditibus quicquam ab tergo auxilii reliquerat:occurſantes p obliqua montani erupto medio
agmine uiam ĩſedere:noxque una Annibali ſine equitibus ac impedimentis acta eſt.Poſtero die iã
ſegnius itercuſantibus Barbaris:iniunctæ copiæ ſaltuſq; haud ſine clade maiore tamen iumentorũ
quam hominũ pnicie ſupatus:inde montani pauciores iam & latrocinii magis:quã belli more con

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

curſabant:modo in primū modo inouiſſimum agmē:ut cuiq; aut locus opportunitatē daret:aut ꝓgreſſi moratiue aliquā occaſionē feciſſent.Elephanti ſicut præcipites per arctas uias magna mora agebant:ita tutum ab hoſtibꝰ:q̄cunq; icederent:quia inſuetis adeundi propiꝰ metus erat:agmen ꝓcedebāt.Nono die in iugum alpium peruentū eſt per iuia plæraq;:& terrores:quos aut ducētium fraus:aut ubi fides iis nō eſſet:temere initæ ualles a cōiectantibus iter faciebāt.Biduum i iugis ſtatiua habita:feſſiſq; labore ac pugnādo q̄es data militibus:iumentaq; aliquot:quæ prolapſa i rupibus erant:ſequendo ueſtigia agminis i caſtra ꝑuenere.Feſſis tædio tot malorꝫ:niuis etiā caſus:occidente iā ſydere uergiliarum:ingentē terrorē adiecit per oīa niue completa.Cū ſignis prima luce motis ſegniter agmen icideret:pigritiaq; & deſperatio in omniū uultu emineret: ꝓgreſſus ſigna Annibal in ꝓmōtorio quodā:unde lōge ac late ꝓſpectꝰ erat:cōſiſtere iuſſis militibus Italiā oſtētat:ſubiectoſq; alpinis mōtibus circū padanos cāpos:mœniaq; eos tū trāſcēdere:nō Italiæ modo:ſed etiā urbis romæ. Cætera plana ꝓcliuia fore uno: aut ad ſummū altero ꝑlio:arcē & caput Italiæ in manu habituros.Procedere idē agmen cœpit:iam nihil ne hoſtibꝰ quidē præter parua furta ꝑ occaſionem tentātibus:cæterū iter multo quā i aſſenſu fuerat:ut plæraq; alpiū ab Italia ſicut breuiora ita arctiora ſunt difficiliꝰ fuit.Oīs.n. ferme uia præceps āguſta:lubrica erat:ut neq; ſuſtinere ſe a lapſu poſſent:nec ſi q̄ paululū titubaſſent hærerēt afflictis ueſtigio ſuo:aliiq; ſuper alios:& iumēta & homines occiderēt.

Nono die uentum i iugū alpium De matutino occaſu intelligequi ē iter equinoctium autumni & brumā

Ventū deinde ad multo āguſtiorē rupē:atq; ita rectis ſaxis ut ægre expeditus miles tētabundꝰ:manibuſq; retinens uirgulta:ac ſtirpes circa eminentes dimittere ſeſe poſſet.Natura locus iam āte ꝓceps recēti terræ lapſu ipedū mille admodū altitudinē abruptus erat.Ibi ueluti cum ad finē uiæ equites conſtitiſſent:miranti Annibali:q̄ res moraretur agmen:nūciatur rupem in uiā eē. Digreſſus deide ipſe ad locū uiſendū haud dubia res uiſa q̄n ꝑ inuia circa nec trita antea: quāuis longo ābitu circūduceret agmen.Ea uero uia iſupabilis fuit:Nā cū ſup ueterē niuem itactam noua modicæ altitudinis eēt:molli nec præaltæ niui facile pedes igrediētiū iſiſtebāt. Vt uero tot hoīum iumentorumq; inceſſu dilapſa eſt:ꝑnudā infra glaciē fluentemq; labē liqueſcentis niuis igrediebant tetra ibi luctatio erat:ut a lubrica glacie nō recipiente ueſtigiū:& in ꝓno citius pede ſe fallente:ut ſeu manibꝰ i aſſurgendo:ſeu genu ſe adiuuiſſent:ipſis adminiculis ꝓlapſi iterꝫ corruiſſent:nec ſtirpes circa radiceſue ad quas pede:aut manu quiſquā eniti poſſet erāt:itaq; i leui tātū glacie:tabidaq; niue uolutabātur iumenta:necabant iterdū:& iam tū ifirmā igrediētia niuē:& ꝓlapſa iactādis grauius in continendo ungulis penitus ꝑfringebant:ut plæraq; uelut pedica capta hærerēt in dura & alta concreta glacie. Tandē neq̄q̄ iumētis atq; hominibꝰ fatigatis caſtra in iugo poſita.Egerrime ad idipſum loco purgato:tantum niuis fodiēdum:atq; egerēdum fuit.Inde ad rupem minuendā per quam uia una eſſe poterat:milites ducti:cū cedēdū eſſet ſaxum:arboribꝰ circa i manibꝰ deiectis detruncatiſq; ſtruem ingentem lignorum faciunt eāq; cum & uis uenti apta faciendo igni coorta eſſet:ſuccedunt:ardentiaq; ſaxa infuſo aceto putrefaciunt.Ita torridam incendio rupem ferro pādunt molliūtq; anfractibus modicis cliuos:ut nō iumēta ſolum:ſed elephanti etiā deduci poſſent. Quatriduum ſuper rupem cōſumptum:iumenta prope fame abſumebantur.Nuda.n.fere cacumina ſunt:& ſi quid eſt pabuli:obrunt niues:iferiora uallis apricos quoſdā colles habēt: riuoſq; ꝓpe ſiluas etiā humāo cultu dignora loca:ibi iumenta i pabulū miſſa:& quies muniendo feſſis hoībus data triduo.īde ad planū deſcenſum eſt:etiā locis molliorībꝰ & accolarꝫ ingeniis. Hoc maxime modo ꝑuentū eſt in Italiam

Caſtra purgato priꝰ niuibus loco fiunt

Quinto mēſe a Carthagine noua:ut q̄dam auctores ſunt. Quinto decimo die alpibus ſuperatis. Quātæ copiæ trāſgreſſo i Italiā Annibali fuerit:nequaq̄ inter auctores cōſtat:q̄ plurimū cētū milia peditū:uiginti equitum fuiſſe ſcribunt:q̄ minimum uiginti milia peditum ſex equitum.L.Cinius Alimētiꝰ:q̄ captū ſe ab Annibale ſcribit:maxīe auctor moueret me:niſi cōfūderet numerꝫ gallis Liguribuſq; additis:cum his ſcribit.lxxx.milia peditum.x.equitum adducta i italiā: magis affluxiſſe ueriſimile eſt:& ita quidam auctores ſunt.Ex ipſo autem audiuiſſe Annibale: poſteaq̄ Rhodanum trāſierīt.xxxvi.milia hominū:igentēq; numerꝫ equorꝫ & aliorum iumentorum amiſiſſe in taurinis quæ gallis proxima gens erat i Italiam digreſſo.Id cum iter oēs cōſtet:eo magis miror ambigi:qua nam alpes tranſierit & uulgo credere Pēnino:atq; idē nomē & iugo alpiū inditū. Trāſgreſſum Celius ꝑ Cremonis iugum dicit tranſiſſe:q̄ ambo ſaltus eum nō in taurinos ſed per ſaltus montanos ad libuos gallos deduxiſſent.Nec ueriſimile ē:ea tum ad Galliā patuiſſe itinera:utiq; cū quæ ad Pēninum fuerāt:obſepta gentibꝰ ſemigermanis fuiſſent:neq; Hercule montibus:his ſi quem forte id mouet:a tranſitu pœnorū ullo:ſed ab uno uel acri incola iugi eius norunt nomē iditum:Peroppor tune ad pricipium rerum taurinis ꝓxime gēti aduerſus iſubres motum bellum erat:ſed armare exercitum Annibal:ut parti alteri auxilio eſſet in reficieēdo maxime ſentiētem contracta ante male nō poterant:ocium &enim ex labore:copia ex inopia:cultus ex illuuie tabeq;:ſqualida & prope efferata corpora uarie mouebāt.Ea.P.Cornelio cōſuli cauſa fuit:cū piſas nauibꝰ ueniſſet:exercitu a Mālio Attilioq; accepto tyrone & i nouis ignominiis trepido ad Padum feſtinandi:ut cū hoſte nōdū refecto manū cōſereret.Sed cum placēti ā cōſul uenit:iā ex ſtatiuis mouerat Annibal:taurinorūq; unā urbē caput gētis eius:quia uolēs i amicitiā nō ueniebat:ui expugnauit.Iūxiſſet ſibi:nō metu ſolū ſed etiā uolūtate gallos accolas Padi:ni eos circūſpectātes defectionis tēpus ſubito aduētus cōſulis oppſſiſſet:& Annibal mouit ex taurinis icertꝰ q̄ pars ſequēda eſſet:gallos ꝑītē ſe ſecuturos ratos.Iā ꝓpe i cōſpectu erant exercitꝰ:cōuenerātq; duces:ſicut uterq; iter ſe nōdū ſatis noti: ita iam imbutus

Quinto menſe a Carthagine noua in Italiā uenit pœnus Copiæ Annibalis Vide ne centronis ſit potiꝰ legendum

uterꝗ quadam admiratione alteriꝰ. Nam Annibalis & apud romanos iam ante Sagũti excidium celeberrimum nomẽ erat: & Scipionem Annibal eo ipſo: quod aduerſus ſe dux potiſſimum lectus eſſet: p̄ſtantem uirum credebat: & auxerãt inter ſe opinionem: Scipio qđ relictus ĩ Gallia obuiꝰ fuerat in Italiam trãſgreſſo Annibali: & conatu tam audaci traiiciendarum alpium: & effectu occupauit: tamen Scipio padum traiecit: & ad Ticinum amnem motis caſtris: priuſq̃ educeret ĩ aciem adhortãdorum militum cã talem orõnem exorſus eſt. Si eum exercitum milites educerem in aciem: quem ĩ Gallia mecum habui: ſupſediſſem loqui apud uos. Quid.n. adhortari referret: aut eos equites: q equitatum hoſtium ad Rhodanum flumen uiciſſent egregie: aut has legiones: cum quibꝰ fugientem hunc ip̄m hoſtem ſecutus cõfeſſionem cedẽtis ac detrectãtis certamen pro uictoria habui nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ ꝓuinciæ ſcriptus: ibi cum fratre Gn. Scipione meis auſpiciis rẽ gerit: ubi cum gerere ſenatus populuſꝗ romanus uoluit ego ut conſulem ducem aduerſus Annibalem ac pœnos hẽretis: ipſe me huic uolũtario certamini obtuli: nouo impatori apud nouos milites pauca uerba faciẽda ſunt: ne genus belli: neue hoſtẽ ignoretis: cum iis ẽ uobis milites pugnãdũ: quos terra mariꝗ priore bello uiciſtis: a qbus ſtipendium p.xx. annos exegiſtis: a quibus capta belli p̄mia Siciliam: ac Sardiniam habetis. Erit igiť in hoc certamine is uobis: illiſꝗ animꝰ: q uictoribꝰ & uictis eẽ ſolet. Nec nunc illi: quia audẽt: ſed qa neceſſe ẽ: pugnaturi ſunt: niſi creditis: qui exercitu ĩcolumi pugnam detrectauere eos duabꝰ partibꝰ peditum equitumꝗ ĩ trãſitu alpiũ amiſſis: q plꝰes pœne pierint: quã ſuperſint plus ſpei nactos eẽ. At.n. pauci qdem ſunt: ſed ingentes animis corporibuſꝗ: quoꝝ robora: ac uires ſuſtinere uis ulla uix poſſit: effigies immo umbræ hoĩum fame: frigore: illuuie: ſqualore enecti: cõtuſi ac deliberati iter ſaxa rupeſꝗ: ad hæc p̄uſti artus niue rigẽtes nerui: membra torrida gelu: quaſſata fractaꝗ arma: claudi debiles eq cum hoc eqte: cũ hoc pedite pugnaturi eſtis: reliquias extremas hoſtiũ nõ hoſtes hẽbitis. Ac nihil magis uereor: ne antequã uos cũ hoſte pugnaueritis. Annibalem alpes uiciſſe uideanť: ſed ita forſitan decuit cũ fœderũ ruptore duce ac populo deos ipſos ſine ulla humana ope committere ac ꝓfligare bellũ: nos ãt q ſecũdum deos uiolati ſumꝰ: commiſſum ac ꝓfligatũ cõficere. Nõ uereor: ne quis me hoc uñi adhortãdi cã magnifice loqui exiſtimet: ip̄m aliter animo affectum eẽ. Licuit in Hiſpaniam ꝓuĩciã meam ire: quo iam ꝓfectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem cõſilii participem ac piculi ſociũ hẽrem & Aſdrubalem potius quam Annibalem hoſtem: & minorem haud dubie molem belli: tñ cum p̄terueherer nauibꝰ Galliæ oram: ad famam huiꝰ hoſtis in terram egreſſus: p̄miſſo equitatu ad Rhodanum moui caſtra. Equeſtri p̄lio: qua parte copiaꝝ conſerendi manum fortuna data eſt: hoſtem fudi: peditum agmen: qđ in modum fugiẽtium raptim agebať: quia aſſequi terra non poteram: neꝗ regreſſus ad naues erat: q̃ta maxime celeritate potui: tanto maris terrarumꝗ circuitu ĩ radicibus alpium obuius fui: huic timendo hoſti: utrũ cum declinarem certamen: improuiſus uideor ĩcidiſſe: an occurrere in ueſtigiis eius: laceſſere: ac trahere ad decernẽdũ? Expediri iuuat: utrum alios certe repẽte carthaginenſes p uiginti annos terra ediderit: an iidẽ ſint: qui ad Egades pugnauere ĩſulã: & quos ab Eryce duo de uigenis denariis æſtimatos emiſtis. Et utrũ Annibal hic ſit æmulus itineꝝ Herculis ut ipſe ferť: an uectigalis ſtipendiariuſꝗ & ſeruus po.ro.a p̄re relictus. Quẽ niſi ſagũtinũ ſcelus agitaret: reſpiceret ꝓfecto ſi nõ p̄riam uictã domũ certe: pacẽ & fœdera Amilcaris ſcripta manu qui iuſſus a cõſule nr̃o p̄ſidium deduxit ab Eryce: qui graues ĩpoſitas uictis Carthaginenſibꝰ leges fremẽs mœrẽſꝗ accepit. Qui decedere Sicilia: qui ſtipẽdiũ po.ro. dare pactus ẽ: itaꝗ uos ego milites: nõ eo ſolũ aĩo: quo aduerſus alios hoſtes ſoletis pugnare uelim: ſed cum indignatiõe q̃dã: atꝗ ita uelut ſi ſeruos uideatis ueſtros arma repẽte cõtra uos ferẽtes. Licuit: ſi ualuiſſemus ad Erycẽ clauſos ultimo ſupplicio humanoꝝ fame interficere: licuit claſſem uictricem in Africam traiicere: atꝗ intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere: ueniam dedimus p̄cantibꝰ: emiſimus ex obſidione pacẽ cũ uictis fecimus: tutelæ nr̃æ deinde duximus cum Africo bello urgerenť. Pro his ĩperitis furioſum iuuenem ſequẽtes oppugnatũ p̄riam nr̃am ueniũt: atꝗ utinã pro decore nobis hoc tñ & nõ pro ſalute eẽt certamẽ. Nõ de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ: de quibus quondam agebať: ſed pro Italia uobis eſt oppugnandum. Nec ẽ alius a tergo exercitus: qui niſi nos uicimus: hoſti obſiſtat: nec alpes aliæ ſunt: quas dum ſuperant: comparari noua poſſint p̄ſidia: hic ẽ obſtãdnm milites: uelut ſi ante Romana mœnia pugnemus: unuſqſꝗ ſe non corpus ſuum: ſed cõiugem ac liberos paruos armis ꝓtegere putet. Nec domeſticas ſolum agitet curas: ſed idẽtidem hoc animo reputet: nr̃as nũc intueri manus ſenatum populumꝗ romanũ: q̃lis noſtra uis utriuſꝗ fuerit talem deinde fortunam illiꝰ urbis: ac Romã ipſe ſi fore. Hæc apud Romanos cõſul Annibal rebus prius quam uerbis adhortandos milites ratus: circũdato ad ſpectaculum exercitu captiuos mõtanos uictos in medio cõſtituit: armiſꝗ gallicis ante pedes coꝝ ꝓiectis interrogare interp̄tẽ iuſſit: qs ſi uinculis leuaretur: armaꝗ & equum uictor accipet: decertare ferro uellet: cũ ad unũ omnes ferrũ pugnamꝗ poſcerent: & deiecta eſſet ĩ id ſors: ſe quiſꝗ eum optabat: quem fortuna in id certamẽ eligeret. Vt cuiuſꝗ ſors exciderat: alacer ĩter gratulãtes gaudio exultãs cum ſui moris tripudiis arma raptim capiebat. Vbi uero dimicarent: is habitus animorum non inter eiuſdem modo conditiõis homines erat: ſed etiam ĩter ſpectantes uulgo ut nõ uincẽtiũ magis: quã bene moriẽtiũ fortuna laudareť: dũ ſic aliquot ſpectatis paribus affectos dimiſiſſet: cõcione inde aduocata: ita apud eos locutus ferť. Si quẽ aĩum ĩ alienæ ſortis exẽplo pauloante habuiſtis: eundẽ mox in æſtimãda fortuna ue

Scipiõis hortatio ad ſuos

Atꝗ pulchrã hortationem

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Conſiliū Annibalis in ſuis hortandis

ſtra habueritis:uicimꝰ milites:neq;.n.ſpectaculū mō illud:ſed q̄dam ueluti imago ueſtræ cōditōis
erat:ac neſcio an maiora uicula:maioreſq; neceſſitates uobis quā captiuis ueſtris fortūa circūdede
rit:dextera:leuaq; duo maria claudūt:nullā ne ad effugiū q̄dē nauem hn̄tibus circa padus amnis
maior ac uiolentior Rhodano:a tergo Alpes urgent:uix integris uobis:ac uigentibus trāſitæ: hic
uicēdū aut moriēdū milites ē. Vbi primū hoſti occurriſtis:& eadē fortuna:q̄ neceſſitatē pugnādi i
poſuit:p̄mia uobis ea uictoribꝰ ꝓponit:quibꝰ ampliora hoīes ne a diis q̄dē īmortalibꝰ optare ſolēt
Si ſiciliā tm̄ ac Sardiniā parētibus nr̄is ereptas nr̄a uirtute recupaturi eēmus:ſatis tamen ampla p̄
tia eſſent. Quicquid romani tot triumphis partum cōgeſtumq; poſſidēt:id oē cum ipſis dominis
noſtrum futuꝝ ē:i hāc tā optimā mercedē agite cū diis bene iuuātibꝰ:arma capite. Satis adhuc i ua
ſtis Luſitaniæ Celtiberiæq; collibus pecora cōſectādo nullū emolumētū tot laboꝝ piculorumq; ue
ſtroꝝ uidiſtis. Tempus ē opulenta uos ac dicia ſtipēdia facere:& magna ope p̄tia mereri. Tātū iti
neris ꝑ tot mōtes fluminaq;:& tot armatas gētes emēſos:hic uobis terminū laboꝝ fortuna dedit:
hic dignam mercedem emeritis ſtipēdiis dabit:nec quam magni nominis bellum ē:tam difficilem
exiſtimaueritis uictoriā fore. Sæpe & cōtēptus hoſtis cruētū certamē edidit:& inclyti populi reges
q; pleui momēto uicti ſunt. Vnde adēpto hoc uno fulgure nominis romani:quid ē:q̄d illi uobis
comparādi ſint:ut uigiti annoꝝ militiam uſam cū illa uirtute:cū illa fortuna taceā:ab Herculis co
lumnis:ab oceano terminiſq; ultimis terraꝝ:ꝑ tot fierociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos uicen
tes huc peueniſtis:pugnabitis cū exercitu tyrōe ac ipſa æſtate cæſo:uicto circunſeſſo a gallis: ignoto
adhuc duci ſuo ignorātiq; ducē:an me ī ꝑtorio pr̄is clariſſimi impatoris ꝓpe notū: certe educatū:

Victoriarū & ſucceſſuum ſeries

domitorem Hiſpaniæ Galliæq; uictorē:eūdē nō alpinaꝝ mō gētiū:ſed ipſaꝝ:q̄d multo maius ē al
piū:cū ſemeſtri hoc cōferam duce deſertore exercitus ſui. Cui ſiquis dēptis ſignis:pœnos romanoſ
q; hodie oſtēdat:ignoratuꝝ certū hēo utrius exercitus ſit cōſul. Nō ergo illud parui æſtimo milites
q̄d nemo ueſtrum ē:cuius nō ante oculos ipe ſæpe militare aliq̄d ediderim facinus :cui non idem
ego uirtutis ſpectator:ac textis notata tēporibus lociſq; referre ſua poſſim decora. Tū laudaſtis me
milites donaſtis: alūnus prius oīum ueſtrū:quā impator ꝓcedā acie aduerſus ignotos inter ſe igno
rāteſq;. Quocūq; circūtuli oculos:plena oīa uideo aīoꝝ ac roboris:ueteranū peditē:generoſiſſima
rū gentiū equites:frenatos:& infrenatos:uos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſq;: uos carthaginenſes
cum ob pr̄iam tum ob iram iuſtiſſimam pugnaturos: īferimus bellū:infeſtiſq; ſignis deſcēdimus i
Italiā tāto audacius fortiuſq; pugnaturi:q̄to maior ſpes:maiorq; aīus īferētis ē uim:q̄ arcētis. Accē
dit p̄terea aīos:& ſtimulator dolor iniuria īdignitas ad ſuppliciū depopoſcere me ducē primū:dein
de uos oēs:q̄ Saguntū oppugnaſſetis:deditos ultimis cruciatibus affecturi fuere:crudeliſſima ac
ſupbiſſima gēs ſua oīa ſuiq; arbitrii facere cū q̄bus bellū:cū q̄bus pacē hēamus:ſe modū imponere
æquū cēſet:circūſcribit:īcluditq; nos terminis mōtiū fluminūq;:quos ne excedamꝰ:neq; eos:quos
ſtatuit termīos obſuat. Ne trāſieris iberꝝ:ne q̄d rei tibi ſit cū ſagūtinis:ad Iberꝝ ē ſagūtū:nuſq̄ te ue
ſtigio moueris:parꝝ ē q̄d ueterrimas ꝓuincias nr̄as Siciliā ac Sardiniā ademit ēt Hiſpaniā:ſi ide ceſ
ſero:i Africā trāſcēdet. Trāſcēdiſſe āt dico duos cōſules huius anni:unū i Africā alterꝝ in Hiſpaniā
miſere. Nihil uſq̄ nobis relictū ē:niſi q̄d armis uindicauerimꝰ. Illis timidis & ignauis licet eē: qui
reſpectū hēnt q̄d ſuus ager:q; ſua terra ꝑ tuta ac pacata itinera fugiētes:accipiēt. Vobis neceſſe ē for
tibꝰ uiris eſſe & oībus iter uictoriā mortemue certa deſpatione abruptis:aut uicere:aut ſi fortūa du
bitabit:i p̄lio potius:quā i fuga mortē oppetere. Si hoc bene fixum oībus deſtinatūq; i aīo eſt: iterū
dicā:uiciſtis:nullum incitamentum ad uincendum homini a diis immortalibus acrius datum ē.

His adhortatiōibus cū utrinq; ad certamē accēſi militū aī eſſent:Romani pōte Ticinū iūgūt:tu
tandiq; pontis cā caſtellū ſup īponūt. Pœnus ope occupatis hoſtibus:Maharbalem cum ala numi
darū equitibus quingētis ad depopulādos socioꝝ po.ro.agros mittit:gallis parci q̄ maxime iubet:
Principūq; aīos ſollicitare ad defectiōem. Pōte ꝑfecto:traductus romanus exercitus i agrum īſubri
um quinq; milia paſſuū a uico tumulis cōſedit:ibi Annibal caſtra hēbat. Reuocatoq; ꝓpere Ma
harbale atq; equitibus:cū inſtare certamē cerneret:nihil unq̄ ſatis dictum monitumq; ad cohortan
dos milites ratus:uocatis ad concionē certa p̄mia ꝓnūciat:in quoꝝ ſpem pugnarēt:agrum ſeſe da
turꝝ in Italia eſſe:Africa:Hiſpania:ubi quiſq; uelit imunē ipſi qui accepiſſet:liberiſq; :Qui pecūiā
quā agrū maluiſſet:ei ſe argēto ſatiſfacturū:q̄ ſocioꝝ ciues carthaginēſes fieri uellent:poteſtatem fa
cturū:qui domos redire mallent:daturꝝ ſe opam ne cuius ſuoꝝ populariū mutatā ſecum fortunā

Præmia ab Annibale militi propoſita

eſſe uellent:ſeruis quoq; dominos ꝓſecutis libertatē ꝓponit:binaq; pro his mancipia dominis ſere
diturum. Eaq; ut rata ſcirent fore agnū leua manu dextera ſcilicem retines:ſi falleret. Iouē cæteroſq; p̄
catus deos:ita ſe mactarent:quēadmodū ipſe agnū mactaſſet:& ſecundū p̄cationē caput pecudis ſa
xo eliſit. Tū uero uelut diis auctoribus oēs i ſpē ſuā quiſq; acceptis:id moræ:q̄d nōdum pugnarēt
ad potiēda ſperata rati p̄liū uno animo & una uoce poſcunt. Apud romāos haud quaq̄ tāta alacri
tas erat:ſup cætera recētibꝰ etiā territo ꝓdigiis:nam & lupus itrauerat caſtra:laniatiſq; obuiis: ipſe
itactus euaſerat. Examē apum arbori i ꝑtorio iminēte cōſederat. Quibus ꝓcuratis Scipio cum eq
tatu iaculatoribuſq; expeditis ꝓfectus ad caſtra hoſtium:exq; ꝓpinquo copias quātæ:& cuius gene
ris eſſent ſpeculādas:obuius fit Annibali:& ipſi cū eq̄tibus ad exploranda circa loca ꝓgreſſo. Nou
tti alteros primo cernebāt. Denſior deīde īceſſu tot hominū:equorūq; oriens puluis ſignū ꝓpinquā
tiū hoſtiū fuit. Cōſtitit utrūq; agmē:& p̄lio ſeſe expedibāt. Scipio iaculatores & gallos equites i frōte

locat:romanos ſociorūq;:quod roboris fuit i ſubſidiis. Annibal frænatos eqtes i mediū accepit cor
nua numidis firmat:uix dū clamor ſublato:iaculatores fugere iter ſubſidia ad ſecundā aciem. Inde

Eqſtre p-lium

equitū certamen erat aliquādiu āceps. Deinde:quia turbabāt equos pedites itermixti:multis laben
tib⁹ ex eqs:aut deſilientib⁹ ubi ſuos premi circūuētos uidiſſent:iā magna ex pte anceps erat:donec
numidæ:q i cornib⁹ erāt:circunuecti paululum a tergo ſe oſtendere. Is pauor pculit romanos:au-
xitq; pauorē cōſulis uuln⁹:periculumq; itercurſu tum primū pubeſcētis filii pulſatum. Hic erat iu
uenis:penes quē pfecti huiuſce belli laus eſt. African⁹ ob egregiā uictoriā de Annibale & de pœnis
appellat⁹. Fuga tamen effuſa iaculatorꝝ maxime fuit:quos primos numidæ iuaſerūt. Alius cōſert⁹
eqtatus cōſulē i medio acceptum:nō armis modo:ſed etiā corporibus ſuis ptegens i caſtra nuſq̄ tre
pide neq; effuſe cedendo reduxit:ſeruati cōſulis dec⁹ Cælius ad ſuū natiōe Ligurē delegat:malim

Cōſulis uulnus

eqdē de filio uerū eſſe:qđ & plures tradidere auctores:ſuum fama obtinuit. Hoc primū cū Anni-
bale plium fuit:quo facile apparuit:& eqtatu meliorē pœnū eſſe:& ob id campos patentes q̄les ſunt
iter Padū Alpeſq;:bello gerendo romanis aptos nō eſſe. Itaq; pxima nocte:iuſſis militibus uaſa ſilē
tio colligere:caſtra ab Ticino mota:feſtinatumq; ad Padum eſt:ut ratibus:qbus iunxerat flumen:
nōdum reſolutis:ſine tumultu:atq; inſectatiōe hoſtis copias traiiceret. Prius Placentiam puenere:
q̄ ſatis ſciret Annibal ab ticino pfectos. Tamē aliquot moratorꝝ i citeriore ripa ſegniter ratem ſol-
uentes cepit:tranſire nō potuit pontē:ut extrema reſoluta erant:tota rate in ſecundā aquam labente.
Cælius auctor eſt Magonem cum eqtatu & hiſpanis peditibus flumē ex tēplo trāſnataſſe:ipm An
nibalem p ſupiora padi uada exercitum traduxiſſe. Elephantis in ordinē ad ſuſtinendū impetum
fluminis oppoſitis:ea periti amnis eius uix fecerint. Nāq; equites:armis equiſq; ſaluis:tātam ui flu-
minis ſuperaſſe non uerisimile eſt:ut iam hiſpanos omnis inflati trāſuexerint utres:ſed multorꝝ die
rū circuitu padi uada petenda fuerint:q exercitus grauis ipedimētis traduci poſſet. Potiores apud
me auctores ſunt q biduo uix locū rate iungēdo flumini inuētū tradūt:eo cū Magone eqtes hiſpa
norū expeditos pmiſſos. Dū Annibal circa flumē legationibus gallorꝝ audiēdis moratus traiicit
grauius peditū agmen:interim mago:eqteſq; ab tranſitu fluminis diei unius itinere Placētiam ad
hoſtes cōtēdūt. Annibal paucis poſt dieb⁹ ſex milia a Placētia caſtra communiuit:& poſtero die i
cōſpectu hoſtiū acie directa:ptātē pugnæ fecit. In ſequēti nocte cædes i caſtris romanis tumultu tñ
quā re maior ab auxiliarib⁹ gallis facta ē:ad duo milia peditum:& ducēti equites:uigilib⁹ ad pot
tas trucidatis:ad Annibalē trāſfugiūt. Quos pœnus benigne allocutus:& ſpe igētiū donorꝝ accen
ſos:in ciuitates quēq; ſuas ad ſollicitādū popularium aios dimiſit. Scipio cædem eam ſignum de-
fectiōis oium gallorꝝ eē ratus:cōtactoſq; eo ſcelere uelut iniecta rabie ad arma ituros:q̄q̄ grauis ad

Defectio auxiliarium gallorū a ro.

huc uulnere erat:tñ q̄rta uigilia noctis iſequētis:tacito agmine pfectus ad Trebiam fluuium:i lo-
ca altiora colleſq; ipeditiores eqti caſtra mouet. Min⁹ quam ad Ticinum fefellit:miſſiſq; Annibal
primū numidis:deinde oī eqtatu turbaſſet utiq; nouiſſimum agmē:ni auiditate pdæ i uacua ro-
mana caſtra diuertiſſent. Ibi dum pſcrutātes loca oia caſtrorꝝ nullo ſatis digno moræ ptio tēpus te
rūt emiſſus ē hoſtis de manib⁹. Et cū iam trāſgreſſos Trebiam romanos metāteſq; caſtra conſpexiſ-
ſent:paucos moratorum occiderūt circa flumē iterceptos. Scipio nec uexationē uulneris i uia iactā
tis ultra patiēs & collegam (iam.n.reuocatum ex Sicilia audierat) ratus expectādum:locū qui ppe
flumē tutiſſimus ſtatiuis ē uiſus delectū communiuit. Nec pcul ide Annibal:cū cōſediſſet:quantū
uictoria equeſtri elatus:tm anxius inopia:quæ per hoſtium agros euntem nuſq̄ præparatis com-
meatib⁹ maior i dies excipiebat:ad Claſtidiū uicū:quo magnū frumēti numerū cōgeſſerāt rōani
mittit. Ibi:cū uim pararēt:ſpes facta pditiōis:nec ſane magno ptio nūmis aureis q̄drigētis datis. P.
Brūduſino pfecto pſidii corrupto tradit Annibali Claſtidiū:id horreū pœnis ſedētib⁹ ad trebiā. In
captiuos ex tradito pſidio:ut fama clæmētiæ i pricipio rerū colligeret:nihil ſæuitū ē. Cū ad Trebiā
terreſtre cōſtitiſſet bellū:iteri circa Siciliā iſulaſq; Italiæ iminētes:& a Sēpronio cōſule:& ante aduētū
ei⁹ terra mariq; res geſtæ. Vigiti qnq; remes cū mille armatis ad depopulādā orā Italiæ a carthagi-
nenſibus miſſæ:nouē liparas:octo ad iſulā Vulcani tenuerūt:tres i fretum auertit æſt⁹. Ad eas cō-

Claſtidium traditur pœnis

ſpectas a Meſſana duodeci naues Ab hierone rege ſyracuſanorꝝ miſſæ:q tum forte Meſſanæ erat:cō
ſulē romanū opperiēs:nullo repugnāte:captas naues Meſſanā i portū deduxerūt. Cognitū ex capti
uis pter uigiti naues:cuius ipſi claſſis eēnt:i Italiā miſſas:qnq; & trigita alias qnq; remes Siciliā peter
ad ſollicitādos ueteres ſocios. Lilybæi occupādi pcipuā curā eē:credere eadem tēpeſtate:q ipſi diſie
cti forēt:eā quoq; claſſē ad Aegadis iſulā deiectā. Hæc ficut audita erāt:rex Meſſanæ Aemylio ptori
cui⁹ Sicilia erat puicia:pſcribit:mōetq; Lilybæū firmo teneret pſidio. Extēplo & circa ptoriū ac ciuita
tē miſſi legati tribuniq;:q ſuos ad curā cuſtodiæ itenderent:āte oia Lilybæū teneri ad apparatū belli.
Edicto ppoſito:ut ſocii nauales.x.dierꝝ cocta cibaria ad naues deferrēt:& ubi ſignū datū eēt neqd
morā cōſcendendi faceret:perq; omnem orā:q erāt ex ſpeculis cōſpicerent aduentātem hoſtiū claſſē
Simul itaq;:q̄q̄ de idustria morati curſum nauiū erāt cartaginenſes:ut āte lucē accederent Lilybæū:
pſenſum tamen ē:quia & luna p nox erat:& ſublatis armamentis ueniebāt:extemplo datū eſt ſignū e
ſpeculis:& i oppido ad arma cōclamatū eſt:& i naues cōſcenſum:pars militū i muris portarumq; ſta
tionib⁹:pars i nauib⁹ erant:& carthaginēſes:qa rem fore haud cū imparatis cernebāt:uſq; ad lucem
portu ſe abſtinuerūt demendis armamentis eo tēpore:aptādaq; ad pugnā claſſe abſumpto:ubi illu
xit recipe claſſem i altū:ut ſpatiū pugnæ eēt:exitumq; liberū e portu naues hoſtiū haberent. Nec Ro

mani detractaueꝛ pugnã:& memoria circa ea ipſa loca geſtarũ rerꝝ fræti:& militum multitudine:ac
uirtute:ubi ĩ altum euecti ſunt:romanus cõſerere pugnã:& ex ꝓpinquo uires conferre uelle.Cõtra
eludeꝛ pœnus & arte:nõ ui rẽ gerere nauium:quã uirorũ:aut armorũ malle certamẽ facere. Nam
ut ſociis naualibus affatim ĩſtructã claſſem:ita inopẽ milite habebant:& ſic ubi cõſerta manus eẽt:
haud quaꝗ par numer⁹ armatorũ ex ea pugnabat.Qđ ubi animaduerſum eſt:& romanis multitu

Proſpera naualis pugna RO.

do ſua auxit animũ:& paucitas illis minuit:extẽplo ſeptẽ naues punicæ circũuentæ:fugam cæteræ
ceperunt.Mille &.dcc.fuere ĩ nauibus capti milites:nautæꝗ:ĩ iis tres nobiles cartaginenſium:claſſis
romana ĩcolumis:una tãtum p̄forata naui:ſed ea quoꝗ ipſe reduce:ĩ portũ rediit.Secundũ hãc pu-
gnã nõdum gnaris eis:qui Meſſanæ erãt.L.Sẽpronius cõſul Meſſanam uenit:& fretum intranti rex
Hiero claſſem ornatã obuiã duxit.Tranſgreſſuſꝗ ex regia ĩ prætoriam nauem gratulatus ſoſpitem
cum exercitu & nauibus aduenïſſe:p̄catuſꝗ ꝓſperum ac felicem ĩ Siciliam tranſitum:ſtatum deĩde
ĩſulæ:& carthaginẽſium conata expoſuit:pollicituſꝗ eſt:quo animo priore bello populum romanũ
iuuenis adiuuiſſet:eo ſenẽ adiuturum:frumẽta: ueſtimentaꝗ ſe legionibus cõſulis: ſociiſꝗ nauali
bus gratis præbiturũ:grãde piculum lilybæorũ maritimiſꝗ ciuitatibus eſſe:qbuſdã uolentibus no
uas res fore:ob hoc cõſuli nihil cũctãdum uiſum:quin Lilybæum claſſe peteret.Et rex regiaꝗ claſſis
una ꝓfecti:nauigantes inde ꝓpugnatũ ad Lilybæum:fuſaſꝗ & captas hoſtium naues accepere.A li-
lybæo conſ.Hierone cũ claſſe regia dimiſſo:relictoꝗ p̄tore ad tuẽdã Siciliæ orã:ipſe ĩ ĩſulã Melitã:q̃
a carthaginẽſibus tuebaꝛ:traiecit aduenïẽti.Amilcar Giſgonis filius p̄fectus p̄ſidii cũ paulo min⁹
duob⁹ milibus militũ oppidũꝗ cũ inſula tradiꝛ ĩde poſt paucos dies reditũ Lilybæũ:captiuiꝗ & a
cõſule & a p̄tore:p̄ter ĩſignes nobilitate uiros ſub corona uenierũt.Poſteaꝗ ab ea parte ſatis tutã Si-
ciliã cẽſebat cõſul:ad ĩſulas Vulcani:q̃ fama erat ſtare ibi punicã claſſem traiecit:nec q̃ſꝗ hoſtium
circa eas ĩſulas ĩuentus:iã forte trãſmiſerãt ad uaſtãdam Italiæ orã:depopulatoꝗ uibonẽſi agro ur-
bẽ ẽt terrebãt.Repetẽti Siciliã cõſuli:excurſio hoſtiũ in agrũ uibonẽſem facta nunciatur: litteræꝗ
a ſenatu de trãſitu ĩ Italiã Annibalis:& ut primo quoꝗ tẽpore collegæ ferret auxiliũ miſſæ traduꝛ:
multis ſimul anxius curis exercitum ex tẽplo in naues impoſitum Ariminũ ſupero mari miſit.Sex.
Pomponio legato cũ uiginti quinꝗ lõgis nauibus uibonẽſem agrum:maritimãꝗ orã Italiæ tuen
dam attribuit.M. æmilio p̄tori quinq̃ginta nauium claſſem expleuit.Ipſe cõpoſitis Siciliæ reb⁹:de

Sempronius conſul ad trebiam cõtendunt

cem nauium claſſe oram Italiæ legẽs: Ariminũ ꝑuenit:inde cum exercitu ſuo ꝓfectus ad Trebiam
flumẽ collegæ cõiungiꝛ.Iam ambo conſules:& quicquid romanarꝝ uiriũ erat Annibali oppoſitũ:
aut illis copiis defendi poſſe romanũ impiũ:aut ſpẽ nullã aliam eſſe ſatis declarabaꝛ. Tamẽ conſul
alter equeſtri p̄lio uno:& uulnere ſuo minutus trahi rem malebat.Recentis animi alter:eoꝗ feroci
or nullã dilationẽ patiebaꝛ.Qđ iter Trebiã padũꝗ agri ẽ:galli tũ ĩcolebãt:ĩ duorꝝ p̄potẽtiũ popu-
lorꝝ certamine ꝑ ambiguũ fauorẽ haud dubie grãm uictoris ſpectãtes:id romani nequid mõ mo-
uerẽt:æquo ſatis:pœnus ꝑ iniquo aĩo ferebat:a gallis accitũ ſe uenïſſe ad liberãdũ eos dictitãs.Ob
eã irã ſimul ut p̄da militẽ aleret:duo milia peditũ:& mille eq̃tes numidas plæroſꝗ mixtos quoſdã
& gallos populari oẽm deinceps agrũ uſꝗ ad Padi ripas iuſſit. Egentes ope galli :cũ ad id dubios
ſuaſſent animos:coacti ab auctoribus iniuriæ ad uindices futuros declinant. Legatiſꝗ ad cõſulẽ
miſſis:auxiliũ romanorꝝ terræ ob nimiã cultorꝝ fidẽ in romanos laboranti:orat. Cornelio nec cã:
nec tẽpus agẽdæ rei placebat:ſuſpectaꝗ ei gẽs erat:tum ob ĩfida multa facinora:tũ ut alia uetuſta-
te obſoleuiſſent ob recẽtẽ boiorꝝ p̄fidiã.Sẽpronius cõtra:cõtinendis in fide ſociis:maximũ uĩculũ
eẽ:primoſꝗ:qui coiſſent:ope defenſos cẽſebat:tũ collega cũctãte equitatũ ſuũ mille peditum:iacu
latorib⁹ ferme admixtis:ad defendẽdum gallicum agrꝝ trãs Trebiã mittit.Ii ſparſos: & ĩcõpoſitos:
oneratoſꝗ p̄da plæroſꝗ cum inopinãtes ĩuaſiſſent:ĩgentẽ terrorẽ cædemꝗ ac fugam uſꝗ ad caſtra
ſtationeſꝗ hoſtium fecere:unde multitudĩe effuſa pulſi:turſus ſubſidio ſuorum prælium reſtituere.
Varia ĩde pugna ſequẽtes:q̃cunꝗ ad extremũ æq̃ſſent certamẽ:maior tamẽ hoſtium romanis fama
uictoriæ fuit.Cæterũ nemini oĩum maior:iuſtiorꝗ quã ipſi cõſuli uideri:gaudio efferri:qua parte

Vane ſempronii conſulis elatio

copiarũ alter cõſul uict⁹ foret:ea ſe uiciſſe reſtitutos ac refectos militum animos:nec quemꝗ eſſe:p̄
ter collegã:q dilatã dimicationẽ uellet:eum aĩo magis:q̃ corpore ægrum:memoria uulneris aciem
ac tæla horrere:ſed nõ eſſe cũ ægro ſeneſcẽdum.Quid.n. ultra differri:ac teri tẽpus!quẽ tertium cõ
ſulẽ! quẽ alium exercitum expectari!Caſtra carthaginẽſium ĩ Italia:ac ꝓpe ĩ cõſpectu urbis eẽ.Non
Siciliã:ac Sardiniã uictis adẽptas:nec eis Iberũ Hiſpaniã peti ſed ſolo patrio terraꝗ in qua geniti fo
rẽt pelli romanos:Quantũ ĩgemiſcant:inquit patres noſtri circa mœnia Carthaginis bellare ſoliti:
ſi uideãt nos ꝓgeniẽ ſuã duos cõſules cõſulareſꝗ exercit⁹ ĩ media Italia pauẽtes ĩtra caſtra:pœnum:
quod ĩter alpes Appænninumꝗ agri ſit:ſuæ ditionis feciſſe!Hæc aſſidens ægro collegæ:hæc ĩ p̄to
rio ꝓpe concionabundus agere.Stimulabat & tẽpus ꝓpinquũ comitiorũ:ne ĩ nouos conſules bel
lum differeꝛ:& occaſio ĩ ſe unũ uertẽdæ gloriæ:dũ æger collega erat.Itaꝗ neq̃quã diſſentiẽte Cor
nelio parari ad ꝓpinquũ certamẽ milites iubet.Annibal:cũ q̃d optimũ foret hoſti:cerneret:uix ul-
lã ſpẽ habebat temeꝛ atꝗ ĩprouide q̃cꝗ cõſules acturos.Sed cum alterius ĩgenium fama prius:dein
de re cognitũ:ꝑcitum ac ferox ſciret eſſe:ferociuſꝗ factum ex ꝓſpero cũ p̄datoribus ſuis certamine
crederet:adeſſe gerendæ rei fortunã haud diffidebat. Cuius:ne q̃d p̄termitteret tẽpus:ſollicituſꝗ &
intentus erat: dum tyro hoſtiũ eſſet miles:dum meliorẽ ex ducib⁹ inutilẽ uulnus faceret:dũ gallorũ
aĩ uigerent:quorum ĩgẽtẽ multitudinẽ ſciebat ſegnius ſecuturã:quãto lõgius a domo traherenꝛ.

Stratagema Annibalis

Cum ob hæc taliaꝗ ſperaret propinquũ certamẽ:& facere:ſi ceſſaretur:cuperet:ſpeculatoreſꝗ galli
ad ea explorãda:quæ uellet:tutiores:quia i utriſꝗ caſtris militabãt paratos pugnæ eſſe romanos re
tuliſſent:locũ inſidiis circũſpectare pœnꝰ cœpit.Erat i medio riuus utriꝗ peraltis clauſus ripis:& cir
ca obſitus paluſtribus herbis: & quibus inculta ferme ueſtiunť uirgultis:uepribuſꝗ.Quẽ ubi ad
equites quoꝗ tegẽdos ſatis latebroſum locũ circũuectus ipſe oculis ꝑluſtrauit.Hic erit locus Mago
ni fratri ait:quẽ teneas.Delige cẽtenos uiros ex omni equite:ac pedite:cũ quibꝰ ad me uigilia pria
uenias.Nunc corpora curare tẽpus eſt:ita præconiũ miſſum.Mox cũ delectis Mago aderat.Robora
uirorũ cerno:iquit Annibal:ſed ut & numero ẽt nõ animis modo ualeatis:ſingulis uobis nouenos
ex turmis:manipuliſꝗ ueſtris ſimiles eligite. Mago locũ mõſtrabit:quẽ iſideatis:hoſtẽ cæcũ ad has
belli artes habetis.Ita mille equitibus Magoni:mille peditibus dimiſſis:Annibal prima luce numi-
das eqtes trãſgreſſos.Trebiã flumẽ obequitare iubet hoſtium portis:iaculãdoꝗ i ſtatiões:eliceť ad
pugnã hoſtẽ:iniecto deide certamine:cedẽdo ſenſim circa flumen ptrahere.Hæc mãdata numidis.
Cæteris peditum ducibus eqtumꝗ ꝑceptum:ut prãdere oẽs iuberẽt:armatos deide iſtratiſꝗ equis
ſignum expectať.Sẽpronius ad tumultum numidarum primum omnẽ eqtatũ ferox ea parte uiriũ:
deide ſex milia peditum:poſtremo oẽs copias ad deſtinatum locum iã ãte cõſilio auidꝰ certaminis
eduxit.Erat forte brumæ tẽpus:& niualis dies i locis alpibus Appænninoꝗ iteriectis propiuqtate
etiã fluminũ ac paludũ ꝑgelidis:ad hæc raptim eductis hominibus:atꝗ eqs:non capto ante cibo
nõ ope ulla ad arcẽdum frigus adhibita:nihil caloris inerat:& qcqd auræ fluminis appropinqbat:
afflabat acrior frigoris uis:ut uero refugientes numidas iſeqntes aquã igreſſi ſunt:& erat pectoribꝰ
tenus:aucta Nocturno imbri tum utiꝗ egreſſus rigere omnibus corpora:ut uix armorũ tenendo
rum potentia eſſet:& ſimul procedẽte iã die fame etiã deficeť.Annibalis iterim miles:ignibus ante
tentoria factis:oleoꝗ ꝑ manipulos:ut mollirẽt artus:miſſos:& cibo ꝑ ocium capto:ubi trãſgreſſos
flumẽ nunciatum eſt hoſtes:alacer animis:corporibuſꝗ arma capit:in aciẽꝗ ꝓcedit:Baleares locat
ãte ſigna:leuẽ armaturã: octo ferme milia hoium:deide grauiorẽ armis peditẽ.Quod uiriũ:quod
roboris erat:i cornibꝰ circunfudit:decẽ milia eqtũ & a cornibus i utranꝗ partẽ diuerſos elephãtos

Conſiliũ pœni ducis in copiis ad pugnã cõparandis

ſtatuit.Cõſul effuſos ſequẽtes equites:cũ ab reſiſtẽtibus ſubito numidis icauti exciperẽtur:ſigno re-
ceptui dato reuocatos:circũdedit peditibꝰ.Duo deuigiti milia romãi erãt:ſociũ nois latini. xx. au-
xilia ꝑterea cenomãorũ:ea ſola i fide gallica mãſerat gens:his copiis cõcurſum ẽ:ꝓlium a balearibꝰ
ortũ ẽ.Quibus cũ maiore robore legiones obſiſterẽt:deductæ ꝓpere i cornua leuis armaturæ ſunt.
Quæ res effecit:ut eqtatus romanꝰ extẽplo urgereť.Nã cũ uix iã ꝑ ſe reſiſterẽt decẽ milibus eqtum
ꝗttuor milia: & feſſi romani:plæriſꝗ itegris pœnis obruti ſunt iſuꝑ uelut nube iaculorum a baleari
bus cõiecta:ad hoc elephãti eminẽtes ab extremis cornibus:eqs maxime nõ uiſu modo:ſed odoꝛ i
ſolito territis fugã late faciebãt pedeſtris pugna par animis magis:ꝗ uiribus erat:quas recẽtes pœ-
nus paulo ãte curatis corporibus in ꝓlium attulerat:cõtra ieiuna:feſſaꝗ corpora romanis & rigen
tia gelu torpebãt.Reſtitiſſent tamẽ aĩs:ſi cũ pedite ſolum foret pugnatũ:ſed & baleares:pulſo eqte
iaculabanť i latera:& elephãti iã i mediã peditum aciẽ ſeſe tulerãt:& Mago:numidæꝗ ſimul latebris
eorũ improuida ꝑterlata acies eſt:exorti a tergo igẽtem tumultum:ac terrorẽ feceť.Tamẽ i tot circũ
ſtãtibus malis mãſit aliquãdiu imota acies maxime ꝑter ſpẽ omnium:aduerſus elephãtos eos:pedi-
tes ad idipſum locati uerutis cõiectis:& auertere:& iſecuti auerſos ſub caudis:qua maxie molli cute
uulnera accipiũt:fodiebãt:Trepidãtiſꝗ ꝓpe iã i ſuos cõſternatos media acie i extremã ad ſiniſtrum
cornu aduerſus gallos auxiliares agi iuſſit Annibal:extẽplo haud dubiã feceť fugã:additus quoꝗ
nonus terror romanis: ut fuſa auxilia ſua uiderunt.Itaꝗ cum iã i orbẽ utrinꝗ pugnarẽt:decẽ milia
ferme hoium:cũ alii euadere nequiuiſſent:media afrorũ acie:quæ gallicis auxiliis firmata erat:cũ i
gẽti cæde hoſtium prupe.Et cum neꝗ i caſtra reditus eſſet:flumine iterclufis:neꝗ præ imbri ſatis de
cerneť poſſẽt:qua ſuis opem ferrent:Plecẽtiã recto itinere ꝑrexere. Plures deinde in oẽs ꝑtis eruptio
nes factæ:& ꝗ flumẽ petiere:aut gurgitibus abſumpti ſunt:aut iter cuunctationem ingrediendi ab

Equeſtre prælium

hoſtibꝰ oppſſi.Qui paſſim ꝑ agros fuga ſparſi erant:ueſtigia cedentis ſequentes agminis Placẽtiã
cõtẽdere.Aliis timor hoſtium audaciã ingredi flumen fecit:trãſgreſſiꝗ i caſtra ꝑuenere:imber niue
mixtus:& intollerãda uis frigoris: & homines multos:& iumẽta:& elephãtos prope omnis cõſum-
pſit:Finis iſequẽdi hoſtis pœnis flumen Trebia fuit & ita torpentes gelu in caſtra rediere:ut uix læti
ciã uictoriæ ſentirẽt.Itaꝗ nocte iſequẽti cum ꝓſidium romanorũ caſtrorũ:& qđ reliquum ex magna
parte militum erat:ratibus Trebiã traiicerent:aut nihil ſenſere pœni obſtrepeſcente pluuia:aut qa
iã moueri præ laſſitudine nequibant:ac uulneribus ſeſe ſentire diſſimularunt.Quietiſꝗ pœnis:ta-
cito agmine a Scipione conſul exercitus Placentiam eſt perductus: inde Pado traiectus Cremonã
ne duorũ exercituum hyberuis una colonia premereť.Romam tantus terror ex hac clade ꝑlatus eſt
ut iã ad urbẽ Romam crederent infeſtis ſignis hoſtem uenturum: nec quicquam ſpei aut auxilii eſ-
ſe:ꝗ portis mœnibuſꝗ uim arcerent:uno cõſule ad Ticinum uicto:altero ex Sicilia reuocato:duo
bus cõſulibus:duobus cõſularibus exercitibus uictis:quos alios duces:ꝗs alias legiões eſſe:quæ ac

Gn.Seruilius C.Flaminius cõſ.

cerſerenť: ita territis Sempronius conſul aduenit ingẽti periculo:ꝑ effuſos paſſim ad prædandum
hoſtium equites:audacia magis:ꝗ conſilio:aut ſpe fallendi:reſiſtendiue ſi nõ falleret:tranſgreſſus.
Id quod unum maxime in præſentia deſyderabať.Comitiis cõſularibus habitis:in hyberna rediit.
Creati conſules.Gn.Seruilius &.C.Falminius.Cæterum ne hyberna quidẽ Romanis quieta erãt:

uagātibus paſſim numidis eq̄tibus & quæ his impeditiora erant celtiberis luſitaniſq;. Oēs igit̄ clau
ſi undiq; cōmeatus erāt: niſi quos Pado naues ſubueherent. Emporiū ꝓpe Placentiā fuit & opere ua-
lido & magno munitū ꝑſidio. Eius caſtelli oppugnandi ſpe: cū equitibus ac leui armatura ꝑfectus
Annibal: cū plurimū in cælando icœpto ad effectū ſpei habuiſſet: nocte adortus nō fefellit uigiles
Tantus repente clamor eſt ſublatus: ut Placētiæ quoq; audiret̄. Itaq; ſub lucē cū equitatu cōſul ade

Annibal ſauciatus

rat: iuſſis quadrato agmine legionibus ſequi. Equeſtre prælīū interi cōmiſſum: in quo q̄a Annibal
ſaucius pugna exceſſit: pauore hoſtibus iniecto: defenſum egregie præſidiū eſt. Paucorū īde dierū

Vicūuias

quiete ſumpta: & uix dum ſatis ꝓcurato uulnere: ad Vicūuias ire pergit oppugnādas. Id emporiū
a romanis gallico bello fuerat munitū: īde locum frequentauerant accolæ mixti undiq; ex finitimis
populis: & tunc populationū terror eo plæroſq; ex agris cōpulerat. Huius generis multitudo fama
impigre defenſi ad Placētiā ꝑſidii accenſi: armis arreptis: obuiam Annibali ꝓcedit magis agmine:
quā acie: i uia cōcurrerūt. Et cū ex altera parte nihil præter icōditā turbam eſſet: in altera & dux militi:

ꝑſidia pœ.

& duci miles fidēs: ad trigita quinq; milia hominū a paucis fuſa: poſtero die: deditiōe facta: ꝑſidiū
intra mœnia accepere iuſſiq; arma tradere: cū dicto paruiſſent: ſignū repēte uictoribus dat̄: ut tanq̄
ui captā urbē diriperēt. Neq; ulla: quæ i tali re memorabilis ſcribētibus uideri ſolet: prætermiſſa cla
des eſt: adeo omnis libidinis crudelitatiſq; ihumanæ ſuperbiæ æditum i miſeros eſt exemplum. Hæ

Annibalis motus in ethruriam

fuerūt hybernæ eypeditiones Annibalis: Haud longis īde tēporibus: dum itolerabilia frigora erāt:
quies militi data eſt: & ad prima ac dubia ſigna ueris profect⁹ es hybernis i Ethruriā ducit: eā quoq;
gentē ſicut gallos: ligureſq; aut ui: aut uoluntate adiūcturus: Tranſeuntē Appænninū adeo atrox
tēpeſtas adorta ē: aut alpiū fœditatē prope ſupauerit. Vēto mixtus imber cū ferret̄ i ipſa ora prima:
quia aut arma omittēda erāt: aut contra enitētes uertice intorti affligebātur: conſtitere. Deinde cū iā
ſpirtū includeret: nec reciprocare animam ſineret: auerſi a uento: parumper cōſedere: tum uero igēti
ſono cælum ſtrepere: & inter horrēdos fragores micare ignes: capti auribus & oculis metu omnes
torpere. Tandē effuſo imbre: cū eo magis accenſa uis uēti eſſet: ipſo illo: quo depræhēſi erāt loco ca-
ſtra ponere: neceſſariū uiſum eſt. Id uero laboris uelut de itegro initiū fuit. Nā nec explicare q̄cq̄: nec
ſtatuere poterāt: nec q̄d ſtatutum eſſet: manebat: oīa perſcindente uento: & rapiente: & mox aquale
uato uento: cū ſuper gelida montiū cacumina concreta eſſet: tantū niuoſæ grādinis deiecit: ut omni
bus omiſſis procūberēt hoies tegminib⁹ ſuis magis obruti: quā tecti. Tātaq; uis frigoris iſecuta eſt:
ut ex illa miſerabili hominū: iumētorūq; ſtrage cū ſe q̄ſq; attollere: ac leuare uellet: diu nequiret: q̄a
torpentibus rigore neruis: uix flectere artus poterāt: deīde ut tādē agitādo ſeſe mouere: ac recipe aīos
& raris locis ignis fieri eſt cœpt⁹: ad alienā opē quiſq; iops tēdere. Biduū eo loco uelut obſeſſi māſe
re: multi hoies multa iumēta: elephanti quoq; ex his: q̄ prælio ad Trebiā facto ſupfuerāt: ſeptē abſū

Sæua i appēnino tēpeſtas pœnos affligit

pti. Digreſſ⁹ Appænnino retro ad Placētiā caſtra mouit: & ad decē milia ꝓgreſſus cōſedit. Poſtero
die. xii. milia peditū: quinq; equitū aduerſus hoſtē ducit. Nec Sempronius conſul: iā. n. redierat ab
Roma: detractauit certamē: atq; eo die tria milia paſſuū iter bina caſtra fuere. Poſtero die: igētibus
animis: uario euentu pugnatū ē primo cōcurſu adeo res romana ſuperior fuit: ut nō acie uiceret ſo-
lum: ſed perculſos hoſtes i caſtra perſequerent̄: mox caſtra quoq; oppugnarēt. Annibal paucis ꝓpu-
gnatoribus i uallo: portiſq; poſitis: cæteros cōfertos i media ualle recepit. Intentoſq; ſignū ad erūpē
dum ſpectare iubet. Iā nona ferme diei hora erat: cū romanus nequicq̄ fatigato milite: poſteaq̄ nul-
la ſpes erat potiūdi caſtris: ſignū receptui dedit. Quod ubi Annibal accepit: laxatāq; pugnā: & receſ
ſum a caſtris uidit: extēplo equitibus dextera leuaq; emiſſis i hoſtē ipſe cū peditum robore de iis ca

Ferox pugna ad placētiam

ſtris erupit. Pugna raro ulla magis ſæua: & cū utriuſq; partis pernicie clarior fuiſſet: ſi extendi a die i
longū ſpatiū quiuiſſet: nox accēſum ingentibus aīs præliū diremit: itaq; acrior cōcurſus fuit: quā cæ
des: & ſicut æquata ferme pugna erat: ita clade pari diſceſſū eſt: ab utraq; parte ſexcētis pl⁹ peditib⁹
& dimidiū eius equitū cecidit. Sed maior romanis quā ꝓ numero iactura fuit: quia equeſtris ordi
nis aliquot: & tribuni militū quinq;: & ꝑfecti ſociorū tres ſunt interfecti. Secundum eam pugnā An
nibal in ligures: Sempronius Lucā conceſſit. Venienti i Ligures Annibali per iſidias itercepti duo
q̄ſtores romani. C. Fuluius: & L. Lucretius cū duobus tribunis militū & quinq; equeſtris ordinis ſe
natorū ferme liberis quo magis ratā fore cū his pacē: ſocietatēq; crederet: tradunt̄. Dū hæc i Italia ge
runt̄. Gn. Scipio i Hiſpaniā cū claſſe: & exercitu miſſus: cū ob oſtio Rhodani ꝓfect⁹ pyreneoſq; mō
tes circūuect⁹ emporiis appuliſſet claſſe: expoſito ibi exercitu: orſus a lacetanis uſq; ad Iberū flumē
parti renouandis ſocietatibus: partim nouis iſtituēdis romanæ ditionis fecit: inde cōciliata clæmē
tiæ fama: nō ad maritimos modo populos: ſed i mediterraneis quoq; ac mōtanis ad ferociores iam
gētes ualuit. Nec pax modo apud eos: ſed ſocietas etiā armorū parata ē: ualidæq; aliquot auxiliorū
cohortes ex iis cōſcriptæ ſunt. Hāno Hānonis cis Iberū ꝓuincia erat: eū reliquerat Annibal ad regio
nis ei⁹ præſidiū. Itaq; priuſq̄ alienarent̄ oīa: obuiā eundū ratus: caſtris i cōſpectu hoſtiū poſitis: i aciē
eduxit. Nec romano differēdū certamē uiſum: q̄ppe q̄ ſciret cū Hānone: & Aſdrubale ſibi dimican
dum eſſe: malletq; aduerſus ſingulos ſeparatim: quā aduerſus duos ſimul rē gerere: nec magni cer-

Pria ro. pugna i hiſpania

taminis ea dimicatio fuit. Sex milia hoſtiū cæſa: duo capta cū ꝑſidio caſtrorū. Nā & caſtra expugna-
ta ſunt: & ipſe dux militū cū aliquot præſidiis capit̄: & Sciſſum ꝓpinquū caſtris oppidū expugnat̄.
Cæterū ꝑda oppidi parui ꝑtii rerū fuit: ſupellex barbarica: ac uiliū mācipiorū. Caſtra militē ditauc
re: nō ei⁹ modo exercitus: q̄ uictus erat: ſed & ei⁹: q̄ cū annibale i Italia militabat: oībus fere caris re

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

bus:ne grauia ĩpedimẽta ferentibus eſſent circa Pyreneum relictis.Priuſq̃ certa huius cladis fama
accederet:tranſgreſſus Iberum Aſdrubal cum octo milibus peditum:mille equitibus:tanq̃ ad pri
mum aduentum romanorum occurſurꝰ:poſteaq̃ perditas res:amiſſaq; caſtra accepit:iter ad mare
conuertit.Haud ꝓcul Tarracone claſſicos milites:naualeſq; ſocios uagos palãtiſq; per agros:qđ fer
me fit:ut ſecundæ res creent negligentiam:equite paſſim dimiſſo:cum magna cæde: maiore fuga
ad naues compellit.Nec diutius circa ea loca morari auſus:ne a Scipione opprimeret̃ : trans Iberꝫ
ſeſe recepit:& Scipio raptim ad famam nouorꝫ hoſtium agmine acto:cum in paucos ꝓfectos pau⸗
lulum aĩaduertiſſet:pſidio Tarracone modico relicto:emporia cũ claſſe rediit:uix dum digreſſo eo
Aſdrubal aderat:& Ilergetum populo:q obſides Scipioni dederat:ad defectionem impulſo : cum
eorum ipſorum iuuentute agros fidelium romanis ſociorꝫ uaſtat.Excito deĩde Scipiõe : Hybernis
ſtoicoſis Tarracone Iberꝫ rurſus cedit. Agros Scipio relictos ab auctore defectiõis:& ilergetiã gẽtẽ
cũ ĩfeſto exercitu ĩuaſiſſet:cõpulſis oĩbꝰ: Athanagiã urbẽ:q̃ caput eius populi erat:circũſedit: ĩtraq;
dies paucos pluribus:quã ante obſidibꝰ imperatis:ilergetes pecunia etiam mulctatos in ius dicio⸗
nẽq; recepit. Inde in auſetanos ꝓpe Iberum ſocios & ipſos pœnorum ꝓcedit:atq; urbe eorum ob⸗
ſeſſa laſetanos auxilium finitimis ferentes nocte haud ꝓcul iam urbem cum intrare uellent:excepit
ĩſidiis.Cæſar ad.xii.milia exuti pœne omnes armis:domos palantes paſſim ꝑ agros diffugere. Nec
obſeſſos alia ulla res:quam iniqua oppugnãtibus hyems tutabat̃.xxx.dies obſidio fuit:ꝑ quos raro
unquam nix minꝰ quattuor pedes alta iacuit:adeoq; pluteos:ac uineas romanorum operuerat: ut
ſola ignibꝰ aliquotiẽs coniectis ab hoſte etiã tutamentum fuerit Poſtremo cum Amuſitus princeps
eorꝫ ad Aſdrubalẽ ꝓfugiſſet.xx.argẽti talentis pacti deduntur. Tarraconem in hyberna reditum ẽ.

Vide ne hoſticoſis ſit legẽdũ ab eo qđ hoſticum dicimus qđ non ſit pacatum

Romæ aũt circa urbem multa ea hyeme ꝓdigia facta:aut qđ euenire ſolet motis ſemel in religio
nem animis:multa nunciata & credita temere ſunt:ĩqs ingenuum infantem ſemeſtrem ĩ foro olito⸗
rio triumphum clamaſſe:& foro boario bouem in tertiam contignationem ſua ſponte ſcãdiſſe:atq;
inde tumultu habitatorum territum ſeſe deieciſſe: & nauium ſpẽm de cœlo affulſiſſe:& ædẽ ſpei: q̃
in foro olitorio fulmine ictam:&Lanuuini haſtã ſe commouiſſe:& coruum ĩ ædem Iunonis deuo⸗
laſſe:atq; in ipſo puluinario cõſediſſe: & ĩ agro amiternino multis locis hoĩum ſpẽ ꝓcul cãdida ue
ſte uiſos:nec tamẽ illos cõgreſſos:& ĩ Piceno lapidibꝰ pluuiſſe & cæræ ſortes extenuatæ & ĩ Gallia lu
pũ uigili gladiũ e uagina raptũ abſtuliſſe.Ob cætera ꝓdigia libros adire decẽuiri iuſſi ſunt:qđ aũt
lapidibꝰ pluuiſſet ĩ Piceno:nouẽdiale ſacrũ edictũ:& ſubinde aliis ꝓcurãdis ꝓpe tota ciuitas opa⸗
ta fuit.Iã primũ omnium urbs luſtrata ẽ:hoſtiæq; meliores:q̃bus edictum ẽ diis cæſæ:& donum ex
auri põdo.xl. Lanuuinũ Iunoni portatũ ẽ:& ſignũ æneũ matronæ Iunoni ĩ auẽtino ædificauerũt:&
lectiſterniũ cæræ:ubi ſortes extenuatæ erãt ĩpatũ:& ſupplicatio fortunæ in Algido.Romæ quoq;
& lectiſterniũ iuuẽtuti:& ſupplicatio ad ædẽ Herculis:noĩatĩ deĩde uniuerſo populo circa oĩa pul⸗
uinaria ĩdicta:& Genio maiores hoſtiæ cæſæ.Q.&.C.Attilius Seranus ꝓtor uota ſuſcipe iuſſus:ſi ĩ
.x.annos Ro.po.eodem ſtetiſſet loco.Hæc ꝓcurata uota:quæ ex libris ſibyllinis magna ex parte le⸗
uauerant aĩum religione.Cõſulum deſignatorum.Alter Flaminius:cui eæ legiones:quæ Placen⸗
tiæ hybernabãt:ſorte euenerãt:edictum & lr̃as & conſulem miſit:ut is exercitus idibus martiis Ari⸗
mini eſſet in caſtris.Huic in prouincia conſulatũ inire conſilium erat memori ueterꝫ certaminum
cum ꝑribꝰ:quæ trib.ple.poſtea conſul priꝰ de cõſulatu:qui abrogabatur:deinde triumpho habue
rat:iuſſus etiam ſenatui ob nouã legem:quam iniq;.Q.Claudiꝰ tribu.pleb.aduerſus ſenatum uno
patrum adiuuante.C.Flaminio tulerat:nequis ſenator:que ſenatoris pater fuiſſet:maritimam na⸗
uem q̃ pluſq̃ trecẽtarum amphorarum eẽt:hẽret:id ſatis habitum ad fructꝰ ex agris uectãdos.Quæ
ſtus omnis patribꝰ indecorus uiſus ẽ.Res ꝑ ſummam contentionem acta inuidiam apud nobilita
tem ĩuaſori legis.Flaminio fauorem apud plebem:alterumq; inde conſulatum peperit. Ob hoc ra
tus auſpiciis petendis:latinarumq; feriarum mora:& cõſularibꝰ aliis impedimentis retẽturos ſe in
urbe:ſimulato itinere:priuatꝰ clam in prouinciam abiit.Ea res:ubi palam facta ẽ: nouam ĩſuꝑ irã
infeſtis iam patribꝰ mouit.Non cum ſenatu modo:ſed cum diis immortalibꝰ.C.Flaminiũ bellum
gerere.Cõſulem ante inauſpicato factum reuocantibꝰ ex ipſa acie diis:atq; hominibꝰ non paruiſſe
ne nũc cõſciẽtias ꝑtorum & Capitolium: & ſolennem uotorum nuncupationem fuiſſe:ne die initi
magiſtratꝰ Iouis omne templum adiret:ne ſenatum iuiſus ipſe & ſibi uni inuiſum uideret:cõſuleret
q;:ne latinas ĩdiceret.Iouiq; Latiali ſolẽne ſacrum in monte faceret:ne auſpicato ꝓfectꝰ ĩ Capitoliũ
ad uota nuncupanda paludatus inde ad ꝓuinciam iret:lixæ modo ſine inſignibꝰ:ſine lictoribꝰ ꝓ⸗
fectus clam furtim haud aliter:q̃ ſi exilii cã ſolum uertiſſet:magis pro maieſtate uidelicet impii Ari
mini q̃ Romæ magiſtratum initurꝫ:& ĩ diuerſorio hoſpitali:q̃ apud pœnates ſuos ꝑtextam ſumptu
rum:reuocandum uniuerſi:retrahẽdũq; cẽſuerunt:& cogendum oĩbꝰ priꝰ ꝓſentem in deos hoĩeſq;
fungi officiis:q̃ ad exercitum:& in ꝓuinciã iret.In eam legationem legatos oĩum mitti placuit. Q.
Terẽtiꝰ &.M.Antiſtius ꝓfecti nihilo magis eum mouere:quam priori conſulatu lr̃æ mouerãt a ſe
natu miſſæ:paucos poſt dies magiſtratum iniit immolantiq; ei:uitulus iam ictus e manibꝰ ſacrifi⸗
cantium ſeſe proripuiſſet multos circunſtantes cruore reſperſit.Fuga procul etiã maior apud igna⸗
ros: quid trepidaretur:& concurſatio fuit.Id a plæriſq; in omne magni terroris acceptum : legiõibꝰ
inde duabus a Sempronio prioris anni conſule:duabus a.C.Attilio acceptis ꝓtore in Ethruriã iã
per Appennini tramites exercitus duci eſt cœptus.

Vide ne haſtã pro hoſtiã ſit legendũ

Att. legẽ

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNICO. LIBER.II.

IAM VER Appetebat:cū Annibal ex hybernis mouit:& nequicquā
ante conatus trāſcendere Appēninū i tollerādis frigoribus:&cū īgenti
piculo moratꝰ ac metu. Galli:quos p̄dæ populationūqꝫ cōciuerat:ſpes
poſteaq̄ ꝓ eo:ut ipſi ex aliēo agro raperēt:agerētqꝫ:ſuas terras ſedē bel
li eſſe:p̄miqꝫ utriuſqꝫ partis exercituum uiderūt hybernis:uerterūt re-
tro ad Annibalē ab romanis odia:petituſqꝫ ē ſæpe pricipū īſidiis:ipſo
rūqꝫ iter ſe fraudē eadē leuitate:qua cōſenſerat cōſenſu īdicātiū ſeruatus
erat:& mutādo nūc ueſtē:nūc tegumēta capitis errore ēt ſeſe ab īſidiis
munierat. Cæterꝝ hic quoqꝫ ei timor cā fuit maturiꝰ mouēdi ex hyber
nis. Per idē tp̄s. Gn. Seruilius Romæ idibus Martiis magiſtratū iniit.
Ibi cū de rep. retuliſſet:redītegrata i. C. Falminiū īuidia eſt:duos ſe cōſu
les creaſſe unū habere. Q đ.n. illi iuſtū īperiū:qđ auſpiciū eēt mſatus:
id a domo:publicis:priuatiſqꝫ penatibus:latinis feriis actis ſacrificio īmonte perfecto:uotis rite in
capitolio nūcupatis ſecū ferre:nec priuatū auſpicia ſeq:nec ſine auſpiciis ꝓfectū i externo ea ſolo no
ua atqꝫ ītegra cōcipe poſſe. Augebāt metū ꝓdigia ſimul ex multis locis nūciata. In Sicilia militibꝰ
aliquot ſpicula. In Sardinia aūt ī muro circūeūti uigilias eqti Scipionē:quē mãu tenuerat:arſiſſe:&
littora crebris ignibus fulſiſſe:& ſcuta duo ſanguinē ſudaſſe:& milites quoſdā ictos fulminibus & ſo
lis orbē minui uiſum:& p̄neſte ardētes lapides cælo cecidiſſe:& arpis palmas i cælo uiſas. Pugnātēqꝫ
cū Luna, Solē:& capenæ duas iterdiu lunas ortas:& aqs Cerete ſanguine mixtas fluxiſſe. Fōtēqꝫ ipſm
Herculis cruētis manaſſe ſparſum maculis:& Antii metētibus cruētas i corbē ſpicas cecidiſſe:& Fa
leriis cælū ſindi uiſum uelut magno hiatu:q̄qꝫ patuerit īgens lumē effulſiſſe. Sortes ſua ſpōte attenu
atas:unāqꝫ excidiſſe ita ſcriptā:Mauors cælū ſuū cōcutit. Et ꝑ idē tp̄s romæ ſignū Martis Appia uia
ad ſimulacra lupoꝝ ſudaſſe:& Capuæ ſpeciē cæli ardētis fuiſſe:lunæqꝫ iter ībrē cadētis. Inde mino
ribus ēt dictu ꝓdigiis fides habita:Capras lanatas qbuſdā factas. Et gallinā i marē:gallū i fœminā
ſeſe uertiſſe. His:ſicut erāt nūciata expoſitis:auctoribuſqꝫ i curiā itroductis:cōſul de religiōe p̄fes cō
ſuluit. Decretū eſt ut ea ꝓdigia parti maioribꝰ hoſtiis:parti lactentibꝰ ꝓcurarent: & uti ſupplicatio
ꝑ triduū ad oīa puluinaria haberet. Cætera:cū decēuiri libros īſpexiſſent:ut ita fieret:queadmodū
cordi eēt diuinis carminibꝰ p̄farent. Id decēuiroꝝ mōitu decretū eſt:Ioui primū donū fulmē aureū
pōdo qnquagīta fieret:Iunoni:Mineruæqꝫ ex argento daret:& Iunoni reginæ i Auētino:Iunoniqꝫ
Soſpitæ Lanuuii maioribus hoſtiis ſacrificaret. Matronæqꝫ pecunia collata:q̄tum cōferre cuiqꝫ cō
modū eſſet donū Iunoni reginæ in auentinum ferrent:lectiſterniumqꝫ fieret:qn ut libertinæ & ipſæ
unde Feroniæ donum daret:pecuniā ꝓ facultatibꝰ ſuis cōferrent. Hæc ubi facta:decemuiri Ardeæ
in foro maioribus hoſtiis ſacrificarunt:poſtremo libri decimo iam menſe ad ædē Saturni Romæ
immolatū eſt:lectiſterniūqꝫ īperatum:& cum lectum ſenatores ſtrauerunt:& cōuiuiū publicū:ac per
urbē ſaturnalia die ac nocte clamatū:populuſqꝫ eum diē feſtū habere:ac ſeruare ī ꝑpetuum iuſſus:

Vide ſecundum Plynium nec dixeris prodigium Scipiōis & ſpiculoꝝ ſummitates ardere

Hoſtiarum aliæ maiores Aliæ lactentes

Feronia abequo tea latione ut Dionyſius ait

Dum conſul placādis romæ diis:trahendoqꝫ delectu dat opam. Annibal ꝓfectus ex hybernis:
qa iā Flaminiū cōſulē Arretiū ꝑueniſſe fama erat:cū aliud lōgiꝰ:cæterꝝ cōmodiꝰ oñderet iter ꝓpio
rē uiā ꝑ paludē petit:qua fluuius Arnꝰ ꝑ eos dies ſolito magis īundauerat:hiſpanos & afros & oē
qđ ueterani erat:robur exercitꝰ:admixtis ipſoꝝ impedimētis necubi cōſiſtere coactis neceſſaria ad
uſus deeſſent:primos ire iuſſit:ſeq gallos:ut id agminis medium eēt nouiſſimos ire eqtes. Magonē
īde cū expeditis numidis cogere agmē maxime gallos:ſi tædio laboris lōgæqꝫ uiæ (ut ē mollis ad
talia gēs) dilaberent:aut ſubſiſterēt cohibētē. Primi:q̄ mō p̄irēt duces:ꝑ p̄altas fluuii ad ꝓfundas
uoragies:hauſti pœne limo:imergētēſqꝫ ſe tn̄ ſigna ſeqbant. Galli neqꝫ ſuſtinere ſe ꝓlapſi: neqꝫ aſſur
gere ex uoraginibꝰ poterāt:aut corpa aīs:aut aīos ſpe ſuſtinebāt. Alii feſſa ægre trahētes mēbra:alii
ubi ſemel uictis tædio aīs ꝓcubuiſſent iter iumēta & ipſa iacētia paſſim moriētes. Maxieqꝫ oīum ui
giliæ cōficiebāt:ꝑ q̄triduū iā & tres noctes toleratæ:cū oīa obtinētibus aqs nihil:ubi i ſicco feſſa ſter
nerēt corpa:iueniri poſſet:cumulatis i aqs ſarcinis inſuꝑ incūbebāt. Iumētoꝝ itinere toto ꝓſtratoꝝ
paſſim aceruí tn̄:qđ extaret aq̄:q̄rētibꝰ ad qetē parui tp̄is neceſſariū cubile dabāt. ip̄e Hānibal æger
oculis ex uerna primū intemp̄ie uariante calores frigoraqꝫ elephāto:q unus ſuperfuerat:qđ altius
ex aq̄ extaret uectus uigiliis tn̄ & nocturno humore:paluſtriqꝫ cælo grauāte caput: & qa medendi
nec locus:nec tp̄s erat altero oculo capit. Multis hoībus:iumētiſqꝫ fœde amiſſis:cū tādem de palu-
dibꝰ emerſiſſet:ubi primū i ſicco potuit caſtra locat certūqꝫ ꝑ p̄miſſos exploratores habuit:exercitū
ro. circa Arretii mœnia eē:cōſulis deīde cōſilia:atqꝫ aīum:& ſitū regionū:itineraqꝫ:& copias atqꝫ cō
meatus expediēdos:& cætera q̄ cognoſcēda ī re erāt:ſumma oīa cū cura īquirēdo exeq̄bat. Regio
erat in primis Italiæ fertilis ethruſci cāpi:q Feſulas inter:Arretiūqꝫ iacēt:frumēti ac pecoris & oīum
copia reꝝ opulēti. Cōſul ferox a cōſulatu priore & nō mō legū aut patrū maieſtatis: ſed ne deorum
qdē ſatis metuēs:hāc īſitā ingenio eius temeritatē fortuna ꝓſpero ciuilibus belliciſqꝫ rebus ſucceſ-
ſu aluerat:itaqꝫ ſatis apparebat nec deos nec hoīes cōſulētē ferociter oīa ac p̄prope actuꝝ. Quoqꝫ ꝓ
nior eēt i uitia ſua agitare eū:atqꝫ irritare pœnus parat:& leua relicto hoſte Feſulas petens. Ethru-
riæ agros p̄datū ꝓfectus q̄tam maximam uaſtitatem pōt:cædibus:incendiiſqꝫ conſuli ꝓcul oſten-

Attur. ꝑ uigiliū & labores militum

Annibal altero oculo capitur

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dit.Flaminius:qui nec quieto qdē hoſte ipſe quieturꝰ erat:tū uero poſteaq̄ res ſociorū ante ocu-
los ꝓpe ſuos ferri agiq; uidit ſuū id dedecꝰ ratus:ꝑ mediam iá Italiam uagari pœnū:atq; obſiſtente
nullo:ad ipſa romana mœnia oppugnanda ire:cæteris oībus icōſilio ſalutaria magis quá ſpecioſa
ſuadentibus:collegá expectandum:ut coniunctis exercitibus cōi aīo cōſilioq; rem gererent:iterim
eqtatu auxiliiſq; leuium armoꝝ ab effuſa ꝑdandi licentia hoſtē cohibendū:iratus ſe ex conſilio ꝓri
puit:ſignūq; ſimul itineris:pugnæq; ꝓpoſuit.Quinimo Arretii ante mœnia ſedamus:iquit:hic.n.
pſia:& penates ſunt Annibal emiſſus e manibus ꝑpopulet Italiá:uaſtandoq; & urēdo oia ad roma
na mœnia ꝑueniat:nec ante nos hinc mouerimus:q̄ ſicut oli Camillū ab Veiis.C.Flaminū ab Ar
retio patres acciuerint.Hæc ſimul icrepans:cū ocius ſigna conuelli iuberet & ipſe in æquū iſiluiſſet:
equus repente corruit:cōſulemq; lapſum ſuꝑ caput effudit.Territis oībus q circa erant:uelut fœdo
omine incipiendæ rei:inſuꝑ nunci at:ſignum oi ui moliente ſignifero cōuelli nequire.Conuerſus
ad nunciū.Num litteras quoq;:iquit:a ſenatu affers.Quæ me rē gerere uetent?Abi nuncia:ſignū ef
fodiant:ſi ad cōuellendū manus præ metu obtorpuerit.Incedere ide agmē cœpit.Primoribus ſuꝑ
quá qđ diſſenſerant a cōſilio territis:ēt duplici ꝓdigio:milite in uulgus læto:ferocia ducis cū ſpem
magis ipſam:quá cām ſpei intueret.Annibal:qđ agri eſt iter Gortoná urbem.Traſimenūq; lacum:
oi clade belli ꝑuaſtat:quo magis irá hoſti ad indicandas iniurias socioꝝ acuat.Et iá ꝑuenerát ad lo
ca iſidiis nacta:ubi maxīe mōtes cortonēſes Traſimēus ſubit:uia tamē itereſt ꝑ águſta:uel ad ipſum
de idruſtia relicto ſpatio:deide paulo latior pateſcit cápus:ide colles aſſurgunt:ibi caſtra in apto lo
cat.ubi ipſe cū afris modo hiſpaniſq; cōſideret.Baleares cæteráq; leuem armaturá poſt mōtes circun
ducit:eqtes ad ipſas fauces ſaltus tumulis apte tegentibus locat:ut ubi itraſſent romani:obiecto eq
tatu clauſa oia lacu ac mōtibꝰ eſſent.Flaminiꝰ cum pridie ſolis occaſu ad lacum ꝑueniſſet:iexplora
to poſtero die uix dum ſatis certa luce águſtiis ſuꝑatis:poſteaq̄ ipatētiorē cápum pandi agmen cœ
pit:id tátum hoſtiū:qđ ex aduerſo erat aſpexit:a tergo ac ſuꝑ caput detectæ iſidiæ.Pœnꝰ ubi id:qđ
petierat:clauſum lacu mōtibuſq;:& circūfuſum ſuis copiis habuit hoſtē:ſignum oībus dat iuadēdi.
Qui ubi qua cuiq; ꝓximū fuit decurrere:eo magis romanis ſubita atq; iprouiſa res fuit:qđ orta ex
lacu nebula cápo:q̄ mōtibꝰ denſior ſederat:agminaq; hoſtium ex pluribus uallibus ipſa iter ſe ſatis
cōſpecta:eoq; magis pariter decurrerunt.Romanus clamore prius undiq; ordo:q̄ ſatis cerneret:ſe
circūuētū eſſe ſenſit:& ante frontē lateraq; pugnare cœptū eſt:quá ſatis strueretur acies:aut expediri
arma ſtringiq; gladii poſſent.Cōſul ꝑculſis oībus:ipſe ſatis:ut in trepida re ipauidus:turbatos ordi
nes uertēteſq; ſe quoq; ad diſſonos clamores inſtruit:ut tꝑs locuſq; patitur:& quacūq; poteſt adhor
tatur ac ſtare:& pugnare iubet.Nec.n.inde uotis:aut iploratione deū:ſed ui:ac uirtute euadēdū eſſe
ꝑ medias acies ferro uiam fieri:& quo timoris minus ſit:eo minus ferme ꝑiculi eſſe.Cæteꝝ præ ſtre
pitu ac tumultu nec cōſilium:nec iperium accipi poterat.Tátumq; aberat:ut ſua ſigna:atq; ordinē
& locū noſceret:ut uix ad arma capiēda:aptádaq; pugnæ cōpeteret aīus:opprimerent:qdem onera
ti magis his quá tecti.Et in tanta caligine maior uſus aurīū:quá oculorū:ad gemitus uulneꝝ ictuſq;
corpoꝝ:aut armoꝝ & mixto ſtrepentiū pauētiumq; clamore circūferebát ora oculoſq;.Alii fugien
tes pugnátiū globo illati hærebát:alios redeuntes in pugná auertebat fugētium agmē.Deide ubi
in omnis partes neq̄q̄ ipetus factus:& ab lateribus mōtes:ac lacus:a fronte:& a tergo hoſtiū acies
claudebat:apparuitq; nullá niſi in dextra ferroq; ſalutis ſpem eſſe.Tum ſibi unuſqſq; dux adhorta
torq; factus ad rem gerēdá:& noua de integro pugna exorta eſt.Nō illa ordinata per principes:ha-
ſtatoſq;:ac triarios:nec ut ꝓ ſignis anteſignanus:poſt ſigna alia pugnaret acies:nec ut in ſua legione
miles aut cohorte aut manipulo eſſet ſors cōglobabat:& animus ſuus cuiq; ante:aut poſt pugnádi
ordinē dabat:Tátuſq; fuit ardor animoꝝ:adeo intētus pugnæ aīus:ut eum terræmotus:q multa-
rū urbium Italiæ magnas partes ꝓſtrauit:auertitq; curſu rapido amnes:mare fluminibꝰ iuexit:mō
tes lapſu igēti ꝓruit:nemo pugnátiū ſenſerit.Tres ferme horas pugnatū eſt & ubiq; atrociter:circa
cōſulē tamen acrior infeſtiorq; pugna eſt.Eum & robora uiroꝝ ſequebátur:& ipſe q̄cunq; iparte ꝓ-
mi ad laborē ſenſerat ſuos ipigre ferebat opē:inſigniſq; armis & hoſtem ſumma ui petebat:& tueba
tur ſuos ciues:donec inſuber eques Ducario nomen erat:faciēq; noſcitás.Cōſul:ingt:hic eſt popu
latibus ſuis:q legiones noſtras cecidit:agroſq; & urbē eſt depopulatus:iam ego hác uictimá mani
bus perēptoꝝ fœde ciuiū dabo:ſubditiſq; calcaribus equo ꝑ confertiſſimá hoſtiū turbá impetū fa-
cit:obtruncatoq; prius armigero:q ſe in feſto uenīēti obiecerat:cōſulē lancea tranſfixit.Spoliare cu
pientē triarii:obiectis ſcutis:arcuere magnæ partis fuga ide primū cœpit:& iá nec lacꝰ nec mōtes
obſtabát pauori:ꝑ oia arcta:ꝑruptaq; uelut cæci euadunt:armaq; & uiri ſuꝑ aliū alii ꝑcipitantur
Pars magna ubi locꝰ fugæ deeſt:ꝑ pria uada paludis i aquá ꝓgreſſi:quoad capitibꝰ:humeriſq; ex
tare poſſunt:ſeſe imergunt:fuere:quos iconſultus pauor nando ēt capeſſere fugá ipulerit.Quæ ubi
immenſa:ac ſine ſpe erat:aut deficiētibꝰ animis auriebant gurgitibꝰ:aut ubi nequicquá feſtinaue
rant:retro egerrime terram repetebant:atq; ibi ab ingreſſis aquá hoſtium equitibus paſſim trucida
bantur.Sex milia ferme primi agminis ꝑ aduerſos hoſtis eruptione impigre facta ignari omniū:q̄
poſt ſe agerent:ex ſaltu euaſere.Et cum in tumulo quodam cōſtitiſſent:clamorem modo ac ſonum
armoꝝ audiētes:q̄ fortūa pugnæ eēt:nec ꝑſpicere præ caligīe poterát:neq; ſcire.Inclinata ad iniq̄ re
cum caleſcente ſole depulſa nebula apuiſſet diē:tum liq̄da iá luce mōtes cápiq; ꝑditas res ſtratamq;
oſtēdere fœde romaná aciē itaq; ne i conſpectos ꝓcul imitteret eques:ſublatis partim ſignis:quam

Att.prodigia

Pœni ducis ſtratagema

Flaminii ferocia uel medio ꝑiculo

Pricipes Haſtati i acie iriarii

Inſuber lege nái ſubres

ſtrauit

Flaminiꝰ altero cōſulatu

Flaminii interitus

xv.ro. cæſa

citatiſſimo poterant agmine:ſeſe abripuerant.Poſtero die cum ſuꝑ cætera extrema,fames etiam iſta
ret fidem dante Maharbale:q cum oībus eqſtribus copiis nocte cōſecutus erat ſi arma tradidiſſent
abire cum ſingulis ueſtimentis paſſurũ:ſeſe dediderunt.Quæ punica religiōe ſuata eſt fides ab An
nibale:atq; in uincula omnes cōiecti.Hæc eſt nobilis ad Traſimenum pugna:atq; itra paucas me⸗
morata populi romani clades:qndecim milia romanorũ in acie cæſa ſunt:decem milia ſparſa fuga
ꝑ omnem Ethruriam diuerſis itineribus Romam petiere.Mille & quingenti hoſtium in acie:mul⸗
ti poſtea utrinq; ex uulneribus periere.Multiplex cædes utrinq; facta traditur ab aliis:ego ꝓterq̃ qđ
nihil hauſtum ex uano uelim:quo nimis inclinant ferme ſcribentium animi:Fabiũ æqualem tēpo⸗
ribꝰ huiuſce belli potiſſimum auctorē habui.Annibal captiuorum:qui latini nominis eſſent:ſine
pretio dimiſſis:romanis ī uincula datis:ſegregata ex hoſtiũ coacetuatorum tumulis corpora eorũ:
cum ſepeliri iuſſiſſet.Flaminii quoq; corpus funeris cauſa:magna cum cura iquiſitũ:non inuenit.

Romæ ad primũ nunciũ cladis eius cũ igenti terrore ac tumultu cōcurſus in foꝝ populi ē factus
Matronæ uagæ ꝑ uicos:quæ repēs clades allata:quæue fortuna eſſet exercitus:obuios ꝑcunctantur
& cum freqntis concionis modo turba in comitum & curiá uerſa magiſtratus uocaret:tandē haud
multo ante ſolis occaſum.M.Pōponiꝰ prætor pugna inquit magna uicti ſumus:& quamq̃ nihil cer
tiꝰ ex eo auditum eſt:tñ alia ab alio impleti rumoribus domos referunt cōſulem cum magna parte
copiarum cæſum:ſupeſſe paucos:aut fuga paſſim ꝑ ethruriam ſparſos:aut captos ab hoſte.Quot
caſus exercitꝰ uicti fuerát:tot in curas diſpertiti eorum animi erant:quorum ꝓpinqui ſub.C.Flami
nio cōſule meruerant:ignorátium quæ cuiuſq; ſuoꝝ fortuna eſſet:nec quiſquá ſatis certum habet:
qđ aut ſperet:aut timeat.Poſtero die:ac deiceps aliquot diebꝰ ad portas maior mulieꝝ ꝓpe:quam
uiroꝝ multitudo fuit:aut ſuoꝝ aliquē:aut nūciũ de his opperiens:circũfundebáturq; obuiis ſciſci
tátes:neq; auelli utiq; a uotis:priuſquá ordine oīa ingſiſſent:poterát.Inde uarios uultꝰ digrediétiũ
ab nũciis cerneres:ut cuiq; aut læta:aut triſtia nũciabanť gratulátiſq;:aut cōſolátis redeũtibus do⸗
mos circũfuſos.Fœminarũ ꝓcipuæ:& gaudia īſignia erát:& luctꝰ:una ī ipſa porta:ſoſpite filio repe
tēte oblato:ī cōſpectu eiꝰ expiraſſe ferũt.Alterá cui mors filii,falſo nũciata erat:mœſtá ſedētē domi:
ad primũ cōſpectũ redeuntis filii gaudio nimio exaiatá.Senatũ ꝓtores ꝑ dies aliquot ab orto:uſq;
ad occidētē ſolē ī curia retinēt cōſultátes quoniá duce:aut quibꝰ copiis reſiſti uictoribꝰ pœnis poſ
ſet.Priuſquá ſatis certa cōſilia eſſent repens alia nunciať clades:quattuor milia equitum cũ.C.Cēto
nio ꝓprætore miſſa ad collegam:a Seruilio cōſule ī Vmbria:quo poſt pugná ad Traſimenũ audi
tá auerterát iter:ab Annibale circunuenta.Eius rei fama uarie hoīes affecit:pars occupatis maiore
ægritudie aīs leuē ex cōparatiōe priorũ ducebát recētē eqtũ iacturá:ps nō id qđ acciderat ꝑ ſe æſti⸗
mare:ſed ut ī affecto corpore:q̃uis leuis cá magis:quá ualido grauior ſentireť:ita tum ægræ & affe
cræ ciuitati quodcũq; aduerſi īciderit:nō reꝝ magnitudine:ſed uiribꝰ extenuatis:quæ nihil qđ ag
grauaret:pati poſſent:æſtimádũ eſſe.Itaq; ad remedium iádiu deſideratum:nec adhibitum dicta⸗
torē dicendum ciuitas cōfugit:& quia & cōſul aberat:a quo dici poſſe uidebať:nec ꝑ occupatá ar
mis punicis Italiá facile erat aut nũcium:aut litteras mitti:nec dictatorē populꝰ creare poterat:qđ
nunq̃ ante eá diē factũ erat:dictatorē populus creauit.Qu.Fabiũ Maximũ:& magr̃m eqtum.M.
Rufum Minutiũ.Hiſq; negocium ab ſenatu datũ ut muros:turreſq; urbis firmarēt:& ꝓſidia diſpo
nerēt:qbus locis uidereť pōteſq; reſcinderēt fluminũ:ac cum pœnis ꝓ urbe dimicádũ eſſe:q̃do Ita
liá tueri nequiſſent.Annibal iterim recto itinere ꝑ Vmbriá uſq; ad Spoletũ uenit ide:cum ꝑpopu⸗
lato agro:urbē adortꝰ eſſet oppugnare:cum magna cæde ſuoꝝ repulſus:& coniectás ex uniꝰ colo
niæ:haud minis ꝓſpere tēptatæ uiribꝰ:quáta moles romanæ urbis eſſet:in agrum picenũ auertit
iter:nō copia ſolum oīs generis frugum abundátē:ſed refertum præda:quá effuſæ auidæq; gētes ra
piebant:ibi ꝑ dies aliquot ſtatiua habita refectuſq; miles hybernis itineribus:ac paluſtri uia:ꝓlioq;
magis ad euētum ſecundo:q̃ leui ac facili effectus:Vbi ſatis quieti datum:præda ac populationi⸗
bus magis:quá otio aut requie gaudentibus:profectus ꝓputianũ adrianumq; agrũ:marſos inde:
marrucinoſq;:& pelignos deuaſtat:circaq; Arpos:& Luceriá proximá Apuliæ regionem.Gn.Ser⸗
uilius cōſul leuibus præliis cum gallis actis:& uno oppido ignobili expugnato:& poſteaq̃ de col
lega:& exercitus cæde audiuit:iam mœnibus patriæ metuens:ne abeſſet in diſcrimine extremo ad
urbē iter intendit.Qu.Fabius Maximus dictator iterum quo die magiſtratum iniit:uocato ſena⸗
tu:a diis orſus:cum edocuiſſet pr̃es priꝰ negligentia cærimōiaꝝ:auſpiciorumq; temeritate:atq; in
ſcitia pctm̃ a.C.Flaminio conſule eſſe:q̃q; piacula iræ deum eſſent:ipſos deos conſulendos eſſe per
uicit:ut qđ non ferme decerniť:niſi cum tetra prodigia nunciata ſunt:decemuiri libros ſibyllinos
adire iubereńť:q inſpectis fatalibus libris rettulerunt pr̃ibus:qđ eius belli cá uotum Marti foret:
id nō rite factũ:de integro atq; ampliꝰ faciendũ eſſe & Ioui ludos magnos:& ædes Veneri Erycinæ
ac deæ Menti uouendas eſſe:& ſupplicationē:lectiſterniumq; habendũ:& uer ſacrũ uouēdum:ſi
bellatũ ꝓſpere eſſet reſq; publica ī eodē:quo erat áte bellũ:ſtatu ꝑmanſiſſet.Senatus quoniá Fabiũ
belli cura occupatura eſſet.M.Aemylium ꝓtorē ex collegio pōtificũ ſententia oīca:ut mature fiát
curare iubet:his ſenatuſconſultis ꝑfectis.L.Cornelius Lentulꝰ pontifex maximꝰ:cōſulēte collegio
ꝓtorum:oīum primum populum cōſulendum de uere ſacro cēſet:ī iuſſu populi uoueri non poſſe.
Rogatus in hæc uerba populꝰ uelitis:iubeatiſne hoc ſic fieri:ſi res populi romani quiritum roma
norum ad quinquēnium proximum:ſicut uelim eam ſaluam ſeruauerit:hiſce duellis datum donũ

Att.animorũ cōſternationem

repentia mors nimio gaudio oborta

Fabius max.dictator

Veneri Eryciæ & mēti ædes uotæ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

fuit populꝰ romanꝰ qritum:qnod duellũ populo ro.cum carthaginenſi eſt:quæqꝫ duella cũ gallis ſunt:q cis alpes ſunt:qđ uer attulerit ex ſuillo:ouillo:caprino grege:quæqꝫ ꝓphana erũt.Ioui fieri: ex qua die ſenatꝰ populuſqꝫ iuſſerit.Q ui faciet:q̃do uolet:quaqꝫ lege uolet:facito:quomodo faxit: probe factum eſto:ſi id moratꝰ:quod fieri oportebit:prophanum eſto:neqꝫ ſcelus eſto:ſiquis rumpet occidetue iſciens:ne fraꝰ eſto:ſi qs clepſit:ne populo ſceiꝰ eſto:neue cui cleptum erit:ſi atro die faxit iſciens:ꝓbe factum eſto:ſi nocte ſiue luce:ſi ſuus:ſiue liber faxit:ꝓbe factum eſto:ſi ãte id ea ſenatus populuſqꝫ iuſſerit fieri:ac faxit:eo populꝰ ſolutꝰ liber eſto.Eiuſdem rei cauſa ludi magni uoti:æris. cccxxiii.milibꝰ triente:præterea bubus Iouis.ccc.multis aliis diuitiis bubꝰ albis atqꝫ cæteris hoſtiis. Votis rite nuncupatis:ſupplicatio edicta:ſupplicatum cum coniugibꝰ regũ:ac liberis:nõ urbana multitudo tãtum:ſed agreſtium ẽt:quos ĩ aliqua ſua fortuna publica duoqꝫ cõtingebat.Curatum lectiſternium:& ꝑ triduum habitum:decemuiris ſacroꝝ curantibus:& puluinaria ĩ cõſpectu fuere. Ioui:& iunoni unum.Alterum Neptũno:& Mineruæ.Tertium Marti:ac Veneri.Q uartum Apol lini:ac Dianæ.Q uintum Vulcano.ac Veſtæ.Sextum Mercurio:& Cereri.Tum ædes uotæ Vene ri Ericinæ ædemqꝫ Fabiꝰ Max.Dictator uouit:quia ita ex fatalibꝰ libris edictum erat:ut is uoueret: cuius maximum imperium ĩ ciuitate eẽt.Menti ædem Attilius p̃tor uouit:Ita rebꝰ diuinis pactis: tum de bello reqꝫ.p.dictator rettulit:q̃bus quotue legionibus uictori hoſti obuiã eundũ eẽt:patres cẽſerent.Decretũ:ut a.Gn.Seruilio cõſule exercitũ acciperet:ſcriberet p̃terea ex ciuibꝰ ſociiſqꝫ q̃tum equitum:ac peditũ uideretur:cætera oĩa ageret:faceretqꝫ:ut e republica duceret Fabiꝰ duas legiões ſe adiectuꝝ ad ſeruilianũ exercitum duxit:his per magiſtrũ eq̃tum ſcriptis.Tybur diẽ ad conueniẽ dum edixit.Edictoqꝫ propoſito:ut quibus oppida caſtellaqꝫ immunita eſſent:ut in loca tuta com migrarent:ex agris quoque uti demigrarent omnes regionis eius qua Annibal iturus eſſet:tectis prius incenſis:ac frugibus corruptis:ne cuius rei copia eſſet:ipſe uia Flaminia profectus obuiam conſuli exercituique:cum ad Tyberim circa Otriculũ proſpexiſſet agmen:conſulemqꝫ cum equiti bus ad ſe progredientẽ:uiatorẽ miſit:qui conſuli nunciaret:ut ſine lictoribus ad dictatorem ueni ret.Qui cũ dicto paruiſſet:cõgreſſuſqꝫ eorũ ingentẽ ſpeciẽ dictaturæ apud ſocios:ciueſqꝫ uetuſtate iam prope oblitos eius imperii feciſſet:litteræ ac urbe allatæ ſunt:naues onerarias commeatum ab Hoſtia in Hiſpaniã ad exercitũ portãtes a claſſe punica circa portũ Cõſanum captas eſſe.itaqꝫ extẽ plo conſul Hoſtiã proficiſci iuſſus:nauibus:quæ ad urbẽ romanam aut Hoſtiæ eſſent:completis: milite ac naualibus ſociis perſequi hoſtium claſſem:ac littora Italiæ tutari.Magna uis hominũ cõ ſcripta Romæ erat.Libertini etiam:qui bus liberi eſſent:ita ætas militaris in uerba iurauerãt:ex hoc urbano exercitu:qui minores quinqꝫ & triginta annis erant:in nauibus impoſiti.Alii:ut urbi præ ſiderent:relicti.Dictato exercitu conſulis accepto a Fuluio Flacco legato per agrum ſabinum.Ty bur:quo die ac cõueniẽdũ edixerat:nouis militibꝰ uenit.Inde Præneſte:trãſuerſis tramitibus:in uiã Latinam eſt regreſſus:unde itineribus ſumma cum cura exploratis:ad hoſtem ducit:Nullo loco ni ſi quantum neceſſitas cogeret fortuna ſe commiſſurus.Q uo primum die haud procul Arpis ĩ cõ ſpectu hoſtium poſuit caſtra:nulla mora facta:quin pœnus educeret in aciem:copiãqꝫ pugnãdi fa ceret.Sed ubi q̃eta oĩa apud hoſtes:nec caſtra ullo tumultu mota uidet:icrepans q̃dem uictos tan dem martios animos romanorum q̃a debellatum atqꝫ cõceſſum eis ꝓpalã de uirtute ac gloria eſſe in caſtra rediit.Cæterum tacita curia animum incenſus:qđ cum duce haud quaq̃ Flaminio Sem ꝓnioqꝫ ſimili futura ſibi res eſſet:ac tum demum edocti malis romani parem Annibali ducẽ quæ ſiſſent:& prudentiam quidẽ nõ uim dictatoris extemplo timuit:cõſtantiãqꝫ eiꝰ haud dum exptus agitare:ac temptare animum:mouendo crebro caſtra:populãdoqꝫ ĩ oculis eiꝰ agros ſociorum cœ pit:& modo cito agmine e cõſpectu abibat:modo repente in aliquo flexu uiæ ſi exciperẽ digreſſũ ĩ æquum poſſet:occultꝰ obſiſtebat.Fabius ꝑ loca alta agmen ducebat:modico ab hoſte iteruallo: ut neqꝫ omitteret eum neqꝫ cõgrederetꝰ caſtris:niſi quantum uſus neceſſario cogeret:tenebatꝰ miles pabulum:& ligna:nec pauci petebant:nec paſſim.Equitum leuiſqꝫ armaturæ ſtatio compoſita in ſtructaqꝫ in ſubitos tumultus:& ſuo militi tuta omnia:& infeſta effuſis hoſtium populatoribus præ bebat:neqꝫ uniuerſo periculo ſumma rerum committebatꝰ:& parua momenta leuium certaminũ ex tuto cœptorum finitimorum receptu aſſueſaciebãt territum priſtinis cladibus militem minus iã tandem:aut uirtutis aut fortunæ pœnitere ſuæ.Sed non Annibalem magis infeſtum tam ſanis cõſiliis habebãt:quã magiſtrum eq̃tum:q nihil aliud quã qđ nõ impabat moræ ad rem publicam p̃cipitãdã habebat:ferox rapiduſqꝫ in cõſiliis:ac lingua ĩmodicꝰ:primo inter paucos:deinde ꝓpala tam in uulgus pro cunctatore ſegnem:pro cauto timidum affingens uicina uirtutibus uitia com pellebat:præmendorũ ſuperiorum:quæ peſſima ars nimis proſperis multorum ſucceſſibus creauit ſeſe extollebat:Annibal ex Arpis in Sãnium tranſit:beneuentanum depopulatur agrum.Teleſiam urbẽ capit:irritat etiã de induſtria ducem:ſi forte accenſum tot indignitatibus:cladibuſqꝫ ſociorũ trahere ad æquũ certamẽ poſſit.Inter multitudinẽ ſocioꝝ italici generis:qui ad traſimenũ capti ab Annibale:dimiſſiſqꝫ fuerant:tres cãpani equites erant:multis iam illecti donis:ꝓmiſſiſqꝫ Anniba lis ad conciliãdos populariũ animos:hi nũciantes:ſi in Campaniã exercitum admouiſſet.Capuæ potiendæ copiã fore.Cum res maior:q̃ auctores eſſent:dubium Annibalem alteriuſqꝫ fidentẽ:ac diffidentem tamen ut campanos ex Samnio peteret:mouerunt.Monitos ut etiam atqꝫ etiam pro miſſa rebus confirmarent:iuſſoſqꝫ cum popularibus & aliquibus principum redire ad ſe dimiſit.

Ver ſa crum uo tum

Lectiſter niũ quũ lecti in tẽ plis ſter nebanꝰ ad diſcũ bẽdum aut certe ꝑnoctan dum

Tacita Anniba lis opi nio de Fabio

minutii ĩſolẽtia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Ipſe iperat duci:ut ſe i agrũ caſinatẽ ducat edoctꝰa peritis regionũ:ſi eum ſaltũ circuiſſet: exercitũ
romanũ ad opẽ ferẽdã ſociis itercluſuꝝ. Sed punicũ abhorrẽs ab latio nomẽ: Caſilinũ ꝓ caſino du
Stellatẽ cãpania Gice. par tem cam, pani agri eſſe ait
cẽ accipe fecit:auerſuſq; ab itinere ꝑ ali fanũ:calatinũq;:& calinũ agrũ i cãpũ Stellatẽ deſcẽdit:ubi cũ
mõtibꝰ flumibuſq; clauſã regionẽ circũſpexiſſet:uocatũ ducẽ ꝑcunctat̃:ubi terraꝝ eẽt:cũ is Caſilini
eo diẽ mãſuꝝ eẽ dixiſſet:tũ demũ cognitꝰ ẽ error:& caſinũ lõge ide alia regiõe eẽ uirgiſq; cæſo duce
& ad reliquoꝝ terrorẽ i cruce ſublato: caſtris cõmunitis Maharbalẽ cũ eqtibꝰ i agrũ falernũ p̄datũ
dimiſit:uſq; ad aq̃s ſinueſſanas populatio ea ꝑuenit. Ingẽtẽ cladẽ:fugã tñ terrorẽq; latiꝰ numidæ fe
cerũt nec tñ terror:cũ oĩa bello flagrarẽt:ſi de ſocios dimouit:uidelicet q̃a iuſto:& moderato regebã
tur iperio nec abnuebãt:qđ unũ uiculũ fidei ẽ:melioribꝰ parere:ut uero ad Vulturnũ flumẽ caſtra
ſunt poſita: exurebaturq; amœniſſimꝰ Italiæ ager:uillæq; paſſim icẽdiis fumabant:ꝑ iuga Maſſici
mõtis:Fabio ducẽte:ꝓpe de itegro ẽ orta ſeditio:ac duces ſeditĩõis accẽſi q̃dã:fuerat. n. ſilẽtiũ ꝑ pau
cos dies:q̃a cũ celeriꝰ ſolito ductũ agmẽ fuiſſet:feſtinari ad ꝓhibẽdã populationibꝰ Cãpaniã credi
derãt:ut uero i extrema iuga Maſſici mõtis uẽtũ ẽ:hoſteſq; ſub oculis erãt ſalerni agri colonorumq;
Sinueſſæ tecta urẽtes:nec ulla erat mẽtio pugnæ. Spectatũue huc inq̃t Minutiꝰ ad rẽ fruẽdã oculis
socioꝝ cædes:& icẽdia uenimꝰ! Nec ſi nullius alterius nos:nec ciuiũ q̃dẽ hoꝝ pudet:quos i ſinueſ-
ſam colonos patres noſtri miſerunt:ut ab ſamnite hoſte tute hæc ora eẽt:q̃ nõ uincimus ſamnis utit
ſed pœnus aduena ab extremis orbis terraꝝ terminis noſtra cunctatiõe:& ſecordia iã huc ꝓgreſſus
Tantum ꝓh dolor degeneramus a parẽtibus nr̃is:ut ꝑterq̃:qđ ꝑ ora illi ſuã punicas uagari claſſes
deducus eſſe iperii ſui duxerit eã nos nunc plenã numidaꝝ hoſtiũ:ac mauroꝝ iã factã uideamus.
Ferox minutii cõcio
Qui mõ Saguntum oppugnari idignãdo nõ hoĩes tãtum:ſed fœdera:deos ciebamus tendentẽ ad
mœnia romanæ coloniæ Annibalẽ læti ſpectamus:fumꝰ ex icendiis uillaꝝ:agrorumq; i oculos atq;
orat uenit: Strepunt aures clamoribus plorãtium ſocioꝝ:ſæpius nos q̃ deoꝝ iuocãtium opẽ. Nos
hic pecoꝝ more ꝑ æſtiuo ſaltus:deuioſq; calles exercitum ducimus:cõditi nubibus ſiluiſq;. Sic hoc
mõ peragrãdo cacumina:ſaltuſq; Furius recipere urbem a gallis uoluiſſet:quo hic nouus Camil-
lus nobis dictator unicus i rebus afflictis q̃ſitus:Italiã ab Annibale recuperare parat galloꝝ roma
eſſet quam uereor: ne ſic cunctantibus nobis annibali:ac pœnis totiens ſeruauerit maiores noſtri.
Sed uir:ac uere romanus:quo die dictatorem eum ex auctoritate patrum iuſſuq; populi dictum:
Veios allatus eſt nuncius:cum eſſet ſatis altum ianiculum:ubi ſedens proſpectaret hoſtem: deſcen-
dit in equum atq; illo ipſo die media in urbe:quæ nunc buſta gallorum ſunt:& poſtero die citra ga
bios cecidit galloꝝ legiões. Quid poſt multos ãnos cum ad furcas Caudias ab ſamnite hoſte ſub
iugũ miſſi ſumus. Vtꝝ tãdẽ. L. Papyrius curſor iuga Sãnii ꝑluſtrãdo a Luceria p̄mẽs obſidendo:&
laceſſendo uictorem hoſtem:depulſũ ab romãis ceruicibus iugũ ſuꝑbo ſamniti iꝑoſuit! mõ conſuli
Luctatio q̃ alia res:quã celeritas uictoriã dedit:qđ poſtero die: quã hoſtem uidit: claſſem grauem
cõmeatibus impeditã ſuo & ipſam iſtrumento atq; apparatu oppꝛeſſit. Stulticia eſt:ſedendo:aut uotis
debellari credere poſſe:armari copias oportet:& deducendas i æquũ:ut uir cũ uiro cõgrediaris:au-
dendo agendoq; res romana creuit nõ his ſenſibus cõſiliiſue:q̃ timidi cauta uocãt. Hæc uelut con-
cionari Minutio circũfundebat̃ tribunoꝝ eq̃tũq; romãoꝝ multitudo:& ad aures quoq; militũ di-
cta ferocia uoluebant̃:ac ſi militaris ſuffragii eſſet res:haud dubie ferebãt Minutiũ Fabio duci pla
Fabii cõſilium i Anniba le itercludendo
turos. Fabiꝰ pariter iter ſuos haud minus:q̃ in hoſtes itentus:priꝰ ab aliis iuictũ animũ p̄ſtãs quãq̃
ꝓbe ſcit:nõ i caſtris modo ſuis:ſed iã etiã Romæ ſuã cunctationẽ infamẽ eſſe:obſtinatus tamẽ eo-
dẽ cõſilio:& tenore æſtatis reliquũ extraxit:ut Annibal deſtitutꝰ ab ſpe ſũma appetiti certaminis iã
hybernis locũ ſpectaret:q̃a ea regio p̄ſentis erat copiæ nõ ꝑpetuæ:arbuſta:uineæq;:& conſita oĩa
magis amœnis:quã neceſſariis fructibus. Hac ꝑ exploratores relata fama Fabio:cum ſatis ſciret ꝑ
eaſdẽ anguſtias:q̃bus itrauerat falernũ agrum:redituꝝ. Gallicanũ montẽ & Caſilinũ occupat mo
dicis p̄ſidiis. Quæ urbs Vulturno flumine direpta:falernum a cãpano agro diuidit:ipſe iugis iiſ-
L:Hoſtilius cum ſuo eq̃tatu occiditur
dẽ exercitum reducit:miſſo exploratum cum. cccc. eq̃tibus ſocioꝝ. L. Hoſtilio Mãcino:qui ex tur-
ba iuuenũ audientiũ ſæpe ferociter cõcionantẽ magiſtrũ eq̃tũ ꝓgreſſus:prio exploratoris modo ut
ex tuto exploraret hoſtẽ:ubi uagos ꝑ uias paſſim numidas ꝑ occaſionẽ ẽt paucos occidit:ex tẽplo
occupatus certamine eſt aĩus:exciderunṫq; p̄cepta dictatoris:q̃ q̃tum tuto poſſet ꝓgreſſum priꝰ re
cipere ſeſe iuſſerat:quã i cõſpectum hoſtiũ ueniret. Numidæ alii atq; alii occurſantes refugienteſq;
ad caſtra ꝓpe ipſum cum fatigatiõe equoꝝ:atq; hoĩum ꝑtraxere: Inde Cartalo:penes quẽ ſumma eq
ſtris iperii erat:cõcitatis equis:iuectus cum priuſq̃ ad cõiectum teli ueniret:auertiſſet hoſtem quiq;
milia ferme cõtinenti curſu ſecutus eſt fugientes: Mancinus:poſteaq̃ nec hoſtẽ deſiſter̃ ſeq:nec ſpẽ
uidit fugiendi eſſe:cohortatus ſuos in p̄lium rediit:oĩ parte uiriũ ipar itaq; ipſe:& delecti equitum
circunuenti occidunt̃:cæteri effuſo rurſus curſu colles primum:inde ꝓpe inuiis collibus ad dicta-
torẽ refugerunt. Eo forte die Minutiꝰ ſe cõiunxerat Fabio miſſus ad firmandum p̄ſidio ſaltum qui
ſuꝑ Tarracina i arctas coactus fauces iminet mari:ne imunito Appiæ limite pœnus ꝑuenire i agrũ
romanum poſſet. Cõiunctis exercitibꝰ dictator:ac magiſter eq̃tum caſtra i uiã deferunt:q̃ Annibal
ducturus erat:duo ide milia hoſtes aberãt. Poſtero die pœni qđ uiæ iter bina caſtra erat:agmine cõ-
pleuere. Cum romani ſub ipſo cõſtitiſſent uallo:haud dubie æquore loco:ſucceſſit tamẽ pœnꝰ cum
expeditis eq̃tibus atq; ad laceſſendum hoſtem raptim & ꝓcurſando recipiendoq; ſeſe pugnauere re
ſtitit ſuo loco romana acies lenta pugna: & ex dictatoris magis: quam Annibalis fuit uoluntate:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Incluſus ĩde uideri Annibal:& ad Caſilinũ obſeſſꝰ cũ Capua & Sãnium:& tãtum a tergo diuitũ ſocioꝝ romanis cõmeatꝰ ſubueheret:pœnus cõtra ĩtra formiana ſaxa:ac Linterni harenas:ſtagnaꝙ ꝑhorrida ſitu hybernaturus eẽt. Nec Annibalẽ fefellit ſuis ſe artibus peti. Itaꝙ cũ ꝑ Caſilinũ euadere nõ poſſet:petẽdumꝙ: mõtes & iugum Calliculæ ſupandũ eẽt:necubi romanus incluſum ual libꝰ agmen aggrederet̃:ludibrium oculoꝝ ſpecie terribile ad fruſtrãdum hoſtẽ cõmentus pricipio noctis furti ſuccedere ad mõtes ſtatuit. Fallacis cõſilii talis apparatꝰ fuit:faces undiꝙ ex agris collectæ:faſceſꝙ uirgaꝝ:atꝙ arida ſarmẽta ꝑligant̃ cornibus boum:quos domitos ĩdomitoſꝙ multos ĩter cæterã agreſtẽ pdã agebat. Ad duo milia ferme boum effecta: Aſdrubaliꝙ negotiũ datũ:ut primis tenebris noctis id armẽtum:accẽſis cornibꝰ:ad mõtes ageret:maxime ſi poſſet:ſup ſaltꝰ ab hoſte ĩſeſſos. Primis tenebris ſilẽtio mota caſtra:boues aliquãto ante ſigna acti:ubi ad radices mõtium uiaſꝙ anguſtas uẽtum ẽ:ſignũ extẽplo datur:ut accẽſis cornibus:armẽta ĩ aduerſos cõcitent̃ mõtes & metꝰ ipſe relucẽtis flãmæ ex capite:calorꝙ iã ad uiuũ ad imaꝙ cornuum adueniẽs uelut ſtimulatos furore agebat boues. Quo repẽte diſcurſu:haud ſecꝰ quã ſiluis:mõtibuſꝙ accẽſis:oĩa circũ uirgulta ardere:capitũꝙ inqetatio excitãs flãmã hoĩum paſſim diſcurrentiũ ſpeciẽ pbebat:q ad trãſitꝰ ſaltus ĩſidẽdos locati erãt:ubi ĩ ſummis mõtibꝰ:ac ſup ſe quoſdã ignes cõſpexerunt circunuentos ſe eſſe rati:pſidio exceſſere:qua ĩgẽs emicabat flãma:uelut tutiſſimũ iter:parentes ſumma mõtiũ iuga:tum in quoſdã boues palãtes a ſuis gregibus ĩciderunt:& prio tum ꝓcul cerneret:ueluti flãmas ſpirãtium miraculo attoniti:cõſtiterũt:deĩde:ut humana apparuit fraus:tum uero ĩſidias rati eẽ:cum multo maximoꝙ ſtrepitu cõcitãt ſe in fugã:leuiꝙ armaturæ hoſtiũ ĩcurrere. Cæteꝝ nos æquat timore neutros pugnã ĩcipiẽtes ad lucẽ tenuit. Interea toto agmine Annibal traducto per ſaltum:& quibuſdã in ipſo ſaltu hoſtium oppreſſis:ĩ agro aliſano poſuit caſtra. Hunc tumultum ſenſit Fabiꝰ:cæterum & ĩſidias eſſe ratus a nocturno utiꝙ abhorrens certamine:ſuos munimẽto tẽuit. Luce prima ſub iugo mõtis ꝓlium fuit:quo ĩterclusam a ſuis leuẽ armaturã:facile & enim numero aliquantulũ pſtabãt romani ſuperaſſent:niſi hiſpanoꝝ cohors ad idipſum remiſſa ab ãnibale ꝑueniſſet:ea aſſuetior mõtibꝰ & ad cõcurſandum iter ſaxa rupeſꝙ aptior ac leuior:tum uelocitate corpoꝝ:tum armorum habitu cãpeſtrem hoſtẽ grauẽ armis ſtatariumꝙ pugnæ genere facile eluſit. Ita haud quaq̃ pari certamie digreſſi:hiſpani fere oẽs ĩcolũes:romãi aliquot ſuis amiſſis ĩ caſtra cõtẽderũt:Fabiꝰ quoꝙ mouit caſtra trãſgreſſuſꝙ ſaltũꝙ ſup Aliſas loco alto ac munito cõſedit. Tũ ꝑ Sãniũ Romã ſe petere ſimulãs Annibal uſꝙ in pelignos populabũdus redii. Fabiꝰ mediis ĩtra hoſtiũ agmẽ urbẽꝙ Romã iugis ducebat:ac abſiſtẽs nec cõgrediẽs. Ex pelignis pœnꝰ flexit iter:retroꝙ Apuliã repetẽs glerenũ ꝑuenit ad urbẽ metu:qa collapſa pars mœniũ erãt ſuis deſertã. Dictator in larinati agro caſtra cõmuniit:ĩde ſacroꝝ cauſa Romã reuocatus nõ ĩperio mõ:ſed cõſilio etiã ac prope precibus agens cũ magiſtro equitum:ut plus cõſilio quã fortunæ confidat:& ſe potius ducẽ:q̃ Semproniũ flaminiumꝙ imitet̃:ne nihil actũ cẽſeret:exacta ꝓpe æſtate ꝑ ludificationẽ hoſtis:modicos quoꝙ plus interdum quiete quã mouendo atꝙ agendo proficere:haud paruã rem eſſe a totiẽs uictore hoſte uinci dediſſe:& a continuis cladibus reſpiraſſe. Hoc nequicq̃ præmonito magr̃o equitum Romam eſt profectus:Principio æſtatis:quo hæc gerebatur in Hiſpania quoꝙ terra mariꝙ cœptum bellũ eſt. Aſdrubal ad eũ nauim numeꝝ:quã a fratre inſtructum paratũꝙ acceperat:decẽ adiecit. Quadraginta nauium claſſem Himilconi tradit:atꝙ ita Carthagine profectus nauibus ꝓpe terrã exercitũ ĩ littore ducebat:paratus confligere:quacũꝙ parte copiaꝝ hoſtis occurriſſet. Gn. Scipioni : poſteaq̃ mouiſſe ex hybernis hoſtẽ audiuit:primo idem conſilii fuit:deinde minus terra propter ingentẽ famã nouorũ auxiliorũ cõcurrere auſus delecto milite in naues ĩpoſito:quinꝙ & triginta nauiũ claſſe ire obuiã hoſti pergit. Altero a Tarracone die ad ſtationẽ.xx. milia paſſuum diſtantem ab hoſtio ꝑuenit amnis Iberi:inde duæ maſilienſium ſpeculatoriæ miſſæ rettulerunt claſſem punicã ſtare in oſtio fluminis:caſtraꝙ in ripa poſita:itaꝙ ut improuidos incautoſꝙ uniuerſo ſimul effuſo terrore opprimeret:ſublatis anchoris: ad hoſtẽ uadit. Multas & locis altis poſitas turres Hiſpania habet:qbus & ſpeculis & ꝓpugnaculis aduerſus latrones utuntur. Inde primo cõſpectis hoſtiũ nauibus datum ſignum Aſdrubali eſt tumultuſꝙ prius in terra & caſtris:quam ad mare & ad naues ẽ ortus:nõdum aut pulſu remorum ſtrepituꝙ alio nautico exaudito:aut aperientibus claſſem promõtoriis cũ repente alius ſuper alium ab Aſdrubale miſſus: quietos uagoſque in littore:in tentoriis ſuis nihil minuſq̃ hoſtẽ:aut ꝓliũ eo die expectãtes:conſcedere naues ꝓperẽ:atꝙ arma capere iubet:claſſem romanam iã haud ꝓcul a portu eſſe. Hoc equites dimiſſi paſſim imperabãt. Mox Aſdrubal ipſe cũ oĩ exercitu aderat:uarioꝙ oĩa tumultu ſtrepunt:ruentibus ĩ naues ſimul remigibus militibuſꝙ fugiẽtium magis e terra:q̃ ĩ pugnã euntiũ modo: Vix dum oẽs cõſcenderãt:cũ alii reſolutis loris:ut anchorã euellerent:alii:nequid teneat anchora:lora ĩcidunt:raptimꝙ oĩa præpropere agendo:militũ apparatu:nautica miniſteria impediunt̃:trepidatiõe nautaꝝ capere & aptare arma miles ꝓhibebatur. Etiã romanis non appropinquabat mõ:ſed direxerat etiã in pugnã naues:itaꝙ non ab hoſte & ꝓlio magis pœni quã ſuometipſi tumultu turbabant̃:& tẽptata uerius pugna:q̃ inita in fugã auerterunt claſſem:& cũ diuerſi:ac diuerſo late agmine a tam multis ſimul uenientibus haud ſane penetrabiles eſſent:in littus paſſim naues egerunt:atꝙ alii uadis:alii ſicco littore excepti partim armati:partim inermes ad inſtructam per littus aciem ſuorum ꝑfugere. Duæ tamen primo cõcurſu captæ erant punicæ naues:quattuor ſuppreſſæ. Romani:q̃q̃ terra hoſtium erat:armatamꝙ aciẽ toto præ

Vide ne formiana ſaxa ſit legẽdũ ꝓ fortunæ minas ſaxa

Aſt. cõmentum Annibalis

Fabius minutiũ monet ut pugna abſtineat

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

tentã in littore cernebãt:haud cũctãter tamẽ ĩſecuti trepidã hoſtiũ claſſem:naues oẽs:q̃ nõ aut ꝑfre
gerãt ꝓras littore illiſas:aut carinas fixerãt uadis:religatas puppib⁹ in altum extraxere:ad.v.&.xx.
naues ex.xxx.cepeꝛ.Neq; id pulcherrimũ ei⁹ uictoriæ fuit:ſed qđ una leui pugna toto ei⁹ oræ mari
potiti erãt:itaq; ad onuſtã claſſem ꝓfecti:aſcenſu a nauib⁹ i terrã facto:cũ urbẽ ui cepiſſent:captãq;
dirupuiſſent:Carthaginẽ ĩde petũt:atq; oẽm agrũ circa depopulati:poſtremo tecta quoq; cõiũcta
muro portiſq; icẽderũt.Inde iã ꝓda grauis ad Lõgũticã ꝑuenit claſſis. Vbi uis magna ſparti fuit ad
rẽ nauticã collecta ab Aſdrubale:qđ ſatis i uſum fuit ſublato:cæteꝝ omne incenſum eſt:nec cõtinẽ
tis modo ꝓiectas oras ꝓteruecta:ſed in Ebuſum inſulã trãſmiſſum:ubi urbe:quæ caput iſulæ eſt:bi-
duum neq̃q̃ ſummo labore oppugnata:ubi in ſpẽ irritã fruſtrari tp̃s animaduerſum eſt:ad popu-
lationẽ agri uerſi:direptis aliquot incẽſiſq; uicis:maiore q̃ ex cõtinenti præda parta cũ in naues ſeſe
recepiſſent:ex Balearibus inſulis legati pacẽ petẽtes ad Scipionẽ uenerunt:inde flexa retro claſſis:
reditũq; in citeriora prouinciæ:quo oĩum populoꝝ:q̃ Iberũ incolunt:multorum & ultimæ Hiſpa
niæ legati concurrerunt.Sed qui uere ditionis iperiiq; romani facti ſunt:obſidibus datis: amplius
populi fuerunt centũ uiginti.Igiꝛ terreſtribus quoq; copiis ſatis fidens:romanus uſq; ad ſaltum ca-
ſtulonenſem ẽ ꝓgreſſus.Aſdrubal in Luſitaniã ac ꝓpius Oceanum cõceſſit. Quietũ inde fore ui-

Mandonius

debatur reliquum æſtatis tp̃s:fuiſſetq; ꝑ pœnũ hoſtẽ ſed præterq̃ qđ ipſoꝝ hiſpanorũ inquieta: aui
daq; in nouas res ſunt ingenia.Mãdonius uir nobilis qui antea ilergetũ regulus fuerat:poſteaq̃ ro
mani a ſaltu receſſere ad maritimã orã:cõcitis popularibus in agrum pacatũ romanorũ ſociorũ ad
populandum uenere:Aduerſus eos tribus milibus cũ expeditis auxiliis a Scipione miſſis:leui cer
tamine ut tumulturiam manum fudere:multis occiſis:q̃buſdam captis:magna pars armis exuta.

Lergauonenſium potius legẽdũ ilercaones ꝓponit

Hic tamẽ tumultus cedẽtẽ ad Oceanũ Aſdrubalẽ cis Iberum ad ſocios tutãdos retraxit. Caſtra
punica i agro lergauonẽſiũ:caſtra romana ad nouã claſſem erãt cũ fama repẽs alio uertit bellũ.Celti
beri principes:q̃ regionis ſuæ legatos obſideſq; dederãt romãis nũcio miſſo a Scipiõe exciti arma
capiũt ꝓuiciãq; carthaginẽſiũ ualido exercitu iuadũt:tria oppida ui expugnãt:ide cũ ipſo aſdruba
le duob⁹ ꝓliis egregie pugnãtes.xv.milia hoſtiũ occiderũt: q̃ttuor milia cũ m̃ltis militarib⁹ ſignis
capiũt.Hoc ſtatu reꝝ i hiſpania.P. Scipio i ꝓuiciã uenit:ꝓrogato poſt cõſulatũ iperio a ſenatu:miſſ⁹
cũ.xxx.lõgis nauib⁹:& octo milib⁹ militũ:magnoq; cõmeatu adiecto.Ea claſſis igẽs agmine onera
riaꝝ ꝓcul uiſa:cũ magna lætitia ciuiũ ſociorũq; portũ Tarraconis ex alto tenuit.Ibi milite expoſito
ꝓfect⁹ Scipio fratri cõiũgiꝛ:ac deide cõmuni aĩo cõſilioq; gerebãt bellũ.Occupatis igiꝛ carthaginẽ
ſib⁹ celtiberico bello haud cũctãter Iberꝝ trãſgrediunꝛ:nec ullo uiſo hoſte Saguntũ ꝑgunt ire q; ibi
obſides totius hiſpaniæ cuſtodiæ traditos ad Annibalem fama erat modico in arce cuſtodiri præſi

Acedux

dio:id unũ pignus inclinatos ad romanã ſocietatẽ oĩum Hiſpaniæ populoꝝ aĩos morabaꝛ:ne ſan
guie liberoꝝ ſuoꝝ culpa defectiõis lueret.Eo uinculo Hiſpaniã uir unus ſolertia magis:q̃ fideli cõ
ſilio exoluit.Acedux erat Sagũti nobilis hiſpan⁹ fidus ante pœnis:cum qualia plæraq; ſunt barba-
roꝝ ingẽia:cũ fortuna mutauerat fidẽ cæteꝝ trãſfugã ſine magnæ rei ꝓditione ueniẽte ad hoſtes
nihil aliud:q̃ unum uile atq; iſame corpus eſſe ratus:id agebat:ut quãmaximũ emolumentũ ueluti
nouis ſociis eſſet:circũſpectis igiꝛ oĩbus:quæ fortuna ꝓtãtis eius poterat facere:obſidib⁹ potiſſmũ
tradendis aĩum adiecit:eã unã rẽ maxime ratus cõciliaturã romanis principiũ Hiſpaniæ amicitiã.
Sed cũ iniuſſu Boſtaris ꝓfecti ſciret nihil obſidũ cuſtodes facturos eſſe.Boſtarẽ ipſum arte aggre
diꝛ:caſtra extra urbẽ i ipſo littore habebat Boſtar:ut aditum itercluderet ex portu romanis ibi eum
i ſecretũ abductũ uelut ignorãtẽ monet:i quo ſtatu ſit res:metũ cõtinuiſſet ad eã diẽ hiſpanoꝝ aĩos:
quia ꝑcul romani abeſſent:nũc cis Iberꝝ caſtra romana eſſe: arcẽ tutã ꝑfugiũq; nouas uolẽtibus res.
Itaq; quos metus nõ teneat:beneficio & gratia deuiciẽdos eſſe: mirãti Boſtari ꝑcunctantiq;:qđ nã
id ſubitũ tantæ rei donũ poſſit eſſe.Obſides:inq̃t:i ciuitates remitte:id priuatim parentib⁹:quorum
maximũ nomẽ i ciuitatibus eſt ſuis:& publice populis gratũ erit:uult ſibi quiſq; reddi:& habita fi-
des ipſam plærũq; obligat fidẽ:miniſterium reſtituẽdoꝝ domos obſidũ mihimet depoſco:ipſe:ut

Hiſpanorum obſides ro.tradũtur

opera quoq; ipenſa cõſilium adiuuẽ meũ:& ſuapte natura gratæ:quantã inſuꝑ gratiã poſſim: adii-
ciã.Homini nõ ad cætera punica ingenia callido ut ꝑſuaſit:nocte clã progreſſus ad hoſtium ſtatio-
nes:conuentis quibuſdam auxiliaribus hiſpanis: & ab iis ad Scipionẽ perductus quid afferret: ex
primit:fide accepta dataq; ac loco & tẽpore conſtituto ad obſides tradendos Saguntum redit.Diẽ
inſequentẽ abſumpſit cum Boſtare:mandatis ad rẽ gerendã accipiendis dimiſſus:cum ſe nocte itu
rum ut cuſtodias hoſtium falleret:conſtituiſſet ad cõpoſitam cum iis horam:excitatis cuſtodibus
puerorum:profectus ueluti ignarus:in præparatas ſua fraude inſidias ducit.In caſtra romana ꝑdu
cti:cætera omnia de reddendis obſidibus:ſicut cum Boſtare cõſtitutum erat:acta per eundem ordi
nem quaſi carthaginenſium nomine ſic agereꝛ.Maior aliquanto romanorum gratia fuit in re pari:
quam q̃ta futura carthaginenſium fuerat.Illos enim graues ſuꝑboſq; i rebus ſecundis expertos for
tuna & timor mitigaſſe uideri poterat.Romanus primo aduentu incognit⁹ ante a re clæmenti libe
raliq; initium fecerat.Et Acedux uir prudens haud fruſtra uidebatur ſocios mutaſſe:Itaq; ingẽti cõ
ſenſu ad defectionẽ omnes ſpectare:armaq; extemplo mota forent:ni hyems:quæ romanos quoq;
& carthaginenſes cõcedere in tecta cogit:interueniſſet.Hæc in Hiſpania quoq; ſecunda æſtate puni
ci belli geſta:cum in Italia paululum interualli cladibus Romanis ſolers cunctatio Fabii feciſſet
quæ ut Annibalem non mediocri ſolicitum cura habebat:tandem eum militiæ magiſtrũ delegiſſe

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Hãnibalis fraus i ſeruando fabii agro

Romanos cernẽtẽ:qui bellum rõne nõ fortuna gereret:ita cõtẽpta erat iter ciues armatos pariter to
gatoſq; utiq; poſteaq̃ abſente eo temeritate magiſtri eqtum læto ut prius dixerim:quã ꝓſpo euẽtu
pugnatũ fuerat. Acceſſerãt duæ res ad augendã inuidiã dictatoris:una fraude ac dolo Annibalis
qđ cum a ꝓfugis ei mõſtratus ager dictatoris eſſet:oĩbus circa ſolo æquatis ab eo uno ferrum ignẽ
q; & uim oẽm hoſtiũ abſtineri iuſſit:ut occulti alicuius pacti ea merces uideri poſſet. Altera ipſius
facto primo forſitan dubio quia nõ expectata in eo ſenatus auctoritas ẽ ad extremum haud ambi-
gue in maximam laudẽ uerſo ipmutãdis captiuis:qđ ſicut primo punico bello factũ erat: cõuene
rat iter duces romanos pœnumq; ut q̃ pars plus recipet:quã daret:argẽti põdo bina : & ſelibras in
milite ꝓſtaret.cc.xlvii.cum plures romanus:quã pœnus recepiſſet:argẽtũq; pro eis debitũ ſæpe ia-
ctata i ſenatu re:qm̃ nõ cõſuluiſſet patres:tardius rogaret:iuiolatum ab hoſte agrum miſſo Romã
filio uẽdidit:fidẽq; publicã ipendio priuato exoluit. Annibal pro Geryonis mœnibus: cuius ur-
bis captæ atq; icẽſæ a ſe iuſum horreoꝝ pauca reliquerat tecta:ſtatiua hẽbat:ide frumẽtatum duas
exercitus partes mittebat:cũ tertia ipſe expedita i ſtatiõe erat:ſimul caſtris ꝓſidio & circũſpectãs nec
unde impet⁹ i frumẽtatores fieret. Roman⁹ tũc exercitus i agro larinati erat:ꝑerat Minutius magi
ſter eqtũ:ꝓfecto ſicut ante dictũ ẽ ad urbẽ dictatore. Cæteꝝ caſtra:q̃ i mõte alto ac tuto loco poſita
fuerũt:iã i planũ deferunt:agitabanturq; pro igenio ducis cõſilia callidiora:ut ipetus aut i frumẽta
tores palãtes:aut i caſtra relicta cũ leui manu ꝓſidioq; fieret. Nec Annibalẽ fefellit: cũ duce mutatã
eẽ belli rõnẽ:& ferocius quã cõſultius rẽ hoſtes geſturos. Ipſe ãt qđ minime qs crederet:cum hoſtis
uropi⁹ eẽt:tertiã partẽ militũ frumẽtatũ:duab⁹ retẽtis i caſtris dimiſit:deĩnde caſtra ipſa ꝓpi⁹ hoſtẽ
mouit duo ferme a Geryone milia i tumulum hoſti cõſpectũ:ut intentum ſciret eẽ frumẽtatores:
ſi q̃ uis fieret tutãdos. Propior inde ei atq; ipſis iminẽs romanoꝝ caſtris tumulus apparuit : ad quẽ
capiẽdũ:ſi luce palã iret:quia haud dubie hoſtib⁹ breuiore uia ꝓuẽt⁹ eſſet:nocte clam miſſi numi-
dæ cœpunt:quos tenẽtis locũ cõtempta paucitate romani poſtero die cum eieciſſent:ipſi eo trãſſe-
runt caſtra. Tum itaq; ut exiguum ſpatii uallũ a uallo aberat:& id ipm tota prope compleuerat ro
mana acies:ſimul & ꝑ aduerſa caſtra a caſtris Annibalis eqtatus cum leui arma ura emiſſus in fru-

Proſpere i Annibalem pugnat minutius

mẽtatores late cædem fugãq; hoſtiũ palãtiũ fecit. Nec acie certare Annibal auſus:quia tãta paucita
te uix caſtra:ſi oppugnarent:tutari poterat:iamq; artibus Fabii pars exercitus aberat:iã fame ſedẽ-
do & cũctãdo bellũ gerebat:recepatq; ſuos i priora caſtra:quæ ꝓ Geryonis mœnib⁹ erãt. Iuſta quo
q; acie & collatis ſignis dimicatũ quidã auctores ſunt:primo cõcurſu pœnũ uſq; ad caſtra fuſum: i-
de eruptiõe facta repẽte uerſum terrorẽ i romanos. Numerii Decimi ſamnitis deide aduẽtu ꝓliũ re
ſtitutũ:hũc principẽ genere ac diuitiis nõ Bouiani mõ:unde erat:ſed toto Samnio iuſſu dictatoris
octo milia peditũ & eqtes ducẽtos adducẽtẽ i caſtra ab tergo cũ apparuiſſet Annibali ſpẽ ꝑti utriq;
tribuiſſe noui ſubſidii:cũq; Fabio ab Roma ueniẽte Annibalẽ inſidiaꝝ quoq; aliqd timẽtẽ rece-
piſſe ſuos Romanũ iſecutũ adiuuãte ſamnite:duo caſtella eo die expugnaſſe:ſex milia hoſtiũ cæſa:
qnq; admodũ romanoꝝ nũciatũ ẽ. Tamẽ i tam pari ꝓpe clade fama egregiæ uictoriæ cũ uaniori-
bus lr̃is magiſtri equitum Romam plata:de iis reb⁹ ꝑſæpe & i ſenatu:& i cõcione actum ẽ: cum læ-
ta ciuitate dictator unus nihil nec famæ:nec lr̃is crederet. Vt uera oĩa eẽnt:ſecũda ſe magis quã ad
uerſa timere diceret. Tum.M.Metellus tribunus plebis:id unum.n.uero ferendũ eẽ negat: nõ ꝓſen
tem ſolũ dictatorem obſtitiſſe rei benegerẽdæ:ſed abſentem ẽt geſtæ obſtare:& i ducẽdo bello ſedu
lo tempus terrere:quo diutius i magiſtratu ſit:ſoluſq; & romæ & i exercitu iperium hẽat:quippe cõ-
ſulũ alteꝝ i acie cecidiſſe:alteꝝ ſpẽ claſſis punicæ ꝑſequendæ ꝓcul ab Italia ablegatum:duos ꝑtores
Sicilia atq; Sardinia occupatos:quoꝝ neutra hoc tẽpore ꝓuincia prætore egeat. M.Minutium ma
giſtrum eqtum ne hoſtẽ uideret:neqd reip.gereret:ꝓpe in cuſtodiã habitũ:itaq; Hercule nõ Sãniũ
mõ:quo iã tãq̃ trãs Ibeꝝ agro pœnis cõceſſum ſit:ſed cãpanũ calenumq; & falernum ꝑuaſtatos eẽ:
ſedente Caſilini dictatore & legionibus po.ro.agrum ſuum tutãte:exercitum cupientem pugnare
& magiſtrum eqtum clauſos ꝓpe intra uallum retẽtos:tanq̃ hoſtibus captiuis arma adempta: tan-
dem ut abſceſſerit ide dictator:ut obſidione liberatos extra uallũ egreſſos fudiſſe ac fugaſſe hoſtes:
q̃s ob res:ſi antiquus animus plebi romanæ eẽt:audacter ſe latuꝝ fuiſſe de Fabii impio. Nunc mo-
dicã rogationẽ ꝓmulgatuꝝ de æquãdo magiſtri equitũ & dictatoris iure:nec tñ ne ita quidẽ prius
dimittẽdũ ad exercitũ. Q.Fabiũ:quã cõſulẽ i locũ.C.Flaminii ſuffeciſſet. Dictator concionib⁹ ſe
abſtinuit i actione minime popularis:nec i ſenatu qdẽ ſatis æquis auribus audiebat : hũc cũ hoſtẽ
extolleret uerbis:biẽniiq; clades ꝑ temeritatẽ atq; iſcitiã ducũ acceptas referret:magiſtroq; equitum
qđ contra dictum ſuũ pugnaſſet:rõnẽ diceret reddẽdam eſſe: ſi penes ſe ſumma imperii conſiliiq;
ſit:ꝓpediem effectuꝝ ut ſciãt hoĩes bono impatori haud magni fortunã momenti eſſe:mẽtẽ rõnẽq;
dominari:ſe ſæuo tẽpore:& ſine ignominia ſeruaſſe exercitum:quã multa milia hoſtium occidiſſe
ducere maiorem gloriam eẽ. Huius generis oronibus fruſtra habitis & conſule creato .M. Attilio
Regulo ne ꝓſens de iure impii dimicaret:pridie quam rogatiõis ferẽdæ dies adeſſet:nocte ad exer

M. Attilius regulus cõſul.

citum abiit. Luce orta:cum plebis concilium eſſet:magis tacita iuidia dictatoris fauorq; magiſtri
eqtum aĩos uerſabat:quã ſatis audebãt hoĩes ad ſuadẽdũ:qđ uulgo placebat:ꝓdire & fauore ſupa
re:auctoritas tamẽ deerat rogationi. Vnus iuẽtus ẽ ſuaſor legis. C. Terẽtius Varro: qui priore an-

C. Terẽ. Varro

no ꝑtor fuerat:loco non humili ſolum:ſed etiam ſordido ortus:patrem lanium fuiſſe ferunt ipſum
iſtitorẽ mercis filioq; hoc ipſo in ſuili eius artis miniſterio uſum:is iuuenis utrum ex eo genere q̃-

ſtus pecunia a pr̃e relicta:aĩum ad ſpem liberalioris fortuuæ iecit:togaq; & forũ placuere ꝓclaman
do pro ſordidis hoĩbus:cauſiſq; aduerſus rem & famã bonoꝝ primum ĩ noti tiã populi: deinde ad
honorem ꝑuenit.Quæſtura quoq; & duabus ædilitatib⁹ plebeia & curuli: poſtremo & p̃tura per-
functus iã ad cõſulatus ſpem cũ attolleret aĩo:haud paꝝ calli de aurã fauorabilis populi ex dictato
ria iuidia petit:ſicq; plebis unus grãm tulit.Oẽs eã rogationem:q q; Romæ:q q; in exercitu erãt:æq
atq; ini qui p̃ter ip̃m dictatorem ĩ cõtumeliã eius latam acceperunt:ipſe qua grauitate aĩ criminantes
ſe ad multitudinem inimicos tulerat:eadem & populi ĩ ſe ſæuientem ĩ niuriã tulit:acceptiſq; in ipſo
itinere lr̃is ſenatuſcõ.de æq̃to impio:ſatis fidens haud q̃q̃ cũ impii iure artem impandi æq̃tam cũq;
inuicto a ciuibus hoſti buſq; aĩo ad exercitum rediit.Minutius uero cum iã añ uix tollerabilis fuiſ
ſet:ſecundis rebus ac fauore uulgi tum utiq; immodice immodeſteq; nõ Annibale magis uicto a
ſe quã Fabio gloriari:illum in rebus aſp̃is unicum ac parem ducem quæſitum Annibali maiorem
minori dictatorẽ magiſtro equitum qđ nulla memoria hẽat annalium iuſſu populi æquatum ea
dem ciuitate:in qua magiſtri eq̃tum uirgas ac ſecures dictatoris temẽre atq; horrere ſoliti ſunt:tm̃
ſuam felicitatem uirtutemq; enituiſſe.Ergo ſecuturum ſe fortunam ſuam ſi dictatoris cunctatio in
ſegnicie deoꝝ hoĩumq; iudicio damnata p̄ſtaret.Itaq; quo die primum congreſſus eſt:cum Fabio
ſtatuẽdum primum omnium eẽ ait:quemadmodum imperio adæq̃to utantur:ſe optimum duce
re:aut dieb⁹ alternis:aut ſi maiora iterualla placerẽt:partitis temporib⁹ alterius ſummum ius impi
umq; eſſe:ut par hoſti nõ ſolũ cõſilio:ſed uiribus ẽt eſſet:ſi quã occaſionẽ rei gerendæ habuiſſet.Q.
Fabio haud quaq̃ id placere:omnia.n.fortunam habituram quæcunq; temeritas collegæ habuiſſet
ſibi communicatum cum alio:nõ ademptum impium eẽt.Itaq; ſe nunq̃ uolentem parte: qua poſ
ſet:reꝝ cõſilio gerendaꝝ ceſſuꝝ:nec ſe tempora aut dies impii cum eo exercitus diuiſuꝝ:ſuiſq; cõſi
liis:qm̃ oĩa nõ liceret:q̃ poſſet ſeruatuꝝ.Ita obtinuit:ut legiões:ſicut cõſulibus mos eſſet:inter ſe di
uiderẽt.Pr̃ia & quarta Minutio: Secũda & tertia Fabio euenerũt.Itẽ eq̃tes pari numero ſociumq; &
latini nõis auxiliũ diuiſerũt.Caſtris ſe quoq; ſeparari magiſter eq̃tum uoluit.Duplex ĩde Annibali
gaudiũ fuit:neq;.n.q̃cq̃ coꝝ:q̃ apud hoſtes gerebanť:cũ fallebat:& ꝑfugis multa ĩdicãtibus & ꝑſu
os explorãtẽ.Nã & libera Minutii temeritatẽ ſe ſuo mõ captuꝝ:& ſollertiæ Fabii dimidiũ uirĩũ de-
ceſſiſſe.Tumulus erat iter caſtra Minutii & pœnoꝝ:q̃ eũ occupaſſet:haud dubie iniq̃orẽ erat hoſti
locũ facturus:eũ nõ tã cap̃e ſine certamĩe uolebat Annibal:q̃q̃ id opæ p̃tiũ erat quã cãm certaminis
cũ Minutio:quẽ ſemp̃ occurſuꝝ ad obſiſtẽdũ ſatis ſciebat:& cõtra ituꝝ.Ager omnis medi⁹ erat pri
ma ſpẽ iutilis iſidiatori:q̃a non mõ ſiluestre q̃cq̃:ſed ne uepribus q̃dẽ ueſtitũ habebat:re ipſa natus
detegẽdis iſidiis:eo magis q̃d ĩ nuda ualle nulla talis fraus timeri poterat:& erãt in anfractibus ca-
uæ rupes:ut quædã earũ ducẽtos armatos poſſent cap̃e:ĩ has latebras: quot quẽq; locũ apte iſidere
poterãt:q̃nq; milia cõdũtur peditũ eq̃tũq;:necubi tamẽ aut motus alicuius temere egreſſi: aut ful-
gor armorũ fraudẽ ĩ ualle tã apta detegeret:miſſis paucis p̃ria luce ad capiẽdũ:quẽ antedixim⁹ tu-
mulũ:auertit oculos hoſtiũ.Primo ſtati cõſpectu cõtẽpta paucitas:ac ſibi q̃ſq; depoſcere pellẽdos ĩ-
de hoſtis:ad locũ capiẽdũ dux ip̃e iter ſtolidiſſimos ferociſſimoſq; ad arma uocat:& uanis aĩs & mi
nis ĩcrepat hoſtẽ.Pr̃cipio leuẽ armaturã dimittit:deĩde cõſerto agmine mittit eq̃tes.Poſtremo cũ oĩ
b⁹ ſubſidia quoq; ĩtura mitti iubet:ĩſtructiſq; legiõibus ꝓcedit.Et Annibal laborãtib⁹ ſuis:alia atq;
alia creſcẽte certamĩe mittẽs auxilia peditũ eq̃tũq; iã iuſtã explicuerat aciẽ:ac totis utrinq; uirib⁹ cer
tabať.Prima leuis armatura romanorũ p̃occupatũ ĩferiore loco ſuccedẽs tumulũ pulſa : detruſoſq;
terrorẽ ĩ ſuccedẽtẽ ĩtulit eq̃tem:& ad ſigna legionũ refugit:peditũ acies iter ꝑculſos impauida ſola
erat:uidebaturq;:ſi iuſta aut recta pugna eẽt:haud q̃q̃ impar futura:tm̃ aĩorũ fecerat ꝓſp̃e añ pau-
cos dies res geſta:ſed exorti rep̃ẽte iſidiatores eũ tumultũ terrorẽq; ĩ latera utrinq;:ab tergoq; incur-
ſantes fecerũt:ut neq; aĩus ad pugnã:neq; ad fugã cuiq̃ ſpes ſupaſſet.Tũc Fabi⁹ primo clamore pa-
uẽtiũ audito:deinde cõſpecta ꝓcul turbata acie ita ẽ:inquit:nõ celerius quã timui:dep̃hendit for-
tuna temeritatẽ.Fabio æq̃tus impio Annibalem & uirtute & fortuna ſup̃iorem uidet:ſed aliud iur
gãdi ſuccẽſendiq; tempus erit:nunc ſigna extra uallum ꝓferte uictoriã hoſti extorqueamus : cõfeſ-
ſionem erroris ciuibus.Iam magna ex p̃te aliis cæſis:aliis circũſpectantibus fugam:fabiana ſe acies
rep̃ẽte uelut cælo demiſſa ad auxiliũ oſtẽdit.Itaq; priuſq̃ ad coniectũ tæli ueniret:aut manum cõſe-
reret:ſuos a fuga effuſa & a feroci pugna hoſtis continuit:q̃ ſolutis ordinibus uage diſſipati erant
undiq; cõfugerũt ad integrã aciẽ:q̃ plures ſimul terga dederãt:conuerſi in hoſtẽ uoluẽteſq; orbem
nũc ſenſim referre pedẽ:nũc cõglobatim reſtare:ac iam ꝓpe una acies facta erat uicti atq; ĩtegri exer
citus:inferebãtq; ſigna ĩ hoſtẽ cũ pœnus receptui cecinit:palam ferente Annibale ab ſe Minutium
ſe a Fabio uictũ.Itaq; ꝑ uari ã fortunã diei maiore parte exacta:cum in caſtris reditũ eſſet Minutius
cõuocatis militib⁹.Sæpe ego:inquit:audiui milites:eũ primũ eſſe uirũ:qui ipſe cõſulat quid in re
ſit.Secũdũ eũ qui bñ monẽti obediat.Qui nec ip̃e conſulere:nec alteri parere ſcit:eũ extremi inge-
nii eſſe:nobis qm̃ prima animi ingeniiq; negata ſors eſt:ſecundam ac mediam teneamus:& dũ im-
pare diſcimus:parere prudenti in animum inducamus:caſtra cũ Fabio iungamus:ad p̃torium ei⁹
ſigna cũ tulerimus:ubi ego eũ parentẽ appellauero:q̃d beneficio eius terga nos ac maieſtate ei⁹ di
gnũ ẽ:uos milites eos:quorũ uos mõ arma dextræq; texerũt:patronos ſalutabitis:& ſi nihil aliud:
gratoꝝ certe nobis aĩoꝝ gloriam dies hæc dederit.Signo dato cõclamatur inde ut colliganť uaſa.
Profecti agmine incedẽtes ad dictatoris caſtra in admirationẽ & ipſum & omnes:qui circa erãt cõ-

Margin notes:
Dictatorii & Magſo eq̃tũ ius eq̃tũ
Fabi⁹ & partiunť copias Minuti⁹
Cõſiliũ Annibalis ĩ capiendo Minutio
Atť. Fabii dictatoris uerba
Heſiodi ſn̄ia

Atꝗ gratiſſima minutii uerba ad Fabium

uerterũt: ut cõſtituta ſunt ante tribunal ſigna: ꝓgreſſus ante alios magiſter eqtum cum pr̃em Fabiũ
appellaſſet: circũfuſoſq; militũ eius patronos totum agmẽ cõſalutaſſet. Parẽtibus inqt dictator me-
is: quibus te mõ nomine: quo fando poſſum æquiui tam tm̃ debeo tibi cũ meam ſalutem: tum om
nium hoꝝ. Itaq; plebeſcitũ quo oneratus magis: quã honoratus ſum: primus antiquo abrogoq;: &
qd tibi mihiq; qd exercituiq; tuo cõſeruato: ac cõſeruatori ſit fœlix: ſub impium auſpiciũq; tuum re
deo: & ſigna hæc legioneſq; reſtituo. Tu q̃ſo placatus me magiſtrum eqtũ hos ordinibꝰ ſuis quẽq;
teneri iubeas. Tũ dextræ iteriũctæ militeſq; cõcione dimiſſa: a notis ignotiſq; benigne atq; hoſpita
liter iuitati: lætuſq; dies ex admodũ triſti pauloante ac ꝓpe execrabili factus: Romæ ut ẽ plata fama
rei geſtæ: deide lr̃is non magis ipſoꝝ impatoꝝ: quã uulgo militũ ex utroq; exercitu affirmata pro
ſe qſq; Maximũ laudibus i cælum ferre. Par gloria apud Annibalẽ: hoſtiſq; pœnos erat: ac tũ demũ
ſentire cũ romanis: atq; Italia bellũ eẽ: nã biẽnio antea adeo & duces romanos & milites ſpreuerãt:
ut uix cũ eadẽ gente bellũ eẽ crederẽt: cuius terribilẽ eã famã a pr̃ibus accepiſſent. Annibalẽ quoq;
ex acie redeũtem dixiſſe ferũt: tãdem eã nubẽ: q̃ ſederet i iugis mõtiũ ſollicitatã ꝓcellæ imbrẽ dediſſe.

Quid Annibal de Fabio

Dũ hæc geruntur i Italia. Gn. Seruilius Geninus cõſul cũ claſſe nauiũ circũuertit Sardiniæ & Corſi-
cæ orã: & obſidibus utrinq; acceptis i Africã trãſmiſit: & priuſq̃ i cõtinentem deſcẽſiões faceret: Mœ-
nice inſula uaſtata & ab incolentibus circa eã: ne & ipſoꝝ ureretur: diripereturq; ager. x. talentis argen
ti acceptis ad littora africæ acceſſit: copiaſq; expoſuit: ide ad populãdũ agꝝ ducti milites: naualeſq;
ſocii iuxta effuſi ac ſi iſulas cultoꝝ egentis p̃darentur: itaq; i iſidias temere illati: cũ a frequentibꝰ palã
tes & locoꝝ ignari circũuenirentur: cũ multa cæde ac fœda fuga retro ad naues cõpulſi ſunt. Ad mille
hominũ cũ his. Sempronio Bleſo q̃ſtore amiſſo: claſſis a littoribꝰ hoſtiũ plenis trepide ſoluta i Sici-
liã curſũ tenuit: traditaq; Lilybei tota Attilio p̃tori: ut a legato eius. P. Sura Romã reduceretur. Ipe ꝑ
Siciliã pedibꝰ ꝓfectis freto in italiã traiecit. Litteriſq; Fabii accitus: & ipe & collega eiꝰ. M. Attilius
ut exercitũ a ſe exacto iam ꝓpe ſemeſtri impio accipent. Oium ꝓpe annales Fabiũ dictatorem ad-
uerſus Annibalem rem geſſiſſe tradũt. Celiꝰ ẽt eũ primũ a populo creatum dictatorẽ ſcribit. Sed &
Celiũ & cæteros fugit uni cõſuli. Gn. Seruilio: q tũc ꝓcul i gallia ꝓuicia aberat: ius fuiſſe dicẽdi di-
ctatoris. Quã morã qa expectare ciuitas iam territa clade nõ poterat eo diſcurſum ẽ: ut a populo
crearetur: q ꝓ dictatore eẽt: res ide geſtas gloriãq; iſignẽ ducis & augẽdæ titulũ imaginis poſteris ut
dictator ꝓ dictatore diceretur: facile obtinuiſſe. Adeoq; iopia ẽ coactꝰ Annibal: ut niſi tũ fugæ ſpẽm
abeũdo timuiſſet: galliã repetiturus fuerit: nulla relicta ſpe alẽdi exercitus i eis locis: ſi inſequẽtes cõ
ſules eiſdẽ artibꝰ bellũ gererẽt. Cõſules. M. Attiliꝰ Fabianꝰ Geninꝰ Seruiliꝰ Muſitanꝰ: exercitu ac
cepto: hybernaculis mature communitis tũ autũni erat tp̃s: Fabii artibꝰ cũ ſumma inter ſe concor-
dia bellum geſſerũt. Frumẽtanũ exeunti Annibali diuerſis locis opportune aderãt carpẽtes agmẽ:
palãteſq; excipiẽtes. In caſum uniuerſæ dimicatiões: quã oibus artibꝰ patebat hoſtis: nõ ueniebant.
Cum ad Geryonẽ iam hyeme impẽdẽte cõſtitiſſet bellũ: Neapolitani legati Romã uenere: ab iis q̃
dragita pateræ aureæ magni põderis in curiã illatæ: atq; ita uerba facta: ut dicerẽt. Scire ſe Romani
populi ærariũ bello exhauriri: & cũ iuſta pro urbibꝰ agriſq; ſocioꝝ: ac pro capite: atq; arce Italiæ ur
be romana: atq; ipio geranturæquũ cẽſuiſſe Neapolitanos qd auri ſibi cũ ad ipoꝝ ornatum: tum ab
ſubſidiũ fortunæ a maioribus relictũ foret: eo iurare po. ro. ſi quã opẽ i ſeſe crederẽt: eodẽ ſtudio fu-
iſſe ablaturos: gratum ſibi pr̃es romanos populũq; factuꝝ: ſi oẽs res Neapolitanoꝝ ſuas duxiſſent:
dignoſq; iudicauerit: a quibꝰ donum aio ac uolũtate eoꝝ: q libẽter darẽt: quã re maius ampliuſq;
accipent. Legatis gratiæ actæ pro munificẽtia curaq;: patera: quæ ponderis minimi fuit: accepta.

Per eoſdem dies ſpectator carthaginẽſis: q ꝑ biẽniũ feſellerat: Romæ dep̃henſus p̃ciſis manibus
dimittitur. Et ſerui quinq; & uiginti i crucẽ acti: qd i cãpo martio cõiuraſſent: idici data libertas: & æris
grauis. xx. milia. Legati & ad Philippũ macedonũ regẽ miſſi ad depoſcẽdũ. Demetriũ Phaleriũ: qui
bello uictus ad eũ fugiſſet: & alii i ligures ad expoſtulãdũ: qd pœnum opibus auxiliiſq; ſuis iuuiſ-
ſent: ſimul ad uiſendũ ex ꝓpiquo q̃ i boiis atq; i ſubribꝰ gererentur. Ad Pineũ quoq; regẽ i illyricos le-
gati miſſi ad ſtipẽdiũ ꝑ eos dies accipiẽdũ. Adeo & ſi bellũ eẽt igẽs i ceruicibus nullius uſq̃ terraꝝ:
rei cura romanos ne lõgiqua qdẽ effugiebat: i religionẽ ẽt uenit ædẽ cõcordiæ: quã ꝑ ſeditionẽ mi
litarẽ biẽnio añ. L. Mãliꝰ p̃tor i gallia uouiſſet: locatã ad id tp̃s nõ eẽ: itaq; duũuiri ad eã rẽ creati ab
Aemylio p̃tore urbis. Gn. Pupiꝰ & Cæſo Quitius Flaminiꝰ ædẽ i arcẽ faciẽdã locauerũt. Ab eodẽ
p̃tore ex ſenatus cõſulto lr̃æ ad cõſules miſſæ: ut ſi iis uideretur: alter eoꝝ ad cõſules creãdos Romã ue
niret: ſe i eã diẽ: q̃ iuſſiſſent: comitia edictuꝝ. Ad hæc a cõſulibus reſcriptũ: ſine detrimẽto reip. abſce
di nõ poſſe ab hoſte: itaq; ꝑ iter regẽ comitia hñda eẽ potius: q̃ cõſulũ alter a bello uocaretur. Pr̃ibus
rectius uiſũ ẽ dictatorẽ a cõſule dici comitioꝝ hñdoꝝ cã: dictus. L. Veturius Philo. M. Põpõiũ Ma
thonẽ magr̃m eqtũ dixit: his uitio creatis: iuſſiſq; die q̃rtodecio ſe mgr̃atu abdicare: ad inter regnũ
res rediit. Cõſulibus ꝓpagatũ i ãnũ ipiũ: iter reges ꝓditi a pr̃ibus. Gn. Claudius Appii filius: Cẽto
ide. P. Cornelius Aſina. In eius iter regno comitia hita magno certamie plebis ac patꝝ. C. Terẽtinũ
Varronẽ: quẽ ſui gñis hoiem plebs iſectatõe pricipũ ppl̃aribuſq; artibus cõciliatũ ab. Q. Fabii opi
bus ex dictatorio ipio cõcuſſũ aliẽa iuidia ſplẽdẽtẽ: uulgus ẽt extrahere ad cõſulatũ nitebatur. Patres
ſũma ope obſtabãt: ne ſe iſectãdo ſibi æqri aſſueſcerẽt hoies. Bebius Herẽnius tri. pleb. cognatus. C.
Terẽtii criminãdo nõ ſenatũ mõ: ſed ẽt augures: qd dictatorẽ ꝓhibuiſſẽt comitia ꝑficere ꝑ inuidiã
coꝝ fauorẽ cãdidato ſuo cõciliabat. Ab hoibus nobilibꝰ ꝑ multos ãnos bellũ q̃rẽtibus: Annibalẽ i

Demetrium Phaleriũ Pineus

Italiā adductum: ab iiſdē: cum debellari poſſit: fraude id bellum trahi: cum q̃ttuor militum legiōibus uniuerſis pugnari poſſet: apparuiſſe eo q̄d. M. Minutius abſente Fabio ꝓſpere pugnaſſet duas legiones hoſti ab eodē obiectas: deīde ex ipſa cæde ereptas: ut pater patronuſq; appellaretur: q priꝰ uincere ꝓhibuiſſet romanos: quā uici. Cōſules deide fabianis artibꝰ cū debellari poſſet: bellū traxiſſe: id fœdus inter oēs nobiles ictū: nec finē ante belli habituros quā conſulem uere plebeium. i. hominē nouum feciſſent. Nā Plebeios nobiles iā eiſdē initiatos eſſe ſacris: & cōtēnere plebē: ex quo cōtēni deſierit a p̄ribus cœpiſſe: cui nō id appareret: id actū & q̄ſitū eſſe: ut inter regnum iniretur: ut in patꝝ p̄tāte comitia eēnt: id cōſules ambos ad exercitū morando quæſiſſe: id poſtea: q̄a inuitis iis dictator eſſet dictꝰ: comitioꝝ cām expugnatū eē ut uitioſus dictator ꝑ augures fieret. Abhorrere igit̄ īter regnū eos: cōſulatū unū certe plebis romanæ eē: populū liberꝝ habituꝝ: ac datuꝝ ei: qui magis uincere: q̄diu imperare malit. Cū his orōnibus accēſa plebs eſſet: tribꝰ p̄ticiis petentibꝰ. P. Cornelio

C. Terētiꝰ. L. Aemyliꝰ cōſ. Merēda. L. Mālio Volſone. M. Aemylio Lepido: duobꝰ nobilibꝰ iā familiaribus plebei. C. Attilio Serrano & Acilio Peto: quoꝝ alter pōtifex: alter augur erat. C. Terētius conſul unus creat̄: ut in manu eius eſſent comitia rogādo collegæ tū cū expta eēt nobilitas parꝝ fuiſſe uiriū i cōpetitoribꝰ eiꝰ. L. Aemylius Paulus: q cū. M. Lælio cōſul fuerat: & damnatiōe collegæ: & ſua ꝓpe ambuſtus euaſerat: infenſus plebi diu ac multū recuſans ad petitionem cōpulſus uiris ꝓximo comitiali die cōcedētibꝰ omnibꝰ; q cū Varrone certauerāt pte magis in aduerſa: quā collega dat̄ conſuli. Ante p̄toriana comitia habita creati. M. Pōponius Matho &. P. Furius Philo. Romæ urbana ſors uiridicū Pōponio īter ciues Romanos: & pegrinos euenit. Additi duo p̄tores. M. Claudius Marcellus ī Siciliā. L. Poſthumiꝰ Albiniꝰ ī Galliā: oēs abſentes creati ſunt: nec q̄ſq̄ coꝝ p̄ter Terētiū cōſulē erat: cui iā antea mādatus honos nō fuiſſet: p̄teritis aliquot fortibꝰ ac ſtrenuis uiris: q̄a in tali tp̄e nullus nouus magiſtratus uidebat̄ dādus. Exercitus quoq; multiplicati ſunt. Quantæ aūt peditū eqtūq; additæ ſint copiæ: adeo numero & genere copiaꝝ uariāt auctores: ut uix q̄cq̄ ſatis certū affirmare auſim: decē milia nouoꝝ militū alii ſcripta ī ſupplemētū: alii nouas q̃ttuor legiōes q̄nq; legiōibꝰ additas: ut nouē legionibus rem gererent: numero quoq; peditū eqtūq; legiōes auctas milibꝰ peditū & centenis eqtibus ī ſingulas adiectis: ut q̄na milia peditū trecenti eqtes eſſent: ſociiſq;: ut duplicem numerū eqtū darent: pedites æq̄rent. Septem & octogita q̄nq; milia armatoꝝ &. cc. in caſtris romanis: cū pu-

Atr̄. q̄bꝰ copiis pugnatū ſit ad cānas gnatū eēt ad Cānas: q̄dā auctores ſūt. Illud haud quaq̄ diſcrepat: maiore conatu atq; īpetu rē actā: quā prioribꝰ annis: q̄a ſpē poſſe uici hoſtē dictator p̄buerat. Cæteꝝ priuſq̄ ſigna nouæ legionis ab urbe mouerēt: decēuiri libros adire: ac īſpicer̄ iuſſi pp territos uulgo hoīes nouis ꝓdigiis. Nā & Romæ ī Auētino: & Ariciæ nunciatū erat ſub idē tp̄s lapidibꝰ pluiſſe: & multo cruore ſigna in ſabinis cædis: aq̄s a fonte calidas manaſſe: id q̄dē & q̄d ſæpius acciderat magis terrebat: & in uia fornicata: quæ ad campum erat: aliquot hoīes de cælo tacti exaīati fuerāt. Ea ꝓdigia ex libris procurata. Legati a Peſto pateras aureas Romam attulere: iis ſicut Neapolitanis gratiæ actæ: auꝝ non acceptum: Per eoſdē dies ab Hierone claſſis oſtiam cum magno apparatu acceſſit: legati ſyracuſani ī ſenatū introducti nūciarūt cædē. C. Flaminii exercituſq; allatā adeo affeciſſe regē Hieronē: ut nulla ſui propria regniq; ſui clade moueri magis potuerit: itaq; q̄q̄ ꝓbe ſciat magnitudinē pop. ro. admirabiliorē ꝓpe aduerſis rebus: quā ſecūdis eē: miſſa tn̄ a ſe oīa: quibus a bonis fidelibuſq; ſociis bella iuuari ſoleāt: quæ ne accipe abnuant: magnope ſe publice orare iā oīum primum ominis cā uictoriā auream pondo. ccc. xx. afferre ſeſe accipent eam tenerētq;: & hērent ꝓpriam & ꝑpetuam: aduexiſſe ēt trecēta milia modioꝝ tritici: ducenta hordei: ne commeatus deeſſent: & q̃tum p̄terea opus eſſet: quo iuſſiſſent: ſubuecturos: milite atq; equite ſcire, niſi romani latiniq; nois nō uti populum romanum: leuium armatoꝝ auxilia ēt externa uidiſſe in caſtris romanis: itaq; miſiſſe mille ſagittariorū ac fun-

Baleares funditores legen dū puto ditoꝝ aptam manum aduerſus funditores ac mauros pugnaceſq; alias gentes. Ad ea dona conſilium quoq; addebāt: ut p̄tor cui Sicilia ꝓuicia eſſet: claſſem ī Africā traiiceret: ut & hoſtes ī terra ſua bellum hērent: minuſq; laxamēti daret̄ iis: ad Annibali ſummittenda. Ab ſenatu ita reſponſum regi eſt. Virum bonum egregiumq; ſocium Hieronem eē: atq; uno tenore: ex quo in amicitiam po. ro. uenerit: fidem tenuiſſet: ac rem romanam oī tempore oī loco munifice adiuuiſſe: id ꝓinde acceberet pgratū po. ro. eſſe. Auꝝ & a ciuitatibus quibuſdā allatū nō accepiſſe populum romanum gr̄a regis uictoriā oēmq; accipe: ſedēq; ei ſe diuæ dare dicareue Capitoliū: tēplū Iouis Optimi Maximi ī ea arce urbis Romæ ſacratā uolētē: ꝓpitiāq; firmā ac ſtabilē fore po. rom. Funditores ſagittariiq; & frumētū traditum cōſulibus: q̄nq; remes ad nauiū claſſem: quæ cū. M. Octacilio ꝓprætore in Sicilia erāt: q̄nq; & uiginti additæ: pmiſſumq; ē: ut ſi e rep. cenſeret eſſe. In Africā traiiceret. Delectu pfecto: conſules paucos morati dies: dum ſocii a nomine latino uenirēt. Milites tunc q̄d nunq̄ antea factum erat: iureiurādo a tribunis militū adacti iuſſu conſulū cōuēturos: neq; iniuſſu abituros: nā ad eam diem nihil p̄ter ſacramētū fuerat: & ubi ad decuriatū & cēturiatū conueniſſet: ſua uoluntate ipſi inter ſe equites decuriati: cēturiati pedites coniurabāt: ſeſe fugæ atq; formidinis cā non abitu-

Nouum Militaris ſacramēti genus ros: neq; ex ordine receſſuros: niſi tæli ſumendi: aut petēdi: aut hoſtis feriēdi: aut ciuis ſeruādi cauſa id ex uolūtario inter ipſos fœdere a tribunis ad legitimā iuriſiurādi ad actionē trāſlatum. Cōciones priuſq̄ ab urbe ſigna mouerētur: cōſulis Varronis multæ ac feroces fuerūt: denūciātes bellum accerſitum in Italiam a nobilibus: māſurumq; ī uiſceribus reip. ſi plures Fabios imperatores hēret.

Se quo die hoſtē uidiſſet pfecturum: Collegæ eius Pauli una pridie quam ex urbe ꝓficiſcerent cō-

cio fuit uerior quã gratior populo:qa nihil inclemẽter ĩ Varronem dictum:niſi id modo. Mirari ſe
quo modo quis dux:priuſq̄ aut ſuũ:aut hoſtiũ exercitũ locoꝝ ſitũ:naturã regiõis noſſet:iam nunc
locatus in urbe:ſciret q̄ ſibi agẽda armato forẽt:& diẽ quoqꝫ p̄dicere poſſet:qua cũ hoſte ſignis col-
latis eẽt dimicaturus:ſe quæ cõſilia magis res dẽt hoĩbus:quã hoĩes rebus:ea ante tempus ĩmmatu
ra non p̄ceptuꝝ optare: ut q̄ caute atqꝫ cõſulte geſta eſſent:ſatis ꝓſpere euenirent. Temeritatẽ p̄terq̄
qđ ſtulta ſit:infelicẽ ẽt ad id locoꝝ fuiſſe:eũ ſua ſpõte apparebat tuta celeribus conſiliis p̄poſituꝝ:
& quo id cõſtantius pſeueraret. Fabius maximus ſic eũ ꝓficiſcẽtẽ allocutus fert̃. Si aut collegã: id
qđ mallem tui ſimilẽ. L. Aemyli haberes:aut tu collegæ tui ſimilis eſſes:ſupuacanea eſſet oro̅ mea:
nã & duo boni cõſules:etiã me tacẽte oĩa e rep. fide ueſtra faceretis:& mali nec mea uerba auribꝰ ue
ſtris:nec cõſilia aĩs recipetis. Nunc & collegã tuum:& te talem uiꝝ intuenti mihi tecum oĩs oro̅ eſt:
quem uideo ne qcq̄ & uiꝝ bonũ:& ciuẽ fore:ſi altera parte claudicet reſp. malis conſiliis idẽ & bo-
nis iuris & poteſtatis erit. Erras. n. L. Paule:ſi tibi minus certaminis cũ. C. Terentio:quam cum An
nibale futuꝝ cẽſes:neſcio an infeſtior hic aduerſarius:quam ille hoſtis maneat:& cũ illo in acie tm̃:
cum hoc oĩbus locis ac t̄pibus certaturus es:& aduerſus Annibalem legioneſqꝫ eius tuis eq̄tibus
ac peditibus pugnãdum tibi ſit. Varro dux tuis militibus te ſit oppugnaturus:omni etiam tibi cã
adſit. C. Flaminii memoria:tum ille cõſul demũ & in ꝓuincia:& ad exercitum cœpit furere:hic pri
uſq̄ peteret cõſulatũ:deĩde in petẽdo cõſulatu:nunc quoqꝫ cõſul priuſq̄ caſtra uideat:aut hoſtẽ ĩſa-
nit:& q tantas iam nunc ꝓcellas p̄lia:atqꝫ acies ĩter togatos ciet:qđ inter armatã iuuentutem cẽſes
facturum:& ubi ex tẽplo uerba res ſeq̄tur. Atqui ſi hic:qđ facturum ſe denunciat: ex templo pugna-
uerit:aut ego rem militarem:belli hoc genus:hoſtem hunc ignoro:aut nobilior alius Traſimeno
locus noſtris cladibꝰ erit. Nec gloriãdi t̄ps aduerſus unũ ẽ:ut ego cõtemnendo potius:quã appetẽ
do gl̃iam modum exceſſerim:ſed ita res hẽt:una rõ belli gerẽdi aduerſus Annibalẽ ẽ:quã ego geſ
ſi:nec euentus docet hoc:ſtultoꝝ iſte magiſter eſt:ſed eadẽ rõ q̄ fuit futura:quæ donec res eædẽ ma
nebũt:immutabilis erit:ĩ Italia bellũ gerimus:ĩ ſede ac ſolo noſtro:oĩa circa plena ciuiũ: ac ſociorũ
ſunt:armis uiris eq̄s commeatibus iuuãt:iuuabuntqꝫ:id iã fidei documentum in aduerſis rebus
nr̃is dederũt:meliores:prudẽtiores:cõſtãtiores nos t̄ps dieſqꝫ facit. Annibal contra in aliena:in ho
ſtili ẽ terra:ĩter oĩa inimica ĩfeſtaqꝫ:procul a domo:ꝓcul a p̄ria:neqꝫ illi terra:neqꝫ mari eſt pax: nul-
læ eum urbes accipiunt:nulla mœnia:nihil uſq̄ ſui uidet:in diem rapto uiuit:partẽ uix tertiam eiꝰ
exercitus hẽt:quo Iberꝝ amnem traiecit:p̄les fames:quã ferrum abſumpſit:nec his paucis iam uictũ
ſuppeditat:dubitas ergo:qn eũ ſedendo ſupaturi ſimus:qui ſeneſcit in dies:nõ commeatus:nõ ſup
plemẽtũ:nõ pecuniã hẽt:q̄diu pro Geryonis caſtelli Apuliæ inopis:tanq̄ pro Carthaginis mœni
bꝰ pugnatũ eſt:ſed ne aduerſus te qdem ego gl̃iabor. P. Seruilius atqꝫ Acilius ꝓximi cõſules uide:
quemadmodum eũ ludificati ſunt:hæc una ſalutis ẽ uia. L. Paule:quam difficilem ĩfeſtamqꝫ ciues
magis:quã hoſtes faciẽt. Idem. n. tui qđ hoſtiũ milites uolũt:idem Varro cõſul romanus:qđ Annĩ
bal pœnus impator cupit:duobꝰ ducibꝰ unꝰ reſiſtat oportet:reſiſtes aũt aduerſus famã rumoreſqꝫ
hoĩum:ſi ſatis firmus ſteteris. Si te neqꝫ collegæ uana gloria:neqꝫ tua falſo ĩfamia mouerit. A uerita
te laborare nimis ius ſæpe aiunt extingui nunq̄. Gloriã qui ſpreuit:ueram habebit:ſiue timidũ ꝓ
cauto:tardũ pro cõſiderato:imbellem pro p̄ito belli uocẽt. Malo te ſapiẽs hoſtis metuat:quam ſtul
ti ciues laudẽt. oĩa audẽtẽ cõtemnet Annibal:nil temere agẽtem metuet:nec ego:ut nihil agaſ:ſed
ut agẽtem te rõ ducat:non fortuna tuæ poteſtatis ſemp:tuaqꝫ oĩa ſint:armatus:ĩtẽtuſqꝫ ſis: neqꝫ oc-
caſiõi tuæ deſis:neqꝫ ſuã occaſionẽ hoſti des:oĩa nõ ꝓperãti clara certaqꝫ erũt: feſtinatio ĩprouida ẽ
& cæca. Aduerſus ea oro̅ cõſulis haud ſane læta fuit:magis fatentis ea:q̄ diceret uera: quam facilia
actu eẽ:dictatori magiſtrũ eq̄tũ ĩtolerabilẽ fuiſſe. Quid cõſilii aduerſũ collegã ſeditioſum:ac teme
rariũ uiriũ:atqꝫ auctoritatis fore:ſe populare ĩcẽdiũ priore cõſulatu ſemiuſtum effugiſſe:optare: ut
oĩa pſpe euenirẽt. At ſiqđ aduerſi caderet:hoſtiũ ſe tælis potiꝰ:quã ſuffragiis iratoꝝ ciuiũ caput ob
iectuꝝ. Ab hoc ſmone ꝓfectũ paulũ tradũt:ꝓſequẽtibꝰ primoribus patꝝ. Plebeiũ cõſulẽ ſua plebs
ꝓſecuta:turba quã dignitate cõſpectior. Vt ĩ caſtra uenere:pmixto nouo exercitu:ac uetere caſtris
bifariã factis:ut noua minora eẽnt:ꝓpiꝰ Annibali:ĩ ueteribꝰ maior pars:& oẽ robur uiriũ eſſet:tum
anni prioris cõſulẽ. M. Aciliũ ætatẽ excuſantẽ Romã miſerũt. Geminiũ Seruiliũ ĩ mioribꝰ caſtris le-
giõi romanæ:& ſociũ peditũ eq̄tũqꝫ duobꝰ milibꝰ p̄ficiũt. Annibal q̄q̄ p̄te dimidia auctas hoſtium
copias cernebat:tñ aduentu cõſulũ mire gaudere:nõ ſolũ. n. nihil ex raptis in diẽ cõmeatibꝰ ſupa-
bat:ſed ne unde rapet qdẽ qcq̄ reliquerat:oĩ undiqꝫ frumento:poſteaq̄ ager parꝝ tutus erat: ĩ urbes
munitas cõuecto:ut uix decẽ dieꝝ:qđ cõpertũ poſtea eſt:frumentũ ſupeſſet. Hiſpanoꝝ ob ĩopiã trã
ſitio parata fuerit:ſi maturitas t̄poꝝ expectata foret. Cæteꝝ temeritati cõſulis ac p̄propo ĩgenio ma
teriã ẽt fortuna dedit:qđ ĩ p̄hibẽdis p̄datoribꝰ tumultuario p̄lio ac ꝓcurſu magis militũ: q̄ ex p̄pa-
rato aut iuſſu ĩperatoꝝ orto:haud q̄q̄ par pœnis dimicatio fuit ad. M. &. cc. cæſis nõ plus romanoꝝ
ſociorũqꝫ. c. occiſis:cæteꝝ uictoribꝰ effuſe ſequẽtibꝰ metu ĩſidiaꝝ abſtitit Paulus cõſul:cuiꝰ eo die:
nã alternis ĩperitabãt ĩperiũ erat. Varrone ĩdignãte ac uociferãte emiſſum hoſtem e manibꝰ: debel-
lariqꝫ ni ceſſatũ foret:potuiſſe: Annibal id dãnũ haud ægerrime pati:qn potiꝰ credere:uelut ĩ eſcatã
temeritatẽ ferocioris cõſulis ac nouoꝝ militũ eẽ:itaqꝫ locũ & t̄ps ĩſidiis aptũ ſe hẽre ratus: nocte ꝓxi
ma nihil p̄ter arma ſecũ ferẽtis milites ducẽs:caſtra plena oĩs fortũæ publicæ priuatæqꝫ reliq̄t: trãſqꝫ
ꝓxios mõtes leua pedites ĩſtructos cõdit dextera eq̄tes ĩpedimẽta ꝑ cornu ĩ mediũ agmẽ ut diripiẽdis

Att. uer-
ba Fabii
ad Ae-
mylium.

Sẽtentia

Att. ĩ q̄ re
rũ angu-
ſtia res
Anniba
lis ſitæ eſ-
ſent

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Aſt. Anni-balis artem

uelut deſertis fuga dominoꝝ caſtris occupatũ: impeditumq; hoſtem opprimeret. Crebri relicti i caſtris ignes: ut fides fieret: dũ ipſe lõgius ſpatiũ fuga ꝑriperet: falſa imagine caſtroꝝ: ſicut Fabiũ priore anno fruſtratꝰ fuerat: in locis tenere cõſules uoluiſſe. Vbi illuxit: ſubductæ primo ſtatões: deide ꝓpius adeũtibus ĩſolitũ ſilẽtiũ admiratione fecit. Iam ſatis cõperta ſolitudine i caſtris: cõcurſus fit ad ꝑtoria cõſulũ nũciãtiũ fugã hoſtiũ adeo trepidã: ut tabernaculis ſtãtibꝰ caſtra reliq̃rint quoq; fuga obſcurior eẽt: crebros ẽt relictos ignes. Clamor inde ortus: ut ſigna ꝓferri iuberẽt: ducerentq; ad ꝑſequendos hoſtes: ac ꝓtinus caſtra diripiẽda. Et cõſul alter uelut unꝰ turbæ militaris erat. Paulus ẽt dicere ꝓuidendum ꝑcauendũq; eſſe: poſtremo cũ aliter neq; ſeditionẽ: neq; ducem ſeditionis ſuſtinere poſſet. M. Statilium ꝑfectum cum turma lucanoꝝ exploratũ miſit: qui ubi adequitauit portis ſubſiſtere extra munimenta cæteris iubet: ipſe cum duobus equitibus uallum intrauit: ſpeculatuſq; omnia cum cura renũciat inſidias ꝓfecto eſſe: ignes in parte caſtroꝝ: quæ uergãt i hoſtem relictos: tabernacula aperta: & oĩa cara i ꝓmptu relicta: argẽtũ q̃buſdã in locis temere ꝑ uias obiectum ad ꝑdam uidiſſe. Quæ ad detinẽdos a cupiditate aĩos nunciata erãt: ea accẽderunt: & clamore ſublato a militibꝰ: niſi ſignum detur: ſine ducibus ituros: haud quaq̃ defuit: nã ex tẽplo Varro ſignũ dedit

Obnũciari & non nunciari ẽ legẽdũ: q̃d obnũciare ſit Cicero & aſconius docet

ꝓficiſcẽdi. Paulus cũ ei ſua ſponte cũctãti pulli quoq; auſpicio nõ addixiſſent: nũciari iam efferẽti porta ſigna collegæ iuſſit. Q̃d' q̃q̃ Varro ægre eſt paſſus. Flaminii tamẽ recẽs caſus Claudiiq; cõſulis primo punico bello memorata naualis clades religionem aĩo incuſſit. Dii ꝓpe ipſi eo die magis diſtulere: quã ꝓhibuere imminẽtẽ peſtẽ romanis: nam forte ita euenit: ut cũ inferri ſigna i caſtra iubẽti cõſuli milites nõ parerẽt: ſerui duo. Formiani unus: alter Sidicini eq̃tis: q̃ Seruilio: atq; Acilio conſulibus iter pabulatores excepti a numidis fuerãt: ꝓfugerent eo die ad dominos: q̃ deducti ad cõſules denũciãt oẽm exercitũ Annibalis trans ꝓximos montes ſedere i inſidiis. Hoꝝ opportunus aduentus cõſules impii' potẽtes fecit: cũ ambitio alterius ſuã primum apud eos parua idulgentia maieſtatẽ ſoluiſſet. Annibal poſteaq̃ motos magis icõſulte romanos: quã ad ultimũ temere euectos uidit: ne q̃cq̃ detecta fraude i caſtra rediit: ibi plures dies ꝑꝑ iopiã frumẽti manere neq̃bat: noua q; cõſilia i dies nõ apud milites ſolũ mixtos ex colluuione oĩum gẽtiũ: ſed ẽt apud ipm ducẽ oriebant: uã cũ initio fremitus: deinde apta uociferatio fuiſſet expoſcẽtiũ ſtipẽdiũ debitũ: q̃rentiũq; an-

Conſiliũ Annibaſis de fuga i galliam

nonã primo: poſtremo famem: & mercenarios milites maxime hiſpani generis de traditiõe cœpiſſe cõſiliũ fama eẽt: ipſe ẽt Annibal iterdũ de fuga i Galliã dr̃ agitaſſe: ita ut relicto peditatu omni: cũ eq̃tatu ſe ꝓriperet. Cum hæc cõſilia: atq; hic habitus aĩoꝝ eſſet in caſtris: mouere inde ſtatuit in calidiora: atq; eo maturiora meſſibus Apuliæ loca: ſimul quo lõgius ab hoſte receſſiſſet: trãſfugia impeditiora leuibꝰ ingeniis eẽnt. Profectus ẽ nocte ignibꝰ ſimiliter factis: tabernaculiſq; paucis relictis in ſpẽm: ut inſidiaꝝ par priori metus contineret romanos: ſed ꝑ eundẽ Lucanũ Statiliũ oĩbus ultra caſtra trãſq; mõtes exploratis cũ relatum eſſet: uiſum ꝓcul hoſtiũ agmẽ: tũ die ſequẽti eius ĩſequẽdi conſilia agitari cœpta: cum utriuſq; cõſulis eadẽ: q̃ ſemꝑ ante fuiſſet ſnĩa. Cæteꝝ Varroni fere oẽs Paulo nemo ꝑter Seruiliũ prioris anni conſulẽ aſſentirẽt: maioris partis ſnĩa ad nobilitandas clade romana Cãnas urgẽte fato ꝓfecti ſunt. Prope eũ uicũ Annibal caſtra poſuerat auerſa a Vulturno uẽto: q̃ campis torridis ſiccitate nubes pulueris uehit: id cũ ipſis caſtris ꝑ commodũ fuit: tũ ſalutare ꝑcipue futuꝝ erat: cũ aciem dirigerẽt ipſi auerſi: terga tm̃ afflante uento i occeatũ puluere effuſo

Hodie uernacula lingua Loſantũ uocant.

hoſtem pugnaturi. Cõſules ſatis exploratis itineribus ſequẽtes pœnũ: ut uẽtũ ad Cãnas eſt: ubi icõſpectu pœnũ hẽbãt: bina caſtra communiũt: eodẽ ferme iteruallo: quo ad Geryonẽ: ſicut añ copiis diuiſis. Aufidus amnis utriſq; caſtris affluẽs aditũ aquatoribus ex ſua cuiuſq; opportunitate haud ſine certamine dabat ex minoribꝰ tamẽ caſtris: quæ poſita trans Aufidũ erant: liberiꝰ aquabãt Romani: quia ripa ulterior nullũ hẽbat hoſtium ꝑſidiũ. Annibal ſpem nactꝰ loci ad equeſtrem pugnã: qua parte uirium iuictus erat: facturus copiã pugnãdi cõſulibus dirigit aciẽ: laceſſitq; numidarum ꝓcurſatione hoſtes. Inde rurſus ſollicitari ſeditione militari ac diſcordia cõſulum romana caſtra: cũ Paulus Aemylius Sẽpronii & Flaminii temeritatẽ Varroni: Varro ſpecioſum timidis ac ſegnibus ducibus exẽplũ Fabii obiiceret: teſtareturq; deos & hoĩes: hic nullã penes ſe culpam eẽ: q̃d Annibal uelut ſuã cœpiſſet Italiã: ſe cõſtrictũ a collega teneri ferrũ atq; arma iratis & pugnare cupiẽtibꝰ adimi militibus. Ille ſiq̃d proiectis ac proditis ad iconſultam atq; improuidã pugnã legiõibꝰ accideret ſe omnis culpæ exortem: oĩs tamẽ euentus participẽ fore diceret: uideret: ut q̃bus ligua ꝓmpta: ac temeraria eſſet: æque i pugnã uigerent manus. Dũ altercatiõibus magis quã cõſiliis tp̃s terit. Annibal ex acie quã ad multũ diei tenuerat iſtructã: cũ i caſtra cæteras recipet copias: numidas ad inuadẽdos ex minoribus caſtris romanorũ aquatores trãs flumẽ mittit. Quã icõditã turbã: cum uix dũ in ripã egreſſi clamore ac tumultu fugaſſent: in ſtationẽ quoq; pro uallo locatã: atq; ipſas ꝓpe portas euecti ſunt: id uero indignũ uiſum a tumultuario auxilio: iam ẽt caſtra Romana terreri: ut eamõ una cã: ne ex tẽplo trãſirẽt flumẽ: dirigerẽtq; aciẽ: tenuerit romanos: q̃d ſumma iperii eo die penes Paulũ fuerit: itaq; Varro poſtero die cuiꝰ ſors eiꝰ diei iperii erat: nihil cõſulto collega ꝓpoſitũ ſignũ dedit: iſtructiſq; copiis flumẽ trãſiuit: ſeq̃nte Paulo: q̃a magis nõ ꝓbare: q̃ nõ adiuuare cõſiliũ

Romana acies ad cannas

poterat. Trãſgreſſi flumẽ eas quoq; q̃s i caſtris mioribꝰ habuerãt copias: ſuis adiũgũt: atq; ita iſtructa acie i dextero cornu: id erat flumẽ ꝓpiꝰ: Romanos eq̃tes locãt: deĩde pedites. Leuũ cornu extremi eq̃tes ſocioꝝ: itra pedites ad mediũ iũcti legiõibꝰ romãis tẽuerũt iaculatores: ex cæteris leuiũ armoꝝ auxiliis pria acies facta: cõſules cornua tenẽt. Ter. leuũ Aemyliꝰ dexteꝝ. Gẽinio ſeruilio media

pugna tuenda data. Annibal luce prima balearibꝰ leuiqꝫ armatura pmiſſa tranſgreſſus flumen: ut
quoſqꝫ traduxerat ita in acie locabat. Gallos hiſpanoſqꝫ equites ꝓpe ripā leuo ī cornu aduerſus ro=
manū eqtatū: dexteꝝ cornu numidis eqtibꝰ datū: media acie peditibus firmata ita ut afroꝝ utraqꝫ
cornua eēnt: iterponerent his medii galli atqꝫ hiſpani: afros romanā magna ex parte crederes aciem
ita armati erant armis: & ad Trebiā: cæteꝝ magna ex parte ad Traſimenū captis Gallis hiſpaniſqꝫ
ſcuta eiuſdē ferme fere erāt: diſpares ac diſſimiles gladii: Gallis plongi ac ſine mucronibꝰ: hiſpano
punctim magis: quā cæſim aſſueto petere hoſtē: breuitate habiles: & cū mucronibꝰ: āte cæteris arma punctim magis ꝗ cæſim
ti. Is gētiū haꝝ habitus: tū magnitudine corpoꝝ: tum ſpē terribilis erat. Galli ſup umbilicū erāt nu
di. Hiſpani lineis ptextis purpura tunicis cādore miro fulgentibꝰ cōſtiterāt. Numeꝝ oium: q tū pedi
tū eqtūqꝫ i acie ſtetere illū ferūt uidelicet ꝗdragīta peditū milia decem eqtum. Duces cornibꝰ perāt:
ſiniſtrū Aſdrubal: dexterū regebat Maharbal: mediā aciē Annibal ipſe cum fratre Magone tenuit Punica acies
ſolus: ſeu de īduſtria ita locatꝰ: ſeu qd forte ita ſtādo p opportune utriqꝫ parti obliquus erat. Roma=
nis ī meridiem: pœnis ī ſeptētrionē uerſis: uentus: quē Vulturnū icolæ regiōis uocāt aduerſus Ro=
manos coortus: multo puluere ī ipſa ora uoluēdo: ꝓſpectum ademit: clamore ſublato ꝓcurſum ab
auxiliis: & pugna leuibꝰ primū armis cōmiſſa: deīde eqtum galloꝝ hiſpanorūqꝫ leuū cornu cū dex
tero romano concurrit minime eqſtris more pugnæ: frōtibꝰ .n. aduerſis concurrendū erat: qa nullo
circa ad euagādū relicto ſpatio: hic armis: hic peditū acies claudebāt: īdirectū utriqꝫ nitētes: ſtātibus
ac cōſertis: poſtremo turbatis eqs: uir uiꝝ amplexus detrahebat equo: pedeſtre magna iā ex parte
certamē factum erat: acrius tamē: quā diutiꝰ pugnatū: pulſiqꝫ romani eqtes terga uerterūt: ſub eq=
ſtris finē certaminis coorta ē peditū pugna: primo & uiribꝰ & aīs pares cōſtabāt ordīes gallis hiſpa=
niſqꝫ. Tādē romani diu ac ſæpe conſilio agitabāt: ꝗ fronte acieqꝫ denſa īpellerēt hoſtiū cuneū nimis
tenuē: eoqꝫ paꝝ ualidū a cætera ꝓminētem acie: īpulſis deīde: ac trepide referētibus pedē inſiſtere: Romanꝰ equitatus fundit
ac tenore uno p pceps pauore fugientiū agmē ī mediā primū aciē illati: poſtremo nullo reſiſtēte: ad
ſubſidia afroꝝ peruenerunt: qui utriqꝫ reductis alis cōſtiterāt: mediiqꝫ galli: hiſpaniqꝫ ſteterunt aliꝗtū
ꝓminēte acie: qui cuneus ut plus æquauit frōtem primū: deīde nitēdo ēt ſinu in medio dedit. Afri
circa iā cornua uim fecerāt: irruētibuſqꝫ īcaute ī mediū romanis circūdedere alas: mox cornua extē
dendo clauſere & a tergo hoſtes: hinc romani defuncti ne quicꝗ plio uno: omiſſis gallis hiſpaniſqꝫ:
quoꝝ terga ceciderāt: etiā aduerſus afros pugnā ineūt: nō tm̄ eo iniquā qd incluſi aduerſus numi=
das circūfuſos: ſed ēt qd feſſi cum recentibꝰ ac uegetis pugnabant: iam & in ſiniſtro cornu romano
ubi ſociorum equites aduerſus numidas ſteterant: conſertum plium erat: ſegne primo: & a punica
cœptum fraude. Quīgenti ferme milites numidæ pter cōſueta arma tælaqꝫ gladios occultos ſub lo Art. numidarū fraudem
ricis hn̄tes ſpē tranſfugaꝝ: cū ab ſuis parmas poſt terga hn̄tes adequitaſſent: repente ex equis deſi=
liunt: parmiſqꝫ & iaculis ante pedes hoſtiū ꝓiectis ī mediam aciem accepti: ductiqꝫ ad ultimos cōſi=
dere a tergo iubentur: ac dum prælium ab omni parte conſerit: quieti māſerunt. Poſteaꝗ omnium
oculos: animoſqꝫ occupauerat certamen: tum arreptis ſcutis: quæ paſſim iter aceruos cæſorum cor
porum ſtrata erant: uerſam adoriūtur romanam aciem: tergaqꝫ feriētes: ac poplites cædētes ſtragem
īgentē dederūt: ac maiorē aliꝗto pauorē ac tumultū fecerūt. Cū alibi terror ac fuga: alibi pertinax
in mala iam ſpe plium eſſet: Aſdrubal qui ea parte perat: ſubductos ex media acie numidas: quia ſe
gnis eorum cū aduerſis pugna erat: ad pſequendos paſſim fugientes mittit. Hiſpanos & gallos pe=
dites: afris iam ꝓpe feſſis cæde magis quā pugna adiungit. Parte altera pugnæ Paulus: ꝗꝗ prio ſta=
tim plio funda grauiter ictus fuerat: tn̄ & occurrit ſæpe cū cōfertis Annibali: & aliquot locis plium
reſtituit: ꝓtegentibus eum equitibꝰ romanis: omiſſis poſtremo equis: quia conſulem ad regendū
equum uires deficiebāt: cum denunciāti cuidam iuſſiſſe cōſulem ad pedes deſcēdere equites: dixiſ
ſe Annibalem ferunt: quam mallem uictos mihi traderent equites. Tum pedeſtre plium: quale iā
haud dubia hoſtium uictoria fuit: cum uicti mori ī ueſtigio mallent: quam fugere uictores: morā
tibus uictoriā irati trucidarēt: quos pellere nō poterant: pepulerunt tamē iam paucos ſupatos: & la
bore ac uulneribus feſſos: inde diſſipati oēs ſunt: equoſqꝫ ad fugā: qui poterāt: repetebāt. G. Lētulꝰ
tri. mili. cum pteruehens equo ſedētem in ſaxo cruore oppletum cōſulem uidiſſet. L. Aemilii inquit
Quē unum inſontem culpæ cladis hodiernæ dii reſpicere debent: cape hunc equum: dum & tibi L. Aemyli uerba
uiriū aliqd ſupeſt: comes ego te tollere poſſum ac ꝓtegere: ne funeſtam hāc pugnam morte cōſulis: ad paulū
feceris etiā ſine hoc lachrymaꝝ ſatis luctuſqꝫ ē. Ad ea cōſul: tu qdē. Gn. Corneli macte uirtute eſto cōſulem
ſed caue fruſtra miſerando: exiguum tēpus e manibus hoſtiū euadendi abſumas. Abi nuncia pu=
blice patribus urbem Romā muniāt: ac priuſꝗ hoſtis uictor adueniat: pſidiis firment: priuatimqꝫ
Q. Fabio. Aemyliū pceptoꝝ eius memorem extitiſſe: & uixiſſe: & adhuc mori: & tu me ī hac ſtrage
militū meoꝝ patere expirare: ne ut reus iteream. cauſaqꝫ conſulatus accuſator collegæ exiſtā: ut alie
no crimine īnocentiā meam ꝓtegam. Hæc exigentē prius turba fugiētiū ciuiū: deinde hoſtes oppſ
ſere cōſulē: ignorātes qs eſſet: obruerūtqꝫ tælis: Lentulū in tumulū abripuit equus: tum inde effuſæ
fugiūt. Septē milia hoīum in minora caſtra decē in maiora: duo ferme ī uicum ipſum Cānas pfu=
gerūt: qui ex tēplo a Cartalone: atqꝫ equitibus nullo munimēto tegēte uicū circūuenti ſunt. Cōſul Numerus cæſorū ad Cānas
alter ſeu forte: ſeu cōſilio nulli fugiētiū īfeſtus agmini: cū quīquagīta fere equitibus Venuſiā pfu=
git ꝗdraginta milia peditū: duo milia ſeptigēti equites: & tanta ciuiū ſociorumqꝫ pars cæſi dicun=
tur. In his alter cōſulum. Quæſtores. L. Acilius: & L. Furius Bibaculus. xxi. de trib. mili. conſulares

quidam ꝓtoriiqꝫ ædilitii iter eos.Gn.Seruilius:&.C.Minutiꝰ Numinatius:qui magiſter eqtũ prio
re ãno aliquot diebus ante fuerat.lxxx.ꝑterea ſanatores:aut q eos magiſtratꝰ geſſiſſent:unde ĩ ſenatũ

Quot in pugna capti

legi deberẽt:cũ ſua uoluntate in legiõibꝰ milites facti eẽnt.Capta eo ꝓlio tria milia peditũ:& eqtes
trecẽti dicunẽ:Hæc ẽ pugna cãnẽſi clade nobilitata:par cætera allienſi:utqꝫ illa iis:quæ poſt pugnã
accidere:leuior:qa ab hoſte ceſſatũ eſt:ſic ſtrage exercitꝰ grauior:fœdiorqꝫ fuit fuga:nãqꝫ ad Alliam
fuga ſicut urbẽ ꝓdidit:ita exercitũ ſeruauit:ad Cãnas fugiẽtẽ conſulẽ uix qnqgita ſecuti ſunt:alte-
riꝰ moriẽtis ꝓpe totꝰ exercitꝰ fugit.Binis ĩ caſtris cũ multitudo ſemiermis ſine ducibꝰ eſſet:nũciũ
q maioribus ꝑærãt:mittũt:dũ ꝓlio deide ex lætitia epulis fatigatos qes nocturna hoſtes ꝑmeret:ut
ad ſe trãſirẽt:uno agmine Cãnuſiũ abituros eſſe.Eã ſniam alii totã aſpernari:cur.n.illos qui ad ſe ac
cerſant:ipſos nõ uenire:cũ æque cõiũgi poſſent:qa uidelicet plena hoſtiũ oĩa in medio eẽnt:& alio-
rũ quã ſua periculo corpora tãto mallẽt obiicere.Aliis nõ tã ſnia diſplicere:quã aĩus deeſſe.P.Sẽpro
nius Tuditanus tri.mili.Capi ergo mauultis:inqt:ab auariſſimo & crudeliſſimo hoſte:æſtimariqꝫ
capita ueſtra: & exqri ꝓtio ab ĩterrogãtibus romanus ciuis ſis:an latinꝰ ſocius ut ex tua cõtumelia &
miſeria alteri honos qrãẽ:nõ tibi:nõ uos qdẽ.L.Aemylii:q ſe bene mori:quã turpiter uiuere maluit
& tot fortiſſimoꝝ uiroꝝ:q circa eũ cumulati iacẽt ſimiles eſtis:ſed anteq̃ opprimat lux:maioraqꝫ ho
ſtiũ agmina obſepiãnt iter:ꝑ hos q ĩordinati atqꝫ ĩcõpoſiti obſtrepũt:porta erumpamꝰ ferroqꝫ atqꝫ
audacia iter fiat:q̃uis ꝑ cõſertos hoſtes cuneo qdẽ hoc laſſum atqꝫ ſolutũ agmẽ:ut nihil obſtet:tranſi

Tuditãi nocturna eruptio per hoſtes

bimus.Itaqꝫ ite mecũ:q & uoſmetipſos:& remp.ſaluã uultis.Hæc ubi dicta dedit:ſtringit gladiũ:cu
neoqꝫ facto ꝑ medios uadit hoſtes:& cũ ĩ latus dexterũ:qđ patebat:numidæ iacularenẽ:tranſlatis in
dexterã partẽ ſcutis:ĩ maiora caſtra ad tria milia & ſexcẽtos euaſerũt:atqꝫ ide ꝓtinus alio magno ag-
mine adiuncto Cãnuſiũ ĩcolumes ꝑueniunt.Hæc apud uictos magis impetu aĩorũ:quẽ ĩgeniũ ſuũ
cuiqꝫ aut ſors dabat:quã ex cõſilio ĩpoꝝ:aut imperio cuiuſq̃ agebanẽ.Annibali uictori cũ cæteri cir
cunfuſi gratularenẽ:ſuaderentqꝫ:ut tãto ꝑfunctus bello:diei qđ reliquũ eẽt : noctiſqꝫ ĩſequẽtis qetẽ
& ipſe ſibi ſumeret:& feſſis daret militibus.Maharbal ꝑfectus eqtũ minime ceſſãdũ ratus:imo ut qd

Maharbalis uerba ad Annibalem

hac pugna ſit actũ:ſcias:die qnto:inqt:uictor ĩ Capitolio epulaberis:ſequere cũ eqte:ut prius te ue
niſſe:q̃ uẽturũ ſciãt:præcedãt.Annibal inqt:inimici:læta res ẽ:ſed uia maior:quã ut eã ſtatim caperẽ
animo poſſim:itaqꝫ uolũtatẽ ſe laudarẽ Maharbalis ait:ad cõſiliũ ꝑnſandũ tꝑs opus eſſe.Tũ Mahar-
bal:nõ oĩa eidẽ dii dederẽ.Vincere ſcis Annibal:uictoria uti neſcis.Mora eius diei ſatis creditẽ ſaluti
fuiſſe urbi:atqꝫ ĩperio.Poſtero die ubi primũ illuxit:ad ſpolia legẽda fœdaqꝫ ẽt hoſtibꝰ ſpectãdã ſtra
gẽ ĩſiſtunt:iacebãt tot romanoꝝ milia pedites & eqtes paſſim:ut quẽ cuiqꝫ ſors aut pugna iunxerat
aut fuga:aſſurgẽtes qdẽ ex ſtrage media cruenti:quos ſtricta matutino tẽpore excitauerãt uulnera:
ab hoſte oppreſſi ſunt:quoſdã & iacẽtis uiuos ſucciſis fœminibꝰ poplitibuſqꝫ ĩuenerũt nudãtes cer
uicẽ iugulũqꝫ & reliquũ ſanguinẽ ĩuitantes haurire.Inuẽti ſunt qdã:merſis ĩ effoſſã terrã capitibus:
quos ſibi ipſos feciſſe foueas:obruẽtes ora ſubiecta:ſuperqꝫ humo iniecta ĩterclusiſſe ſpiritũ appare
bat.Præcipue cõuertit oẽs ſubtractus numida mortuo ſuꝑ ĩcũbẽti romão uiuꝰ:naſo auribuſqꝫ lace
ratis :cũ manibus ad capiẽdũ telũ ĩutilibus ĩ rabiẽ ira uerſus:laniãdo dẽtibus hoſtẽ expiraſſet.Spo
liis ad nutũ delectis.Annibal ad minora ducit caſtra oppugnãda:& oĩum primũ brachio fluminis
obiecto:eos excludit.Cæteꝝ ab oĩbus laborẽ:uigiliis:uulneribꝰ:ẽt feſſis maturior ipſoꝝ ſpe deditio

Atẽ. fortitudinis exempla in Ro.

ẽ facta:pacti ut arma atqꝫ equos traderẽt:ĩ capita romana tricẽis nũmis q̃drigatis:ĩ ſocios ducẽis:ĩn
ſuos cẽtẽis:& eo ꝓtio ꝑſoluto cũ ſingulis obirẽt ueſtimẽtis:ĩ caſtra hoſtis acceperũt:traditiqꝫ ĩ cuſto
diã oẽs ſunt:ſed ſeorſum ciues:ſociiqꝫ.Dũ ibi tꝑs terit:ĩterea cũ ex maioribꝰ caſtris:quibꝰ ſatis uiriũ
aut animi fuit:ad q̃ttuor milia hominũ &.cc.eqtes:alii agmine:alii palãtes paſſim ꝑ agros:qđ haud
minꝰ tutũ erat.Cannuſiũ ꝑfugiſſent:caſtra ipſa a ſauciis & timidis eadẽ cõditiõe:qua altera tradita
hoſti.Præda ĩgens parta ẽ:& ꝑter equos uiroſqꝫ:& ſiqd argẽti:qđ plurimũ ĩ faleris equoꝝ erat:nam
ad ueſcẽdũ facto ꝑexiguo utiqꝫ militãtes utebanẽ: oĩs cætera præda diripiẽda data ẽ.Tũ ſepeliẽdi
cauſa ĩ unũ corpora ſuoꝝ cõferri iuſſit.Ad octo milia dicunẽ fuiſſe fortiſſimoꝝ uiꝝ.Cõſulẽ conq-

Octo milia hoſtium ad cannas cæſa Paulæ Cannuſinæ fœminæ in Ro. liberalitas

ſitũ ſepultumqꝫ qdã auctores ſunt.Eos q cãnuſiũ ꝑfugerãt:mulier Paula noĩe Buſa generẽ clara diui
tiis:mœnibus tãtũ:tectiſqꝫ a Cãnuſinis acceptos frumẽto ueſte uiatico ẽt iuuit.Pro qua ei munificẽ
tia poſtea bello ꝑfecto a ſenatu honores habiti ſunt.Cæteꝝ cũ ibi tribuni militũ q̃ttuor eẽnt: Fabiꝰ
Maximus de legione prima:cuius pater priorẽ ãno dictator fuerat:& de legione ſecũda.L.Publiꝰ Bi
bulus:&.P.Cornelius Scipio:& de legiõe tertia.Ap.Claudiꝰ Pulcher:q ꝓxime ædilis fuerat:oĩum
cõſenſu ad.P.Scipionẽ admodũ adoleſcẽtẽ:& ad.Ap.claudiũ ſũma ĩpii delata ẽ:qbꝰ cõſultãtibꝰ ĩter
paucos de ſũma reꝝ nũciat.P.Furius Philus cõſularis uiri filiꝰ:neq̃q̃ eos cõſultarẽ:ſpẽ ꝑditã fore de

P.Furius Philus in Scipiõe ẽ Atẽ indola

ſtitutã:cõploratãqꝫ rẽ eẽ publicã.Nobiles iuuenes quoſdã quoꝝ pricipẽ. L. Geciliũ Metellũ marẽ ac
naues ſpectarẽ:ut deſerta Italia ad regũ aliquẽ trãſfugiat.Qđ malũ: ꝑterq̃ qđ atrox ſuꝑ tot clades:ẽt
nouũ cũ ſtuporẽ ac miraculo torpidos defixiſſet:& q aderãt:cõciliũ aduocãdũ de eo cẽſerẽt.Negat
cõſilii rẽ eẽ Scipio:iuuenis fatalis dux huiuſce belli audẽdũ atqꝫ agẽdũ:nõ cõſultãdũ eẽ ĩ tãto malo
ait.Irẽt ſecũ extẽplo armati:q rẽpub.ſaluã uellẽt:nuſq̃ ueris:q̃ ubi ea cogitenẽ:hoſtiũ caſtra eẽ.Pergit
deide ire ſeqntibꝰ paucis ĩ hoſpitiũ Metelli.Et cũ cõciliũ ibi iuuenũ:de qbꝰ allatũ erat:ĩuẽiſſet:ſtricto
ſuꝑ capita cõſultãtiũ gladio.Ex mei aĩ ſnia:iqt:iuro: ut ego rẽp.nõ deſerã: neqꝫ aliũ ciuẽ romanũ de-
ſerere patiar:ſi ſciẽs fallo:tũ me Iuppiter optĩe:Maxĩe domũ:familiã: rẽqꝫ meã peſſimꝰ leo afficiat.In
hæc uerba.L.Cecili iures:expoſtulo:cæteriqꝫ:q adeſtis:q nõ iurauerit:ĩ ſe hũc gladiũ ſtrictũ eẽ ſciat.

Haud ſecus pauidi: q̃ ſi uictorem Annibalem cernerẽt: iurãt oẽs: cuſtodiẽdoqꝫ ſemetipſos cõtra an
nibalem Scipioni tradũt. Eo tpe: quo hæc Cannuſii agebanť. Venuſiam ad cõſulem ad q̃ttuor mi
lia peditum eqtumqꝫ: q ſparſi fuga ꝑ agros fuerãt ꝑuenere. Eos omnes uenuſini ꝑ familias benigne
accipiẽdos curãdoſqꝫ cũ diuiſiſſent: in ſingulos eqtes togas & tunicas: & q̃drigatos nummos qui=
noſuicenos: & peditibus denos: & arma: quibꝰ deerant: dederũt: cæteraqꝫ publice ac priuati hoſpi=
taliť facta: certatumqꝫ: ne a muliere cãnuſina populus uenuſinus officiis uicereť. Sed ĩ ſe grauiꝰ onꝰ
Buſæ multitudo faciebat: & iam ad decem milia hominum erãt: Appiuſqꝫ & Scipio: poſteaq̃ ĩcolu=
mẽ eſſe alterũ cõſulem accepunt nũcium ex templo mittũt: q̃tæ ſecum peditum eqtũqꝫ copiæ eẽnt:
ſciſcitatũqꝫ ſimul utrũ Venuſiam adduci exercitũ an manere iuberet Cãnuſii. Varro ĩpe copias Cã
nuſiũ traduxit. Et iam aliq ſpẽs conſularis exercitus erat: mœnibuſqꝫ ſe teneri & ſi nõ armis ab hoſte
uidebanť defenſuri Romam ne has qdem reliqas ſupeſſe ciuium: ſociorũqꝫ: ſed occidiõe occiſum
cũ duobus exercitibꝰ cõſulem: deletaſqꝫ oẽs copias allatum fuerat. Nunq̃ ſalua urbe tantum pauo
ris tumultuſqꝫ intra mœnia romana fuit. Itaqꝫ ſuccumbam oneri: neqꝫ aggrediar narrare: q̃ diſſerẽ=
do minora uero facio. Cõſule exercituqꝫ ad Traſimenum priore anno amiſſo: nõ uulnus ſuꝑ uul=
nus: ſed multiplex clades cũ duobꝰ cõſulibus cõſulares exercitus amiſſi nunciabanť: nec ulla iã ca=
ſtra romana: nec ducẽ: nec militem eẽ: Annibalis Apuliam: & Sãniũ eẽ: ac iam ꝓpe totã Italiã factã
nulla ꝓfecto alia gẽs tãta mole cladis nõ obruta eẽt. Comparem cladẽ ad Egadis iſulã carthaginẽ=
ſium ꝓlio nauali acceptam: q̃ fracti Sicilia: ac Sardinia ceſſere: hic uectigales: ac ſtipẽdiarios fieri ſe
paſſi ſunt: aut pugnam aduerſam ĩ Africã: cui poſtea Annibal ſuccubuit: nulla ex parte comparãdæ
ſunt niſi qđ minore aĩo latæ ſunt. P. Furiꝰ Philo: &. M. Pomponius ꝑtores ſenatum in curiam Hoſti
liam uocauerũt: ut de urbis cuſtodia cõſulerẽt: neqꝫ. n. dubitabãt: deletis exercitibꝰ: hoſtẽ ad oppu=
gnãdam Romam: qđ unum opus belli reſtaret uẽturꝫ. Cum malis ſicut ingẽtibus: ita ignotis: nec
cõſilium qdem ſatis expedirẽt: obſtrepetqꝫ clamor lamẽtantiũ mulierũ: & nõdum palam facti uiui:
mortuiqꝫ ꝑ oẽs pœne domos complorarenť ꝓmiſcue. Tum Fabius Maximus cẽſuit eqtes expedi=
tos: & Appia & latina uia mittẽdos: q obuiam euntes ꝑcũctarenť: aliquos ꝓfectos ex fuga paſſim
diſſipatos forte referãt: q̃ fortuna conſulum atqꝫ exercituum ſit: & ſiqd dii immortales miſeri impii
reliquum romano nõĩ fecerint ubi eæ copiæ ſint quo ſe Annibal poſt ꝓlium cõtulerit: qd paret: qd
agat acturuſqꝫ ſit: hæc explorãda: noſcẽdaqꝫ ꝑ impigros iuuenes eſſe. Illud ꝑ patres ipſos agendum
qm̃ magiſtratuum parũ ſit: ut tumultum ac trepidationem in urbe tollãt: matronaſqꝫ publico arce
at cõtineriqꝫ ĩtra ſuũ quamqꝫ limẽ cogãt: comploratus familiarꝫ coerceãt: ſilentiũ ꝑ urbẽ faciãt: Nun
cios rerꝫ omnium ad ꝑtores deducendos curẽt: ſuæ qſqꝫ fortunæ domi auctorem expectẽt. Cuſto=
des ꝑterea ad portas ponãt: q ꝓhibebãt queq̃ egredi urbẽ: cogãtqꝫ hoĩes: nullam niſi urbe ſalua ac
mœnibus ſalutẽ ſpare: ubi cõticuerit tumultus recte tum in curiam pr̃es reuocãdos: cõſulẽdũqꝫ de
urbis cuſtodia eẽ. Cum ĩ hanc ſniam pedibus oẽs ĩſſent: ſummotaqꝫ foro magiſtratus turba patres
diuerſi ad ſedãdos tumultus diſceſſiſſent: tũ demũ lr̃æ a Terẽtio conſule allatæ ſunt. L. Aemylium
cõſulem: exercitũqꝫ cæſum: euaſumqꝫ ſe eẽ reliqas tãtæ cladis uelut ex naufragio colligẽtem: ad. x.
milia militum ferme eẽ incõpoſitorꝫ: inordinatorũqꝫ. Sed Annibalem nũc ſedere ad Cannas in ca
ptiuorꝫ ꝑtiis ꝓda alia: nec uictoris aĩo: nec magni ducis more metientẽ. Tũ priuatæ quoqꝫ per do=
mos clades uulgatæ ſunt: adeoqꝫ totã urbẽ cõpleuit luctus: ut ſacrum anniuerſarium Cereris iter=
miſſum ſit: qa nec lugẽtibus id facere ẽ fas: nec ulla ĩ illa tẽpeſtate matrona luctus exps fuerat. Itaqꝫ
ne ob eãdem cãm alia quoqꝫ ſacra publica: aut priuata defererenť: ſenatuſcõſulto diebꝰ. xxx. luctus ẽ
finitus. Cæterum cum ſedato urbis tumultu reuocati ĩ curiam pr̃es eſſent: aliæ inſuꝑ ex Sicilia lr̃æ
allatæ ſunt a. T. Octacilio ꝓprætore, regnum Hieronis claſſe punica uaſtari: cui cum opẽ ĩplorãti
ferre uellẽt: nũciatũ iis ẽ: aliã claſſem ad Egadis iſulam ſtare paratam iſtructãqꝫ: ut ibi ſe uerſo ad tuẽ
dã ſyracuſanam oram pœni ſenſiſſent. Lilybæum ex tẽplo: ꝓuiciãqꝫ aliam romanam aggrederẽtur.
Itaqꝫ claſſe opus eſſe: ſi regẽ ſocium Siciliãqꝫ tueri uellẽt. Lr̃is conſulis ꝑtoriſqꝫ lectis. Ap. Claudiũ:
q claſſi ad Hoſtiã ſtãti ꝓeſſet: Cãnuſium ad exercitũ mittẽdũ: ſcribẽdumqꝫ cõſuli: ut cum ꝑtori exer
citum tradidiſſet: primo quoqꝫ tpe: quantum per commodum reipu. fieri poſſet: Romam ueniret.

Quãtæ copiæ cãnenſi pugnæ ſuꝑfuerint

Varrõis lr̃æ ad ſenatum

Territi ẽt ſuꝑ tãtas clades: tũ cæteris ꝓdigiis: tũ qđ duæ ueſtales eo anno Opimia: atqꝫ floronia
ſtupri comptæ: & altera ſub terrã: ut mos eſt: ad portã collinã necata fuerat: altera ſibimetipſa mortẽ
cõſciuerat. L. Cantilius ſcriba põtificũ: quos nũc minores põtifices appellãt: q cũ Floronia ſtuprũ
fecerat a põtifice maxĩo eo uſqꝫ uirgis ĩ comitio cæſus erat: ut ĩter uerbera expiraret: hoc nefas cũ in=
ter tot ut fit: clades ĩ ꝓdigiũ uerſum eẽt: decẽuiri libros adire iuſſi ſunt. Et Fabiꝰ Pictor Delphos ad
oraculũ miſſus ſciſcitatũ: qbus ꝓcibus ſupplicatiõibuſqꝫ deos poſſent placare: & q̃ nã futura finis tã
tis cladibꝰ foret. Interi ex fatalibꝰ libris ſacrificia aliquot extraordinaria facta: iter q̃ gallus & gallina:
græcꝰ & græca ĩ foro boario ſub terra uiui dimiſſi ſunt: ĩ locũ ſaxo cõſeptũ ibi añ oſtiis hũanis mini=
me romano ſacro ĩburũ. Placatis ſatis: ut rebanť deis. M. Claudiꝰ Marcellus ab Hoſtia milites: quos
ĩ claſſem ſcriptos hẽbat: Romã: ut urbi ꝓſidio eẽnt: mitrit: ĩpe legiõe claſſis: ea tertia legio erat: cum
tri. mil. Theanũ Sidicinũ ꝓmiſſa claſſe: tradita. P. Furio collegæ paucos poſt dies Cãnuſiũ magnis
itineribus cõtendit. Dictator ex auctoritate patrꝫ. D. Iunius: &. T. Sempronius magiſter equitũ de=
lectu edicto iuniores ab annis. xvii. & quoſdam prætextatos ſcribũt. Quattuor ex his legiones: &
mille equites effecti: itẽ ad ſocios latinumqꝫ nomẽ ad milites ex formula accipiẽdos mittunt: arma

Opimia & Floronia Veſtales in caſtri dãnatæ

Quot legiones ro. cõſcriptæ

tæla:alia parari iubẽt.Et hoſtiũ ſpolia uetera detrahũt templis porticibuſq;.Et aliã formam noui de
lectus inopia liberorũ capitũ ac neceſſitas dedit.Octo milia iuuenũ ualidorũ ex ſeruitiis:priꝰ ſciſci
tantes ſingulos uellẽtne militare:empta publice armauerũt.Hic miles magis placuit cũ p̃tio mino
re redimi:q̃ captiuoꝝ copia fieret.Nãq; Annibal ſecũdũ tã ꝓſpam ad Cannas pugnã uictoris ma⸗
gis:q̃ bellũ gerẽtis itentus curis:cũ captiuis ꝓductis ſeparatiſq; ſociis eos ſicut ante ad Trebiã.Tra
ſimenũq; lacũ benigne allocutꝰ:ſine p̃tio dimiſiſſet:romanos quoq; uocatos:q̃d nũq̃ alias antea mi
ti ſatis ſermone alloq̃tur.Non internitiõe ciuiũ ſibi eſſe cũ romanis bellũ de dignitate atq; imperio
certare & p̃ſes uirtuti romanæ ceſſiſſe:& ſe id adniti:ut ſuæ iuicem ſimul fœlicitati: & uirtuti cedat:
itaq; redimendi ſe captiuis copiã facere:pretiũ fore in capita eq̃ti q̃ngenos quadrigatos nũmos:tri
cenos pediti:ſuo centũ.Quãq̃ aliquantũ adiiciebat equitibus ad id pretiũ:q̃d pepigerant deden
tes ſe:læti tñ quãcũq; conditionem paciſcendi acceperũt.Placuit ſuffragio eorũ decem eligi:q Ro
mã ad ſenatũ irent:nec pignus aliud fieri acceptũ:q̃ ut iurarent ſe redituros.Miſſus cũ his Cartha⸗
lo nobilis carthaginenſis:q ſi forte ad pacem iclinarent aĩos:cõditionem ferret.Cum egreſſi caſtris
eſſent unus ex iis minime romani ingenii hõ:uelut aliquid oblitus:iuſiurãdi ſoluendi cã cum ica⸗

Carthalo.

ſtra rediſſet:ante noctem comites aſſeq̃tur: Vbi eos Romã uenire nũciatũ eſt.Carthaloni obuiã li⸗
ctor miſſus:q dictatoris uerbis nũciaret:ut ante noctem excederet finibus romanis. Legatis capti⸗

Atſ.ro. ferociam in rebus etiam aſ⸗flictis

uorũ ſenatus ab dictatore datus eſt.Quorũ princeps.M.Iuniꝰ.P.C.inq̃t:nemo ueſtrũ ignorat nul⸗
li unq̃ ciuitati uiliores fuiſſe captiuos:q̃ nr̃æ:cæterũ:niſi nobis plus iuſto noſtra placet cã: non alii
unq̃ minus negligendi uobis:q̃ nos ĩ hoſtiũ p̃tãtem uenerũt.nõ.n.in aciem p timorem arma tradi⸗
dimus:ſed cũ ꝓpe ad noctem ſupſtantes tumulis cæſorũ corpoꝝ:præliũ extraxiſſemus in caſtra re⸗
cepimus nos:diei reliquũ ac noctem inſequentem feſſi labore ac uulneribus uallum ſumus tutati:
poſtero die circũſeſſi ab exercitu uictore:aq̃ arcemur:nec ulla alia iam per confertos hoſtes erũpen⸗
di ſpes erat:nec eſſe nefas duceremus q̃nquaginta milibus hominũ ex acie trucidatis nr̃a:aliquem
ex cãnenſi pugna romanũ militem reſtare:tũc demũ pacti pretiũ: quo redempti dimitteremur ar⸗
ma ĩ quibus nihil iã auxilii erat hoſti tradidimus. Maiores nr̃os quoq; accepamus ſe a gallis auro
redemiſſe:& p̃ſes nr̃os aſperrimos illos ad conditionẽ pacis:legatos tamen ad captiuoꝝ redimen⸗

Oſo captiuoꝝ ad ſenatũ

doꝝ gratiã Tarentũ miſiſſe:itaq; ĩ Italia cũ gallis:& ad Heracleã cũ Pyrrho utraq; nõ tam clade in⸗
famis:q̃ pauore & fuga pugna fuit.Cãnẽſes campos acerui romanoꝝ corpoꝝ tegũt:nec ſupſumus
pugnæ:niſi in quibus trucidãdis ferrũ:& uires hoſti defecerũt.Sunt ẽt de nr̃is quidam:q nec ĩ acie
q̃dẽ refugerũt:ſed p̃ſidio caſtris relictis:cum caſtra traderent:in poteſtatem hoſtium uenerũt. Ha⸗
ud equidem ullius ciuis:aut commilitonis fortunæ:aut cõditioni inuideo.Nec prætnendo alium
me extuliſſe uelim uideri:ne illi q̃dem niſi uelocitatis pedũ & curſus aliq̃d p̃miũ ẽ:q plærĩq; iermes
ex acie fugiẽtes nõ priuſq̃ Venuſiæ:aut Cãnuſii cõſtiterũt: ſe nobis merito p̃tulerũt: gl̃iatiq; ſunt ĩ
ſe pluſq̃ ĩ nobis p̃ſidii reip. Sed illis:ut bonis & fortibꝰ uiris utemini:& nobis iã ꝓmptioribꝰ ꝓ p̃ria
q̃d bñficio ueſtro redẽpti atq; in p̃riã reſtituti fuerimus.Delectum ex oĩ ætate & fortuna hẽtis: octo
milia armari ſuoꝝ audio:nõ minor numerus noſter ẽ:nec maiori p̃tio redimi poſſumus : quã hi
emunt:nã ſi cõferam nos cũ illis:iniuriã romano noĩ faciam.Illud ẽt ĩ tali cõſilio uobis aĩaduertẽdũ
P.C.Cẽſeã:ſi tã duriores eẽ uelitis: q̃d nullo nr̃o merito faciatis:cui nos hoſti relicturi ſitis.Pyrrho
uidelicet:q nos hoſtiũ numero habuit captiuos!an barbaro ac pœno:q utrꝝ auarior:an crudelior
ſit:uix æſtimari p̃ot. Si uideatis cathenas ſq̃llorẽ:deformitatẽq; ciuiũ ueſtroꝝ: nõ minꝰ ꝓfecto uos
ea ſpẽs moueat:quã ſi ex altera pte cernatis ſtratas cãnẽſibus cãpis legiões ur̃as:ĩtueri poteſtis ſolli⸗
citudinẽ:& lachrymas ĩ ueſtibulo curiæ ſtãtiũ cognatoꝝ nr̃oꝝ expectãtiũq; rñſum ueſtrũ:cum ii ꝓ
nobis proq; iis q abſunt:ita ſuſpẽſi ac ſolliciti ſunt:quẽ cẽſetis aĩum ipoꝝ eẽ quoꝝ in diſcrimĩe uita
libertaſq; eſt. ſi mediuſſidius ipẽ ĩ nos mitis Annibal cõtra naturã ſuã eẽ uelit:nihil tamen nobis ui
ta opus eẽ cẽſeamꝰ:cũ idigni ut a uobis redimeremur:uiſi ſumus.Rediere Romã quõdã remiſſi a
Pyrrho ſine p̃tio capti:ſed rediere cũ legatis primoribꝰ ciuitatis ad redimẽdos ſeſe miſſis.Redeã er
go ip̃riam trecẽtis nũmis nũc æſtimatus ciuis. Suũ quiſq; hẽt aĩum.P.C.Scio in diſcrimĩe eẽ uitam
corpuſq; meũ magis me famæ piculũ mouet:ne a uobis dãnati ac repulſi habeamꝰ.neq;.n. uos ho⸗
mĩes p̃tio pepciſſe credẽt. Vbi is finẽ fecit:ex tẽplo ab ea turba:q in comitio erat:clamor flebilis eſt
ſublatus:manuſq; ad curiã tẽdebãt orãtes:ut ſibi liberos:fratres:cognatos redderẽt.Fœmias quoq;
metꝰ ac neceſſitas turbæ huic uiroꝝ ĩ foro imiſcuerat. Senatꝰ:ſũmotis arbitris cõſuli cœpit:ibi cũ ſẽ
tẽtiis uariaret:& alii redimẽdos de publico:alii nullã publicã ipẽſã faciẽdã:nec ꝓhibẽdos ex priua
to redimi:ſi q̃bꝰ argẽtũ ĩ p̃ſentia deeſſet:dãdã ex ærario pecuniã mutuã:p̃diis p̃dibuſq; cauẽdũ po⸗

T.Manlii oſo ad uerſus Captri⸗tos

pulo creſcerẽt. Tũ. T.Mãlius Torq̃tus:priſcæ ac nimis duræ:ut plæriſq; uidebat:ſeueritatis iterro⸗
gatꝰ ſñiam ita locutus fert. Si tñ mõ poſtulaſſẽt legati ꝓ iis:q ĩ hoſtiũ p̃tãte ſunt:ut redimerent:ulli⸗
us ſine iſectatiõe eoꝝ breui ſñiam pegiſſẽ:q̃d.n.aliud:quã admonẽdi eſſetis:ut morẽ traditũ a p̃ri⸗
bꝰ:neceſſario ad rẽ militarẽ ex tẽplo ſuaretis! Nũc aũt cũ ꝓpe gl̃iati ſint:q̃d ſe hoſtibꝰ dediderit:p̃fer
riq; nõ captis mõ in acie ab hoſtibꝰ:ſed ẽt iis:q Venuſiã Cãnuſiũq; ꝑuenerũt:atq; ipſi .C. Terẽtio
cõſuli equũ cẽſuerit:nihil uos eoꝝ.P.C.Quæ illic acta ſũt:ignorare patiar. Atq; utinã hæc:q̃ apud
uos acturus ſũ. Cãnuſii apud ipm exercitũ agerẽ:optimũ teſtẽ ignauiæ cuiuſq; & uirtutis:aut unꝰ
hic ſaltẽ adeẽt.P.C.Sẽproniꝰ:quẽ ſi iſti ducẽ ſecuti eẽnt:milites hodie ĩ caſtris romãis nõ captiuis
ĩ hoſtiũ p̃tãte eẽnt:& cũ feſſis pugnãdo hoſtibꝰ:tũ uictoria lætis:& ĩ pĩs plæriſq; regreſſis ĩ caſtra ſua:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

noctē ad erūpēdum liberā habuiſſent:& ſepta armatoꝝ hoīum erūpere ēt iter cōfertos hoīes potuiſſent.Neq̄ ꝑ ſe ipſi hoc facere conati ſunt: neq̄ aliū ſeq uoluerūt.Nocte ꝓpe tota.P.Sēpronius Tuditanus nō deſtitit admonere adhortariq̄ eos:dū paucitas hoſtiū circa caſtra:dū qes: ac ſilētiū eēt:dum nox icœptū tegeret:ſe ducē ſequerētur:ante lucē ꝑuenire i tuta loca:in ſocioꝝ urbes poſſe ſicut auoꝝ memoria.P.Decius trib.mil.in Samnio:Sicut nobis adoleſcētibus priori punico bello Calphurnius flāma:trecētis uolūtariis cū ad tumulū eos capiēdū ſitū iter medio hoſtes duceret : dixit:Moriamur milites:& morte nr̄a eripiamus ex obſidione circūuētas legiōes.Si hoc nec.P.Sēpronius diceret:nec uiros quidē:nec ramanos uos duceret:ſi nemo tātæ uirtutis exiſteret comes uiā non ad gloriā magis:quam ad ſalutē ferētē demōſtraret:ducē ſe in p̄riam:ad parētes:ad cōiuges ac liberos facit:ut ſeruemini: deeſt uobis aīus.Quid ſi moriendū pro p̄ria eſſet:faceretis? quiquagita milia ciuiū ſociorūq̄ circa hoc eo ipſo die cæſa iacēt:ſi tot exēpla uirtutis nō mouēt: nihil unq̄ mouebit:ſi tanta clades uobis uilē uitam nō fecit:nulla faciet:& liberi:atq̄ icolumes deſiderate patriam:immo deſiderate:dum p̄ria eſt:dum ciues eius eſtis:ſero nūc deſideratis:dimminuti capite:ab alienati iure ciuiū:ſui carthaginēſium acti:pretio redituris eſtis eo:unde ignauia ac neqtia abiſtis? P.Sēproniū ciuē noſtrū nō audiſtis arma capere:ac ſe iubentem ſequi. Annibalē paulopoſt audiſtis:caſtra ꝓdi:& arma tradi iubētē. Quam ego ignauiam iſtoꝝ accuſo?cum ſcelus poſſim accuſare?non enim mō ſequi recuſarūt bene monētem:ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt:in ſtrictis gladiis uiri fortiſſimi inertis ſummouiſſent.Prius inquā.P.Sempronio ꝑ ciuium agmen:quem per hoſtiū fuit erumpēdum:hos ciues p̄ria deſideret? Quorum:ſi cæteri ſimiles fuiſſent:neminē hodie ex iis q ad Cannas pugnauerūt:ciuem hēret.Ex milibus ſeptem armatorum ſexcēti extiterūt:qui erumpere auderent:qui i p̄riam liberi atq̄ armati redirēt.Neq̄ iis ſexcēta milia hoſtium obſtitere : quam tutū iter duarum ꝓpe legionum agmini futurum cēſetis fuiſſe?hēretis hodie uiginti milia armatorum Cānuſii fortia fidelia.P.C.Nūc aūt quemadmodum hi boni:fideleſq̄:nam fortes ne ipſi qdē dixerit ciues eē poſſunt:niſi qs credere pōt fuiſſe:q erumpētibus:qn erumperent:obſiſtere conati ſint:aut nō iuidere eos tum icolumitati:tum gloriæ illoꝝ ꝑ uirtutem partæ:cum ſibi timorē: ignauiāq̄ futuri ſignominioſæ cām eſſe ſciant?maluerūt i tentoriis latētes ſimul lucem atq̄ hoſtem expectare:cum ſilētio noctis erumpendi occaſio eēt.Ad erumpēdum e caſtris defuit aīus:ad tutanda fortiter caſtra aīum habuerūt.Dies ac noctes aliquot obſeſſi armati ſe ipſi tutati uallo ſunt:tādē ultima auſi paſſiq̄:cum oīs ſubſidia uitæ deſunt:affectiſq̄ fame uirib⁹:arma iam ſuſtinere neqrēt:neceſſitatibus magis humanis:quam armis uicti ſunt.Orto ſoli hoſtis ad uallum acceſſit:ān ſecūdam horā nullam fortunam certaminis expti tradiderunt arma:ac ſeipſos.Hæc uobis ipſorum per biduū militia fuit.Cum acie ſtare ac pugnare decuerit:tum in caſtra refugerunt.Cum pro uallo pugnādum erat:caſtra tradiderunt:neq̄ in acie:neq̄ i caſtris utiles.Quos redimam:cum erumpe caſtris oporteret:cūctamini:ac manetis.Cum manere:& caſtra tutari armis neceſſe ē:& caſtra:& arma:& uoſ ipos traditis hoſti.Ego non magis iſtos redimendos.P.C.cēſeo:quam illos dedēdos Annibali:q ꝑ medios hoſt's e caſtris erupunt:ac ꝑ ſummam uirtutem ſe p̄riæ reſtituerunt.Poſteaq̄ Manlius dixit:q̄q̄ patrum quoq̄ plæroſq̄ captiui cognatione attingebant:præter ex templum ciuitatis minime i captiuos iam inde antiquitus indulgentis:pecuniæ quoq̄ ſumma hoīes mouit:qa nec ærariū exhauriri:magna iam ſumma erogata in ſeruos ad militiam emendos:armandoſq̄:nec Annibalem maxime huiuſce rei:ut fama erat:egētem locupletari uolebant.Cum triſte rn̄ſum non redimi captiuos redditum eſſet:nouuſq̄ ſuper ueterem luctus:tot iactura ciuium adiectus eēt:cum magnis fletib⁹ q̄ſtibuſq̄ ad portam legatos ꝓſecuti ſunt.Vnus ex iis domum abiit:qꝺ fallaci reddìtu in caſtra iureiurando ſe exoluiſſet.Quod ubi innotuit:relatumq̄ eſt ad ſenatum:oēs ſenſuerunt:compræhendēdum:& cuſtodibus publice datis deducendum ad Annibalem.Eſt & alia de captiuis fama.x.primos ueniſſe de eis cum dubitatum in ſenatu eēt:admitterent i urbē:nec ne ita admiſſos eſſe : ne tñ iis ſenatus daret.Morantibus deinde lōgius oīum ſpe:alios inſuper tres legatos ueniſſe.L.Scribonium:&.C.Calphurniū:&.L.Māliū.Tum demū ab cognato Scriboni tri.ple.de redimēdis captiuis relatum eē.Nec cenſuiſſe redimendos ſenatū:& nouos legatos tres ad Annibalem reuertiſſe : decē ueteres remanſiſſe:qꝺ per cauſam recognoſcēdi noīa captiuoꝝ ad Annibalem ex itinere regreſſi:religione exoluiſſent ſeſe.De iis dedendis magna contentione actum in ſenatum eē: uictoſq̄ paucis ſentētiis : qui dedendos cēſuerint.Cæteꝝ ꝓximis cenſoribus adeo oībus notis ignominiiſq̄ cōfectos eſſe:ut quidam eoꝝ mortem ſibiipſi conſciuerint.Cæteri non foro ſolum oī deinde uita: ſed prope luce ac publico cauerint.Mirari magis adeo diſcrepare inter auctores:quā qd ueri ſit:diſcernere q̄as.Quanto ante maior hæc clades ſuꝑioribus cladibus fuerit:uel ea res idicio ē q ſocioꝝ ad eā diē firmi ſteterāt:tum labare cœpunt:nulla ꝓfecto alia de re:q̄ qꝺ deſperare cœpant de imperio. Defecere autem ad pœnos hi populi:attellani:calatini:hirpini:appuloꝝ pars ſamnites p̄ter pēnos brutii oēs:lucani:p̄ter hos ſurrētini:& græcoꝝ oīs ferme ora:tarentini:metapōtini:crotonenſes: locriq̄:& ciſalpini oēs galli.Nec tamen hæ clades defectiōeſq̄ ſociorum mouerūt:ut paucis unq̄ mētio apud romanos fieret:neq̄ ante conſulis romani aduentum:nec poſteaq̄ iis rediit : renouauitq̄ memoriam acceptæ cladis.Quo i t̄pe ipſo adeo magno aīo ciuitatis fuit:ut cōſuli Varroni ex tāta clade:cuius ipſe maxima cā fuiſſe:redeūti & obuiā itū frequēter ab oībus ordinibus ſit:& g̃ræ actæ:qꝺ de rep.nō deſpaſſet.Qui ſi carthaginēſium ductor fuiſſe:nihil recuſandum ſupplici foret.

Præclara Ro.facinora

Manlii ꝓ oſo

Populi q ad pœnos poſt cānēſem pugnam defecerūt

Varroni ro.Venienti g̃ræ actæ ſūt

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIB. TERTI⁹.

ANNIBAL Poſt Cannenſem pugnam caſtra capta ac direpta confeſtim ex
Appulia in Samnium mouerat: accitus in hirpinos a Statio pollicente ſe
Conſam traditurum. Conſanus erat Trebius nobilis inter ſuos: ſed p̄me-
Trebius bat eum cōſanorum factio familiæ per gratiam romanorum potentis. Poſt
famam cannenſis pugnæ uulgatumqꝫ crebris ſermonibus aduentum An-
nibalis: cum Conſam urbem exceſſiſſet: ſine certamine tradita urbs pœno:
præſidiumqꝫ acceptum eſt. Ibi præda omni: atqꝫ impedimentis relictis: exer
citu partito: Magonem regionis eius urbes aut deficientes a romanis acci-
pere: aut detrectantes cogere ad defectionem iubet: ipſe per agrum campa-
Neapolis num mare inferum petit oppugnaturus Neapolim: ut urbem maritimā haberet. Vbi fines neapoli
tanorum intrauit: numidas partim in inſidiis & plæraqꝫ cauæ ſūt uiæ: ſinuſqꝫ occulti: quacūqꝫ arte
poterat: diſponit: alios præ ſe actam ꝑdam ex agris oſtentantis: obequitare portis iuſſit: in quos: qa
nec multi & incompoſiti uidebantur: cum turma equitum erupiſſet: a cedentibus conſulto tracta
in inſidias ac circūuenta eſt nec euaſiſſet quiſquam in mare propiquum: & haud procul littore na-
ues piſcatoriæ plæraqꝫ conſpectæ peritis nandi dediſſent effugium: aliquot tamen eo ꝑlio nobiles
Egeas iuuenes cæſi ſunt: inter quos & Egeas ꝑfectus equitum intempantius cedentes ſecutus cecidit. Ab
urbe oppugnanda pœnum abſtinuere conſpecta mœnia haud quāq̄ prompta oppugnanti. Inde
Capuam flectit iter luxuriantem longa felicitate: ac indulgentia fortunæ maxime tamē inter cor-
rupta omnia licentia plebis ſine mō libertatem exercentis ſenatum & ſibi & plebi obnoxium fecerat
Pacuui⁹ Pacuuius Calanius nobilis inde ac popularis homo: cæterum malis artibus nactus opes: is cum
Calami⁹ eo forte anno: quo res male geſta ad Traſimenum ē in ſummo magiſtratu eēt iādiu infeſtam ſena-
tui plebem ratus: ꝑ occaſionem nouandi res: magnum auſuram facinus: ut ſi in ea loca Annibal
cum exercitu uictore ueniſſet: trucidato ſenatu traderet Capuam pœnis improbus homo: ſed non
ad extremū ꝑditus: cum mallet icolumi: quam euerſa rep. dn̄ari nullam āt incolumē eēt orbatā pu-
blico cōſilio crederet: rōnem iniit: qua & ſenatum ſuaret: & obnoxium ſibi: ac plebi faceret. Vocato
Att. Pa- ſenatu: cū ſibi defectionis a romanis cōſiliū placituꝝ nullo mō: niſi neceſſariū fuiſſet: ꝑfatus eēt: qp
cuuii pe q liberos ex Appii Claudii filia hēret filiāqꝫ Romæ nuptū Liuio dediſſet: cæteꝝ maiorē multo
Campa- rem magiſqꝫ timēdā iſtare: non enim ꝑ defectionem ad tollēdum ex ciuitate ſenatum plebē ſpectare
ni artem ſed ꝑ cædem ſenatus uacuā rēp. tradere Annibali: ac pœnis uelle eo: ſe periculo poſſe liberare eos ſi
ꝑmittant ſibi: & certaminum in rep. obliti credāt. Cū oēs uicti metu ꝑmitterēt. Claudā i curia uos:
inqt: & tanq̄ & ipſe cogitati facinoris particeps: approbādo cōſilia: quibus ne quicquā aduerſarer:
uiam ſaluti uſæ inueniam: in hoc fidem: quā uultis ipſi: accipite. Fide data egreſſus claudi curiam
iubet: ꝑſidiumqꝫ i ueſtibulo reliquit: ne quis adire curiam in iuſſu ſuo: neue ide egredi poſſit. Tūc
uocato ad cōcionem populo: qđ ſæpe: inquit: optaſtis campani: ut ſupplicii ſumēdi uobis ex ipro-
bo: ac deteſtabili ſenatu ptās eſſet: eam nunc non per tumultum expugnantes domos ſingulorum:
q̄s ꝑſidiis clientium ſeruorumqꝫ tuentur cum ſummo ueſtro periculo: ſed tutam habetis ac liberam
Clauſos omnes in curiam accipite ſolos inermes: nec quicquam raptim: aut forte remere egeritis:
de ſingulorum: capite uobis ius ſniæ dicēdæ faciam: ut quas: qſqꝫ emeritus ē: pœnas pēdat. Sed an̄
oia ita uos iræ idulgere oportet: ut potiorem ira ſalutem: atqꝫ utilitatem ueſtram hēatis. Et eni hos
ut opinor: odiſtis ſenatores: nam ſenatum omnino nō hēre non uultis: quippe aut rex qđ abominā
dum: aut qđ unum liberæ ciuitatis conſilium eſt: ſenatus habēdus eſt. Itaqꝫ duæ res ſimul agendæ
ſunt uobis: ut & ueterem ſenatum tollatis: & nouum coopteris: citari ſingulos ſenatores iubebo: de
quoꝝ capite uos cōſulatum: qđ de quoqꝫ cenſueritis fiet: ſed pri⁹ i eius locū uirū fortem: ac ſtrenuū
nouū ſenatorē cooptabitis: quā de noxio ſuppliciū ſumat. Inde cōſedit: & noībus i urnā cōiectis: ci
tari: qđ primum ſorte nomē excidit: ipſumqꝫ e curia ꝓduci iuſſit. Vbi auditum ē nomen: malum &
improbum pro ſe quiſqꝫ clamore: & ſupplicio dignum. Tum Pacuuius: uideo: q̄ ſnia de hoc ſit da
ta: eiicitur pro malo: ac Improbo: bonum ſenatorem: & iuſtum eligite. Primo ſilentium erat inopia
potioris ſubiiciūdi. Deinde cum aliqui omiſſa uerecūdia quēpiam nominaſſent: multo maior ex
tēplo clamor oriebaᵗ: cū alii negarēt noſſe: alii nūc ꝓbra: nūc humilitatē: ſordidamqꝫ iopiam: & pu
dēdæ artis: aut q̄ſtus genus obiicerēt. Hoc multo magis i ſecūdo ac tertio citato ſenatore ē factū: ut
ipſius pœnitere hoies appareret. Quem autem i eius ſubſtituerēt locū deeſſe: quia nec eoſdem noia
ri attinebat nihil aliud: q̄ ad audienda ꝓbra noiatos: & multo humiliores: obſcurioreſqꝫ cæteri erāt
eis: q primi memoriæ occurrebant. Ita dilabi hoies notiſſimum quodqꝫ malum maxime tolerabile
Att. exi- dicētes eē: iubēteſqꝫ ſenatū ex cuſtodia dimitti. Hoc mō Pacuuius cum obnoxium uitæ beneficio
tum pa- ſenatum multo ſibi magis: q̄ plebi feciſſet: ſine armis iam oibus cōcedētibus dominabaᵗ. Hic ſena-
cuiū con tores omiſſa dignitatis: libertatiſqꝫ memoria plebem affari: ſalutare: benigne iuitare: apparatis acci
ſilii pe epulis: eius cauſas ſuſcipe ei ſemper parati adeſſe: ſecūdum eā in litē iudicem dare: q magis po-
pularis aptiorqꝫ i uulg⁹ fauori cōciliādo eſſet. Iam uero nihil in ſenatu actū aliter: q̄ ſi plebis ibi eēt
concilium. Prona ſemꝑ ciuitas in luxuriam: non ingeniorum modo uitio: ſed affluenti copia uolu
ptatum: & illecebris omnis amœnitatis maritimæ: terreſtriſqꝫ: tum uero ita obſeqo principum: & li-

centia plebis laſciuire: ut nec libidini: nec ſumptibus modus eſſet: ad cõtemptum legum: magiſtratuum: ſenatuſq; acceſſit: tum poſt cãnenſem cladem: ut cuiꝰ aliqua erat uerecũdia: romanum quoq; imperium ſpernerent. Id modo erat in mora: ne id ex templo efficerent: qđ connubium uetuſtum multas familias claras: ac potentis romanis miſcuerat: & qđ cum militarent aliquot annos apud romanos maximum uinculum erant: trecenti equites nobiliſſimus quiſq; campanorum in præſidia ſicularum urbium delecti a romanis ac miſſi. Horum parentes cognatiq; ægre puicerũt: ut legati ad cõſulem romanum mitterent̃: miſſi nondum Cannuſium ꝓfectum: ſed Venuſiæ cum paucis: ac ſemiermibꝰ conſulem inuenerunt: q̃ poterat maxime miſerabilem bonis ſociis: ſupbis atq; īfidelibꝰ: ut erant campani: ſpnendum: & auxit rerum ſuarum: ſuiq; cõtemptum cõſul nimis detegẽdo cladẽ nudãdoq;. Nam cum legati ægre ferre ſenatum populumq; campanum: aduerſi q̃cquam eueniſſe Romanis nunciaſſent: pollicerẽturq; omnia: q̃ ad bellum opus eſſent. Morem: inquit magis loquẽdi cum ſociis ſeruaſtis campani: iubentes: q̃ opus eſſent ad bellum imperitare: quam conuenienter: ac præſentem fortunæ noſtræ ſtatum locuti eſtis. Quid enim nobis ad Cannas relictum eſt: ut quaſi aliquid habeamus: id qđ deeſt expleri a ſociis uelimus? pedites uobis imperemus: tanquam equites habeamus? pecuniam deeſſe dicimus: tanquam ea tantum deſit? nihil ne qđ ſuppleremus quidem nobis reliquit fortuna: legiões: eq̃tatus: arma: ſigna: eq̃: uiriq;: pecunia: commeatus aut ĩ acie. aut in ruinis poſtero die amiſſis caſtris pierunt: itaq; non iuuetis nos in bello oportet campani: ſed cum pœno bello pro nobis ſuſcipiatis. Veniat in mẽtem: ut trepidos quondam maiores ueſtros intra mœnia compulſos: nec ſamnitem modo hoſtem: ſed ſidicinum pauentes receptos in fidẽ apud Satticulam defenderimus. Cœptum propter uos cum ſamnitibus bellum per centũ prope annos uariante fortuna euentum tulerimus. Adiicite ad hæc: qđ fœdus æquum dedimꝰ: quod leges: noſtras: quod ad extremum: id qđ añ cannẽſem certe cladem maximum fuit: ciuitatem nr̃am magnæ pti ueſtrum dedimus: communicauimuſq; uobiſcum. Itaq; communem uos hanc cladem: q̃ accepta eſt credere campani oportet: communem pr̃iam tuendam arbitrari eſſe. Non cum ſamnitæ aut ethruſco res eſt: ut cum a nobis ablatum ſit. In Italia tñ imperium maneat. Pœnus hoſtis: ne Africæ quidem indigena ab ultimis terrarum oris: freto Oceani. Herculiſq; columnis exptem oĩs iuris: & conditionis & linguæ ꝓpe humanæ militem trahit. Hunc natura immitẽ: moribuſq; ferum: inſup dux ipſe efferauit: pontibus ac molibus ex humanoꝝ corpoꝝ ſtrue faciendis: & quod ꝓloqui etiã piget ueſci humanis corporibus docẽdo: hos infandis paſtos epulis: quos cõtigere ẽt nefas ſit uidere atq; hẽre dominos: & ex Africa: & a Carthagine iura petere: & italiã numidaꝝ & maurorum pati prouinciam eſſe: cui non genito modo in italia deteſtabile ſit? Pulchꝝ erit cãpani prolapſum clade romanum impiũ ueſtra fide: ueſtris uiribus retẽtũ ac recupatũ eẽ. Trigita milia peditũ: q̃ttuor eq̃tũ arbitror ex cãpania uos ſcripſiſſe: iam pecuniæ affatim eẽ frumẽtiq;: q ſi parẽ fortunæ ur̃æ habetis fidẽ nec Annibal ſe uiciſſe ſentiet: nec romãi ſe uictos eẽ. Hac orõne cõſulis dimiſſis redeũtibuſq; domũ legatis: unꝰ ex iis Viriꝰ Subiꝰ tp̃s ueniſſe ait: quo cãpani nõ agrũ ſolũ a romãis quõdã p iniuriã adẽptũ recupare: ſed ĩpio italiæ potiri poſſint: fœdus. n. cũ Annibale qbꝰ uelint legibꝰ facturos: neq; cõtrouerſiã fore: qn ipſe cõfecto bello Annibal uictor ĩ Africã hĩc decedat: exercitũq; deportet italiæ ĩpiũ cãpanis reliquat̃. Hæc uirio loquẽti aſſenſi oẽs: ita renũciãt legationẽ uti deletũ oĩbꝰ uideret̃ nomẽ romanũ: ex tẽplo plebes ad defectionẽ ac pars maxĩa ſenatus ſpectare. Extracta tamẽ auctoritatibus ſenioꝝ p paucos dies ẽ res: poſtremo uicit ſñia pluriũ: ut iidẽ legati: q ad cõſulẽ romanũ ierãt: ad Annibalẽ mitterent̃. Quo priuſq̃ iret̃: certũq; defectiõis cõſiliũ eẽt: Romã legatos miſſos a campanis ĩ qbuſdã annalibus iuenio: poſtulãtes ut alter cõſul cãpanus fieret: ſi rẽ romanã adiuuari uellent. Indignatiõe orta ſummoueri a curia iuſſos eẽ: miſſumq; lictorẽ: qui ex urbe educeret eos: atq; eo die mãere extra fines romãos iuberet. Quia nimis cõpar latinoꝝ quõdã poſtulatiõi erat. Cæliuſq; & alii quia haud ſine cã ꝑtermiſerãt ſcriptores: ponere ꝓ certo ſum ueritus: legati ad Annibalẽ uenerũt: pacẽq; cũ eo his cõditionibus fecerũt. Neqs iperator magiſtratuſue pœnoꝝ ullũ ius in ciuem cãpanũ haberet: neue ciuis cãpanus inuitus millitaret: munuſue faceret: ut ſue læges: ſui magiſtratus cãpanis eẽnt: ut trecẽtos ex romanis captiuos pœnus daret cãpanis: quos ipſi elegiſſent: cũ quibus equitũ capanoꝝ: qui in Sicilia ſtipendia facerent: permutatio fieret. Hæc pacta. Illa ĩſuper quã quæ pacta eſſent: facinora campani ediderunt: nam præfectos ſocium: ciueſq; romanos alios parti aliquo militiæ munere occupatos: partim priuatis negociis ĩplicitos pleps repente oĩs cõprehẽſos: uelut cuſtodiæ cauſa balneis ĩcludi iuſſit: ubi feruore atq; æſtu aĩa ĩtercluſa fœdũ ĩ modũ expirarẽt.

Verba Varronis ad legatos cãpanos

Virius Subius

Campanoꝝ poſtulata

Ea ne fierent: ne legatio mitteret̃ ad penũ ſumma ope Decius Magius uir: cui ad ſummã auctoritatẽ nihil præter ſanã ciuiũ mẽtẽ defui: reſtiterat. Vt uero pſidiũ mitti ab Annibale audiuit: Pyrri ſuperbã dominationẽ: miſerabilẽq; tarẽtinoꝝ ſeruitutẽ exẽpla referens: primo ne reciperet̃ pſidium palam uociferatus ẽ: deĩde ut receptũ: aut eiceret̃: aut ſi malũ facinus: quod a uetuſtiſſimis ſociis: cõſanguineiſq; defeciſſent: forti ac memorabili facinore purgare uellẽt ut ĩterfecto punico pſidio reſtituerunt ſe romanis: hæc neq;. n. occulte agebant̃: cũ relata Annibali eſſent: q uocarẽt Magiũ ad ſeſe in caſtra primo miſit: Deĩde cum eis ferociter negaſſet ſe iturum nec enim Annibali ius eẽ ĩ ciuẽ cãpanum: concitatꝰ ira pœnus cõprhẽdi hoĩem uinctumq; attrhai ad ſe iuſſit. Veritus deĩde neqd inter uim tumultus: atq; excitationẽ aĩorum inconſulti certaminis oriretur: ipſe pmiſſo nuncio ad Marium Bloſium ptorẽ campanũ poſtero die ſe Capuæ futurum: proficiſcitur e caſtris cum modi

Decius Magius

eo præſidio. Marius concione aduocata edicit: ut frequētes cum cōiugibus ac liberis obuiā irent Annibali. Ab uniuerſis id nō obediēter mō: ſed enixæ fauore ēt uulgi & ſtudio uiſēdi totiā uictoriis clarum impatorem factum ē. Decius Magius nec obuiam egreſſus eſt: nec quo timorē aliquem ex cōſciētia ſignificare poſſet: priuatim ſe tenuit. In foro cū filio: cliētibuſq; paucis ocioſe iambulauit: trepidāte tota ciuitate ad excipiēdum pœnum: uiſendūq;. Annibal īgreſſus urbē ſenatū ex templo poſtulat: p̄cātibuſq; inde primoribus ciuitatis cāpanorum: neq̄d eo die fere gereret: diemq; ut ipſe aduētu ſuo feſtum lætus ac libens celebraret: q̄q̄ p̄ceps ingenio in iram erat: tamē nequit i prīcipio negaret uiſendo urbem: magnam diei partē cōſumpſit. Diuerſatus eſt apud Munios Celeres: Stenium: Pacuuiūq; īclitos nobilitate ac diuitiis. Eo Pacuuius Calanius: de quo ante dictū ē: prīceps factiōis eius: quæ attraxerat rem ad pœnos: filiū iuuenē adduxit. Abſtractūq; ab ſe a Decii ait latere: cū quo ferociſſime pro romana ſocietate aduerſus punicum fœdus ſteterat: nec eum aut īclinata in p̄tem alteram ciuitas: aut patria maieſtas ſentētia depulerat. Huic tum pr̄ iuueni Annibalē magis dep̄cādo: quā purgādo placauit: uictuſq; pr̄is p̄cibus. Lachrymiſq; ēt ad cænā eū cū pr̄e uocari iuſſit: cui cōuiuio neminem campanum p̄terq̄ hoſpites. Iubelliūq; Tauream īſignē bello uirum adhibiturus erat. Cœperunt epulari de die: & cōuiuiū nō ex more punico aut militari diſciplina eē: ſed ut in ciuitate: atq; ēt mō diu ad uarias omnium uoluptatum illecebras īſtructum. Vnus nec dn̄orum inuitatione: nec ipſius īterdum Annibalis Calanii filius Perolla uinci potuit: ipſiq; ualitudinē excuſans patri: animi quoq; eius mirabilē īterturbationem cum q̄reret: ante ſolis ferme occaſum pr̄em Calaniū ex cōuiuio egreſſum ſecutus filius: ubi in ſecretum hortus erat poſticis ædium puenerūt. Cōſilium: inquit: affero pr̄: quo nō ueniam ſolum peccati: quo deficimus ad Annibalē īpetrare ab romanis: ſed in multo maiore dignitate: & grā ſimus campani: quā fuimus unq̄. Cum mirabūdus pr̄ quidnā id eſſet cōſilii: quæreret: toga reiecta ab humero latus ſuccinctum gladio nudat. Iā ego: inquit ſanguine Annibalis ſanctiam romanum fœdus. Te id prius ſcire uolui: ſi forte adeſſe: cū facin⁹ patratur: malles. Quæ ubi uidit: audiuitq; ſenex: uelut ſi iam agendis: quæ audiebat: intereſſet cum metu. Per ego te: inq̄t fili: quæcūq; iura liberos iungūt: parētibus præcor: quæſoq;: ne ante oculos pr̄is facere: & pati omnia īfanda uelis: paucæ horæ ſunt: īt̄ra q̄s iurātes. Per q̄cq̄d deorum ē: dextras dextræ iūgentes fidem obſtriximus: ut ſacrata fide māſiſſemus digreſſi a colloquo ex tēplo: ī eū armamur iurgiis: ab hoſpitali mēſa ad quā tertius cāpanorum adhibitus ab Annibale es: eā ipſam mēſa cruentare uis hoſpitis ſanguine: Annibalē pr̄ filio meo potui placare: filium Annibali nō poſſum ſed ſi nihil ſancti: nō fides: nō pietas: nō religio audiātur infanda: ſi nō p̄niciem uobis cū ſcelere afferūt. Vnus aggreſſurus es Annibalē? q̄d illa turba tot liberorū ſeruorūq;? Quid ī unū īntenti oīum oculi? Quid tot dextræ? torpeſcēt ne in amētia illa? uultum ipſius Annibalis: quem armati exercit⁹ tremunt: quem horret populus romanus: tu ſuſtinebis? tali s auxilia deſunt? me ipſum ferire: corpus meū opponētē pro corpore Annibalis ſuſtinebis? Atqui p̄ meū pectus petēdus ille tibi atq; trāſigēdus eſt deterreri hic ſine te potius: q̄ illic uinci: ualeāt p̄ces apud te meæ: ſicut pro te hodie ualuerūt lachrymātē inde iuuenē cernēs mediū cōplectit: atq; oſculo hærens: non ante p̄cibus abſtitit: q̄ peruicit: ut gladiū poneret: fidemq; daret: nihil factur̄ tale. Tum iuuenis ego quidem: inq̄t: q̄ pr̄iæ debeo pietatē exoluā patri: tuam doleo uicē: cui ter proditæ patriæ ſuſtinēdū crimen eſt: ſimul cum defectionē iniſti ab romanis: iterum cum pacis cum Annibale fuiſti auctor: tertiū hodie: cum reſtituendæ romanis Capuæ mora: atq; impedimētum tu es. O pr̄ia: ferrum quo pro te armatus hāc arcem defendere uolebā: hoſti minime parcēs: quando perens extorquet: recipe. Hæc cū dixiſſet gladium ī publicū trāſ maceriā horti abiecit: & quo minus res ſuſpecta eēt ſeipſe conuiuio reddit. Poſtero die ſenatus frequens datus Annibali ubi prima eius orō p̄blanda ac benigna fuit: qua grās egit cāpanis: quod amicitiā ſuam romanæ ſocietati p̄poſuiſſent: & īter cætera p̄miſſa magnifica pollicit⁹ breui caput italiæ omni Capuam fore: iuraq; inde cum cæteris populis romanum ēt petitur̄. Vnū eē exortē punicæ amicitiæ fœderiſq; ſecum facti: quem neq; eſſe cāpanū: neq; dici debere. Magiū Decium: eum poſtulare ut ſibi dedatur: ac ſe p̄ſente de eo referatur: ſenatuſq; cōſultū fiat. Omnes ī eam ſn̄iam ierunt: q̄q̄ magnæ parti & uir indignus ea calamitate: & haud paruo initio minui uidebatur ius libertatis: egreſſus curia ī templo magiſtratuum conſedit: cōp̄hendiq; Magium Decium: atq; ante pedes deſtitutum cām dicere iuſſit. Qui cum manēte ferocia animi: negaret lege fœderis id cogi poſſe tum iniectæ cathenæ: duciq; ante lictorem in caſtra ē iuſſus. Quo ad capite apto ē ductus cōcionabundus īceſſit: ad circūfuſam undiq; multitudinem uociferans: habetis libertatem cāpani: q̄ petiſtis: foro medio: luce clara: uidētibus uobis: nulli campanorum ſecundus uinctus ad mortē rapior. Quid uiolētius capua capta fieret? Ite obuiā Annibali: exornate urbem: diēq; aduētus ei⁹ conſecrate: ut hunc triumphum de ciue ueſtro ſpectetis. Hæc eo uociferante: cum moueri uulg⁹ uideret: obuolutū caput eſt: otiuſq; rapi extra portam iuſſus eſt. Ita in caſtra p̄ducitur: ex temploq; impoſitus in nauim: & Carthaginē miſſus: ne motu aliquo: Capuæ ex īdignitate rei orto: ſenatū quoq; pœniteret dediti principis: & legatione miſſa ad repetendum eum: ne aut negando rem: quā primū peterent: offendendi ſibi noui ſocii aut tribuendo: habēdus Capuæ eēt ſeditionis ac turbarum auctor. Nauim Cyrenas detulit tempeſtas: quæ tum in ditione regum erat. Ibi cum Magius ad ſtatuā Ptholemæi regis confugiſſet: deportatus a cuſtodibus Alexādriam ad Ptholemæum: dum eū docuiſſet cōtra ius fœderis uinctū ſe ab Annibale eſſe: uinculis liberat. Permiſſumq;: ut rediret ſeu Ro

Margin notes:

Magii cōſtantia

Annibal Capuam īgreditur

Quid Perolla Tameæ fili⁹ paret

Atť. Magii uerba ad circuſum populum

Magiis Alexandriæ libertate

mam:ſeu Capuã mallet.Nec Magius Capuã ſibi tutã dicere:& Romã eo tp̄e:quo iter romanos:cã-
panoſq; bellũ ſit:trãſfugæ magis:q̄ hoſpitis fore domiciliũ.Nuſq̄ magis malle:q̄ in regno eiꝰ uiuere
quē uindicē atq; auctorē habeat libertatis.Dum hæc gerunt̄.Q.Fabius pictor legatus a Delphis
Romã rediit:reſponſumq; ex ſcripto recitauit:diuina quoq; i eo erãt:quibus quoq; modis ſupplica
ref.Tũ ſi ita facitis romani:ueſtræ res meliores:fortioreſq; erunt magiſq; ex ſnia reſpu. ueſtra uobis
ꝓcedet:uictoriaq; duelli populi romani erit Pythia Apollini reſpu.ueſtra bene geſta ſeruataq; lu-
cris meritis donũ mittote:deq; præda manubiis:ſpoliiſq; honorem habetote.Hæc ubi ex græco car
mine iterp̄tata recitauit:tũ dixit ſe oraculo egreſſum ex tēplo his omnibus diuis rem diuinam thu-
re:ac uino feciſſe:iuſſumq; ab antiſtite:ſicut coronatꝰ laurea corona:& oraculũ adiſſet:& rē diuinã
feciſſet ita coronatũ nauim aſcēdere:nec ante deponere eã:q̄ Romã ꝑueniſſet.Se q̄cũq; ipata ſint:cũ
ſumma religiōe ac diligentia executum:coronam Romæ i ara Apollinis depoſuiſſe.Senatus decre
uit:ut hæ res diuinæ ſupplicationeſq; primo quoq; tp̄e cum cura fierēt.Dũ hæc Romæ:atq; i Italia
gerunt̄:nũcius uictoriæ ad Cãnas Carthaginem uenerat.Mago Amilcaris filiꝰ nõ ex ipa acie a fra
tre miſſus:ſed retētus aliquot dies i recipiēdis ciuitatibus brutioꝝ:quæ deficiebãt.Is cũ ei ſenatꝰ da
tus eēt:res geſtas i Italia fratre expoſuit:cũ ſex impatoribus eũ:quoꝝ q̄ttuor cõſules:duo dictator:
ac magiſter eq̄tũ fuerint:cũ ſex cõſularibꝰ exercitibus cõflexiſſe:occidiſſe ſupra ducēta milia:ſupra
.l.milia hoſtiũ cœpiſſe:ex q̄ttuor cõſulibus duos occidiſſe:ex duobus ſauciũ alteꝝ:alterũ toto exer-
citu amiſſo:uix cũ .l.hoibus effugiſſe magiſtrũ eq̄tũ:qui cõſularis poteſtatis ſit:fuſum fugatumq; di
ctatorē quia ſe i aciē nunq̄ commiſerit:unicum hēri impatorem:brutios appuloſq;:partem ſamni-
tũ:ac lucanoꝝ defeciſſe ac pœnos.Capuam:qđ caput nõ Cãpaniæ mõ ſed poſt afflictã rem roma-
nã cãnenſi pugna italiæ ſit.Annibali ſe tradidiſſe pro his tot:tantiſq; uictoriis reꝝ ſacrũ diis imorta
libꝰ agi:haberiq;.Ad fidem deinde tam lætaꝝ reꝝ effundi iuſſit in ueſtibulo curiæ annulos aure-
os:q̄ tãtus aceruus fuit:ut metiētibus dimidiũ ſup tres modios expleſſe:ſint q̄dã auctores.Fama te
nuit:quæ ꝓpior uero ē:haud plus fuiſſe modio.Adiecit deīde uerbis:quo maioris cladis īdicium
eēt:neminē niſi eq̄tũ:atq; ipſoꝝ primores id gerere īſigne.Summa fuit ořonis:quo ꝓpius ſpes bel-
li ꝑficiēdi ſit:eo magis ope iuuãdũ Annibalē eē:ꝓcul.n.a domo militiã eē:i media hoſtiũ terra ma
gna uim frumēti pecũiæq; abſumi:& tot actis:ut hoſtiũ exercitus deleſſet:ita uictoris ēt copias ꝑte
aliq̄ minuiſſe.Mittēdũ igit̄ ſupplemētũ eſſe:mittēdũ in ſtipēdium pecuniam:frumētũq; tã beneme-
ritis de noīe punico militibus.Secundum hæc dicta Magonis lætis oībus.Himilco uir factōis bar
chinæ locum Hãnonis īcrepãdi eē ratus,Quid ē Hãno:inq̄t ēt nunc pœnitet belli ſuſcepti aduer-
ſus romanos?iube dedi Annibalem:ueta in tam ꝓſperis rebus gratis diis immortalibus agi.Au-
diamus romanum ſenatorem in carthaginēſium curia.Tum Hãno tacuiſſem hodie pr̄es cõſcripti
neq̄d in communi omni gaudio minus:lætum:qđ eſſet uobis loquerer.Nũc īterrogãti ſenatori pœ
niteat ne me adhuc ſuſcepti aduerſus romanos belli?ſi reticeã:aut ſupbus:aut obnoxiꝰ uideat quo-
rum alterum ē hominis alienæ libertatis obliti:alterũ ſuæ rn̄deam:inq̄t:Himilconi:nõ deſiſſe pœ-
nitere me belli:neq; deſituꝝ eē ante īuictum noſtrum iperatorem īcuſare:quã finitum aliqua tolera-
bili cõditiōe bellũ uidero:nec mihi pacis antiquæ deſideriũ ulla alia res:quã pax noua finiet.Itaq;
iſta:quæ modo Mago iactauit:Himilconi cæteriſq; Annibalis ſatellitibꝰ iã læta ſunt.Mihi poſſunt
læta eſſe:q̄a res bello bene geſtæ:ſi uolumus fortuna uti:pacem nobis eq̄orē dabũt:nã ſi ꝓ̄termitti
mus hoc tēpus:quo magis dare:quã accipere poſſumus uideri pacē:uereor ne hæc quoq; lætitia lu
xuriæ nobis:ac uana euadat.Quæ tamē nũc quoq; qualis ē?occidi exercitus hoſtiũ:mittite mili-
tes mihi:q̄d aliud rogares:ſi eſſes uictus:hoſtiũ cœpi bina caſtra:p̄dæ uidelicet plena:& cõmeatum
frumētum & pecuniam dare.Quid aliud inquã:ſi ſpoliatus:ſi exutus caſtris eēs:peteres.Et ne oīa
ipē mirer:mihi quoq; q̄m rn̄di Himilconi:interrogare ius faſq; ē.Velim ſeu Himilco:ſeu Mago rn̄
deat:cum ad internitionem romani impii pugnatum ad Cannas ſit:conſtetq; in defectionem to-
tam italiam eē:primum ecq̄s latini nominis populus defecerit ad nos?deinde ecquis homo ex q̄nq;
&.xxx.tribubus ad Annibalē trãſfugerit.Cũ utrũq; Mago negaſſet:Hoſtium q̄dem Romæ:inquit
adhuc multum ſupereſt.Sed multitudo ea:quid aīoꝝ:quidue ſpei hēat:ſcire uelim.Cũ id neſcire
ſe Mago diceret:Nihil facilius ſcitu ē:iquit.Ecquos legatos ad Annibalē romani miſerunt de pace?
ecquã deniq; mētionē pacis Romæ factã eſſe allatum ad uos ē:cũ id quoq; negaſſet.Bellum igit̄ tã
inquit:integrum habemus:quam habuimus:q̄ die Annibal in italiam ē igreſſus.Quam uaria ui
ctoria priore punico bello fuerit:plæriq; qui meminerimus:ſuperſumus:nunq̄ terra mariq; magis
ꝓſpere res noſtræ uiſæ ſunt:quam ante cõſules Luctatiũ:&.A.Poſthumium fuerunt.Luctatio & Po
ſthumio conſulibus:deuicti ad Egadis inſulas ſumus:qđ ſi id qđ dii omen auertant:nunc quoq;
fortuna aliquid uariauerit:tum pacem ſperatis:cum uincimur:quã nunc cum uincimꝰ:dat nemo?
Ego ſiquis conſultet:ſeu de ferēda hoſtibus pace:ſeu accipiēda:habeo:quid ſententiæ dicã.Sed de
iis:quæ Mago poſtulat:refertis.Nec uictoribus mitti attinere puto:& fruſtrãtibus nos falſa atq; ina
ni uictoria multo minus cēſeo mittēda eſſe.Haud multos mouit Hannonis ořo:nam & ſimultas
cum familia Barchina leuiorem auctorē faciebat:& occupati animi præſenti læticia:nihil quo ua-
niꝰ fieret gaudium ſuum:auribꝰ admittebãt:debellatũq; mox fore:ſi adniti paululũ uoluiſſent:re-
bant̄.Itaq; igenti cõſenſu fit ſenatuſcõſultum:ut Annibali.xl.numidaꝝ milia in ſupplemētũ mitte-
rentur:&.xl.elephanti:& argenti multa talēta.Dictatorq; cũ Magone in Hiſpaniam ꝑmiſſus eſt ad

Att.Vim annuloꝝ a Magone cartha. delatam

Att.prudētiſſimũ Hãnonis reſpõſum

Quæ Carth. ſint decreta ſecũdũ Hãnonis poſtulata

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

conducēda.xx.milia peditū: quattuor eqtum:qb⁹ exercitus:qui in Italia:quiq; i Hiſpania erāt:ſup plerētur.Cæteꝝ hæc ut in ſecūdis rebus ſegniter ocioſeq; geſta ſunt.Romanos ꝑter inſitā induſtriā aīs:fortuna ēt cūctari ꝓhibebat.Nā nec cōſul ulli rei:q̄ p eum agēda eēt:deerat:& dictator.M.Iunius reb⁹ diuinis pfectis:latoq; ut ſolet:ad populū ut equū aſcēdere liceret:ꝑter duas urbanas legiōes q̄ pricipio anni a cōſulib⁹ cōſcriptæ fuerāt:& ſeruoꝝ delectū cohorteſq; ex agro piceno:& gallico collectas:ad ultimum ꝓpe deſpatæ reipu.auxiliū:cum honeſta utilibus cedūt:deſcendit equo:dixitq;. Qui capitalē fraudē auſi:quiq; pecunia iudicati in uinculis eēnt:q coꝝ apud ſe milites fierēt: eos noxa pecūiaq; ſe exolui iuſſuꝝ.Ea ſex milia hoīum gallicis ſpoliis:q̄ triumpho.C.Flaminii trāſlata erāt:armauit itaq; cū.xxv.milibus armatoꝝ ab urbe ꝓficiſcit.Annibal Capua recepta:cū iteꝝ neapolitanoꝝ aīos ptim:ſpe:ptim metu ne qcq̄ tēptaſſet:in agꝝ nolanū exercitū traducit:& ut nō haſtiliter ſtatim:qa nō deſpabat uolūtariam deditionem:ita ſi morarent̄ ſpem:nihil coꝝ:q̄ pati:aut timere poſſent:ꝑtermiſſurus.Senatus ac maxime primores eius i ſocietate romana pſtare.Plebs nouaꝝ ut ſolet:reꝝ auida:atq; Annibalis tota eē:metūq; agroꝝ populatōis:& patiēda i obſidiōe multa grauia idignaq; ꝓponere aīo.Neq; auctores defectiōis deerant:itaq; ubi ſenatū metus accepit: ſi palā cōtra tēderēt:reſiſti multitudini cōcitatæ nō poſſe:clā ſimulādo dilatationē mali iueniūt: placere.n. ſibi defectionē ad Annibalem ſimulāt.Quibus autem conditionibus in fœdus:amicitiamq; nouā tranſeant paꝝ cōſtare.Ita ſpatio ſumpto:legatos ꝓpere ad ꝑtorē romanū Marcellū Claudiū: qui Caſilini cū exercitu erat:mittūt:docētq; q̄to i diſcrimie ſit nolana res:agrū Annibalis eē: & pœnorū urbē ex tēplo futurā:niſi ſubueniat̄:cōciliando plebi ſenatum:ubi uelit defecturos:ſenatū ſe ne deficere pfeſtinarēt effeciſſe.Marcellus collaudatis nolanis:eadē ſimulatiōe extrahi rem in ſuū aduētū iuſſit.Interim celari:q̄ ſecum acta eēnt:ſpēq; oēm auxilii romāi.Ipſe a Caſilino Calatiā petit:ide uulturno amne traiecto:perq; agꝝ ſatriculanū trebanūq; ſup Sueſſulam per montes Nolam peruenit.

Sub aduētū ꝑtoris Romani pœnus agro nolano exceſſit:& ad mare ꝓxie Neapoli deſcēdit:cupidus marini oppidi potiūdi:quo curſus nauibus tutus ex Africa eēt.Cæteꝝ poſteaq̄ Neapoli a pfecto romano teneri accepit.M.Iulius Syllanus erat:ab ipſis neapolitanis accitus: Neapoli quoq; ſicut nolā nō admiſſus petit Nuceriā.Eam cū aliq̄ diu circūſediſſent:ſæpe ui:ſæpe ſollicitādis neq̄q̄ nūc plebe:nūc pricipibus fame demū in deditionē accepit pactus:ut inermes cū ſingulis abirēt ueſtimētis.Deinde ut q a principio mitis oīb⁹ italicis:ꝑter romanos uideri uellet:pmia atq; honores iis q remāſiſſēt ac militare uellent ſecū ꝓpoſuit.Nec ea ſpes quēquā tenuit.Dilapſi oēs quocūq; hoſpitia:aut fortuitus aīi impetus tulit p Campaniæ urbes:maxime Nolam.Neapolimq;.Cum ferme triginta ſenatores:ac forte primus qlq; Capuā petiſſet:excluſi inde:qđ portas Annibali clauſerūt: Cumas ſe cōtulerūt.Nuceriæ pda militi data eſt:urbs direpta atq; icenſa.Nolam Marcellus nō ſui magis fiducia pſidii:quam uolūtate pricipum tenebat.Plebes timebat̄:& aū omnes.L.Bātius:quē conſenſus attēptatæ defectionis:ac metus a ꝑtore romano:nūc ad ꝓditionem pſiæ:nūc ſi ea die fortuna defuiſſet:ad tranſfugiēdum ſtimulabat:erat iuuenis acer:& ſociorum ea tēpeſtate nobiliſſimus eques:Seminecē eum ad Cānas i aceruo occiſorum corporū iuētū:curatūq; benigne ēt cum donis Anuibal domum remiſerat.Ob eius gr̄am meriti rem nolanam eius ditionemq; dare uoluerat pœno.Anxiumq; eum & ſollicitum cura nouādi res ꝑtor cernebat.Cæterū cum aut pœna cohibēdus eēt aut beneficio cōciliādus ſibi aſſumpſiſſe:quam hoſti ademiſſe:fortem ac ſtrenuum maluit:ſociū accitumq; ad ſe banigne appellat.Multos eum iuidos iter populares habere ide exiſtimatu facile eē: qđ nemo ciuis nolanus ſibi indicauerit:quā multa eius egregia facinora militaria eēnt.Sed qui in romanis militauerit caſtris:nō poſſe obſcurā eius uirtutem eſſe:multos ſibi:qui cū eo ſtipēdia fecerint:referre:qui uir eſſet ille:quæq; & quotiēs pericula pro ſalute ac dignitate popu.ro.adiſſet:utiq; cannenſi pugna nō prius pſlio abſtiterit:q̄ ꝓpe exanguis ruina ſup incidētiū uirorum:equorum: armorumq; ſit oppſſus:itaq; macte uirtute eſto:iquit:apud me:cui oīs honor:atq; omne pmium erit: & quo frequētius mecū fueris:ſenties eam rem tibi dignitati:atq; emolumēto eē.Lætoq; iuueni ꝓmiſſis equum eximium ex dono dat.Bigatoſq; qgētos quæſtorem numerare iubet.Lictorib⁹ imꝑat:ut ſe adire:quotiens uelit:patiant̄.Hac comitate Marcelli ferocis iuuenis aīus adeo ē mollitus: ut nemo inde ſociorum rem romanam forti⁹ ac fidelius iuuerit.Cū Annibal ad portas eēt.(Nolā .n.rurſus a Nuceria mouerat caſtra)plebes quoq; nolana de integro ad defectionē ſpectare.Marcellus ſub aduētu hoſtiū intra muros ſe recepit:nō caſtris metuēs:ſed ne ꝑdendæ urbis occaſionem nimis multis in eam imminētibus daret:inſtrui deinde utrinq; acies romanoꝝ cœptæ p mœnib⁹ Nolæ:pœnorū ante caſtra ſua:pſlia hinc parua inter urbē caſtraq; & uario euētu fiebāt:qa duces nec ꝓhibere paucos temere rogātes:nec ſignū dare uniuerſæ pugnæ uolebāt.In hac comitiaria iā duorū exercituū ſtatione principes nolanorū nūciāt Marcello nocturna colloqa inter plebē ad pœnos fieri ſtatutūq; eē:ut cū romana acies egreſſa portis iret īpedimēta eorū ac ſarcinas diripent:clauderētq; deide portas muroſq; occuparēt:ut potiētes rerum ſuarum:atq; urbis pœnū ide pro romano acciperēt.Hæc ubi nūciata ſunt Marcello:collaudatis ſenatoribus nolanis:priuſq̄ aliquis motus i muris orirer̄:fortunam pugnæ experiri ſtatuit.Ad tris portas in hoſtes uerſas tripartito exercitum iſtruxit: impedimēta ſubſequi iuſſit:calones:lixaſq; & iualidos milites uallū ferre:media porta robora legionum:& romanos equites duabus circa portis nouos milites:leuēq; armaturā:ac ſocioꝝ equites ſtatuit.Nolāi muros portaſq; adire ueiti:ſubſidiaq; deſtiata īpedimētis data:ne occupatis pſlio legio-

Annibal Nuceriā fame expugnat

L.Bātius

Attur Marcelli induſtriā i uno pāꝛtio reipu. cōciliando

nibus:i ea impetus fieret:ita iſtructi itra portas ſtabant. Annibali ſub ſignis:id qđ per aliquot dies
fecerat:ac multũ diei i acie ſtanti prio miraculo eẽ:quod nec exercitus romanus porta egrederetur:
nec armatus quiſquã i muris eſſet. Ratus deĩde prodita colloquia eſſe:metuqꝫ reſides factos:partẽ
militũ in caſtra remittit:iuſſos ꝓpere apparatũ omnem oppugnãdæ urbis ĩ primam aciem afferre:
ſatis fidens ſi cunctãtibus iſtaret:tumultũ aliquẽ in urbe plebẽ moturam:moxqꝫ dum in ſua quiſqꝫ
miniſteria diſcurſu trepidat:ad pria ſigna:ſucceditqꝫ ad muros acies:patefacta repẽte porta:Marcel
Stratagema marcelli
lus ſigna canere:clamoremqꝫ tolli:ac pedites primum:deinde equites quãto maximo poſſent ĩpetu
ĩ hoſtẽ erumpere iubet. Satis terroris tumultuſqꝫ in aciẽ mediã intulerunt:cũ duabꝰ circa portis. P.
Valeriꝰ Flaccꝰ:&.C. Aureliꝰ legati i cornua hoſtiũ erupeꝛ. Addidere clamorẽ lixæ caloneſqꝫ & alia
turba cuſtodiæ ĩpedimentorũ appoſita:ut paucitatẽ maxime ſpernẽtibꝰ pœnis:ingentis repẽte exer
citus ſpeciẽ fecerit. Vix equidẽ auſim affirmare:qđ quidã auctores ſunt:duo milia:&.ccc. hoſtiũ cæ
ſos:nõ plꝰ uno romanorũ amiſiſſe:ſiue tãta:ſiue minor uictoria fuit:igẽs eo die res:ac neſcio:an ma
xima illo bello geſta ſit. Nõ uinci eñi ab Annibale uicẽtibus difficilius fuit:quã poſtea uincere An
nibal ſpe potiundæ Nolæ adẽpta:cũ Acerras receſſiſſet:Marcellꝰ extẽplo clauſis portis cuſtodibuſqꝫ
Victoria ro. ad Nolam
diſpoſitis:ne quis egrederetꝛ:quæſtionẽ in foro de iis:qui clam in colloquiis hoſtiũ fuerãt:habuit.
Supra.lxx. damnatos ꝓditiõis ſecuri percuſſit:bonaqꝫ eorũ iuſſit publica eſſe:& ſumma rerũ ſenatui
tradita cũ exercitu omni profectus:ſupra Sueſſulã caſtris poſitis cõſedit:Pœnus Acerras primũ ad
uoluntariã deditionẽ cõatꝰ pollicere:poſteaquã uidit ĩde obſtinatos:obſidere atqꝫ oppugnare pa
rat. Cæterũ Acerrãis plus aĩ:q̃ uiriũ erat:itaqꝫ deſperata tutela urbis:ut circũuallari mœnia uiderũt
priuſq̃ cõtinuarẽtur hoſtium opera:ꝑ intermiſſa munimenta:neglectaſqꝫ cuſtodias ſilentio noctis
dilapſi:ꝑ uias iuiaqꝫ:qua queqꝫ aut cõſiliũ:aut terror tulit:i urbes Campaniæ:quas ſatis certũ erat:
nõ mutaſſe fidẽ:ꝑfugerũt. Annibal Acerris direptis:atqꝫ icẽſis:cum a Caſilino dictatorẽ Romanũ
legioneſqꝫ nuncii accipi nũciaſſent:ne q̃ſq̃ tã i ꝓpinquis hoſtiũ caſtris Capuæ quoqꝫ recurrat:exerci
tũ ad Caſilinũ ducit. Caſilinũ eo tẽpore Prænestini habebãt cum romanis paucis latiniqꝫ nominis
quos eodẽ audita cãnẽſis clades cõtulerat:hi nõ cõfecto Præneſte ad diẽ delectu:ſeriꝰ ꝓfecti domo
cũ Caſilinũ ãte aduerſæ pugnæ famã ueniſſent:& aliis aggregarẽt romanis ſeſe:ſociiſqꝫ ꝓfecti a Ca
ſilino cũ ſatis magno agmie irẽt:auertit eos retro Caſilinũ nũciꝰ cãnẽſis pugnæ:ibi cũ dies aliquot
ſuſpecti cãpanis timẽteſqꝫ cauẽdis ac ſtruẽdis iuicẽ iſidiis traduxiſſent. iãqꝫ de capuæ defectiõe agi:
accipiqꝫ Annibalẽ ſatis ꝓ certo habuere:iterfectis nocte oppidanis partẽ urbis:quæ citra Vulturnũ
Caſilini pſidiũ oppugnatꝛ
eſt:eo eñi diuiditꝛ amni occupauere:idqꝫ pſidiũ Caſilini habebãt romani. Additꝛ & puſina cohors
homines. cccc.&.lx. eodẽ nũcio:quo pneſtini paucos ãte dies Caſilinũ cõpulſi:& ſatis ferme armato
rũ ad tã exigua mœnia:& flumie altera parte cincta tuẽda erat. Penuria frumẽti nimiũ etiã ut uide
ret hominũ efficiebat. Annibal cũ iã inde haud ꝓcul eſſet:getulos cũ pfecto noĩe Iſalca pmittit. Ac
prio ſi fiat colloqui copia:uerbis benignis ac portas aperiẽdas:pſidiũqꝫ accipiẽdũ pellicere iubet.
Sin ꝑtinacia pſtẽt rẽ gerere:ac tẽptare:ſi q̃ parte urbẽ iuadere poſſit. Vbi ad mœnia acceſſere:q̃a ſi
lẽtiũ erat:ſolitudo uiſa:metuqꝫ cõceſſũ barbarus ratus moliri portas & ſeras:clauſtraqꝫ effrigere pa-
rat. Cũ patefactis repẽte portis cohortes duæ ad idipſũ iſtructæ itus ingẽti cũ tumultu erumpunt:
ſtragemqꝫ hoſtiũ faciũt. Ita primis repulſis Maharbal cũ maiore robore uirorũ miſſus nec ipſe eru-
ptionẽ cohortiũ ſuſtinuit. Poſtremo. Annibal caſtris añ ipa mœnia oppoſitis:paruã urbẽ:paruũqꝫ p
ſidiũ:ſumma ui:atqꝫ oĩbus copiis oppugnare parat. Ac dũ iſtat laceſſitqꝫ corona undiqꝫ circũdatis
mœnibus:aliquot milites:& prõptiſſimũ queqꝫ e muro:turribuſqꝫ ictos amiſit. Semel ultro erũpen
tis agmine elephãtorũ oppoſito ꝓpe iterclusit:trepidoſqꝫ cõpulit i urbẽ ſatis multis:ut ex tãta pau-
citate iterfectis plures cecidiſſent:ni nox ꝓlio iteruenisſet:Poſtero die oĩum animi ad oppugnandũ
accẽduntꝛ. Vtiqꝫ poſteaquã corona aurea muralis ꝓpoſita eſt : atqꝫ ipſe dux caſtelli plano loco poſi
ti ſegnẽ oppugnationẽ Sagunti expugnatoribus exprobrat. Cãnarũ Traſymeniqꝫ & Trebiæ ſingu
los monẽs uniuerſoſqꝫ:ĩde uineæ quoqꝫ cœptæ agi: cuniculiqꝫ: nec ad uarios conatꝰ hoſtiũ aut uis
ulla:aut ars deerat. Socii romanoꝝ ꝓpugnacula aduerſus uineas ſtatuere:trãſuerſis cũiculis hoſtiũ
cuniculos excipere:& palã & clã cœptis obuiã ire:donec pudor etiã Annibalẽ ab incœpto auertit.
Caſtris cõmunitis ac pſidio modico ĩpoſito:ne omiſſa res uideretur:i hyberna Capuam conceſſit
ibi partẽ maiorẽ hyemis exercitũ in tectis habuit:aduerſus omnia humana mala ſæpe ac diu durã
tẽ:bonis iexpertũ atqꝫ iſuetũ. Itaqꝫ quos nulla mali uincerat uis:ꝑdidere nimia bona:ac uoluptates
immodicæ:& eo impenſius:quo auidius ex inſolẽtia i eas ſe immerſerãt. Somnus enim:& uinum:
& epulæ:& ſcorta:lineaqꝫ:& otiũ cõſuetudine in dies blandius ita eneruauerunt corpora animoſqꝫ
ut magis deĩde præteritæ uictoriæ eos:quã præſentes tutarentur uires. Maiuſqꝫ id peccatum ducis
apud peritos artiũ militarium habetur:quam quod nõ ex cannenſi acie protinus ad urbem Romã
duxiſſet. Illa enim cũctatio diſtuliſſe modo uictoriam uideri potuit. Hic error uires ademiſſe ad ui
cẽdũ. Itaqꝫ Hercule uelut ſi cum alio exercitu a Capua exiret:nihil uſquam priſtinæ diſciplinæ te-
nuit:nam & redierunt plærique ſcortis impliciti:& ubi primũ ſub pellibus haberi cœpti ſunt uiaqꝫ &
Corrũpitꝛ Annibalis exercitꝰ Capuæ
alius labor militaris excepit:tyronũ modo corporibus animiſqꝫ deficiebãt. Et deĩde per omne æſti
uorũ tempus magna pars ſine commeatibꝰ ab ſignis dilabebãtur:neqꝫ aliæ latebræ:quam Capua
deſertoribus erant. Cæterũ miteſcente iam hyeme ducto ex hybernis milite Caſilinum redit. Vbi
quamquã ab oppugnatione ceſſatũ erat:obſidio tamẽ cõtinuata oppidanos præſidiũqꝫ ad ultimũ

inopiæ adduxerat. Caſtris romanis tũc Sẽpronius ꝑerat: dictatore auſpiciorũ repetendorũ cauſa ꝓ
fecto Romã. Marcellũ & ipſum cupiẽtẽ ferre auxiliũ obſeſſi Vulturnus amnis iflatꝰ aquis: & preces
nolanorũ: atq; acerranorũ tenebãt cãpanos timẽtiũ: ſi præſidiũ romanũ abſceſſiſſet. Gracchus aſſidẽs
tantũ Caſilino: quia ꝓdictũ erat dictatoris: ne q̄d abſente eo rei gereret: nihil mouebat: q̄q̄: quæ faci
le omnẽ patientiã uincerent: nũciabanť a Caſilino: nam & præcipitaſſe ſe quoſdã non tolerantes fa-
mem cõſtabat: & ſtare inermes in muris: nuda corpora ad miſſiliũ tæloꝝ ictus ꝑbentes: ea ægre pati
ens Gracchus: cũ neq; pugnã cõſerere dictatoris iniuſſu auderet: pugnãdũ autẽ eſſe: ſi palã frumẽtũ
importare uellet: uideret: neq; clã ĩportãdi ſpes eſſet: farre ex agris circa undiq; cõuecto: cũ quãplura
Doliis ſecũdo flu. miſſum frumẽtũ caſilinũ
dolia cõpleſſet: nunciũ ad magiſtratũ Caſilinũ miſit: ut exciperẽt dolia: quæ amnis deferret: ĩ ſeq̄nti
nocte: intẽtis oĩbus ĩ flumẽ: ac ſpẽ ab nuncio romano factam: dolia medio amni miſſa defluxerunt.
Aequalitter iter omnes frumẽtũ diuiſum. Id poſtero quoq; die ac tertio factũ eſt: nocte & mittebanť:
& ꝑueniebant eo cuſtodias hoſtiũ fallebant. Imbribus deĩde cõtinuis citatior ſolito amnis trãſuer
ſo uertice dolia impulit ad ripam: quã hoſtes ſeruabant: ibi hærẽtia iter obnata ripis ſalicta aſpiciũ
tur: nũciatũq; Annibali eſt: & deĩde ĩtentiore cuſtodia cautũ: neq̄d falleret Vulturno ad urbẽ miſ-
ſum: nuces inde fuſæ a romanis caſtris: cũ medio amni ad Caſilinũ defluerẽt: cratibꝰ excipiebãtur.
Poſtremo ad id uentũ inopiæ ẽ: ut lora detractaſq; ſcutis pelles ibi feruida molliſſent aq̃: mãdare co
narenť: nec muribꝰ: aliõue aĩali abſtinerẽt: & oẽ hærbarũ radicumq; genus aggeribus ĩfimis muri
Annibalis uox
eruerent. Et cũ hoſtes obaraſſent: quicq̄d hærbidi terreni extra murũ erat: raparũ ſæmẽ iniecerũt: ut
Annibal eo ne uſq; dum ea naſcanť: ad Caſilinũ ſeſſurus ſum! exclamaret. Qui nullã pactionẽ auri
Deditio corũ q̄ ad caſilinũ erant
bus admiſerat: tum demũ ſecũ agi eſt paſſus de redemptione liberorũ capitũ. Septunces auri in ſin
gulos pretiũ cõuenit: fide accepta ſeſe tradiderunt: donec omne aurum ꝑſolutũ eſt: ĩ uincuſis habi-
ti. Tũ remiſſi Cumas cũ fide. Id uerĩꝰ eſt: quã ab equite ĩ abeuntis ĩmiſſo ĩterfectos. Prænestini ma-
xima pars fuere: ex quingentis ſeptuaginta: qui ĩ ꝑſidio fuerunt: minus dimidium ferrum fameſq;
abſumpſit. Cæteri ĩcolumes Præneſte cũ prætore ſuo Manitio ſcriba is antea fuerat: redierunt. Sta-
tua eius ĩdicio fuit. Præneſte ĩ foro ſtatuta: loricata: amicta toga: uelato capite: & tria ſigna cũ titulo
laminæ æneæ inſcripto Manitiũ pro militibus: qui Caſilini in ꝑſidio fuerint: uotum uouiſſe. Idem
titulus tribus ſignis ĩ ædẽ Fortunæ poſitis ſubiectus. Caſilinum oppidum redditũ cãpanis eſt: fir-
matũ ſeptingentorũ militũ de exercitu Annibalis præſidio: ne ubi pœnus inde abſceſſiſſet: Roma
ni ĩpugnarẽt Præneſtinis militibus romanus ſenatus duplex ſtipẽdiũ: & q̄nquennii militiæ uacatio
nẽ decreuit. Ciuitate cũ donarenť: ob uirtutẽ non mutauerũt. Peruſinorũ caſus obſcurior fama eſt:
quia nec ipſorũ monimẽto ullo eſt illuſtratus: nec decreto Romanorũ. Eodẽ tempore petellinos: q
uni ex brutiis mãſerant ĩ amicitia romana: nõ carthaginẽſes modo: q regionẽ obtinebant: ſed bruti
Petellini
quoq; cæteri ob ſeparata a ſe cõſilia oppugnabãt: quibus cũ obſiſtere malis nequirent: petellini lega
tos Romam ad præſidiũ petendũ miſerunt: quoꝝ preces lachrymæq;: inqueſtus enim flebiles: cũ
ſibi metipſi conſulere iuſſi ſunt: ſeſe ĩ ueſtibulo curiæ ꝓfuderunt: ĩgentẽ miſericordiam patribus: ac
populo mouerũt. Cõſultiq; iterũ a. M. Aemylio prætore patres: circũſpectis oĩbus imperii uiribꝰ fa
teri coacti: nihil iã lõginquis ſociis ĩ ſe præſidii eſſe: redire domum: fideq; ad ultimũ expleta: conſu-
lere ſibimetipſos in ꝑſenti fortuna iuſſerunt. Hæc poſteaquã renunciata legatio petellinis eſt: tantus
repẽte mœror pauorq; ſenatũ coꝝ cepit: ut pars ꝓfugiẽdi: qua q̄ſq; poſſet: ac deſerẽdæ urbis aucto
res eſſent: pars adiũgẽdi ſe cæteris brutiis: ac ꝑ eos dedẽdi Annibali: Vicit tamẽ ea pars: quæ nihil
raptim: nec temere agẽdũ: cõſulẽdũq; de ĩtegro cẽſuit. Relaxata poſtero die ꝑ minorẽ trepidationẽ
retinuerũt optimates: ut cõuectis oĩbꝰ ex agris urbẽ ac muros firmarẽt. Per idẽ fere tẽpus litteræ ex
Sicilia Sardiniaq; Romã allatæ. Priores ex Sicilia Octacilii ꝓprætoris ĩ ſenatu recitatæ ſunt. L. Fu
riũ ꝑtorẽ cũ claſſe ex Africa Lilybeũ ueniſſe: ipſum grauiter ictũ ſauciũ ĩ diſcrimie eſſe uitæ ultio: mi
litiæ naualibꝰ ſociis neq; ſtipẽdiũ: neq; frumẽtũ ad diẽ dari: neq; unde deť: eſſe: magnopere ſuade-
re: ut q̄primũ ea mittanť: ſibiq; ſi ita uideať: ex nouis ꝑtoribus ſucceſſorẽ mittãt. Eadẽq; ferme de ſti
pẽdio: frumẽtoq; ab. A. Cornelio Mãmula ꝓprætore ex Sardinia ſcripta. Reſpõſum utriſq; nõ eſſe:
unde mittereť. Iuſſiq; ipſi claſſibus ac exercitibꝰ ſuis cõſulerent. Octaciliꝰ ad unicũ ſubſidiũ Populi
Atť. ro. po. inopiam
Romãi Hieronẽ legatos cũ miſiſſet: ĩ ſtipẽdiũ q̄tum argẽtũ opus fuit: & ſex mẽſiũ frumẽtũ accepit.
Cornelio ĩ ſardiniæ ciuitates ſociæ benigne cõtulerũt. Et Romæ quoq; pp penuriã argẽti triumui-
ri mẽſarii rogatione Minutii tri. ple. facti. L. Aemylius qui cõſul cẽſorq; fuerat: &. M. Attiliꝰ Regulꝰ
qui bis cõſul fuerat: &. L. Scribõius Libo: q tum tribunus ple. erat: & duũuiri creati. M. &. C. Attiliꝰ
ædẽ cõcordiæ: quã. L. Manlius prætor uouerat: dedicauerunt. Et tres pontifices creati. Q. Cecilius
Metellus: Quintus Fabius Maximꝰ: &. Q. Fuluiꝰ Flaccus ĩ locũ P. Scãtinii demortui: &. L. Aemy
lii Pauli cõſulis: &. Q. Elii pæti: q ceciderũt pugna cãnẽſi: cũ cætera: q cõtinuis cladibꝰ fortuna mi-
nuerat: q̄tũ cõſiliis humanis aſſequi poterãt: patres expleſſẽt: tãdẽ ſe quoq;: & ſolitudinẽ curiæ: pau
citatẽq; cõuenientiũ ad publicũ cõſiliũ reſpexerũt: nõ enim poſt. L. Aemylium: &. C. Flaminium cen
ſores ſenatus electus fuerat. cũ tãtũ ſenatorum aduerſæ pugnæ ad hoc ſui quẽq; caſus ꝑ q̄nquẽniũ
Sp. Carbilius
abſumpſiſſent. Cũ de ea re. M. Aemylius prætor: dictatorẽ poſt Caſilinũ amiſſum ꝓfecto iã ad exer
citũ: expoſcẽtibus cunctis rettuliſſet: tum. Sp. Carbilius cũ longa oratione nõ ſolũ inopiã: ſed pau-
citatẽ etiam ciuium: ex quibus in patres legerentur: conqueſtus eſſet: explendi ſenatus cauſa: & iũ-
gẽdi arctius latini nominis cũ pro magna re ſe ſuadere dixiſſet: ut ex ſingulis populis latinorum bi

niſ ſenatoribus:ſi patres romani cẽſuiſſent:ciuitas daretur:atq; ĩ demortuoꝝ locũ ĩſenatũ legerent
Eam ſententiã haud æqoribus animis:q̃ ipſoꝝ quõdam poſtulatũ latinoꝝ patres audierũt:& cum
fremitus ĩdignãtium tota curia eẽt:& ꝑcipue Mãlius:eſſe & nunc ſtirpis eius uirũ diceret:q quondã
ĩ Capitolio cõſul minatꝰ eſſet:quẽ latinũ ĩ curia uidiſſet:cũ ſua manu ſe ĩterfecturũ. Q. Fabius Ma=
ximꝰ:nunq̃ rei ullius alieniore tp̃e mentionẽ factã ĩſenatu dixit:quã inter tam ſuſpẽſos socioꝝ aĩos:
ĩcertamq; fidẽ:id tãtum:qđ inſup ſollicitaret eos:eam uniꝰ hominis temeratiã uocem ſilẽtio oĩum
extinguendam eſſe:& ſiquid unquã arcani ſanctiue ad ſilẽdũ ĩ curia fuerit:id oĩum maxime tegendũ
occulẽdum:obliuiſcẽdum:pro non dicto habẽdũ eſſe. Ita eius rei oppreſſa mentio eſt. Dictatorẽ:q
cẽſor ante fuiſſet:uetuſtiſſimuſq; ex iis:q uiueret:cenſoriis eſſet:creari placuit:q ſenatũ legeret. Acci
riq;. C. Terẽtiũ ad dictatorẽ dicendũ iuſſerunt:q ex apulia relicto ibi ꝑſidio:cũ magnis itineribus
Romã rediſſet:nocte ꝓxima:ut mos erat. M. Fabiũ Buteonẽ ex. C. ſine magiſtro equitũ dictatorem
in ſex mẽſes dixit. Is ubi cũ lictoribus ĩ roſtra aſcẽdit:neq; duos dictatores tẽpore uno qđ nunquam
antea factum eſſet:ꝓbare ſe dixit:neq; dictatorẽ ſe ſine magiſtro eqtũ:nec cẽſoriã uim ꝑmiſſam uni
& eidẽ iterũ:nec dictatori niſi rei gerẽdæ cauſa creato ĩ ſex mẽſes datũ imperiũ:quæ ĩmoderata ſors
tẽpus ac neceſſitas fecerit. iis ſe modũ impoſiturũ:nam neq; ſenatu quẽquam moturum ex iis: quos
C. Flaminiꝰ. L. Aemylius cenſores ĩ ſenatũ legiſſent:trãſcribi tamẽ recitariq; eos iuſſurum:ne penes
unum hominẽ iudiciũ arbitriumq; de fama ac moribus ſenatoris fuerit:& ita ĩ demortuorũ locum
ſubiecturũ:ut ordo ordini:nõ homo homini ꝑlatus uideret. Recitato uetere ſenatu:ĩde primũ ĩ de
mortuorũ locũ legit:q poſt. L. Aemyliũ. C. Flaminiũ cẽſores curulẽ magiſtratũ cœpiſſent:necdum
in ſenatũ lecti eẽnt:ut qſq; coꝝ ſenator primꝰ creatꝰ erat:tũ legit:q ædiles:tribuni:prætores: quæſto
reſue fuerãt:tũ ex iis:q magiſtratus cepiſſent:q ſpolia ex Romão hoſte fixa domi haberent:aut ciui=
cam coronã accepiſſent:ita. clxxvii. cũ igenti approbatõe hominũ ĩ ſenatũ lectis:extẽplo ſe magiſtra
tu abdicauit:priuatuſq; de roſtris deſcẽdit:lictoribꝰ abire iuſſis:turbæq; ſe ĩmiſcuit priuatas agẽtiũ
res tempus hoc ſedulo terens ne deducẽdi ſui cauſa populũ de foro abduceret:neq; tamẽ elanguit
curã hominũ ea mora:frequẽteſq; eũ deduxerũt domũ. Cõſul nocte ĩſequẽti ad exercitũ rediit:non
facto certiore ſenatu:ne comitiorũ cauſa ĩ urbe retineret. Poſtero die cõſultus a. M. Pomponio præ
tore ſenatꝰ decreuit dictatori ſcribẽdũ:uti ſe e rep. cẽſeret eſſe:ad cõſules ſubrogãdos ueniret cũ ma
giſtro equitũ:& prætore. M. Marcello:ut ex iis præſentibus noſcere patres poſſent:quo ſtatu reſpu.
eſſet:cõſiliaq; ex rebꝰ caperent. Qui acciti erant:omnes uenerunt:relictis legatis:q legionibus præ
eſſent. Dictator de ſe pauca ac modice locutus:ĩ magiſtrũ equitnm. T. Sempronium Gracchũ ma=
gnam partem gloriæ uertit. Comitia edixit:quibus. L. Poſthumius. iii. abſens:qui tum Galliã ꝓui
ciã obtinebat: & Semproniꝰ Gracchus:qui tum magiſter equitum:& eo occurrerat:conſules crea
rentur. Prætores ĩde creati. M. Valerius Leuinus. Ap. Claudius Pulcher. Fuluiꝰ Flacchꝰ. Q. Mutiꝰ
Scæuola. Dictator creatis mgr̃atibꝰ. Theanũ ĩ hyberna ad exercitũ rediit:relicto magiſtro eqtũ Ro
mæ:q cũ poſt paucos dies mgr̃atũ initurꝰ eẽt:de exercitibꝰ ſcribẽdis cõparãdiſq; ĩ ãnũ pr̃es cõſuleret.

Duo rõæ dictato= res uno tempore

L. Po= ſthũius T. Sem= pronius conſ.

Cum eæ res maxime agerent:noua clades nunciata:alia ſuper aliã cumulante in eum annũ for
tuna. L. Poſthumiũ cõſulem deſignatam in Gallia ipſum:atq; exercitum deletos. Silua erat uaſta. Li
tana Galli uocãt:qua exercitũ traducturus erat:eius ſiluæ dextera leuaq; circa uiã Galli arbores
ita ĩciderant:ut immotæ ſtarent:momẽto leui impulſæ occiderent. Legiones duas Romanas habe
bat Poſthumius:ſociumq; ab ſuperbo mari tantũ cõſcripſerat:ut. xxv. milia armatorum ĩ agros ho=
ſtium ĩduxiſſet. Galli ora extremæ ſiluæ cum circunſediſſent:ubi intrauit agmen ſaltum:tum extre=
mas arborũ ſuccisarum impellunt:alia in aliam inſtabilem per ſe ac male hærentem incidentes anci
piti ſtrage arma uiros equos obruerunt:ut uix decem homines effugerent:Nam cum exanimati plæ
riq; eſſent:arborum truncis:fragmentiſq; ramorum cæteram quoq; multitudinem inopinato malo
trepidam galli ſaltum omnem armati circunſidentes ĩterfecerunt:paucis e tãto numero captis:qui
fluminis pontẽ petentes:obſeſſo ante ab hoſtibus põte:interclusi ſunt. Ibi Poſthumius omni ui ne
caperet:occubuit:ſpolia corporis:caputq; ducis ꝑciſum Boii ouantes:templo quod ſanctiſſimum
eſt apud eos ĩtulerunt:purgato ĩde capite:ut mos eſt iis:caluam auro cælauerunt:idque ſacrũ uas
erat:quo ſolemnibꝰ libarent:poculumq; idem ſacerdoti eſſe:ac templi Antiſtibus ꝑda quoq; haud
minor gallis:quã uictoria fuit:nam & ſi magna pars animaliũ ſtrage ſiluæ oppreſſa erat:tamen cæ
teræ res:quia nihil diſſipatum fuga eſt:ſtratæ ꝑ omnem iacentis agminis ordinem ĩuẽtæ ſunt. Hæc
nunciata clade cũ ꝑ dies multos ĩ tanto pauore fuiſſet ciuitas:ut tabernis clauſis:uelut nocturna ſo
litudine ꝑ urbem acta:ſenatꝰ ædilibus negotium daret:ut urbem circũirent:apeririq; tabernas:&
mœſticiæ publicæ ſpeciem urbi demi iuberent. Tum. T. Sẽproniꝰ ſenatum habuit:conſolatuſq; pe
tres eſt & adhortatꝰ:ne qui cãnẽſi ruinæ nõ ſuccubuiſſent:ad minores calamitates animos ſummit
terent. Qđ ad Carthaginenſes hoſtes Annibalemq; attinet:ꝓſpera modo eſſet ſicut ſperaret:fortũa
gallicũ bellũ & omitti tuto & differi poſſe:ultionemq; eã fraudis ĩ deorũ ac Po. Ro. poteſtate fore.
De hoſte pœno exercitibuſq; ꝑ quos id bellũ gereretur:conſultandũ:atq; agitandum. Ipſe primum
quid peditũ equitumq;:qd ciuiũ:quid ſociorũ ĩ exercitu eſſet dictatoris:diſſeruit. Tum Marcellus
ſuarũ copiarũ ſummã expoſuit. Quid ĩ Appulia cũ. C. Terentio conſule eſſet:a peritis quæſitũ eſt:
duo ne cõſulares exercitus ſatis firmati tantũ bellũ efficerent:inibatur ratio. Itaq; Galliam quãquã
ſtimulabat iuſta ira:omitti eo ãno placuit:Exercitꝰ dictatoris cõſuli decretus ẽ. De exercitu eos q ex

Recens Rõana clades ĩ Gallia

fuga cannenſi eſſent:in Siciliæ caſtra duci:atqꝫ ibi militare:donec ĩ Italia bellũ eſſet:placuit.Eodẽ ex
dictatoris legionibꝰ reiici militẽ:minimi quemqꝫ roboris:nullo præſtituto militiæ tẽpore:niſi qđ
ſtipẽdiorũ legitimorũ eſſet.Duæ legiões urbanæ alteri cõſuli:q̃ ĩ locũ.L.Poſthumii ſuffectus eẽt:de
cretæ ſunt.Eumqꝫ cũ primũ ſaluis auſpiciis poſſet:creari placuit.Legiones ꝑterea duas prio quoqꝫ
tempore ex Sicilia acciri:atqꝫ inde cõſul cui legiões urbanæ eueniſſent:militũ ſumeret:quãtũ opus
eſſet.C.Terẽtio cõſuli ꝓpagari in annũ imperiũ:neqꝫ de eo exercitu:quẽ ad præſidium Appuliæ
haberet:quicquam minui.Dum hæc gerunt̃ in Italia apparanturqꝫ nihilo ſegniꝰ in Hiſpania bellũ
erat:ſed ad eam diẽ magis proſperũ romanis.P.&.Gn.Scipiões iter ſe partitis copiis:ut Gn.terra.P.
Mari nauibuſqꝫ rẽ gereret.Aſdrubal pœnoꝝ iperator neutri parti uirium ſatis fidens:ꝓcul ab ho-
ſte iteruello ac locis tutis tenebat ſe:cui multũ ac diu obteſtanti quattuor milia peditum & quīgẽti
equites ĩ ſupplemẽtũ miſſi ex Africa ſunt.Tum refecta tandem ſpe caſtra propius hoſtẽ mouit:claſ
ſemqꝫ & ipſe inſtrui parariqꝫ iubet ad ĩſulas maritimãqꝫ oram tutandũ.In ipſo impetu mouendarũ
de integro rerũ ꝑtulit eũ præfectorũ nauium tranſitio:qui poſt claſſem ad Iberũ ꝑ pauorẽ deſertam
grauiter ĩcrepiti:nunquã deinde ſatis fidi aut duci:aut Carthagĩnẽſiũ rebꝰ fuerant.Fecerãt ii trãſfu
gæ motũ ĩ tartheſiorũ gentẽ:deſciuerantqꝫ iis actoribus urbes aliquot:una etiã ab ipſis ui capta fue
rat.In eam gentẽ uerſum ab romanis bellũ ẽ:ĩfeſtoqꝫ exercitu Aſdrubal ingreſſus agrũ hoſtium pro
captæ ante dies paucos urbis mœnibus.Calbũ nobilẽ tartheſioꝝ ducẽ eũ ualido exercitu caſtris ſe
detinẽtem aggredi ſtatui.Præmiſſa ergo leui armatura:quæ eliceret hoſtis ad pugnã:peditũ partem
Carth.metus in cartheſiis — ad depopulãdũ ꝑ agros paſſim dimiſit:ut palãtes exciperẽt:ſimul & ad caſta tumultꝰ erat:& ꝑ agros
fugaqꝫ & cædes.Deĩde undiqꝫ diuerſis itineribꝰ cũ ĩ caſtra ſe recepiſſent:adeo repẽte deceſſit animis
pauor:ut nõ ad munimẽta modo defendenda ſatis aĩorũ eſſet:ſed etiam ad laceſſendũ hoſtẽ prælio
Erũpunt igit̃ agmine e caſtris tripudiãtes more ſuo:repẽtinaqꝫ eoꝝ audacia terrorẽ hoſti paulo añ
ultro laceſſenti ĩcuſſit:itaqꝫ & ipſe Aſdrubal ĩ collem ſatis arduũ:tutumqꝫ flumine etiã obiecto tum
copias ſubducit:& præmiſſam leuẽ armaturã:equiteſqꝫ palãtes eodem recepit:nec aut colli:aut flu
mini ſatis fidẽs uallo caſtra ꝑmuniit.In hoc alterno pauore certamina aliquot ſunt cõtracta:nec nu
mida hiſpano eques par fuit:nec iaculator maurꝰ cetrato uelocitate pari:robore animi uiriũqꝫ ali
aliquãtũ ꝓſtãti.Poſteaq̃ nec illicere pœnũ ad certamẽ obuerſatiˀ caſtris poterãt:neqꝫ caſtrorũ oppu-
gnatio facilis erat:urbẽ Aſcuã quo finis hoſtiũ ĩgrediens Aſdrubal frumentũ:cõmeatuſqꝫ alios cõ
uexerat:ui capiunt:omniqꝫ circa agro potiunt̃:nec iã aut ĩ agmine:aut ĩ caſtris ullo ĩperio cõtineri.
Cædũtur carthesii — Quã ubi negligẽtiã ex re ut fit:bene geſta oriri ſẽſerat Aſdrubal:cohortatus milites ut palãtes ſine ſi
gnis hoſtes aggrederentur:degreſſus colle ꝑgit ire acie iſtructa ad caſtra.Quẽ ut adeſſe tumultuoſe
nũciare:fugiẽtes ex ſpeculis ſtationibuſqꝫ attulere:ad arma cõclamatũ.Ut quiſqꝫ arma ceperat ſine ſi
gno:ſine ĩperio ĩcõpoſiti:inordinati ĩ ꝓliũ ruunt:iã primi cõſeruerãt manꝰ:cũ alii cateruati currerẽt:
alii nõdũ e caſtris exiſſent:tũ prio ipſa audacia terruere hoſtẽ.Deĩde rari ĩ cõfertos illati:cũ paucitas
parũ tuta eſſet:reſpicere alii alios:& undiqꝫ pulſi coire ĩ orbẽ:& dũ corporibꝰ applicant̃:armaqꝫ ar-
mis iũgunt:ĩ arctũ cõpulſi:cũ uix mouẽdis armis ſatis ſpatii eẽt corona militum cicti ad multũ diei
cædunt̃.Exigua pars eruptione facta ſiluas ac mõtes petit:pariqꝫ terrore & caſtra ſunt deſerta:& uni
uerſa gens poſtero die ĩ deditionẽ uenit:Nec diu ĩpacato mãſit.Nã ſubide ab Carthagine allatũ eſt:
ut Aſdrubal prio quoqꝫ tẽpore ĩ Italiã exercitũ duceret:quæ uulgata res ꝑ Hiſpaniã oĩum fere aĩos
ad romanos auertit:itaqꝫ Aſdrubal extẽplo litteras Carthaginẽ mittit:ĩdicans q̃to fama ꝓfectionis
ſuæ damno fuiſſet.Si uero ĩde ꝑgeret:priuſq̃ Iberũ trãſiret:romanoꝝ Hiſpaniam fore:nã ꝓterq̃ qđ
nec præſidiũ:nec ducẽ haberet:quẽ relinqueret ꝓ ſe eẽ ĩpatores romanos:quibus uix æquis uiri
bus reſiſti poſſet:itaqꝫ ſi ulla Hiſpaniæ cura eẽt:ſucceſſorẽ ſibi cũ ualido exercitu mitterẽt:cui ſi oĩa
ꝓſpere euenirẽt:nõ tamẽ ocioſam prouiciam fore.Hæ litteræ q̃q̃ primo admodum mouerunt ſena
tum:tamẽ q̃a Italiæ cura prior erat:nihil de Aſdrubale:neqꝫ de copiis eiꝰ mutatũ ẽ.Himilco cũ exer
citu iuſto & aucta claſſe ad retinẽdũ terra mariqꝫ:ac tuẽdã Hiſpãiã ẽ miſſus:q̃ ut pedeſtres naualeſqꝫ
copias traiecit:caſtris cõmunitis:nauibuſqꝫ ſubductis:& uallo circũdatis cũ eq̃tibꝰ delectis ipſe:quã
tum maxie accelerare poterat:ꝑ dubios ĩfeſtoſqꝫ populos iuxta intentꝰ ad Aſdrubalẽ ꝑuenit.Cũ de
creta ſenatus mãdataqꝫ expoſuiſſet:atqꝫ edidiciſſet ipſe ĩuicẽ:quẽadmodũ tractãdũ bellũ in Hiſpa-
nia foret:retro in ſua caſtra rediit:nulla re quã celeritate tutior:quod undiqꝫ abierat:ãteq̃ populi cõ
ſentirẽt.Aſdrubal:priuſquã moueret caſtra ꝑecunias ĩperat populis omnibus ſuæ diciõis:ſatis gna
rus Annibalẽ trãſitus quoſdã pretio mercatũ:nec auxilia gallica aliter:quam cõducta habuiſſe:ĩopẽ
tãtum iter ĩgreſſũ uix penetraturũ ad alpes fuiſſe.Pecuniis igitur exactis:ab Iberum deſcendit:De
creta carthaginenſiũ:& Aſdrubalis iter:ubi ad romanos ſunt ꝑlata:omnibus omiſſis rebus ambo
duces iunctis copiis:ire obuiã cœptis:atqꝫ obſiſtere parant:rati:ſi Annibali uix ꝑ ſe ipſi tolerando
Italiæ hoſti:Aſdrubal dux:atqꝫ hiſpanenſis exercitus eſſet iunctus illis:romani finẽ imperii fore.His
anxii curis ad Iberũ cõtrahunt copias:& tranſito amne:cum diu conſultaſſent:utrum caſtra caſtris
cõferrent:an ſatis haberent ſociis carthaginenſiũ oppugnandis morari ab itinere ꝓpoſito hoſtem
Aſdrubal iuſſꝰ parat ĩ Italiã trãſire — urbem a ꝓpiquo flumie Iberam appellatã opulentiſſimã ea tempeſtate regionis eius oppugnare pa
rant:qđ ubi ſenſit Aſdrubal:ꝓ ope ferẽda ſociis ꝑgit ipſe ire ad urbẽ deditã nuꝑ ĩ fidẽ Romanorũ
oppugnandã.Ita iã cœpta obſidio a romanis eſt & uerſum ĩ ipſum Aſdrubalẽ bellũ:quinqꝫ miliũ
ĩteruallo caſtra diſtãtia habuere paucos dies:nec ſine leuibus ꝓliis:nec ut ĩ aciẽ exirent.Tandẽ uno

eodemq; die uelut ex compoſito utrinq; ſignum pugnæ ꝓpoſitum eſt:atq; omnibus copiis i cāpum
deſcēſum ē. Triplex ſtetit acies romana:peditū pars ante ſigna locata:pars poſt ſigna accepta:eqtes
cornua cixere: Aſdrubal mediā aciē hiſpanis firmat:i cornibꝰ dextero pœnos locat:leuo afros:mer
cænariorumq; auxilia eqtū:numidas pœnorum peditibus:cæteros afros ꝓ cornibus opponit.Nec
omnes numidæ i dextero locati cornu:ſed qbus deſultorū i modum binos trahētibus equos inter
acerrimā ſæpe pugnam:i recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat:tāta uelocitas ipſis:
tamq; docile equorum genus eſt.Cum hoc modo inſtructi ſtarēt.Imperatorū utriuſq; partis haud — Quid
ferme diſpares ſpes erant: nam neq; multum quidē aut numero:aut genere militum hi aut illi præ — des ulto-
ſtabant.Militibus longe diſpar animus.Romanis enim quanq̄ procul a patria pugnarent facile ꝑ — rii ſūt eq.
ſuaſerant duces ꝓ Italia:atq; urbe Roma eos pugnare:itaq; uelut quibus reditꝰ i patriam eo diſcri
mine pugnæ uerteret:obſtinauerat animis uincere:aut mori.Minus ꝑtinaces uiros habebat altera
acies:nam maxima pars hiſpani erāt:qui uinci Hiſpania:quam uictores in Italiam trahi malebāt:
primo igitur cōcurſu:cū uix pila coniecta eſſent:media acies retulit pedē inferentibuſq; ſeſe magno
impetu romanis terga uertit.Nihilo ſegnius in cornibus prælium fuit.Hic pœnus:hic afer urget:
& uelut i circūuentos prælio ancipiti pugnant.Sed cum in medium tota iā coiſſet Romana acies:
ſatis uirium ad dimouēdum hoſtium cornua habuit:ita duo diuerſa ꝓlia erāt:utroq; romani:ut q
pulſis tandem mediis:& numero:& robore uirorū præſtarent:haud dubie ſuperarūt.Magna uis ho
minum ibi occiſa:& niſi hiſpani:uis dum conſerto prælio:tam effuſe fugiſſent:perpauci ex tota ſup
fuiſſent acie.Equeſtris pugna nulla admodum fuit: quia ſimul iclinatā aciē mediam mauri numi
dæq; uiderunt:extēplo fuga effuſa nuda cornua elephātis quoq; præ ſe acti deſeruere.Et Aſdrubal — Vincitur
uſq; ad ultimū euentum pugnæ moratꝰ e media cæde cum paucis effugit.Caſtra Romani cepere: — Aſdru-
atq; diripuere.Ea pugna:ſiqua dubia i Hiſpania erāt.Romanis adiunxit.Aſdrubaliq; nō modo in — bal a ſci-
Italiam traducendi exercitus:ſed ne manēdi quidē ſatis tuto i Hiſpania ſpem reliqt.Quæ poſteaq̄ — pionibus
literis Scipionū Romæ ſunt uulgata:nō tam uictoria:quam prohibito Aſdrubalis in Italiā trāſi
tu lætabanť.Dum hæc i Hiſpania geruntur:Petellia in brutiis aliquot poſt menſibus quam cœpta
oppugnari erat:ab Himilcone præfecto Hannibalis expugnata eſt.Multorumq; ſanguinē ac uul-
neribꝰ ea pœnis uictoria ſtetit.Nec ulla magis ui obſeſſos:quā fames expugnauit:abſumptis eni fru — Strabo
gum alimentis carniſq; omnis generis quadrupedum ſutrinæq; poſtremo coriis:herbiſq;:& radici — petiliam
bus:& corticibus teneris:ſtructiſq; rhois ueſcebanť uiſcereq;:nec anteq̄ uires ad ſtandum in muris — Lucano
ferendaq; arma deerant:expugnati ſunt.Recepta Petellia:pœnus ad Conſentiam copias traducit. — rum eſſe
Quam minus ꝑtinaciter defenſam intra paucos dies in deditionem accepit.Iiſdem ferme diebꝰ & — ait Vide
brutiorū exercitus Crotonē græcam urbē circunſedit:opulentam quondam armis uiriſq;:iā adeo — ne rubis
multis magniſq; cladibus afflictā:ut omnis ætatis minus uiginti milia ciuium ſupereſſent:itaq; ur — ꝓ rohis
be defenſoribus uaſtata facile potiti ſunt hoſtes.Aræ tantū retentæ:in quibus inter tumultū captæ — ſit legen
urbis e media cæde quidā effugere.Et locrēſes deſciuere ad brutios pœnoſq; ꝓdita multitudie a pri — dum aut
cipibus.Regini tantūmodo regionis eius:& in fide erga romanos:& ꝑtātis ſuæ ad ultimū māſerūt. — ranis
In Siciliā quoq; eadē inclinatio animorū ꝑuenit:& ne domus quidem Hieronis tota ab defectiōe
abſtinuit:nāq; Gelo maximus ſtirpis:cōtempta ſimul ſenectute patris ſimul poſt cānenſem cladē ro
mana ſocietate ad pœnos deficit:mouiſſetq; i Sicilia res:niſi mors adeo opportuna:ut patrē quoq;
ſuſpicione aſꝑgeret:armātem eū multitudinē:ſollicitātēq; ſocios abſumpſiſſet.Hæc eo anno in Ita-
lia i Africa:i Sicilia:i Hiſpania uario euētu acta.Exitu āni.Q.Fabius Maximꝰ a ſenatu poſtulauit:
ut ædem Veneris Erycinæ:quā dictator uouiſſet:dedicari liceret.Senatus decreuit:ut.T.Sēpronīꝰ
cōſul deſignatus:cū primū iniſſet:ad populū ferret:ut duū uiros eſſe iuberēt ædis dedicādæ cā.Et
M.Aemylio Lepido:q bis cōſul & augur fuerat:filii tres Lucius:Marcus.Quitꝰ ludos funebres ꝑ
triduū:& gladiatorū paria duo &.xx.per triduum i foro dederāt.Aediles curules.C.Lectoriꝰ.&.T.
Sempronius Gracchus cōſul deſignatus: q in ædilitate magiſter eqtū fuerat:ludos romanos fece-
rāt: qui ꝑ triduū iſtaurati ſunt: Plebeii ludi.M.Aurelio Cotta &.M.Claudio Marcello ter iſtaurati — Ludi fu-
ſunt.Circūacto tertio āno punici belli.T.Sēproniꝰ cōſul idibꝰ Martiis magiſtratū iniit:Prætoreſq; — nebres
Fuluiꝰ Flaccꝰ: q ante cōſul cenſorq; fuerat :urbanam.M.Valerius Leuinus peregrinam ſortem in
iuriſditione habuit.Ap.Claudiꝰ Pulcher Siciliam.Qu.Mutius Scæuola Sardiniā ſortiti ſunt.M.
Marcello ꝓconſuli imperium eſſe populꝰ iuſſit:quod poſt Cannenſem cladem unus romanorum
imperatorum i Italia ꝓſpere rem geſſit.Senatus quo die primum eſt in Capitolio cōſultus decre-
uit:ut quo anno duplex tributum imperaretur:ſimplex cōfeſtim exigeretur:ex quo ſtipendium præ
ſens omnibus militibus daretur:præter quā qui milites ad Cannas fuiſſent.Inde de exercitibus ita
decretū eſt: ut duabus legionibus urbanis. T.Semproniꝰ cōſul Cales ad cōueniendum diem edi-
ceret.Inde ſex legiones i caſtra Claudiana ſupra Sueſſulā deducerenť.Quæ ibi legiones eēnt:erat
autē cannenſis maxime exercitus:eas.Ap.Claudius Pulcher Prætor in Siciliā traiiceret.Quæq; in
Sicilia eſſent.Romam deportarenť.Ad exercitum:cui ad cōueniendum Cales dies edicta erat.M.
Marcellus Claudiꝰ miſſus:iſque iuſſus i caſtra Claudiana deducere urbanas legiones.Ad ueterē
exercitum accipiendum deducendūq; in Siciliam.T.Metilius Croto legatus ab Ap.Claudio eſt
miſſus.Taciti primo expectauerant homines:uti cōſul comitia collegæ creando haberet.Deinde
ubi ablegatum:uelut de induſtria.M.Marcellum uiderunt:quem maxime conſulem in eum annū.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Menti & Veneri ædes dedicatæ

Vide ne paratos nō patres ſit legendum

ob egregie in prætura res geſtas creari uolebant:fremitus i curia eſt ortus.Quod ubi ſenſit conſu.
Vtrūq; iquit:e rep.fuit.P.C.&.M.Claudiū ad ꝑmutandos exercitus in campaniam proficiſci:& co
mitia nō prius edici:quam is idē cōfecto:qđ mandatum eſt negotio reuertiſſet:ut uos cōſulē quem
tēpus reip.poſtularet:quēq; maxime uultis:haberetis.Ita de cōitiis:donec rediit Marcellus:ſilentiū
fuit.Interea duumuiri creati ſunt.Q.Fabius Maximus & Attilius Craſſus ædibꝰ dedicādi.Menti
Attiliꝰ.Fabius Veneri Erycinæ Vtraq; i capitolio ē:canali uno diſcretæ:Et de trecētis eqtibꝰ cāpa
nis:q i Sicilia cum fide ſtipēdiis emeritis Romā uenerāt delatū ad populū:ut ciues Romani eēnt:
Itē uti municipes cumani eſſent:pridie quā populus cāpanus a Populo Romano defeciſſet:maxie:
ut hoc ferretur:mouerat:qđ quorum hominum eſſent:ſcire ſeipſi negabant:uetere patria relicta in
eam:in quam redierant:nondum aſciti:Poſteaquā Marcellus ab exercitu rediit:comitia uni conſuli
rogando in locū.L.Poſthumii edicuntur.Creatur igenti conſenſu Marcellus:qui extemplo magi
ſtratum acciperet:cui ineunti cōſulatū:cum renuiſſet:uocati augures:uitio creatum uideri ꝓnun
ciauerunt. Volones quoq; patres ita fama ferebant:quod tū primo duo plebeii cōſules facti eēnt:
id deis cordi nō eſſe:in locū Marcelli:ubi is ſe magiſtratu abdicauit:ſuffectus Fabius Maximus.iii.

Mare arſit eo āno.Ad Sinueſſam bos equuleū pepit.Signa Ianuuini ad Iunonis Soſpitæ cruore
manauere.Lapibuſq; circa id tēplū pluuit:ob quē ibrē nouēdiale ut aſſolet:ſacrū fuit:cæteraq; ꝓdi
gia cū cura expiata.Cōſules exercitꝰ iter ſe diuiſerunt:Fabio exercitꝰ:cui.M.Iunius dictator ꝑfuerat:
euenit.Sēpronio uolentes:q fierēt:& ſocioꝝ.xxv.milia.M.Valerio ꝑtori legiones:quæ ex Sicilia re
diſſent:decretæ.M.Claudiꝰ ꝓcōſul ad eū exercitū:q ſupra Sueſſulā Nolæ ꝑſideret:miſſus.Prætores
i Siciliā ac Sardiniā ꝓfecti.Cōſules edixerūt:quotiēs ſenatū uocaſſēt ſenatores:qbuſq; i ſenatu dice
re ſniam liceret:ad portā Capenā cōuenirēt:ꝑtores:quorū iuriſdicio erat:tribunalia ad diſciplinā
publicā poſuerūt:eo uadimonia fieri iuſſerūt: ibiq; eo anno ius dictū ē.Interim Carthaginē:unde
Mago frater Annibalis.xxii.milia peditū:& eqtes mille qngentos:elephātos.xi.argenti talēta multa
i Italiā tranſmiſſurꝰ erat:cū ꝑſidio.lx.nauiū lōgarū nūcius defert i Hiſpania rē male geſtā:oēſq; ferme
eiꝰ ꝓuinciæ populus ad rōanos defeciſſe.Erāt:q Magonē cū claſſe ea copiiſq; omiſſa Italia i Hiſpaniā
auerterēt:Cū Sardiniæ recipiēdæ repētina ſpes affulſit.Paruū ibi exercitū romanū eē:ueterē ꝑtorē i
de Corneliū ꝓuinciæ peritū decedere:nouū expectari.Ad hoc feſſo iā aīos ſardorū eſſe diuturnitate

Attur. Bellorū utrique apparatus

iperii:& ꝓxio iis āno acerbe atq; auare iperatū:graui tributo:& collatiōe iniqua frumēti oppreſſos:
nihil deeſſe aliud:quā auctorē:ad quē deficerēt.Hæc clādeſtina legatio ꝑ pricipes miſſa erat:maxie
eā rem moliēte Harſicora:q tum auctoritate atq; opibus lōge primus erat.His nūciis prope uno tē
pore turbati:erectiq; Magonē cū claſſe ſua copiiſq; i Hiſpaniā mittunt.In Sardiniā Aſdrubalē co
gnomēto Caluū deligunt ducē:& tātum ferme copiarū:quantū Magoni decernunt:& Romæ cōſu
les tranſactis rebus:quæ i urbe agēdæ erant:mouebāt ſeſe iā ad bellū.T.Sēpronius militibꝰ Sinueſ
ſam diē ad cōueniēdū edixit:&.Q.Fabius conſulto prius ſenatu:ut frumenta omnes ex agris ante
calendas iulias prias i urbes munitas cōueherēt:q nō iuexiſſent:eoꝝ ſe agrū populatuꝝ:ſeruos ſub
haſta uænditurū:uillas icēſuꝝ ꝑtoribꝰ qdē qui ad ius dicēdū creati erant uacatio a belli adminiſtra
tione data ē.Valeriū ꝑtorē i Appuliā ire placuit ad exercitū a Terētio accipiēdū:cū ex Sicilia legio
nes ueniſſēt:iis potiſſimū uti ad regionis eius ꝑſidiū terētianū mitti cū aliquo legatorū.Et.xxv.na
ues.M.Valerio datæ ſunt:qbus orā maritimā iter Brūduſiū & Tarētū tutari poſſet.Par nauiū nu
merus.Q.Fuluio ꝑtori urbis decretꝰ:ad ſuburbana littora tutāda.C.Terētio ꝓcōſuli negotiū da
tū:ut i piceno agro cōquiſitionem militum haberet:lociſq; iis præſidio eſſet.Et.T.Attilius Craſ
ſus:poſteaquā ædem Mentis in Capitolio dedicauit:in Siciliam cū imperio qui claſſi ꝑeſſet:miſſꝰ.

In hanc dimicationē duorū opulētiſſimorū i terris populorū oēs reges gēteſq; aīos itēderant:iter
quos Philippus rex Macedonū eo magis:quo ꝓpior Italiæ:ac mari tātū Ionio diſcretus erat.Is ubi
primū fama accepit Annibalē alpes trāſgreſſum:ut bello iter romāos pœnūq; orto lætꝰ erat:ita utri
us populi mallet uictoriā eſſe:icertis adhuc uiribus fluctuatꝰ aīo fuerat.Poſteaq̃ tertia iā pugna:ter
tia uictoria cū Annibale & pœnis erat:ad fortunā iclinauit:legatoſq; ad Annibalē miſit:q uitantes
portꝰ Brūdiſinū Tarētinūq;: qa cuſtodiis nauiū romāorū tenebant:ad Laciniæ Iunonis tēplū iter
rā egreſſi ſunt.Inde ꝑ Appuliā petētes Capuā media i ꝑſidia romana illa ſunt:deductiq; ad.M.Va
leriū Leuinū ꝑtorē circa Numeriā caſtra habēte.Ibi itrepide Xenophanes legatū ſe a pricipes a Philip
po rege ſe miſſum ait ad amicitiā ſocietatēq; iūgēdā cū Populo Romāo:mādata habere ad cōſules
ſenatū populumq; romanū.Inter defectiones ueterū ſociorū Valerius noua ſocietate tā clari regis
lætus admodū hoſtē ꝓ hoſpite comiter accepit.Dat:q proſequant:itineraq; cū cura demonſtrant:
quæ loca:quoſq; ſaltus aut hoſtes:aut Romani teneant:Xenophanes ꝑ præſidia romana in Cāpa
niam:inde:q̃ proximū fuit in caſtra Annibalis ꝑuenit.Fœduſq; cū eo:atq; amicitiā iungit legibus
hiis:ut Philippus rex quāmaxima claſſe:ducētas autē naues uidebant effecturus:i Italiā traiiceret:
& uaſtaret maritimā orā:bellū pro parte ſua terra mariq; gereret.Vbi debellatū eēt.Italia omnis cū

Philippꝰ rex cū pœnis fœdꝰ iungit

ipſa urbe Roma Carthaginenſiū:atq; Annibalis eēt:prædaq; omnis Annibali cederet.Perdomita
Italia nauigarent in Græciā:bellumq;:cum quibus regibus placeret:gererent:quæ ciuitates conti
nentiſq; inſulæ ad Macedoniam uergunt:eæ Philippi:regniq; eius eſſent.In has ferme leges iter pœ
nū ducē:legatoſq; Macedonū ictum fœdus.Miſſiq; cum iis ad regis ipſius firmandam fidē legati
Giſco:& Boſtar:& Mago:eodēq; ad Iunōis Laciniæ tēplū:ubi nauis occulta i ſtatiōe erat:ꝑuenīūt.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Inde ꝑfecti:cum iam altum tenerent:cōſpecti a claſſe romana ſunt:quæ præſidio erat Calabriæ lit
toribus.Q.Valeriꝰ Flaccus Corcyreos ad ꝑſequendā trahendāq; nauiū cū miſiſſet:primo ſugere
regii conati:deinde ubi celeritate uicti ceſſerunt tradunt ſe romanis:& ad p̄fectum claſſis adducti:
cum quæreret:q & unde & quo tenderent curſum.Xenophanes primo ſatis iā ſemel felix mendaciū
ſtruere:a Philippo ſe ad romanos miſſum:ad.M.Valerium ad quē unum iter fuit tutū ꝑueniſſe:Cā
paniā ſuperaſſe nequiſſe:ſepta hoſtiū p̄ſidis.Deinde ut punicus cultus:habituſq; ſuſpectos legatoſ
fecit Annibalis:īterrogatoſq; ſermo ꝓdidit:tū cōitibus eoꝝ ſeductis:ac metu territis:litteræ quoq;
ab Annibale ad Philippū iuentæ:de pace īter regem macedonū pœnumq; ducem.Quibꝰ ſatis co
gnitis:optimū uiſum eſt captiuos cōiteſq; eoꝝ Romā ad ſenatū aūt cōſules:ubicunq; eſſent quāpri
mū deportare.Ad id celoces quinq; naues delectæ:ac.L.Valerius Antias:q p̄eſſet:miſſus:eiq; mā
datū ut ī omnis naues legatos parti cuſtodiendos diuideret:daretq; operā:ne qđ iis colloquiū īter
ſe neue cōmunicatio cōſilii eſſet.Per idem tempus Romæ cū.A.Cornelius Mamula ex Sardinia ꝓ
uincia decedens retuliſſet:q ſtatu rerū ī inſula eſſet:ad bellū ac defectionem oīs ſpectare.Qu.Minu
tiū:qui ſucceſſiſſet ſibi grauitate cæli aquarumq; aduenientem exceptum:nō tā in periculoſum:quā
longū morbū implicitum diu ad belli uim ſuſtinendā inutilem fore:exercitumq; ibi:ut ſatis firmū
pacatæ prouinciæ p̄ſidem eſſe:ita parū bello:qđ motum iri uideretur:decreuerunt p̄res: ut Fuluiꝰ
Flaccus quinq; milia peditum:equites trecentos ſcriberet:eamq; legionem primo quoq; tempore
in Sardiniam traiiciendam curaret:mitteretq; cū imperio q:quem ipſi uideretur:rem gereret quo-
ad Minutius cōualuiſſet.Ad eā rem miſſus eſt.T.Manlius Torq̄tus:qui bis cōſul cenſorq; fuerat
ſubegeratq; ī cōſulatu ſardos:Sub idem fere tempus & a Carthagine in Sardiniā claſſis miſſa duce
Aſdrubale:cui Caluo cognomen erat:fœda tempeſtate uexata ad Baleares īſulas ducit:ibiq; adeo
nō armamenta modo:ſed etiā aluei nauiū q̄ſſati erant:ſubducti:naues dum reficiunt:aliquantū tē
poris triuerunt.In Italia cū poſt cannenſem pugnā fractis partis alterius uiribus:alterius mollitis
animis ſegnius bellū eſſet: campani ꝑ ſe adorti ſunt rem cumanam ſuæ dicionis facere:primo ſolli
citantes:ut ab romanis deficerent:ubi id parū ꝓceſſit:dolum ad capiendos eos cōparant.Cāpanis
oībus ſtatutū ſacrificiū ad Hamas:eo ſenatū campanum uenturū certiores cumanos fecerunt:petie
runtq;:ut cumanꝰ eo ſenatꝰ ueniret ad cōſultandū cōmuniter:ut eoſdem uterq; populꝰ ſocios:ho-
ſteſq; haberet.Præſidiū ibi armatū ſeſe habituros:ne quid ab romanis noui periculi eſſet:Cumani
quāquam ſuſpecta fraus erat:nihil abnuere:ita tegi fallax cōſiliū poſſe rati.Interim.T.Sempronius
cōſul Romanus Sinueſſæ:quo ad cōueniendū diem edixerat exercitu luſtrato tranſgreſſus flumen
Vulturnū circa Linternū caſtra poſuit.Ibi:quia ocioſa ſtatiua erant:crebo decurrere milites coge-
bat:ut tyrones:ea maxima pars uolonū erat:aſſueſcerent ſigna ſequi:& ī acie agnoſcere ordines ſuos
inter quæ concordiæ maxima erat cura duci:itaq; legatis tribuniſq; p̄ceperat:ne quam exprobratio
cuiquā ueteris fortunæ diſcordiam inter ordines ſereret.Vetus miles tyroni:liber uoloni ſeſe exæq
ri ſineret:omnis ſatis honeſtos generoſoſq; ducerent: quibus arma ſua:ſignaq; Popu.Roma.cōmi
ſiſſet.Quæ fortuna coegiſſet ita fieri:eandē cogere tueri factū.Ea non maiore cura p̄cepta a duci-
bus ſunt:quā a militibus obſeruata.Breuiq; tanta concordia coaluerant omnium animi:ut ꝓpe in
obliuionem uenirent:qua ex cōditiōe quiſq; eſſet miles factus.Hæc agenti Graccho legati cumani
nunciarunt:quæ a cāpanis legatio paucos ante dies ueniſſet:& qd iis ipſi reſpōdiſſent.Triduū poſt
eū diem feſtū eſſe:nō ſenatū ſolū omnem ibi futurum:ſed caſtra etiā & exercitum campanum.Grac
chus iuſſit cumanis oīa ex agris ī urbē cōuehere:& manere ītra muros:ipſe pridie quā ſtatutū ſacrifi-
cium cāpanis eſſet:Cumas mouet caſtra.Hamæ inde tria milia paſſuū abſunt.Iā campani eo fre-
q̄ntes ex cōpoſito cōuenerāt.Nec procul inde ī occulto Marius Alfius:q ſummus magiſtratus erat
cāpanis cū.xiiii.milibus militū habebat caſtra:is ſacrificio apparando:& inter id inſtruendæ frau-
di aliquāto ītentior:quā muniendis caſtris:aut ulli militari operi fuit.Triduum ſacrificatū ad Ha-
mas.Nocturnū erat ſacrum:ita ut ante mediam noctē cōpleret.Huic Gracchus inſidiandum tem
pori ratus:cuſtodibus ad portas poſitis ne quis enunciare poſſet:a ſexta ad decimā diei horā coactis
militibus corpora curare:ſomnoq; operā dare:ut primis tenebris conuenire ad ſignū poſſent:uigi
lia ferme prima tolli iuſſit ſigna:ſilentiq; ꝓfectus agmine eum ad Hamas media nocte ꝑueniſſet:ca
ſtra cāpana:ut in ꝑuigilio neglecta ſimul omnibus portis inuadit:alios ſomno ſtratos:alios perpe
trato ſacro iermes redeūtes obtrūcat:hominū eo tumultu nocturno cæſa plus duo milia cū ipſo du
ce mario Alfio:capta ſunt ſigna militaria q̄ttuor & trigīta.Gracchus mius.C.Militū iactura caſtris
hoſtiū potitus Cumas ſe ꝓpe recepit Annibalē metuens:qui ſuꝑ Capuā ad Tifata habebat caſtra.
Nec eū ꝓuida uiri fefellit opinio:nā ſimul Capuā ea clades eſt nunciata:ratus Annibal ab re bene
geſta:īſolēter lætum exercitū:tyronū magna ex parte ſeruorūq; ſpoliantē uictos:prædaſq; agentē ad
Hamas ſe iuēturū:citatū agmē præter Capuam rapit:obuioſq; ex fuga cāpanorū ꝑ duo p̄ſidia Ca
puā duci:ſaucios uehiculis tolli portariq; iubet:ipſe ad Hamas uacua ab hoſtibus caſtra:nec qcq̄
præter recētis ueſtigia cladis:ſtrataq; paſſim corpora ſociorū īuenit.Auctores erāt qdā:ut ꝓtinus in
de Cumas traiiceret urbemq; oppugnaret:Id quāq̄ haud modice Annibal cupiebat:ut qa Neapo
lin non potuerat:Cumas ſaltem maritimam urbē haberet:tamē quia præter arma nihil ſecum mi-
les rapti acto agmie extulerat:retro ī caſtra ſupra Tifata ſe recepit.Inde fatigatus cāpanorū p̄cibꝰ ſe
quēti die cū omnia apparatu oppugnādæ urbis Cūas redit:populatoq; agro cūano:mille paſſꝰ ab

L. Vale-
rius an-
tias hic
credo
fuit an
nalium
ſcriptor

T.Mālī
us Tor
q̄tus in
ſardiniā
miſſus

Attur.
Grac-
chi con
ſilium

Campa-
norū cæ-
des ad
Hamas

urbe caſtra locat. Tum Gracch⁹ magis uercundia in tali neceſſitate deſerendi ſocios iplorātis fidē
ſuam: Populiq; Romani ſubſtitit: quam ſatis fidens exercitu. Nec alter cōſul Fabius q ad Cales ca
ſtra habebat: Vulturnū traducere audebat exercitū occupatus prio auſpiciis repetendis: Romæ de
in ꝓdigiis: quæ alia ſup alia nunciabant: expiantiq; ea haud facile litari aruſpices reſpōdebāt. Hæ
cauſæ cū Fabiū tenerent: Sempronius i obſidione erat: & iam operibus oppugnabat. Aduerſ⁹ lins
am ingentē turrim admotā urbi aliā turrim ex ipſo muro excitauit cōſul Romanus aliquanto altio
tem: quia muro ſatis ꝑ ſe alto ſubiectis ualidis ſublicis ꝓ ſolo uſus erat. Inde primū ſaxis dubiuſq;
& cæteris miſſilibus ꝓpugnatores urbē ac mœnia tuebātur: poſtremo ubi promoueri adiūctā mu
ro uiderunt turrim: facib⁹ ardentib⁹ plurimū ſimul ignē cōiecerunt. Quo incendio trepida arma
torū multitudo: cū de turri ſeſe ꝓcipitaret: eruptio ex oppido ſimul duabus portis facta: ſtatiōes ho
ſtiū fudit: fugauitque in caſtra: ut eo die obſeſſo: quā obſidenti ſimilior eſſet pœnus. Ad mille. cccc.

Carth. cædes ad Cumas

Garthaginenſiū cæſi. Vnde quadragita uiui capti: q circa muros: & i ſtationibus ſolute ac negligē
ter agētes cū nihil minus: quā eruptionē timuiſſent: ex iprouiſo oppreſſi ſunt. Gracchus prius quā
ſe hoſtes ab repētino pauoꝛ colligerent: receptui ſignū dedit: ac ſuos ītra muros recepti. Poſtero die
Annibal ſecunda re elatum cōſulem iuſto prælio ratus certaturū aciem inter caſtra: atq; urbem iſtru
xit. Cæteꝝ poſteaquā neminē moueri ab ſolita cuſtodia urbis uidit: nec cōmitti qcquā temerariæ

In lucania quoq; cædūtur pœni

ſpei: ad Tifata redit iſectare. Quib⁹ diebus Cumæ liberatæ ſunt obſidione: iiſdem diebus & i luca
nis ad Grumentū. T. Sēpronius cui lōgo cognomen erat: cū Hānone pœno ꝓſpere pugnat. Supra
duo milia hominū occidit: & . cc. lxxx. milites amiſit. Signa militaria ad. xli. cepit. Pulſus finibu⁹ luca
nis Hāno retro i Brutios ſeſe recepit: & ex hirpinis oppida tria: quæ a Po. Ro. defecerāt: ui recepta ꝑ
M. Valeriū ꝓtorē Vercellius. Siciliuſq;: & auctores defectionis ſecuri ꝑcuſſi. Supra mille captiuoꝝ
ſub haſta uænierunt. Alia militi præda cōceſſa: exercituſq; Cumas reduct⁹. Dum hæc i lucanis: atq;
in hirpinis geruntur: qnq; naues: quæ Macedonū atq; pœnorum captos legatos Romā portabāt: a ſu
pero mari ad iferū circūuectæ ꝓpe omnem Italiæ oram: cum præter Cumas uelis feruntur: neq; ho
ſtium: an ſocioꝝ eēnt: ſatis ſciret. Gracchus obuiā ex claſſe ſua naues miſit: cum ꝑcunctando inuicē
cognitū eſſet cōſulē Cumis eſſe: naues Cumas appulſæ captiuiq; ad cōſulē deducti: & litteræ datæ
Cōſul litteris Philippi atq; Annibalis ꝑlectis: cōſignata oia ad ſenatū itinere terreſtri miſit. Cum eo
dem fere die litteræ legatiq; Romam ueniſſent: & ꝑcunctatione facta: cum ſcriptis cōgruerent: prio
grauis cura patris iceſſit: cernentes quāta uix tolerantibus punicū bellū macedonici belli moles iſta
ret. Cui tamen adeo nō ſuccubuerunt: ut extēplo agitaret: quēadmodū ultro inferendo bello auer
terunt ab Italia hoſtē. Captiuis i uincula conditis: comitibuſq; eorum ſub haſta uænditis: ad naues
xxv. qbus. P. Valerius Flaccus ꝓfectus ꝑerat: uiginti paratas alias decernūt. His cōparatis dedu
ctiſq; & additis quinq; nauibus: quæ aduexerāt captiuos legatos. l. naues ab Hoſtia Tarētū ꝓfectæ
iuſſuſq; Valerius militibus uarronianis: qbus. L. Appius legatus Tarenti ꝑerat i naues impoſitis.
lii. nauium claſſi nō tueri modo Italiæ orā: ſed explorare de macedōico bello: ſi cōgruētia litteris le
gatorūq; idiciis Philippi cōſilia eēnt: ut. M. Valeriū ꝓtorē litteris certiorē faceret: iſq;. L. Apuſtio le
gato exercitui ꝓpoſito Tarētū ad claſſem ꝓfect⁹ prio quoq; tēpore i Macedoniā trāſmittere: daretq;
operā: ut Philippū i regno cōtineret. Pecunia ad claſſem tuēdā bellūq; Macedōicū ei decreta ē: quæ

Decreta patrū aduerſus Philippū

Ap. Claudio i Siciliā miſſa erat: ut redderet Hieroni regi: & hæc ꝑ. L. Apuſtiū legatū Tarentū ē de
uecta: ſimul ab Hierōe miſſa ducenta milia modiū tritici: & hordei centū. Dū hæc Ro. Parāt agūtq;
ad Philippū captiua nauis una ex iis: quæ Romā miſſæ erant: excuſſa fugit. Inde ſcitū legatos cū lit
teris captos: itaq; ignar⁹ de iis: quæ cū Annibale legatis ſuis cōueniſſent: quæue legati eius ad ſe al
laturi fuiſſent: legationem aliā cū eiſdē mādatis mittit. Legati ad Annibalē miſſi Heraclit⁹: cui Sco
tino cognomen erat: & Crito Boreuſetis: & Soſithe⁹ Magnes. Hi ꝓſpere tulerūt ac rettulerūt māda
ta. Sed prio ſe æſtas circūegit: quā moueret: ac moliri qcq̄ rex poſſet. Tātū nauis una capta cū legatis
mometi fecit ad dilationē iminētis romanis belli. Et circa capuā trāſgreſſo Vulturnū Fabio: poſt ex
piata tādē ꝓdigia ābo cōſules rē gerebāt: Tōbulteriā & Trebulā & Auſticulā urbes quæ ad pœnū
defecerāt. Fabius ui cepit: ꝓſidiaq; i iis Annibalis: cāpāi ꝑmulti capti: & Nolæ: ſicut priore āno ſena
t⁹ Romanorū: plebs Annibalis erat: cōſiliaq; occulta de cæde pricipū & ꝓditōe urbis inibant. Qui
bus ne icœpta ꝑficerēt: iter Capuā caſtraq; Annibalis: quæ i Tifatis erāt: traducto exercitu: Fabius
ſup Veſuuiū i caſtris claudianis cōſedit. Inde. M. Marcellū ꝓprætorem cū iis copiis: quas habebat.
Nolā i ꝓſidiū miſit. Et i Sardinia res ꝑ. T. Māliū ꝓtorē adminiſtrari cœptæ: quæ omiſſæ erāt: poſteaq̄
Qu. Minutius ꝓtor graui morbo eſt iplicit⁹. Māli⁹ nauibus lōgis ad caralis ſubductis: naualibuſq;
ſociis armatis: ut terra rē gereret: & a ꝓtore exercitu accepto: duo & uiginti milia peditū: mile & du
centos equites cōfecit. Cū his equitum peditumq; copiis ꝓfectus: in agrū hoſtium haud procul ab
Harſicoræ caſtris caſtra poſuit. Harſicora forte ꝓfect⁹ erat i pellidos ſardos ad iuuētutē armādam:
qua copias augeret. Filius ei⁹ nomine Hoſtis caſtris ꝑerat: is adoleſcentia ferox: temere ꝓlio inito fu
ſus fugatuſq; ad. xxx. milia ſardorū eo ꝓlio cæſa: mille trecēti ferme uiui capti. Alius exercit⁹ primo
per agros ſiluaſq; fuga agitatus: dein quo ducem fugiſſe fama erat: ad urbem nomine Cornum: ca

Att. ſardorum ſtragem

put eius regionis cōfugit: debellatumq; eo prælio i Sardinia eſſet: ni claſſis punica cū duce Aſdru
bale: quæ tempeſtate deiecta ad baleares erat: in tempore ad ſpem rebellādi aduenisset. Mālius poſt
famā appulſæ punicæ claſſis Caralis ſe recepit: ea occaſio Harſicoræ data peno ſe iūgēdi. Aſdrubal

copiis in terrã expoſitis:& claſſe remiſſa Carthaginẽ:duce Harſicora ad ſociorum populi romani
agrũ populan dum profectus Caralis ꝓuenturus erat:ni Manliꝰ obuio exercitu ab effuſa eũ popu
latiõe cõtinuiſſet.Priõ caſtra caſtris modico interuallo ſunt obiecta:deĩceps ꝑcurſationes:leuiaq; cer
tamina uario euentu inita:poſtremo deſcenſum in aciem ſignis collatis iuſto p̄lio per quattuor ho
ras pugnatum:diu pugnã ãcipitẽ pœni Sardis facile uinci aſſuetis fecerũt:poſtremo & ipſi cum oĩa
circa ſtrage ac fuga ſardorũ repleta eſſent:fuſi:cæterũ terga dãtes circũducto cornu:quo pepulerat
ſardos ĩcluſit romanus.Cædes magis inde:quã pugna fuit.Duodecim milia hoſtiũ cæſa ſardorum

Pœnorũ & ſardorũ cædes

ſimul pœnorumq;:ferme.iii.milia &.cc.capti.Et ſigna militaria ſeptem &.xx.Ante oĩa clarã & me=
morabilẽ pugnã fecit Aſdrubal imperator captus:& Hanno:& Mago nobiles carthaginẽſes.Mago
ex gẽte barchia ꝓpiqua cognatiõe Annibali iunctos:Hanno auctor rebellionis Sardis:belliq; eius
haud dubiæ cõcitator:nec ſardorum duces minus nobilẽ eã pugnã cladibꝰ ſuis fecerũt.Nam & fi=
liꝰ Harſicoræ Hoſtis in acie cecidit:& Harſicora cũ paucis eq̃tibus fugiẽs:ut ſuper afflictas res necẽ
quoq; filii audiuit:nocte:ne cuiuſquã interuẽtus cœptũ ĩpediret:mortẽ ſibi conſciuit.Cæteris urbs
Cornus eadẽ:quæ ante fugæ receptaculum fuit:quã mãlius uictor:exercitu aggreſſus ĩtra paucos
dies cepit.Deĩde aliæ quoq; ciuitates:quæ ad Harſicorã pœnoſq; defecerãt:obſidibus datis dedide
runt ſeſe.Quibꝰ ſtipẽdio:frumẽtoq; ĩperato ꝓ cuiuſq; aut uiribus:aut delicto Caralis exercitũ re
duxit:ibi nauibus lõgis deductis:ĩpoſitoq;:quẽ ſecũ adduxerat:milite:Romã nauigat Sardiniaq;
rum nũciat patribus & ſtipẽdiũ q̃ſtoribus:frumentũ ædilibus: captiuoſq; Fuluio prætori tradidit

Pæ. claſſis ab octacilio ꝓfligata

Per idẽ tẽpus. T.Octacilius prætor.l.nauium a Lilybæo claſſe ĩ Africã trãſuectus:depopulatuſq;
agrum carthaginenſem cũ Sardiniam inde petere : quo fama et Aſdrubalem a Balearibus nuper
traieciſſe:claſſi Africam repetenti occurrit:leuiq; armatura:certamine ĩ alto cõmiſſo ſeptẽ inde na=
ues cum ſociis naualibus cepit. Cæteras metus haud ſecus:quã tẽpeſtas paſſim diſiecit.Per eoſdem
forte dies & Bomilcar cũ militibꝰ ad ſupplemẽtũ carthagine miſſis quadragitaq; elephãtis:& cõmea
tu Locros acceſſit.Quẽ ut incautũ opprimeret. Ap.Claudius ꝑ ſimulationẽ ꝓuiciæ circuneundæ
Meſſanam raptim exercitu ducto æſtu ſecũdo Locros traiecit.Iã ĩde Bomilcare ad Hnnonem ĩ Bru
tios ꝓfectꝰ erat:& locrẽſes portas romãis clauſerũt.Appiꝰ magno conatu:nulla re geſta:Meſſanam
repetit.Eadẽ æſtate Marcellus ab Nola:quã p̄ſidio obtinebat:crebras excurſiones in agrum hirpi
num & ſamnites caudinos fecit: adeoq; omnia ferro:atq; igni uaſtauit:ut ãtiquarũ cladiũ Samnio
memoriã renouaret. Itaq; extẽplo legati ad Annibalẽ miſſi ſimul ex utraq; gẽte ita pœnum allocuti
ſunt.Hoſtes populi romani Annibal fuimus primũ ꝑ noſipſi:ꝙ noſtra arma:noſtræ uires nos tu=

Sãnitiũ legatorũ orõ ad Annibalem

tari poterãt:poſteaq̃ iis parũ fidebamꝰ.Pyrrho regi nos adiũximus:a quo relicti pacẽ neceſſariã acce
pimus fuimuſq; ĩ ea ꝑ annos ꝓpe q̃nquaginta ad id tempus:quo ĩ Italiã ueniſti:tua nos non magis
uirtꝰ fortunaq; quã unica cõmitas ac benignitas erga ciues noſtros quos captos nobis remiſiſti:ita
cõciliauit tibi tu te ſaluo atq; ĩcolumi amico non modo populum romanum:ſed ne deos quidem
ĩratos:ſi dici fas eſt:timeremus.At hercule non ſolum ĩcolumi & uictore:ſed præſente te cum plora
tum ꝓpe coniugum ac liberorũ noſtrorum exaudire : & flagrantia tecta poſſes cõſpicere:ita ſumus
aliquotiens hac æſtate deuaſtati. Vt M.Marcellus non Annibal uiciſſe ad Cãnas uideatur:glorien
turq; romani:te ad unum modo ictum uigentem uelut iaculo emiſſo torpere.Per centum prope an
nos cum populo ro.bellũ geſſimus:nullo externo adiuti nec duce:nec exercitu: niſi quod per bien
nium Pyrrhus noſtro magis milite ſuas auxit uires:quã uiribus ſuis nos defendit. Non ergo ſecun
dis rebus noſtris gloriabor:duos cõſules ac duos conſulares exercitus a nobis ſub iugum miſſos &
ſi qua alia aut læta:aut mortifera:aut glorioſa nobis euenerunt:quæ aſpera aduerſaq; tũc acciderũt
minori ĩdignatiõe referre poſſumus:quam quæ hodie eueniũt.Magni dictatores cũ magiſtro equi
tum binis conſularibus exercitibus ingrediebant̃ fines noſtros:ante explorato:& ſubſidiis poſitis:
& ſub ſignis ad populãdũ ducebant.Nunc prope unius & parui ad tuendam Nolam præſidii præ
da ſumus:iam ne manipulatim quidem ſed latronum modo percurſant totis finibus noſtris negli
gentius quam ſi in romano agro uagarentur.Cauſa autem hæc eſt:ꝙ neq; tu defendis:& noſtra iu
uentus:quæ ſi domi eſſet:tutaret̃:oĩs ſub ſignis militat tuis:nec te:nec exercitũ tuũ norim niſi a quo
tot romanas acies fuſas ſtrataſq; eſſe:ſciã:ei facile eſſe ducam opprimere populatores noſtros uagos
ſine ſignis palantes:quemq; trahit:quãuis uana p̄da ſpes numidarũ paucorũ illi quidem p̄da erunt
p̄ſidiumq; miſſum nobis & Nolæ:ademeris:ſi modo quos:ut ſocios haberes dignos duxiſti:haud
ĩdignos iudicas:quos ĩ fidẽ receptos tuearis.Ad ea Annibal reſpõdit omnia ſimul facere hirpinos
ſamniteſq;:& ĩdicare clades ſuas:& petere p̄ſidium:& quæri indefenſos ſe neglectoſq;.Indicandum

Annibalis reſpõſum

aũt fuiſſe primũ:deĩde petendũ præſidium:poſtremo ní impetraretur:tum deniq; querendum fru
ſtra opẽ imploratam:Exercitũ ſe nõ eſſe ĩ agrũ hirpinum ſamnitemue:ne & ipſe oneri eẽt:ſed in pro
xima loca ſociorũ populi romani adducturũ:iis populãdis & militẽ ſuum repleturũ ſe:& metu pro
cul ab iis ſummoturũ hoſtes.Quod ad bellũ romanum attineret:ſi Traſimeni:quã Trebiæ:ſi Cã
narum quã Traſimeni pugna nobilior eſſet.Cannarũ ſe quoq; memoriam obſcurã maiore uicto=
ria facturũ:cũ hoc reſponſo muneribuſq; ãplis legatos dimiſit.Ipſe p̄ſidio modico relicto in Tifa=
tis ꝓfectus cũ cætero exercitu ire Nolã pergit.Eodẽ Hãno ex brutiis cum ſupplemento Carthagine
aduecto atq; elephãtis uenit.Ibi caſtris haud ꝓcul poſitis:lõge alia oĩa ĩquirenti comperta ſunt:quã
q̃ a legatis ſociorũ audierat.Nihil.n.Marcellus ita gerebat:ut aut fortunæ:aut temere hoſti cõmiſſũ

dici poſſet.Explorato cum firmiſꝗ præſidiis tuto receptu prædatum iérat:omniaꝗ uelut aduerſus
Annibalem præſentem cauta prouiſaꝗ fuerunt. Tum ubi ſenſit hoſtem aduentare:copias itra mœ⸗
nia tenuit ꝑ muros inambulare ſenatores nolanos iuſſit:& omnia circa explorare:quæ apud hoſtes
Hãnõis poſtula ta — fierent.Ex iis Hanno cum ad murum ſucceſſiſſet.Herennium Baſſum:& Herium Petrium ad collo
quium euocatos:ꝑmiſſuꝗ Marcelli egreſſos:per ĩterpretem alloquitor.Annibalis uirtutem fortu⸗
namꝗ extollit.Populi romani obtegit ſeneſcentem cũ uiribus maieſtatem.Quæ ſi paria eſſent:ut
quõdam fuiſſent:tamen expertis quã graue romanum imperium ſociis:quanta indulgentia Anni
ba is etiã ĩcaptiuos omnis italici nominis fuiſſent:punicam romãæ ſocietatem:atꝗ amicitiã præ⸗
optandã eſſe.Si ambo conſules cũ ſuis exercitibus ad Nolam eſſent:tamen nõ magis pares Anni⸗
bali futuros:quam ad Cannas fuiſſent:nedũ prætor unus cum paucis & nouis militibꝰ Nolam tu
tari poſſit.Ipſorũ quã Annibalis intereſſe:capta:an tradita Nola potiretur.potiturum enim:ut Ca
puam Nuceriamꝗ potitus eſſet:ſed quid inter Capuæ Nuceriæꝗ fortunã intereſſet:ipſos prope i
medio ſitos nolanos ſcire:nolle ominari:quæ captæ urbi ceſſura forent:ſed potiꝰ ſpõdere:ſi Marcel
lum cũ præſidio:ac Nolam tradidiſſent:neminem alium quam ipſos:legem:qua in ſocietatẽ ami
citiamꝗ Annibalis uenirent dicturos:ad ea Herennius Baſſus reſpondit.Multos annos iã iter ro⸗
manum Nolanumꝗ populum amicitiam eſſe:cuius neutros ad eam diem pœnitere:& ſibi:ſi cum
fortuna mutanda fides fuerat:ſero iã eſſe mutare eam:dedituris ſe Annibali nõ fuiſſe accerſendum
romanum præſidiũ:cũ iis qui ad ſe tuẽdos ueniſſent:& omnia ſibi eſſe cõſociata:& ad ultimũ fore.
nolano rũ reſpõ⸗ ſum — Hoc colloquium abſtulit ſpem Annibali ꝑproditionem accipiendæ Nolæ.Itaꝗ oppidũ coro
na circundedit:ut ſimul ab omni parte mœnia aggrederetur.Quẽ ut ſucceſſiſſe muris Marcellꝰ ui
dit:inſtructa intra portam acie:cum magno tumultu erupit:Aliquot primo impetu perpulſi cæſiꝗ
ſunt:deinde concurſu ad pugnam facto:æquatiſꝗ uiribus atrox eſſe cœpit pugna.Memorabiliſꝗ
inter paucas fuiſſet:ni ingentibus procellis effuſus imber diremiſſet pugnantes.Eo die cõmiſſo mo
dico certamine atꝗ irritatis animis in urbẽ romani:pœni in caſtra ſeſe receperunt.Tamen pœnorũ
prima eruptione perculſi ceciderunt haud pluſquã triginta Romanorum nullus.Imber continens
per noctem totam uſꝗ ad horam tertiam diei inſequentis tenuit.Itaꝗ:quamquam utraꝗ pars aui⸗
da certaminis erat:tamen eo die tenerũt ſeſe munimentis.Tertio die Annibal partem copiarũ p̄da
tũ ĩagrũ nolanũ miſit.Quod ubi aĩaduertit Marcellus extẽplo ĩ aciẽ copias eduxit:Neꝗ Annibal
detrectauit:Mille fere paſſuum iter urbẽ erãt:caſtraꝗ:eo ſpatio.& ſunt oĩa cãpi circa Nolã cõcurre⸗
runt.Clamor ex parte utraꝗ ſublatus proximos ex iis cohortibꝰ:quæ in agros predatũ exierant:ad
præliũ iã cõmiſſum reuocauit.Et nolani aciẽ romanã auxerunt.Quos collaudatos Marcellꝰ ĩſubſi
Oratio Marcelli· ad ſuos — diis ſtare iubẽt:& ſaucios efferre pugna abſtinerent:niſi ab ſe ſignum accepiſſent.Præliũ erat ãceps
& ſumma ui:& duces hortabãtur:& milites pugnabãt.Marcellus uictis ante diẽ tertiũ:fugatiſꝗ ãte
paucos dies a Cumis:pulſis prioꝛ ãno a Nola ab ſe duce:milite alio ĩſtare iubet:nõ omnes eſſe ĩacie
p̄dantes uagari in agro:ſed qui pugnent:marcere cãpana luxuria:uino:ſcortis:oĩbuſꝗ luſtris pro
tã hyemẽ cõfectos:abiſſe illã uim uigorẽꝗ:dilapſa eſſe robora corporũ aĩorũꝗ:quibꝰ pyrenei alpiũ
ꝗ ſuperata ſint iuga:reliquias illorũ uirorũ uix arma:membraꝗ ſuſtinentis pugnare.Capuã Anni⸗
bali Cãnas fuiſſe ibi uirtutẽ bellicã:ibi militarem diſciplinã:ibi præteriti tẽporis famã:ibi ſpẽ futu
ri extinctam.Cũ hæc exprobrando hoſti Marcellus ſuorum militum aĩos erigeret.Annibal multo
grauioribꝰ ꝓbris icrepabat.Arma ſignaꝗ eadẽ ſe aiebat noſcere:quæ ad Trebiã:Traſimenũꝗ po
ſtremo ad Cannas uiderit habueritꝗ:militem aliũ ꝓfecto ſe in hyberna Capuam duxiſſe:aliũ ĩde
eduxiſſe.Legatũ romanũ:& legionis unĩꝰ atꝗ alæ magno certamĩe uix tolerantis pugnam:quos bi
næ acies cõſulares nũꝗ ſuſtinuerũt.Marcellus tyrone milite:ac nolanis ſubſiis fultus:nos iã iterũ la
ceſſit.Ubi ille meus miles eſt:ꝗ erepto ex equo.C.Flaminio cõſuli caput abſtulit?ubi qui.L.Paulũ
Expro⸗ bratio Anniba lis — ad cannas occidit?ferrũ nõ habet?an dextræ torpent? an quid ꝓdigii eſt aliud? Qui pauci plures
uincere ſoliti eſtis:nũc paucis plures uix reſiſtitis.Romã uos expugnaturos ſiꝗs duceret:fortes lin⸗
gua iactabatis.En nũc minor res eſt:hic experiri uim:uirtutẽque uolo:expugnate nolã cãpeſtrem
urbem non flumine:non mari ſeptam.Hinc uos ex tam opulenta urbe præda ſpoliiſꝗ onuſtos uel
ducã:quo uoletis:uel ſequar:nec bene:nec male dicta profuerunt ad confirmandos animos:Cũ
omni parte pellerent:romaniſꝗ creſcerent animi:nõ mõ duce ſolum adhortante:ſed nolanis ẽt per
clamorem fauoris indicem accedentibus ad ardorem pugnæ:terga pœni dederunt:atꝗ ĩ caſtra cõ
pulſi ſunt.Quæ oppugnare cupientes milites romanos Marcellus nolam reduxit cũ magno gau⸗
dio & gratulatione etiã plebis:quæ ante inclinatior ad pœnos fuerat.Hoſtiũ plus mille cæſi eo die:
Pænorũ cædes ad Nolã — capti mille.dc.& ſigna militaria uiginti & duo.Elephanti quattuor in acie occiſi.Romanorũ minus
mille interfecti.Poſterũ diem indutiis datis ſepeliendo uterꝗ ſuos cæſos in acie cõſumpſerunt.Spo
lia hoſtium Marcellus Vulcano uotum cremauit.Tertio poſt die:ob iram credo aliquam:aut ſpẽ
liberalioris militiæ.mille.cc.lxxi.equites mixti numidæ hiſpaniꝗ ad Marcellũ trãſfugerũt.Eorũ for
ti:fideliꝗ opa in eo bello uſi ſunt ſæpe romãi.Ager hiſpanis in hiſpania:& numidis in Africa poſt
bellũ uirtutis cã latus datus eſt.Annibal ab Nola remiſſo in brutios Hannone cũ quibus uenerat
copiis ipſe Appuliæ hyberna petit:circaꝗ Arpos cõſedit.Qu.Fabius:ut profectũ in appuliã An⸗
nibalẽ audiuit:frumento a nola neapoliꝗ in ea caſtra conuecto:quæ ſuper Sueſſulã erãt:munimẽ
tiſꝗ firmatis:& præſidio:quod per hyberna ad tutandum locum ſatis eſſet:relicto:ipſe Capuam

propius mouit caſtra:agrumq̧ cāpanum ferro igniq̧ eſt depopulatus donec coacti ſunt cāpani ni
hil admodū uiribus ſuis fidentes egredi portis:& caſtra ante urbem in aperto communire.Sex mi⸗
lia armatorū habebant:peditē imbellem:equitatu pl⁹ poterant.Itaq̧ equeſtribus præliis laceſſebāt
hoſtē:iter multos nobiles equites cāpanus acerrimus erat Iubellius cognomine Taurea:ciuis ibi
dem erat longe omniū campanorum fortiſſimus eques adeo:ut cū apud romanos militaret:unus
eum romanus Claudius Aſellus gloria equeſtri æquaret.Hic Taurea cū diu perluſtrans oculis ob
equitaſſet hoſtiū turmis:tandē facto ſilētio:ubi eſſet Claudius Aſellus: quæſiuit: & quoniā uerbis
ſecum de uirtute ambigere ſolitus eſſet:cur non ferro decerneret?daretq̧ opima ſpolia uictus:aut
uictor caperet:Hæc ubi aſello nunciata ſunt i caſtra:id modo moratus ut conſulē percunctaretur:li
ceret ne extra ordinē in prouocantem hoſtem pugnare? permiſſu eius arma extemplo cepit:proue⸗
ctoq̧ ante ſtatiōes equo Taureā a nomine compellauit:cōgrediq̧ ubi uellet:iuſſit.Iam romani ad
ſpectaculum pugnæ eius frequentes exierant:& campani non uallum modo caſtrorū:ſed mœnia ēt
urbis proſpectantes repleuerunt.Cū iam ante ferocibus dictis rem nobilitaſſent:infectis haſtis con⸗
citarunt equos:deinde libero ſpacio inter ſe ludificantes ſine uulnere pugnam extrahebant.Tū cā
panus romano equorū inquit hoc nō equitum erit certamen:niſi e campo in cauam hanc uiam di
mittimus:ibi nullo ad euagandum ſpatio cōminus conſerentur manus. Dicto prope citius equū
in uiā Claudi⁹ duxit.Taurea uerbis ferocior:q̄ re:minime ſis inquit cauteriū in foſſam!q̄ uox i ru⸗
ſticum inde prouerbiū prodita.Clau.cū ex uia longe perequitaſſet nullo obuio hoſte in campum
rurſus euectus:increpans ignauiā hoſtis:cum magno gaudio & gratulatione uictor in caſtra redit.
Huic pugnæ equeſtri rem:quā ſatis certam cōmunis exiſtimatio eſt:mirabilem adiiciunt quidam
annales:cū refugientem ad urbem Tauream Claudius ſequeretur:patenti hoſtium portæ iuectum
per alterā ſtupentibus miraculo hoſtibus intactū euaſiſſe. Quieta ide ſtatiua fuere:ac retro etiam
conſul mouit caſtra:ut ſementē campani facerent.Nec ante uiolauit agrum campanum:quam iam
altæ in ſegetibus hærbæ præbere pabulā poterant.Id conuexit i claudiana caſtra ſuper Sueſſulam:
ibiq̧ ædificauit hyberna.M.Claudio proconſuli imperauit:ut retento Nolæ neceſſario ad tuēdam
urbē pſidio:cæteros milites dimitteret Romam:ne oneri ſociis:& ſumpti reip.eſſent.Et.T.Gracch⁹
a Cumis Lucretiā in Appulia legiones cum duxiſſet.M.Valerium inde prætorem Brūduſiū cum
eo:quem Lucretiæ habuerat:exercitu miſit:tueriq̧ orā agri ſalētini:& prouidere quod ad Philippū
bellumq̧ macedonicū attineret iuſſit.Exitu æſtatis eius:qua hæc geſta conſcripſimus:litteræ a Pu⸗
blio & Gnæo Scipionibus uenerunt:quantas quāq̧ proſperas i Hiſpania res geſſiſſent:ſed pecuniā
in iis:ſtipendiū:ueſtimentaq̧:& frumētum exercitui:& ſociis naualibus omnia deeſſe.Quod ad ſti
pendium attineat:ſi ærarium inops eſſet ſe aliquam rationē inituros:cōmodo ab hiſpanis ſumant.
Cætera utiq̧ ab Roma mittenda eſſe:nec aliter aut exercitū:aut ꝓuinciam teneri poſſe. Litteris re⸗
citatis:nemo oīum erat:qn & uera ſcribi:& poſtulari æqua fateref.Sed occurrebat aīs quātos exerci
tus terreſtres:naualeſq̧ tuerenſ:quātaq̧ noua claſſis mox paranda eſſet:ſi bellum macedonicū mo
uerenſ:Siciliā ac Sardiniā:quæ ante bellum uectigales fuiſſent:uix pſidesprouinciarū exercit⁹ alere.
Tributo ſumpt⁹ ſuppeditari:cū ipſum tributū conferētium numerū tātis exercituū ſtragibus & ad
Traſimenū lacū:& ad Cānas iminutū:q ſupereſſent pauci:ſi multiplici grauarenſ ſtipēdio:alia pe⸗
rituros peſte.Itaq̧ niſi fide ſtaret reſp.opibus nō ſtaturā.Prodeūdū in cōcionē Fuluio ꝑtori eſſe indi
Redimi dicebanſ q̄ reipu. pſtāda cō ducebāſ ut ide re⸗dēptura dicta
cādaſq̧ populo publicas neceſſitates:exhortādoſq̧:q redempturis auxiſſent patrimōia:ut reip.ex q̄
creuiſſent:temp⁹ cōmodarent:cōducerentq̧ ex lege pbenda:q̄ ad exercitum hiſpaniēſem op⁹ eſſent
ut cū pecunia i ærario eſſet:iis primis ſoluereſ.Hæc prætor in cōcione edixit:qua die ueſtimēta fru
mentū hiſpaniēſi exercitui pbenda:quæq̧ alia opus eſſent naualibus ſociis:eſſet locaturus:ubi ea di
es uenit:ad conducendū tres ſocietates aderāt hominū undeuigīti.Quorum duo poſtulata fuere.
Vnum:ne alii triēnio eo publicani eſſent.Alterum:ut quæ nauibus īpoſuiſſent:ad hoſtiū pericula
tēpeſtatiſq̧ in publico eſſent.Vtroq̧ impetrato:conduxerunt.Priuataq̧ pecunia reſp.adminiſtrata.
Hi mores:eaq̧ caritas patriæ p oēs ordines:uelut tenore uno ꝑtinebat.Quēadmodū cōducta oīa
magno aīo ſunt:ſic ſumma fide pbita.Nec ſec⁹:ac ſi ex opulēto ærario ut quōdam alerenſ.Cū hi cō
meatus uenerunt.Ilıturci oppidū ab Aſdrubale:atq̧ Magone:& Amilcare Bomilcaris filio ob de
fectionē ad romāos oppugnabaſ.Inter hæc trina caſtra hoſtiū:Scipiones cū i urbē ſociorū magno
certamine:ac ſtrage obſiſtētiū ꝑueniſſent:frumentū cuius inopia erat:adiūxerūt.Cohortatiq̧ oppi
danos:ut eodē aīo mœnia tutarenſ:quo ꝓ ſe pugnātem romanū exercitum uidiſſent:ad caſtra ma
xima oppugnāda:qbus Aſdrubal pꝛerat:ducūt.Eodē & duces:& duo exercitus carthaginenſiū: ibi
rem ſumma agi cernētes:cōuenerunt:Ita eruptione e caſtris pugnatū eſt.lx.hoſtium milia eo die in
pugna fuerūt.Sedecim circa romanis:tamē adeo haud dubia uictoria fuit:ut plures numero: quā
ipſi erāt:romani hoſtiū occiderint:ceperit amplius tria milia hoīum:paulominus equoꝝ undeſexa
ginta militaria ſigna elephātis.v.in plio occiſis:terniſq̧ caſtris eo die potiti ſunt.Iliturco obſidione
liberato:ad Incibili oppugnandum punici exercitus traducti:ſuppletis copiis ex prouīcia :ut quæ
maxime omnium belli auida modo præda ut merces eſſet.Et tum iuuentute abundante:iterum ſi
gnis collatis eadem fortuna utriuſq̧ partis pugnatum.Supra.xii.milia hoſtium cæſa:ſupraq̧ tria ca
pta cum ſignis duobus &.xl.nouem elephātis.Tum uero omnes prope Hiſpaniæ populi ad roma
nos defecerunt.Multoq̧ maiores ea æſtate in Hiſpania:quam in italia res geſtæ.

Aſſ. pœ⸗norū cæ⸗dem

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNICO. LIBER. IIII

VT EX Campania in Brutios reditum eſt: Hanno adiutoribus & ducibꝰ bru
tiis græcas urbes temptauit: eo facilius in ſocietate manentis romana: quod
brutios quos & oderant & metuebant: carthaginenſium partis factos cerne
bant. Regium primum temptatum eſt: dieſq; aliquot ibi nequicq̃ abſumpti.
Itaq; locrenſes frumentum: lignaq; & cætera neceſſaria uſibus ex agris in ur
bem rapere etiam nequid relictum prædæ hoſtibus eſſent: & ĩ dies maior om
nibus portis multitudo effundi: poſtremo ii mõ relicti in urbe erant: qui re
ficerent muros ac portas: tælaq; in propugnacula congerere cogebantur. In
permixtam ominum ætatum ordinumq; multitudinẽ: & uagantem in agris
magna ex parte inermem Amilcar pœnus equites emiſit: qui uiolare quem
quam ueriti tantum: ut excuderent ex urbe fuga diſſipatos: turmas obiicere. Dux ipſe loco ſupe
riore caſtra ponit: unde agros urbemq; poſſit conſpicere. Brutiorum cohortem adire muros: atq;
uocare principes locrenſium ad colloquium iuſſit: & pollicentes amicitiam Annibalis adhortari
ad urbẽ tradẽdã: Brutis ĩ collo q̃o nulliꝰ rei prio fides eſt: deĩde ut pœnꝰ apparauit ĩ collibꝰ: & refu
giẽtes pauci: aliã oẽm multitudinẽ ĩ ptãtẽ hoſtiũ eẽ aſſertebant: tũ metu uicti conſulturos ſe populi
reſpõderũt. Aduocataq; extẽplo cõciõe cũ & leuiſſimꝰ qſq; nouas res: nouãq; ſocietatẽ mallet: & quo
rũ ꝓpinq extra urbem ĩterclusi ab hoſtibꝰ erãt: uelut obſidibꝰ datis: pignoratos haberẽt aĩos: pauci
magis taciti ꝓbarẽt cõſtãtẽ fidẽ: quã ꝓbatã tueri auderẽt: haud dubio ĩ ſpẽm cõſenſu fit ad pœnos
deditio. L. Attilio pfecto pſidii: quiq; milites cũ eo romãi erãt: clã ĩ portũ deductis atq; ĩpoſitis ĩ naui
bꝰ: ut Regiũ deueherent: Amilcarẽ pœnoſq; ea cõditiõe: ut fœduꝰ extẽplo æq̃s legibꝰ fieret: ĩ urbẽ
acceperũt. Cuiꝰ rei ꝓpe nõ ſuata fide ẽ deditis: cũ pœnꝰ dolo dimiſſũ romanũ ĩcuſaret: locrẽſes pfu
giſſe ipm cauſarent. Inſecuti ẽt eq̃tes ſunt: ſi quo caſu ĩ freto æſtus morari: aut deferre naues ĩ terrã poſ
ſent. Et eos q̃dẽ quos ſeq̃bant: nõ ſunt adepti: alias a Meſſana traiiciẽtis freto Regiũ naues cõſpexe
runt. Milites erãt romãi a Claudio ptore miſſi ad obtinẽdã urbẽ pſidio: itaq; Regio extẽplo abſceſ
ſum eſt. Locrẽſibus iuſſu Annibalis data pax: ut legibꝰ ſuis liberi uiuerẽt. Vrbs pariter & portꝰ ĩpo
teſtate locrẽſiũ eſſet. Societas eo iure ſtaret: ut pœnus locrẽſẽ: locrenſiſq; pœnũ pace ac bello iuuaret.
Sic a freto pœni reducti fremẽtibus brutiis: quia Regium ac Locros: quas urbes direpturus ſe de
ſtinauerãt: intactas reliquiſſent. Itaq; p ſe ipſi cõſcriptis armatiſq; iuuentutis ſuæ milibus. xv. ad Cro
tonẽ oppugnãdũ pgunt: ire: græcã & ipſã urbẽ: & maritimã plurimũ acceſſurũ opibus: ſi ĩora maris
portũ: ac urbẽ mœnibus ualidã tenuiſſent: credentes. Ea cura ãgebat: quod neq; nõ acceſſere ad au
xiliũ pœnos ſatis audebãt: ne quid nõ ꝓ ſociis egiſſe uiderent: & ſi pœnus ruſſus magis arbiter pa
cis: q̃ adiutor belli fuiſſet: ne ĩ libertatẽ Crotonis: ſicut ãte Locrorũ: fuſtra pugnaret. Itaq; optimum
uiſum eſt ad Annibalẽ mitti legatos: cauariq; ab eo: ut receptus Croto brutiorũ eſſet. Annibal: cũ
pſentiũ eã cõſolationẽ eſſe reſpõdiſſet: & ad Hãnonẽ eos reieciſſet: ab Hannone nihil certi allatũ: nec
enĩ diripi uolebãt nobilẽ atq; opulẽtã urbẽ: & ſupabãt: cũ brutii oppgnarẽt: pœnos nec ꝓbare: nec
iuuare eã oppugnationẽ apperet: eo maturius ad ſe defecturos. Crotõe nec cõſiliũ unũ iter popula
res: nec uolũtas erat. Vnꝰ uelut morbus ĩuaſerat oẽs Italiæ ciuitates: ut plebs ab obtimatibꝰ diſſenti
ret: ſenatus romanis faueret: & plebs ad pœnos retraheret. Eã diſſenſſionẽ ĩ urbẽ nũciat pfuga quis
brutiis. Ariſtomachũ eſſe pricipẽ plebis: tradẽdæq; auctorẽ urbis: & ĩ uaſta urbe: lætaq; oĩbus diſie
ctis mœnibus partitas ſtationes: cuſtodiaſq; ſenatorũ ac plebis eẽ q̃cunq; cuſtodiãt: hoĩes plebis: ea
pateт aditũ. Auctoт ac duce pfuga brutii corõa cixerũt urbẽ acceptiq; a plebe prio ĩpetu locos oẽs:
pter arcẽ cepeт. Arcẽ optiates tenebãt pparato iã ãte ad talẽ caſũ pfugio. Eodẽ Ariſtomachꝰ pfugit:
tãq̃ pœnis: nõ brutiis auctor urbis tradẽdæ fuiſſet. Vrbs Croto murũ ĩ circuitu patẽtẽ. xii. milia paſ
ſuũ habuit ãte pyrrhi aduẽtũ ĩ Italiã. Poſt uaſtitatẽ eo bello factã uix pars dimidia hitabaт. Flumẽ: q̃d
medio oppido fluxerat: extra frequẽtia tectis loca pterfluebat muros: ꝓcul iis: q̃ ĩhitabant: ſex milia
aberat ĩ urbe nobili tẽplũ ipſa urbe erat nobiliꝰ. Laciniæ Iunõis ſanctũ oĩbꝰ circa populis. Lucꝰ ibi fre
quẽti ſilua: & ꝓceris abietis arboribꝰ ſeptꝰ: læta ĩ medio paſcua habuit: ubi oĩs generis ſacrũ deæ pa
ſcebaт pecꝰ ſine ullo paſtore: ſeparatiq; egreſſi cuiuſq; gñis greges nocte remeabãt ad ſtabula. Nũq̃
ĩſidiis ferarũ nõ fraude uiolati hoĩum. Magni ergo fructꝰ ex eo pecore capti: colũnaq; ĩde antea ſoli
da facta: & ſacrata ẽ: ĩclytũq; tẽplũ diuitiis ẽt nõ tãtũ ſãctitate fuit. Ad miracula aliq̃ affinguнт plerũ
q; tã ĩſignibꝰ locis: fama ẽ arã eẽ ĩ ueſtibulo tẽpli: cuius cinerẽ nullus unq̃ moueat uẽtus. Et arx Cro
tonis una parte ĩminẽs mari: altera uergẽte ĩ agrũ ſitu tãtũ naturali quõdã munita: poſtea & muro
cincta: quo p auerſas rupes ab Dionyſio Siciliæ tyrãno p dolũ fuerat capta: eã tũ arcẽ ſatis: ut uide
baт: tutã crotoniatũ optimates tenebãt: circũſedẽte cũ brutꝰ eos ẽt plebe ſua. poſtremo brutii: cũ ſuis
uiribꝰ inexpugnabilẽ uiderẽt arcẽ: coacti neceſſitate Hãnonis auxiliũ ĩplorãt. Is cõditiõibꝰ ad dedi
tionẽ cõpelleт crotõiatas conatꝰ: ut coloniã brutiorꝝ eo deduci: ãtiq̃q; freq̃ntiã eorꝝ reciperet: uaſtã ac
deſertã bellis urbẽ paterẽt: oĩum neminẽ pter Ariſtomachũ mouit: morituros affirmabãt citiꝰ: q̃ imi
xti brutiis ĩ alienos mores: ritus: legeſq;: & mox liguã uerterent. Ariſtomachus unꝰ q̃do nec ſuadẽdo
ad deditionẽ ſatis ualebat: nec ſicut urbẽ ꝓdiderat: locũ ꝓdẽdæ arcis ĩueniebat. trãſfugit ad Hãno
nẽ. Locrẽſes breui poſt legati cũ pmiſſu Hãnonis arcẽ ĩtraſſẽt: pſuadẽt: ut traduci ſe ĩ Locros paterẽt

Locrorũ ad pœnos deditioꝰ

Vetus crotonis magnitudo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nec ultima expiri uellent.Iá hoc:ut ſibi liceret:impauerát & ab Annibale:miſſis ad idipm tũ legatis
ita Crotõe ex ceſſum ẽ.Deductiq; crotõiatæ ad maꝛ naues cõſcendũt.Locros oís multitudo abeũt.
In Appulia ne hyems qdẽ quieta inter romanos atq; Annibalẽ erat.Luceriæ Sẽprõius cõſul.Anni
bal aut ꝓcul Arpix hybernabat.Inter eos leuia ꝑlia ex occaſiõe:aut opportũitate huius:aut illi⁹ par
tis oriebanꝛ meliorq; eis romãus:& i dies cautior:tutiorq; ab iſidiis fiebat.In Sicilia romãis oĩa mu
tauerat mors Hieronis regnũq; ad Hieronymũ nepotẽ eius tranſlatũ puerũ uix dũ libertatẽ:nedũ
dominationẽ modice lecturũ:læte id ingẽiũ tutores atq; amici ad ꝓcipitãdũ i oĩa uitia accepertũt.
Quæ ita futura cernẽs Hiero:ultima ſenecta uoluiſſe dicíꝛ liberas Syracuſas relinquere ne ſub do-
minatu puerili ꝑ ludibriũ bonis artibus partũ firmatumq; iteriret regnũ.Huic cõſilio eius ſumma
ope obſiteꝛ filiæ:nomẽ regiũ penes puerũ futurũ ratæ:regimẽ rerũ oĩum penes ſe:uiroſq; ſuos An
dronodorũ & Zoilũ:nã ii tutorũ primi relinquebanꝛ.Non facile erat nonageſimũ iã agenti annum
circũſeſſo dies:nocteſq; muliebribus blãditiis liberaꝛ animũ:& cõuertere ad publicã priuatãq; curã
Itaq; tutores numero quĩdeci puero reliqt:quos ꝓcatus ẽ moriẽs:ut fidẽ erga põpulũ romanũ.l.an
nos ab ſe cultã inuiolatã ſuarẽt.Iuuenẽq; ſuis potiſſimũ ueſtigiis iſiſtere uellẽt diſciplinæq;:i q̃ edo-
ctus eſſet.Poſt hæc mãdata cũ expiraſſet:tutores ꝓdeunt:teſtamẽto ꝓlato:pueroq; i cõcionẽ ꝓdu-
cto (erat ãt tũc.xv.ferme ãnorũ) paucis:q ꝑ cõcionẽ ad excitãdos clamores diſpoſiti erãt:approbãti
b⁹ teſtamẽtũ cæteris uelut patre amiſſo:i orba ciuitate oĩa timẽtibus:fun⁹ fit regiũ magis amore ci
uiũ & caritate:q̃ cura ſuorũ celebre.Deide cæteros tutores ſummouet Andronodorus:iuuenẽ iã eẽ
dictitãs Hierõymũ:ac regni potẽtẽ:deponẽdaq; tutela:quæ ipſi cũ pluribus cõis erat i ſe unũ oĩum
uires cõuertit.Vix quidẽ ulli bono:moderatoq; regni facilis erat:fauor apud ſyracuſanos:ſuccedẽ
ti tanta caritate Hieronis:uerum enim uero Hieronymus:uelut ſuis uitiis deſiderabilẽ efficere uel
let aliũ primo ſtatim cõſpectu omnia:quam diſparia eſſent:oſtendit:nam qui per tot annos Hiero-
nem filiumq; eius Gelonẽ nec ueſtis habitu:nec alio ullo inſigni differentes a ciuibus cæteris uidiſ-
ſent:& aſpexere purpurã:ac diadema:ac ſatellites armatos:quadrigiſq; ẽt alborũ equorum ex regia
procedemtem more Dionyſii tyranni.Hunc tam ſuperbũ apparatum habitumq; cõuenientes ſeq
bantur mores contẽptus oĩum hominum:ſuperbæ aures:contumelioſa dicta:aditus nõ alienis mo
do:ſed tutoribus etiã difficilis libidines nouæ:inhumana crudelitas:itaq; tantus omnis terror iua
ſerat:ut quidã ex tutoribus aut morte uolũtaria:aut fuga præuerterent metum ſuppliciorum.Tres
ex iis:quibus ſolis aditus i domũ familiarior erat Andronodor⁹ & Zoilus generi Hironis & Thra
ſo quidã de aliis quidem rebus haud magnopere audiebanꝛ.Tendendo autem duo ad carthagi-
nenſes.Thraſo ad ſocietatem romanã:certamine:ac ſtudiis interdum in ſe conuertebant animum:
adoleſcentiũ Coniuratio in tyranni caput facta:indicatur per Calonem quendam æqualẽ Hierõy
mi:& iam inde a puero in omnia familaria iura aſſuetũ:Index unum ex coniuratis Theodorum:a
quo ipſe appellatus erat:noĩare potuit:q comphenſus:extemploq; traditus Andronodoro torquẽ
dus de ſe ipſe haud cũctanter faſſus cõſcios celabat.Poſtremo cũ oĩbus itolerãdis patiẽtiæ humanæ
cruciatib⁹ laceraretꝛ:uictũ malis ſe ſimulãs auertit a cõſciis in ſontes idiciũ Thraſonẽ eẽ auctorẽ cõ
ſilii mentiꝛ:nec niſi tã potẽti duce cõfiſos rẽ tantã auſuros:ab latere inde eos nominat tyrãni:quorũ
capita uiliſſima fingẽti iter dolores gemituſq; occurrere.Maxime aĩo tyrãni credibile idiciũ Thraſo
noĩat⁹ fecit.Itaq; extẽplo tradiꝛ ad ſuppliciũ:adiectiq; pœnæ cæteri iuxta iſontes:cõſciorũ nemo cũ
diu ſocius cõſilii torqueretꝛ:aut latuit:aut fugit. Tãtũ illis i uirtute ac fide Theodori fuit fiduciæ:
Tantũq; ipſi Theodoro uiriũ ad arcana occultãda.Itaq; qd unũ uiculũ cũ romanis ſocietatis erat:
Thraſone ſublato e medio extẽplo haud dubie ad defectiõem res ſpectabat.Legatiq; ad Annibalẽ
miſſi:ac remiſſi ab eo cũ Annibale nobili adoleſcẽtulo:Hippocrates & Epicides nati Carthagie:
ſed oriũdi a Syracuſis exule auo:pœni ipſi materno geneꝛ:ꝑ hos iũcta ſocietas Annibali ac ſyracuſa
no tyrãno.Nec iuito Annibale apud tyrãnũ mãſerũt.Ap.Claudi⁹ ꝓtor:cui⁹ Sicilia ꝓuincia erat:
ubi ea accepit:extẽplo legatos ad hierõymũ miſit:q cũ ſeſe ad renouãdã ſocietatẽ:q̃ cũ auo fuiſſet:ue
niſſe dicerẽt:ꝑ ludibriũ auditi:dimiſſiq; ſũt:ꝑquirẽte ꝑ iocũ Hierõymo.Quæ fortũa eis pugnæ ad
Cãnas fuiſſet:uix credibilia.n.legatos Annibalis narraꝛ:uelle:qd ueri ſit:nunciari:ſcireq;:ut ex eo
utrã ſpẽ ſeqꝛ:cõſiliũ capiat.Romãi:cũ ſerio legatões audiri cœpiſſẽt:redituros ſe ad eũ dicẽtes eẽ:mo
nito magis eo:quã rogato:ne fidẽ temeꝛ mutaret:ꝓficiſcunꝛ.Hierõimu⁹ legatos Carthaginẽ miſit
ad fœd⁹ ex ſocietate cũ Annibale faciẽdũ.Pacto cõuẽit:ut cũ romãos Sicilia expuliſſent:id aũt bre
ui fore:ſi naues atq; exercitũ miſiſſent.Himera amnis:q ferme iſulã diuidit:finis regni ſyracuſani:
ac punici iperii eẽt.Aliã deinde iſlat⁹ aſſẽtationib⁹ eoꝝ:q eũ nõ Hieronis tãtũ:ſed Pyrrhi ẽt regis ma
terni aui iubebãt meminiſſe:legionẽ miſit:q̃ æquũ cẽſebat:Siciliã ſibi oẽm cedi.Italiæ iperiũ ꝓpriũ
q̃ri carthaginẽſi populo.Hãc leuitatẽ ai:ac iactationẽ neq; mirabãꝛ i iuuene furioſo:neq; arguebãt:
dũmodo auerterẽt eũ ab romanis.Sed oĩa in eo ꝓcipitia ad exitiũ fuerũt:nã cũ ꝓmiſſis hippocrate:
atq; Epicide cũ binis milib⁹ armatoꝝ ad tẽptãdas urbes:q̃ ꝑſidiis tenebãꝛ romanoꝝ:& ipſe in leonti
nos cũ cætero oĩ exercitu:erãt aũt ad.xv.milia peditũ eqtũq;:ꝓfectus eẽt:liberas ædes coniurati &
oẽs forte militabãt:iminẽtes uiæ anguſtæ:q̃ deſcẽdeꝛ ad forũ rex ſolebat ſumpſerũt:ibi cũ iſtructi ar
matiq; cæteri trãſitũ expectãtes ſtarẽt:uni ex eis Indigemini fuit nomen:qa cuſtos corpis erat partes
datæ ſunt:ut cũ appropinquaret ianuæ rex:ꝑ cãm aliquã in anguſtiis ſuſtineret a tergo agmẽ.Ita ut
nõ uenerat factũ ẽ:tãq̃ laxaret latũ pedẽ abſtricto nodo moratus turbã Indigemines:tãtũ interualli

Crotone ab oi no bilitare ẽ exceſſum

Atꝛ.hie ronymi i ſolentiam Vide ne, ꝑ calorẽ ſit poti⁹ legendũ

Hiero nym⁹ fœd⁹ cũ pœno ſancit

fecit:ut cũ i pͤtereũtẽ ſine armatis regẽ ĩpetus fieret:cõfoderet aliquot priꝰ uulneribus: quã ſuccurri

Occidit Hieronymus a cõiuratis

poſſet. Clamore & tumultu audito i, Indigeminẽ iã haud dubie obſtantẽ tæla cõiiciunt:ꝑ quæ tamẽ duobꝰ acceptis uulneribꝰ euaſit:fuga ſatellitũ ut iacẽtẽ uidere regẽ facta eſt. Interfectores pars iforũ i multitudinẽ lætã libertate: Pars Syracuſas ꝑgũt a ꝓoccupãda Andronodori:regiorũq; aliorũ cõſilia. Incerto rerũ ſtatu. Ap. Claudius bellũ oriens ex ꝓpinquo cũ cerneret:ſenatũ litteris certiorẽ fecit. Siciliã carthaginẽſi populo & Annibali cõciliari. Ipſe aduerſꝰ ſyracuſana cõſilia ꝓuinciã:regniq; fines oĩa cõuertit pͤſidia. Exitu ãni eiꝰ. Qu. Fabius ex auctoritate ſenatus Puteolos ꝑ bellũ cœptũ freq̃ntari emporiũ cõmuniit:pͤſidiumq; ĩpoſuit. Inde Romam comitiorũ cauſa ueniens in eum:quẽ primũ diẽ comitialẽ habuit:comitia edixit:atq; ex itinere pͤter urbẽ in campũ deſcendit:eo die cũ ſors ꝓrogatiue ante iuniorũ exiſſet:eaq;. T. Octaciliũ. M. Aemyliũ Regulũ cõſules diceret:tũ. Qu. Fabius:ſilẽtio facto:tali oratione eſt uſus. Si aut pacẽ in Italiã:aut bellum cũ eo hoſte heberemꝰ:i

Vehemẽs Fabii orõ ad populũ Feciſſe legerim potiꝰ q̃ fuiſſe & ita potiuq̃ ut

quo negligẽtiæ:aut terrori locus eẽt:qui ueſtris ſtudiis:quæ in cãpũ ad mandãdos:quibꝰ uelitis: honores affertis:morã ullã offerret:is mihi parũ meminiſſe uideretur ueſtræ libertatis. Sed cum in hoc bello:cũ hoc hoſte nunq̃ ab ullo duce ſine ĩgenti ueſtra clade erratũ ſit:eadẽ uos cura:q̃ armati i aciẽ deſcenditis:inire ſuffragiũ ad creandos cõſules decet:& ſibi ſic quẽq; dicere. Annibali ĩperatori parẽ cõſulẽ nomino. Hoc anno ad capuam Iubellio Taureæ campano ſummo equiti ꝓuocãti ſummus romãus eques Aſellus Claudius oppoſitus. Aduerſus gallũ quõdã ꝓuocãtẽ i põte Anienis Malliũ fidentẽ & animo & uiribus miſere maiores noſtri. Ob eãdẽ cãm:ut multis ãnis poſt fuiſſe nõ negauerim:cũ. M. Valerio non diffideretur aduerſus ſimiliter ꝓuocantẽ capienti gallum arma ad certamẽ. Quẽadmodũ pedites equiteſq; optamus ut ualidiores:ſi minꝰ:ut pares hoſti habeamus:ita duci hoſtiũ parẽ imperatorẽ quæramus:cũ qui eſt ſummus in ciuitate dux:eum legerimus:tum repente lectus:in annum creatus aduerſus ueterẽ ac ꝑpetuũ ĩꝑatorẽ comparabit: nullis neq; tꝑis:neq; iuris ĩcluſum anguſtiis:quominus ita oĩa gerat:adminiſtretq;:ut oꝑa poſtulabũt belli:nobis aũt ĩ apparatu ipſo: ac tãtũ ĩcohãtibus res:ãnus circũagit. Quoniã quales uiros creare uos cõſules deceat ſatis eſt dictũ:reſtat:ut pauca de eis:i quos ꝓrogatiue fauor inclinauit dicã. M. Aemylius Regulus flamẽ eſt quirinalis:quẽ neq; mittere a ſacris:neq; retinere poſſumus:ut non deum aut belli deſeramus curam. Octacilius ſororis meæ filiam uxorem:atque ex ea liberos habet. Cæterum non ea ueſtra in me:maioreſq; meos merita ſunt:ut non potiorem priuatis neceſſitudinibus remp. habeã. Quilibet nautarũ:uectorumq; tranquillo mari gubernare:põt:ubi ſcæua orta tempeſtas eſt:ac turbato mari rapitur uento nauis:tum uiro:& gubernatore opus eſt: nõ trãquillo nauigamus:ſed iã aliquot ꝓcellis ſubmerſi pœne ſumus:itaq; q̃s ad gubernacula ſedat:ſũma cura ꝓuidẽdũ:ac ꝓcauẽdũ nobis ẽ. In minore re experti. T. Octacili operã tuã ſumus:haud ſane cur ad maiora tibi fidamꝰ:documẽti q̃cq̃ dediſti. Claſſẽ hoc ãno cui tu ꝓfuiſti:triũ rerũ cã pauimꝰ:ut Africæ orã popularet:ut tuta nobis Italiæ littora eẽnt:aũ oĩa ne ſupplemẽtũ cũ ſtipẽdio cõmeatuq; ab Carthagine Annibali trãſportaret. Create cõſulẽ. T. Octaciliũ:nõ dico ſi oĩa hæc:ſed ſi aliq̃d eorũ

Att. Fabii uerba ad Octaciliũ

reip. pͤſtitit. Sin ãt te claſſẽ obtinẽte: & uelut placato mari q̃libet Annibali tuta atq; ĩtegra ab domo uenerũt:ſi ora Italiæ ĩfeſtior hoc ãno:quã Africæ fuit:q̃d dͤſe potes:cur te potiſſimũ ducẽ Annibali hoſti opponãt:ſi cõſul eſſes:dictatorẽ dicẽdũ exẽplo maiorꝝ noſtrorũ cẽſeremus:neq; tu id ĩdignari poſſes aliquẽ i ciuitate romana meliorẽ bello haberi:quã te:magis nullius ĩtereſt:quã tua. T. Octacili nõ ĩponi ceruicibus tuis onus:ſub quo cõcidas. Ego magnoꝑe ſuadeo eodẽ aĩo:quo ſi ſtantibꝰ uobis i aciẽ armatis repẽte deligẽdi duo ĩperatores eẽnt:quorꝝ ductu atq; auſpicio dimicaretis:hodie quoq; cõſules creetis:q̃bꝰ ſacramẽta liberi noſtri dicãt:ad quorũ edictũ cõueniũt:ſub quorũ tutela atq; cura militẽt:lacus Traſimẽus:& Cannæ triſte ad recordatiõem exẽplar:at ad ꝓcauẽdũ ſiſe utiles documẽto ſunt. Prærogatiua iuniorũ i ſuffragiũ reuocata:cũ. T. Octacilius ferociter eũ cõtinuare cõſulatũ uelle uociferaret:atq; obſtreperet:lictores ad eũ accedere cõſul iuſſit:& q̃a i urbẽ nõ inierat ꝓtinꝰ i campũ ex itinere ꝓfectꝰ admõuit cũ ſecuribꝰ ſibi faſces pͤferri. Interi ꝓrogatiua ſuffragiũ init. Creati i ea cõſules. Q. Fabiꝰ Max. q̃rt. M. Marcellꝰ tert. Eoſdẽ cõſules cæteræ cẽturiæ ſine uariatiõe ulla dixerũt:& pͤtor unus refectꝰ. Q. Fuluiꝰ Flaccus. ix. Alii creati. T. Octatiliꝰ Craſſus iterũ

Qu. Fabiꝰ. M. Marcellꝰ conſ.

Q. Fabiꝰ cõſulis filius:q tũ ædilis curulis erat. P. Cornelius Lẽtulꝰ. Comitiis ꝓrorũ ꝑfectis. S. C. factũ eſt:ut. Q. Fuluio extra ordinẽ urbana eẽt ꝓuicia:iſq; potiſſimũ cõſulibus ad bellum ꝓfectis ut bi pͤeſſet. Aquæ magnæ & niues eo ãno fuerũt: Tyberiſq; agros inundauit cũ magna ſtrage tectorꝝ: pecorũq;:& hoĩum ꝑnicie. Quĩto ãno ſecũdi punici belli. Q. Fabiꝰ Max. q̃rt. M. Claudius Marcellus tert. cõſulatũ ineũtes:plus ſolito cõuerterãt i ſe ciuitatis aĩos. multis. n. ãnis cõſulũ par nõ fuerat Referebãt ſenes:ſic. T. Mãliũ cũ. P. Decio ad bellũ gallicũ: ſic poſtea Papyriũ & Coruinũ aduerſus ſamnites:brutioſq;:& lucanũ cũ tarẽtino populũ cõſules declaratos. Abſens Marcellus cõſul creatꝰ cũ ad exercitũ eẽt. Præſenti Fabio atq; ipſo comitia habẽte:cõſulatus continuatus. Tẽpus ac neceſſitas belli:ac diſcrimẽ ſũmæ rerꝝ faciebãt:neq; aut in exẽplũ exq̃reret:aut ſuſpectũ cupiditatis ĩperio cõſulẽ haberet:q̃n laudabãt potius magnitudinẽ aĩ:q̃d cũ ſummo ĩperatore eẽ opus reip. ſciret:ſeq; tum haud dubie eẽ:minoris ĩuidiã ſuã:ſi qua ex re oriret:q̃ utilitatẽ reip. feciſſet. Quo die magiſtratũ inierũt cõſules:ſenatus in capitolio ẽ habitus:decretũq; oĩum primũ:ut conſules ſortirent: cõpararẽtq; ĩter ſe:uter cẽſoribus creandis comitia haberet:priuſq̃ ad exercitũ ꝓficiſceret. Prorogatũ deĩde ĩperiũ oĩbus:q ad exercitũ erant:iuſſiq; i ꝓuiciis manere. T. Gracchus Luceriæ:ubi cũ Volonũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

exercitu erat: Terentius Varro in agro Piceno. M. Pompōius in gallico & prætoribus prioris anni.
Proprætor. Qu. Minuti⁹ obtineret Sardiniā. M. Valerius ad Brunduſium oræ maritimæ intentus
aduerſus omnes mot⁹ Philippi macedonum regis præeſſet. C. Cornelio Lentulo prætori Sicilia
decreta prouincia. T. Octacilio claſſis eadem: quā aduerſus carthaginenſes priore anno habuiſſet.

Prouiciæ ꝑtoribus decretæ.

Prodigia eo anno multa nūciata ſunt: quæ quo magis credebāt ſimplices ac religioſi hoīes: eo ēt
plura nūciabant. Lanuuini in æde itus Soſpitæ Iunonis coruos nidū feciſſe. In Appulia palmā uiri
dē arſiſſe. Mantuæ ſtagnū effuſum Mintio āni cruentū uiſum. Et Calib⁹ cretā. Et Romæ i foro Boa
rio ſanguinē pluiſſe. Et in uico Iſtrico fontē ſub terra tāta ui aq̄rū fluxiſſe: ut ſerias doliaq́: quæ in eo
loco erāt: ꝓuoluta uelut īpet⁹ torrētis tulerit: Tactū de cælo atriū publicū in capitolio. Aedē ī cāpo
Vulacani: nucē ī ſabinis: publicamq́ uiam murū ac portā Gauiſiam. Alia uulgata miracula erāt.
Haſtam Martis Præneſte ſua ſpōte ꝓmotam. Bouē in Sicilia locutum. Infantem in utero matris in
marrucinis Io triūphe clamaſſe. Ex muliere Spoleti uirū factum. Adriæ arā in cælo ſpecieſq́ hoīum
circum eam cum candida ueſte uiſas eſſe. Quin Romæ quoq́ in ipſa urbe ſecundum apum exa-
men uiſum eſſe in foro. Quod mirabile eſt quia rarum. Affirmātes quidam: legiones ſe armatas in
Ianiculo uidere cōcitauerunt ciuitatem ad arma qui cum in ianiculum iuiſſent: negarūt quēquam
ibi præter aſſuetos collis eius cultores apparauiſſe. Hæc ꝓdigia hoſtiis maioribus ꝓcurata ſunt ex
aruſpicū reſponſo. Et ſupplicatio oībus diis: quorū puluinaria Romæ ſint: iniuncta eſt præparatis
quæ ad pacē deū ꝑtinebāt de repu. belloq́ gerēdo: & q̄tū copiarū: & ubi quæq́ eſſent: cōſules ad ſe
natū rettulerunt: duodeuigiti legionibns bellū geri placauit. Binas cōſules ſibi ſumere placauit. Bi
nis Galliam: Siciliamq́: ac Sardiniam obtineri. Duabuſq́. Q. Fabiū ꝑtorē appuliæ: duabus uolo
num. T. Gracchū circa Lucretiā p̄eſſe. Sigulas. C. Terentio proconſuli ad Picenū: &. M. Valerio ad
claſſem circa Brunduſiū: & duas urbi p̄ſidiū relinqui. Hic ut numerus legionum compleretur: ſex
nouæ legiones erant ſcribendæ. Fas prio quoq́ tempore ſcribere iuſſi: & claſſem parare: ut cum eis
nauibus: quæ ꝓ Calabriæ littoribus in ſtatione eſſent. c. l. lōgarū nauium claſſis eo anno expleretur
Delectu habito: & nauib⁹ nouis deductis. Q. Fabius comitia cēſorib⁹ creandis habuit. Creati. M.
Attilius Regulus: & Publius Curius Philus. Cū icrebreſceret rumor bellum in Sicilia eē. T. Octa
cilius eo cū claſſe ꝓficiſci iuſſus eſt. Cū deeſſent nautæ: cōſules ex ſenatuſcōſulto dixerunt: ut. qui. L.
Aemilio. C. Flaminio cēſorib⁹ milib⁹ æris. l. ipſe aut pater eius cēſus fuiſſet uſq́ ad centū milia: aut
cui poſtea tāta eēt facta: nautā unū cū ſex mēſiū ſtipēdo daret: Qui ſupra centū milia uſq́ ad. ccc. mi
lia: tris nautus cū ſtipēdio annuo: q̄ ſupra trecēta milia uſq́ ad decies æris: q̄nq́ nautas. Qui ſupra
decies: ſepties Senatores: octo nautas cū ānuo ſtipēdio darēt. Ex hoc edicto dati nautæ: armati īſtru
ctiq́ ab dominis cū triginta dierū coctis cibariis naues cōſcēderunt. Tum primū eſt factū: ut claſ-
ſis romana: ſociis naualibus priuata īpenſa paratis: compleret̃. Hic maior ſolito apparatus p̄cipue
cōterruit cāpanos: ne ab obſidione Capuæ bellū eius anni romani inciperent. Itaq́ legatos ad An
nibalē oratū miſerunt: ut Capuam exercitū admouere. Ad eam oppugandā nouos exercitus ſcri-
bi Romæ: nec ullius urbis defectioni magis īfenſos eorū aīos eſſe. Id quia tam trepidi nunciabant:
maturādū Annibal ratus: ne præuenirent romani profectus Arpis: ad Tifata ī ueterib⁹ caſtris ſup
Capuā conſedit: inde numidis hiſpaniſq́ ad p̄ſidiū ſimul caſtroꝝ ſimul Capuæ relictis: cū cætero
exercitu ad lacū Auerni ꝑ ſpeciē ſacrificādi: re ipſa ut tēptaret puteolos: quiq́ ibi p̄ſidio erant: deſcē
dit. Maximus: poſteaq̄ Annibalē Arpis profectū & regredi in Cāpaniā allatū eſt: nec die: nec nocte
intermiſſo intinere ad exercitū redit. Et. T. Gracchum a Luceria Beneuētū copias admouere. Qu.
Fabiū prætorē (is filius conſulis erat) Luceriā Gracchо ſuccedere iubet. In Siciliā eodem tp̄e duo
ꝑtores profecti. P. Cornelius ad exercitū. Octacilius: qui maritimæ oræ: reiq́ nauali præeſſet. Et cæ-
teri in ſuas quiſq́ prouincias profecti. Et quibus prorogatū imperiū erat eaſdē quas priore anno re
giones obtinuerunt. Ad Annibalē cū ad lacū Auerni eſſet: quinq́ nobiles iuuenes a Tarento ue-
nerūt: parti ad Traſimenū lacū: parti ad Cānas capti: dimiſſiq́ domos cū eadē: qua uſus comitate
aduerſus oēs romanoꝝ ſocios pœnus fuerat. Ii memores beneficiorū eius perpuliſſe magnam par-
tem ſe iuuentutis Tarentinæ referunt: ut Annibalis amicitiā ac ſocietatē: q̄ populi romani mallent
Legatoſq́ ab ſuis miſſos rogare Annibalē: ut exercitū propius Tarentū admoueat: ſi ſigna eius ſi
caſtra conſpecta a Tarento ſint aut ullā interceſſurā morā: quin urbs dedatur: in poteſtate iuniorū
plebē: in māu plebis rem Tarentinā eſſe. Annibal collaudatos eos: oneratoſq́ ingentibus promiſ
ſis domū ad cœpta maturanda redire iubet: ſe in tp̄e affuturum eſſe: Hac cum ſpe dimiſſi tarentini.
Ipſum ingēs cupido inceſſerat Tarenti potiundi. Vrbem eſſe uidebat tum opulentam nobilemq́
tum maritimam: & in macedoniam opportune uerſam regemq́ Philippum hūc portū: ſi trāſiret in
Italiam cum Brunduſium romani haberent: petiturum. Sacro inde perpetrato: ad quod uenerat: &
dum ibi moratur: peruaſtato agro cumano uſq́ ad Miſeni promontorium: Puteolos repēte agmē
conuertit ad opprimendū præſidium romanum. Sex milia hominum erant: & locus munimento
quoq́ nō modo natura tutus: triduum ibi moratus pœnus ab omni parte temptato præſidio: dein
de ut nihil ꝓcedebat ad populandū agrum neapolitanum magis ira: quā potiūdæ urbis ſpe ꝓceſ
ſit. Aduentu eius in ꝓpinquū agrū nolana mota eſt plebs: iā diu auerſa a romanis: & infeſta ſenatui
ſuo. Itaq́ legati ad accerſendum Annibalē cum haud dubio ꝓmiſſo tradēdæ urbis uenerunt. Præ
uenit in cœptum eoꝝ Marcellus conſul a primoribus accitus: die uno Sueſſulā a Calibus cū Vul

Prodigia pene iau-dita

Atẽ. de cretū ī co paranda claſſe

ad auer nū Anni bal. ſacri-ficat

turnus amnis traiicientẽ moratus eſſet:contenderat:inde proxima nocte ſex milia peditum:equi-
teſq;.ccc.qui præſidio ſenatui eſſent.Nolã intromiſit:& uti a conſule omnia impigre facta ſunt ad ꝑ
occupandam Nolã:ita Annibal tempus terebat:bis iam ante nequicquã tẽptata re ſegnior ac cre-
dendũ nolanis factus.Iiſdem diebus & Q uitus Fabius cõſul ad Caſilinum temptandũ:quod pſi-
dio punico tenebaṫ:uenit.Et ad Beneuentũ uelut ex compoſito:parte altera Hanno ex brutiis cum
magna peditũ equitumq; manu:altera.T.Graccus a Luceria acceſſit:qui primo oppidũ intrauit.
Deinde ut Hannonem ferme tria milia ab urbe ad Calorem fluuiũ caſtra poſuiſſe:& inde agrũ po
pulari audiuit:& ipſe egreſſus mœnibus mille ferme paſſus ab hoſte caſtra locat.Ibi concionẽ mili-
tum habuit:legiões magna ex parte Volonũ habebat:qui iam alterũ annum libertatem tacite me
reri:quam poſtulare palam maluerant.Senſerat tamen hybernis egrediens murmur.i agmine eſſe:
quærentiũ nunquam ne liberi militaturi eſſent.Scripſeratq; ſenatui:non tam quid delyderarent:
quam quid meruiſſent:bona fortiq; opera eorum ſe ad eam diem uſum:neq; ad exẽplum iuſti mi-
litis quicquam eis:præter libertatẽ deeſſe.De eo permiſſum ipſi erat:faceret:e repu duceret eſſe.Ita
que priuſquam cum hoſte manum cõſereret:pronunciat temp⁹ ueniſſe libertatis eis:quandiu ſpe
raſſent potiundæ:poſtero die ſignis collatis dimicaturũ puro ac patenti campo:ubi ſine ullo iſidia
rum metu uera uirtute geri res poſſet.Q ui caput hoſtis retuliſſet:eũ ſe exemplo liberum iuſſurum
eſſe:qui loco ceſſiſſet:in eũ ſeruili ſupplicio animaduerſurum.Suam cuiq; fortunam in manu eſſe:

Gracchi ꝑnũcia tio

Libertatis auctorẽ eis nõ ſe fore ſolum:ſed conſulem.M.Marcellum & uniuerſos patres:qui conſul
ti a:ſe de libertate eorũ ſibi permiſiſſent.Litteras inde cõſulis:ac ſenatuſcõſultum recitauit.Ad quæ
clamor cũ igenti aſſenſu eſt ſublatus:pugnã poſcebant:ſignumq; ut daret extẽplo:ferociter iſtabant
Gracch⁹:plio i poſterũ diem pronũciato:cõcionem dimiſit.Milites læti:pcipue qbus merces naua
tæ in unum diẽ opere libertatis futura erat armis expediẽdis:qđ reliquum diei ſui:cõſumpſerunt.
Poſtero die:ubi ſigna cœperũt canere:primi oĩum parati,iſtructiq; ad ptoriũ cõueniũt.Sole orto:
Gracchus in aciẽ copias eduxit.Nec hoſtes morã dimicãdi fecerũt.Decem & ſeptem milia peditum
erãt:maxima ex parte brutti ac lucani.Eqtes.M.cc.iter quos pauci admodũ Italici:cæteri numidæ fe
re oẽs:mauriq;.Pugnatũ eſt acriter & diu.Q uattuor horis neutro icliata eſt pugna.Nec alia magis
romanũ ipediebat res:quã capita hoſtiũ ptia libertati facta.Nã ut qq; ipigre hoſtẽ occiderãt:primũ
capita ægre iter turbã:tumultũq; abſcidẽdo tps terebãt.Deide occupata dextra tenẽdo caput fortiſſi
mus qſq; pugnator eẽ dſierat:Q đ ubi tribũi militũ Graccho nũciauerũt neminẽ ſtãtẽ iã uulnerari
hoſtẽ carnificari tacẽtes:& i dextris militũ ꝓgladiis humana capita eẽ:ſignũ dari ꝓpere iuſſit:ꝓiice
rẽt capita:iuaderentq; hoſtẽ:clarã ſatis & iſignẽ uirtutẽ eſſe:nec dubiã libertatẽ futurã ſtrenuis uiris
Tum reditegrata pugna eſt & eques ẽt in hoſtẽ emiſſus.Q uibus cũ impigre numidæ occurriſſent
nec ſegnior equitũ:q̃ peditum pugna:eſſet:iterũ in dubiũ adducta res:cũ utrinq; duces:romanus
brutiũ lucanũq; totiẽs a maioribus ſuis uictos:ſubactoſq;:pœnus mãcipia romana:& ex ergaſtulo
militẽ uerbis obtererer.Poſtremo ꝓnunciat Gracchus eſſe nihil:quod de libertate ſperarent:niſi eo
die fuſi fugatiq; hoſtes eſſent.Ea demũ uox ita aĩos accendit:atq; renouato clamore uelut alii repẽte
facti:tanta ui ſe in hoſte intulerunt ut ſuſtineri ultra nõ poſſent.Primo ante ſignani pœnorum:de-
inde ſigna pturbata.Poſtremo tota impulſa acies:inde haud:dubie terga data:ruũtq; fugientes i ca
ſtra adeo pauidi:trepidiq;:ut ne i portis quidẽ:aut uallo qſq̃ reſtiterit:ut ꝓpe continenti agmine ro
mani tn ſecuti nouũ de integro pliũ incluſi hoſtiũ uallo ediderint:ibi ſicut pugna ipeditior in angu
ſtiis:ita cædes atrocior fuit:& adiuuere captiui:qui rapto inter tumultũ ferro cõglobati:& a tergo
ceciderũt pœnos:& fugã impedierũt:itaq; minus duo milia hoĩm ex tãto exercitu:& eo maior pars
equitũ cũ ipſo duce effugerunt:alii oẽs cæſi:aut capti.Capta & ſigna duodequadragita.Ex uictori

Teterria hoſtiũ cædes

bus duo milia ferme cecidere:pda oĩs præterq̃ hoĩum captorũ militi conceſſa eſt.Et pecus exceptũ
eſt:qđ intra dies trigita domini cognouiſſent.Cũ pda honuſti i caſtra rediſſent:qttuor milia ferme
uolonũ militũ:q pugnauerant ſegnius:nec in caſtra irruperãt ſimul metu pœnæ collẽ haud ꝓcul
caſtris cœperũt.Poſtero die p tribũos militũ ide deducti:cõciõe militũ aduocata a Graccho:ſupue
niũt.Vbi cũ ꝓcõſul ueteres milites primũ:ut ꝓut cuiuſq; uirtus atq; opa i ea pugna fuerat:milita
ribus donis donaſſet:tũc qđ ad uolones attieret:oẽs ait:malle laudatos a ſe dignos idignoſq;:q̃ quẽ
quã eo die caſtigatũ eſſe:qđ bonũ:fauſtũ:fœlixq; reip.ipſiſq; eſſet:oẽs eos liberos eſſet iubet.Ad hãc
uocẽ cũ clamor ingenti alacritate ſublatus eẽt:ac nunc cõplexi inter ſe gratulanteſq; nunc man⁹ ad
cælũ tollẽtes bona oĩa populo Ro.Gracchoq; ipſi pcarent.Tũ Gracchus:priuſq̃ oẽs iure libertatis
æquaſſem:inqt:neminẽ nota ſtrẽui aut ignaui militis notaſſe uolui:nũc ploluta iã fide publica:ne
diſcrimẽ oẽ uirtutis ignauiæq; pereat noĩa eorũ:qui detrectatæ pugnæ memores ſeceſſionẽ pauloã
te fecerunt:referri ad me iubebo:citatoſq; ſingulos iureiurãdo adigã niſi quibus morb⁹ cã erit:nõ

Aduerte egregiã aĩaduerſionem

aliter:q̃ ſtãtes cibũ potũq;:quo ad ſtipendia facient:capturos eſſe.Hanc mulctã ita æquo aĩo feretis:
ſi reputabitis:nulla ignauiæ nota leuiore uos deſignari potuiſſe.Signũ deide colligẽdi uaſa dedit:
militeſq; pdam portãtes:agenteſq; p laſciuiã ac iocũ ita ludibundi Beneuentũ rediere:ut ab epulis
celebrẽ feſtũq; p diẽ actis:nõ ex acie reuerti uiderẽtur.Beneuentani oẽs:turba effuſa:cũ obuiam ad
portas exiſſent:cõpleti milites:gratulari:uocare in hoſpitiũ:apparata oĩa oĩbus in propatulo ædiũ
fuerant:ad ea inuitabant.Gracchũq; orabãt:ut epulari pmitteret militibus.Et Gracchus ita pmiſit:
in publico epularenṫ,oẽs ante ſuas quiſq; fores prolata omnia pileati aut lana alba uelatis capitib⁹

uolões epulati ſunt accubẽtes aliiq; ſtantes:q ſimul miniſtrabant ueſcebanturq;: digna res uiſu ad
ſimulacrũ celebrati eius diei:Gracchus poſteaq̃ Romã rediit pingi iubet in æde libertati : q̃ pater
eius in Auẽtino ex mulctaticia pecunia faciẽdam curauit:dedicauitq;.Cũ hæc ad Beneuẽtũ gerũ=
tur:Annibal depopulatus agrũ Neapolitanũ ad Nolam caſtra mouet.Q uẽ ubi aduẽtare cõſul ſẽ
ſit.Põponio ꝓprætore cũ eo exercitu:qui ſup Sueſſulam i caſtris erat accito ire obuiam hoſti parat
ne moram dimicandi faceret Claudiũ Nerone cũ robor̃ eqtũ ſilẽtio noctis p auerſam maxĩe ab ho
ſte portam emittit:circũuectũq; occulte ſubſeq agmẽ hoſtiũ iubet:ut cũ cœptũ p̄liũ uideret: a ter=
go ſe obiiceret.Id errore uiaꝝ:an exiguitate tẽporis Nero exequi nõ potuerit:incertũ eſt:abſente eo
cũ præliũ cõmiſſũ eẽt:ſuperior quidẽ haud dubie roman⁹ erat:Sed qa eqtes non affuere in tẽpore:
ratio cõpoſitæ rei turbata ẽ.Nõ auſus inſequi cedẽtes Marcellus:uincẽtibus ſui ſignũ receptui de= uictor
dit:plus tamẽ duomilia hoſtiũ eo die cæſa tradũtur.Romanis minus.cccc.Solis fere occaſu Nero marcell⁹
diem noctẽq; necq̃cq̃ fatigatis equis hominibuſq;: ne uiſo quidẽ hoſte rediẽs:adeo ẽ grauiter a cõ ad duo
ſule incræpatus:ut p eũ ſtetiſſe diceret:quo minus accepta ad Cãnas redderet̃ hoſti clades: Poſtero milia ho
die roman⁹ aciẽ deſcẽdit:Pœnus tacita ẽt cõfeſſione uict⁹ caſtris ſe tenuit.Tertio die ſilẽtio noctis ſtium ce
omiſſa ſpe Nolæ potiũde re nũq̃ ꝓſper̃ tẽptata:Tarẽtũ ad certiorẽ ſpẽ ꝓditionis ꝓficiſcit̃.Nec mi= cidit
nore aio res romanæ domi:q̃ militiæ gerebant̃.Cẽſores uacui ab opeꝝ locãdoꝝ cura pp inopiam
ærarii ad mores hominũ regẽdos aium aduerterũt:caſtigandaq; uicia:quæ uelut diutinis morbis
ægra corpora ex ſeſe gignunt:nata bello erãt.Primũ eos citauerũt:qui poſt cãnẽſem pugnã rẽpu.de
ſeruiſſe.Italiaq; exceſſiſſe uelle dicebant̃.Priceps coꝝ.M.Cecilius Metellus:qui queſtor tũ forte erat M. Ceci
Iuſſo deide eo ceteriſq; eiuſdẽ noxe teis cãm dicere:cũ purgari nequiſſent:ꝓnunciarunt uerba ora lius Met
tionẽq; eos aduerſus rẽp.habuiſſe:quo cõiuratio deſerẽdæ Italie cã fieret.Secũdũ eos citati nimis tellus
callidi xoluẽdi iuriſiurãdi iterpretes:q captiuoꝝ ex itinere regreſſi clã i caſtra Annibalis ſolutũ:q;
iurauerãt rediturus:rebãtur.His ſupioribuſq; illis equi adempti:q publicũ equũ habebãt : tribuq;
moti ærarii oẽs facti.Neq; ſenatu modo.aut equeſtri ordine regẽdo:cura ſe cẽſorũ tenuit: noĩa om
niũ ex iunioꝝ tabulis excerpſerũt:qui quadriẽnio nõ militaſſent:quibus neq; uacatio iuſta militiæ
neq; morbus cã fuiſſet Et ea ſupra duomilia hoĩum i ærarios relata tribuq; oẽs moti additũq; iner=
ti cẽſoriæ notæ triſte ſenatus cõſultũ:ut ii omnes:quos cẽſores notaſſent:pedibus mererẽt: mitteren
turq; in Siciliã ad cãnẽſis exercitus reliquias.Cui generi militũ nõ priuſq̃ pulſus Italia oĩs hoſtis eẽt
finitũ ſtipẽdioꝝ tẽpus erat.Cũ cenſores ob inopiã erarii ſe iã locationibus abſtinerent:ædiũ ſacraꝝ
tuendaꝝ curuliũq; equoꝝ p̄bẽdorũ:ac ſimiliũ his rerũ cõuenere ad eos frequẽtes q haſtæ huius ge
neris aſſueuerãt:hortatiq; cẽſores:ut oia peride agerẽt:locarẽtq;:ac ſi pecunia in ærario eſſet: nemi=
nẽ niſi bello cõfecto ab ærario pecuniã petiturũ eẽ:Cõuenere deide domini coꝝ quos.T. Sẽproni
us ad Beneuẽtũ manu emiſerat:acceſſitoſq; ſe ab triũuiris mẽſariis eẽ dixerũt:ut p̄tia ſuoꝝ acipent
cæterũ nõ anteq̃ bello cõfecto accepturos eẽ.Cũ hæc iclinatio aiorũ plebis ad ſuſtinẽdã inopiã æra=
rii fieret:pecuniæ quoq; pupillares primo:deinde uiduaꝝ cœptæ cõferri:nuſq̃ eas tutius ſanctiuſ= p̄uata ſtu
q; deponere credẽtibus:q deferebãt:quã in publicã fidẽ:inde ſi quid emptũ:paratũq; pupillis ac ui dia in rẽ
duis foret:a quæſtore pſcribebat̃:Manauit ea priuatorũ benignitas ex urbe etiã i caſtra:ut ñ eques: publicã
nõ cẽturio ſtipẽdiũ acciperẽt:mercænnariũq; icrepãtes uocarẽt:q accipiſſet.Q .Fabius cõſul ad Ca
ſilinũ caſtra habebat:quod duũmiliũ cãpanorũ:& ſeptingentorũ militũ Annibalis tenebatur præ=
ſidio.Præerat Statius Metius miſſus ab Gn.Magio Attelano:q eo ãno mediſtuticus erat:ſeruitia=
q; & plebẽ ꝓmiſcue armabat:ut caſtra romana iuaderet:itento romão cõſule ad Caſilinũ oppugnã
dũ.Nichil coꝝ Fabiũ fefellit:itaq; Nolã ad collegã mittit:altero exercitu:dũ Caſilinũ oppugnaret:
opus eſſe:q cãpanis opponatur:uel ipſe relicto Nolæ præſidio modico ueniret:uel ſi eũ Nola tene
ret:& nec dũ ſecuræ res ab Annibale eẽnt.T.Gracchũ ꝓcõſulẽ a Beneuẽto accitutum.Hoc nuncio
Marcell⁹ duob⁹ militũ millibus Nolæ i p̄ſidio relictis:cũ cætero exercitu Caſilinũ uenit:Aduẽtuq;
ei⁹ cãpani iã mouẽtes ſeſe qeuerũt:ita a duob⁹ conſulib⁹ Caſilinũ oppugnari cœptũ:ubi cũ multa Caſilinũ
ſuccedẽtes temere mœnib⁹ romani milites acciperẽt uulnera:neq; ſatis icœptis ſuccederet. Fabius capit̃ &
omittẽdã rẽ paruã:ac iuxta magnis difficilẽ:abſcẽdẽdũq; ide cẽſebat cũ res maiores iſtarẽt.Marcell⁹ romanis
multa magnis ducib⁹ ſicut ñ aggrediẽda:ita ſemel aggreſſis ñ dimittẽda eẽ dicendo:qa magnæ fa=
mæ momẽta i utranq; ptẽ fierẽt:tenuit ne icepto abiret̃. Vineæ inde:oiaq; alia operum machinatio
numq; gñа cũ admouerent̃:campaniq; Fabiũ orarent:ut abire Capuã tuto liceret:paucis egreſſis:
Marcellus portã:qua egrediebant̃:occupauit:cædeſq; ꝓmiſcue circa portã primo:deinde irruptõe
facta:ẽt in urbe,cœpta ẽ fieri.Q uinquagita fereprimo egreſſi cãpanoꝝ:cũ ad Fabiũ cõfugiſſent:p̄=
ſidio eius Capuã ꝑuenerũt.Caſilinũ inter colloqa:cũctationẽq; petentiũ fidẽ poccaſione captũ ẽ:
captiui quiq; cãpanoꝝ:qq; Annibalis militũ erãt:Romã miſſi:atq; ibi in carcere incluſi ſũt. Oppi=
danoꝝ turba p finitimos populos in cuſtodiã diuiſa.Q uibus diebus a Caſilino re bñ geſta receſſũ
eſt eis Gracchus in lucanis aliquot cohortes in ea regiõe cõſcriptas cũ p̄fecto ſocioꝝ i agros hoſtiũ
p̄datũ miſit:eos effuſe palãtes Hanno adortus:haud multo minorẽ:quã a Beneuẽto acceperat red
didit hoſti cladẽ:atq; in Brutios raptim ne Gracchus aſſequeret̃:cõceſſit.Cõſules: Marcellus retro:
unde uenerat:Nolam rediit.Fabius in Sãniũ ad populãdos agros recipiẽdaſq; armis: quæ defece=
rant:urbes ꝓceſſit.Claudinus Samnis grauius deuaſtat⁹ peruſti populatiq; late agri:p̄dæ pecudũ
hoiumq; actæ:oppida,ui capta:Cõpulteria:Teleſia:Compſa:Melæ: Fuiſulæ:& Orbitaniũ. Ex lu=

canis Blãdæ. Appuloꝝ Ancæ oppugnatæ. Milia hoſtiũ ĩ his urbibꝰ .xxv. capta: aut occiſa. Et recepti ꝑfugæ .ccclxx. Quos cũ Romã miſiſſet cõſul: uirgis ĩ comitio cæſi oẽs: ac de ſaxo deiecti. Hæc a .Q. Fabio iter paucos dies geſta. Marcellũ a gerẽdis rebꝰ ualitudo aduerſa Nolæ tenuit. Et a ꝓtore .Q. Fabio cui circa Luceriã ꝓuincia erat. Accua oppidũ ꝑ eos dies ui captũ: ſtatiuaq; ad Ardoneas cõmunita. Dũ hæc aliis locis ab romanis gerũtur: iã Tarẽtũ ꝑuenerat Annibal cũ maxima oĩum: qua cũq; ĩerat: clade. In tarẽtino demũ agro pacatũ ĩcedere agmẽ cœpit: nihil ibi uiolatum: neq; uſq̃ uia exceſſum ẽ: apparebatq; id nõ modeſtia militũ: aut ducis: niſi ad conciliandos Tarentinorum aĩos fieri. Cæteꝝ cum ꝓpe iam mœnibus acceſſiſſet: nullo ad cõſpectum primi agminis: ut rebaꝛ: motu facto: caſtra ab urbe ferme paſſus mille locat. Tarentum triduo: anteq̃ Annibal ad mœnia accederet a .M. Valerio ꝓprætore: q̃ claſſi ad Brũduſiũ præerat: miſſus is priore iuuentute conſcripta: diſpoſitiſq; ad oẽs portas: circaq; muros: qua res poſtulabat: ſtationibus: die ac nocte plurimum intentus: neq; hoſtibus: neq; dubiis ſociis loci q̃cq̃ ꝑbuit attemptandum. Sicq; diebus aliquot ibi fruſtra cõſumptis: Annibal: cũ eoꝝ nemo qui ad lacũ Auerni adiſſent: aut ipſi uenirent: aut lr̃as: nunciũ ue mitterẽt: uana ꝓmiſſa ſe temere ſecutũ cernẽs: caſtra inde mouet. Tum quoq; intacto agro Tarẽtino: q̃q̃ ſimulata lenitas nõdũ ꝓfuerat: tamẽ ſpe labefactãdæ fidei haud abſiſtẽs: Salapiam tẽdit: coq; frumẽtũ ex agris Metapõtino atq; Heracliẽſi: iã media æſtas exacta erat: & hybernis placebat locus: cõportat. Prædatũ ĩde numidæ: mauriq; ꝑ ſalẽtinũ agrũ: ꝓximoſq; Appuliæ ſaltus dimiſſi: unde cæteræ ꝑdæ haud multũ: equoq; greges maxĩe abacti: e qbꝰ ad q̃ttuor milia domanda eq̃tibus diuiſa. Romani cũ bellũ neq̃q̃ cõtẽnẽdũ ĩ Sicilia orireꝛ: moſq; tyrãni duces magis ĩpigros dediſſet ſyracuſanos: quam cãm: aut animos mutaſſet. M. Marcello alteri conſulum eam prouinciam decernunt.

Secũdũ Hieronymi cædẽ ꝑrio tumultuatũ ĩ leontinis apud milites fuerat: uociferatũq; ferociter parẽtãdũ regi ſanguine cõiuratorum eẽ. Deĩde libertatis reſtitutæ dulce auditũ nomẽ crebro uſurpatũ: ſpes facta ex pecunia regia largitiõis militi: ac fungẽdi potioribus ducibus: & relata tyrãni fœda ſcelera: fœdioreſq; libidines adeo mutauere aĩos: ut ĩſepultũ iacere corpꝰ pauloãte deſiderati regis paterenꝛ. Cũ cæteri ex cõiuratis ad exercitũ obtinẽdũ remãſiſſẽt. Theodorꝰ & Soſis regiis equis q̃to maximo curſu poterãt: ut ignaros oĩum regios opprimerẽt. Syracuſas cõtẽdũt. Cæterum ꝓuenerat nõ fama ſolũ: q̃ nihil ĩ talibus rebus ẽ celerius ſed nũcius ẽt ex regiis ſuis. Itaq; Andronodorꝰ & inſulã: & arcem: & alia quæ poterat: quæq; opportuna erãt: ꝓſidiis firmarat Hexaphoro. Theodorus & Soſis poſt ſolis occaſum obſcura luce inuecti cum cruẽtam regiã ueſtẽ: atq; inſigne capitis oſtentarent: traueꝫti: ꝑ Thincam ſimul ad libertatẽ: ſimul ad arma uocãtes ĩ Acradinã cõuenire iubent.

Syracuſanus motꝰ Multitudo pars ꝓcurrit in uias: pars in ædiũ ueſtibulis ſtat: pars ex tectis: feneſtriſq; ꝓſpectant: & q̃d rei ſit: rogitant: oĩa luminibus collucẽt: ſtrepituq; uario complẽtur. Armati locis patentibus cõgregantur. Inermes ex olympii Iouis templo ſpolia galloꝝ illyricorũq; dona data Hyeroni a po. ro. fixaq; ab eo detrahũt: ꝑcantes Iouẽ: ut uolens ꝓpitiꝰ ꝑbeat ſacra arma ꝓ ꝑria: pro deũ delubris: pro libertate ſeſe armantibus. Hæc quoq; multitudo ſtationibus ꝑ principes regionũ urbis diſpoſitis adiũgitur in inſula: ĩter cætera Andronodorus ꝑſidiis firmat horrea publica: locus ſaxo quadrato ſeptus atq; arcis in modum emunitus: capitur a iuuẽtute: quæ præſidio eius loci attributa erat: mittuntq; nuncios ĩ Acradinã: horrea frumẽtũq; in ſenatus p̃tãte eẽ. Luce p̃ria populus oĩs armatus inermiſq; in Acradinã ad curiã cõuenit: ibi pro Concordiæ ara: quæ in eo ſita loco erat: ex principibus unus nomine Polyneus cõcionẽ: & liberã: & moderatã habuit. Seruitudinis ĩdignitatiſq; hoĩes exptos aduerſus notũ malũ irritatos eſſe. Diſcordia ciuilis: quas ĩportet clades: audiſſe magis a patribus ſyracuſanos quã ipſos uidiſſe. Arma q̃d impigre cœpiſſẽt: laudare: magis laudaturꝝ: ſi nõ utãtur: niſi ultima neceſſitate coacti: ĩ ꝑſentia legatos ad andronodoꝝ mitti placere: ut in p̃tãte ſenatus ac populi ſit: portæ inſulæ pateant: reddat ꝑſidiũ: ſi tutelam alieni regni ſuũ regnũ uelit facere: eundem ſe cenſere: multo acrius ab Andronodoro: quã ab Hieronymo repeti libertatẽ. Ab hac cõciõe legati miſſi ſunt. Senatus haberi inde cœptus eſt: q̃d ſicut regnãte Hierone manſerat publicũ cõſilium: ita poſt mortem eius ante eã diem nulla de re neq; cõuocati: neq; cõſulti fuerãt. Ut uentũ ad Andronodoꝝ ẽ: ipm quidẽ mouebat & ciuiũ conſenſus: & cũ aliæ occupatæ urbis ꝑtes: tũ pars ĩſulæ uelut munitiſſima ꝓdita: atq; alienata a ſe. Euocatũ eũ a legatis Damarata uxor filia Hieronis ĩflata adhuc regiis animis: ac muliebri ſpiritu admonet ſæpe uſurpatæ Dionyſii tyrãni uocis: q̃ pedibus tractum: nõ ĩſidẽtẽ equo relinquere tyrãnidẽ dixerit debere: facile eſſe momento: equo quis uelit cedere poſſeſ-

Vox uere Tyranno digna ſione magnæ fortunæ: facere & parare eam difficile atq; arduũ eſſe: paululũ ſumeret ſpatii ad cõſultãdũ ab legatis: eo utereꝛ accerſendos ex leõtinis milites: quibus ſi pecuniã regiã pollicitus eẽt omnia in poteſtate eius futura. Hæc muliebria cõſilia Andronodorus neq; tota aſpernatus eſt: neque extẽplo accepit: tutiorẽ ad opes affectandas ratus eſſe uiã ſi ĩ præſentia tẽpori ceſſiſſet. Itaq; legatos renunciare iuſſit: futurũ ſe in ſenatus ac populi poteſtate. Poſtero die luce prima patefactis inſulæ portis: in forũ Acradinæ uenit. Ibi in arã Cõcordiæ: ex quo pridie Polyneus cõcionatus erat: aſcẽdit: orationẽq; eã orſus eſt: qua primũ cũctationis ſuæ ueniã petiuit. Se enim clauſas habuiſſe portas: nõ ſeparantẽ ſuas res a publicis: ſed ſtrictis ſemel gladiis timẽtẽ quis finis cædibus eſſet futurꝰ: utrũ: quod ſatis libertatis foret: cõtenti nece tyrãni eſſent: an quicunq; aut ꝓpinquitate: aut affinitate: aut aliquibus miniſteriis regiam cõtigiſſent: alienæ culpæ rei trucidarenꝛ. Poſteaquã animaduertit eos: qui liberaſſent patriã: ſeruare etiã libertatẽ uelle: atq; conſuli mediis: nõ dubitaſſe: & q̃n &

corpus ſuum:& cætera oīa:quæ ſuæ fidei tutelæq; eēnt:quando eum:qui mādaſſet:ſuus furor abſū
pſiſſet:pſiæ reſtitueret:conuerſus ide ad interfectores tyranni:ac nomine appellatus Theodorum:
ac Soſim.Facinus:inquit:memorabile feciſtis.Sed mihi credite:inchoata ueſtra glia nondum pfe-
cta eſt:piculūq; igens manet:niſi communi cōcordiæ cōſulitis:ne libera efferaṫ res.Poſt hanc oronē
claues portaꝝ:pecuniæq; regiæ añ pedes eoꝝ poſuit.Atq; illo qdem die dimiſſi ex conciōe læti:cir
ca oīa:fana deū ſupplicauerūt cū cōiugibus ac liberis.Poſtero die comitia ꝑtoribꝰ creandis habita.
Creatus in primis Andronodorus:cæteri magna ex parte interfectores tyrāni:duos ēt abſentes So
patꝝ:ac Deomenem fecerūt.Qui auditis iis:quæ ſyracuſis acta erāt:pecuniā regiā:quæ in leōtinis *Prætores*
erat Syracuſas deuectā:quæſtoribus ad idipm̄ creatis tradiderūt.Et ea quæ in inſula erat Acradina *Syracu-*
tradita ē.Muriq; ea pars:quæ a cætera urbe nimis firmo munimēto interſepiebat inſulam:conſenſu *ſis creanṫ*
oium deleta ē.Secutæ cæteræ res hāc inclinationē aīoꝝ ad libertatē.Hippocrates & Epicides audita
morte tyrāni:quam Hippocrates ēt nuncio interfecto cælare uoluerat:deſerti a militibꝰ:quia id tu-
tiſſimum ex præſentibus uidebaṫ.Syracuſas rediere:ubi ne ſuſpecti obſeruarentur:tanꝗ nouādi res
aliquā occaſionē quærentes:prætores primū:deinde ſenatum ꝑ eos adeunt:ab Annibale ſe miſſos
ꝓdicāt ad Hieronymū tanꝗ amicū:ac ſociū:paruiſſe iperio eiꝰ:cuius ipator ſuus uoluerit:uelle ad
Annibalē redire.Cæterꝝ cū iter tutū nō ſit:uagantibꝰ paſſim ꝑ totam Siciliam romanis armis pete-
re:ut pſidii:dēt aliqd:quo locros in Italiā ꝑducantur:gr̄am magnam eos parua opa apud Anniba
lē inituros.Facile res ipetrata.Abire.n.duces regios cū pitos militiæ:tū egentes eoſdē:atq; audaces
cupiebāt.Sed qđ uolebat:nō ꝗ maturato opus erat:grauiter expediebant.Interīi iuuenes militares:
& aſſueti militibꝰ:nūc apud eos ipſos:nūc apud trāſfugas:quoꝝ pars maxīa ex naualibus ſociis ro-
manorum erat:nūc etiam apud infimæ plebis hoies crimina ſerebāt in ſenatū:optimateſq;:clā moli-
ri eos:atq; ſtruere:ut Syracuſæ ꝑ ſpēm reconciliādæ ſocietatis in dicione romanoꝝ ſint:dein factio:
& pauci auctores fœderis dn̄entur.His audiēdis:credendiſq; opportuna multitudo maior iā i dies
Syracuſas cōfluebat.Nec Hippocrati & Epicidi ſolū ſpē nouādaꝝ reꝝ:ſed Andronodoro ēt ꝓbebat
gſſſus tandē uxoris uocibꝰ monētis nunc illud eē tempus occupandi res:dum turbata oia:noua:
atq; icognita libertate eēnt:dū regis ſtipēdiis paſtus obuerſareṫ miles:dū ab Annibale miſſi duces
aſſueti militibus iuuare poſſent incœpta:cum Themiſtio:cui Gelonis filia nupta erat:cōſociatam
rem:ꝑaucos poſt dies Ariſtoni cuidam tragico auctori:cui & alia cōmittere aſſuerat:icaute aperit.
Huic & genus & fortuna honeſta erāt:nec ars quia nihil tale apud græcos pudori ē:ea deformabat.
Itaq; fidē potiorē ratus:quā pſiæ debebat:indiciū ad ꝑtores defert:q ubi rem haud uanam eē certis
idiciis comperunt:cōſultis ſenioribꝰ:& auctoritate eoꝝ pſidio ad fores poſito:ingreſſos curiā The-
miſtiū atq; Andronodoꝝ iterfecerūt.Et cū tumultus ab re in ſpēm attrocior cām ignorantibus or-
tus eēt:ſiletio tādē facto:indicē in curiā introduxerūt.Qui cū ordine oia edocuiſſet:& principiū cō
iurationis factū ab Harmoniæ Gelonis filiæ nuptiis:qbus Themiſtio iūcta eēt:afroꝝ:hiſpanorūq;
auxiliares iſtructos ad cædē ꝑtoꝝ:pricipūq; alioꝝ:bonaq; eoꝝ ꝑdæ futura iterfectoribꝰ ꝓnūciatū:iā
mercænarioꝝ manū aſſuetā ipiis.Andronodori patā fuiſſe ad iſulā rurſus occupandā:ſingula de
ide ꝗ ꝑ quoſq; agereṫ:totāq; uiris armiſq; iſtructam cōiurationē añ oculos poſuit:& ſenatui qdē tā
iure cæſi:ꝗ Hieronymus uidebāṫ:añ curiā uariæ atq; icertæ reꝝ multitudis clamor erat:ꝗ ferocirer
minitātē i ueſtibulo curiæ corpa cōiuratoꝝ eo metu cōpſſerūt:ut ſilētes itegrā plebē i cōciōe ſeqreṫ.

Sopatro mādatū a ſenatu:& a collegis ut uerba faceret.Is tāꝗ reos agebat:añ acta uita orſus qcū-
q; poſt Hierōis mortē ſceleſte:atq; ipie facta eēnt.Andronodoꝝ ac Themiſtiū arguit feciſſe.Quid *Andro-*
n.ſua ſpōte feciſſe Hieronymū pueꝝ:ac uix dū pubeſcētē facere potuiſſe:tutores ac magiſtratus eius *nodori &*
ſub aliena iuidia regnaſſe.Itaq; ut añ Hieronymū:aut certe cū Hieronymo pire eos debuiſſe at illos *Themi-*
debitos iā morti:deſtinatoſq; alia noua ſcelera poſt mortē tyranni molitos:palā prio cū clauſis An *ſtii cædes*
dronodorꝰ iſulæ portis hæreditate regni creuerit:quæq; ꝓcurator tenuerat:ꝑ dn̄o poſſederit:ꝓdi-
tus deiñ ab eis:q i iſula erāt:circūſeſſus ab uniuerſa ciuitate ꝗ Acradinā tenuerit:ne qcꝗ palā atq; ap
te petitū regnū clā & dolo affectare conatꝰ ſit.Et bn̄ficio qdē:atq; honore potuerit uici:cū iter libe-
ratores pſiæ iſidiator ipe libertatis creatꝰ eēt ꝑtor:ſed aīos eis regios:regias cōiuges feciſſe:alteri hie
ronis:alteri Gelonis filias nuptas.Sub hāc uocē ex oibꝰ ptibꝰ cōciōis clamor oriṫ:nullā eaꝝ uiuere
debere:nec quēꝗ ſupeſſe tyrānoꝝ ſtirpis.Hæc natura multitudis ē:aut ſuit humilr̄:aut ſupbe dn̄aṫ:
libertatē:ꝗ media ē:nec ſpnere modice:nec hēre ſciūt:& nō ferme deſunt iraꝝ idulgētes miniſtri:qui
auidos atq; intempantes publicanoꝝ aios ad ſanguinē & cædes irritēt.Sic ex tēplo tū ꝑtores roga-
tionē ꝓmulgarūt:acceptaq; pœne priuſꝗ ꝓmulgata ē:ut ois regia ſtirps interficereṫ.Miſſiq; a ꝑtori
bꝰ Demaratā Hieronis & Harmoniā Gelonis filiā cōiuges Andronodori & Themiſtii iterfecerunt.

Haraclia erat filia Hieronis uxor Soſippi:q legatꝰ ab Hieronymo ad regē Ptolemæū miſſus:uo *Quid*
lūtarium cōſciuerat exiliū.Ea cū ad ſe quoq; uenire pſciſſet:i ſacrariū ad penates cōfugit cū duabꝰ *Vulgi &*
filiābꝰ uirginibus:crinibꝰ reſolutis:miſerabiliq; alio habitu:& ad ea addidit ꝓces:nūc ꝑ memoriā *multitu-*
Hierōis pſis:Geloniſq; frīs ne ſe inouā iuidiā Hieronymi cōflagrare ſinerēt:nihil ex regno illius ꝓ *dis ꝓpriū*
ter exiliū uiri hēre:neq; fortunā ſuā eādē uiuo Hieronymo fuiſſe:quā ſororis:neq; iterfecto eo cām
eandē eē.Qđ ſi Andronodoro cōſilia ꝓceſſiſſent:illa cū uiro fuerit regnatura:ſibi cū cæteris ſuiē-
dū:ſi qs Soſippo nūciet interfectū Hieronymū:ac liberatas Syracuſas:cui dubiū eē:qn ex tēplo cō
ſceſurus ſit:naui:atq; in pſiam rediturus:ꝗtum ſpes hoium fallit:in liberata patria coniugem eius:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

acliberos de uita dimicare:qd obſtãtes libertati aut legibus?qđ a ſe cuiq̃ ꝑiculum:a ſola ac ꝓpe ui-
dua:& puellis in orbitatẽ degentibus eſſe! At.n.periculi quidẽ nihil a ſe timeri:in uiſam tñ regiam
ſtirpem eẽ. Ablegarẽt ergo ꝓcul ab Syracuſis Siciliaq;:& aſportari Alexãdriam iuberẽt ad uiꝝ uxo
rẽ ad ꝑſem filias. Auerſis auribus aiſq;:caſſe ne tempꝰ tereretur:ferrũ quoſdam expediẽtes cernebat
tum omiſſis pro ſe ꝑcibus:puellis ut ſaltẽ parcerẽt orare iſtitit:a qua ætate ẽt hoſtes iratos abſtinerẽt:
ne tyrãnos ulciſcẽdo:quæ odiſſent ſcelera ipſi imitarent. Inter hæc abſtractam a penetralibꝰ iugulãt
In uirgines deide reſperſas matris cruore impetum faciunt:quæ alienata mẽte ſimul luctu:metuq;
uelut captæ furore:occurſu ſe ex ſacrario ꝓripuerũt:ut ſi effugium patuiſſet in publicum:impletu-
ræ urbem tumultu fuerint. Tum quoq; haud magno ædiũ ſpatio iter medios tot armatos:aliquo-
tiẽs itegro corpe euaſerũt:tenentibuſq; cũ tot ac tã ualidæ eluctãdæ manus eẽnt:ſeſe eripuerunt: tã-

Attur. Miſerabi lẽ cædem

dẽ uulneribꝰ confectæ:cum omnia repleſſẽt ſanguine exaies corruerunt. Cædeq; de ſe mirabilẽ:mi-
ſerabiliorem caſus fecit:qđ paulopoſt nũcius uenit:mutatis repente ad miſericordiam animis: ne
interficerẽtur. Ira demũ ex miſericordia orta:qđ adeo feſtinatum ad ſupplicium neq; locus pœnitẽ-
di:aut regreſſus ab ira relictus eẽt. Itaq; fremere multitudo:& i locum Andronodori ac Themiſtii:
nam ambo ꝑtores fuerũt:comitia poſcere:q̃ nequaq̃ ex ſnia ꝑtorum futura eẽnt. Satutus ẽ comitiis
dies:quo nec opinantibus oĩbus:unus ex ultima turba Epicidem nominauit:tum inde aliꝰ Hippo
cratem:crebriores deide eæ uoces:& cũ haud dubio aſſenſu multitudinis eſſe. Et erat cõfuſa concio
nõ populari modo:ſed militari quoq; turba:magna ex ꝑte ẽt perfugis:qui omnia nouare cupiebãt
ꝑmixtis. Prætores diſſimulare primo:& trahẽdam rem eẽ. Poſtremo uicti cõſenſu: & ſeditionẽ me-
tuẽtes ꝓnũciant ꝑtores. Nec illi ſtatim creati nudare qd uellent:q̃q̃ ægre ferebant & de induciis die
rũ decẽ legatos iſſe ad Appium Claudiũ:& impetratis eis:alios qui de fœdere antiquo renouãdo
agerẽt:miſſos. Ad Murgãtiam tum claſſem nauium cẽtũ romanus hẽbat:quo euaderent motus ex
cædibus tyrãnorum orti Syracuſis:quoue eos ageret:noua atq; inſolita libertas opperiẽs. Per eoſ-
dem dies cum ad Marcellum ueniẽtem in Siciliã legati ſyracuſani miſſi ab Appio eẽnt:auditis cõ-
ditionibꝰ pacis Marcellus poſſe rẽ cõuenire ratus:& ipſe legatos Syracuſas:qui coram cũ ꝑtoribus
de renouãdo fœdere agerent:miſit & iam ibi neq̃q̃ eadem qes:ac tranquillitas erat:poſteaq̃ punicã
claſſem acceſſiſſe Pachynũ allatũ ẽ:dempto timore Hippocrates & Epicides nunc apud mercænna
rios milites:nũc apud transfugas ꝓdi romanis Syracuſas criminabãtur. At uero Appius naues ad
hoſtium portus:quid aliæ partis hominibus animi accederet opperiẽs in ſtationem hẽre cœpit. In-
gens in ſpẽm criminibus nauis acceſſerat fides:ac primo etiam tumultuoſe decurrerat multitudo
ad ꝓhibẽdos:ſi in terram egrederent. In hac turbatiõe reꝝ in concionẽ uocari placuit:ubi cum alii
alio tẽderent:nec ꝓcul a ſeditione res eẽt. Apollinides principũ unus oĩonem ſalutarem ut in tali
tꝑe habuit. Nec ſpem ſalutis:nec ꝑniciẽ ꝓpiorem unq̃ ciuitati ulli fuiſſe. Si enim uno animo omnes
uel ad romanos:uel ad carthaginẽſes inclinẽt:nullius ciuitatis ſtatũ fortunatiorẽ: gratiorẽue fore.
Si alia alio trahat res:nõ inter pœnos romanoſq; bellum attrocius fore:quã iter ipſos ſyracuſanos:
cum intra eoſdem muros pars una quæq; ſuos exercitus:ſua arma:ſuos habitura ſit duces. Itaq; ut
idẽ oẽs ſentiãt:ſumma ui agendum eẽ:utra ſocietas ſit utilior:longe minoris adeo rem momẽti cõ-
ſultationis eẽ. Sed tñ Hieronis potius:quã Hieronymi auctoritatẽ ſequendam in ſociis legendis:
uel qnquaginta annis fœliciter exꝑtam amicitiã. Nunc incognitæ quondam ĩfideli ꝑferendã eẽ: ẽt
momẽti aliqd ad cõſilium qđ carthaginẽſibus ita pax negari poſſit:ut non utiq; in præſentia bellũ
cum eis gerat:cum romanis ex tẽplo aut pacẽ:aut bellũ hñdum. Quo minus cupiditatis ac ſtudii
uiſa eſt oĩo habere:plus eo auctoritatis habuit. Adiectum eſt prætoribus ac delectis ſenatoꝝ:mili-
tare ẽt conſilium iuſſi & duces ordinum ꝑfectiq; auxilioꝝ ſimul cõſulere:cũ ſæpe acta res eẽt mediis
certaminibus:poſtremo qa belli cũ romanis gerẽdi rõ nulla apparebat:pacem fieri placuit: mittiq;
cũ eis legatos ad rẽ cõfirmãdã. Dies haud ita multi ĩterceſſerunt:cũ ex leõtinis legati ꝑſidium finibꝰ
ſuis orãtes uenerũt. Legatio ꝑopportuna uiſa ad multitudinẽ incõditã:ac tumultuoſam exonerãdã
Duceſq; eius ablegãdos. Hippocrates ꝑtor ducere eos trãſfugas iuſſus. Secuti multi ex mercænna-
riis auxiliis q̃ttuor milia armatoꝝ effecerũt. Et mittentibus & miſſis ea læta expiditio fuit: nam & il-
lis:qđ iãdiu cupiebãt nouãdi res occaſio data eſt:& hi ſniam quandã urbis rati exhauſtã lætabantur
cæteꝝ leuauerunt mõ in ꝑſentia uelut corpus ægrum:quo mox i grauiorẽ morbũ recideret. Hippo
crates.n.finitima ꝓuinciæ romanæ primo furtiuis excurſionibus uaſtare cœpit. Deinde cũ ad tuen
dos ſocioꝝ agros miſſum ab Appio ꝑſidium eẽt:oĩbus copiis impetum i oppoſitã ſtationẽ cũ cæ-
de multorum fecit. Quæ cũ eſſent nunciata Marcello:legatos ex templo Syracuſas miſit: q pacis fi
dẽ ruptã eẽ dicerẽt:nec belli defuturã unq̃ cãm:niſi Hippocrates:atq; Epicides nõ ab Syracuſis mõ:
ſed tota ꝓcul Sicilia abligarent. Epicides ne aut reus criminis abſentis fratris ꝑſens eẽt:aut deeſſet ꝑ
parte ſua concitando bello:profectus & ipſe in leontinos: quia ſatis eos aduerſus populum roma-
num concitatos cernebat:auertere etiam ab Syracuſis cœpit. Nam ita eos pacem pepigiſſe cum ro-

Hippo-crates ge-tẽ & ocia turbat

manis ut quicunq; populi ſub regibus fuiſſent:& ſuæ dicionis eſſent. Nec iam libertatis contentos
eẽ:niſi etiam regnent:aut dominentur. Renunciandum igit eis eſſe:leontinos quoq; æquum cen-
ſere liberos eſſe:uel qđ in ſolo urbis ſuæ tyrannus ceciderit:uel qđ ibi primum conclamatum ad li-
bertatem:relictiſq; regiis ducibus Syracuſas ſit concurſum:ita aut eximendum id de fœdere eẽ:aut
legem eam fœderis non accipiendam. Facile multitudini ꝑſuaſum. Legatiſq; ſyracuſanorum & de

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cæde ſtatiõis romanoꝝ quærẽtibꝰ:& Hippocratem:atq; Epicidẽ abire ſeu locros:ſeu quo alio mal-
lẽt:dũmodo Sicilia cederẽt iubẽtibus ferociter reſponſum ẽ.Neq; mãdaſſe ſeſe ſyracuſanis ut pacẽ ꝓ
ſe cũ romanis facerẽt:neq; teneri alienis fœderibus.Hæc ad romanos ſyracuſani detulerunt abnuẽ-
tes leontinos:in ſua ꝑtãte eẽ : itaq; itegro ſecũ fœdere bellũ romanos cũ iis geſturos:neq; ſeſe defu-
turos ei bello:ita ut in ꝑtãtẽ redacti ſuæ rurſus ditioni eẽnt.Sicut pax cõueniſſet Marcellus cum oĩ

Leõtii capiuntur a Marcello

exercitu ꝓfectus in leõtinos.Appio quoq; accito:ut altera ꝑte aggrederetur:tãto ardore militum ẽ
uſus ob iram iter cõditiones pacis interfectæ ſtationis:ut primo impetu urbem expugnarẽt Hippo
crates atq; Epicides:poſteaq̃ capi muros refringiq; portas uiderunt:in arcem ſeſe cum paucis rece-
pe.Inde clam nocte Herbeſum ꝑfugiũt Syracuſanis octo miliũ armatoꝝ agmine ꝓfectis domo:ad
Miliã flumẽ occurrit:nũcius captam urbẽ eẽ.Cætera mixta falſa ueris ferẽs:cædem ꝓmiſcuã militũ
atq; oppidanoꝝ factã:nec quẽq̃ puberẽ arbitrari ſupereſſe:direptã urbẽ : bona locupletiũ donata .
Ad nũciũ tã attrocẽ cõſtitit agmẽ:cõcitatiſq; oĩbus:duces erãt tũc Soſis ac Dinonymꝰ:q̃d agerent:
cõſultabãt.Erroris ſpẽm haud uanã mẽdacio ꝓbuerãt:uerberati ac ſecuri ꝑcuſſi trãſfugæ ad duo mi
lia hoĩum.Cæteꝝ leõtinoꝝ militũq; alioꝝ nemo poſt captã urbẽ uiolatus fuerat:ſuaq; oĩa cũ eis:ni
ſi quæ primus tumultus captæ urbis abſumpſerat:reſtituebant.Nec ut leõtinos irẽt ꝓditos ad cædẽ
commilitones q̃rẽtes ꝑpelli potuere:nec ut eodẽ loco certiorẽ nũciũ expectarẽt. Cũ ad defectionẽ
inclinatos aĩos cernẽt p̃tores:ſed eũ motũ haud diuturnũ fore:ſi duces amentiæ ſublati eẽnt: exerci-
tũ ducũt Megarã.Ipſi cũ paucis eq̃tibus Herbeſum ꝓficiſcũtur:ſpe territis oĩbus ꝑ ꝓditionẽ urbis
potiũdæ.Q ꝺ ubi fruſtra eis fuit icœptũ:ui agẽdũ rati:poſtero die Megaris caſtra mouẽt:ut Herbe
ſum oĩbus copiis oppugnarẽt Hippocrates:& Epicides nõ tã tutũ pria ſpẽ:quã unũ ſpe undiq; ab-
ſciſſa:cõſiliũ eẽ rati: ut ſe militibꝰ ꝑmitterẽt:& aſſuetis magna ex ꝑte ſibi:& tũ fama cædis commili-
tonum acceſus obuiã agmini ꝓcedũt.Pria fronte ſigna ſexcẽtoꝝ cretẽſiũ erãt:q̃d apud Hieronymũ
meruerãt ſub eis:& Annibalis bñficiũ hẽbãt:capti ad Traſymenum iter romana auxilia : dimiſſiq;.
Quos ubi ex ſignis armatoꝝ habituq; cõgruere.Hippocrates atq; Epicides ramos oleæ ac uelamẽ
talia ſupplicia porrigẽtes orare:ut reciperent ſeſe receptoſq; tutarent:neu ꝓderẽt ſyracuſanis : a q̃bꝰ
mox ipſi trucidãdi pp̃lo romano dederent.Enimuero cõclamãt:bonũ ut aĩum hẽrẽt:oẽm ſe cum illis
fortunam ſubituros.Inter hoc colloquiũ ſigna cõſtiterãt:tenebaturq; agmẽ . Nec dũ:quæ moræ cã
foret:ꝑuenerat ad duces.Poſteaq̃ Hippocratẽ & Epicidẽ adeſſe ꝑuaſerat rumor:fremituſq; toto ag
mine erat:haud dubie approbãtiũ aduẽtũ eoꝝ:ex tẽplo p̃tores citatis eq̃s ad pria ſigna ꝑrexerunt .

Att. ſupplicantiũ inſignia

Qui mos ille:q̃ licẽtia cretẽſiũ eẽt:rogitãtes:colloq̃a ſerẽdi cũ hoſte iniuſſuq; p̃toꝝ miſcẽdi eos ag-
mini ſuo:comphẽdi:uicitiq; cathænis iuſſerũt Hippocratẽ.Ad quã uocẽ tãtus ex tẽplo primũ a cre
tẽſibꝰ clamor ẽ ortus:deĩde exceptus ab aliis:ut facile:ſi ultra tẽderẽt:appareret eis timẽdũ eẽ.Solli-
citi incertiq; reꝝ ſuaꝝ Megarã:unde ꝓfecti erãt:referri ſigna iubẽt:nũcioſq; de ſtatu p̃nti Syracuſas mit-
tũt.Fraudẽ quoq; Hippocrates addit:iclinatis ad oẽm ſuſpitionẽ aĩs:& cretẽſiũ q̃buſdã ad itinera i-
ſidẽda miſſis:uelut iterceptas lr̃as:q̃s ipſe cõpoſuerat:recitat.Prætores ſyracuſani Marcello ſecũdũ ſa
lutẽ ut aſſolet:ſcriptũ erat:recte eũ atq; ordine feciſſe:q̃d i leõtinis nulli pepciſſet .Sed oĩum mercæ-
narioꝝ militũ eãdẽ eẽ cãm:nec Syracuſas q̃eturas:donec q̃cq̃ externoꝝ auxilioꝝ:aut i urbe aut i ex
ercitu ſuo eẽt:itaq; daret opam:ut eos q̃ cũ ſuis p̃toribꝰ caſtra ad Megarã hẽrẽt:i ſuã ꝑtãtẽ redigeret:
ac ſupplicio eoꝝ liberaret tãdẽ ſyracuſas.Hæc cũ recitata eẽnt:tãto clamore ad arma diſcurſum ẽ:ut
p̃tores inter tumultum pauidi obeq̃tauerint Syracuſas:& ne fuga quidem eoꝝ ſeditio compreſſa ẽ:
impetuſq; in Syracuſanos milites fiebant.Nec ab ullo temperatum foret: ni Epicides atq; Hippo-
crates iræ multitudinis obuiam iſſent.Non a miſericordia aut humano cõſilio:ſed ne ſpem reditus
p̃ciderẽt ſibi:& cum ipſos ſimul milites fidos haberẽt:ſimul obſides tum cognatos quoq; eorũ atq;
amicos tanto merito primum:deĩde pignore ſibi cõciliarent:exptiq;:quam uana:aut leui aura mo
bile uulgus eſſet:militem nacti ex eo numero:qui in leontinis circunſeſſi eſſent:ſubornant:ut Syra-
cuſas perferret nuncium conuenĩẽtem eis:quæ ad Milam falſo nũciata erãt.Auctoreq; ſe exhibẽdo
& uelut uiſa:quæ dubia erãt:narrando cõcitaret iras hominum.Huic non apud uulgum modo fi-
des fuit:ſed ſenatum quoq; in curiã introductus mouit:ut uani quidam homines palam ferrent ꝑ-
bene detectam in leõtinis eẽ auariciã & crudelitatẽ romanoꝝ:eadem ſi intraſſent Syracuſas:aut fœ-
diora ẽt:quo maius ibi auariciæ ꝓmiũ eẽt:facturos fuiſſe.Itaq; claudendas cunctis portas: & cuſto
diendam urbẽ cenſere.Sed nõ ab eiſdem oẽs timere:nec eoſdẽ oĩs odiſſe:ad militares pœne omnes
parteq; magnã plebis iuiſum eẽ nomẽ romanũ.Prætores optimatiumq; pauci q̃q̃ inflati uano nun
cio erãt:tñ ad ꝓpius ꝓſentiuſq; malum cautiores eẽ.Et iam ad Hexapylum erant Hippocrates atq;
Epicides:ſerebãturq; colloquia ꝑ ꝓpinquos populariũ:qui in exercitu erãt:ut portas apirent:ſine-

Subita Syracuſanoꝝ defectio

rẽtq; communem ꝑriam defendi ab impetu romanoꝝ.Iã unis foribus Hexapyli apertis cœpti erant
recipi:cũ p̃tores interuenerũt:& prio imperio miniſq;:deĩde auctoritate deterrẽdo:poſtremo ut oĩa ua
na erãt:obliti maieſtatis p̃cibus agebãt:ne ꝓderent ꝑriam tyrannoꝝ ante ſatellitibus:& tũ corrupto
ribus exercitus.Sed ſurdæ adeo oĩum aures cõcitatæ multitudinis erant: q ꝺ non minore intus ui:
quã foris portæ effringerẽtur:effractiſq; oĩbus tuto i Hexapylo agmen receptum ẽ. Prætores i Acra
dinã cum iuuẽtute populariũ cõfugiũt.Mercænnarii milites ꝑfugæq;:& q̃cq̃d regioꝝ militũ Sy-
racuſis erat:agmẽ hoſtiũ augent.Ita Acradina quoq; prio ĩpetu capitur:p̃toreſq;:niſi q̃ iter tumultũ
effugerũt:oẽs iterficiunt.Noxq; cædibus finẽ fecit.Poſtero die ſerui ad pilleũ uocati:& carcere uin-

Syracuſæ ꝓduntur Epicidi & hippocrati — c̄ti emiſſi:cõfuſaq; oĩs multitudo Hippocratẽ atq; Epicidẽ creãt ꝑtores. Syracuſæq;:cum breue tẽp⁹
libertas affulſiſſet:in antiq̄ ſeruitutẽ reciderũt. Hæc nunciata cum eẽnt romanis: ex leontinis mota
ſunt ex tẽplo caſtra ad Syracuſas:& ab Appio legati ꝑ portum miſſi forte in quinq; remi erãt. Præmiſ
ſa quadriremis:cum intraſſet fauces portus:capit̃. Legati ægre effugerũt. Et iã non mõ pacis: ſed ne
belli quidem iura relicta erãt. Tunc romanus exercitus ad Olympium: Iouis id templum ẽ:mille &
qngẽtis paſſib⁹ ab urbe caſtra poſuit. Inde quoq; legatos ꝑmitti placuit. Quibus ne intrarent urbẽ
extra portã Hippocrates:atq; Epicides obuiã cũ ſuis ꝓceſſerũt. Romanus orator nõ bellũ ſe ſyracu
ſanis:ſed opem auxiliumq; afferre ait:& iis q ex media cæde elapſi ꝑfugerĩt ad ſe:& eis:qui metu op-
preſſi:fœdiorem nõ exilio ſolum:ſed etiam morte ſuitutem patiant̃. Nec cædem nefandã ſociorum
inultam romanos paſſuros. Itaq; ſi eis:qui ad ſe ꝑfugerũt:tutus i patriam reditus pateret:ac cædis
auctores dedant̃:& libertas:legeſq; ſyracuſanis reſtituãtur:nihil armis opus eẽ:ſi ea non fiant:qcũq;
in mora ſit bello ꝑſecuturos. Ad ea Epicides:ſi qua ad ſe mandata hẽrent:reſponſum eis ait ſe datu
rum fuiſſe:cum in eorum:ad quos uenerĩt manu:res ſyracuſana eſſet:tum reuerterent̃. Si bello laceſ
ſent:ipſa re itellecturos: nequaquam idem eẽ Syracuſas ac leontinos oppugnare. Ita legatis relictis:
portas clauſit. Inde terra mariq; ſimĺ cœptæ oppugnari Syracuſæ:terra ab Hexaphylo:mari ab acra
dina:cuius murus fluctu abluit̃. Et qa ſicut leontinos terrore ac primo impetu cœpant:nõ diffide-
bãt uaſtam diſiectãq; ſpatio urbem parte aliq̄ ſe iuaſuros:omnem apparatum oppugnãdaꝝ urbiũ
muris admouerũt. Et habuiſſet tãto impetu cœpta res fortunam:niſi unus homo Syracuſis ea tem-

Archimedes — peſtate fuiſſet Archimedes. Is erat unicus ſpectator cæli:ſyderumq;:mirabilior tamen inuẽtor ac ma
chinator bellicorum tormẽtorum opumq;:q ea:quæ hoſtes igenti mole agerent:ipſi ꝑ leui momẽ-
to ludificaret̃. Murum per inæquales ductum colles:plæraq; alta:& difficilia aditu: ſummiſſa q̄dã:
& quæ planis uallibus adiri poſſent:ut cuicunq; aptum uiſum eſt loco:ita omni gñe tormẽtorum
iſtruxit. Acradinæ murum qui ut ante dictum ẽ:mari alluitur ex qnq; remibus Marcellus oppugna
bat. Ex cæteris nauibus ſagittarii funditoreſq; & uelites ẽt:quorum tælum inhabile ad remittẽdum
impitis eſt:uix quẽpiam ſine uulnere conſiſtere i muro patiebant̃. Hi qa ſtatim miſſilibus opus ẽ: ꝓ

Naualis romanorũ apparatus — cul muro tenebãt. Naues iunctæ:aliæ:binæ ad qnq; remes demptis interiorib⁹ remis:ut latus late-
ri applicaret̃:cũ exteriore ordine remorum:uelut naues agerẽtur:turres contabulatas:machinamẽ
taq; alia quatiẽdis muris portabãt. Aduerſus hũc naualẽ apparatũ Archimedes uariæ magnitudis
tormẽta in muris diſpoſuit:in eas:quæ ꝓcul erãt nauis ſaxa igẽti põdere emittebat:ꝓpiores leuiori
bus eoq; magis crebris petebat tælis. Poſtremo ut ſui uulnere itacti:tæla in hoſtẽ ingererẽt: muꝝ ab
imo ad ſummum crebris cubitalibus fere caueis aperuit:ꝑ quæ caua pars ſagittis: pars ſcorpiõib⁹
modicis & occultis petebãt hoſtẽ. Quæ propius q̄dã ſubibãt naues:quo interiores ictibus tormen
torum eẽnt:i eas tollẽdas & ſup muꝝ eminẽtẽ ferrea manus firmæ cathenæ illigata: cũ iniecta proræ
eẽt grauiq; libramẽto plũbi recelleret ad ſolũ:ſuſpẽſa ꝓra naui i puppi ſtatuebat. Deide ſubito uelut
ex muro remiſſa cadẽtẽ naui:cui igẽti trepidatiõe nautaꝝ:ita unde affligebãt:ut ẽt ſi recte reciderẽt:
aliq̄tum aquæ accipet. Ita maritima oppugnatio eſt eluſa:omniſq; uis eſt auerſa:ut totis uirib⁹ ter-

Syracuſarum ſitus & munitio — ra aggrederẽtur. Sed ea quoq; pars eodẽ omni apparatu tormẽtorum inſtructa erat Hieronis ipẽſis
curaq; ꝑ multos annos archimedis unica arte. Natura ẽt adiuuabat loci:qđ ſaxum:cui impoſita mu
ri fundamẽta ſunt:magna parte ita ꝓcliue eſt:ut nõ ſolũ miſſa tormẽta:ſed ẽt q̄ põdere ſuo ꝓuoluta
eẽnt grauiter i hoſtẽ iciderẽt. Eadẽ cã ad ſubeũdũ arduũ aditũ:iſtabilemq; ingreſſum ꝑbebat. Ita cõ-
ſilio habito cum oĩs conatus ludibrio eẽt: abſiſtere oppugnatione:atq; obſidendo tm̃ arcere terra
mariq; cõmeatib⁹ hoſtẽ placuit. Interim Marcellus cũ tertia fere parte exercitus ad recipiẽdas urbes
ꝓfectus:quæ i motu reꝝ ad Carthaginẽſes defecerãt. Peloꝝ atq; Herbeſum:dedentibus ipſis: rece-
pit. Megaram [illegible]i captam diruit ad reliquoꝝ:ac maxime ſyracuſanoꝝ terrorẽ. Per idem fere tempus
& Himilco:qui ad Pachyni ꝓmontorium diu claſſem tenuerat:ad Heracleam: quam uocant Mi-
noam:quinq; & uigiti milia peditũ tria equitum.xii.elephantos expoſuit. Nequaq̄ cum tãtis copiis
ante tenuerat ad Pachynum claſſem. Sed poſteaq̄ ab Hippocrate occupatæ Syracuſæ erãt: profect⁹
Carthaginem:adituſq; ibi:& ab legatis Hippocratis:lriſq; Annibalis:qui ueniſſe tempus aiebat Si
ciliæ ꝑ ſummum decus repetendæ & ipſe haud uanus ꝑſens monitor facile ꝑpulerat:ut quantæ ma
ximæ poſſent:peditum eqtumq; copiæ in Siciliã traiicerent̃. Aduenĩẽs Heracleã intra paucos dies
ide Agrigẽtũ recipit:aliarũq; ciuitatum:quæ partis carthaginẽſium erant adeo accẽſæ ſunt ſpes ad
pellẽdos Sicilia romanos:ut poſtremo ẽt:qui obſidebantur Syracuſis:aĩos ſuſtulerit:& pte copiarũ
ſatis defendi urbem poſſe rati:ita inter ſe munera belli partiti ſunt:ut Epicides præeſſet cuſtodiæ ur
bis. Hippocrates Himilconi cõiunctus bellum aduerſus cõſulẽ romanũ gereret:cũ decẽ milib⁹ pe-
ditũ qngentis equitibus nocte ꝑ intermiſſa cuſtodiis loca ꝓfectus caſtra circa Accillas urbem po-
nebat. Muniẽtibus ſupuenit Marcellus ab Agrigẽto iam occupato:cum fruſtra eo ꝑuenire hoſtem
feſtinãs tetendiſſet. Rediens nihil minus ratus qnã illo tp̃e ſyracuſanũ ſibi exercitũ obuiam fore. Sed
tamẽ metu Himilconis pœnorumq; ut quib⁹ nequaq̄ eis copiis quas habebat:par eẽt:quã poterat

Delentur Hippocratis copiæ — maxime intentus atq; agmine ad omnes caſus cõpoſito:ibat. Forte cura:quæ erat aduerſus pœnos
præparata:aduerſus ſiculos uſui fuit. Caſtris ponẽdis incõpoſitos:ac diſpſos nactus eos:& plæroſq;
inermes:qđ peditum fuit:circũuenit. Eques leui certamine inito:cum Hippocrate Acras perfugit.
Ea pugna defugiẽtes ab romãis cũ cohibuiſſet ſiculos Marcell⁹ Syracuſas rediit:& poſt paucos dies

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Himilco:adiūcto Hippocrate ad flumē Anatim:octo ferme ide milia caſtra poſuit.Sub idē fere tpſ
&naues lōge qnqꝫ & qnq̄gita carthaginēſiū cū Bomilcare claſſis ꝓfecto i magnū portū Syracuſas ex
alto decurreret.Et romana itē claſſis.xxx.qnqꝫ remes legationē primā Panormi expoſuere. Verſūqꝫ
ab italia bellū adeo uterqꝫ populus i Siciliā itētus fuiſſe uideri poterat.Legionē romanā q̄ expoſita
Panormi erat:uenientē Syracuſas ꝑdæ haud dubie ſibi futurā Himilco ratus uia decipit: Mediterra
neo nāqꝫ pœnus itinere duxit.Legio maritimis locis:claſſe ꝓſequēte ad Appiū Claudiū Pachynū
cū pte copiaꝝ obuiā ꝓgreſſum:puenit.Nec diutius pœni Syracuſis morati ſūt. Et Bomilcar ſimul
paꝝ fidēs nauib9 ſuis:duplici facile numero claſſe:aduētātib9 romāis:ſimul iutilē morā cernēs: ni-
hil aliud ab ſuis:q̄ iopia aggrauari ſocios:uelis i altū datis:i Africā trāſmiſit.Et Himilco ſecutus ne
qcq̄ Marcellū Syracuſas:ſiqua prius:q̄ maioribus copiis iūgeret:occaſio pugnādi eēt: poſteaq̄ ea
nulla cōtigerat:tutūqꝫ ad Syracuſas & munimēto:& uirib9 hoſtē cernebat:ne fruſtra aſſidēdo:expe-
ctādo obſidionē ſocioꝝ tpſ terreret:caſtra ide mouit:ut quocūqꝫ uocaſſet defectiōis ab romāis ſpes
admoueret exercitū:ac pñs ſuas res fouētib9 adderet aīos.Murgātiā primū:ꝓdito ab ipis ꝑſidio rōa
no recepit:ubi frumēti magna uis cōmeatuſqꝫ ois gñis cōuecti erāt a romāis. Ad hāc defectionē ere
cti ſūt & aliaꝝ ciuitatū aī:ꝑſidiaqꝫ romana aut pellebātur arcibus:aut ꝓdita p fraudē opprimebant.

Murgantia pœno proditur

Aenna iexcelſo loco & ꝑrupto undiqꝫ ſita:tū loco iexpugnabilis erat:tū ꝑſidiū iarce ualidū: ꝑfe-
ctūqꝫ ꝑſidii haud ſane opportunū iſidiātib9 hēbat.L.Pinari9 erat uir acer:& q plus i eo:ne poſſet de-
cipi:quā i fide ſiculoꝝ reponeret:& tū itēderāt eū ad cauēdū oi cura auditæ tot ꝓditiōes defectōeſqꝫ
urbiū:& clades ꝑſidioꝝ.Itaqꝫ nocte dieqꝫ iuxta parata:iſtructaqꝫ oia cuſtodiis ac uigiliis erāt:nec ab
armis:aut loco ſuo miles abſcedebat.Qđ ubi ænnēſiū principes iā pacti cū Himilcone de ꝓditione
ꝑſidii aīaduerterūt nulli occaſiōi fraudis romanū patere:apte ac ꝓpalā placuerat agēdū:urbē arcēqꝫ
ſuæ ptātis aiūt debere eē:ſi liberi i ſocietatē:nō ſerui i cuſtodiā traditi eſſent Romanis: Itaqꝫ claues
portaꝝ reddi ſibi æquū cēſent:bonis ſociis fidē ſuā maximū uinculū eē:& ita ſibi po.ro.ſenatūqꝫ gra
tias habituꝝ:ſi uolētes:ac nō coacti māſiſſent i amicitia. Ad ea romanus ſe i ꝑſidio ipoſitū eē dicere
ab ipatore ſuo claueſqꝫ portaꝝ:& cuſtodiā arcis ab eo accepiſſe:quæ nec ſuo:nec ænnēſiū arbitrio hē
re:ſed eius q cōmiſiſſet.Præſidio decedere apud romāos capitale eē:& nec liberoꝝ ēt ſuoꝝ cā parē-
tes ſanxiſſe:cōſulē Marcellū haud ꝓcul eē. Ad eū mitterēt legatos:cuius iuris atqꝫ arbitri eēt.Se uero
negare illi miſſuros teſtari:ſi uerbis nihil agerēt:uidictā aliq̄ libertatis ſuæ quæſituros. Tū Pinarius
ait illis:ſi ad cōſulē grauarent mittere ſibi ſaltē darēt:populi cōſiliū ut ſciret:utrꝝ paucoꝝ ea denūcia
ta:an uniuerſæ ciuitatis eēnt. Cōſenſu i poſteꝝ diē cōcio edicit:poſteaq̄ ab eo collogo i arcē ſeſe rece
pit:cōuocatis militib9.Credo ego uos audiſſe milites:inqt:quēadmodū ꝑſidia romana ab ſiculis
circūuēta & oppſſa ſint p hos dies:eā uos fraudē deū prio benignitate:deide uſa ipi uirtute:dies no
cteſqꝫ pſtādo:ac puigilādo in armis uitaſtis:utinā reliquū tpſ nec patiēdo infanda:nec faciēdo tra-
duci poſſit:hæc occulta fraude cautio ē:q̄ qa adhuc minus cuiq̄ ſucceſſit:apte ac ꝓpalā claues por
taꝝ repoſcūt. Quas ſimul ut tradiderim9:carthaginēſiū ex tēplo ænna erit:fœduſqꝫ hic trucidabi-
mur:quā Murgātiæ ꝑſidiū interfectū ē.Noctē unā ægre ad cōſultādū ſumpſi:qua uos certiores picu
li inſtātis facerē:orta luce cōcionē habituri ſunt ad criminādū me cōcitādūqꝫ in uos populū.Itaqꝫ cra
ſtino die aut nr̄o: aut ænnēſiū ſanguine Aenna inūdabit:nec ꝑoccupati peculii: nec occupātes pi-
culi qcq̄ hēbitis:q prior ſtrinxerit ferꝝ:ei9 uictoria erit:itēti ergo oēs armati ſignū expectabitis:ego
in cōciōe ero & tpſ:quoad oia inſtructa ſint:loquēdo altercādoqꝫ trahā:cū toga ſignū dedero: tū un
diqꝫ:clamore ſublato:turbā inaudite:ac ſternite oia ferro:& cauete:ne qcq̄ iis ſupſit:a qbus aut uis:
aut fraus timeri poſſit. Vos Ceres mr̄:ac ꝓſerpina ꝑcor:cæteri iferni ſupniqꝫ dii:q hāc urbē: hos ſa-
cratos lac9:locoſqꝫ colitis:ut ita nobis uolētes ꝓpitii adſitis:ſi uitādæ:nō ferēdæ fraudis cā hoc cōſi
lii capim9.Plib9 uos milites hortarer:ſi cū armatis dimicatio futura eēt:inermes icautos ad ſacietatē
trucidabitis:& cōſulis caſtra i ꝓpinquo ſūt ne qd ab himilcōe & carthaginēſib9 timeri poſſit. Ab hac
adhortatōe dimiſſi corpa curāt.Poſtero die aliis locis ad obſidēda itinera:claudēdoſqꝫ oppidāis exi
tus ps maxia ſup theatꝝ:circaqꝫ aſſueti:& ań ſpectaculū cōcionē cōſiſtūt.Product9 ad pplm a mgr̄a
tib9 ꝑfect9 roman9:cū cōſulis de ea re ius:ac ptāte eē:ñ ſuā:& plæraqꝫ eadē:q̄ pridie pri9 dixiſſet:prio
ſeſim:ac pl̄es reddere claues:deide iā una uoce oēs id iuberēt:cūctātiqꝫ ac differēti ferociter minarēt
nec uiderēt ultra ui dilaturi:tū ꝑfectus ſignū toga:ut cōuenerat:dedit:militeſqꝫ intēti dudū ac pati
alii ſupne in aduerſā cōcionē clamore ſublato decurrūt:alii ad exitus theatri cōferti obſiſtūt : cædunt
ænnēſes cauea incluſi:coaceruāturqꝫ nō cæde ſolū:ſed ēt fuga:cū alii ſup alioꝝ capita ruerēt:atqꝫ in
tegri ſauciis uiui mortuis icidētes cumularēt.Inde paſſim diſcurrit:& urbis captæ mō fugaqꝫ & cæ-
des oia tenet:nihilo remiſſiore militū ira:qđ iure turbā iermē cædebāt:quā ſi piculū par:& ardor cer
taminis eos irritaret.Ita ænna aut malo:aut neceſſario facinore retēta.Marcell9 nec factū iprobauit
& pdā ænnēſiū militibus cōceſſit:ratus timore deterritos tēpaturos ꝓditiōibus ꝑſidioꝝ ſiculos. Atqꝫ
ea clades:ut urbis in media Sicilia ſitæ claræqꝫ:uel ob iſignē munimēto naturali locū:uel obſecrata
oia ueſtigiis raptæ quōdā ꝓſerpinæ ꝓpe uno die oēm Siciliā puaſit.Et qa cæde ifāda rebāt:nō homi
nū tm̄ ſed ēt deoꝝ ſedē uiolatā eē:tū uero qa ēt ań dubii fuerāt:defecere ad pœnos.Hippocrates in
de Murgantiam:Himilco Agrigētū ſeſe recepit:cū acciti a ꝓditoribus neqcq̄ Aennam exercitū ad
mouiſſet.Marcellus retro in leōtinos redit:frumētoqꝫ:& cōmeatibus aliis in caſtra conuectis:ꝑſidio
ibi modico relicto:ad Syracuſas obſidēdas uenit.Inde Appio Claudio Romā ad cōſulatū petēdū

Præſidio decedere ap.Ro. Capitale fuit

Pinarii cōſiliū de ænnēſib9 trucidandis

Cædunt ænnenſes a ro.præſidio

Marcell9 ſyracuſas redit

miſſo. T. Quītiū Criſpinū ī eius locū claſſi caſtriſq; ꝑfecit ueteribus: ipſe hybernacula qnq; milia paſſu ū Hexaphylo: Leōtinā uocāt: locū cōmuniuit ædificauitq;. Hæc ī Sicilia uſq; ad pricipiū hyemis geſta. Eadē æſtate & cū Philippo rege: qd iā añ ſuſceptū fuerat: motū bellū ē. Legati ab Orico ad M. Valeriū ꝑtorē uenerūt ꝑſidētē claſſi: Brūduſio: Calabriæq; circa littoribus: nūciātes Philippum primū Apolloniā tēptaſſe leuibus biremibus. c. xx. flumine aduerſo ſubuectum: deide ut ea res tardiore ſpe fuerit: ad Oricū nocte exercitū admouiſſe: eāq; urbē ſitā ī plano neq; mœnibus: neq; uiris neq; armis ualidā prio īpetu oppſſam eē. Hæc nūciātes orabāt: ut opē ferret: hoſtēq; haud dubiū Romanis terra: aut maritimis uiribus arceret: q ob nullā aliā cām: niſi qꝺ īmineret italiæ: peterent. M. Valerius ꝑſidio loci eiꝰ relicto. T. Valerio legato: cū claſſe īſtructa parataq;: & qꝺ lōgæ naues militum cape nō poterāt: ī onerarias īpoſitis altera die Oricū ꝑuenit: urbēq; eā leui tenētē ꝑſidio: qꝺ recedēs

Vide ne Neuio ſit legēdum

ide reliquerat Philippꝰ haud magno certamie recepit. Legati ab eo Apollonia uenerūt nūciātes in obſidiōe ſeſe: qꝺ deficere ab romanis nollēt eē: neq; ſuſtinere ultra uī macedonū poſſe: niſi ꝑſidium mittat Romanū facturos ſe: quæ uellēt: pollicitos. Cōſul delectoꝝ militū trecētos nauibꝰ lōgis mittit ad oſtiū fluminis cū ꝑfecto ſociū Nemo Criſpo: uiro īpigro & ꝑito militiæ. Is expoſitis militibꝰ ī terrā: nauibuſq; Oricū retro: uñ uenerat: ad cæterā claſſē remiſſis: milites ꝓcul a flumie ꝑ uiā mime ab regiis obſeſſam duxit: & nocte: ita ut nemo hoſtiū ſentiret: urbē ē igreſſus. Die īſequēti quiere dū ꝑfectus iuuētutē apollinatū: armaq;: & urbis uires īſpiceret: ubi ea uiſa: īſpectaq; ſatis aīoꝝ fecere: ſimulq; ab exploratoribꝰ cōpit: q̄ta ſecordia ac negligētia apud hoſtes eēt: ſilētio noctis ab urbe ſine ullo tumultu egreſſus caſtra hoſtiū adeo neglecta: atq; apta intrauit: ut ſatis cōſtaret prius plus mille hoīum uallū intraſſe: quā qſq̄ ſentiret: ac ſi cæde abſtinuiſſēt: ꝑuenire ad tabernaculū regiū potuiſſe. Cædes ꝓximoꝝ portæ excitauit hoſtes. Inde tātus terror pauorq; oēs occupauit: ut nō mō aliꝰ qſq̄ arma caperet: aut caſtris pellere hoſtē conaretꝛ: ſed ēt ipſe rex: ſicut ſomno excitus erat: ꝑpe ſeminudus fugiēs: militi quoq;: nedū regi uix decoro habitu ad flumē naueſq; ꝑfugerit. Eodē & alia turba effuſa ē: paulo minꝰ tria milia militū ī caſtris aut capta: aut occiſa. Plus tñ hoſtium aliq̄to captū: quā cæſum ē. Caſtris direptis: apolloniatæ catapultas: baliſtas: tormētaq; alia: quæ oppugnādæ urbi cō

Exuitur Philippꝰ Caſtris ad Apolloniā res ī Hiſpania geſtæ

parata erāt ad tuēda mœnia: ſi q̄do ſimilis fortūa ueniſſet. Apolloniā deuexere. Cætera oīs ꝑda caſtroꝝ romanis cōceſſa ē. Hæc cū oricū eēnt nūciata. M. Valeriꝰ claſſē ex tēplo ad hoſtiū fluminis duxit: ne nauibꝰ capeſſere fugā rex poſſet. Ita Philippꝰ neq; terreſtri: neq; nauali certamie ſatis fore parē ſe fidēs: ſubductis aut icēſis nauibus: terra Macedoniā petiit magna ex ꝑte iermi exercitu ſpoliatoq;. Romana claſſis cū M. Valerio Orici hybernauit. Eodē āno ī Hiſpania uariæ res geſtæ. Nā priuſq̄ romani amnē Iberꝰ trāſirēt: ingētes copias hiſpāoꝝ Mago & Aſdrubal fuderūt. Defeciſſetq; ab romanis ulterior Hiſpania: ni P. Cornelius rapti: traducto exercitu Iberꝰ: dubiis ſocioꝝ aīs in tpe adueniſſet: prio ad Caſtrū altū: locus ē īſignis cæde Magni Amilcaris: caſtra romani habuere. Arx erat munita: & cōuexerāt ante frumētū: tamē qa circa oīa hoſtiū plena erāt: agmēq; Romanū īpune icurſatū ab eqtibꝰ hoſtiū fuerat: & ad uigīti milia aut moratoꝝ: aut palātiū ꝑ agros iterfecta ceſſere idero māi ꝓpiꝰ pacata loca: & ad mōtē uictoriæ caſtra cōmuniuere. Eo. Gn. Scipio cū oībus copiis: & Aſdrubal Giſgonis filius tertiꝰ carthaginēſiū dux cū exercitu iuſto aduenit: cōtraq; caſtra romana trās fluuiū oēs cōſedere. P. Scipio cū expeditis clā ꝓfectus ad loca circa uiſenda haud fefellit hoſtes: oppſſiſſentq; eū in patētibꝰ cāpis: ni tumulū in ꝓpinquo cœpiſſet. Ibi quoq; circūſeſſus aduētu frīs obſidiōe eximit. Caſtulo urbs hiſpaniæ ualida ac nobilis: & adeo cōiūcta ſocietate pœnis: ut uxor ide

Caſtulonem ſis uxor Annibalis

Annibali eēt: a romanis defeci. Carthaginēſes Illiturgū oppugnare adorti: qa ꝑſidiū ibi romanum erat: uidebaturq; iopia eū locū maxīe expugnaturi. C. Cornelius Scipio ut ſociis ꝑſidioq; ferret opē cū legiōe expedita ꝓfectꝰ iter bia caſtra cū magna cæde hoſtiū urbē ē igreſſus. Et poſtero die eruptione æq̄ fœlici pugnauit: ſupra duodeci milia hoīum cæſa duobꝰ ꝓliis: plus decē milia capta cū ſex & xxx. militaribꝰ ſignis: itaq; ab Illiturgi receſſū ē obſidiōe. Bigerra ide urbs ſocia & hæc romāoꝝ erat: a carthaginēſibꝰ oppugnari cœpta erat: eā obſidionē ſine certamine aduenīēs. Gn. Scipio ſoluit. ad

Pœnoꝝ clades re hiſpania

Mūdā ex ide caſtra punica mota: & romāi cōfeſtī eo cōſecuti ſunt. Ibi ſignis collatis pugnatū ē ꝑ q̄ttuor ferme horas: egregieq; uicētibus romāis ſignū receptui ē datū: qꝺ Cornelii Scipiōis femur tragula cōfixū erat: pauorq; circa eū cœpat milites: ne mortiferꝰ eēt uulnus. Cæterꝰ haud dubiū fuit: quin niſi ea mora īteruenīſſet: caſtra eo die punica capi potuerint. iā. n. nō milites ſolū: ſed elephāti ēt uſq; ad uallū acti erāt: ſupq; ipo nouē & triginta elephāti pilis cōfixi. Hoc ꝓlio ad duodeci milia hoīum dicūt cæſa: ꝓpe tria milia capta cū ſignis militaribus ſeptē & l. ad Aurigē inde urbē pœni receſſerꝭ: & ut territis inſtaret: ſecutꝰ romanꝰ. Ibi iterꝰ Scipio lecticula in aciē illatꝰ cōflixit. Nec dubia uictoria fuit: minus tñ dimidio hoſtiū: quā antea qa pauciores ſupfuerāt: q pugnarēt: occiſum. Sed gēs nata īſtaurādis: repandiſq; bellis. Magone ad cōqſitionē militū fratre miſſo breui repleuit exercitū. Aīoſq; ad tēptādū de itegro certamē fecit. Alii plærīq; milites: ſicut ꝓ ꝑte totiēs intra paucos dies uicta: eiſdē aīs: qbus prius: eodēq; euētu pugnauere: plus octo milia hominū cæſa: haud multo minꝰ q̄ mille capta: & ſigna militaria. lviii. & ſpolia ꝑlima gallica fuere. Annuli aurei: torq̄s armillæq; magnus nūerus: duo ēt īſignes reguli galloꝝ: Mœnicapto & Ciuiſmaro nomina erāt: eo ꝓlio ceciderūt: octo

Saguntū recipitur a ro.

elephāti capti: tres occiſi: cū iā res ꝓſpæ in Hiſpāia eēnt: uerecūdia romāos tādē cœpit. Sagūtū oppidū qꝺ cā belli eēt: octauū iā annū ſub hoſtiū ꝑtāte eē: itaq; id oppidū ui pulſo præſidio punico receperunt: & cultoribus antiq̄s: quos uis reliquerat belli reſtituerūt: & turdetanos: qui cōtraxerant eis:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

cũ carthaginẽſibꝰ bellũ i ꝑtãtẽ redactos ſub corona uẽdiderũt:urbẽq; eorũ deleuere. Hæc i Hiſpania
Qu. Fabio. M. Claudio cõſulibꝰ geſta. Romæ cũ tribũi plebis noui magiſtratũ iniſſent: extẽplo cẽſo
ribꝰ. P. Furio & M. Attilio. Ap. Metello tribuno plebis dies dicta ad populũ eſt. Q uæſtorẽ eũ ꝓxio
anno adẽpto equo: tribu mouerãt: atq; ærariũ fecerant ꝑ cõiurationẽ deſerẽdæ Italiæ ad cãnas fa
ctã: ſed nouorũ tribunorũ auxilio uetiti ne cãm in magiſtratu dicerẽ: dimiſſiq; fuerant: ne luſtrũ ꝑ
ficerẽt: mors ꝓhibuit. P. Furii. M. Attilius magiſtratu ſeſe abdicauit. Cõſularia comitia habita a Fa
bio Maximo cõſule: creati cõſules ambo abſentes. Q u. Fabius Maximus conſulis filiꝰ & T. Sẽpro
nius Gracchus iterũ. Prætores fiunt. M. Attilius: & qui tum ædiles Curules erãt. P. Semproniꝰ Tu
ditanus: & Gn. Fuluius Cetumalus: & M. Aemyliꝰ Lepidꝰ. Ludos ſcænicos ꝑ quatriduũ eo anno
primũ factos ab curulibus ædilibꝰ memoriæ prodit. Aedilis Tuditanus hic erat: qui ad Cãnas pa
uore aliis in tanta clade torpentibꝰ ꝑ medios hoſtes erupit. Comitiis perfectis ab augure. Q u. Fa
bio cõſule deſignati cõſules Romã accerſiti magiſtratum inierunt. Senatumq; de bello atq; prouin
ciis ſuis ꝓtorumq; & de exercitibus: quibus quinq; præeſſent: cõſulerunt. Itaq; ꝓuinciæ atq; exerci
tus diuiſi. Bellũ undecunq; cũ Annibale cõſulibꝰ mandatũ: & exercitus unus: quẽ ipſe Semproniꝰ
habuerat alter: quẽ Fabiꝰ conſul eæ binæ erant legiones. M. Aemilius prætor: cuius peregrina ſors
erat: iuriſdicionem Attilio collegæ prætori urbano mãdarat: ut Luceriã prouinciam haberet: legio
neſq; duas quibus. Q u. Fabius: qui tũ cõſul erat: ꝓtor præfuerat: prætori Sẽpronio prouincia Ari
minũ. Gn. Fuluio Sueſſula cũ binis iiſdẽ legionibus euenerunt: ut Fuluiꝰ urbanas legiones duce
ret. Tuditanꝰ a. M. Pomponio acciperet. Prorogata imperia: ꝓuinciæq;. M. Claudio Sicilia: finibꝰ
eis: quibꝰ regnũ Hieronis fuiſſet. Lentulo proprætori prouĩcia uetus. Octacilio claſſis. Exercitus
nulli additi noui. M. Valerio Græcia Macedoniaq; cũ legiõe & claſſe: ꝗ haberet. M. Minutio cũ ue
teri exercitu: duæ autẽ legiões erant. Sardinia. C. Terẽtio legio una: cui iamdiu ꝓerat Picenũ. Scri
bi ꝓterea duæ legiones urbanæ iuſſæ & uiginti milia ſociorũ. His ducibus: his copiis aduerſus mul
ta ſimul aut mota: aut ſuſpecta bella munierunt romanũ imperiũ. Cõſules duabus urbanis legio
nibꝰ ſcriptis: ſupplementoq; in alias lecto: priuſꝗ ab urbe mouerẽt: ꝓdigia procurarunt: quæ nun
ciata erãt murꝰ & portæ tactæ: & Ariciæ ẽt Iouis ædes e cælo tacta fuerat: & alia ludibria oculorũ
auriumq; credita ꝓ ueris. Nauiũ lõgaꝝ ſpecies i flumine Terracinæ: ꝗ nullæ erãt uiſæ. Et i Iouis Vi
cilini tẽplo: qđ i cõpſano agro eſt: arma cõcrepuiſſe. Et flumẽ Amiterni cruẽtũ fluxiſſe. His ꝓcura
tis ex decreto põtificũ ꝑfecti cõſules: Sẽproniꝰ i lucãos. In Appuliã Fabiꝰ. Pater filio legatꝰ ad Sueſ
ſulã i caſtra uenit: cũ obuiã filiꝰ ꝓgrederet: lictoreſq; uerecũdia maieſtatis eiꝰ anteirẽt taciti: ꝓter un
decim faſces equo ꝓuectꝰ ſenex: ut cõſul animaduertere ꝓximũ lictorẽ iuſſit: & ut is deſcenderet ex
equo: conclamauit: tum demum deſiliens. Experiri inquit: uolui fili ſatin ſcires conſulem te eſſe.

Q. Fab. fabii filiꝰ. T. Sẽpronius cõ.

Vna erat ro. ꝓuicia i Siciliã iã uetꝰ extra Hierõis regnũ ꝓdigia Aiad uertere & populus iubebat cõſule theatrũ i gredien te

In ea caſtra Claſſiꝰ Altiniꝰ arpinas clã nocte cũ tribus ſeruis uenit ꝓmittẽs: ſi ſibi ꝓmio foret: Ar
pos ꝓditurũ eẽ. Cũ eã tũc rẽ ad cõſiliũ retuliſſet Fabiꝰ Altiniꝰ ꝓ trãſfuga uerberãdꝰ: necãduſq; ui de
ri ãcipitis aĩ cõis hoſtis: ꝗ poſt cãnẽſem cladẽ: tãꝗ cũ fortuna fidẽ ſtare oporteret: ad Annibalẽ diſceſ
ſiſſet: traxiſſeq; ad defectionẽ Arpos: tũ poſteaꝗ res romana cõtra ſpẽ uotaq; eiꝰ uelut reſurgeret: tur
pius uideat nouã referre ꝓditionẽ: ut ꝓditis ꝓ ſeptẽuirali iudicio eſſet: ſempq; aliũ de ſentiret: iſ idꝰ
ſociꝰ: uanꝰ hoſtis: ad faleriorꝝ: Pyrrhiue ꝓditorẽ tertiũ trãſfugis documẽtũ eẽt. Cõtra ea cõſulis pa
ter Fabiꝰ: tẽporũ oblitos hoĩes: i medio ardore belli tãꝗ i pace: libera de quoq; arbitrari & agere aie
bat: & cũ illud potiꝰ agendũ: atq; eis cogitãdũ ſit: ſi quo mõ fieri poſſit: ne ꝗ ſocii a populo romano
deficiſcant: & nõ uocitẽt: documẽtũ aũt dicat ſtatui oportere: ſiqs reſipiſcat: & ãtiꝗ ſocietatẽ reſpiciat.
Qđ ſi abire ab rõanis liceat: redire ad eos nõ liceat: qđ dubiũ eẽt: qn breui deſiderata a ſociis rõana
res fœderibꝰ pũicis oĩa in Italia iũcta uiſura ſit? Se tamẽ nõ eũ eẽ: ꝗ Altinio fidei qcꝗ cẽſeat habẽdũ
ſed mediã cõſecuturꝝ cõſilii uiã: neq; eũ ꝓ hoſte neq; ꝓ ſocio ĩ pñtia hitũ: libera cuſtodia haud ꝓcul a
caſtris placere: i aliꝗ fida ciuitate eũ ſuari ꝑ belli tꝑs: ꝑpetrato bello: tũ cõſultãdũ utrũ defectio prior
plus merita ſit pœnæ: an hic reditus ueniæ. Fabio aſſenſum eſt: cathæniſq; ligatꝰ: tradit: & ipſe: & co
mites: & auri ſatis: qđ magnũ põdus ſecũ tũ attulerat: ei ſuari iuſſum. Calibus eũ iterdiu ſolutũ cu
ſtodes ſequebant: nocte clauſum aſſeruabãt. Arpis domi primũ deſyderari ꝗriq; ẽ cœptꝰ dei fama ꝑ
totã urbẽ uulgata: tumultũ ꝓ principe amiſſo fecit: metuq; rerũ nouarũ extẽplo nũcii ad Annibalẽ
miſſi. Quibꝰ nequaꝗ offenſus pœnꝰ: qa & ipm: ut ãbiguæ fidei uirũ ſuſpectũ iãpridẽ habuit: & cãm
nactus erat: tam ditis hoĩs bona poſſidẽdi: uẽdendiq;. Cæterꝝ ut iræ magis: quã auaritiæ datum cre
derẽt hoĩes: crudelitati quoq; grauitatẽ addit: cõiugemq; eius: ac liberos in caſtra accitos: ꝗſtiõe ha
bita: primũ de fuga: deĩde ꝗtũ auri argẽtiq; relictũ eẽt: ſatis cognitis oĩbꝰ: uiuos cõbuſſit. Fabiꝰ ab
Sueſſula ꝓfectus: Arpos primũ iſtituit oppugnare: ubi cũ a mille fere paſſibus caſtra poſuiſſet: cõ
tẽplatꝰ ex ꝓpiquo ſitũ urbis mœniaq;: ꝗ pars tutiſſima mœnibꝰ erat: qa maxĩe neglectã cuſtodia ui
det: eã potiſſimũ aggredi ſtatuit. Cõparatis oĩbus: ꝗ ad urbes oppugnãdas uſui ſunt: cẽturionũ ro
bora ex toto exercitu delegit. Tribunoſq; uiros fortes eis ꝓfecit: & milites ſexcẽtos: ꝗtũ ſatis uiſum
ẽ attribuit: eoſq;: ubi ꝗrtæ uigiliæ ſignũ cecinisſet: ad eum locũ ſcalas iuſſit ferre: porta ibi humilis:
& anguſta erat: uia ĩfrequenti ꝑ deſertã partẽ urbis. Eam portam ſcalis priꝰ trãgreſſos ad murũ ꝓge
te & ex iteriore parte clauſtra ĩfrigere iubet: & tenẽtes partẽ urbis cornu ſignũ daret: ut cæteræ copiæ
admouerent parata oĩa: atq; iſtructa ſeſe eẽ habiturũ. Ea ĩpigre facta & qđ ĩpedimẽtũ agẽtibꝰ ſoſ ui
debat: id maxĩe ad fallẽdũ iuuit. Imber a nocte media coortꝰ: cuſtodes uigileſq; dilapſos ex ſtatõibꝰ

Vide ne ꝓ ſemet rurali iudicio ſit legendũ

Pimicæ crudelitatis exẽplũ

ſuffugere in tecta coegit:ſonituq; largioris ꝓcellæ ſtrepitũ demoliẽtium portas exaudiri ꝓhibuit:lẽ
tior deide æq̃liorq; accedẽs auribus magnã partẽ hoĩum ſopiuit.Poſteaq̃ portã tenuerũt cornicines
ĩ uia parib⁹ ĩteruallis diſpoſitos canere iubẽt:ut cõſulẽ excitarẽt.Id ubi factũ ex cõpoſito eſt ſigna ef-
ferri iubet cõſul:ac paulo ãte lucẽ ꝑ effractã portã urbẽ ĩgredit̃.Tũ demũ hoſtes excitati ſunt:iã & im
bre cõquieſcẽte:& ꝓpinq̃ luce.Præſidiũ ĩ urbe erat Annibalis q̃nq; ferme milia armatoꝝ:& ipſi arpi
ni tris milia hoĩum armabãt.Eos prios pœni neq̃d ab tergo fraudis eẽt:hoſti oppoſuerũt:pugnatũ
prio ĩ tenebris anguſtiiſq; uiis eſt:cũ romani nõ uias tãtũ:ſed tecta ẽt ꝓxima portæ occupaſſent:ne
peti ſupne:aut uulnerari poſſent.Cogniti iter ſe q̃dã arpini & romani:atq; inde colloq̃a cœpta fieri
pcũctãtib⁹ romanis q̃d ſibi uellẽt arpini?quã obnoxã romanorũ:q̃d ob meritũ pœnorũ:ꝓ alienige
nis ac barbaris Italici aduerſus ueteres ſocios rõanos bellũ gererẽt?& uectigalẽ ac ſtipẽdiariã Italiã
Africæ facerẽt:Arpinis purgãtib⁹ ignaros oĩum ſe uænũ a pricipib⁹ datos:pœne captos oppreſſoſq;
a paucis eſſe.Initio orto plures cũ pluribus colloqui.Poſtremo p̃tor arpin⁹ ab ſuis ad cõſulẽ dedu
ctus:fideq; data iter ſigna:acieſq;:arpini repẽte ꝓ romãis aduerſus carthaginẽſes arma uerterũt.Hi
ſpani quoq; paulo min⁹ mille hoĩes nihil p̃terea cũ cõſule pacti:quã ut ſine fraude punicũ emitteret
p̃ſidiũ:ad cõſulẽ trãſtulerũt ſigna:cathaginẽſib⁹ portæ patefactæ:emiſſiq; cũ fide ĩcolumes Salapiã
ad Annibalẽ uenerunt.Arpi ſine clade ullius p̃terq̃ unius ueteris ꝓditoris:noui pfugæ reſtituti ab
romanis.Hiſpanis duplica cybaria dari iuſſa:operaq; eorũ forti ac fideli p̃ſæpe reſpu.uſa eſt:Cum
cõſulũ alter in Appulia:alter in lucanis eẽt:eq̃tes.c.duodecim nobiles campani ꝑ ſpeciem p̃dãdi ex
hoſtiũ agro pmiſſu magiſtratuum ꝓfecti a Capua ad caſtra romanoꝝ:quæ ſuper Sueſſulam erant
uenerunt:ſtationi militũ:qui eſſent:dixerunt:colloqui ſeſe cũ p̃tore uelle.Gn.Fuluius caſtris p̃erat:
cui ubi nũciatũ eſt.x.ex eo numero iuſſis inermibus duci ad ſe:ubi quæ poſtularent:audiuit:nihil
autẽ aliud petebãt:quã ut Capua recepta bona ſibi reſtituerent̃:in fidẽ oẽs accepti.Et ab altero p̃to
re Sempronio Tuditano oppidum Cliternum expugnatum:ampli⁹ ſeptuaginta hoĩum capta:&
æris argentiq; ſignati aliquantũ.Romæ fœdum incendium per duas noctes:ac diem unum tenuit.
Solo æquata oĩa iter Salinas ac portam Carmentalẽ cum Aequimilio.Iugarioq; uico.In tẽplo For
tunæ:ac matris Matutæ:& ſpei extra portã lateq; uagans ignis ſacra ꝓfanaq; multa abſumpſit.Eo-
dem anno.P.&.Gn.Cornelii:cum in Hiſpania res ꝓſpere eẽt multoſq; & ueteres reciperẽt ſocios:&
nouos adiicerẽt:in Africã quoq; ſpem extẽderũt.Syphax erat rex numidaꝝ ſubito carthaginenſib⁹
hoſtis fact⁹:ad eũ cẽturiões tres legatos.miſerũt:q cũ eo amicitiã ſocietatẽq; facerẽt:& pollicerent̃:ſi
p̃ſeueraret urgere bello carthaginẽſes:gratã eã rẽ fore ſenatui populoq; romano:& anniſuros ut in
tpe & bene cumulatã gratiã referãt.Grata ea legatio barbaro fuit.Collocutuſq; cũ legatis de rõe bel
li gerẽdi:ut ueterũ militũ uerba audiuit:q̃ multarũ rerũ ipſe ignarus eſſet:ex cõparatiõe tã ordinatæ
diſciplinæ aĩaduertit.Tũ primũ:ut ꝓ bonis ac fidelib⁹ ſociis facerẽt:orauit:ut duo legationẽ refer
rent ad ĩperatores ſuos:unus apud ſeſe magiſter rei militaris remaneret:rudẽ ad pedeſtria bella nu-
midarũ gẽtẽ eſſe:eq̃s tãtũ habilẽ.Ita iã inde a principiis gẽtis maiores ſuos bella geſſiſſe:ita ſe a pue
ris inſuetũ:ſed habere hoſtẽ pedeſtri fidẽtẽ marte:cui ſe æq̃ri robore uiriũ uelit:& ſibi pedites cõpa
randos eſſe:& ad id multitudine hoĩum regnũ abũdare.Sed armãdi:ornandiq;:& ĩſtruẽdi eos artẽ
ignorare:oĩs uelut forte:cõgregata turba ſua ĩſcia & temeraria eẽt.Facturos ſe in p̃ſentia:q̃d uellet le
gati reſpõderunt:fide accepta:ut remitteret extẽplo eũ:ſi ĩperatores ſui nõ cõprobaſſent factũ.Qu.
Statorio nomẽ fuit:q ad regẽ remãſit:Cũ duob⁹ romãis relata,numidaſq; legatos ĩ Hiſpaniã miſit
ad capiẽdã fidẽ ab imperatoribus romanis.Iſdẽ mandauit ut protinus numidas:q intra portas ſeu
p̃ſidia carthaginẽſiũ auxiliares eſſent:ad tranſitionẽ plicerẽt.Et Statori⁹ ex multa iuuẽtute regni pe
dites conſcripſit:ordinatoſq; ꝓxime morẽ romanũ ĩſtruendo:& decurrendo ſigna ſeq:& ſeruare or
dines docuit:& opi:aliiſq; ĩſtitutis militarib⁹ ita aſſuefecit:ut breui rex nõ eq̃ti magis fideret:q̃ pedi
ti Collatiſq; æquo cãpo ſignis iuſto p̃lio carthaginẽſem hoſtẽ ſuperaret:romãis quoq; ĩ hiſpania le
gatoꝝ regis aduẽt⁹ magno emolumẽto fuit nãq; ad famã eorũ trãſitiones crebræ ab numidis cœ-
pte fieri.Ita cũ Syphace rõanis iũcta amicitia ẽ.Q̃d ubi carthaginẽſes acceperũt:extẽplo ad Galã ĩ
parte altera Numidiæ (maſſyla ea gẽs uocat̃)regnãtẽ legatos mittũt.Filiũ Gala Maſiniſſã habebat
ſeptẽ & decẽ ãnos natũ Cæteꝝ iuuenẽ ea ĩdole:ut iã tũ appareret:ei⁹ regnũ opulẽti⁹:q̃ q̃d accepiſſet
facturũ.Legati:quoniã Syphax ſe romãis iũxiſſet:ut potẽtior ſocietate eoꝝ aduerſus reges.populoſ
q; Africæ eẽt docẽt melius fore Galæ quoq; carthaginẽſib⁹ iũgi q̃primũ:anteq̃ Syphax ĩ Hiſpania
aut romani ĩ Africã trãſeãt:opprimi Syphacẽ:nihil dũ p̃ter nomẽ ex fœdere romano habẽtẽ:eẽ Fa
cile perſuaſum Galæ filio depoſcẽte id bellũ:ut mitteret exercitũ:q carthaginẽſiũ legionibus cõiũ
cti magno p̃lio.Syphacẽ deuicit.xxx.milia eo p̃lio hoĩum cæſa dicunt̃ Syphax paucis equitibus in
mauruſios ex acie numidas (extremi prope Oceanũ aduerſus Gadis colunt) refugit:affluentibuſq;
ad famam eius undiq; barbaris:ingentis breui copias armauit.Cum quibus:anteq̃ in Hiſpaniam
anguſto direptam freto traiiceret.Maſiniſſa cũ uictore exercitu aduenit.Iſq; ibi cũ Syphace ĩgẽti
gloria per ſine ullis carthagiuẽſium opibus geſſit bellum.In Hiſpania nihil memorabile geſtũ:pre-
terquã quod celtiberum iuuentutem eadem mercede:quæ pacta cũ carthaginẽſibus erat:impera-
tores romani ad ſe perduxerunt:& nobiliſſimos hiſpanos ſupra.ccc.inde in Italiã ad ſolicitãdos po
pulares:q inter auxilia Annibalis erant miſerunt.Id modo eius anni in hiſpania ad memoriã inſi
gne ẽ:quod mercẽnariũ militẽ in caſtris neminẽ:antequam tum celtiberos:romani habuerunt.

Arpi noctu recipiuntur

Aternũ in galia ubi res gerebãt nõ reperio q̃re uide ne cliternũ ſit legẽdum

Syphax cartha. hoſtis factus

Q. Statorius

Syphax rex fit ro. amicus Gala Maſiniſſa

Quãdo ro. Mercẽnariũ habere cœperint militem

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIBER QVINTVS

CVM HAEC IN Africa: atqꝫ in Hiſpania geruntur. Annibal in agro Tarentino
æſtatem conſumpſit ſpe per proditionem urbis tarentinorum potiundæ. Ipſo
rum interim ſalentinorum ignobiles urbes ad eum defecerunt. Eodem tempo
re in brutiis ex. xii. populis: qui anno priore ad pœnos deſciuerãt conſentini &
turini in fidem populi romani redierunt. Et plures rediſſent: ni. C. Pomponius
Veientanus præfectus ſocium aliquot proſperis populatiõibus & in agro bru/
tio iuſti ducis ſpeciem nactus tumultuario exercitu coacta cum Annone confli
xiſſet. Magna ibi uis hominum: ſed inconditæ turbæ agreſtium: ſeruorũqꝫ cæ/
ſa aut capta eſt: minimũqꝫ iacturæ fuit: quod præfectus inter cæteros eſt captus
& tum temerariæ pugnæ auctor: & ante publicanus omnibus malis artibus & reipublicæ: & ſocietati/
bus infidus: damnoſuſqꝫ. Semproniꝰ cõſul in lucanis multa prælia parua: haud ullum dignum memo/
ratu fecit: & ignobilia oppida lucanorum aliquot expugnabit. Quo diutius trahebatur bellum: & ua/ Noui ſa/
riabant ſecundæ aduerſæqꝫ res non fortunam magis: quam animos hominum: tanta religio: & ea ma/ crum ritꝰ
gna ex parte externa: ciuitatem inceſſit: ut aut homines: aut dii repente alii uiderentur facti. Nec iam in ſe/
creto modo: atqꝫ intra parietes ab hoſteqꝫ temnebantur romani ritus: ſed in publico etiam ac foro. Capi
tolioqꝫ mulierum turba erat: nec ſacrificantium: nec precantium deos patrio more. Sacrificuli ac uates
ceperant hominum mentes: quorum numeꝝ auxit ruſtica plebs ex incultis diutino bello: infeſtiſqꝫ agris
egeſtate & metu in urbem cõpulſa: & quæſtus ex alieno errore facilis quem uelut ex cõceſſæ artis uſu exer
cebant. Primo ſecretæ bonorum indignationes exaudiebantur. Deinde ad patres etiam: & ad publicam
querimoniam acceſſit res. Incuſati grauiter ab ſenatu ædiles: triũuiriqꝫ capitales qui non prohiberent: cũ
emoueri eam multitudinem e foro: ac diſiicere apparatus ſacroꝝ conati eſſent: haud procul abfuit: quin
uiolarentur. Vbi potentius iam eſſe id malum apparuit: quam ut minores ꝑ magiſtratus ſedaretur. M.
Aemylio prætori urbis negocium ab ſenatu datum eſt: ut ẽt his religionibus populum liberaret. Is & in
cõcione ſenatus cõſultũ recitauit: & edixit: ut quicũqꝫ libros uaticinos: precationeſqꝫ: aut artẽ ſacrificãdi
conſcriptã haberet: eos libros oĩs: litteraſqꝫ ad ſe ante calẽdas apriles deferret. Neu ſacroue loco nouo: ac
externo ritu ſacrificaret. Et aliquot publici ſacerdotes eo anno mortui ſunt. L. Cornelius Lentulus ponti
fex max. &. C. Papyrius. C. F. Maſſo pontifex: &. P. Furius Pilus augur: &. C. Papyrius Lamaſſo decẽ
uiri ſacroꝝ. In Lentuli locum. M. Cornelius Cethegus: in Papyrii. Gn. Seruilius Cepio pontifices ſuffe
cti ſunt. Augur creatus. L. Quintius Flaminius. Decẽuiri ſacroꝝ. L. Cornelius Lentulus. Comitiorum
conſulatium iam appetebat tẽpus. Sed qa conſules a bello intentos auocare nõ placebat. T. Sempronius
conſul comitioꝝ cã dictatorem dixit. C. Claudium Centonem. Ab eo magiſter equitum eſt dictus. Qu.
Fuluius Flaccus. Dictator primo comitiali die creauit cõſules Fuluium Flaccum magiſtrum equitum: Fuluius
Ap. Claudium Pulchrum: cui Sicilia ꝓuincia in prætura fuerat. Tum prætores creati: Gn. Fuluius Flac Flaccus
cus. Claudius Nero. M. Iulius Syllanus. P. Corne. Suilla. Comitiis ꝑfectis dictator magiſtratu abiit. Ae Ap. Clau
dilis curulus fuit eo anno cũ. M. Cornelio Cethego. P. Cornelius Scipio: cui poſt Africanus fuit cogno dius cõſ.
men. Huic petenti ædilitatem cum obſiſterent tribuni plebis: negantes rationem eius habendam eſſe qđ
nõdum ad petendum legitima ætas foret. Si me: inquit: homines quirites ædilem facere uolunt: ſatis an/
norum habeo. Tanto inde fauore ad ſuffragium ferendum in tribus diſcurſum eſt: ut tribuni repente in
cœpto deſtiterint. Aedilitia largitio hæc fuit. Ludi romani pro temporis illius copiis magnifice facti: &
diem unum inſtaurati: & congii olei in uicos ſingulis dati. L. Iulius. T. Apullus. &. M. Fundanius ædi/
les plebeii aliquot matronas apud populum ꝓbri accuſarunt: quaſdam ex eis dãnatas in exilium egerũt.
Ludi plebeii per biduum inſtaurati. Et Iouis epulum fuit ludorum cã. Qu. Fuluius Flaccus. Ap. Clau/
dius tertium cõſulatum ineunt. Et prætores ꝓuincias ſortiti ſunt. P. Cornelius Suilla urbanam: & pere/
grinam: quæ duoꝝ ante ſors fuerat. Gn. Fuluius Flaccus Appulia. Claudius Nero Sueſſulã. M. Iulius
Syllanus inter cõſules. Cõſulibus bellum cum Annibale: & binæ legiones decretæ. Alter a Fabio ſuperio
ris anni cõſule alter a Fuluio Cõtumalo acciperet. Prætoꝝ Fuluii Flacci: quæ Luxuriæ ſub Aemelio præ
tore Neronis Claudii: quæ in Piceno ſub. C. Terentio fuiſſent: legiones eſſent. Supplementũ in eas quiſ
qꝫ ſcriberet: ſi. M. Iunio inter cõſules legiones urbanæ prioris anni datæ. T. Sempronio Graccho: &. P.
Sempronio. Tuditano imperium ꝓuinciæqꝫ Lucani: & Galliæ cum ſuis exercitibus ꝓrogatæ. Item. P.
Lẽtulo quia uetus prouincia in Sicilia eſſet. M. Marcello Syracuſæ: & qua Hieronis regnum fuiſſet. T.
Octacilio claſſis: Græcia. M. Valerio. Sardinia. Qu. Mutio Scæuolæ. Hiſpaniæ. P. &. Gn. Corneliꝰ: ad
ueteres exercitus duæ legiones urbanæ a cõſulibus ſcriptæ: ſummaqꝫ trium & uiginti legionum eo anno
effecta eſt. Delectum cõſulum. M. Poſthumii Pyrgenſis cum magno ꝓpe motu rerum factum impedit.
Publicanus erat Poſthumius: qui multis annis parem fraude auaritiaqꝫ neminem in ciuitate habuerat: ꝑ
ter. L. Pomponium Veientanum: quem populantem temere agros in lucanis ductu Hannonis priore an Publica/
no ceperant carthaginenſes. Hi: quia publicũ periculum erat ui tempeſtatis: in iis: quæ portarent ad exer/ noꝝ fraꝰ
citus: & ementiti erant facta naufragia: & ea ipſa: quæ uera nũciauerant: fraude ipſoꝝ facta erant: non ca
ſu. In ueteres quaſſatas naues: paruis & pauci prætii rebus impoſitis: cum merſiſſent eas ĩ alto exceptis in
præparatas ſcaphas: nautis: multiplices fuiſſe merces ementiabantur. Ea fraus indicata. M. Aemelio præ/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tori priore anno fuerat:ac per eum ad ſenatũ delata. Nec tamen ullo ſenatuſconſulto notata: quia patres
ordinem publicanorũ in tali tẽpore offenſum nolebant:populus ſeuerior uindex fraudis erat. Excitatiq;
tandẽ duo tribuni plebis. Sp. &. L. Caruilius:cum rem inuiſam infamẽq; cernerent:ducentum millium
æris mulctam. M. Poſthumio dixerunt:cuius certandæ cum dies aduenisset:conciliumq; tam frequens
plebis adeſſet:ut multitudinem area Capitolii uix caperet:perorata cauſa: ſpes una uidebatur eſſe:ſi. C.
Seruilius Caſca tribunus plebis:qui propinquus erat:cognatuſq; Poſthumio: priuſq̃ ad ſuffragiũ tri-
bus uocarentur:interceſſiſſet. Teſtibus datis:tribuni popolum ſummouerunt:ſuper re illa:quæ lata eſt:
ut ſortitentur:ubi latini ſuffragiũ ferrent. Interim publicani Caſcæ inſtare:ut conſilio diem eximeret po
pulus reclamare:& forte in cornu primus ſedebat Caſca:cui ſimul metus: pudorq; animum uerſabat.
Cum in eo parum præſidii eſſet:turbandæ rei cauſa publicani per uacuũ ui ſummo occupato loco in
eos irruperunt iurgantes ſimul cũ populo tribuniſq;. Nec procul dimicatione res erat. Tũ Fuluius con
ſul tribunis. Videtis ne:inquit uos in ordinẽ coactos eſſe? & rem ad ſeditionẽ ſpectare? ni propere dimit
titis populi conciliũ:plebe dimiſſa ſenatus uocatur. Et conſules referunt de concilio plebis turbato ui:
atq; audacia publicanorũ:Marcũ Furium Camillũ cuius exilium ruina urbis fuerit ſecuta:damnari ſe
ab ingratis ciuibus paſſũ eẽ. Decẽuiros ante:quoꝝ legibus ad eã diẽ uiuerẽt:Multos poſtea principes ci
uitatis iudiciũ de ſe populi paſſos. Poſthumiũ Pyrgenſem ſuffragiũ populo per uim extorſiſſe:conciliũ
plebis ſuſtuliſſe. Tribunos in ordinẽ coegiſſe:contra populum Romanũ aciem introduxiſſe:locum oc
cupaſſe:ut tribunos a plebe intercluderet:tribus in ſuffragiũ uocari prohiberet: nihil aliud a cæde ac di-
micatione continuiſſe homines:niſi patientiam magiſtratuũ:quod ceſſerint in præſentia furori atq; au-
daciæ paucorum:uinciq; ſe ac populum Romanũ paſſi ſint:& comitia:quæ reus ui atq; armis prohi-
biturus erat:ne cauſa quærentibus dimicationẽ daretur:uoluntate ipſius ſuſtulerunt. Hæc cum ab obti-
mo quoq; pro atrocitate rei acta eſſent:uimq; eam contra remp. pernicioſo exemplo factã ſenatus decer
neret:confeſtim Caruilii trib. pl. omiſſa mulctæ certatione rei capitalis diem Poſthumio dixerunt: ac ni
uades daret: ꝓhendi a uiatore:atq; in carcerẽ duci iuſſerunt. Poſthumius:uadibus datis:non adfuit. Tri-
buni uocauerunt plebẽ:quæ ita ſciuit. ſi. M. Poſthumius ante Calẽ. maias nõ prodiſſet: citatuſq; eo die
Publica- non ueniſſet:neq; excuſatus eſſet:uideri eũ in exilium eſſe:bonaq; eius uenire:ipſi aqua & igni placere in
norũ exi- terdici. Singulos deinde eoꝝ:qui turbæ ac tumultus cõcitatores fuerant:rei capitalis diẽ dicere:ac uades
lia & dã- poſcere cœperunt:primo non dantes:deinde & eos qui dare poſſent:in carcerem coniiciebant. Cuius rei
nationes. periculum uitantes plæriq; in exiliũ abierunt. Hunc publica fraus publicanoꝝ:deinde fraudem audacia
protegens exitũ habuit. Comitia inde pontifici maximo creando ſunt habita. Ea comitia nouus ponti-
fex. M. Cornelius Cethegus habuit. Tres ingenti certamine petierunt. Fuluius Flaccus conſul:qui & an
te bis conſul & cenſor fuerat:&. T. Manlius Torquatus:& ipſe duobus cõſulatibus & Cenſura inſignis
& Licinius Craſſus:qui ædilitatem curulem petiturus erat:his ſenes honoratoſq; iuuenes in eo certami
ne deuicit. Ante hunc intra centum annos & uiginti nemo præter Publium Cornelium Caluſſam pon-
tifex maximus creatus fuerat:qui ſella curuli non ſediſſet:conſules cũ ægre delectũ conficerent:ꝙ inopia
iunioꝝ:non facile in utrunq;:ut & nouæ urbanæ legiones:& ſupplemẽtũ ueteribus ſcriberetur:ſufficie-
bat:ſenatus abſiſtere eos incœpto uetuit:& triũuiros binos creari iuſſit:alteros:qui ultra:alteros: qui ci-
tra quinquageſimũ lapidẽ in plateis foriſq;:& in conciliabulis omnẽ copiam ingenuoꝝ inſpicerent: &
ſiqui roboris ſatis ad ferenda arma habere uiderentur:etiã ſi nondũ militari ætate eſſent: milites facerẽt.
Tribuni plebis:ſi iis uidereť:ad populũ ferrent:ut qui minores ſeptẽ & decẽ annis ſacramẽto dixiſſent:
Atť ſena- iis ꝓinde ſtipendia ꝓcederent:ac ſi ſeptẽ & uiginti annoꝝ:aut maiores milites facti eſſent. Ex hoc ſenatuſ
tuſconſul cõſulto creati triũuiri bini:qui cõquiſitionẽ ingenuoꝝ ꝑ agros fecerũt. Eodẽ tpe ex Sicilia lr̃æ. M. Mar
tum celli de poſtulatis militũ:qui cũ. P. Lentulo militabãt:in ſenatu recitatæ ſunt. Cannenſis reliquiæ cladis
is exercitus erat relegatus in Siciliã:ſicut ante dictũ eſt:ne ante punici belli finem in Italiã reportarẽtur.
Hi ꝑmiſſu Lentuli primores equitũ:centurionumq;:& robora ex legionibus peditum legatos in hyber
na ad. M. Marcellũ miſerunt:e quibus unus poteſtate dicendi facta. Conſulente. M. Marcelle in Italiam
adiſſemus:cum primũ de nobis:& ſi nõ iniquũ:certe triſte ſenatuſconſultũ factum eſt: niſi hoc ſperaſſe-
mus:in prouinciam nos morte regum turbatam:ad graue bellum aduerſus ſiculos ſimul pœnoſq; mit
ti:& ſanguine noſtro uulneribuſq; magiſtratibus ſatiſfacturos eſſe: ſicut pactum memoria: qui capti a
Quid Fa Pyrrho ad Heracleam erant aduerſus Pyrrhum ipſum pugnantes ſatiſfecerunt: q̃q̃ quod ob meritũ no-
tum ſtrum ſuccenſuiſtis Patres. C. nobis ac ſuccenſetis? Ambos mihi conſules: & uniuerſum ſenatum intue-
ri uideor:cum te. M. Marcelle intueor:quem ſi ad Cannas conſulem habuiſſemus:melior & reſpublica
& noſtra fortuna eſſet. Sine quæſo priuſq̃ de cõditione noſtra queror:noxam:cuius arguimur:nos pur
Relegato gare:Si non deum ira nec fato:cuius lege ĩmobilis reꝝ humanaꝝ ordo ſeritur:ſed culpa perimus ad Cã
rum mili nas:cuius tandem ea culpa fuit? militum:an imperatoꝝ equidem miles nihil unq̃ dicam de imperato-
tũ oratio re eo:cui præſertim ſciam gratias a ſenatu actas:ꝙ non deſperauerit de republica:cui poſt fugam actam
ad Mar- ſit per annos oĩs prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis eius:quos tribunos militum
cellum habuimus:honores petere:& gerere:& prouincias obtinere audiuimus. An uobis:ueſtriſq; liberis igno
ſcitis facile patres conſcripti in hæc milia capita ſæuitis? & conſuli:primoribuſq; aliiſq; ciuitatis fugere
cũ ſpes alia nulla eſſet:turpe nõ fuit? milites utiq; morituros in aciẽ miſiſtis? Ad Alliã ꝓpe oĩs exercitus
fugit. Ad Furcas Caudinas ne exptus quidẽ certamen arma tradidit hoſti:ut alias pudendas clades exer

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

citiuum taceam:tamẽ tantum abſuit ab eo:ut illa ignominia inter exercitus quæreretur:ut ea urbs Ro/
ma per eum exercitum qui ab Allia in ueios tranſfugerat:recuperaretur. Et caudinæ legiones quæ ſine ar
mis redierant Romã:armatæ remiſſæ in Samnium:eundem illum hoſtem ſub iugum miſerunt:qui hac
ſua ignominia lætatus fuerat. Cannenſem uero quiſquam exercitum fugæ:aut paucioris inſimulare po
teſt?ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? Vnde conſul cum equitibus ſeptuaginta fugit?
Vnde nemo ſupereſt:niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit? Cum captiuis redemptio negabatur:nos
uulgo homines laudabant:quod reipublicæ nos ſeruaſſemus:quod ad conſulem Venuſiam rediſſemus:
& ſpeciem iuſti exercitus feciſſemus. Nunc deteriore conditione ſumus:quam apud patres noſtros fue/
rant captiui:quippe illis arma tantum atq; ordo militandi locuſq; in quo tenderent:in caſtris eſt muta//
tus:quem tamẽ ſemel nauata reip. opera:& uno felici ꝓlio recuperarũt. Nemo eoꝝ relegatus in exilium
eſt:nemini ſpes emerendi ſtipendia eſt adempta. Hoſtis deniq; eſt datus:cum quo dimicantes aut uitam
ſemel:aut ignominiam finirẽt. Nos:quibus:niſi quod cõmiſimus:ut quiſq; ex cannenſi pugna ſiue acie
miles romanus ſupereſſet:nihil obiici poteſt:non ſolum a patria procul Italiaq;:ſed ab hoſte ẽt relegati
ſumus:ubi ſeneſcamus in exilio. Nequa ſpes:nequa occaſio abolendæ ignominiæ:nequa placãdæ ciuiũ
iræ:nequa deniq; bene moriendi ſit:neq; ignominiæ finem:nec uirtutis p̄mium petimus:modo experi/
ri animum:& uirtutem exercere liceat laborem & periculum petimus:ut uirorum: ut militum officio
fungamur. Bellum in Sicilia iam alterum annum ingenti dimicatione geritur:urbes alias pœnus: alias
romanus expugnat:peditũ:& equitum acies cõcurrũt. Ad Syracuſas terra mariq; res geriẽ:clamores pu/
gnantium:crepitumq; armoꝝ exaudimus deſides ipſi & ſegnes: tanquam nec arma:nec manus habea/
mus. Seruoꝝ legionibus. T. Sempronius conſul totiens iam cum hoſte ſignis collatis pugnauit:operæ
p̄tium habent libertatem ciuitatẽq;:pro ſeruis ſaltem ad hoc bellum emptis nobis ſimul congredi cum
hoſte liceat:& pugnando quærere libertatem. Vis tu:mari:uis terra:uis acie:uis urbibus oppugnãdis ex
periri uirtutẽ?aſperrima quæq; ad laborem:periculũq; depoſcimus:ut quod ad Cannas faciũdum fuit:
q̃primum fiat. Quoniam quicquid poſtea uiximus:id omne deſtinatum ignominiæ eſt. Sub hæc dicta
ad genua Marcelli procubuerant. Marcellus id nec iuris:nec poteſtatis ſuæ eſſe dixit:ſenatui ſcripturum
ſe:oĩaq; de ſnĩa patrum facturum eſſe. Hæ litteræ ad nouos conſules allatæ:ac per eos in ſenatu recitatæ
ſunt. Conſultuſq; de his litteris ita decreuit ſenatus militibus:qui ad Cannas commilitones ſuos pugnã
tes deſeruiſſent:ſenatui nihil uideri rẽp. cõmittenda eſſe:ſi. M. Claudio proconſuli aliter uideretur: face/
ret:quod e rep. fideq; ſua duceret:dum nequis eorum munere uacaret:neue dono militari uirtutis gratia
donaretur:nõ in Italiam reportaretur:donec hoſtis intra Italiam eſſet. Comitia deinde a prætore urba/
no de ſenatus ſententia:plebiſq; ſcito ſunt habita:quibus creati ſunt quinq; uiri muris turribuſq; reficiẽ/
dis & triumuiri bini uni:ſacris conquirendis:doniſq; perſignandis:alteri reficiendis ædibus Fortunæ:
& matris Matutæ intra portam Carmentalem:ſed & ſpei extra portam:quæ priore anno incendio con/
ſumptæ fuerant. Tempeſtates fœdæ fuere. In Albano monte biduo continenter lapidibus pluit. Tacta
de cælo multa. Duæ in Capitolio ædes. Vallum in caſtris multis locis ſupra Sueſſulam: Et duo uigiles
exanimati. Murus turreſq; q̃dam Cumis nõ ictæ modo fulminibus:ſed ẽt decuſſæ:Reatæ ſaxum ingẽs
uiſum uolitare. Sol rubere ſolito magis:ſanguineoq; ſimilis. Hoꝝ ꝓdigiorum cauſa diem unum ſup/
plicatio fuit:& ꝑ aliquot dies cõſules rebus diuinis operam dederunt:& ꝑ eoſdem dies ſacrum nouen/
diale fuit. Cum tarentinorum defectio iãdiu & in ſpe Annibali:& in ſuſpicione romanis eſſet:cauſa for/
te extrinſecus maturandæ eius interuenit. Phileas tarentinus diu iam ꝑ ſpeciem legationis Romæ cum
eſſet uir inq̃eti animi:& minime otium:quo cum diutino ſeneſcere uidebatur:patientis: aditum ſibi ab
obſides tarentinos inuenit. Cuſtodiebanẽ in atrio libertatis minore cura:q̃a nec ipſis:nec ciuitati eoꝝ fal
lere romanos expediebat. Hos crebris colloquiis ſollicitat corruptis ædituis duobus: q̃ cum eos primis
tenebris cuſtodia eduxiſſet:ipſe comes occulti itineris factus ꝓfugit. Luce prima uulgata ꝑ urbem fuga
eſt:miſſiq; qui ſequerenẽ:a Tarracina compræhenſos oẽs retraxerunt. Deducti in comitio:uirgiſq;: ap/
probante populo:cæſi:de ſaxo deiiciunẽ. Huius atrocitas pœnæ duaꝝ pœnæ nobiliſſimaꝝ in Italiam
græcaꝝ Ciuitatum aĩos irritauit:tum publice:tum ẽt ſingulos priuatim:ut quiſq; tam fœde ĩteremptos
aut ꝓpinquitate:aut amicitia contingebãt. Ex iis tredecim fere nobiles tarentini coniurauerunt:quorum
principes Nico. & Phylomenes pius quam aliquid mouerent:colloquendum cũ Annibale rati: nocte
per ſpeciem uenandi urbem egreſſi ad eum ꝓficiſcuntur:& cum haud procul caſtris abeſſent cæteri ſilua
prope uiam ſeſe occuluerunt:Aico & Phylomenes progreſſi ad ſtationes:compræhenſiq; ultro id petẽ/
tes ad Annibalem deducti ſunt. Qui:cum & cauſas conſilii ſui:& quid pararent: expoſuiſſent: collau//
dati:oneratiq; promiſſis iubentur:ut fidem popularibus facerent:prædandi cauſa ſe urbe egreſſos peco/
ra carthaginenſium:quæ paſtũ propulſa eſſent ad urbem agere tuto:ac ſine certamine id facturos pro/
miſſum eſt. Conſpecta ea præda iuuenum eſt:minuſq; iterum ac ſæpius id eos audere miraculo fuit. Cõ
greſſi cum Annibale rurſus fide ſanxerunt:liberos tarentinos leges ſuaq; omnia habituros. Neq; ullum
uectigal pœno penſuros:præſidiumue inuitos recepturos. Prodita præſidia carthaginenſium fore. Hæc
ubi conuenerunt:tunc uero Philomenes conſuetudinem nocte egrediundi redeundiq; in urbem frequẽ/
tiorem facere. Et erat uenandi ſtudio inſignis:caneſq; & alius apparatus ſequebatur:captumq; ferme ali
quid aut ab hoſte:ex præparato allatum reportando donabat aut præfecto:aut cuſtodibus portarum.
Nocte maxime cõmeare propter metum hoſtium credebant. Vbi iam conſuetudinis adducta res eſt: ut

Non ſep/ tuaginta ſed quin/ quaginta ſuperius lectum ẽ

Senatuſ/ conſultũ de iis qui in Siciliã relegati erant

Prodigia

Phileas tarentinꝰ

Atriũ li// bertatis

Tarenti// ni obſi// des ſaxo deiiciunẽ

Tarenti// nos & Turinos alienatos intellige

quocũq; noctis tpe ſibilo dediſſet ſignũ porta aperiret̃ tẽpus agẽdæ rei Annibali uiſum eſt. Tridui uia
aberat. Vbi quo minus mirꝝ eſſet: uno eodẽq; loco ſtatiua cũ tãdiu habere ægrum ſimulabat. Romanis
quoq;: q in pſidio Tarenti erãt: ſignis eius mora ſuſpecta eẽ deſierat. Cæterꝝ poſteaquã Tarentũ ire cõſti
tuit: decẽ millibus peditũ atq; eqtum: quos in expeditõe uelocitate corporꝝ ac leuitate armorꝝ aptiſſimos
eſſe ratus eſt: electis quarta uigilia noctis ſigna mouit: pmiſſiſq; octoginta ferme numidis eqtib⁹ pcepit:
ut diſcurrerent circa uias pluſtrarentq; oĩa oculis: neqs agreſtiũ pcul ſpectator agminis falleret: pgreſſos
retraherent: obuios occiderent ut pdonũ magis: quã exercitus accolis ſpẽs eſſent. ipſe raptim: agmine fa

Conſiliũ Annibalis in re q agebatur celanda

cto: qndecim ferme milliũ ſpatio caſtra a Tarento poſuit: & ne ibi: qdem nũciato: quo pgerent: tantũ cõ
uocatos milites monuit: uia oẽs irent: nec diuerti quẽquã aut excedere ordine agmis paterent̃: & in pri
mis intenti ad imperia accipienda eſſent: nequid niſi ducũ iuſſu facerent: ſe in tpe editurꝝ: quæ uellet agi.
Eadẽ ferme hora Tarentũ fama puenerat. Numidas equites paucos: populari agros terrorẽq; late agreſti
bus inieciſſe. Ad quẽ nunciũ nihil ultra motus pfectus romanus: quã ut partem equitũ poſtero die luce
prima iuberet exire ad arcendum populatiõibus hoſtem: interea adeo nihil obedienter curatum eſt: ut cõ
tra pro argumẽto fuerit illa procurſatio numidarꝝ. Annibalẽ exercitũq; caſtris nõ nouiſſe. Annibal con
cubia nocte mouit: Dux Philomenes erat cũ ſolito captæ uenationis onere. Cæteri pditores ea: quæ cõ
poſita erant expectabant. Cõuenerant aũt: ut Philomenes portula aſſueta uenationẽ inferens armatos in
ducerent. Parte alia portam Temenitida adiret Annibal: ea mediterranea religione orientem ſpectabat: ali
quantũ intra mœnia includitur. Cum portæ appropinquaret: editus excompoſito ignis ab Annibale eſt

Tarentũ Annibali pditur

refulſitq;. Idem reditũ ab Nicone ſignum. Extinctæ deinde utrinq; flãmæ ſunt. Annibal ſilentio ducebat
ad portam. Nico ex improuiſo ad portas ſopitos uigiles in cubilibus ſuis obtruncat: portãq; aperit. An
nibal cum peditum agmine ingreditur: equites ſubſiſtere iubet: ut quo res poſtulet: occurrere libero cam
po poſſent: & Philomenes portulæ parte alia: quam commeare aſſueuerat: appropinquabat: nota uox
eius & familiare iam ſignum cũ excitaſſet uigilem dicentis uix ſuſtinere grandis beſtiæ onus: portula ape
ritur: inferentes apriũ duos iuuenes: ſecutus ipſe cũ expedito uenatore uigilem ĩcautius: miraculo magni
tudinis in eos: qui inferebant uerſum: uenabulo traiicit: Ingreſſi deinde triginta fere armati cæteros uigi
les obtruncant: refringuntq; portam maximã: & agmẽ ſub ſignis confeſtim irrupit. Inde cum ſilentio in
forꝝ ducti Annibali ſeſe cõiũxerunt. Tum duo millia gallorꝝ pœnis in tris diuiſa partes p urbem dimit
tit. Tarentinos & infra q̃maxime frequẽtia occupare iubet: tumultu orto: romanos paſſim cædi: oppida
nis parci: ſed ut fieri id poſſet: pcipit iuuenibus Tarentinorꝝ: ut ubi quẽ ſuorꝝ procul uidiſſent: quieſcere:

Liuius ſaliator hic certe fuit

& ſilere: ac bono aĩo eſſe iuberent. Tum tumultus erat: clamorq;: qualis eſſe in capta urbe ſolet: ſed quid
rei eſſet: nemo ſatis pro certo ſcire. Tarentini romanos ad diripiendã urbem credere coortos. Romanis ſe
ditio aliqua cũ fraude uideri ab oppidanis mota. Præfectus primo excitatus tumultu in portũ effugit.
Inde acceptus ſcapha in arcẽ confugit. Terrorem & tuba audita ex theatro faciebat. Nam & romana erat
a pditoribus ad hoc ipſum præparata: & inſcienter a græco inflata: quis: aut quibus ſignũ daret: incertũ
efficiebat. Vbi illuxit: & romanis punica: & gallica arma cognita: tũ dubitationẽ exemerũt: & romanos
græci paſſim cæde ſtratos cernẽtes ab Annibale captã urbem ſenſerunt. Poſteaquã lux certior erat: & ro

Edictum annibalis

mani: qui cædibus ſupfuerant: in arcem confugerant: conticeſſebatq; paulatim tumultus: tum Annibal
Tarentinos ſine armis conuocari iubet. Cõuenerunt omnes: præterquã qui cedentis in arcẽ romanos ad
oẽm adeundam ſimul fortunã pſecuti ſunt. Ibi Annibal benigne allocutus Tarentinos teſtatuſq;: quæ p
ſtitiſſent ciuibus eorꝝ: quos ad Thraſymenũ: aut ad Cãnas cepiſſet ſimul in dominationem ſuperbam ro
manorꝝ inuectus recipere ſe in domos ſuas quẽq; iuſſit: & foribus nomẽ ſuũ inſcribere: ſed domos eas
quæ inſcriptæ nõ eſſent: ſigno extemplo dato diripi iuſſurꝝ. Siquis in hoſpitio ciuis romani: uacuas aũt
cernebat domos: nomẽ inſcripſiſſet: eum ſe pro hoſte habiturꝝ. Concione dimiſſa: cum titulis notatæ fo
res diſcrimẽ pacatæ ab hoſtili domo feciſſent: ſigno dato: ad diripienda hoſpitia romana paſſim diſcur
ſum eſt. Et fuit prædæ aliquantum. Poſtero die ad oppugnandam arcẽ ducit: quã cum & mari: quo in
peninſulæ modũ pars maior circũluitur præaltis rupibus: & ab ipſa urbe muro & foſſa ingenti ſeptã ui
deret: eamq; nec ui: nec operibus expugnabilem eſſe: ne aut ſeipſum curat uendi Tarentinos a maioribus
rebus moraret̃: aut in relictos ſine ualido præſidio: Tarentinos impetũ exire cũ uellent: romani ex arce fa
cerent: & uallo urbẽ interſepire ſtatuit ab arce: nõ ſine ulla etiã ſpe: cum phibẽtibus opus romanis manũ
poſſe conſeri: & ſi ferocius pcurriſſent magna cæde ita attenuari præſidii uires: ut facile p ſe ipſi tarentini
urbẽ ab iis tueri poſſent. Vbi cœptum opus eſt: patefacta repẽte porta in munientes impetũ fecerũt roma
ni: pelliq; ſe ſtatio paſſa eſt: quæ pro opere erat: ut ſucceſſu creſceret audacia: pluresq;: & lõgius pulſos pſe
querent̃. Tum ſigno dato: coorti undiq; pœni ſunt: quos inſtructos ad hoc Annibal tenuerat: nec ſuſti
nuere impetũ romani: ſed ab effuſa fuga loci anguſtiæ eos: ĩpedimẽtaq; alia opere iam incœpto: alia ap
paratu operis morabant̃: plurimi in foſſam præcipitati: occiſiq; ſunt plures in fuga: quã in pugna. Inde
& opes nullo phibente: fieri cœptũ: foſſa ingens ducta: & uallũ intra eam erigit̃: modicoq; poſt interual
lo murũ etiã eadem regiõe addere parat: ut uel ſine præſidio tueri ſe aduerſus romanos poſſent. Reliquit

Ro. cædes circa tarentinã arcẽ

tamẽ modicũ pſidium: ut ſimul inter faciẽdo muro adiuuaret. Ipſe pfectus cum cæteris copiis ad Gale
ſum flumẽ quinq; millia ab urbe abeſt: poſuit caſtra. Ex iis ſtatiuis regreſſus ad inſpiciendũ opus: quod
aliquãtũ opinione eius celerius creuerat: ſpem cepit: ẽt arcẽ expugnari poſſe. Et eſt nõ altitudine ut cætera
tuta: ſed loco plano poſita: & ab urbe muro tantum: ac foſſa diuiſa. Cum iam machinationum omni

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

genere:& opibus oppugnarent:miſſũ a Metapõto præſidiũ romãis fecit aium:ut nocte ex ĩprouiſo
opera hoſtiũ iuaderẽt:alia diſiecerunt:alia igni corruperũt.Iſꝗ finis Annibali fuit ea parte arcẽ op
pugnãdi.Reliqua erat in obſidiõe ſpes:nec ea ſatis efficax:qa arcẽ tenẽtes:quæ peninſula poſita im
minẽt faucibus portus:mare liberũ habebãt.Vrbs cõtra excluſa maritimis cõmeatib⁹ ꝓpiuſꝗ ino
piã erãt obſidẽtes:quã obſeſſi.Annibal cõuocatis principibus Tarẽtinorũ oẽs pſentes difficultates
expoſuit:neꝗ arcis tã munitæ expugnãdæ uiam cernere:neꝗ in obſidione qcquã habere ſpei:do-
nec mari potiant̃ hoſtes.Quod ſi naues ſint:qbus cõmeatus iuehi prohibeãt:extemplo aut abceſ-
ſuros:aut dedituros ſe hoſtes aſſentiebant̃ Tarentini.Cæterorũ ei:qui cõſilium afferret:opẽ quoꝗ i
eam rẽ afferẽdã eſſe cẽſebãt:punicas enim naues ex Sicilia accitas id poſſe facere.Suas:quæ ſinu exi
guo ĩterclusæ eſſent:cũ clauſtra portu hoſtis haberet:quẽadmodum inde in apertum mare euaſu-
ras? Euadent:iquit:Annibal:multa:quæ impedita natura ſunt:cõſilio expediunt̃:urbẽ enim cõpo
ſitã habetis.Planæ & ſatis latæ uiæ patẽt in oĩs partes:uia:quæ ĩ portũ ꝑ mediã urbẽ ad mare trãſmiſ
ſa eſt:plauſtris trãſueham naues haud magna mole:& mare noſtrũ erit:quo nũc hoſtes potiũt:& illic
mari:hinc terra circũſedebimus arcẽ:imo breui:aut relictã ab hoſtibus:aut cũ ipſis hoſtib⁹ capiem⁹
Hæc oro nõ ſpẽ modo effectus:ſed igentẽ ẽt ducis admirationẽ fecit.Cõtracta extẽplo undiꝗ plau
ſtra iunctaꝗ ĩter ſe & machinæ ad ſubducẽdas naues admotæ:munitũꝗ iter:quo faciliora plauſtra
minorꝗ moles in trãſitu eſſet:iumẽta ĩde & hoĩes cõtracti:& opus ĩpigre cœptũ:paucoſꝗ poſt dies
claſſis inſtructa atꝗ parata circũuehitur arcẽ:& ante ipſum portũ anchoras iacit.Hũc ſtatum rerum
Annibal Tarẽti reliquit:regreſſus ipſe ĩ hyberna.Cæterũ defectio Tarentinorũ utrũ priore ãno:an
hoc facta ſit:ĩ diuerſum auctores trahũt:plures ꝓpioreſꝗ ætate memoriæ rerũ hoc ãno tradũt factã.

Annibalis cõſiliũ d ducẽda claſſe

Romæ cõſules ꝑtoreſꝗ uſꝗ ante diẽ quĩto kal.maias latinæ tenuerũt.Eo die:ꝑpetrato ſacro ĩ mõ
te:ĩ ſuas quiſꝗ ꝓficiſcũtur ꝓuincias.Religio deĩde noua obiecta eſt ex carminib⁹ martianis.Vates
hic Martius illuſtris fuerat.Et cũ inquiſitio priore anno:ex ſenatuſcõſulto taliũ librorũ fieret:in .M.
Aemylii ꝑtoris urbis:qui eã rem agebat:manus uenerãt.Is protinus nouo ꝑtori Suillæ tradiderat.
Ex hui⁹ Martii duob⁹ carminibus:alteri⁹ poſtea eſt aucta:declarato auctoritas euẽtu:alteri quoꝗ:
cuius nõdũ tẽpus uenerat:afferebat fidẽ.Priore carmine cãnenſis ꝑdicta clades:ĩ hæc ferme uerba
erat.Agmẽ troiugena Cãnã Romanæ fugæ:nec te alienigenæ cogãt in cãpo Diomedis cõſerere ma
nus:Sed neꝗ credes tu mihi donec cõpleris ſanguĩe campũ:multaꝗ milia occiſa tua deferat am-
nis ĩ põtũ magnũ ex terra frugifera:piſcibus atꝗ auibus:feriſꝗ:q̃ ĩcolunt terras:iis fiat eſca caro tua.
Nã mihi ita Iuppiter fat⁹ eſt:Et Diomedis argiui cãpos & Cãnã flumẽ:q militauerãt iis locis:iuxta
atꝗ ipſã cladẽ agnoſcebãt.Tũ alterũ carmẽ recitatũ:nõ eo tãtũ obſcuri⁹ qa ĩcertiora futura ꝑteritis
ſunt:ſed ꝑplexius ẽt ſcripturæ genere.Hoſtes romãi ſi expellere uultis:uomicãꝗ:q̃ gẽtiũ uenit lõge:
Apollini uouendos cenſeo ludos:qui quotannis comiter Apollini fiant:cum popul⁹ dederit ex
publico ꝑtẽ:priuati uti cõferãt ꝓ ſe:ſuiſꝗ:iis ludis faciẽdis ꝑerit:ꝑtor iis:q ius populo plebiꝗ dabit
ſummũ:decẽuiri græco ritu hoſtiis ſacra faciãt.Hæc ſi recte faxitis:gaudebitis ſꝑ:fietꝗ res ueſtra me
lior.Nã is dius extinguet ꝑ duelles ueſtros:qui ueſtros cãpos paſcit placide.Ad id carmẽ explanãdũ
diẽ unum ſumpſerũt:poſtero die ſenatuſcõſultũ factũ eſt:ut decẽuiri liberos de ludis Apollini:reꝗ
diuina faciẽda inſpicerẽt.Ea cũ ĩſpecta relataꝗ ad ſenatũ eſſent cenſuerunt pr̃es ludos Apollini uo
uẽdos:faciendoſꝗ.Et q̃do ludi facti eſſent.xii.milia æris ꝑtori ad rẽ diuinã & duas hoſtias maiores
dãdas:alterũ ſenatuſconſultũ factũ eſt:ut decẽuiri ſacra græco ritu facerent:iiſꝗ hoſtiis.Apollini bo
ue aurato:& capris duabus albis auratis.Latonæ fœmina boue aurata.Ludos ꝑtor in circo maxĩo
cũ facturus eſſet:edixit ut populus ꝑ eos ludos ſtipẽ Apollini:q̃tũ cõmodũ eſſet:conferet.Hæc eſt
origo ludorũ Apollinariũ:uictoriæ nõ ualitudinis.ergo:ut pleriꝗ rẽtur:uotorũ.Factoſꝗ populus
ſpectauit corõatus.Matronæ ſupplicauere.Vulgo apertis ianuis ĩ ꝓpatulo epulati ſunt:celeberꝗ
dies omni cærimoniarũ genere fuit.Cũ Annibal circa Tarẽtũ:cõſules ãbo in Sãnio eſſent:ſed cir
cũſeſſuri Capuã uiderent̃:qđ malũ diuturnæ obſidionis eſſe ſolet:iã famẽ campani ſentiebãt:quia
ſementẽ facere prohibuerant eos romani exercitus.Itaꝗ legatos ad Annibalẽ miſerunt orantes:ut
priuſquam conſules in agros ſuos educerent legiones:niæꝗ omnes hoſtiũ præſidiis iuſiderentur:
frumentũ ex ꝓpinquis locis conuehi iuberet Capuã.Annibal Hãnonẽ ex brutiis cũ exercitu in Cã-
paniã tranſire:& dare operam:ut frumenti copia fieret campanis:iuſſit.Hanno ex brutiis profectus
cũ exercitus uitabundus caſtra hoſtiũ conſuleſꝗ:qui in Samnio erant.Beneuento iam approquin
quaret.xx.paſſuũ milia ab ipſa urbe loco edito caſtra poſuit.Inde ex ſociis circa populis:qđ æſtate
cõportatũ erat:deuehi frumẽtũ in caſtra iubet ꝑſidiis datis quæ cõmeatus eos ꝓſequerent̃.Capuã
inde nunciũ miſit:q̃ die ad accipiẽdũ frumẽtũ pr̃ſto eſſent:oĩ undiꝗ genere uehiculoꝝ iumẽtorũꝗ
ex agris cõtracto.Id pro cætera ſecordia:negligẽtiaꝗ a cãpanis actũ:paulo pl⁹ trecẽta uehicula miſ
ſa:& pauca ꝑterea iumẽta.Ob id caſtigati ſunt ab Hannone:qđ ne fames quidẽ:quæ mutas accen
deret beſtias:curã eorũ ſtimulare poſſet.Alia ꝓducta dies ad frumentũ maiore apparatu petendũ.

Martianũ carmẽ

Ludorum apollinariũ origo

Ea omnia:ſicut acta erant:cũ enunciata Beneuentanis eſſent.Legatos decẽ extemplo ad conſu-
les circa Bouianam:ubi caſtra romanorũ erant:miſerunt.Qui cũ auditis quæ ad Capuam agerẽ-
tur:inter ſe cõparaſſent:ut alter in Campaniam exercitũ duceret.Fuluius cui ea prouincia obuene
rat ꝓfectus nocte Beneuentum mœnia ẽ ingreſſus.Ex ꝓpinquo agnoſcit Hannonẽ cum exercitus
parte ꝓfectum frumẽtatum:duo milia plauſtrorum inconditam ĩnermẽꝗ aliam turbam aduenis-

ſe:per tumultum ac trepidationem oia agi:caſtrorumq; formam:& militarē ordinem:imixtis agre
ſtibus iis ex terris ſublatū.His ſatis compertis:cōſul militibꝰ edicit:ſigna tantum armaq; in ꝓximū

Caſtra pæ. op pugnant̄

expedirēt nocte:caſtra punica expugnāda.Quarta uigilia ꝓfecti:ſarcinis oibus impedimētiſq;:Be
neuēti relictis:pauloante lucē cū ad caſtra perueniſſent:tātum pauoris iniecerunt:ut ſi in plano ca
ſtra poſita eſſent:haud dubie prio ipetu capi potuerint:altitudo loci:& munimēta defenderūt:quæ
nulla ex parte adiri niſi arduo ac difficili aſcenſu poterāt.Luce prima ꝑliū ingens accenſum eſt:nec
uallum modo tutant̄ pœni:ſed ut quibus locus tutior eſſet: deturbant nitētes ꝑ ardua hoſtes. Vi-
cit tamē oia ꝑtinax uirtus:& aliquot ſimul partibus ad uallū ac foſſas peruentum eſt:ſed cum mul-
tis uulneribus:& militū pernicie.Itaq; cōuocatis tribunis militum:cōſul abſiſtendū temerario incœ
pto ait tutius ſibi uideri:reduci eo die exercitū Beneuētū:deide poſtero caſtris hoſtium iungi: ne
exire inde campani:neue Hanno regredi poſſet.Id quo facilius obtineat̄:collegā quoq; & exercitū
ſe eiꝰ acciturꝝ:totūq; eo uerſurū bellū.Hæc cōcilia ducis: cū iā receptui caneret:clamor militū aſper
nantiū tam ſegne imperiū diſiecit.Proxia portæ hoſtiū erat cohors peligna cuius ꝓfectus Vibius

Vibiiꝰ pe ligni faci nꝰ T.Pe- danius

ereptū uexillū trans uallum hoſtiū traiecit:execratus inde ſe q;:& cohortē:ſi eius uexilli hoſtes potiti
eſſent:princeps ipſe ꝑ foſſam:uallūq; in caſtra irrumpit.Iam intra uallū peligni pugnabāt:cū altera
parte Valerio Flacco tribūo militū tertiæ legionis exprobrāte romāis ignauiā:ꝗ ſociis captorū ca-
ſtrorū cōcederēt decus. T.Pedanius pricepsprimus cēturio cū ſignifero ſignū ademiſſet.Iā hoc ſi-
gnū:& hic cēturio:inquit:intra uallū hoſtiū erit:ſequant̄:qui capi ſignū ab hoſte prohibituri ſunt:
Manipulares ſui primū tranſcēdentē foſſam:deinde legio tota ſecuta eſt.Iam & cōſul ad cōſpectum
trāſgrediētiū uallū mutato cōſilio:a reuocādis ad incitandos hortādoſq; uerſus milites oſtēdere in
quāto diſcrimine:ac periculo fortiſſima chors ſociorū & ciuiū legio eſſet. Itaq; pro ſe quiſq; oēs per
æqua atq; iniqua loca:cum undiq; tæla cōiicerent̄:armaq; & corpora hoſtes obiicerēt:peruadunt:
irrumpuntq;:multi uulnerati:etiā quos uires ſanguiſq; deſereret:ut intra uallum hoſtium caderēt:
nitebātur.Captaq; momēto tēporis:uelut plano ſita caſtra:nec ꝑmunita.Cedes inde non iā pugna
erat:oibus intra uallū ꝑmixtis:Supra ſex milia hoſtiū cæſa.Supra ſeptēmilia capiuntur cū frumen

Atꝫ cædē hoſtium

tatoribus campanis:oiumq; plauſtroꝝ:& iumētorū apparatu. Capta & alia ingens ꝓda fuit:quam
Hanno populabundus paſſim cū iſſet:ex ſociorū.Po.Ro.agris traxerat:Inde deiectis hoſtiū caſtris
Beneuentū reditū eſt:ꝓdamq; ibi ambo conſules:nā & Ap.Claudius eo poſt paucos dies uenit:uē
diderūt:diuiſerūtq;.Et donati quorū opera caſtra hoſtiū capta erāt:ante alios Vibius pelignꝰ & T.
Pedaniꝰ priceps tertiæ legionis:Hanno ab Comino Cerito:quo nūciata clades eſt caſtrorū:cū pau
cis frumētatoribus:quos forte ſecū habuerat:fugæ magis mō:quā itineris i Brutios rediit.Eo cam-
pani audita ſua ſuorumq; pariter ſociorū:clade:legatos ad Annibalē miſerunt:qui nunciarēt duos
conſules ad Beneuentū eſſe:diei iter a Capua tantūmodo ac portis & muris bellum eſſe:niſi prope
re ſubueniat celerius Capuam:quam arpos in ꝑtātem hoſtiū uenturam nec Tarentum quidem nō
mō arcē tanti debere eſſe:ut Capuam quam Carthagini æquare ſit ſolitus deſertam indefenſamq;
populo ro.tradat.Annibal curæ ſibi fore rem campanā pollicitus:in ꝓſentia duo milia equitū cum
legatis mittit:quo præſidio agros populationibus poſſent ꝓhibere.Romanis interi ſicuti aliarū re
rū arcis tarentinæ præſidiiq;:quod ibi obſideret̄:cura eſſe.C.Seruilius legatus ex auctoritate patꝝ
a.P.Cornelio prætore in Ethruriam ad frumentū coemendū miſſus:eum aliquot nauibus onuſtis
in portū tarentinū inter cuſtodias hoſtium peruenit.Cuius aduentu qui ante in exigua ſpe ad tran
ſitionē ab hoſtibus per colloquia erant:ultro ad tranſeundum hoſtem uocabant:ſollicitabantq;.Et

Hoc fuit ꝙ ſupra dixit obſi dū cædē duas illu ſtres urbeſ a ro.alie naſſe

erat ſatis ualidum præſidium:traductis ad arcem Tarenti tuendam qui Metaponti erat militibus.
Itaq; metapontini extemplo metu quo tenebant̄:liberati ad Annibalem defecerunt.Hoc idem ea-
dem ora maris & Turini fecerunt.Mouit eos nō tarentinorū magis defectio:metapontinorumq; ꝗ
bus indidē ex Achaia oriundi etiam i cognatione iuncti erant:quam ira i romanos ꝓpter obſides
nuper interfectos.Eorū amici cognatiq; litteras ac nuncios ad Hannonē Magonemq;:qui in ꝓpi-
quo in brutis erant:miſerunt:ſi exercitū ad mœnia admouiſſent:ſe in ꝑtātem eorū urbē tradituros
eſſet.M.Atrinius Turini cū modico præſidio præerat:quem facile elici ad certamen temere ieundū
rebantur poſſe nō tam militum quos per paucos habebat fiducia:quam iuuentutis turinæ.Eā exi
duſtria centuriauerat:armaueratq; ad tales caſus.Diuiſis copiis inter ſe duces pœni cū agrū turinū
igreſſi eſſent.Hanno cum peditum agmine infeſtis ſignis ad urbem pergit.Mago cum equitatu te
ctus collibus ad tegendas inſidias ſubſiſtit oppoſitis.Attinius peditum tantū agmine ꝑ explorato
res comperto copias i aciē educit:fraudis inteſtinæ:& hoſtium iſidiarum ignarus.Pedeſtre præliū
fuit inſigne:paucis in pria acie pugnātibus rōmanis:turinis expectantibus magis quā adiuuātibꝰ
euētum.Et carthaginēſiū acies de induſtria pedem referebat:ut ad terga collis:ab equite ſuo inſeſſi
hoſtē incautum pertraheret.Quo ubi uentū eſt:coorti cum clamore equites propere inconditam
turinorū turbam:nec ſatis fido animo unde pugnabat:ſtantē extemplo i fugam auerterūt.Roma
ni quamꝗ circūuētos hic pedites hinc equites urgebant tamen aliquandiu pugnā traxere.Poſtrēo
& ipſi terga uertunt:atq; ad urbē fugiunt.Ibi proditores conglobati:cum popularium agmē patē
tibus portis accepiſſent:ubi romanos fuſos ad urbē fieri uiderunt:conclamant inſtare pœnum per
mixtoſq; hoſtes urbē inuaſuros:ni propere portas claudant. Ita excluſos romanos præbuere hoſti
ad cædem. Attinius tamen cū paucis receptus.Seditio inde pauliſper tenuit:cū alii urbem tuendā:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

inde alii cedendũ fortunæ:& tradendam urbẽ uictoribus cenſerẽt. Cæteꝝ: ut plerũqꝫ fortuna & con
ſilia mala uicerunt. Attinio cũ ſuis ad mare: ac naues deducto magis: quia ipſe ob iperiũ in ſe mite
ac iuſtum conſultũ uolebant: quã reſpectu romanoꝝ carthagineſes in urbem accipiunt. Conſules
a Beneuento in cãpanũ agrum legiones ducunt: non ad frumenta modo: quæ iã in hybernis erat
corrũpenda: ſed ad Capuam oppugnandã nobilem: ſe conſulatũ tam opulentæ urbis excidio rati
facturos: ſimul & ingens flagitiũ iperio dempturos: quod urbi tam propinquæ tertiũ annũ impu=
nita defectio eẽt. Cæterũ ne Beneuẽtũ ſine p̃ſidio eſſet: & ut ad ſubita belli: ſi Annibal: qđ facturum
haud dubitabant: ad opẽ ferendã ſociis Capuam ueniſſet: eqtes uim ſuſtinere poſſent. T. Gracchũ
ex lucanis cũ eqtũ: ac leui armatura Beneuẽtũ uenire iubẽt: legionibus ſtatiuiſqꝫ ad obtinẽdas res
in lucanis aliquẽ præficeret Graccho: priuſq̃ ex lucanis moueret ſacrificanti triſte ꝓdigiũ factũ eſt: Atẽ. ꝓdigiũ graccho oblatum Flauius Lucanus
ad exta ſacrificio ꝑpetrato angues duo ex occulto allapſi edere iecur: cõſpectiqꝫ ex oculis repente
abierũt. Id cũ Auruſpicũ monitu ſacrificiũ iſtaurarẽt: atqꝫ itẽti⁹ exta reſerata ſeruarẽt: iteꝝ ac tertio
ueniſſe tradũt: libatoqꝫ iecinore itactos angues abiſſe. Cũ Auruſpices ad iperatorẽ id ptinere ꝓdi
giũ præmouiſſent: & ab occultis cauẽdũ hoibus cõſiliiſqꝫ: nulla tamen ꝓuidentia fatũ iminens mo=
ueri potuit. Flauius Lucanus fuit caput partis eius lucanoꝝ: cuius pars ad Annibalẽ defeciſſet: q
cũ Romanis ſtabat: & iã anno i magiſtratu erat: ab eiuſdẽ illis creatus prætor: is mutata repẽte uolũ
tate: locũ gratiæ apud pœnũ quærẽs neqꝫ trãſire ipſe: ne trahere ad defectionẽ lucanos ſatis habuit:
niſi iperatoris: & eiuſdẽ hoſpitiis ꝓditi capite: ac ſanguine fœdus cũ hoſtibus ſanxiſſet: ad Magonẽ
q in brutiis præerat: clã i colloquiũ uenit: fideqꝫ ab eo accepta: ſi romanũ iis iperatorẽ tradidiſſet li
beros cũ ſuis legibus uẽturos in amicitiã lucanos: deducit pœnũ i locũ pacis Gracchũ adducturus
Magonẽ ibi equites pediteſqꝫ armare: & capere eas latebras: ubi igentem numerũ occuleret: iubet.
Loco ſatis iſpecto: atqꝫ undiqꝫ explorato dies cõpoſita rei gerendæ ẽ. Flauius ad romanũ iperatorẽ
uenit. Rẽ ſe ait magnã inchoaſſe: ad quã pficiẽdã ipſius Gracchi opa opus eẽt: omniũ populorum
prætoribus: qui ad pœnũ in illo cõmuni Italiæ motu defiſſent: pſuaſiſſe: ut redirẽt i amicitiã Roma
noꝝ: qđo res quoqꝫ romana: quæ prope exitũ clade cãnenſi ueniſſet i die melior: atqꝫ auctior fieret.
Annibalis uis ſeneſceret ac ꝓpe ad nihilum ueniſſet: ueteri delicto haud iplacabiles fore romanos:
nullã unq̃ gentẽ magis exorabilẽ: prõptioreqꝫ ueniæ dãdæ fuiſſe: quotiens rebellioni etiam maio=
rum ignotũ ſuoꝝ hæc abſe ſint dicta. Cæteꝝ ab ipſo Graccho eadẽ hæc audire malle eos: præſen=
tiſqꝫ cõrigere dextrã. Id pugnus fidei ſecum ferro: locũ ſe cõſiliis edixiſſe a cõſpectu amotũ haud ꝓ
cul a caſtris romanis: ubi paucis uerbis tranſigi rẽ poſſe: ut omne nomẽ lucanũ in fide ac ſocietate
romana ſit. Gracchus fraudẽ & ſermoni: & rei abeſſe credẽs ac ſimilitudine ueri captus: cũ lictorib⁹
ac turba equitũ e caſtris ꝓfectus: duce hoſpite in iſidias præcipitatus. Hoſtes ſubito exorti: & ne du Gracch⁹ i inſidias precipitatẽ
bia eſſet proditio: Flauius his ſe adiungit. Tæla undiqꝫ i Gracchũ atqꝫ equites coniiciuntur. Grac
chus ex equo deſilit: idẽ cæteros facere iubet: hortaturqꝫ: ut qđ unũ reliquũ fortuna fecerit: id hone
ſtẽt uirtute: reliquũ autẽ quid eẽt: paucis a multitudine i ualle: ſilua: mõtibuſqꝫ ſepta circũuẽtis: præ
ter mortẽ id referre: utrũ præſenti torpere pecoꝝ mõ inulti trucidẽtur: an toto anno a patiẽdo expe
ctãdoqꝫ euẽtu i impetũ atqꝫ irã uerſo: agentes: audẽteſqꝫ perfuſi hoſtium cruore: inter expirãtiũ ini=
micoꝝ cumulata armaqꝫ: & corpora caderẽt. Lucanũ ꝓditorẽ ac trãſfugã oẽs peterẽt. Qui eã uicti
mam præ ſe ad iferos miſiſſet: eũ decus eximiũ: egregiũqꝫ ſolatium ſuæ morti iuentuꝝ. Inter hæc di
cta paludamẽto circũ leuũ brachiũ in torto: nã nec ſcuta qdẽ ſecũ extulerãt: i hoſtes ipetũ fecit. Ma
ior quã pro numero hominũ ædiẽ pugna. Iaculis maxime aperta corpora romanoꝝ: & cum undiqꝫ Gracchi interitus
de altioribus locis i cauã uallẽ cõiectus eẽt: trãſfiguntur. Gracchũ iã nudatũ p̃ſidio uiuũ capeẽ pœ
ni nitũtur. Cæteꝝ ille cõſpicatus Lucanũ hoſpitẽ iter hoſtes adeo infeſtus iuaſit: ut parci ei ſine mul
torũ pernicie nõ poſſet. Exanimẽ cũ Mago extẽplo Annibalẽ miſit: poniqꝫ cũ capti ſimul faſcibus
ante tribunal iperatoris iuſſit. Hæc ſera fama ẽ: Gracchus in lucanis ad cãpos: qui ueteres uocãtur:
periit: Sunt qui in agro Beneuentano ꝓpe Calorẽ fluuium oſtendant: a caſtris cũ lictoribus: ac tri=
bus ſeruis lauandi cauſa progreſſum. Cum ſorte inter ſalicta innata ripis laterent hoſtes nudũ atqꝫ
inermem ſaxiſqꝫ: quæ uoluit amnis propugnantem: interfectum. Sunt qui Auruſpicũ monitu qn
gentos paſſus a caſtris progreſſum: uti loco puro: ea quæ ante dicta prodigia ſunt procuraret: ab in
ſidentibus forte locũ duabus turmis numidarum circũuẽtũ ſcribãt: adeo nec locus: nec ratio mor=
tis i uiro tam claro & inſigni conſtat. Funeris quoqꝫ Gracchi uaria fama ẽ. Alii in caſtris Romanis
ſepultũ a ſuis. Alii ab Annibale: & ea uulgatior fama eſt tradunt in ueſtibulo punicorũ caſtroꝝ ro
gum extructũ eſſe: armatũ exercitũ decurriſſe cum tripudiis hiſpanoꝝ: motibuſqꝫ armorum & cor=
porum ſuæ cuiqꝫ gẽti aſſuetis: ipſo Annibale omni rerum uerborumqꝫ honore exequias celebran=
te. Hæc tradunt: qui in lucanis rei geſtæ autores ſunt. Si illis: qui ad calorẽ fluuium interfectum me
morant: credere uelis capiti tãtum Gracchi hoſtes potiti ſunt. Eo delato ad Annibalẽ: miſſus ab eo
cõfeſtim Carthalo: qui i caſtra romana ad Gn Cornelium quæſtorẽ deferret: is funus imperatoris
in caſtris celebrantibus cũ exercitu beneuentanis fecit. Conſules agrum cãpanũ ingreſſi cũ paſſim
popularentẽ: ruptione oppidanorũ: & Magonis cũ equitatu territi ac trepidi ad ſigna milites palan Clades Ro.
tes paſſim reuocarunt: & uix dum inſtructa acie fuſi: ſupra mille & quingentos milites amiſerũt. In=
de ingens ferocia ſupbæ ſuopte igenio creuit gẽti multiſqꝫ præliis laceſſebant romanos: ſed intẽtio
res ad cauẽdũ cõſules una pugna fecerat icaute atqꝫ iconſulte inita. Reſtituit tñ his aios & illis miuit

T. Quitius Criſpinus Badius audaciam parua una res. Sed in bello nihil tam leue ē: quod nō magnæ īterdū rei momētū faciat.
T. Quintio Criſpino Badiꝰ cāpanus hoſpes erat ꝑ familiari hoſpitio iunctus. Creuerat conſuetu-
do: quod æger Romæ apud Criſpinū Badius ante defectionē campanam liberaliter comiterꝗ cu-
ratus fuerat. Tū Badius ꝓgreſſus ante ſtationes: quæ ꝓ porta ſtabāt: uocari Criſpinū iuſſit: Quod
ubi eſt Criſpino nūciatū: ratus colloquium amicū ac familiarē quæri: manēte memoria ēt ī diſſidio
publicorū fœderꝫ priuati iuris: paulū a cæteris ꝓceſſit: poſteaꝗ̄ ī cōſpectū uenere: Prouoco te: inqt
ad pugnā Criſpine Badius: cōſcēdamus equos: ſubmotiſꝗ aliis: uter bello melior ſit: decernamus
Ad ea Criſpinus: nec ſibi: nec illi ait: hoſtes deeſſe: in quibus uirtutē oſtēdant: ſe ab eo etiā: ſi in acie
occurrat: declinaturꝫ: ne hoſpitali cæde dextrā uiolet: cōuerſuſꝗ abibat. Eniuero ferocius tū cāpa-
nus īcrepare mollicīē ignauiāꝗ: & ſe digna ꝓbra īſontē iacere hopitalē hoſtē appellās: ſimulantēꝗ
parcerē: cui ſciat parē ſe nō eſſet: ſi parꝫ publicis fœderibus ruptis: direpta ſimul & priuata iura eē pu
tet: Badiū cāpanū. T. Quītio Criſpino Romano: palā oībꝰ: duobꝰ exercitibus audiētibus: renūcia
re hoſpitiū nihil ſibi cū eo cōſociatū: nihil fœderatū hoſpiti cū hoſte: cuiꝰ patriā ac penates publicos
priuatoſꝗ oppugnatū ueniſſēt. Si uir eēt: cōgrederetr. Diu cūctātē Criſpinū ꝑpulere turmales: ne ī-
pune īſultare cāpanū pateretr: Itaꝗ tātū moratus: dū īperatores cōſuleret: ꝑmitterēt ne ſibi extra or-
dinē ī ꝓuocātē hoſtē pugnare: permiſſu eorꝫ arma cepit: equumꝗ conſcendit: & Badiū nomine cō
pellans ad pugnā euocauit: Nulla mora a cāpano facta eſt: infeſtis equis concurrere. Criſpinus ſu-
pra ſcutū ſiniſtrū humerū Badio haſta tranſfixit: ſuper quē delapſum cum uulnere ex equo deſiliit:
ut pedes iacentē conficeret. Badius priuſꝗ̄ opprimeretur: parma atꝗ equo relicto: ad ſuos aufugit.

Criſpini & badii pugna Criſpinꝰ equum armaꝗ capta: & cruentam cuſpidem inſignis ſpoliis oſtentans cum magna laude
& gratulatione militum ad conſules eſt deductus: laudatuſꝗ ibi magnifice: & donis donatus. An
nibal ex agro beneuentano caſtra ad Capuā cū mouiſſet: tertio poſt die: quam uenit: copias in aciē
eduxit: haud quaꝗ̄ dubius: quod cāpanis abſente ſe paucos ante dies ſecunda fuiſſet pugna: quin
multo minus ſe ſuumꝗ totiēs uictore exercitū ſuſtinere romani poſſent: cæterum poſteaꝗ̄ pugnari
cœptum eſt: equitū maxime incurſu: cū iaculis obrueretur: laborabat Romana acies: donec ſignū
equitibus datum eſt: ut in hoſtem admitterent equos. Itaꝗ equeſtre prælium erat: cum ꝓcul uiſus
ſempronianus exercitus: cui Gn. Cornelius quæſtor præerat utriꝗ parti parem metū præbuit ne ho
ſtes noui aduentarent: Velut ex cōpoſito utrinꝗ ſignum receptui datum: reductiꝗ in caſtra prope
æquo Marte diſceſſerūt. Plures tamen a romanis primo incurſu equitū ceciderūt. Inde conſules ut
auerterent Capua Annibalē: nocte: quæ ſecuta eſt: diuerſi: Fuluius in agrū cumanū: Claudius in
lucanos abiit. Poſtero die cum uacua caſtra Romanorum nunciatum Annibali eſſent: & duobus
agminibus diuerſos abiſſe: incertus primo utrum ſequeretr. Appiū inſtituit ſequi. Ille circunducto
hoſte: qua uoluit: alio itinere ad Capuam rediit: Annibali alia in iis locis benegerendæ rei fortuna

M Cētenius penula oblata eſt. M. Cētenius: cui fuit cognomen Penula: inſignis inter primipili Centuriones: & magni-
tudine corporis & animi: is perfunctus militia per. P Corneliū Suillā prætorem ī ſenatūītroductꝰ
petit a patribus: uti ſibi quinque milia militū darentr: ſe peritū & hoſtis: & regionū breui operæpre-
tium facturꝫ: & ꝗbus artibus ad id locorꝫ noſtri: & duces: & exercitus capti forēt: iis aduerſus īucto-
rē uſurū: Id nō ꝑmiſſum magis ſtolide: quā ſtolide creditum: tanquā eædem militares & imperato-
riæ artes eēnt. Data pro quinꝗ octo milia militū: pars dimidia ciues ſocii: & ipſe aliquātū uolunta-
riorum itinere ī agris cōciuit: ac ꝓpe duplicato exercitu ī lucanos peruenit: ubi Annibal nequicꝗ̄
ſecutus Claudiū ſubſtiterat. Haud dubia res ē: quippe iter Annibalē ducem: & cēturionē: exercituſ
ꝗ: alterum uincēdo ueteranū: alterū nouū totū: & magna ex parte etiā tumultuariū: ac ſemiermē:
ut cōſpecta inter ſe agmina ſunt: & neutra pars detrectauit pugnā: extēplo inſtructæ acies: pugnatū
tamē ut in nulla pari re duas amplius horas cōcitata: etiā donec dux ſtetiſſet romana acie. Poſteaꝗ̄
is nō pro uetere fama ſolū: ſed etiā metu futuri dedecoris: ſi ſua temeritate cōtractæ cladi ſupereſſet:
obiectans ſe hoſtium tælis decidit: fuſa extemplo eſt Romana acies: ſed adeo ne fugæ quidem iter
patuit: omnibus uiis ab equite īſeſſis: ut ex tāta multitudine uix decē euaſerit: cæteri paſſim alii alia
peſte aſſumpti ſunt. Capua a cōſulibus iterꝫ ſumma ui obſideri cœpta eſt: quæque in eam rem opꝰ
erāt: comportabātur: parabanturꝗ. Caſilinū frumētū cōuectū ad Vulturni oſtium: ubi nūc urbs ē
caſtellum communitum. Ante Fabius Maximus munierat: præſidium impoſitum ut & mare pro-
ximū: & flumē in poteſtate eēnt. In ea duo maritima caſtella: frumentum: quod lex Sardinia nuper

Atr. fœdam ro. cædem miſſum erat: quodꝗ Minutiꝰ prætor ex Ethruria coemerat: ab Oſtia cōuectum eſt: ut exercitui per
hyemem copia eſſet. Cæterū ſuper eā cladē: quæ in lucanis accepta erat: uolonū quoꝗ exercitus: ꝗ
uiuo Gracchho ſumma fide ſtipēdia fecerat: uelut exauctoratus morte ducis ab ſignis diſceſſit. An-
nibal nō Capuā neglectā: neꝗ in tanto diſcrimine deſertos uolebat ſocios: ſed proſpero ex temeri-
tate unius Romani ducis ſucceſſu in alterius ducis: exercituſꝗ opprimēdi occaſionē imminebat
Gn. Fuluiū prætorē appuli legati nunciabāt: primo dū urbes quaſdā appulorū: quæ ad Annibalē
deſciuiſſent: oppugnaret: intentius rem egiſſe: poſtea nimio ſucceſſu & ipſum: & milites præda im
pletos in tantam licentiā ſecordiamꝗ effuſos: ut nulla diſciplina militiæ eſſet. Cū ſæpe alias: tū pau
cis diebus ante expertus: qualis ſub inſcio duce exercitus eſſet: in Appuliā caſtra mouit. Circa Her
doneā romanæ legiones: & prætor Fuluius erant. Quo ubi allatū eſt hoſtes aduētare: ꝓpe ē factū:
ut iniuſſu ꝑtoris ſignis cōuulſis ī aciē exirēt nec res ulla magis tenuit ꝗ̄ ſpes haud dubia ſuo id arbi

trio:ubi nellent:acturos: Nocte inſequenti Annibal cũ tumultuatum in caſtris:& plætroſq; ferociter:ſi-
gnum ut daret:inſtitiſſe duci:ad arma uocantis ſcire::haud dubius proſperæ pugnæ occaſionẽ dari tria
millia expeditorum militũ in uillis circa uepribuſq; & ſiluis diſponit:qui ſigno dato ſimul omnes e la-
teribus exilirent. Et magonẽ duo ferme millia equitum:qua fugam inclinaturã credebat: omnia itinera
inſidere iubet:his nocte præparatis prima luce in aciẽ copias educit. Nec Fuluius eſt cunctatus nõ tã ſua Fuluii fu
ulla ſpe:quam militum ĩpetu fortuito tractus. Itaq; eadẽ temeritate:qua proceſſum in aciem eſt:inſtrui- ga
tur ipſe acies ad libidinẽ militũ forte percurrentium:conſiſtentiumq;:quo loco ipſorum tuliſſet animus
deinde per libidinẽ:aut metum deſerentiũ locum: Prima legio:& ſiniſtra ala primo inſtructæ:& in longi
tudinẽ porrectæ acies clamantibus tribunis nihil introrſus uiriũ:ac roboris eẽ:& quacunq; impetu feciſ
ſent:hoſtes perrupturos: Nihil:quod ſalutare eſſet:nõ modo ad animũ:ſed ne ad aures quidem admitte-
bant. Et Annibal quidẽ haud quaquã ſimili exercitu:neq; ita extructo aderat:ergo ne clamorẽ quidem
atq; impetum romani ſuſtinuere: Dux ſtulticia & temeritate Centenio par animo nequaquã comparen- Recẽtior
dus:ubi rem inclinatam:ac trepidantes ſuos uidit:equo arrepto:cum ducentis ferme equitibus effugit. ro. cædes
Cætera a fronte pulſa:a tergo atq; alis circũuenta acies eo uſq; cæſa ex duo de uiginti millibus hominum ad Herdo
duo millia haud amplius euaſerint caſtris hoſtes potiti ſunt. Hæ clades alia ſuper aliam Romani cũ eẽnt neam.
nunciatæ:ingens quidem & luctus:& pauor ciuitatem cepit:ſed tamẽ:quia conſules:ubi ſumma rerum
eſſet:ad id locorum proſpere gererent:minus his cladibus commouebantur. Legatos ad conſules mittũt.
C. Lectoriũ. M. Metilium. qui nunciarent:ut reliquias duorum exercitum cum cura colligerent:darẽtq;
operam:ne per metum:ac deſperatiõem hoſti ſe dederent. Id quod poſt cãnenſem accidiſſet cladem:& ut
deſertores de exercitu uolonum conquirerent: Idem negotii. P. Cornelio datum:cui & delectus manda-
tus erat. Iſq; per fora conciliabulaq; edixit:ut conquiſitio uolonum fieret:iiq; ad ſigna reducerẽtur. Hæc
omnia intentiſſima cura acta. Ap. Claudius conſul. D. Iunio ad oſtium Vulturni. M. aurelio Cotta Pu-
teolis præpoſito:qui ut quæq; naues ex Ethruria ac Sardinia acceſſiſſent:exemplo in caſtra mitterẽt fru-
mentum:ipſe ad Capuam regreſſus. Q. Fuluium collegã inuenit in Caſilino oĩa importantẽ moliẽtẽ ad
oppugnandam Capuam. Tum ambo conſules circunſederunt urbem & Claudium Neronem præto-
rem a Sueſſula ex claudianis caſtris exciuerunt. Is quoq; modico ibi præſidio ad tenendum locum relicto
cæteris cum omnibus copiis ad Capuam deſcendit. Ita tria prætoria circa Capuam erecta:tres exercitus
diuerſis partibus opus aggreſſi:foſſa ualloq; circundare urbem parant. Et caſtella excitant modicis ĩter-
uallis multiſq; locis ſimul cum prohibentibus opera campanis eo euentu pugnant:ut poſtremo portis:
muroq; ſe contineret campanus. Prius tamen:quam hæc continuarentur opera:legati ad Annibalẽ miſ-
ſi:qui quererentur deſertam ab eo capuam:ac prope redditã romanis: obteſtarenturq;:ut tũc ſaltẽ opem
non circunſeſſis modo:ſed etiã circũuallatis ferret. Conſulibus litteræ a. P. cornelio prætore miſſæ:ut pri-
uſquã clauderent Capuam operibus:poteſtatem campanis facerent:ut qui eorum uellent exirent ab Ca- Capua
pua:ſuaſq; res ſecum auferrent. Liberos fore:ſuaq; omnia habituros. qui ante idus Martias exiſſent. Poſt foſſa &
eam diem quiq; exiſſent:quiq; ibi manſiſſent:hoſtium futuros numero. Ea pronunciata campanis: atq; uallo cin-
ita ſpreta:ut ultro minarent:dicerentq; contumelias: Annibal ab Gerdonia Tarentum duxerat legiones gitur a
ſperaut ui:aut dolo arcis Tarentinæ potiundæ:quod ubi parũ ꝓceſſit:ad Brunduſium flexit iter prodi Ro.
id oppidum ratus:ibi quoq;:cũ fruſtra tereretur tẽpus:legati cãpani ad eũ uenerunt q̃rentes ſimul oran-
teſq;. Quibus Annibal magnifice reſpondit:& antea ſoluiſſe obſidionẽ:& nunc aduentum ſuũ conſules
non laturos. Cum hac ſpe dimiſſi legati:uix regredi Capuam iam duplici foſſa ualloq; cinctam potue-
runt. Cum maxime Capua circũuallaretur: *Syracuſarũ* quoq; oppugnatio ad finem uenit: præterquã
ui:ac uirtute ducis exercituſq; inteſtina etiã proditione adiuta. Namq; Marcellus initio ueris ĩcertus utrũ
Agrigentum ad Hamilconem:& Hippocratẽ uerteret bellum:an obſidione *Syracuſas* præmeret: q̃q̃ nec
ui capi uidebat poſſe inexpugnabilẽ terreſtri ac maritimo ſitu urbem:nec fame:quã prope liberi ab Car
thagine commeatus alerẽt:tamen nequid inexpertum relinqueret:tranſfugæ *Syracuſani* erant apud Ro-
manos aliqui nobiliſſimi uiri inter defectionem ab Romanis:quia ab nouis conſiliis abhorrebant pul
ſi:colloquiis ſuæ partis temptare animos hominum iuſſit:& fidem dare ſi traditæ forent *Syrracuſæ*:li-
beros eos:ac ſuis legibus uicturos eſſe. Non erat colloquii copia: quia multorum animi ſuſpecti om-
nium curam:oculoſq; conuerterant: nequid falleret tale admiſſum. Seruus unus exulum pro tranſfu-
ga intromiſſus in urbem: conuentis paucis: initium colloquendi de tali refecit. Deinde in piſcatoria
quadam naui retibus operti: circunuectique ita ad caſtra Romana:collocutique cum tranſfugis:& idẽ
ſæpius eodem modo alii atq; alii:poſtremo ad octoginta facti:& cum iam compoſita omnia ad prodi- Coniura
tionem eſſent:inditio delato ad Epicidem per Attulum quendã indignantem ſibi rem creditam non eẽ: tio ad
necati omnes:& cruciati ſunt. Alia ſubinde ſpes:poſtea quam hæc uana euaſerat:excepit. Damaſippus q Epicidẽ
dam lacedæmonius miſſus ab *Syracuſis* ad Philippũ regem captus ab romanis nauibus erat. Huius uti- delata
q; redimendi:& Epicidi cura erat ingens: Nec abnuit Marcellus iã tum ætolorum:cuius gentis ſocii la- uindicat
cedæmonii erant:amicitiã affectantibus romanis: Ad colloquiũ de redemptione eius miſſis:medius ma
xime atq; utriuſq; opportunus locus ad portus trogillorũ propter turrim:quam uocant Galeagram: ẽ Galeagra
uiſus. Quo cum ſæpius cõmearent:unus ex romanis ex propinquo murũ contemplatus:numerando la carcer ſeu
pides exiſtimandoq; ipſe ſecũ:qui in fronte paterent:ſimul altitudinem muri:quantum ꝓxime cõiectu- noxiorũ
ra poterat:permẽſus:humilioremq; aliquãto priſtina opinione ſua & cæterorũ omnium ratus eſſe: & uel locus

medioctibus ſcalis ſuperabilem ad Marcellum rem defert. Haud ſpernenda res uiſa ſed cum adiri locus:
qui ob ipſum intentius cuſtodiebatᷣ: nõ poſſet: occaſio quærebatᷣ: quã obtulit tranſfuga: nuncias diem fe
ſtum Dianæ per triduũ agi: & quia alia in obſidione deſint: uino largius epulas celebrari: & ab Epicide
præbito uniuerſæ plebi: & ꝑ tribus ab principus diuiſo: Id ubi accepit Marcellus: cũ paucis tribunorum
militũ collocutus: electiſꝗ ꝑ eos ad rẽ tantã agendã: audendãꝗ idoneis centurionibus militibuſꝗ: & ſca
lis in occulto cõparatis: cæteris ſignũ dari iubet: ut mature corpora curarent: qetiꝗ darent. Nocte in expe
ditionem eundũ eẽ: inde ubi id tẽporis uiſum: quo die epulatis iam uinoꝗ ſatiatis principiũꝗ ſomni eẽt
ſigni unius milites ferre ſcalas iuſſit: & ad mille ferme milites armati tenui agmine per ſilentiũ eo deducti

Habet ſignum mili tes. lx.

Vbi ſine ſtrepitu: ac tumultu primi euaſerunt in murũ: ſecuti ordine alii: cũ priorũ audacia dubiis: etiam
animũ faceret: iam mille armatorũ ceperant partẽ cũ cæteræ admotæ pluribuſꝗ ſcalis in murũ euadebant
ſigno ab Hexapylo dato: quo per ingentẽ ſolitudinem erat peruentũ: quia magna pars in turribus epu-
lati: aut ſopiti uino erant: aut ſemigraues potabãt: paucos tamẽ eorum oppreſſos in cubilibus interfece-
runt. Prope Hexapylon ẽ portula: ea magna ui refringi cœpta: Et e muro ex cõpoſito tuba datum ſignũ
erat: & iam undiꝗ non furtim: ſed ui aperte gerebatur res: quippe ad Epipolas frequentem cuſtodiis lo-

Epipoli aquarum ſũmitas

cum peruentum erat: terrendiꝗ magis hoſtes erant: quam fallendi: ſicut territi ſunt. Nam ſimul ac tuba-
rum eſt auditus cantus: clamorꝗ tenentium muros: partemꝗ urbis: omnia teneri cuſtodes rati: alii per
murum fugere: alii ſalire de muro: præcipitariꝗ turba pauentium. Magna pars tamen ignata tanti ma-
li erat: & grauatis omnibus ſomno uinoꝗ: & in uaſtæ magnitudinis urbe partium ſenſu non ſatis perti
nente in omnia. Sub luce. Hexapylo effracto: Marcellus omnibus copiis urbem ingreſſus excitauit: con
uertitꝗ omnes ad arma capienda: opemꝗ: ſiquam poſſent: iam captæ ꝓpe urbi ferendam. Epicides ab
inſula: quam ipſi Naſon uocant: citato profectus agmine haud dubius quin paucos per negligentiã cu-
ſtodum tranſgreſſos murum expulſurus foret: occurrentibus pauidis: tumultum augere eos dictitãs: &
maiora ac terribiliora afferre: poſteaquam conſpexit omnia certa: Epipolas armis cõpletas: laceſſito tan
tum hoſte paucis miſſilibus: retro in Acradinam agmen conuertit: non tam uim multitudinemꝗ hoſti
um metuens: quam nequa inteſtina fraus per occaſionem oriretur: clauſaſꝗ inter tumultum Acradinæ:

Lachrymauit Marcell⁹ Syracuſiſ captis

atꝗ inſulæ inueniret portas: Marcellus: ut mœnia ingreſſus ex ſuperioribus locis: urbem ferme omni-
um illa tempeſtate pulcherrimam: ſubiectam oculis uidit: illachrymaſſe partim gaudio dicitur: tantæ ꝑ
petratæ rei: partim uetuſta gloria urbis. Athenienſium claſſes demerſæ: & duo ingentes exercitus cũ duo-
bus clariſſimis ducibus deleti occurrebant: & tot bella cum Carthaginenſibus tanto cum diſcrimine ge-
ſta: tot ac tam opulenti tyranni: regeſꝗ: prætor cæteros Hiero tum recentiſſimæ memoriæ rex: tum ante
omnia: quæ uirtus ei: forunaꝗ ſua dederat: beneficiis in Populo romano inſignis. Ea cum uniuerſa oc-
currerent animo: ſubiretꝗ cogitatio: iam illa momento horæ arſura omnia: & ad cineres reditura: pri-
uſquam ſigna Acradinæ admoueret: præmittit ſyracuſanos: qui inter præſidia romana: ut ante dictum
eſt: fuerant: ut alloquio leui perlicerent hoſtes ad dedendam urbem. Tenebat Acradinæ portas: muroſ-
ꝗ tranſfugæ maxime: quibus nulla erat per conditiones ueniæ ſpes. Ii nec adire muros: nec alloqui quẽ
quam paſſi. Itaꝗ Marcellus poſteaquã incœptum irritũ fuit: ad Euryalũ ſigna referri iuſſit. Tumulus ẽ
in extrema parte urbis uerſus a mari: uiæꝗ imminens ferenti in agros: mediterraneæꝗ inſulæ percõmo-
dus ad cõmeatus excipiendos: Præerat huic arci Philodemus argiuus ab Epicide ĩpoſitus: ad quẽ miſ-
ſus a Marcello Soſis: unus ex intefectoribus tyranni: cum longo ſermone habito: dilatus per fruſtratio-
nem eſſet: rettulit Marcello tp̄s eum ad deliberandũ ſumpſiſſe: cum is diem de die differret: dũ Hippocra
tes atꝗ Himileo admouerẽt caſtra legioneſꝗ: haud dubius: ſi in arcẽ accepiſſet eos: dolere Romanũ ex-
ercitum incluſum muris poſſe. Marcellus ut Euryalũ neꝗ tradi: neꝗ capi uidit poſſe: ĩter Neapolin &
Thicã noĩa partiũ urbis: & inſtar urbiũ ſunt: poſuit caſtra: timens ne ſi frequẽtia intraſſet loca: cõtineri a
diſcurſu miles auidus p̄dæ nõ poſſet. Legati eo ab Thica: & Neapoli cũ infulis & uelamentis uenerunt
ꝑcantes ut a cædibus & ab incẽdiis parceretur. De quorũ ꝑcibus quã poſtulatis magis conſilio habito:
Marcellus ex oĩum ſentẽtia militibus edixit: nequis liberũ corpus uiolaret: cætera p̄dæ futura. Caſtraꝗ

Marcelli edictum

pro muro tectis parietũ ſepta. Portis regione platearũ patentibus ſtationes: p̄ſidiaꝗ diſpoſuit: nequis in
diſcurſu militũ impetus in caſtra fieri poſſet. Inde ſigno dato milites diſcurrere: refractiſꝗ foribus cũ oĩa
terrore ac tumultu ſtreperent: a cædibus tamẽ tẽperatũ eſt. Rapinis nullus ante modus fuit quã oĩa diu-
turna felicitate cumulata bona egeſſere. Inter hæc & Philodemus cũ ſpes auxilii nulla eſſet: fide accepta:
ut inuiolatus ad Epicidem rediret: reducto præſidio tradidit tumulum Romanis. Auerſis oĩbus ad tu-
multuum ex parte captæ urbis Bomilcar noctem eam nactus: quapropter uim tempeſtatis ſtare ad an-
choram in ſalo Romana claſſis non poſſet: cum trigintaquinꝗ nauibus e portu ſyracuſano profectus:
libero mari uela in altum dedit quinꝗ & quinquaginta nauibus Epicide & Syracuſis relictis: edoctiſꝗ
Carthaginenſibus: in quanto res Syracuſana diſcrimine eſſet: cũ. c. nauibus poſt paucos dies redit: mul-
tis: ut fama eſt dones ex Hieronis Gaza ab Epicide donatus. Marcellus: Euryalo recepto: præſidioque
addito: una cura erat liber: nequa a tergo uis hoſtium in arcem accepta incluſos: impeditoſque mœni-
bus ſuos turbaret: Acradinam inde ternis caſtris per idonea diſpoſitis loca: ſpe ad inopiam omnium re
rum incluſos redacturum ſe circũſedit. Cum per aliquot dies quietæ ſtatiões utrinꝗ fuiſſent: repẽte ad-
uentus Hippocratis Himilconis: ut ultro undiꝗ oppugnarentur Romani: fecit: Nã & Hippocrates ca-
ſtris ad magnum portũ cõmunitis: ſignoꝗ iis dato: ꝗ Acradinã tenebãt: caſtra uetera romanoꝝ adortus

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

eſt:quibus Criſpinus præerat. Et Epicides eruptionem in ſtationes Marcelli fecit:& claſſis punica litto
ri:quod inter urbem & caſtra romana erat:appulſa eſt:nequid præſidii Criſpino ſubmitti a Marcello
poſſet:tumultũ tamẽ maiores hoſtes præbuerũt:ꝗ̃ certamen. Nam & Criſpinus Hippocratẽ nõ reppu
lit tantũ a munimentis, ſed inſecutus etiã eſt trepide fugientẽ. Et Epicidem Marcellus compulit in urbẽ
Satiſq; iam etiã in poſterum uidebatur prouiſum: nequid ab repentinis eorum incurſionibus periculi
fore. Acceſſit & peſtilentia:cõmune malum:quod facile utrorũq; aĩos auerteret a belli cõſiliis. Nam tẽ
pore autumni:& locis natura grauibus:multo tamen magis extra urbem:quam in urbe intolerãda uis
æſtus:per utraq; caſtra oĩum ferme corpora mouit:& primo temporis ac loci uicio & ægri erãt:& mo
riebãtur:poſtea curatio ipſa:& cõtactus ægroꝝ uulgabat morbos:ut aut neglecti deſertiq;: qui incidiſ
ſent:morerentur:aut aſſidentis curantiſq; eadẽ uis morbi repletos ſecum traheret quottidianaq; funera:
& mors ob omniũ oculos eſſet:& undiq; dies nocteſq; ploratus audirent᷑. Poſtremo ita aſſuetudine ma
li efferauerant animos:ut nõ modo lachrymis: iuſtoq; comploratu proſequerent᷑ mortuos: ſed ne effer
rent quidem:aut ſepelirent: iacerentq; ſtrata exanimata corpora in cõſpectu ſimilẽ quoq; mortem expe
ctantiũ:mortuiq;:ægros:ægri ualidos tum metu:tum tabe:ac peſtifero ardore corporum conficerent:&
ut ferro potius morerẽtur:quidam inuadebãt ſoli hoſtiũ ſtationes. Multo tamẽ maior uis peſtis pœno
rum caſtra:quã romana:diu circũſedendo Syracuſas cæde:aquiſq; affecerat magis ex hoſtium exercitu.
Siculi ut primum uidere ex grauitate loci uulgari morbos:in ſuas quiſq; ꝓpinquas urbes dilapſi ſunt.
At Carthaginẽſes:quibus nuſquã receptus erat:cum ipſis ducibus Hippocrate:atq; Himilcone ad inter
nicionẽ oẽs perierunt. Marcellus ut tãta uis ĩgruebat mali:adduxerat in urbẽ ſuos:infirmaq; corpora te
cta:& umbræ recreauerãt. Multi tamen ex romano exercitu eadem peſte abſumpti ſunt. Deleto terreſtri
punico exercitu:ſiculi qui Hippocratis milites fuerãt haud magna oppida:cæteꝝ & ſitu:& munimẽtis
tuta:tria milia alterum ab Syracuſis alterum quindecim ab oſtio:& cõmeatus a ciuitatibus ſuis compor
tabant:& auxilia accerſebant. Interea Bomilcar iterũ cũ claſſe ꝓfectus Carthaginẽ ita fortuna expoſita ſo
ciorum:ut ſpem faceret:nõ ipſis modo ſalutarem opem fieri poſſe:ſed romanos quoq; ĩ capta quodam
modo urbe capi:perpulit ut onerarias naues quãplurimas omni copia reꝝ ſecum onuſtas mitterẽt:cla
ſemq; ſuã augerent. Igitur centũ triginta nauibus longis & ſeptingẽtis onerariis ꝓfectus a Carthagine ſa
tis ꝓſperos uentos ad traiiciẽdum in Siciliam habuit:ſed iidem uenti ſuperare eum Pachynum ꝓhibe
bant. Bomilcaris aduentus fama primo:deinde præter ſpem mora cũ gaudiũ & metũ inuicem romanis:
ſyracuſaniſq; præbuiſſet:Epicides metuens:ne ſi pergerent iidẽ:qui tum tenebãt:ab ortu ſolis flare ꝑ dies
plures uenti claſſis:punica Africam repeteret:tradita Acradina mercænnariorũ militũ ducibus: ad Bo
milcarẽ nauigat:claſſem in ſtatione uerſam:in Africã habentem:atq; timẽtem nauale prælium:non tam
quod impar uiribus:aut numero auiũ eſſet:quippe etiam plures habebat: quam quod uenti aptiores:
romanæ:quã ſuæ claſſi flarent: perpulit tãdẽ:ut fortunã naualis certaminis experiri uellet. Et Marcel
lus cum ſiculum exercitum ex tota inſula conciri uideret:& cum ingenti cõmeatu claſſem punicã aduẽ
tare:nã ſimul terra:mariq; incluſus urbe:hoſtiũ urgeretur:q̃q̃ impar numero nauiũ erat:prohibere adi
tu Syracuſarũ Bomilcarẽ conſtituit. Duæ claſſes infeſtæ circa ꝓmontoriũ Pachynum ſtabant:ubi pri
mum tranquillitas maris in altum euexiſſet cõcurſuræ. Itaq; cadente iam euro:qui per dies aliquot ſæ
uierat: prior Bomilcar mouit:cuius prima claſſis petere altũ uiſa ẽ:quo facilius ſuperaret promõtoriũ.
Cæterũ poſteaquã tendere ad ſe romanas naues uidit:incertũ qua ſubita territus re: Bomilcar uela in al
tum dedit:miſſiſq; nunciis Heracleã:qui onerarias naues retro in Africã repetere iuberent:ipſe Siciliam
prætereuectus. Tarentũ petit. Epicides tãta repẽte deſtitutus ſpe:ne obſidione magna ex parte capta urbe
rediret. Agrigentũ nauigat:expectaturus magis euentum:quã inde quicquã moturus. Quæ ubi in ca
ſtra ſiculorũ ſunt nunciata. Epicidẽ Syracuſis exceſſiſſe:a Carthaginẽſibus relictã inſulã:& ꝓpe iterum
romanis traditam:legatos de cõditionibus dedendæ urbis:explorata prius ꝑ colloquia uoluntate coꝝ:
qui obſidebant᷑: ad Marcellũ mittũt. Cum haud diſcreparet:quin quæ ubiq; regũ fuiſſent:Romanorũ
eſſent. Siculis cætera cũ libertate:ac legibus ſuis ſeruarent᷑:euocatis ad colloquium iis:quibus ob Epici
de credita res erat:miſſos ſe ſimul ad Marcellum:ſimul ab eo ad exercitũ ſiculoꝝ aiũt: ut una omnium:
qui obſiderentur:quiq; extra obſidionẽ eſſent:fortuna eſſet:neue alteri proprie ſibi paciſcerentur quicq̃.
Recepti deinde ab iis: ut neceſſarios hoſpiteſq; alloquerentur:expoſitis: quæ pacta iam cũ Marcello ha
berent:oblata ſpe ſalutis perpulere eos: ut ſecũ profectos Epicidis Polycletum & Philiſtionem & Epi
cidem: cui Sydon cognomentũ eſt:aggrederentur. Interfectis iis:& multitudine ad concionẽ cõuocata:
& inopiã:quã ipſi inter ſe fremere occulte ſoliti erant: conqueſti: & quanq̃ tot mala urgerent: negarent
fortunam accuſandam eſſe:ꝙ in ipſorum eſſet poteſtate:quãdiu ea paterentur:Romanis cauſam oppu
gnandi Syracuſas fuiſſe caritatem ſyracuſanorum:non odium:nam ut occupatas res ab ſatellitibus An
nibalis deinde Hieronymi Hippocrate atq; Epicide audierint:tum bellum mouiſſe: & obſidere urbem
cœpiſſe:ut crudeles tyrannos eius:non ut ipſam urbem expugnarent. Hippocrate uero intercmpto: Epi
cide intercluſo ab Syracuſis:& præfectis eius occiſis: Carthaginenſibus omni poſſeſſione Siciliæ terra
mariq; pulſis:quam ſuperaſſe cauſam Romanis:cur non perinde ac ſi Hiero ipſe uiueret unicus Roma
næ amicitiæ cultor:ſic incolumes Syracuſas eſſe uelint. Itaq; nec urbi nec hominibus aliud periculum:
quam ab ſemetipſis eſſe:ſi occaſionem reconciliandi ſe Romanis non prætermiſiſſent:eam autem:qua
lis illo momento horæ ſit:nullam deinde fore: ſi ſimul libertas ab impotentibus tyrannis apparuiſſet:

Pluribus locis uno tempore pugnatur

Atᷓ fœ dã peſtilentiam

Atᷓ punicã claſſẽ.

Bomilcaris fuga

Oro Sy-racuſanorum ad Marcellũ

Omnium ingenti aſſenſu oratio audita eſt. Prætores tamen prius creari: quam legatos nominari placuit. Ex ipſoꝝ deinde prætoꝝ numero miſſi oratores ad Marcellum: quoꝝ princeps. Neq; primo inqt: ſyra-cuſani a uobis deficimus: ſed Hieronymus: nequaq̃ tam in uos impius: quã in nos: nec poſtea pacẽ tyran-ni cæde cõpoſitam ſyracuſanus quiſquã: ſed ſatellites regii Hippocrates atq; Epicides: oppreſſis nobis hic metu: hinc fraude turbauerunt: nec q̃ſquam dicere põt: aliquando nobis libertatis tp̃s fuiſſe quod pacis uobiſcũ non fuerit. Nunc certe cæde eoꝝ qui oppreſſas tenebant Syracuſas: cum primũ arbitrii noſtri eſſe cœpimus: extẽplo uenimus ad tradenda arma: ad dedendos nos urbem mœnia: nullam recuſandam for-tunam: q̃ impoſita a uobis fuerit. Gloriã captæ nobiliſſimæ pulcherrimæq; urbis græcaꝝ dii tibi dede-runt Marcelle. Quicquid unq̃ terra mariq; memorandum geſſimus: id tui triumphi titulo accedit. Fa-mæ ne credi uelis: quanta urbs abs te capta ſit: quã poſteris quoq; eam ſpectaculo eſſe: quo quiſq; terra: quiſq; mari uenerit: nunc noſtra de Athenienſibus: Carthaginenſibuſq; trophæa: nũc tua de nobis oſten-dat: incolumeſq; Syracuſas familiæ ueſtræ ſub clientela nominis Marcelloꝝ: tutelaq; habẽdas tradas: ne plus apud uos Hieronymi: quam Hieronis memoria momẽti faciat: diutius ille multo amicus fuit: quã hic hoſtis: & illius ẽt benefacta ꝑſenſiſtis: huius amentia ad ꝑniciem tantum ipſius ualuit. Omnia & im-petrabilia & tuta erant apud romanos. Inter ipſos plus periculi: ac belli erat. Nãq; tranſfugæ tradi ſe ro-manis rati: mercẽnarioꝝ quoq; auxilia militum in eundem cõpulere metum: arreptiſq; armis ꝓtores pri-mum obtruncant: Inde ad cædem ſyracuſanoꝝ diſcurrunt. Quoſq; fors obtulit: irati interfecerũt: atq; oĩa quæ in promptu erãt: diripuere. Tum: ne ſine ducibus eſſent: ſex ꝓfectos creauere: ut trini Acradinæ ac Naſſo ꝓeſſent. Sedato tandẽ tumultu exequẽtibus ſciſcitãdo mercænnariis: quæ acta cũ romanis eſſent: dilucere id q̃d erat: cœpit: aliã ſuã ac trãſfugaꝝ cãm eẽ: in tp̃e legati ab Marcello redierũt: falſa eos ſuſpi-cione incitatos memorãtes: nec cãm expetẽdæ pœnæ eoꝝ ullã Romanis eſſe. Erat ex trib⁹ Acradinæ ꝓfe-

Mericus

ctis hiſpanus Mericus noĩe. Ad eũ inter comites legatoꝝ de induſtria unus ex hiſpanoꝝ auxiliarib⁹ eſt miſſus: qui ſine arbitris Mericũ nactus: primũ quo in ſtatu reliquiſſet Hiſpaniã: & nuꝑ inde uenerat: ex-ponit: oĩa romanis ibi obtineri armis: poſſe eũ: ſi operæ ꝓciũ faciat: principẽ populariũ eſſe: ſeu militare cũ romanis: ſeu in patriã reuerti libeat. Contra ſi mallet obſideri: ꝑgat: quã ſpem eẽ terra: mariq; clauſo? Motus his Meric⁹ eũ legatos ad Marcellũ mitti placuiſſet: fratrẽ inter eos miſit: q ꝑ eũdẽ illũ hiſpanũ ſe-creto ab aliis Marcellũ deduct⁹ cũ fidẽ accepiſſet: cõpoſuiſſetq; agẽdæ rei ordinẽ: Acradinã redit. Tũ Me-ricus ut a ſuſpitiõe ꝓditionis aduerteret oĩum aĩos: negat ſibi placere legatos: cõmeare ultro: citroq; neq; recipiendũ queq̃: neq; mittendũ. Et quo intẽtius cuſtodiæ ſeruent opportuna loca diuidẽda ꝓfectis eẽ:

Arethuſa Acradina tradunt Romãis

ut ſuæ quiſq; partis tutãdæ reus ſit. Oẽs aſſenſi ſunt partib⁹ diuidẽdis: ipſi regio euenit ab Arethuſa fon-te uſq; ad hoſtiũ magni portus id ut ſcirent romani: fecit. Itaq; Marcellus nocte nauim onerariã cum ar-matis remulco quadriremis trahi ad Acradinã iuſſit: exponiq; milites regione portæ: quæ ꝓpe fontem Arethuſam ẽ. Hoc cũ quarta uigilia factũ eſſet: expoſitoſq; milites porta: ut cõuenerat: recepiſſet Meric⁹ luce prima Marcellus oĩbus copiis mœnia Acradinæ aggredit: ita ut nõ eos ſolũ: qui Acradinã tenebãt in ſe conuerteret: ſed ab Naſſo etiã agmina armatoꝝ cõcurrerẽt: relictis ſtatiõibus ſuis ad uim & impe-tum romanoꝝ arcendum. In hoc tumultu actuariæ naues inſtructæ iam ante: circũuectæq; ad Naſſum armatos exponunt: qui improuiſo adorti ſemiplenas ſtationes: & ad apertas fores portæ: qua paulo an-

Naſſus & acradinem uno tp̃e capiunt

te excurrerãt armati: haud magno certamine Naſſum cœpere deſertã trepidatione & fuga cuſtodũ neq; ullis ꝓſidii minus: aut ꝑtinatiæ ad manẽdum: quã trãſfugis fuit: quia ne ſuis quidẽ ſatis credẽtes ſe me-dio certamine effugere: Marcellus: ut captã eẽ Naſſum didicit: & Acradinæ regionem unã teneri: Meri-cumq; ꝓſidio ſuis adiunctum: receptui cecinit: ne regiæ opes: quaꝝ fama maior: quam res erat: diriperẽ-tur. Suppreſſo impetu militũ: & iis qui in Acradina erant: tranſfugis ſpatium: locuſq; fugæ datus eſt.

Diripit Acradina a Marcello Archimedes interficit.

Syracuſani tandem liberi metu: portis Acradinæ apertis oratores ad Marcellum mittunt: nihil peten-tes aliud q̃ incolumitatem ſibi liberiſq; ſuis. Marcellus concilio aduocato: & adhibitis etiam Syracuſa-nis: qui per ſeditiones pulſi ab domo intra præſidia Romana erãt: reſpondit non plura per annos quin-quaginta benefacta Hieronis quam paucis his annis maleficia eorum: qui Syracuſas tenuerint erga po-pulum Romanum eſſe. Se plæraq; eorum: quo debuerint: recidiſſe: fœderumq; ruptorum ipſos ab ſe grauiores multo: quam Popu. Roma. uoluerit pœnas exigiſſe. Se quidem tertium annum circunſ. diſ-ſe. Syracuſas: non ut populus reſeruatam ciuitatem haberet: ſed ne trãſfugarum duces captam & oppreſ-ſam tenerent. Quid potuerint Syracuſani facere extemplo: uel eos ſyracuſanorum eſſe: qui intra Roma-na præſidia fuerint: uel Hiſpanum ducem Maricum: qui præſidium tradiderit: uel ipſorum Syracuſa-norum poſtremo ſerum quidem: ſed forte omnium ſibi conſilium laborum periculorumq; circa mœ-nia ſyracuſana terra: mariq; tandiu ex hauſtorum: nequaq̃ tantum fructum eſſe: quam capere Syracuſas potuiſſet. Inde quæſtorem cũ præſidio ad Naſſum ad accipiendam pecuniam regiam: cuſtodiendamq; miſſus: diripiendaq; urbs militi data eſt. Cuſtodibus diuiſis per domos eorum: qui intra præſidia Ro-mana fuerunt. Cum multa iræ: multa inuidiæ: auariciæq; fœda exempla æderentur. Archimeden me-moriæ proditum eſt in tanto tumultu: quantum captæ urbis in diſcurſum diripientium militum ciere poterant: intentum formis: quas in puluere reſcripſerat: ab ignaro milite quis eſſet interfectum. Aegre id Marcellum tuliſſe: ſepulturæq; curam habitam & propinquis etiam inquiſitis: honori præſidioq; nomen eius: ac memoriam fuiſſe. Hoc maxime modo Syracuſæ captæ in quibus prædæ tantum fuit: quãtum uix capta Carthagine tum fuiſſet: cum qua uiribus æquis certabatur. Paucis ante diebus: quã

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Syracuſæ caperent. T. Octacilius cū quinqueremibus octaginta Vticā ab Lilybæo tranſmiſit: & cū ante lucē portū intraſſet: onerarias frumēto onuſtas cepit: egreſſuſq; i terrā depopulatus eſt aliq̄tū agri circa Vticā: pdāq; omnis generis retro ad naues egit: Lilybæum tertio die: quā profectus inde erat: cum. c. triginta onerariis nauibus frumento prædaq; onuſtis rediit. Idq; frumentum ex templo Syracuſas miſit: qd ni tā itēpore ſubueniſſet: uictoribus uictiſq; pariter pnicioſa fames inſtabat.

Eadē æſtate in Hiſpania cū ferme biennio nihil admodū memorabile factum eſſet: cōſiliiſq; magis: quā armis bellū gereretur: Romani imperatores egreſſi hybernis copias coniunxerunt. Ibi cōſilium dicitur aduocatum: omneſq; in unū congruere ſententiæ: quādo ad id locorum id mō actū eſſet: ut Aſdrubalē tendentem in Italiam retinerent: tempus eſſe: id iam agi: ut bellum in Hiſpania finiretur. Et ſatis ad id uiriū credebāt acceſſiſſe: triginta milia celtiberorum eſſe hyeme ad arma excitati. Tres exercitus erant. Aſdrubal Giſgonis filius: & Mago coniunctus caſtris: quinq; ferme dierum iter ab romanis haberent. Propior erat Himilconis filius: Aſdrubal uetus in Hiſpania iperator ad urbē nomine Anitorgin exercitū habebat. Eum uolebant prius opprimi duces Romani: & ſpes erat ſatis ſuperq; ad id uiriū eſſe. Illa reſtabat cura: ne fuſo eo perculſi alter Aſdrubal & Mago i auios ſaltus: monteſq; recipiētes ſeſe bellū extraherēt. Optimū igitur rati: diuiſis bifariā copiis totius ſimul Hiſpaniæ amplecti bellū inter ſe ita diuiſerunt: ut. P. Cornelius duas partes exercitus romanorum: ſociorūq; aduerſus Magonē duceret atq; Aſdſdrubalē. Gn. Cornelius cum tertia parte ueteris exercitus celtiberis adiunctis cum Aſdrubale Barchino bellū gereret: una profecti ambo duces: exercituſq;: celtiberis prægredientibus ad urbē Anitorgin in conſpectu hoſtium: dirimente amne ponunt caſtra. Ibi Cornelius Scipio cum quibus ante dictū eſt copiis ſubſtitit. Et. P. Scipio profect⁹ ad deſtinatam belli partē. Aſdrubal poſteaquā animaduertit exiguum Romanū exercitū in caſtris & ſpem omnem in celtiberorū auxiliis eſſe: peritus omnis Barbaricæ: & pcipue omnium gentium earum: in quibus per tot ānos militabat perfidiæ: facili linguæ commertio: cum utraque caſtra plena Hiſpanorū eſſent: per occulta colloquia paciſcitur magna mercede cum celtiberorum principibus: ut copias inde abducerent. Nec atrox uiſum facinus: nō enim: ut in Romanos uerterēt arma: agebantur: & merces quanta uel pro bello ſatis eſſet: dabatur: ne bellum gererent. Et cū quies ipſa tum reditus domum fructuſq; uidendi ſuos ſua grata uulgo erant. Itaque non ducibus facilius: q̄ multitudini perſuaſum eſt: ſimul ne metus quidē ab romanis ducibus erat. Quippe tam paucis: ſibi ne timerent. Id quidē cauendū ſemper Romanis ducibus erit: exēplaq; hæc uere pro documentis habenda: ne ita externis credant auxiliis: ut nō plus ſui roboris: ſuarūq; uiriū ꝓprie in caſtris habeant. Signis repente ſublatis: celtiberi abeunt: nihil aliud quærentibus cauſā: obteſtantibuſq;: ut manerent romanis: reſpondētes: q̄ domeſtico ſe uocari bello. Scipio poſteaq̄ ſocii nec pcibus: nec ui retineri poterant: nec ſe aut parē ſine illis hoſti eſſe: aut fratri rurſus cōiugi uidit poſſe: nec ullum aliud ſalutare cōſiliū in promptu eſſe: retro quantū poſſet: cedere ſtatuit: in id omni cura itētus: necubi hoſti æquo ſe cōmitteret loco: q tranſgreſſus flumen prope ueſtigiis abeuntiū inſiſtebat. Per eoſdē dies. P. Scipionē par terror: periculū maius a nouo hoſte urgebat. Maſiniſſa erat iuuenis: qui eo tēpore erat ſocius carthaginēſiū: quē deide clarꝛ potētē Romana fecit amicitia. Is tum cū eq̄tatu numidarū aduenięti. P. Scipioni occurrit: & deinde aſſidue dies nocteſq; infeſtus aderat: ut nō uagos tātum procul a caſtris lignatū: pabulatūq; ꝓgreſſos exciperet: ſed ipſis obequitaret caſtris: inuectuſq; in medias ſtationes ſæpe oīa ingenti tumultu turbaret. Noctibus quoq; ſæpe incurſu repētino in portis ualloq; trepidatū eſt: nec aut locus: aut tēpus uacuum a metu ac ſolicitudine erat Romanis: cōpulſiſq; intra uallū: adempto omnium reꝝ uſu: cū prope obſidio eſſet: futuramque artiorem eam appareret: ſi ſe Indibilis: quē: cum ſeptem milibus & quingentis ſueſſanorū aduētare fama erat: pœnis coniunxiſſet. Dux cautus & prudens Scipio uictus neceſſitatibus temerariū capit conſiliū: ut nocte Indibilī obuiā iret: & quocūq; occurriſſet loco: præliū cōſereret. Relicto igitur modico præſidio in caſtris præpoſitoq;. T. Fonteio legato media nocte profectus cum obuiis hoſtibus manus conſeruit. Agmina magis: quā acies pugnabat. Superior tamen: ut in tumultuaria pugna romanus erat. Cæterū & eq̄tes numidæ repēte: quos feſellixiſſe ſe dux ratus erat: a lateribus circūfuſi magnū terrorē intulere. Cōtracto aduerſus numidas certamine nouo: terti⁹ inſuper aduenit hoſtis. Duces pœni aſſecuti ab tergo iam pugnātes. Anceſpq; præliū Romanos circūſteterat: incertos i quem potiſſimū hoſtem: quā ue in partē conferti emptionē facerent. Pugnanti hortantiq; imperatori & offerenti ſe: ubi plurimus labor erat: latus dexterū lancea traiicitur. Cuneuſq; hoſtium is qui in confertos circa ducem impetum fecerat: ut exanimē labētemq; ex equo Scipionem uidit: alacres gaudio cū clamore per totā aciem nunciantes diſcurrerunt: imperatorem Romanū cecidiſſe: Hæc peruagata paſſim uox: ut & hoſtes haud dubie pro uictoribus: & romanis pro uictis eſſent: fecit. Fuga confeſtim ex acie duce amiſſo: fieri cœpta eſt. Cæterū ut ad erumpendū inter numidas: aliaq; leuium armatorū auxilia haud difficilis res erat: ita effugere tantum equitum: æquantiumq; equos uelocitate peditum uix poterant: cæſiq; ꝓpe plures in fuga: quā in pugna ſunt. Nec ſuperfuiſſet q̄ſq̄ ni præcipiti iam ad ueſperum diē nox interueniſſet. Haud ſegniter inde duces pœni fortuna uſi: cōfeſtim e prælio: uix neceſſaria quiete data militibus: ad Aſdrubalem Amilicaris citatum agmē rapiunt: non dubia ſpe: cum copias coniunxiſſent: debellari poſſe. Quo ubi eſt uentū: inter exercitus duceſq; uictoria recēti lætos gratulatio ingens facta: iperatore tāto cū omni exercitu deleto: & alte

Scipionū conſiliū in opprimēdo hoſte

Celtiberorum defectio

P. Scipio ab hoſtibus circūuētus occiditur

ram pro haud dubio paré uictoriá expectátes. Ad romanos nōdū q̄dē fama tātæ cladis peruenerat
ſed tamē mœſtū quoddā ſilentiū erat:& tacita diuinatio:qualis iā præſagētibus animis iminentis
mali eſſe ſolet. Imperatori ipſe præterq̄ quod ab ſociis ſe deſertum hoſtium tantū auctas copias ſen
tiebat:coniectura etiam & ratione ad ſuſpicionē acceptæ cladis:quam ad ullam bonam ſpem pro-
nior erat. Quonámodo enim Aſdrubalē ac Magonē:niſi defuncto ſuo fratre:ullo ſine certamine
adducere exercitum potuiſſe! Quomodo autē nō obſtitiſſe:aut ab tergo ſecutū fratrē:ut niſi ꝓhi-
bere:quominus in unum cogerētur:duces & exercitus hoſtiū nō poſſet:ipſe certe cū fratre cōiunge
ret copias. His anxius curis id modo eſſe ſalutare etiā in præſens credebat:cedere inde quantū poſ
ſet:& inde una nocte:ignaris hoſtibus & ob id quietis:aliquantū emenſus eſt iter. Luce ut ſenſerūt
profectos hoſtes:præmiſſis Numidis:quam poterat maxime:citato agmine:ſequi cœperunt. Ante
noctem aſſecuti Numidæ:nunc ab tergo:nunc in latera concurſantes. Cōſiſtere cœperunt:ac tutari
agmen quantum poſſent:tamen tuto:ut ſimul pugnarent:procederētq; Scipio hortabatur:priuſq̄
pedeſtres copiæ aſſequerētur. Cæterū nunc agendo:nūc ſuſtinēdo agmē:cū aliquādiu haud mul-
tum procederetur:& nox iam inſtaret:reuocauit e prælio ſuos Scipio:& collectos in tumulū quen-
dam:nō quidem ſatis tutum præſertim agmini perculſo:editiorem tamen:quam cætera circa erāt:
ſubducit. Ibi primo:impedimētis & equitatu in mediū receptis:circūdati pedites haud difficulter
impetus incurſantiū numidaꝝ arcebāt. Deinde poſteaq̄ toto agmine tres imperatores cum tribus
iuſtis exercitibus aderant:apparebatq; parū armis ad tuendū locum ſine munimento ualituros eē:
circunſpectare:atq; agitare dux cœpit:ſiquo modo poſſet uallum circū iniicere. Sed erat adeo nu-
dus tumulus:& aſperi ſoli:ut nec uirgulta uallo cædendo:nec terra ceſpiti faciundo: aut ducendæ
foſſæ aliiue ulli opi apta inueniri poſſet:nec ferme quicq̄ ſatis arduū aut abſciſſum erat:quod hoſti
aditum:aſcenſumue difficilem præberet:omnia faſtigio leui ſubnixa:ut tamen aliquam imaginē
ualli obiicerēt:clitellas illigatas oneribus:uelut ſtruentes ad altitudinē ſolitam circundabat cumu
lo ſarcinaꝝ omnis generis obiecto:ubi ad moliendum clitellæ defuerant. Punici exercitus poſteaq̄
aduenere:in tumulum quidē per facile agmen erexere:munitionis uero facies noua primo eos mi
raculo quodā tenuit. Et cū duces undiq; uociferarentur quid ſtarent:& nō ludibriū illud:uix fœmi
nis pueriſue morādis ſatis ualidū diſtraherent:diriperentq;:captū hoſtem teneri latentē poſt ſarci-
nas:hæc cōtēpti duces increpabant. Cæteꝝ neq; trāſiliri:neq; moliri onera obiecta:nec cædeř ſtipa
tas clitellas: ipſiſq; obrutas ſarcinis facile erat. Tardatis diu cū amolita obiecta onera armatis de-
diſſēt uiā:pluribuſq; idē partib⁹ fieret:capta iā undiq; caſtra erāt:pauci ab multis: ꝑculſiq; a uictori
bus paſſim cædebantur. Magna pars tamē militū cū in ꝓpinquas refugiſſet ſiluas i caſtra. P. Scipio
nis q̄bus. T. Fōteius legatus præerat:ꝑfugerūt. Gn. Scipionē alii i tumulo primo ipetu hoſtiū cæ-
ſū tradūt. Alii cū paucis i ꝓpinquā caſtris turrim fuiſſe. Hāc igni circūdatā:atq; ita exuſtis foribus:
quas nulla moliri potuerunt ui:captā:oēſq; intus cū ipſo iperatore occiſos. Anno octauo:poſteaq̄
i Hiſpaniā uenerat. Gn. Scipio:unde trigeſimo die poſt fratris mortē ē interfectus. Luctus ex morte
eoꝝ nō Romæ maior q̄ per totā Hiſpaniā fuit. Quin apud ciues partim doloris & exercitus amiſ-
ſi:& alienata ꝓuincia:& publica trahebat clades. Hiſpaniæ ipſos lugebāt:deſiderabātq; duces Gnæ
um tñ magis:quod diutius præfuerat iis priorq; & fauorē occupauerat:& ſpecimē iuſticiæ Tēperā
tiæq; Romanæ prius dederat. Cū deletus exercit⁹ amiſſæq; Hiſpaniæ uiderētur: uir unus has reſti
tuit:Erat in exercitu. L. Martius Septimii filius eques romanus ipiger iuuenis:animiq; & igenii ali
q̄to quā ꝓ fortuna:i qua erat natus maior. Iis ad ſummā indolē acceſſerat. Gn. Cornelii Scipionis
diſciplina ſub qua ꝑ tot annos oīs militiæ artis edoctus fuerat:Hic & ex fuga collectis militibus &
q̄buſdā de ꝑſidiis deductis haud cōtēnēdū exercitū fecerat:cōiunxeratq; cū. T. Fōteio. P. Scipionis
legato:ſed tātū præſtitit eques romanus auctoritate iter milites atq; honore:ut caſtris citra Iberū cō
munitis:cū ducē exercituū comitiis militaribus creari placuiſſet:ſubeuntes alii aliis in cuſtodiā ual
li ſtationeſq;:donec ꝑ oēs ſuffragiū iret:ad. L. Martiū cuncti ſummā imperii detulerūt. Omne ide
tēpus exiguū id fuit:muniēdis caſtris:cōuehēdiſq; cōmeatibus cōſumptū:& oīa iperia milites tum
impigre:tum haud quaq̄ abiecto animo exequebantur. Cæterū poſteaq̄ Aſdrubalem Giſgonis fi
lium uenientem ad reliquias belli delendas tranſiſſe Iberū:& appropinq̄re allatū eſt: ſignūq; pugnæ
propoſitū a nouo duce milites uiderunt:recordati quos pauloante imperatores habuiſſent:q̄buſ-
q;,& ducibus: & copiis fræti prodire in campū ad pugnā ſoliti eſſent:flere omnes repēte: & offenſa
re capita:& alii manus ad cælū tēdere deos incuſantes:alii ſtrati humo ſuū quiſq; noīatim ducē im-
plorare:neq; ſedari lamētatio poterat excitantibus cēturionibus manipulares:& ipſo minitāte & in
crepante Martio:quod in muliebres:& inutiles ſe proieciſſent fletus: potiuſquā ad tutandos ſemet
ipſos:& rēpublicā ſecū acuerent animos:& ne inultos:iperatores ſuos iaceř ſinerēt:cū ſubito clamor
tubarumq; ſonus:iam.n.prope uallū hoſtes erant:exauditur:inde:uerſo repēte i irā luctu:diſcurreř
ad arma ac uelut accēſi rabie diſcurrunt ad portas:& in hoſtē negligenter:atq; incōpoſite uenientē
incurrunt:Extēplo improuiſa res pauorē incutit pœnis:mirabundiſq;:unde tot hoſtes tā ſubito ex
orti ꝓpe deleto exercitu forent:unde tanta audacia:tanta fiducia ſit iis uictis:atq; fugatis! q̄s ipera-
tor duob⁹ Scipionibus cæſis extitiſſet! quis caſtris præeſſet! q̄s ſignū dediſſet pugnæ! Ad hæc tot iā
nec opinata prio oium incerti ſtupenteſq; referunt pedē:dein ualida ipreſſione pulſi terga uertūt:
& aut fugiētiū cædes fœda fuiſſet:aut temerarius periculoſuſq; ſequētium ipetus:ni Martius prope

Atrē. no-
uá ualli
ſpēm

Gn. Sci-
pio fr.
P. interfi
citur

L. Martii
uirtus

Fundūt
hoſtes
Romani

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

te receptui dediſſet ſignum obſiſtenſq; ad prima ſigna quoſdam ipſe retinens: cōcitatā repreſſit aciē. Inde
in caſtra auidos adhuc cædis: ſanguiniſq; reduxit. Carthagineſes trepide primo ad hoſtium uallum acti:
poſteaquā neminē inſequi uiderūt: metu ſubſtitiſſe rati contēptim rurſus: & ſedato gradu: in caſtra habe-
unt. Par negligētia in caſtris cuſtodiendis fuit. Nam & ſi ꝓpinquus hoſtis erat: tamē reliquias eum eſſe
duoꝝ exercituū ante paucos dies deletoꝝ ſuccurrebat. Ob hoc cū oīa neglecta apud hoſtes eſſent explora
tis iis Martius ad cōſiliū prima ſpecie temerariū magis: quā audax aīum adiecit: ut ultro caſtra hoſtium
Martii
oppugnaret: facilius eſſe ratus unius Aſdrubalis expugnari caſtra: quā ſi ſe rurſus tres exercitus: ac tres du
conſiliū
ces iunxiſſent: ſua defendi: ſimul: aut ſi ſucceſſiſſet cœptis: receptuꝝ ſe afflictas res: aut ſi pulſus eſſet tum
ultro īferendo arma contēptum ſui demptuꝝ. Ne tamē ſubita res: & nocturnus terror: ēt nō ſuæ fortu-
næ cōſiliū ꝑturbaret alloquēdos adhortandoſq; ſibi milites ratus concione aduocata: ita diſſeruit. Vel
mea erga impatores nr̄os uiuos mortuoſq; pietas: uel præſens oīum ueſtrū milites fortuna fidem: cuius
facere pōt mihi hoc imperiū: ut amplū iudicio ueſtro: ita re ipſa graue: ac ſollicitū eſſe: quo. n. tempore: ni
ſi metus mœrorem obſtupefaceret: uix ita compos mei eſſem: ut aliqua ſolatia īuenire ægro aīo poſſem?
Cogor ueſtrā oīum uicem: quod difficillimū in luctu eſt: unus cōſolari: & ne tum ꝗdem: ubi quonāmo
Martii
do has reliquias duoꝝ exercituū patriæ cōſeruare poſſim: cogitandū eſt: auertere aīum ab aſſiduo mœro
oratio ad
re libet: præſto eſt enim acerba memoria: & Scipiones me ambo dies nocteſq; curis inſomniiſq; agitant:
ſuos
& excitant ſæpe ſomno: neu ſe: neu inuictos ꝑ octo annos in iis terris milites ſuos: cōmilitones ueſtros:
neu rēpublicam patiar inultam: & ſuam diſciplinā: ſuaq; inſtituta ſequi iubent. Et ut imperiis uiuoꝝ ne
mo obedientior me uno fuerit: ita poſt morte ſuam: quod ꝗdem in quaq; re facturos illos fuiſſe maxīe
cenſeam: id optimū ducere: uos quoq; uelim milites nō lamētis lachrymiſq; tanquā extinctos proſequi.
Viuunt enim uigentq; fama reꝝ geſtaꝝ. Sed quotienſcūq; occurrit memoria illoꝝ: uelut ſi adhortantes:
ſignūq; dantes uideatis eos: ita ꝓlia inite: nec alia ꝓfecto ſpecies heſterno die oculis animiſq; ueſtris obla
ta memorabile illud ædidit ꝓlium: quo documentū dediſtis hoſtibus: non cum Scipionibus extinctum
eſſe nomē romanū: & cuius populi uis atq; uirtus non obruta ſit cannēſi clade: ex omni ꝓfecto ſæuitia
fortunæ emerſuram eſſe. Nunc ꝗ tantum auſi eſtis ſponte ueſtra experiri libet ꝗ̄tum audeatis duce ueſtro
auctore. Nō enim heſterno die cum ſignū receptui dedi ſequētibus effuſe uobis turbatū hoſtem: frangere
audaciam ueſtrā: ſed differre in maiorem gloriam: atq; opportunitatē uolui: ut poſtmodum ꝑparati in-
cautos: armati inermes: atq; ēt ſopitos ꝑ occaſionē aggredi poſſetis. Nec huius occaſionis ſpē milites for
te temere ſed ex re ipſa cōceptā habeo. A uobis quoq; profecto ſiquis ꝗ̄rat: quonāmodo pauci a multis
uicti a uictoribus caſtra tutati ſitis: nihil aliud reſpondeatis: quā idipſum timētes uos oīa: & opibus fir-
mata habuiſſe ipſos paratos inſtructoſq; fuiſſe: & ita res habet ad id: quod: ne timeāt fortuna facit: mini
metuti ſunt hoīes. quia quod neglexeris incautū: atq; aptum habeas. Nihil oīum nunc metuunt minus
hoſtes: ꝗ̄ ne obſeſſi modo ipſi: atq; oppugnati caſtra ſua ultro oppugnemus. Audeamus: quod credi nō
poteſt auſuros nos: eo ipſo: quod difficilimū uidetur: facilimū erit. Tertia uigilia noctis ſilenti agmīe du
cam uos: exploratum habeo: non uigiliaꝝ ordinem: non ſtationes iuſtas: eſſe clamor in portis auditus:
primus impetus caſtra ceperit: tum inter tot torpidos ſomno pauentiſq; ad nec opinatum tumultum: &
Modus
inermes in cubilibus ſuis oppreſſos illa cædes edatur: a qua uos heſterno die reuocatos ægre ferebatis.
agendi
Scio audax uideri conſilium: ſed in rebus aſperis: & tenuibus perfortiſſima quæq; cōſilia tutiſſima ſunt:
quia ſi in occaſionis momento: cuius præteruolat opportunitas: cūctatus paulum fueris: ne quicꝗ̄ mox
omiſſam queraris. Vnus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt: nunc aggredientibus par
aliqua opportunitas eſt: & iam temptaſtis ueſtras: atq; illorum uires. Si diem proferimus: & heſternæ
eruptionis fama contenti deſierimus: periculum eſt ne omnes duces omneſq; copiæ conueniant. Tres de-
inde duces: tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium: quos. Gn. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? ut
diuidendo copias periere duces noſtri: ita ſeparati: ac diuiſi opprimi poſſunt hoſtes. Alia belli gerendi
uia nulla: eſt proinde nihil præter noctis proxime opportunitatem expectemus. Ite diis bene iuuanti-
bus corpora curare: ut integri uigenteſq; eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis: quo ueſtra tutati
eſtis. Læti & audiere ab nouo duce nouum conſilium: & quo audacius erat: magis placebat. Reliquum
diei expediendis armis: & curatione corporum cōſumptum: & maior pars noctis quieti data eſt. quarta
uigilia mouere. Erant ultra ꝓxima caſtra ſex millium interuallo diſtantes aliæ copiæ pœnarum uallis
caua intererat condenſa arboribus. In huius ſiluæ medio ferme ſtadio cohors romana arte punica abdi-
Romāo-
tur & equites. Ita medio itinere intercepto: ceteræ copiæ ſilenti agmine ad proximos hoſtes ductæ. Et
rum inſi-
cum ſtatio nulla pro protis: neq; in uallo cuſtodiæ eſſent: uelut in ſua caſtra ullo uſꝗ̄ obſiſtente penetra-
diæ
uere. Inde ſigna canunt: & tollitur clamor: pars ſemiſopitos hoſtes cædunt: pars ignis eſcas ſtramento ari
do tectis iniiciunt: pars portas occupant: ut fuga intercludatur: hoſtis ſimul ignis: clamor: cædes uelut
alienatos ſenſibus nec audire nec prouidere quicꝗ̄ ſinunt. Incidunt inermes inter cateruas arma torum.
Alii ruunt ad portas. Alii obſeptis itineribus ſuper uallum ſaliunt. Et ut quiſq; euaſerat: protinus ad ca-
ſtra altera fugiunt: ubi a cohorte & equitibus ex occulto ꝓruentibus circumuenti cæſiq; ad unum omnes
ſunt: quis ēt ſi quis ex ea cæde effugiſſet: adeo raptim captis propioribus caſtris in altera tranſcurſum ca-
ſtra a romanis eſt: ut peruenire nuncius cladis non poſſet: Ibi uero: quo longius ab hoſte aberāt: & quia
ſub luce publica pabulatum: lignatum: & prædatum: quidā dilapſi fuerāt: neglecta magis oīa: ac ſoluta
inuenere. Arma tantū poſita in ſtationibꝰ: milites inermes: aut humi ſedentes: accubanteſq;: aut obābulā-

tes ante uallum portaſq;. Cum his tam ſecuris ſolutiſq; romani calentes adhuc ab recēti pugna uictoriaq;
feroces præliū ineunt. Itaq; nequaquā in portis potuit reſiſti. Inter portas cōcurſu ex caſtris ad primum
clamorem: & tumultu facto: atrox ꝓlium oritur. Diuq; tenuiſſent: ni cruenta ſcuta romanoꝝ uiſa indi-
cium alterius cladis pœnis: atq; inde pauorem inieciſſent. Hic terror in fugam uertit omnes: effuſiq;: qua
iter eſt: niſi quos cædes oppreſſit: exuunt caſtris: atq; ita nocte ac die bina caſtra hoſtium oppugnata du-

Septē & triginta millia hoſtiū cæſa

ctu. L. Martii: ad trigintaſeptēmillia hoſtium cæſa: auctor eſt Claudius: q annales acilianos ex græco in
latinū ſermonem uertit. Captos ad mille octingentos triginta: prædam ingentem partam: nec abfuiſſe cly-
peum argenteum pōdo centū trigin‑a octo cum imagine Barchini Aſdrubalis. Valerius Antias una ca-
ſtra. Magonis capta tradit. Septēmillia cæſa hoſtium: altero ꝓlio eruptione pugnatum cum Aſdrubale.
Decēmillia occiſa quattuormillia trecētos triginta captos. Piſo qnquemillia hoſum: cum Mago cedētes

De Martii flāma uide Plynium

noſtros effuſe ſequeret̄: cæſa ex inſidiis ſcribit. Apud oēs magnū nomē Martii ducis eſt: & ueræ gloriæ
eius ēt miracula addunt: flāma ei concionāti fuſam e capite ſine eius ſenſu cum magno pauore circūſtan-
tium militum. Monumentūq; uictoriæ eius de pœnis uſq; ad incenſum Capitoliū fuiſſe: in templo cly-
peum Martiū appellatum cū imagine Aſdrubalis. Quietæ deinde aliquādiu res in Hiſpania fuere: utriſq;
poſt tanta acceptas inuicē illataſq; clades cūctantibus periculum ſummæ reꝝ facere. Dum hæc in Hiſpa-
nia geruntur: Marcellus captis Syracuſis: cum cætera in Sicilia tanta fide atq; integritate compoſuiſſet: ut

Initium græcas artes mirandi

non modo ibi ſuā gloriam: ſed etiam maieſtatē Po. Ro. augeret: ornamēta: ſigna urbis: tabulaſq;: quibus
abundabant Syracuſæ: Romā deuexit. Hoſtium qdem illa ſpolia & parta belli iure: Cæteꝝ inde primū
initium mirandi græcaꝝ artium opera: licentiæq; hinc ſacra ꝓfanaq; oīa uulgo ſpoliandi factum eſt: q̄
poſtremo in romanos deos templum idipſum: primū quod a Marcello eximie ornatum eſt uertit. Viſe-
bantur enim ab externis ad portā Capenam dedicata a Marcello templa ꝓpter excellentia eius generis or
namenta: quoꝝ perexigua pars comparet. Legationes ferme oīum ciuitatū Siciliæ ad eum conueniebāt:
diſpar: ut cā eaꝝ: ita concio erat. Qui ante captas Syracuſas aut non deſciuerant: aut redierant in amicitiā:

Vide ne libyphœnicis generis

ut ſocii fideles accepti cultiq;. Quos metus poſt captas Syracuſas dediderat: ut uicti a uictore leges accepe
runt. Erant tamē haud paruæ reliquiæ belli circa Agrigentum romanis Epicides & Hāno duces reliqui
prioris belli: & tertius nouus ab Annibale in locū Hippocratis miſſus: Libyphœnicis generis Hippona
tis: Mutinē populares uocabant: uir impiger: & ſub Annibale magiſtro oīum belli artem edoctus Huic
ab Epicide & Hānone Numidæ dati auxiliares: cum quibus ita ꝑuagatus eſt hoſtium agros: ita ſocios

Hipponatis ſit legēdū

ad retinendū in fide aīos coꝝ: ferendumq; in tempore cuiq; auxiliū adiit: ut breui tpe totam Siciliā im-
pleret nominis ſui: nec ſpes maior alia apud fauentes rebus carthaginēſium eſſet. Itaq; incluſi ad tempus
mœnibus Agrigenti dux pœnus: ſyracuſanuſq; non tam conſilio mutinis: quā fiducia magis auſi egredi
extra muros ad Himerā amnē poſuerunt caſtra: quod ubi ad Marcellum ꝑlatum eſt: extēplo copias mo
uit: & ab hoſte quattuor ferme millium interuallo conſedit. Quid agerent pararētue expectaturus. Sed
nullum neq; locū: neq; tempus cunctatiōi conſilioue dedit Mutines tranſgreſſus amnem: ac ſtationibus
hoſtium cū ingenti terrore atq; tumultu inuectus. Poſtero die ꝓpe iuſto ꝓlio cōpulit hoſtem intra muni-

Defectio numidarum

menta inde reuocatus: ſeditione numidaꝝ in caſtris facta: cū trecēti ferme coꝝ Heracleam Minoiam con
ceſſiſſent ad mitigandos reuocandoſq; eos ꝓfectus: magnopere monuiſſe duces dicitur ne abſente ſe cum
hoſte manus cōſererent. Id ambo ægre paſſi duces: magis Hanno: iam anxius gloriæ eius. Mutinē mo-
dum ſibi facere: degenerē afrum imperatori carthaginenſi: miſſo abſenatu populoq;. Is perpulit cunctan
tem Epicidem: ut tranſgreſſi flumē in aciem exirent. Nam ſi Mutinē opperirentur: & ſecūdæ pugnæ for
tuna eueniſſet: haud dubie Mutinis gloriam fore. Enimuero indignū ratus Marcellus ſequi Annibalem
ſubnixum uictoria cannenſi ab nola reppuliſſet: his terra mariq; uictis a ſe hoſtibus cedere: arma prope-
re capere milites: & efferri ſigna iubet. Inſtruentem exercitū: decem effuſis equis aduolant ex hoſtium ag-
mine Numidæ: nunciantes populares ſuos primū ea ſeditione motos: qua trecenti ex numero ſuo conceſ
ſerint. Heracleam. Deinde quod præfectum ſuum obtrectantibus ducibus gloriæ eius ſub ipſam certami
nis diem ablegatum uideant quieturos in pugna. Gens fallax promiſſi fidem præſtitit. Itaq; & romanis
creuit animus: nuncio celeri per ordinem miſſo: deſtitutum ab equite hoſtem eſſe: quem maxime timue-
rant: & territi hoſtes: præterq̄ quod: quia maxima parte uirium ſuaꝝ non iuuabantur: timore etiam in
cuſſo: ne ab ſuo ipſi equite oppugnarentur. Itaq; haud magna uis certaminis fuit. Primus clamor: atq;
impetus rem decreuit. Numidæ cum in concurſu quieti ſtetiſſent in cornibus: ut terga dantes ſuos uide-
runt: fugæ tantum parumper comites facti: poſteaq̄ omnes Agrigentum trepido agmine petentes uide-
runt: ipſi metu obſidionis paſſim in ciuitates proximas dilapſi. Multa millia hominum cæſa captaq;:
&. viii. elephanti. Hæc ultima in Sicilia Marcelli pugna fuit. Victor inde Syracuſas rediit. Iam ferme in
exitu annus erat. Itaq; ſenatus decreuit Romæ: ut. P. Cornelius prætor litteras Capuam ad conſules mit
teret: dum Annibal procul abeſſet: nec ulla magni diſcriminis res ad Capuam gereretur: alter eorū: ſi ita
uideretur: ad magiſtratus ſubrogandos Romam ueniret. Litteris acceptis inter ſe conſules compararunt:
ut Claudius Comitia perficeret. Fuluius ad Capuam ueniret: ibiq; maneret. Conſules Claudius creauit.

Gn. Fuluius. P. Sulpiciuſ con.

Gn. Fuluium Centumalum: &. P. Sulpicium Seruilium. Quinti filium Galbam: qui nullum antea cu
rulem magiſtratum geſſiſſet: prætores deinde creati Lentulus Cornelius Cethegus. C. Sulpitius Piſo. Pi-
ſoni iuriſditio urbana. Sulpitio Sicilia Cethego Appulia. Lentulo Sardinia euenit Conſulibus proroga
tum in annum imperium eſt.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIBER SEXTVS.

CN. FVLVIVS Centimalus. P. Sulpitius Galba cõſul es cũ idibus martiis magiſtratuum iniſſent: ſenatu in Capitolium uocato de rep. de adminiſtratiõe belli de ꝓuinciis exercitibuſq; patres cõſuluerũt. Fuluio Appio Claudio prioris anni cõſulibus ꝓrogatum imperium eſt: atq; exercitus: quos habebãt: decreti: adiectũq;: ne a Capua quã obſidebant: abſcederent: priuſq̃ oppugnaſſent eam. Tum cura maxima intentos habebat romanos: non ob iram tantũ: quæ in nullã unq̃ ciuitatem iuſtior fuit: quã quod urbs tam nobilis ac potens: ſicut defectione ſua traxerat aliquot populos: ita recepta ĩclinatura rurſus aĩos uidebatur ad ueteris imperii reſpectum. Et prioris anni ꝑtoribus. M. Iunio Ethruria. P. Sempronio Gallia cum binis legionibus: quas habuerant: ꝓrogatum eſt imperium: ꝓrogatum &. M. Marcello: ut proconſul in Sicilia reliquias belli perficeret. Eo exercitu: quem haberet ſi ſupplemento opus eſſet: ſuppleret de legionibus: quibus. P. Cornelius proprætor in Sicilia præeſſet: dum ne quem militem legeret: ex eo numero: quibus ſenatum miſſionem reditumq; in patriam negaſſet ante belli finem. C. Pupio: cui Sicilia euenerat: duæ legiones: quas. P. Cornelius habuiſſet: decretæ: & ſupplementum de exercitu. Gn. Fuluii qui priore anno in Appulia fœde cæſus: fugatuſq; erat. Huic generi militum Senatus eundẽ: quẽ cannenſibus finem ſtatuerat militiæ. Additum etiam utrorũq; ignominiæ eſt: ne in oppidis hybernarẽt: neue hyberna propius ullam urbem decẽ millibus paſſuum ædificarent. L. Cornelio in Sardinia duæ legiones datæ: quibus Minutius ꝑfuerat: ſupplementum: ſi opus eſſet: conſules ſcribere iuſſi. Octacilio & M. Valerio Siciliæ Græciæq; ora cum legionibus claſſibuſq;: quibus præerant: decretæ. Quinquaginta græci cum legione una: centum ſiculi cum legionibus habebant naues: tribus & triginta legionibus romanis eo anno terra mariq; bellum geſtum eſt. Principio eius anni: cum de litteris. L. Martii referretur: res geſtæ magnificæ ſenatui uiſæ. Titulus: quod imperio non populi iuſſu: non ex auctoritate patrum dato proprætor ſenatui ſcripſerat: magnam partem hominum offendebat. Rem mali exempli eſſe: imperatores legi ab exercitibus: & ſolẽne auſpicatorum comitiorum in caſtra & prouincias: procul ab legib⁹ magiſtratibuſq; ad militarem temeritatem transferri: & cum quidam ad ſenatum referendum cenſerent: melius uiſum differri eam conſultationem: donec ꝓficiſcerentur equites: qui ab Martio litteras attulerãt. Reſcribi de frumento: & ueſtimentis exercitus placuit: utrãq; rem eam curæ fore ſenatui. Aſcribi autem proprætori. L. Martio non placuit: ne idipſum: quod conſultationi reliquerant: pro præiudicato ferrẽt. Dimiſſis equitibus de nulla re prius conſules rettulerunt: omnium in unum ſententiæ congruebant agẽdum cum tribunis plebis eſſe: primo quoq; tempore ad plebem ferrent: quem cum imperio mitti placeret in Hiſpaniam ad eum exercitum: cui. Gn. Scipio imperator præfuiſſet. Ea res cum tribunis acta promulgataq; eſt: ſed aliud certamẽ occupauerat animos. C. Sempronius Pleſus die dicta. Gn. Fuluium ob exercitum in Appulia amiſſum in concionibus uexabat: multa imperatoris temeritate: atq; inſcitia exercitum in locum præcipitem perduxiſſe dictitans. Neminem præter. Gn. Fuluium ante corrupiſſe omnibus uitiis legiones ſuas: q̃ ꝓderet. Itaq; uere dici poſſe: prius eos periſſe: q̃ uiderent hoſtem: nec ab Annibale: ſed ab imperatore ſuo uictos eſſe neminẽ cum ſuffragium ineat: ſatis cernere: cui imperium: cui exercitum ꝑmittat. Quid ĩterfuiſſe inter. T. Sempronium: cum ei ſeruoꝝ exercitus datus eſſet: breui effeciſſe diſciplina atq; impio: ut nemo eoꝝ generis: aut ſanguinis ſui memor eẽt: in acie præſidio ſociis: hoſtibus terrori eſſent. Cum ad Beneuẽtum aliaſq; urbes: eos uelut e faucibus Annibalis ereptos populo romano reſtituiſſet. C. Fuluium. Quintium romanorum exercitum: honeſte genitos: liberaliter educatos ſeruilibus uitiis imbuiſſe. Ergo effeciſſe: ut & feroces & inq̃eti inter ſocios: ignaui & ĩbelles inter hoſtes eſſent: nec impetum modo pœnoꝝ: ſed ne clamorem q̃dẽ ſuſtinere poſſent. Nec hercule miꝝ eſſe milites ĩ acie nõ ſtetiſſe: cũ primus oĩum impator fugeret: magis mirari ſe aliquos ſtantes cecidiſſe: & nõ omnes comites. Gn. Fuluii fuiſſe pauoris ac fugæ. C. Flaminium. L. Paulũ. L. Poſthumiũ. Gn. Appium. Scipiones cadere in acie maluiſſe: q̃ deſerere circũuentos hoſtibus ſuos exercitus. Gn. Fuluiũ ꝓpe unũ nunciũ deleti exercitus Romã rediſſe: facinus indignũ eſſe cãnenſem exercitum: quod ex acie fugerit: in Siciliã deportatum: ne prius inde dimittat̃: q̃ hoſtis ex Italia diſceſſerit: & hoc idem in. Gn. Fuluii legiõibus nup decretum. Gn. Fuluii fugam ex prælio ipſius temeritate cõmiſſo impunitam eſſe: & eã in genea luſtriſq;: ubi iuuentã egerit: ſenectutẽ actuꝝ: milites: q nihil aliud peccauerint: q̃ quod impatoris ſimiles fuerint: relegatos ꝓpe in exilium ignominioſam pati militiã. Adeo imparẽ libertatẽ Romæ diti ac pauperi: honorato atq; inhonorato eſſe. Reus ab ſe culpã in militẽ trãſferebat: eos ferociter pugnã poſcẽtes ꝓductos in aciẽ: nõ eo quo uoluerĩ: quia ſerum diei fuerit: ſed poſtero die: & tpe & loco æque inſtructo: ſeu famã ſeu uim hoſtium nõ ſuſtinuiſſe: cũ effuſe oẽs fugerent: ſe quoq; turba ablatũ: ut Varronẽ cãnenſi pugna ut multos alios impatores. Quid aũt ſolũ ſe reſtãtem ꝓdeſſe reip. potuiſſe: niſi ſi mors ſua remedio publicis cladibus futura eſſe potuiſſet: nõ ſe inopia cõmeatus: nõ in loca iniqua incaute deductum nõ agmine inexplorato eũtẽ inſidiis circunuentum ui aperta armis acie uictum: nec ſuoꝝ animos: nec hoſtium in poteſtatem habuiſſe ſuum cuiq; ingenium: audaciam: aut pauorem facere. Bis eſt accuſatus: pecuniaq; anquiſitum. Tertio teſtibus datis: cum præterq̃: quod omnibus probris onerabatur: iurati permulti dicerent fugæ pauoriſq; initium a prætore ortum: ab eo deſertos milites: cum ad uanum timorem cede-

Quæ quibus ꝓuinciæ decætæ

Att. ro. legionũ numerũ

Gn. Fuluio dies dicta

Impatores qui in acie Rierunt

rent:terga dediſſe. Tanta ira accenſa eſt:ut id capite anquirēdum cōcio ſucclamaret. De eo quoq; nouū
certamē ortum. Nam cum bis pecunia anquiſiſſet:tertio capitis ſe anqrere diceret. Tribuni plebis appel-
lati:cū lege negarūt ſe in mora eſſe quominus:quod ei more maioꝝ ꝑmiſſum eſſet:ſeu legibus:ſeu mori
bus mallet:anquireret:quo ad uel capitis:uel pecuniæ iudicaſſet priuato. Tum Sēpronius ꝑduellionis
Gn. Fulius Tarquinios in exilium abiit — ſe iudicare. Gn. Fuluio dixit:dieq; comitiis a. C. Calphurnio prætore urbis petit. Inde alia ſpes ab eo tē-
ptata eſt:ſi adeſſe iudicio. Qu. Fuluius frater poſſet:florēs tum & fama reꝝ geſtaꝝ:& ꝓpinqua ſpe potiū
dæ Capuæ. Id cum ꝑ lr̄as miſerabiliter pro fratris capite ſcriptas petiſſet Fuluius:negaſſentq; patres e re-
publica eē abſcedi a Capua:priuſq̄ dies comitioꝝ aderat. C. Fuluius exulatū Tarqnios abiit. Id ei iuſtū
exilium eſſe:ſciuit plebs. Inter hæc uis oīs belli uerſa in Capuā:obſidebat̄ tamen acrius:q̄ oppugnabat̄:
nec aut famē tolerare ſeruitia:ac plebes poterant:aut mittere nuncios an Annibalē ꝑ cuſtodias armatas.
Iuuētus eſt aūt qdam numida:q acceptis litteris:euaſuꝝ ſe ꝓfeſſus ut ꝓmiſſum præſtaret:ꝑ media roma
na caſtra nocte egreſſus:ſpem accēdit campanis:dum aliqd uiriū ſupereſſet ab omni parte eruptionē tē-
ptādi. Cæteꝝ in multis certaminibus equeſtra ꝓlia ferme ꝓſpera faciebant:ſupabātur pedites:ſed nequaq̄
tam lætum uincere:quā triſte uinci ulla parte erat ab obſeſſo:& prope expugnato hoſte. Inita tandem rō
eſt:ut quod uiribus deerat:arte equaret̄. Eo oībus legionibus electi ſunt iuuenes maxime uigore ac leui-
tate corpoꝝ ueloces. Eis parmæ breuiores:quā equeſtres:& ſeptena iacula quaternos longa pedes data ꝓ
fixa ferro:quale haſtis uelitaribus ineſt. Et eos ſingulos in equis ſuis accipientes eqtes aſſuefecerunt:& ue
hi poſt ſeſe & deſilire ꝑniciter:ubi datū ſignum eſſet. Poſteaq̄ aſſuetudine quottidiana ſatis intrepide ē ui-
ſum fieri:in campū q medius inter caſtra:murūq; erat:aduerſus inſtructos campanoꝝ equites ꝓceſſerūt:
& ubi ad cōiectum tæli uentum eſt:ſigno dato:uelites deſiliūt:pedeſtris inde acies ex equitatu repēte ī ho-
ſtium equites incurrit:iaculaq; cū impetu alia ſup alia emittunt. Quibus plurimis in equos uiroſq; paſ-
Velites ubi primum inſtituti Q. Nauius — ſim cōiectis ꝑmultos uulnerauerunt pauoris tamē plus in re noua quā inopinata iniectum eſt:& in per-
culſum hoſtem eqtes īuecti fugam ſtrageq; eoꝝ uſq; ad portas fecerūt. Inde equitatu quoq; romana acies
ſuperior fuit. Inſtitutū ut uelites in legionib9 eſſent:auctorē peditum equiti īmiſcendoꝝ centurionē. Qu.
Nauiū tradunt:honoriq; id ei apud imperatorē fuiſſe. Cum in hoc ſtatu ad Capuā res eſſent. Annibalē ī
aduerſum tarentinæ arcis potiundæ. Capuæq; retinēdæ trahebāt curæ. Vicit tamen reſpectus Capuæ in
quā oīum ſocioꝝ hoſtiūq; cōuerſos uidebat aīos documēto futuræ:qualēcūq; euentum defectio ab ro-
manis habuiſſet. Igitur magna parte impedimentoꝝ relicta in brutiis:& omni grauiore armatura:cum
delectis exercitibus peditū equitūq;:quā poterat aptiſſimis ad maturandū in Campaniā contendit:ſecuti
tamē tam raptim euntē tres &. xxx. elephanti:in ualle occulta poſt Tifata montē īminētem Capuæ con-
ſedit. Adueniēs:cum caſtellū Galatiā ꝑſidio inde ui pulſo cepiſſet:in circūſedētis Capuā cōuertit ſe ꝑmiſ-
ſis nāq; nunciis Capuā:quo tp̄e caſtra romana aggreſſurus eſſet:ut eodē:& illi ad eruptionē parati por-
tis oībus ſeſe effunderent:ingentē ꝓbuit terrorē:nam alia parte ipſe adortus eſt:alia Campani oēs pedites
Atr̄. ancipitem pugnam ad Capuam — equiteſq; cum iis punicū ꝑſidium:cui Boſtar & Hāno ꝑerant:erupit. Romani ut in re trepida:ne ad unā
cōcurrendo partē aliqd indefenſi relinquerent:ita inter ſe copias partiti ſunt. Appius Claudius cāpanis:
Fuluius Annibali eſt oppoſitus. C. Nero ꝓprætor cum eqtibus ſextæ legionis uia:qua Sueſſulā fert. C.
Fuluius flaccus legatus cū ſociali equitatu cōſtitit e regione Vulturni amnis. Prælīū nō ſolito mō clamo
re ac tumultu eſt cœptū ſed ad alium uiroꝝ equoꝝ armorūq; ſonū diſpoſita in muris cāpanoꝝ imbellis
multitudo tantū cū æris crepitu:qualis in defectu lunæ ſilenti nocte fieri ſolet:ædidit clamorē:ut auerte-
ret ēt pugnantiā aīos:cāpanos facile in ualle Appius arcebat. Maior uis ab altera parte. Fuluiū Annibal
Atr̄. ſtrepitū & tinitū campanorū — & pœni urgebāt:legio ibi ſexta loco ceſſit. Qua pulſa cohors hiſpanoꝝ cū trib9 elephātis uſq; ad uallū
ꝑuaſit:rupatq; mediā aciē romanoꝝ:& in ancipiti ſpe ac ꝑiculo erat:utrū in caſtra ꝑrūperet:an include-
retur a ſuis. Quē pauorē legionis ꝑiculūq; caſtroꝝ Fuluius ubi uidit. Qu. Nauiū primoreſq; alios cētu-
rionū hortat̄ ut cohortē hoſtiū ſub uallo pugnantē inuadāt ac trucidēt. In ſūmo diſcrimīe rem ueri:aut
uiam dandā iis eſſe & minore conatu:quā cōdenſam aciē irrupiſſent:in caſtra irrupturos:aut cōficiēdos
ſub uallo eſſe:nec magni certaminis fore rem paucos eſſe & a ſuis īterclūſos:& q̄ dum paucat:romanis in-
terrupta acies uideat̄:ēt ſi ſe utrūq; in hoſtē uertat:ancipiti pugna medios circūuenturā. Nauius:ubi hæc
imperatoris dicta accepit:ſecūdi haſtati ſignū adēptū ſignifero in hoſtes infert iactuꝝ in medios eos mini
tans niſi ꝓpere ſequant̄ milites:& partem capeſſant pugnæ. Ingens corpus erat. & arma honeſtabant:&
ſublatum ante ſignū cōuerterat ad ſpectaculū ciues hoſteſq;. Cæteꝝ poſteaq̄ iam ad id ſignū ꝑuenerat hi-
ſpanoꝝ:tum undiq; in eū tragulæ cōiectæ:& ꝓpe in eum unū tota acies uerſa. Sed neq; hoſtium multitu
Atrox certamen circa Capuā — do:neq; tæloꝝ uis arcere īpetum eius uiri potuit:&. M. Attilius legatus primi principis ex eadem legio-
ne ſignum inſerri in cohortē hiſpanoꝝ coegit. Et q caſtris ꝑerant. L. Pontius Licinius:&. T. Popilius le-
gatus:pro uallo acriter ꝓpugnabant:elephātoſq; trāſgrediētes in ipſa ualle cōficiūt. Quoꝝ cum corpib9
oppleta eſſet foſſa uelut aggere:aut pōte iniecto tranſitū hoſtibus dedit:ibi ꝑ ſtragem iacentium elephāto
rum atrox ædita cædes: Altera in parte caſtroꝝ iam pulſi erant campani:punicūq; ꝓſidiū & ſub ipſa por
ta Capuæ:q̄ Vulturnū fert:pugnabat̄:neq; tam armati irrūpentibus romanis reſiſtebant:quā quod por
ta baliſtis ſcorpionibuſq; inſtructa miſſilibus ꝓcul hoſtes arcebat:& ſuppſſit impetū romanorum uuln9
Atr̄. hoſtiū cæde — impatoris Apii Claudii:cui ſuos ante prima ſigna adhortāti ſub leuo humero ſummū pectus geſſa ictū
eſt. Magna tamē uis hoſtiū ante portā eſt cæſa. Cæteri trepidi in urbem cōpulſi:& Annibal poſteaquam
cohortis hiſpanoꝝ ſtragē uidit:ſummaq; ui caſtra hoſtium defendi:omiſſa oppugnatione canere ſignaꝝ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

& conuertere agmina peditum: obiecto a tergo eq̄tatu: ne hoſtis inſtaret: cœpit: legionum ardor ĩgens ad
hoſtem inſequẽdũ fuit. Sed Flaccus receptui cani iuſſit ſatis ad utrũq; ꝑfectum ratus: ut & campani: quã
haud multũ in Annibalẽ ꝓſidii eſſet: & ipſe Annibal ſentiret. Cæſa eo die: q̄ huius pugnæ auctores ſunt:
octo milia hoĩum de Annibalis exercitu: tria ex cãpanis tradũt: ſignaq; carthagineſibus quindecim adem
pta: duo deuiginti cãpanis: apud alios nequaquã tantã molem pugnæ inuenio pluſq; pauoris: quã certa
minis fui e: cum inopinato in caſtra romana numidæ hiſpaniq; cũ elephãtis irrupiſſent: elephãti ꝑ me-
dia caſtra uadentes ſtragem tabernaculoꝝ ingenti ſonitu ac fuga abrũpentiũ uincula iumentoꝝ facerent.
Fraudem quoq; ſuꝑ tumultũ adiectã ĩmiſſis: ab Annibale q̄ habuit aliquem gnaꝝ latinæ linguæ: q̄ iu-
berent cõſulum uerbis quoniã amiſſa caſtra eſſent: ꝓ ſe quemq; militum in ꝓximos mõtes fugere. ſed ea
celeriter cognita fraus: oppreſſaq; magna cæde hoſtium eſt. Elephãtos igni e caſtris exactos: hoc ultimũ:
utriq; initiũ finitũq; eſt: ante deditionẽ Capuæ ꝓlium. Mediatutitus q̄ ſummus magiſtratus apud cãpa-
nos eſt: eo ãno Seppius Leſius erat loco obſcuro tenuiq; fortuna ortus: matrẽ eius quõdã pro pupillo eo
ꝓcurãtem familiare oſtentum cũ reſpõdiſſet aruſpex ſummũ quod eſſe imperium Capuæ ꝑuentuꝝ ad eũ
pueꝝ: nihil ad eã ſpem agnoſcentẽ dixiſſe ferunt: næ tu ꝑdicas ꝑditas res cãpanoꝝ: ubi ſũmus honos ad
filium meũ ꝑueniet. Ea ludificatio ueri & ipſa in ueꝝ uertit. Nã cum fame ferroq; urgerent: nec ſpes ulla
ſupeſſet ſiſti in ſpem honoꝝ: erant honores detrectãtib⁹ Læſius quærendo deſertã ac ꝑditã a primoribus
Capuã ſummũ magiſtratuũ ultimus oĩum cãpanoꝝ cœpit. Cæteꝝ Annibal ut nec hoſtes elici amplius
ad pugnã uidit nec ꝑ caſtra eoꝝ ꝑrumpi ad Capuã poſſe: ne ſuos quoq; cõmeatus intercluderent noui cõ
ſules: abſcedere irrito incœpto: & mouere a Capua ſtatuit caſtra. Multa ſecũ: quo iam ire ꝑgeret: inde uolẽ
ti ſubiit aĩum impetus: caput ipſum belli Romã petendi. Cuius rei ſemꝑ cupitæ ꝓtermiſſam occaſionem
poſt cãnenſem pugnã & alii uulgo fremebãt: & ipſe nõ diſſimulabat: nec opinato pauore ac tumultu nõ
eſſe deſperandum aliquã partem urbis occupari poſſe. Si Roma in diſcrimine eſſet. Capuã extemplo miſ
ſuros: aut ambos imꝑatores romanos: aut alteꝝ ex iis. Qui ſi diuiſiſſent copias utrũq; infirmiorẽ factũ Præceps
aut ſibi: aut campanis benegerendæ rei fortunã daturos eſſe. Vna ea cura ãgebat: ne ubi abſceſſiſſet: extem Anniba
plo dederent campani. Numidam promptum ad omnia audenda donis ꝑlicit: ut: litteris acceptis: ſpecie lis cõſiliũ
tranſfugæ caſtra romana ĩgreſſus altera parte Capuam clam peruadat. Litteræ autem erant adhortatione
plenæ: ꝑfectionem ſuã: quæ ſalutaris illis foret: abſtracturam ad defendendã Romã ab oppugnanda Ca
pua duces: atq; exercitus romanos: ne deponerent animos tolerando paucos dies totam ſoluturos obſi-
dionem. Inde naues in flumine uulturno compræhenſas duci glaudio: quod iam ante ꝓſidii cauſa fece-
rat caſtellum: iuſſit: quarum ubi tantam copiam eſſe: ut una nocte exercitus traiici poſſet: allatum eſt ci-
bariis decem dierum præparatis deductas nocte ad fluuium legiones ante lucem traiecit. Id priuſq̄ fieret Variæ
ita futurum compertum ex tranſfugis Fuluius Flaccus ſenatui Romam cum ſcripſiſſet: uarie hominum ſniæ
animi pro cuiuſq; ingenio affecti ſunt: ut in re tam trepida: ſenatu extemplo uocato. Pu. Cornelius: cui
Aſinæ cognomen erat exercitus omneſq; duces ex tota Italia: neq; Capuæ: neq; ullius alterius rei memor
ad urbis ꝓſidium reuocabat: Fabius Maxim⁹ abſcedi a Capua terreriq; & circũagi ad nutus: commina-
tioneſq; Annibalis flagitioſum ducebat. Qui ad Cannas uictor: ire tamen ad urbem auſus non eſſet: cum
a Capua repulſum ſpem potiundæ urbis cepiſſe Romæ: Non ad Romam obſidendam: ſed ad Capuæ
liberãdam obſidionem ire Romã cum eo exercitu: q̄ ad urbem eſſet: Iouem fœdeꝝ ruptoꝝ ab Annibale
teſtem: deoſq; alios defenſuros eſſe. Has diuerſas ſñias media ſñia. P. Valerii Flacci uicit. Qui utriuſq; rei
memor imꝑatoribus: q̄ ad Capuam eſſent: ſcribendum cẽſuit. Quid ad urbem ꝓſidii eſſet: q̄tas Annibal
copias duceret: aut q̄to exercitu ad Capuam obſidendã opus eſſet: ipſos ſcire: ſi & Romã e ducibus alter
& exercitus pars mitti poſſet: ut ab reliquo: & duce: & exercitu Capua recte obſideret: inter ſe cõputarẽt
Claudius Fuluiſq;: utri obſidenda Capua utri ad ꝓhibendam obſidione patriã Romã ueniẽdum eſſet.
Hoc ſenatuſcõſulto Capuã ꝑlato. Qu. Fuluius ꝓcõſul: cui collegæ ex uulnere egrediendum Romã erat: e
tribus exercitib⁹: milite electo ad. xv. millia peditum: mille eq̄tes Vulturnũ traducit. Inde cum Annibalẽ Vide ne
latina uia ituꝝ ſatis comperiſſet: ipſe ꝑ Appiæ municipia: quæq; ꝓpter eam uiã ſunt: Sedicam orã Laui ſecundũ
num ꝓmiſit: ut cõmeatus paratos & in urbibus haberent: & ex agris de uiis in uiam ꝓferrent: ꝓſidiaq; ĩ oram ſit
urbes cõtraherent: ut ſua cuiq; reſp. in manu eſſet. Annibal: quo die Vulturnũ eſt trãſgreſſus: haud pro- legendũ
cul a flumĩe caſtra poſuit. Poſtero die ꝓter Cales ĩ agrum ſedicinum ꝑuenit: ibi diẽ unum populãdo mo
ratus: ꝑ Sueſſulã aliphanũq; & caſinatẽ agrum uia latina ducit. Sub Caſinũ biduo ſtatiua habita: & paſ
ſim populatiões factæ. Inde ꝓter Interamnẽ: Nequinumq; in fregellanum agꝝ ad Lirim fluuim uẽtum:
ubi ĩtercisum pontẽ a fregellanis morãdi itineris cã inuenit. Fuluium Vulturnus tenuerat ãnis: nauibus
ab Annibale ĩcenſis: rates ad traiiciẽdum exercitum magna inopia materiæ ægræ cõparãtem: traiecto ra
tibus exercitu: reliquum Fuluio expeditum iter nõ ꝑ urbes mõ: ſed circa uiã expoſitis benigne cõmeati-
b⁹ erat. Alacreſq; milites: alius alium: ut adderet gradum: memor ad defendẽdã ire patriã hortabant. Ro
mã fregellanus nunci⁹ diẽ nocteq; itinere cõtinuato ingentẽ attulit terrorem: tumultuoſius: quã allatum
erat: curſu hoĩum affingentium uana auditis totã urbẽ cõcitat. Ploratus mulieꝝ nõ ex priuatis ſolum do
mib⁹ exaudiebat: ſed undiq; matronæ ĩ publicũ effuſæ circa deum delubra diſcurrũt: crinib⁹ ſparſis aras
uerrẽtes; nixæ genib⁹: ſupinas manus ad cælum ac deos tendẽtes: orãteſq; ut urbem Romã e manib⁹ ho-
ſtium eriperent: matreſq; romanas: & liberos paruos ĩuiolatas ſeruarent. Senatus magiſtratib⁹ ĩ foro ꝓſti
to eſt: ſiqd cõſulere uelint. Alii accipiunt ĩperia diſceduntq; ad ſuas quiſq; officioꝝ partes. Alii offerunt ſe:

ſi quo uſus ope ſit. Præſidia in arce: in capitolio in muris: circa urbem: in mõte etiã Albano: atq; arce Tu
ſculana ponunt̃ ĩter hunc tumultum. Qu. Fuluium ꝓcoſ. ꝓfectum a Capua affert̃: cui ne minueret̃ im-
perium: ſi in urbẽ ueniſſet: decreuit ſenatus: ut. Qu. Fuluio par cum cõſulibꝰ impium e ſſet. Annibal infe-
ſtius: populato agro fregellano: pp inciſos põtes p fruſinatẽ: ferentinatẽq;: & anagninum agrum in laui-
canum uenit. Inde algido tuſculum petiit: nec receptus mœnibꝰ infra tuſculum dextrorſus gabios deſcen
dit. Inde in Pupiniã exercitu demiſſo octo millia paſſuum a Roma poſuit caſtra. Quo ꝓpius hoſtis ac
cedebat: eo maior cædes fiebat fugiẽtium: ꝓcedentibꝰ numidis pluresq; oĩum generũ atq; ætatum capie
bant̃. In hoc tumultu Fuluius Flaccus porta Capena cũ exercitu Romã ingreſſus: media urbe p Carias

Acceſſus Fuluii ad urbe

Aeſquilias cõtendit. Inde egreſſus ĩter Aeſquilinã Collinãq; portã poſuit caſtra: ædiles plebis cõmeatum
eo cõportarunt. Cõſules ſenatuſq; in caſtra uenerunt: ibi de ſumma reip. cõſultatum: placuit conſules cir
ca portas Collinam Aeſquilinãq; ponere caſtra. C. Calphurnium ꝑtorem urbanum Capitolio atq; arci
præeſſe: & ſenatum frequentẽ in foro cõtineri: ſiquid in tã ſubitis rebꝰ cõſulto opus eſſet. Inter hæc Anni

Miror Plynium ſcribere ab uno hoſte Annibale haſtã in urbem contortã

bal ad Aniẽnẽ fluuium tria millia paſſuum ab urbe caſtra admouit ibi ſtatiuis poſitis ipſe cum: duobꝰ
millibus equitum a porta Collina uſq; ad Herculis templum eſt ꝓgreſſus: atq; unde maxĩe poterat: mœ
nia ſitũq; urbis obequitans cõtemplabat̃. Id eum tam licenter: atq; ocioſe facere. Flacco indignũ uiſum
eſt. Itaq; ĩmiſit equites: ſubmouerięq; atq; ĩ caſtra redigi hoſtiũ equitatũ iuſſit. Cũ cõmiſſum ꝓlium eſſet:
cõſules trãſfugas numidarũ: qui tum in Auentino ad mille & trecentos erant: media urbe trãſire æſquili-
as iuſſerũt. Nullos aptiores inter cõualles tectaq; hortorũ: & ſepulchra: & uacuas undiq; uias ad pugnã
dum futuros rati. Quos cũ ex arce Capitolioq; diuo publico in equis decurrentes quidã uidiſſent: ca-
ptum Auentinũ cõclamauerunt. Ea tãtum res tumultum ac fugã præbuit: ut niſi caſtra punica extra ur-
bem fuiſſent: effuſura ſe oĩs multitudo pauida fuerit. Tunc in domos atq; in tecta refugiebant: uagoſq;
in uiis ſuos pro hoſtibus lapidibus tæliſq; inceſſabant nec comprimi tumultus apeririq; error poterat re
fertis itineribus agreſtium turba pecorũq;: quæ repentinus pauor in urbẽ cõpulerat. Equeſtre prælium ſe

Atẽ. uanos in urbe tumultus

cundum fuit: ſubmotiq; hoſtes ſunt: & quia multis locis comprimẽdi erant tumultus: qui temere oriebant̃.
Placuit: omnes: qui dictatores: conſules: cenſoreſue fuiſſent: cum imperio eſſe: donec receſſiſſet a muris ho
ſtis. Et diei: quod reliquũ fuit & nocte inſequenti multi temere excitati tumultus ſunt oppſſiq;. Po-
ſtero die tranſgreſſus Anienem Annibal in aciem omnes copias eduxit. Nec Flaccus conſuleſue certamẽ
detrectauere. Inſtructis utrinq; exercitibus in eius pugnæ caſum: in qua urbs Roma ꝑmium uictori eẽt
imber ingens grandine mixtus ita utrãq; aciẽ turbauit: ut uix: armis retentis: in caſtra ſeſe receperint: nul-
lius rei minore: quã hoſtium metu: & poſtero die eodem loco acies inſtructas eadẽ tẽpeſtas diremit: ubi
recepiſſent ſe in caſtra: mira ſerenitas cũ tranqlitate oriebat̃: ĩ religionẽ ea res apud pœnos uerſa ẽ: auditaq;
uox Annibalis fert̃: potiundæ ſibi urbis Romæ modo mentẽ non dari: modo fortunam. Minuere etiã

Vide ne ꝑ inde eius ſit legẽdũ & non ꝑmelius.

ꝑmelius & aliæ paruæ magnæq; res. Magna illa: quod cum ipſe mœnia urbis Romæ armatus ſederet
milites ſub uexillis in ſupplemẽtum Hiſpaniæ profectos audiuit. Parua autẽ quod p eos dies eum forte
agrũ in quo ipſe haberet caſtra ueniſſe: nihil ob id diminuto ꝑtio cognitum ex quodã captiuo eſt. Id ue-
ro adeo ſuperbũ atq; indignũ uiſum: eius ſoli: quod ipſe bello captũ poſſideret haberetq; ĩuentũ Romæ

Lucus Feroniæ

emptorem: ut extemplo uocato ꝑcone tabernas argentarias: q̃ circa forũ romanũ tunc eſſent: iuſſerit ueni
re. His motus ad Turiã fluuiũ caſtra rettulit: ſex millia paſſuũ ab urbe. Inde ad Lucũ Feroniæ ꝑgit ire tẽ
plum ea tẽpeſtate inclytũ diuitiis. Capenates aliq accolæ eius erant: primitias eo frugũ donaq; alia ꝓ co
pia portãtes multo auro argẽtoq; id exornatũ habebant. His oĩbus donis tum ſpoliatũ templũ æris acer
ui cũ rudera milites religiõe inducti iacerẽt: poſt ꝓfectionẽ Annibalis magni inuenti: huius populatio
templi haud dubia inter ſcriptores eſt. Cælius Romã euntem a Ereto diuertiſſe Annibalem tradit iterq;
eius ab Reate: Cupiliiſq;: & ab Amiterno orditur ex Cãpania in Sãnium: inde in pelignos ꝑueniſſe ꝑꝑ-
terq; oppidũ Sulmonẽ inſtituit in martianos trãſiſſe. Inde albenſi agro in marſos. Hinc Amiternũ Fo-
ruloſq; uicũ ueniſſe: neq; ibi error eſt: quod tãti exercitus ueſtigia intra tam breuis cui memoriam potue
rint cõfudi: iſſe. non ea cõſtat. Tãtum id intereſt: uenerit ne eo itinere ad urbem: an ab urbe in Cãpaniam re

Foruli ſabinorum uicus

dierit. Cæterũ nõ q̃tũ p inaciæ ad ꝑmendam obſidione Capuã romanis fuit: tantũ ad defendendam An
nibali. Nãq; & lucanos in brutium agrum: ad fretum uero ac Regiũ tanto curſu cõtendit: ut ꝓpe repen-
tino aduẽtu incautos oppreſſerit. Capua: & ſi nihilo ſegnius oppreſſa p eos dies fuerat. tamẽ aduentum
Flacci ſenſit: & admiratio orta eſt: nõ ſimul regreſſum Annibalẽ. Inde p colloqa ĩtellexerũt relictos ſe de-
ſertoſq;: & ſpem Capuæ retinẽdæ deploratam eſſe apud pœnos. Acceſſit edictũ ꝓconſulis ex ſenatuſcon-
ſulto ꝓpoſitũ uulgatũq; apud hoſtes: ut q ciuis cãpanus ante certam diẽ trãſiſſet: ſine fraude eẽt: nec ulla
facta eſt trãſitio: metu magis eos quã fide continẽte: quia maiora in defectione deliquerant: quã qbꝰ igno
ſci poſſet. Cæterũ quẽadmodũ nemo priuato cõſilio ad hoſtem tranſibat: ita nihil ſalutare in mediũ con
ſulebat̃. Nobilitas remp. deſeruerat: neq; in ſenatum cogi poterat: in magiſtratu aũt erat: qui nõ ſibi ho-

Seppiũ læſiũ ĩ elige qui mediatutitus erat Capuæ

norem adieciſſe: ſed in dignitate ſua uim ac ius magiſtratui: quẽ gerebat: dempſiſſet: iam ne in foro qdẽ
aut publico loco principũ quiſquã apparebat domibus incluſi patriæ occaſum cũ ſuo exercitio ĩ dies ex
pectabãt. Sũma curæ oĩs in Boſtarẽ Hãnonẽq; ꝓfectos ꝓſidii punici uerſa erat: ſuo non ſociorũ periculo
ſollicitos. Hi cõſcriptis ad Annibalẽ lrĩs nõ libere mõ: ſed ẽt aſpere: qbus nõ Capuã ſolũ traditã in manu
hoſtium: ſed ſe quoq; & ꝓſidium in oẽs cruciatus ꝓditos incuſabant: abiiſſe cum in brutios: uelut auertẽ
tem ſe ne Capua in oculis eius caperetur: At Hercule romanos ne oppugnatione quidem urbis Romæ

abſtrahi a Capua obſidenda potuiſſe:tãto cõſtantiorem inimicũ romanũ:quã amicũ pœnum eſſe. *Si re*-
deat Capuã:bellũq; omne eo uertat:& ſe & cãpanos paratos eruptioni fore:nõ cũ reginis:neq; tarentinis
bellũ geſturos:trãſiſſe alpes ubi romanæ legiones ſint:ibi & carthaginẽſiũ exercitus debere eſſe. *Sic* ad Cã
nas:ſic ad Thraſymenũ rem bene geſtam coeũdo:cõferendoq; cũ hoſte caſtra:fortunã tẽptando. In hanc
ſniam litteræ cõſcriptæ:numidis ꝓpoſita mercede iam ꝓfeſſis operam dant. Hi ſpecie tranſfugaꝝ:cum ad
Flaccũ in caſtra ueniſſent:ut inde tpe captato abirent:fameſq; quæ tandiu Capuæ erat:nulli nõ ꝓbabilẽ
cãm trãſitionis faceret. Mulier repente cãpana in caſtra uenit ſcortum traſſugaꝝ unius indicatq; impato-
ri romano numidã fraude cõpoſita trãſiſſe:lraſq; ad Annibalem ferre. Id unũ ex iis:q ſibi rem aperuiſſet:
arguere ſeſe paratã e e. Productus primo ſatis cõſtanter ſe mulierẽ ignorare ſimulabat:Paulatim deinde
cõuictus ueris:cũ tormẽta poſci:& parari uideret:faſſus id ita eſſe:litteræq; ꝓlatæ:& additum ẽt indicio:
quod celabat:& alios ſpecie tranſfugaꝝ numidas uagari in caſtris romanis. Hi ſupra. lxx. cõprehenſi:&
cum tranſfugis nouis mulctati uirgis:manibuſq; præciſis Capuã redigunt. Cõſpectũ tam triſte ſupplicũ Attur
aios fregit campanoꝝ:cõcurſus ad curiam populi factus:coegit Leſium ſenatum uocare:& primorib: Tranſfu-
q iamdiu publicis cõſiliis aberant:ꝓpalam minabant:niſi uenirent in ſenatũ circa domos ituros ſe:& in gaꝝ ſup-
publicũ oẽs ui extracturos eſſe. Is timor frequentẽ ſenatũ magiſtratui ꝓbuit. Ibi cum cæteri de legatis mit plicia
tendis ad impatores romanos agerent:Viuius Virius:q defectionis ab romanis auctor fuerat:interro- Viuii
gatus ſniam negat eos:q de legatis & de pace ac deditione loquant:meminiſſe ſe nec qd facturi fuerint:ſi uerba in
romanos in ptãte habuiſſent:nec qd ipſis patiendũ ſit. Quid uos:inquit:eam deditionẽ fore cenſetis:qua ſenatu
quõdam:ut aduerſus ſamnites auxiliũ impetraremus:nos noſtraq; oĩa romanis dedimus? Iam e memo
ria exceſſit:quo tempore:& in qua fortuna a populo romano defecerimus:iam quẽadmodũ in defectio
ne ꝑſidium:quod poterat emitti:p cruciatũ:& ad cõtumeliã necauerimus:quotiens in obſidentis quam
inimici eruperimus?caſtra oppugnauerimus?Annibalẽ uocauerimus ad opprimẽdos eos:Hoc qd recẽ
tiſſimũ eſt:ad oppugnandã Romã hinc eum miſerimus?Age cõtra:q illi infeſte in nos fecerint repetite:ut
ex eo:qd ſperetis:habeatis. Cum hoſtis alienigena in Italia eſſet:& Annibal hoſtis:& cũcta bello arderẽt:
omiſſis oĩbus:omiſſo ipſo Annibale:ambos cõſules & duos cõſulares exercitus ad Capuã oppugnãdã
miſerũt:alteꝝ annũ circũuallatos ĩcluſoſq; nos fame macerãt. & ipſi nobiſcũ ultima ꝑicula grauiſſimos
labores ꝑpeſſi:circa uallum ac foſſas ſæpe trucidati:& ꝓpe ad extremũ caſtris exuti. Sed omitto hæc. Ve
tus atq; uſitata res eſt in oppugnãda hoſtium urbe:labores ac pericula pati. Illud iræ atq; odii execrabilis
indicium eſt. Annibal ingẽtibus copiis peditum equitũq; caſtra oppugnauit:& ex parte cepit:tanto peri
culo nihil moti ſunt ab obſidiõe:ꝓfectus trans Vulturnũ percuſſit calenũ agrum:nihil tanta ſocioꝝ cla-
de uocati ſunt. Ad ipſam urbẽ Romã infeſta ſigna ferri iuſſit. Eam quoq; tẽpeſtatẽ ĩminẽtem ſpreuerũt.
Trãſgreſſus Anienẽ tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit. Poſtremo ad mœnia ipſa & ad portas ac-
ceſſit. Romã ſe ademptuꝝ eis niſi omitterent Capuã oſtendit & nõ omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu
ac rabie cõcitatas ſi ad cubilia & catulos eaꝝ ire ꝑgas:ad opem ſuis ferendã auertas. Roma circũſeſſa ro-
manos cõiuges liberi quoꝝ ploratus hic quoq; ꝓpe exaudiebat:aræ:foci:deoꝝ delubra:ſepulchra ma-
ioꝝ uulſa temerata:atq; uiolata a Capua nõ auerterũt:tanta auiditas ſupplicii expetendi:tanta ſanguinis
noſtri hauriendi eſt ſitis. Nec iniuria forſitan:nos quoq; idem feciſſemus:ſi data fortuna eſſet. Itaq; quã-
do aliter diis ĩmortalibus uiſum eſt cũ mortem nec recuſare qdẽ debeã:cruciatus cõtumeliaſq; quas ſpe-
rat hoſtis:dum liber:dum mei potens ſum:effugere:morte præterquã honeſta etiam leui poſſum. Non
uidebor apud Claudium:& Qu. Fuluium uictoria inſolenti ſubnixos:neq; uictus per urbem romani
triumphi ſpectaculũ trahat:ut deinde in carcerem:aut ad palũ deligatus:lacerato uirgis tergo:ceruicem ſe
curi romanæ ſubiiciã. Nec dirui incendiq; patriã uidebo:nec rapi ad ſtuprum matronas campanas uir-
gineſq;:& ingenuos pueros Albam unde ipſi oriundi erant:a fundamentis proruerunt:ne ſtirps:ne me-
moria originum ſuarum extaret:ne dum eos Capuæ parſuros credam:cui ĩfeſtiores:q Carthagini ſunt.
Itaq; quibus ueſtrum ante fato cedere:quã hæc tot tam acerba uideant:in animo eſt:iis apud me hodie
epulæ inſtructæ paratæq; ſunt:ſaciatis:uino ciboq; poculum idem:qd mihi datum fuerit:circumferet.
Ea potio corpus a cruciatu:aĩum a contumeliis aures:oculos a uidendis audiendiſq; omnibus acerbis
indigniſq;:quæ manent uictos uindicabit. Poſtea parati erunt:q magno rogo in ꝓpatulo ædium accen-
ſo corpora exanimata iniiciant. Hæc una uia & honeſta:& libera ad mortem:& ipſi uirtutem mirabun-
tur hoſtes:& Annibal fortes ſocios ſciet a ſe deſertos:ac ꝓditos eſſe. Hanc orationẽ Viuii Virri:plures au
dierunt:cum aſſenſu quam forti aĩo id quod ꝓbabant:exequi potuerunt. Maior pars ſenatus multis ſæ- Viuius ſe
pe bellis expertam populi romani clæmentiam haud diffidentes ſibi quoq; placabilem fore:legatos ad natores
dedendam romanis Capuã decreuerunt:miſeruntq;. Viuium Virriũ ſeptem & uiginti ferme ſenatores do ad exitia-
mũ ſecuti ſunt:epulatiq; cum eo:& q̃tum facere potuerant alienatis mentibus uino:ab imminentis ſenſu lem cœnã
mali uenenũ oẽs ſumpſerunt. Inde miſſo cõuiuio dextris inter ſe datis:ultimoq; cõplexu collachryman- inuitat
tes ſuum patriæq; caſum:alii:ut eodem rogo cremarentur:manſerunt:alii domos digreſſi ſunt. Impletæ
uino cibiſq; uenæ minus efficacẽ in maturanda morte uim ueneni fecerunt. Itaq; noctẽ totã plæriq; eo-
rum:& diei inſequentis partem iis cum aĩam egiſſent oẽs tamen:priuſq aperirentur hoſtibus portæ expi
rarunt. Poſtero die porta Iouis:quæ aduerſus caſtra romana erat:iuſſu ꝓcõſulis aperta eſt:ea intromiſſa
legio una:& duæ alæ cum. C. Fuluio legato. Is cũ oĩum primũ arma tælaq;:q Capuæ erãt:ad ſe cõferẽda Capitur
curaſſet cuſtodiis ad oẽs portas diſpoſitis:neq; exire:aut emitti poſſet:ꝑſidium punicũ cõpræhẽdit:ſena- Capua

tum campũ ire in caſtra ad impatores romanos iuſſit quo cũ ueniſſent:extemplo his oĩbus cathenæ in-
iectæ iuſſiq; ad quæſtores deferri. Quod auri argentiq; haberent:auri pondo.lxx.fuit:argenti tria millia
põdo:&.cc.ſenatores qnq; & uiginti Cales in cuſtodiá:duo de.xxx. Theanum miſſi quoꝝ de ſnĩa maxi
me deſcitũ ab rõanis cõſtabat. De ſupplicio cãpi ſenatus haud quaq̃ inter Fuluiũ Claudiũq; cõueniebat:
facilis ſperandæ ueniæ Claudius. Fulũi durior ſnĩa erat. Itaq; Appius Romã ad ſenatũ arbitrium eius
rei totum reiiciebat:ꝑcũctandi ẽt equũ eſſe ꝑtãtem fieri patribus:num cõmunicaſſet cõſilia cũ aliquib⁹ ſo
cioꝝ latini noĩs municipioꝝ:& num ope eoꝝ in bello forent:& municipioꝝ adiuti? Id uero minime
cõmittendũ eſſe Fuluius dicere:ut ſollicitarent̃ criminibus dubiis ſocioꝝ fidelium animi:& ſubiicerent̃
indicibus:qs neq; qd facerent:quicq̃ unq̃ penſi fuiſſet. Itaq; ſe eam q̃ſtionem oppreſſurum extĩcturũq;.

Fuluii a-
cerbitas ĩ
exigenda
de cãpa-
nis pœna

Ab hoc ſermõe cum digreſſi eſſent:& Appius:quãuis ferociter loquentem collegam nõ dubitaret:
tamẽ litteras ſup tanta re a Roma expectatuꝝ. Fuluius ne idipſum impedimentũ incœpto foret:dimit-
tens prætorium tribunis militũ ac præfectis ſocioꝝ imperauit:ut in duobus millibus equitum delectis
denunciarent:ut ad tertiã buccinam præſto eſſent.cum hoc equitatu nocte Theanum ꝓfectus prima luce
portam intrauit:atq; in foꝝ ꝓrexit:cõcurſuq; ad primũ eqtum ingreſſum facto:magiſtratũ ſidicinum ci
tari iuſſit:imꝑauitq;:ut ꝓduceret cãpanos:quos in cuſtodia haberet. Producti oẽs:uirgiſq; cæſi:ac ſecuri
ꝑcuſſi. Inde citato equo Cales ꝑcurrit:ubi cũ in tribunali cõſedíſſet:ꝓductiq; cãpani deligarent̃ ad palũ
eques citus ab Roma uenit:literaſq; a.C.Calphurnio Po.q; Ro. Fuluio tradidit. Murmur a tribunali
totam cõcionẽ ꝑuaſit:deferri rem integram ad patres de cãpanis & Fuluius id ita eſſe ratus:acceptas litte
ras:neq; reſolutas cũ in gremio repoſuiſſet:ꝑconi imperauit:ut lictorẽ lege agere iuberet. Ita quoq; de iis
qui Calibus erant ſumptũ ſuppliciũ:tum literæ lectæ:ſenatuſq; cõſultum ſerũ ad impediendã rem actã
quæ ſũma ope approperata erat:ne ĩpediri poſſet. Cõſurgentẽ iam Fuluium Taurea Iubellius cãpanus
ꝑ mediã uadẽs urbẽ:turbãq; noĩe inclamauit:& cũ mirabũdus qdnam ſeſe uellet: inquireret reſidens
Flaccus:me quoq; inquit iube occidi:ut gloriari poſſis multo fortiorẽ quã ipſe es:uiꝝ abs te occiſum eſ
ſe. Cum Flaccus negaret ꝓfecto ſatis cõpotem eſſe mentis:mõ ꝓhiberi etiam ſe:ſi id uellet. S.C. diceret:
tum Iubellius quando qdem:inquit:capta patria ꝓpinquis:amiciſq; amiſſis:cum ipſe manu mea cõiu-
gem:liberoſq; interfecerim neqd indigni paterentur:mihi ne mortis qdem copia eadem eſt:quæ his ciui
bus meis petat̃ a uirtute inuiſæ huius uitæ uindicta:atq; ita gladio.quæ ueſte texerat:ꝑ aduerſum pe-
ctus tranſfixus ante pedes imperatoris ꝓcubuit moribũdus. Quia & quod ad ſupplicium attinet campa
noꝝ:& plæraq; alia de Flacci unius ſententia acta erant:mortuũ Appium Claudiũ ſub deditionem Ca-
puæ quidam tradũt:hunc quoq; ipſum Tauream neq; ſua ſpõte ueuiſſe Cales:neq; ſua manu interfectũ
ſed cum inter cæteros ad palum deligatus quia parum inter ſtrepitus exaudiri poſſent:quæ uociferaban
tur ſilentium fieri Flaccum iuſſiſſet:tum Taureã illam:quæ ante memorata ſunt:dixiſſe uiꝝ fortiſſimũ
a nequaquã pari ad uirtutẽ occidi. Sub hæc dicta iuſſu ꝓconſulis præconem ita ꝓnunciaſſe lictor uiro
forti adde uirgas:& in eum primũ lege age. Lectum quoq; ſenatuſcõſultum priuſq̃ ſecuri feriret:quidam
auctores ſunt:ſed quia aſcriptum in ſenatuſcõſulto fuerat:ſi ei uideretur:integram rem ad ſenatum reiice-
ret:interꝑtatum eſſe quid magis e rep.duceret æſtimationẽ ſibi permiſſam Capuam a Calibus reditũ
eſt. Attellaq; & Galatia in deditionem acceptæ:ibi quoq; in eos:q capita rei erant:aĩaduerſum eſt. Ita ad
lxx.principes ſenatus interfecti trecenti ferme nobiles campani in carcerem cõditi. Alii per ſociorum la-
tini nominis urbes in cuſtodias dati:uariis caſibus interierunt. Multitudo alia ciuium campanorum ue
nundata:de urbe agroq; reliqua cõſultatio fuit. Quibuſdam delendam cenſentibus urbem præualidam:
ꝓpinquã inimicam. Cæterum præſens utilitas uicit. Nam ꝓpter agrum:quem omni fertilitate terræ ſa-
tis conſtabat primũ in Italia eſſe urbs ſeruata eſt:ut eſſet aliqua aratoꝝ ſedes:urbi frequentandæ multitu-
do incolarum:libertinorũq;:& inſtitoꝝ:opificũq; retẽta:ager omnis & tecta publica populi romani fa
cta:Cæteꝝ habitari tantũ tanq̃ urbem Capuam frequentariq; placuit:corpus nullũ ciuitatis:nec ſenatũ:
nec plebis conſilium:nec magiſtratus eſſe:ſine conſilio publico:ſine imperio multitudinẽ nullius rei in-
ter ſe ſociam ad conſenſum inhabilem fore præfectum ad oĩa iura reddenda ab Roma quot annis miſſu
ros. Ita ad Capuã res cõpoſitæ conſilio ab omni parte laudabili:ſeuere:& celeriter ĩ maxime noxios aĩad
uerſum:multitudo ciuiũ diſſipata in nullam ſpem reditus. Non ſæuitum incendiis:ruiniſq; in tecta in
noxia:muroſq; & cum emolumẽto quæſita etiam apud ſocios lenitatis ſpecies incolumitate urbis nobi-
liſſimæ opulentiſſimæq;. Cuius ruinis oĩs campania oẽs:qui Campaniam circa accolunt:populi inge-
muiſſent:confeſſio expreſſa hoſti q̃ta uis in romanis ad expetendas pœnas ab infidelibus ſociis: & quã
nihil in Annibale auxilii eſſet ad receptos in fidem tuendos. Romani proconſules perfuncti:qđ ad Ca-
puam attinebat:cura. C. Neroni ex iis duabus legionibus:quas ad Capuam habuerant:ſex millia pedi-
tum & trecentos equites:quos ipſe legiſſet:& ſocium latini noĩs peditũ numeꝝ parem:& octingẽtos eq-
tes decernunt. Quẽ exercitum Puteolis in naues impoſitũ. Nero in Hiſpaniam tranſportauit. Cũ Tarra-
conem nauibus ueniſſet:expoſitiſq; ibi copiis:& nauibus ſubductis ſocios quoq; nauales multitudinis
augendæ cauſa armaſſet ꝓfectus ad Iberum flumen exercitum a.T. Fonteio:& martio accepit. Inde per-
gis ad hoſtes ire Aſdrubal Amilcaris ad lapides atros caſtra habebat in auſitanis. Is locus ẽ ĩter oppida
Iliturgim:& Mẽtiſam. Huius ſaltus fauces Nero occupauit. Aſdrubal:ne in arcto res:eſſet caduceatorẽ
miſit:qui ꝓmitteret:ſi inde miſſus foret:ſe oẽm exercitum ex Hiſpania deportatuꝝ. Quam rem cũ læto
aĩo romanus accepiſſet:diem poſteꝝ Aſdrubal colloquio petiit:ut romani leges conſcriberẽt de traden-

Vide ne
apprope
rata poti⁹
ſit legẽdũ
aut ſim-
pliciter ꝓ
perata

Atella &
Galatia
receptæ
Cãpani
uenditi

Aſdrubal
Neronẽ
ludificat̃

dis arcibus urbium: dieq; ſtatuenda: ad quã præſidia deducerent. ſuaſq; omnia ſine fraude pœne deportarent. Quod ubi impetrauit: extẽplo primis tenebris: atq; inde tota nocte: quod grauiſſimum exercitus erat. Aſdrubal: quacũq; poſſet: euadere e ſaltu iuſſit. Data ſedulo opera eſt: ne multi e nocte exirent: ut ipſa paucitas tum ad hoſtem ſilentio fallendum aptior: tum ad euadendum per artas ſemitas: ac difficiles eẽt. uentum inſequenti die ad colloquium ẽ: ſed loquẽdo plura: ſcribendoq; dedita opa quæ in rem nõ eſſent die cõſumpto in poſterũ dilatum eſt. Addita inſequens nox ſpatiũ dedit & alios emittẽdi: nec poſtero die res finem inuenit. Ita aliquot dies diſceptando palã de legibus: noctesq; emittendis clam e caſtris carthaginenſibus abſumptæ: & poſteaquã maior pars emiſſa exercit⁹ erat: iam ne iis quidẽ: quæ ultro dicta erãt: ſtabatur: minuſq; ac minus cũ timore: ſimul fide decreſcente cõueniebat. Iam ferme pedeſtres omnes copiæ euaſerant e ſaltu: cum prima luce denſa nebula ſaltum omnẽ: cãpoſq; circa intexuit. Quod ubi ſenſit Aſdrubal: mittit ad Neronẽ: qui in poſterũ diem colloquiũ differat. Illũ diem religioſum Carthaginenſibus ad agendum quicquã rei eẽ: ne tum quidẽ ſuſpecta fraus: Cum data eſſet uenia eius diei: extemplo Aſdrubal cũ equitatu: elaphantiſq; caſtris egreſſus ſine ullo tumultu ĩ tutũ euaſit. Hora ferme quarta depulſa ſole nebula aperuit diem: uacuaq; hoſtium caſtra cõſpexerunt romani. Tum demũ Claudius punicam fraudem agnoſcens: ut ſe dolo captũ ſenſit: ꝓficiſcentẽ inſtitit ſequi: paratus cõfligere acie: ſed hoſtis detrectabat pugnã leuia tamẽ prælia inter extremũ punicũ agmẽ: præcurſoreſq; romanorũ fiebant. Inter hæc Hiſpaniæ populi: nec qui poſt cladẽ acceptã defecerant: redibant ad romãos: nec ulli noui deficiebãt: & Romæ ſenatui populoq; poſt receptã Capuam nõ Italiæ iam maior: quã Hiſpaniæ cura erat: exercitũ augeri: & imperatorẽ mitti placebat. Nec tamẽ: quẽ mitterẽt: ſatis conſtabat: quoniã illuc ubi duo ſummi imperatores intra dies. xxx. cecidiſſent: qui in locũ duorum ſuccederet: extraordinaria cura deligẽdus eſſet: Cum alii aliũ nominarent: poſtremũ eo decurſum ẽ: ut populus ꝓconſuli creando in Hiſpaniã comitia haberet: dieq; comitiis cõſules edixerunt: Primo expectauerant: ut q ſe tanto ĩperio dignos crederent: noĩa ꝓfiterent. Quæ ut deſtituta expectatio ẽ: redintegratus luctus acceptæ cladis: deſideriũq; ĩperatorũ amiſſorũ. Mœſta itaq; ciuitas ꝓpe inops cõſilii comitiorũ die tamẽ in cãpũ deſcendit: atq; in magiſtrat⁹ uerſi: circũſpectãt ora principũ aliorũq; alios intuẽtiũ: fremũtq; adeo ꝑditas res deſperatũq; de rep. eſſe: ut nemo audeat in Hiſpaniã ĩperiũ accipere. Cum ſubito. P. Cornelius illius qui ĩ Hiſpania ceciderat filius: quattuor & ferme uiginti annos natus: ꝓfeſſus ſe petere in ſuperiore: unde cõſpici poſſet: loco cõſtitit. In quẽ: poſteaquã omniũ ora cõuerſa ſunt. clamore ac fauore extẽplo ominati ſunt felix fauſtũq; ĩperium. Iuſſi deinde inire cõſiſum ſuffragiũ ad unum oẽs nõ centuriæ modo: ſed ẽt homines. P. Scipioni imperiũ eẽ in Hiſpaniã iuſſerunt. Cæterũ poſt rem actam: ut iam reſederat ĩpetus animorũ ardorq;: ſilentium ſubito ortũ: & tacita cogitatio quidã egiſſent noui: quod fauor plus ualuiſſet: quã ratio ætatis: maxime pœnitebat: quidã ẽt fortunã domus horrabãt: nomẽq; ex funeſtis duabus familiis ĩ eaſq; ꝓuincias: ubi ſepulchra patris patruiq; res gerendæ eſſent ꝓficiſcentis. Quod ubi ab re tanto impetu acta ſolicitudinem curãq; hominũ auertit: aduocata cõtione: ita de ætate ſua ĩperioq; mãdato & bello: quod gerẽdum eſſet: magno elatoq; animo diſſeruit: ut ardorẽ eum qui reſederat: excitaret rurſus: ĩnouaretq; & ĩpleret homines certioris ſpei: quã quãtum fides ꝓmiſſi humani: aut ratio ex fiducia rerũ ſubire ſolet. Fuit. n. Scipio nõ ueris tantũ uirtutibus mirabilis: ſed arte quoq; quadã ab iuuenta in oſtentatione earũ cõpoſitus: pleraq; apud multitudinẽ aut per nocturnas uiſa ſpecies: ut uelut diuinitus mente monita agens: ſiue & ipſi capti quadam ſuperſtitione animi: ſiue ut ĩperia cõſiliaq; uelut ſorte oraculi miſſa ſint: nec cunctatiõe aſſequerentur. Ad hæc iam inde ab initio præparãs animos: ex quo togam uirilẽ ſumpſit: nullo die prius ullam publicã priuatãq; rem egit: quã in Capitolium iret: ingreſſuſq; ædem cõſederet: & plerũq; tempus ſolus in ſecretũ ibi tereret: hic mos per omnẽ uitã ſeruabatur: ſeu cõſulto: ſeu temere uulgatæ opinioni fidem apud quoſdam fecit: ut ſtirpis cũ diuinæ uirum eẽ: retulit famam in Alexandro Magno prius uulgatam & uanitate: & fabula parẽ: anguis immanis cõcubitu conceptum: & in cubiculo matris eius perſæpe uiſam prodigii eius ſpeciẽ: interuentuq; hominũ euolutam repẽte: atq; ex oculis elapſam: his miraculis nũquam ab ipſo illuſa fides ẽ: qui potius aucta arte quadã: nec abnuẽdi tale quicquã: nec palam affirmãdi. Multa alia eiuſdẽ generis alia: uera alia aſſimulata admirationes humanæ in eo iuuene exceſſerant modũ: quibus fræta tũc ciuitas ætati haud quaquã maturæ tantã molẽ rerũ: tantũq; ĩperiũ ꝓmiſit. Ad eas copias: quas ex uetere exercitu hiſpania habebat: quæq; a Puteolis cũ. C. Nerone traiectæ erant. decẽ milia peditũ: & mille eqtes addunť. &. M. Iunius Syllanus ꝓprætor: adiutor ad res gerendas datus eſt. Ita cum. xxx. nauiũ claſſe. Omnes autẽ quinqueremes erant Hoſtiis tyberinis profectus præter oram tuſci maris alpes: atq; gallicũ ſinum: & deinde pyrenei circũuectus ꝓmontoriũ: emporiis: urbe græca oriundi: & ipſi a Phocea ſunt: copias expoſuit. Inde ſequi nauibus iuſſis Tarraconẽ pedibus ꝓfectus cõuentum omniũ ſociorũ: etenim legationes ad famã aduentus eius ex omni ſe ꝓuincia effuderãt: habuit: naues ibi ſubduci iubet: remiſſis quattuor triremibus maſſilienſium: q officii cauſa a domo proſecutæ fuerant. Reſponſa inde legationibus ſuſpenſis ueritate tot caſuũ dare cœpit. Ita elato ab ingẽti uirtutum ſuarum fiducia animo: ut nullũ ferox uerbũ excideret: ingenſq; oĩbus: quæ diceret: ineſſet tum maieſtas: tũ fides. Profectus a Tarracone & ciuitates ſociorũ: & hyberna exercitus adiit: collaudauitq; milites quod duabus tantis cladibus deinceps icti ꝓuincia obtinuiſſent: nec fructum ſecũdarũ rer̃ ſentire hoſtis paſſi: omni cis Iberũ agros eos arguiſſent: ſocioſq; cum fide tutati eſſent. Martium ſecũ habeat cum tanto honore: ut facile appareret: nihil minus eũ uereri: quam ne quis obſtaret gloriæ ſuæ. Succeſſit inde Syllan⁹

Scipioni ãte legitimã ætatẽ ĩperium ſuffragio populi ẽ ĩ hiſpaniam q̃ſitũ

Vide gæl ii ũ & Plinium

Att. in dolem in Scipione

Neroni & ĩ hyberna noui milites deducti. Scipio oībus q adeunda agēdaꝗ erant: mature aditis peractiſ
ꝗ Tarraconem cōceſſit. Nihilo minor fama apud hoſtes Scipionis erat: quā apud ciues ſocioſꝗ: & di
uinatio quædā futuri: quo minus ratio timoris reddi poterat: eo opportune maiorē inferens metum. In
hyberna diuerſi cōceſſerunt. Aſdrubal Hiſgonis uſꝗ ad Oceanū: & gades: Mago in mediterranea maxie
ſupra caſtulonenſem ſaltũ: Aſdrubal amilcaris filius ꝓximus Ibero circa Saguntum hybe nauit. Aeſtatis
eius tpe extremo: quo capta ē Capua: & Scipio in Hiſpaniā uenit: punica claſſis ex Sicilia Tarentū accita
ad arcendos cōmeatus p̄ſidii romani: quod in arce Tarentina erat: clauſerat qdē oīs ad arcē amari aditus:
ſed aſſidendo diutius: arctiorē annonā ſociis: quā hoſti faciebat: nō. n. tantū ſubuehi oppidanis ꝑ pacata
littora: apertoſꝗ portus p̄ſidio nauiū punicarū poterat: quātū frumēti claſſis ipſa turba nauali mixta ex
omni genere hominū abſumebat: ut arcis p̄ſidiū ēt ſine inuecto: quia ibi pauci erāt: ex ante præparato ſu
ſtentari poſſet: claſſiꝗ & tarentinis ne inuectum quidē ſufficeret. Tandē maiore gratia: quā uenerat claſ
ſis: dimiſſa ē. Annona haud multū laxauerat: quia remoto maritimo p̄ſidio: ſubuehi frumentū nō pote
rat. Eiuſdē æſtatis exitu. M. Marcellus ex Sicilia ꝓuincia cū ad urbē ueniſſet: a. C. Calphurnio p̄tore ſe
natus ei ad ædem Bellonæ datus ē: ibi cū de rebus a ſe geſtis diſſeruiſſet: queſt⁹ leniter nō ſuā magis: quā
militum uicē: quod ꝓuincia cōfecta: exercitū deportare nō licuiſſet: poſtulauit: ut triumphanti urbē ini
re liceret: id nō impetrauit: cū multis uerbis actum eēt: utrū minus cōueniret: cuius noīe abſentis ob res ꝓ

Marcello triūphus d. negat̄

ſpere ductu eius geſtas ſupplicatio decreta foret: & diis ĩmortalibus habitus honos: ei p̄ſenti negare triū
phum: anteꝗ̄ tradere exercitū ſucceſſori iuſſiſſent: quod niſi manēte in ꝓuincia bello decerneret̄: eū quaſi
de bello triūphare: cū exercitus teſtis meriti: atꝗ ĩmeriti triumphi abeſſet. Medium uiſum: ut urbē ouans
iniret. Tribuni plebis ex auctoritate ſenatus ad populū tulerunt ut. M. Marcello: quo die urbem ouans
iniret: imperiū eſſet: pridie quā urbem iniret: in monte Albano triūphauit. Inde ouans multā præ ſe præ

Marcell⁹ ĩ albano monte triumphat. Marcelli ouatio

dam in urbē intulit: cū ſimulacro captarum Syracuſarū catapultæ: baliſtæꝗ: & alia oīa inſtrumenta belli
lata: & pacis diuturnæ regiæꝗ opulentiæ ornamēta: argēti æriſꝗ fabrefacta uaſa: & alia ſupellex: p̄tioſa
ꝗ ueſtis: & multa nobilia ſigna: qb⁹ iter primas græciæ urbes Syracuſæ ornatæ fuerant: Punicæ quoꝗ
uictoriæ ſignū octo ducti elephanti: & nō minimū fuit ſpectaculū: cū coronis aureis p̄cedentes Soſis Sy
racuſanus & Mericus hiſpanus: quorū altero duce nocturno ſyracuſas ĩtroitū erat: alter Naſſum quodꝗ
ibi p̄ſidii erat: ꝓdiderat. his ambobus ciuitas data: & quingēna iugera agri ſolidi in agro Syracuſano: q
aut regius aut hoſtiū. Po. Ro. fuiſſet: & ædes Syracuſis: cuius uellet eoꝝ: ĩ quos belli iure animaduerſum
eēt. Merico uero hiſpaniſꝗ: qui cū ea tranſierāt: urbs agerꝗ in Sicilia: ex iis: qui a Po. Ro. defeciſſent iuſ
ſa dari: id. M. Cornelio mandatū: ut ubi ei uideret̄: urbē agrūꝗ eis aſſignaret. In eodē agro Belligeni: per
quē illectus ad tranſitionē Mericus erat. cccc. iugera agri decreta. Poſt ꝓfectionē ex Sicilia Marcelli puni
ca claſſis octo milia peditū: tria numidarū equitū expoſuit: ad eos Murgentiæ deſciuerunt terræ ſecutæ de
fectionē catū Hybla & Macella ſunt: & ignobiliores q̄dam aliæ: & numidæ p̄fecto Mutine uagi ꝑ totā
Siciliā ſociorū Po. Ro. agros urebant: ſup hoc exercitus romanus iratus: partim quod cū ĩperatore non
deuectus ex ꝓuincia eēt: partim: quod in oppidis hybernare uetiti erant: ſegni fungebat̄ militia: magiſꝗ
eius auctor ad ſeditionē: quā aīus deerat. Inter has difficultates. M. Corneli⁹ p̄tor & militū aīos nunc cō
ſolando: nunc caſtigando ſedauit: & ciuitates oēs: quæ defecerant: ĩ deditionē redegit: atꝗ ex his Murgā
tiā hiſpanis: quibus urbs agerꝗ debebat̄: ex. S. C. attribuit. Conſules cū ambo Appuliā ꝓuīciam habe
rent: minuſꝗ iam terroris a pœnis & Annibale eēt: ſortiri iuſſi Appuliā: Macedoniāꝗ ꝓuincias: Suppli
cio Macedonia euenit: iſꝗ Leuino ſucceſſit. Fului⁹ Romā comitiorū cā acceſſit⁹ cū comitia cōſulibus ro

Atſ. exēplū publicæ charitatis ĩ. T. Manlio

gandis haberet: prærogatiua cēturia iuniorū declarauit. T. Manlium Torquatū &. T. Octaciliū. Manli
us: qui præſens erat: gratulādi cā turba coiret nec dubius eſſet conſenſus populi: magna circūfuſus turba
ad tribunal cōſulis uenit: petitꝗ: ut pauca ſua uerba audiret: cēturiāꝗ: quæ tuliſſet ſuffragium: reuocari
iuberet. Erectis oībus expectatione quid nā poſtulaturus eēt: oculorū ualitudinē excuſauit. Impudētem
& gubernatorē & imperatorem eē: qui cū alienis oculis ei omnia agenda ſint: poſtulet ſibi aliorum capi
ta: ac fortunas cōmitti: ꝓinde: ſi uideretur: & redire in ſuffragium centuriam iuniorum iuberet & memi
niſſe in conſulibus creandis belli: quod in Italia ſit temporumꝗ reipu. uix dum requieſcere ſe in auris a
ſtrepitu & tumultu hoſtili quo paucos ante menſes aſſederint prope mœnia romana. Poſt hæc cum cētu
ria frequens ſucclamaſſet: nihil ſe mutare ſententiæ: eoſdemꝗ conſules dictaturos eē: tū Torquatus: Neꝗ
ego ueſtros: inquit: mors conſul ferre potero: neꝗ uos imperium meum redite in ſuffragium: & cogita
te Bellum punicum in Italia: & hoſtium ducem Annibalem eſſe. Tum centuria & auctoritate mota uiri:
& admirantium circa fremitu petit a cōſule: ut centuriam ſeniorum citaret. Velle ſeſe cum maioribus na
tu colloqui: & ex auctoritate eorum conſules dicere. Citatis centuriæ ſenioribus datum ſecreto in ouili

Ouile. M. Marcellus. M. Valerius leuinus cōſ.

cum his colloquendi tempus. Seniores de tribus conſulendum dixerunt eſſe. Duobus iam plenis hono
rum. Q. Fabio &. M. Marcello: & ſi utiꝗ nouum aliquem aduerſus pœnos conſulem creari uellent.
M. Valeriū Leuinum egregie aduerſus Philippum regē res geſſiſſe terra mariꝗ. Itaꝗ de tribus cōſultatio
ne data: ſenioribus dimiſſis: iuniores ſuffragiū ineunt. M. Marcellū Claudiū fulgentē tum Sicilia domi
ta: &. M. Valeriū abſentes cōſules dixerunt: auctoritatē prærogatiuæ oēs centuriæ ſecutæ ſunt. Eludant
nunc antiqua admirātes: nō equidē: ſiqua ſit ſapientium ciuitas: quam docti fingunt magis: quam no
runt: aut principes grauiores: temperatioreſꝗ a cupidine imperii aut multitudinē melius moratam cen
ſeant fieri poſſe. Centuriam uero iunioꝝ ſeniores cōſulere uoluiſſe: qbus imperii ſuffragium mandaret

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nix ut uериſimile ſit:parentũ quoq; hoc ſæculo uilis leuiſq; apud liberos auctoritas fecit. Prætoria ĩde comitia habita. P. Manlius Valens:&. L. Manlius Acidinus:&. C. Lectorius:&. L. Cincius Alment⁹ creati ſunt. Forte ita incidit:ut comitiis pfectis:nunciaretur. T. Octaciliũ quem. T. Manlio:omnis ni interpelatus ordo comitiorum eſſet:collegam abſentẽ daturus fuiſſe uidebatur populus:mortuũ ĩ Sicilia eẽ.

Ludi Appollinares & priore anno ut fuerunt:& eo anno fierent:repente Calphurnio prætori ſenatus decreuit:ut in ppetuũ uouerent. Eodẽ anno ꝓdigia aliquot uiſa. In æde cõcordiæ Victoria q̃ in culmine erat:fulmĩe icta decuſſaq; ad uictorias:quæ ĩ arce fixa erãt:hã ſit:neq; inde ꝓcidit:& Anagnia & Fregellis nũciatum ẽ murũ portaſq; de cælo igne tactas. Et ĩ foro ſubuertano ſanguinis riuos p diẽ totum fluxiſſe: & ereti lapidibus pluiſſe:& Reatæ mulã peperiſſe. Ea ꝓdigia hoſtiis maioribus ꝓcurata ſunt. & obſecratio in unum diẽ populo ĩdicta & nouẽdiale ſacrum:ſacerdotes publici aliquãti eo anno mortui ſunt:nouiq; ſuffecti. In locũ. M. Aemylii Numidæ decẽuiri ſacroꝝ Aemylius Lepidus. In locũ. M. Põponii Mathonis põtificis Luiui⁹. In locũ. Sp. Caruilli Maximi auguris. M. Seruilius. T. Octacilii⁹ Craſſus põtifex:qa exacto anno mortu⁹ erat:iõ noïatio in locum eius nõ ẽ facta. C. Clãdius Flamẽdialis:qd extra pperã dederat Flaminio abiit. per idẽ tps. M. Valerius Leuinus:tẽptatis pri⁹ p ſecreta colloquia pricipiũ aĩ:ad ĩdictum ante ad idipſum cõcilium ætoloꝝ claſſe expedita uenit. Vbi cum Syracuſas Capuãq; captas ĩ fidẽ ĩ Italiaq; reꝝ ſecundaꝝ ſucceſſum oſtẽtaſſet:adieciſſet: iã inde a maioribus traditum morẽ romanis colendi ſocios:ex qbus alios ĩ ciuitatẽm atq; æquũ ſecũ ius accepiſſent alios in ea fortuna haberent:ut ſocii eſſe:quã ciues mallent. Aetolos eo ĩ maiore futuros honore:qd gentiũ tranſmarinaꝝ in amicitiã primi ueniſſent. Philippũ eis & macedonas graues accolas eẽ:quoꝝ ſe uim:ac ſpiritus fregiſſe:uigorẽ ẽt eo redactũ eẽ:ut nõ his mõ urbibus:quas p uim ademiſſet ætolis:excedãt:ſed ipſam Macedoniã ĩfeſtã habeant:& acarnanes quos ægre ferrẽt. Aetolia corpore ſuo direptos reſtituꝝ ſe in antiquã formulã iuris ac ditiõis eoꝝ. Hæc dicta ꝓmiſſaq; a romano ĩperatore Scopas:q tum prætor gẽtis erat:& Dorimachus pricеps ætoloꝝ affirmauerunt auctoritatẽ ſuã minore cũ uerecundia:& maiore cũ fide uim maieſtatẽq; Po. Ro. extollẽtes:maxime tamẽ ſpes potiũdæ mouebat Acarnaniæ. Igitur conſcriptæ cõditiones:quibus in amicitiã ſocietatẽq; Po. Ro. uenirent:aditũq; ut ſi placeret:uellentq; eodem iure amicitiæ:ælei:lacedæmoniiq;:& Attalus:& Pleuratus:& Scerdiledus eẽnt. Aſiæ Attalus:hi thracũ & illyricoꝝ reges. Bellũ ut extẽplo ætoli cũ Philippo terra gererẽt. Nauib⁹ ne minus. xx. qnqueremibus adiuuarent Romanos urbiũ Corcyra tenus ab ætolia incipiẽte ſolũ:tectaq;:& muri cũ agris ætolorum: alia oĩs præda Po. Ro. eẽnt. Darentq; operã romani:ut acarnaniã ætoli haberent. Si ætoli pacẽ cum Philippo facerẽt fœderi aſcriberẽt:ita ratã eoꝝ pacẽ:ſi Philipp⁹ arma a romãis ſociiſq;:qq; eoꝝ ditiões eẽnt: abſtinuiſſent:Itẽ:ſi Po. Ro. fœdere iungerẽt regi:ut cauerẽt:ne ius ei bellũ inferendi ætolis ſociiſq; eo eẽt. Hæc cõuenerunt:cõſcriptaq; bienio poſt olympiæ ab ætolis ĩ Capitolio ab romanis:ut teſtata ſacris monimẽtis eſſent:ſunt poſita. Moræ cã fuerãt retẽti Romæ diutius legati ætoloꝝ:nec tamẽ ĩpedimento id rebus gerendis fuit:& ætoli extẽplo mouerunt aduerſus Philippũ bellũ:& Leuinus Zacynthũ parua ĩſula ẽt ꝓpinqua Aetoliæ:urbẽ unã eodẽ:quo ipſa ẽ noĩe:habet:eam præter arcẽ excepit:& Oeniadas Naxũq; acarnanum captas ætolis cõtribuit. Philippũ quod ſatis ĩplicatũ bello finitimo rat⁹ ne Italiã pœnoſq; & pacta cũ Annibale poſſet reſpicere:Corcyram ipſe ſe recepit:Philippo ætoloꝝ defectio pellæ hybernãti allata eſt. Itaq; quia primo uere moturus exercitũ in Græciam erat:Illyricos finitimaſq; ei urbes alterno metu quietas:ut Macedoniã haberet:expeditionem ſubitã in oricinoꝝ atq; appoloniatum fines fecit agroſq; appoloniatas cũ magno terrore:ac pauore cõpulit intra muros:uaſtatis ꝓximis Illyricis in Pelagoniã eadẽ celeritate uertit iter. Inde dardanoꝝ urbẽ ſitã in macedoniã tranſitum dardanis facturã cepit. His raptim acti:memor ætolici iunctiq; cum eo romani belli:per Pelagoniã:& Hympheũ:& Boetiam in Theſſaliam deſcendit ad bellũ ſecum aduerſus ætolos capeſſendũ:Incitari poſſe homines credebat:& relicto ad fauces Theſſaliæ perſeo cũ quattuor millibus armatorũ ad arcendos aditu ætolos:ipſe priuſquã maioribus occuparetur rebus:in Macedoniã atq; in Thraciã exercitũ ac medos eduxit:Incurrere ea gens in Macedoniã ſolita erat:ubi regem occupatũ externo bello ac ſine præſidio eſſe regnum ſenſiſſet. Aphragandas igitur uaſtare agros:& urbẽ lampharniam caput:arcemq; medicæ oppugnare cœpit. Scopas ubi profectum in Thraciam regem:occupatumq; ibi bello audiuit:armata omni iuuentute ætolorum:bellum inferre Acarnaniæ parat. Aduerſus quod ſe acarnanum gens:& uiribus impar:& iã mœnia Oeniados Naxumq; amiſſa cernẽs:romanaq; inſuper arma ingruere. Ira magis inſtruit quã cõſilio bellum coniugibus liberiſq; & ſenioribus ſupra. lx. annos in ꝓpinquam Epirum miſſus:a. xxv. ad. lx. annos cõiurant:niſi uictores ſe nõ redituros. Qui uictus acie exceſſiſſent:eũ nequis urbe tecto. menſa lare reciperet. Diram execrationem in populares obteſtationemq;:quã ſanctiſſimã potuerunt: aduerſus hoſpites cõpoſuerunt:præcatiq; ſimul epirotas ſunt:ut qui ſuoꝝ in accie occidiſſent:eos uno tumulo cõtegerẽt adhiberentq; humatis titulum. Hic ſiti ſunt acarnanes:qui aduerſus uim atq; iniuriã ætoloꝝ ꝓ patria pugnantes morẽ oppecierunt. Per hæc incitatis animis caſtra extremis finibus ſuis obuiam hoſti poſuerunt. Nunciis ad Philippũ miſſis:quãto res in diſcrimine eſſet omittere Philippum id quod in manibus erat:coegerunt bellũ. Iampharma per deditionem recepta & ꝓſpero alio ſucceſſu reꝝ ætolorum impetum tradauerat primo cõiurationis fama acarnaniæ: deinde auditus Philippi aduentus regredi etiam in ĩtimos coegit fines. Nec Philippus:q̃q̃ ne opprimerentur acarnanes:itinerib⁹ magnis ierat:ultra Clinem eſt ꝓgreſſus. Inde cum audiſſet reditum ætoloꝝ ex acarnania:& ipſe Pellã rediit. Leuin⁹ ueris principio a

Subertanos Plinius ĩ ethruria ponit Ptolomeus

Aetolicũ Ro. fœdus faciũt

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Corcyra profectus nauibus: ſupato Leucate ꝓmontorio: cum ueniſſet Naupactum: Anticyrā īde ſe peti-
Anticyra turū edixit: ut præſto ibi Scopas ætoliq; eſſent. Sita Anticyra eſt in Locride: leua pte ſinū corinthiacū in-
trātibus breuis terræ: eo breuis nauigatio a Naupacto eſt: tertio ferme poſt die utrinq; oppugnari cœpta
eſt. Grauior a mari oppugnatio erat: qa & tormēta: machinæq; oīs generis ī nauibus erāt: & nauibus ro-
mani īde oppugnabāt: Itaq; ītra paucos dies recepta urbs p deditionē ætolis tradit̃: præda ex Naupacto
romanis ceſſit. Leuino litteræ redditæ: cōſulem cū abſentē declaratū: & ſucceſſorē uenire. P. Supliciū. Cæ-
terū diuturno ibi morbo implicitus ſerius ſpe oīum uenit Romā. M. Marcellus cū idibus Martiis cōſu-
latū iniſſet, ſenatū eo die moris modo cauſa habuit: ꝓfeſſus nihil ſe abſente collega neq; de repu. neq; de
prouīciis actu rum. Scire ſe frequēter ſiculos prope urbē in uillis obtrectatorū factorum ſuoꝝ eſſe. Qui-
bus tamē abeſſe: ut p ſe nō liceat palā Romæ crimina edicta: facta ab inimicis uulgare: ut inſimularēt ali-
Videne quē ſibi timorē: abſente collega: dicēdi de cōſule eſſe: ipſe ei s extemplo daturus Senatū fuerit: Vbi qdem
edita fi- collega ueniſſet: nō paſſurū quicq̄ prius agi: quā ut ſiculi in ſenatū ītroducātur. delectū prope a. M. Cor-
ctaq; ſit nelio per totā Siciliā habitū: ut quāplurimi qſtum de ſe Romā uenirent: eundē litteris falſis Romā im-
legēdum pleſſe: Bellū in Sicilia eſſe: ut ſuā laudē minuat. Moderati animi gloriam eo die adeptus conſul ſenatum
dimiſit ac ꝓpe iuſtum iudicium omnium rerum futurum uidebatur: donec alter cōſul ad urbē ueniſſet.

Ocium: ut ſole: excitauit plebis rumores belli diuturnitate & uaſtatos agros circa urbem: qua infeſto
agmine iſſet Annibal exhauſtā delectibus Italiā & ꝓ re qđ cānenſis exercitus cæſus quærebant̃: & con-
ſules bellicos ambos uiros: acres nimis: & feroces creatos: q uel pace trāquilla bellum excitare poſſent: ne-
dum in bello reſpirare ciuitatē forent paſſuri. Interrupit hos ſermones nocte: q̄ pridie quinquatriis fuit
Quinq; pluribus ſimul locis circa forū incendiū ortū. Eodē tpe ſeptē tabernæ: quæ poſtea qnq; & argētariæ: quæ
tabernæ nūc nouæ appellant̃: arſere. Cōpræhenſa poſtea priuata edificia. Neq; enim tūc baſilicæ erant Cōphen-
ſæ lautumiæ: forūq; piſcatoriū: & atriū regiū: ædes Veſtæ uix defenſa ē tredecim: maxime ſeruorū opa: q
in publicū redēpti: ac manumiſſi ſunt: nocte & die cōtinuatū incēdiū fuit. Nec ulli dubium fuit: humana
id fraude factū eē: quod pluribus ſimul locis & iis diuerſis ignes coorti eēnt: Itaq; cōſul ex auctoritate ſe-
natus ꝓ cōtione edixit: q quorū opera id cōflatū incendiū ꝓfiteret̃: præmiū fore libero pecuniā: ſeruo li-
Baſilicæ bertatē. Eo pmio inductus cāpanorū calauioꝝ ſeruꝰ: Manus ei nomē erat: indicauit dominos: & hi qu-
tum non q; pterea iuuenes nobiles cāpanorū: quorū parentes a Fuluio pcuſſi erant ſecuri: id incēdiū feciſſe: uulgo
erant q; facturos alia: ni cōphendant̃. Cōphenſi: familiæq; eorū primo eleuabat̃ index: in iciūq;: pridē eū
uerberibus caſtigatū a dominis diſceſſiſſe: p ira ac leuitatē ex re fortuita crimē cōmentū. Cæterū ut coram
arguebant̃: quæſtio ex miniſtris facinoris foro medii haberi cœpta ē: faſſi oēs atq; in dominos ſeruoſq;
cōſcios animaduerſum ē. Indici libertas data. & .xx. millia æris cōſuli Leuino Capuā ptereunti circūfuſa
multitudo cāpanorū obſecrantiū cū lachrymis: ut ſibi Romā ad ſenatū ire liceret: oratum ſiqua miſericor-
dia tandē flecti poſſent: ne ſe ad ultimū pditū irēt: nomēq; cāpanorū a. Q. Flacco deleri ſinerent. Flaccus
ſibi priuatā ſimultatē cū cāpanis negare ullā eſſe: publicas inimicitias & hoſtiles eē: & futuras: quoad eo
aīo in Po. Ro. eē ſciret: Nullā enim in terris gentē eſſe: nullū infeſtiorē populū nomini romano. Ideo ſe
mœnibus incluſos tenere eos: quia ſi q euaſiſſent: aliqua uelut feras Beſtias p agros uagari: & laniare: &
Campāo trucidare quodcūq; obuiū det̃. Alios ad Annibalē trāſfugiſſe. Alios ad Romā incēdendā ꝓfectos. Inuē-
rū odia i turū in ſemiuſto foro conſulē ueſtigia ſceleris cāpanorū. Veſtæ ædē petitā: & æternos ignes: & cōditū in
eo. nomē penetrali fatale pignus īperii romani. Se minime cenſere tutū eē cāpanis poteſtatē ītrādi romana mœnia
fieri: Leuinus cāpanos iureiurādo a Flacco adactos. v. die quā a ſenatu reſponſum accepiſſent Capuā re-
dituros: ſequi ſe Romā iuſſit. Hac circūfuſus multitudine: ſimul ſiculis obuiā egreſſis. Romā poteſtatem
adeundi fecit clariſſimarū urbium excidio celeberrimus uiris uictos bello accuſatores in urbē adducens
De rep. tamē primū ac de ꝓuinciis ambo cōſules ad ſenatū retulere. Ibi Leuinus quo ſtatu Macedonia:
& Græcia ætoli acarnanes. Locriq; eēnt: quaſq; ibi res ipſe egiſſet: terra mariq; expoſuit. Philippū inferē-
tem bellū ætolis in Macedoniā retro a ſe cōpulſum: ad intima penitus regni abiſſe: legionēq; inde deduci
poſſe: ſatis claſſe eē ad arcendū Italia regem: hæc de ſe deq; ꝓuincia: cui pfuerat conſultū. De ꝓuinciis cō-
munis relatio fuit. Decreuere patres ut alteri cōſulū Italia bellūq; cū Annibale ꝓuincia eēt. Alter claſſem:
cui. T. Octacilius pfuiſſet: Siciliāq; ꝓuinciā cū. L. Cincio ptore cōtineret: Exercitus eis duo decreti: qui ī
Ethruria Galliaq; eſſent hæ quattuor erāt legiōes urbanæ: duæ ſupioris anni ī Ethruriā: duæ qbꝰ Sulpi-
cius cōſul pfuiſſet: ī Galliā mitterent̃. Galliæ & legionibꝰ peſſet: quē cōſul cuius Italia ꝓuincia eſſet: pfe-
ciſſet: in Ethruriā. C. Calpurnius poſt præturā ꝓrogato in annū īperio miſſus. Qu. Fuluio Capua ꝓuī-
cia decreta: ꝓrogatūq; in annū īperiū. Exercitus ciuiū ſociorūq; minui iuſſus: ut ex duabꝰ legionibꝰ una
legio: qnq; millia peditū: & .ccc. eqtū eēnt. Dimiſſis: q plurima ſtipendia haberēt: & ſociorū ſeptē millia
peditū: & .ccc. equites relinquerent̃. Eadē ratione ſtipendiorū habita in ueteribus militibus dimittendis.
Gn. Fuluio cōſuli ſuperioris anni: nec de ꝓuincia Appulia: nec de exercitu: quē habuerat: quicquā muta-
tum: tantū in annum ꝓrogatū imperiū eſt. P. Sulpitius collega eius omnē exercitū: præter ſocios naua-
les iuſſus dimittere eſt. Item ex Sicilia exercitus: cui. M. Cornelius præeſſet: ubi conſul in ꝓuinciam ue-
niſſent: dimitti iuſſus. L. Cincio ab obtinendam Siciliam cannenſes milites dati duarū inſtar legionum.
Totidem legiones in Sardiniam. P. Manlio Vulſoni prætori decretæ: qbus. L. Cornelius in eadem pro-
uincia priore anno præfuerat. Vrbanas legiones ita ſcribere conſules iuſſi: ne quem militē facerent: qui in
exercitu. M. Claudii. M. Valerii. Fuluiiq; fuiſſent: neue eo āno plures: quā una: & .xxx. romanæ legiōes

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

eſſent: his ſenatuſconſultis perfectis: ſortiti ꝓuincias cõſules: Sicilia & claſſis Marcello. Italia cũ bello ad
uerſus Annibalẽ Leuino euenit. Quæ ſors uelut iterũ captis *Syracuſis* ita exanimauit ſiculos expectatio
ne ſortis in conſulũ cõſpectu ſtantis: ut cõploratio eoꝝ flebileſq; uoces: & extẽplo oculos hominũ conuer
terent: & poſtmodũ ſermones præbuerint. Circũibant. n. ſenatũ cũ ueſte ſordida affirmantes ſe nõ modo
ſuã q̃ſq; patriã: ſed totã *Siciliã* relicturos: ſi eo Marcellus iterũ cũ ĩperio rediſſet: nullo ſuo merito eũ ante
implacabilẽ in ſe fuiſſe: quid iratũ quod Romã de ſe queſtũ ueniſſe ſiculos ſciat: facturũ? obrui ab Aetnæ
ignibus: aut mergi freto ſatius illi inſulæ eẽ: quã uelut dedi noxæ inimico. Hæ ſingulorũ q̃relæ domos
primũ nobiliũ circũlatæ celebratæq; ſermõibus: quos partim miſericordia ſiculoꝝ partim inuidia Mar
celli excitabat: in ſenatũ ẽt peruenerũt. Poſtulatũ a cõſulibus ẽ: ut de ꝑmutandis ꝓuinciis ſenatũ cõſulerẽt
Marcellus ſi iam auditi a ſenatu ſiculi eẽnt: aliã forſitan futurã fuiſſe ſniam ſua dicere. Nunc neq; timo-
re frænari eos dicere poſſet: quo minus de eo libere querant: in cuius poteſtatẽ mox futuri ſint: ſi collegæ
nihil intereſſet: mutare ſe ꝓuinciã paratũ eẽ: deprecari ſenat⁹ præiudiciũ. Nam cũ extra ſortẽ collegæ optio-
nẽ dare ꝓuinciæ iniquũ fuerit: q̃to maiorẽ iniuriã: imo cõtumeliã eẽ: ſortẽ ſuã ad eũ trãſferri? ita ſenat⁹:
cũ quid placeret: magis oſtendiſſet: quã decreuiſſet: dimittit. Inter ipſos cõſules ꝑmutatio ꝓuinciaꝝ: ra-
piente fato Marcellũ: ad Annibalẽ facta ẽ: ut ex quo prim⁹ poſt aduerſæ gloriã pugnæ cœperat: in ei⁹ lau
dem poſtrem⁹ romanorũ imꝑatorũ ꝓſperis tũ maxime bellicis rebus caderet. Permutatis ꝓuinciis ſiculi
in ſenatũ introducti: multa de Hieronis regis fide perpetua erga Popu. Roma. uerba fecerũt: in gratiã pu-
blicam auertentes Hieronymũ: ac poſtea Hippocratẽ: atq; Epicidẽ tyrannos: tum ob aliꝝ ciuitatum defe-
ctionem ab romanis ad Annibalẽ inuiſos fuiſſe ſibi: ob eam cãm & Hieronymũ a principibus iuuentu-
tis ꝓ publico interfectũ conſilio: & in Epicidis: Hippocratiſq; cædẽ ſeptuaginta nobiliſſimorũ iuuenum
cõiurationẽ factam: quos mora deſtitutos: quia ad prædictũ tp̃s exercitũ ad *Syracuſas* nõ admouiſſent:
oẽs a tyrãnis interfectos indicio facto. Eam quoq; Hippocratis atq; Epicidis tyrannidẽ Marcellũ excitaſ
ſe leontinis crudeliter direptis. Nunq̃ deinde principes *Syracuſanorũ* deſiſſe ad Marcellũ tranſire: pollice
riq; ſe urbẽ: cũ uellet: ei tradituros. Sed eũ primo ui capere maluiſſe: deĩde cũ id neq; terra neq; mari oĩa ex
pertus potuiſſet: auctores traditarũ *Syracuſarũ*: Fabrũ ærariũ Soſin: & Mericũ hiſpanũ: quã principes ſy
racuſanorũ habere: totiens id nequicq̃ ultro offerentes: præoptaſſe: quo ſcilicet iuſtiore de cã uetuſtiſſimos
ſocios Po. Ro. trucidaret: ac diriperet: ſi nõ Hieronymus ad annibalẽ defeciſſet: ſed populus ſyracuſanus
& Senatus: ſi portas Marcello ſyracuſani publice & nõ oppreſſis ſyracuſanis tyrãni eorũ Hippocrates &
Epicides clauſiſſent: ſi Carthaginẽſiũ armis bellũ cũ Po. Ro. geſſiſſent: quid ultra quã quod fecerit: niſi ut
deleret *Syracuſas* facere hoſtiliter Marcellũ potuiſſe? Certe ꝑter mœnia: & tecta exhauſta urbis ſacra fracta
ac ſpoliata deum delubra: diis ipſis ornamẽtiſq; eoꝝ ablatis: nihil relictũ ſyracuſis eẽ. Bona quoq; mul-
tis adempta: ita ut ne nudo quidem ſolo: reliquis direptis: ne alere ſeſe: ac ſuos poſſent: orare ſe patres cõſcri
ptos: ut ſi nequeant oĩa: ſaltẽ quæ comparere: cognoſciq; poſſint: reſtitui dominis iubeant. Talia cõque-
ſtos cum excedere ex tẽplo: ut de poſtulatis eoꝝ patres cõſului poſſent. Leuinus iuſſiſſet: maneant: inquit
Marcellus: ut corã his reſpondeã. Quãdo ea cõditiõe pro uobis patres. C. bella gerimus: ut uictos armis
accuſatores habeamus. duæ captæ hoc anno urbes: Capua Fuluium reum. Marcellũ *Syracuſæ* habeant.
Reductis in curiã legatis: tum cõſul. Non adeo maieſtatis: inquit Popul. Roma. imperiiq; huius obli-
tus ſum patres. C. ut ſi de meo crimine ambigeretur: cõſul dicturus cauſam accuſantibus græcis fuerim: ſed
non quid ego fecerim in diſquiſitionẽ uenit: ſed quid iſti pati debuerint: qui ſi nõ fuerũt hoſtes: nihil in-
tereſt nũc: an uiuo Hierone *Syracuſas* uiolauerim. Sin autem deſciuerunt: legatos noſtros ferro: atque ar-
mis petierunt: urbẽ ac mœnia clauſerunt: exercitumq; carthaginẽſium aduerſus nos tutati ſunt: q̃s paſ
ſos eẽ hoſtilia: cũ fecerint: ĩdignatur: tradẽtes urbẽ pricipes ſyracuſanoꝝ aduerſatus ſum: Soſim & Meri-
cum hiſpanũ: quibus tantam rem crederem: potiores habui? Nõ eſtis extremi ſyracuſanoꝝ: quippe qui
aliis humilitatem obiiciatis. Quis eſt ueſtrum: qui ſe mihi portas aperturũ: qui armatos milites meos in
urbem accepturum promiſerit? Odiſtis & execramini eos: qui fecerunt: & ne his quidem contumeliis in
eos dicendis parcitis: tamẽ abeſt: ut & ipſi tale quicquam facturi fueritis: Ipſa humilitas eorum patres. C.
quam iſti obiiciũt: maxime argumẽto eſt: me neminẽ: qui nauatam opam in reip. ueſtræ uelit: auerſatum
eſſe: & antequam obſiderẽ *Syracuſas*: nunc legatis mittẽdis: nunc ad colloquium eundo tẽptaui pacem:
& poſteaquam neq; legatos uiolandi uerecundia erat: nec mihi ipſi cõgreſſo ad portas cũ principibus re-
ſponſum dabatur: multis terra mariq; exhauſtis laboribus: tandẽ ui atq; armis *Syracuſas* cepi. Quæ ca-
ptis acciderint: apud Annibalẽ & Carthaginẽſes uictos ſeſe iuſtius: quam apud uictoris Popu. Ro. ſena-
tum q̃rerentur. Ego patres. C. *Syracuſas* ſpoliatas: ſi negaturus eſſem nũquã ſpoliis earũ urbem Romam
exornarẽ. Quæ autẽ ſingulis uictor aut ademi: aut dedi cum belli iure: tum ex cuiuſcũq; merito ſatis ſcio
me feciſſe. Ea uos rata habeatis patres. C. nec ne magis reipu. intereſt: quam mea: Mea quippe fides exo-
luta eſt. Ad rẽpu. pertinet: ne acta mea reſcindendo alios in poſterum ſegniores duces faciatis: & quoniã
coram & ſiculoꝝ & mea uerba audiſtis patres. C. ſimul templo excedamus: ut me abſente liberius con-
ſuli ſenatus poſſit. Ita dimiſſis ſiculis: & ipſe in Capitolium ad delectum diſceſſit. Cõſul alter de poſtula-
tis ſiculorum ad patres retulit. Ibi cum diu de ſententiis certatum eſſet: & magna pars ſenatus a principe
eius ſententiæ Manlio Torquato cum tyrannis bellum gerendum fuiſſe cenſerent: hoſtibus & ſyracuſa-
norum: & Popu. Roma. & urbem recipi non capi: & receptam legibus antiquis & libertate ſtabilire: nõ
feſſam miſeranda ſeruitute bello affligi: inter tyrãnorum & ducis romani certamina premiũ uictoris in

Atẽ. Siculorũ q̃relæ aduerſus Marcellũ. Permutatio ꝓuĩciarũ.

Primus Marcell⁹ fregit Annibalis ferociã & ultimus Ro. imꝑatoru ab eo occiſus

Syracuſanorũ q̃relæ aduerſus Marcellum.

Marcelli reſpõſum aduerſus ſiculos

Manlii Torquati ſnia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

medio poſitá urbẽ pulcherrimá:ac nobiliſſimá petiſſe:horreũ atqꝫ ærariũ quõdá Po.Ro.cuiꝰ munificẽ
tia ac donis multis tẽpeſtatibus:hoc deniqꝫ punico bello adiuta ornataqꝫ reſp.eẽt:ſi ab inferis exiſtat rex
Hiero fidiſſimus ĩperii romani cultor:quo ore aut Syracuſas:aut Romá ei oſtẽdi poſſe:cũ ibi ſemirutá
ac ſpoliatá patriá reſpexit:ingrediẽs Romá in ueſtibulo urbis ꝓpe ĩ porta ſpolia patriæ ſuæ uiſurus ſit?
Hæc taliaqꝫ cũ ad inuidiá cõſulis miſeratione ſiculorũ dicerent:mitius tamẽ decreuerũt patres cá Marcel-
li:Quæ is gerens bellũ:uictorqꝫ egiſſet:rata habenda:& ſe in reliquũ curæ ſenatui fore rẽ ſyracuſaná man-
daturoſqꝫ cõſuli Leuino:qđ ſine iactura reip.fieri poſſet:fortunis eius ciuitatis cõſuleret.Miſſis duobus
ſenatoribus ad cõſulẽ in Capitoliũ uti rediret in curiá:& introductis ſiculis ſenatus.c.recitatũ eſt:legatiqꝫ
benigne appellati:ac dimiſſi ad ſe Genua ſe Marcelli cõſulis ꝓiecerũt obſecrantes:ut quæ deploráđæ ac le
uandæ calamitatis cá dixiſſent:ueniá eis daret:& in fidẽ:& clientelá ſe:urbemqꝫ Syracuſas acciperet.Poſt

Campanorum quærellæ

hæc cõſul clæmẽter appellatos eos dimiſit. Campanis deinde Senatꝰ datus:quoꝝ oratio miſerabilior
cá durior erat:neqꝫ.n.meritas penas negare poterát:nec tyráni erant:in quos culpá deferrẽt.Sed ſatis pen
ſum pœnaꝝ tot ueneno abſumptis:tot ſecuri ꝑcuſſis ſenatoribus credebát:paucos nobiliũ ſuperſtites eẽt
quos nec ſua cõſcientia:ut quicq̃ de ſe grauius cõſulerent:ĩpulerit:nec uictoris ira capitis dánauerit:eos li
bertatẽ ſibi:ſuiſqꝫ & bonorũ aliquá partẽ orare.Ciues romanos affinitatibus plæroſqꝫ:& ꝓpinqs iá iá
cognationibus & cõnubio uetuſto iunctos:Sũmotis deinde e tẽplo pauliſp dubitatũ ẽ:an accerſendus a
Capua.Q.Fuluiꝰ eẽt.Mortuus Claudius cõſul erat ut corá ĩperatore:q res geſſiſſet:ſicut inter Marcellũ:
ſiculoſqꝫ diſceptatũ fuerat:diſceptaret:Deinde cũ.M.Attiliũ Fuluiũ fratrẽ Flacci legatos eiꝰ:atqꝫ Minutiũ
&.L.Veturiũ Philonẽ:itẽ claudii legatos:q oĩbus gerẽdis rebus affuerát:in ſenatu uiderent:Nec Fuluiũ
auocari a Capua nec differri cápanos uellẽt:ĩterrogatus ſniam.M.Attilius Regulus:cuiꝰ ex iis:q ad Ca-
puá fuerát:maxima auctoritas erat:In cõſilio ĩquit.Arbitror me fuiſſe cõſulibus capua capta:cũ quære-
retur:q̃ cápanorũ de repu.nr̃a benemeritis eẽt:duas mulieres cõpertũ ẽ Beſtiá Appiá Attelanam Capuæ
habitantẽ & Fauculá Cluuiá:quæ quõdá quæſtũ corpore feciſſet:Illá quottidie ſacrificaſſe ꝓ ſalute:& ui
ctoria Po.Ro.Hanc captiuis egẽtibus alimẽta clá ſuppeditaſſe:cæterorũ oĩum cápanorũ eundẽ erga nos
animũ:quẽ Charthaginenſiũ fuiſſe:ſecuriqꝫ ꝑcuſſos a.Q.Fuluio fuiſſe magis:quoꝝ dignitas ĩter alios:

Duæ fœminæ capuæ repertæ de ro.nomĩe bene meritæ

quá quoꝝ culpa eminebat.Per ſenatũ agi de cápanis:q ciues romani ſunt:iniuſſu populi nõ uideo poſ
ſe:idqꝫ & apud maiores noſtros in ſutrianis factũ eſt:cũ defeciſſent:ut.M.Antiſtius tribunus ple.priꝰ ro
gatione ferret:ſciretqꝫ plebs uti ſenatui de ſuttrianis ſnĩæ dicendæ ius eẽt.Itaqꝫ cenſeo cũ tribunis ple.agen
dum eſſe:ut eorũ unus:pluresue rogationẽ ferát ad plebẽ:qui nobis ſtatuẽdi de cápanis ius fiat.Attilius
tribunus ple.ex auctoritate ſenatus plebẽ in hæc uerba rogauit.Oẽs cápani:attellani:calatini:ſabbatini:q
ſe dediderunt in arbitriũ deditionẽqꝫ Po.Ro.Fuluio ꝓconſuli:quoſqꝫ ſecũ una dediderunt:agrũ urbẽqꝫ
diuina humanaqꝫ utenſiliaqꝫ:ſiue quicq̃ aliud dediderũt:de iis rebus:quid fieri uelitis:uos rogo quiri-
tes.Plebs ſic iuſſit.Quod ſenatus maxima pars cẽſeat:qui aſſidens:id uolumus:iubemuſqꝫ ex hoc plebi
ſcito:ſenatuſqꝫ cõſulto Appiæ Cluuiæqꝫ primũ bona:ac libertatẽ reſtituit.Si qua alia ꝓmia petere a ſena
tu uellẽt:uenire eas Romam.Cápanis ĩ familias ſingulas decreta facta:quæ nõ operæ ꝓtiũ eſt oĩa enu-
merare.Aliorũ bona publicáda ipſos liberoſqꝫ eoꝝ:& cõiuges uændẽdas:extra filias:q̃ nupſiſſent:priuſ
q̃ in ꝑtátẽ Po.Ro.ueniſſent.Alios in uincula cõdendos:hac de his poſterius cõſulẽdũ.Alioꝝ cápanorũ
ſummá ẽt cẽſus diſtraxerũt:publicáda necne bona eſſent:pecora captiua:ꝓter equos:& mácipia:ꝓter pu-
beres uirilis ſexus:& oĩa:quæ ſolo nõ cõtinerent:reſtituẽda cenſuerũt dominis.Cápanos oẽs attelanos:
calatinos ſabbatinos extra quá q eoꝝ aut ipſi:aut parẽtes eoꝝ apud hoſtes eẽnt:liberos eẽ iuſſerũt.Ita ut
nemo eoꝝ ciuis Ro.aut latini noĩs:ſed neue qs eoꝝ:q capuæ fuiſſet:dũ portæ clauſæ eẽnt:ĩ urbe agroue
cápano intra certá diẽ maneret:locus ubi habitarẽt:trans Tyberim q nõ cõtingeret Tyberim daret.Qui
nec Capuæ nec in urbe cápana:quæ a Po.Ro.defeciſſet:ꝑ bellũ fuiſſent:eos cis Lirim amnẽ Romá uer-
ſus.Qui ad romanos tranſiſſent priuſq̃ Annibal Capuá ueniret:eos cis Vulturnũ emouẽdos cenſuerũt:
ne quis eorũ ꝓpius mare.xv.millibus paſſuũ agrũ ædificiũqꝫ haberet:qui eoꝝ trans Tyberim emoti eſ
ſent:ne ipſi poſteriue eoꝝ uſpiá pararẽt:haberẽtue:niſi in ueiẽte:aut ſutrino:nepeſinoue agroue:dum ne
cui maior:quá qnquaginta iugerũ agri modus eẽt.Senatorũ oĩum quiqꝫ magiſtratꝰ Capuæ attelæ Ga-

Decretũ publicũ ĩ cápanos

latiæ geſſiſſent:bona uænire:Capuæ iuſſerunt:Libera corpora:quæ uenũdari placuerat.Romá mitti:ac
Romæ uenire:Signa ſtatuas æneas:quæ captæ de hoſtibus dicerent.quæ eorum ſacra:ac profana eẽnt:
ad pontificum collegiũ reiecerũt.Ob hæc decreta mœſtiores aliquanto:quá Romam uenerát campanos
dimiſerunt.Nec iam.Q.Fuluii ſæuiciá in ſeſe:ſed iniquitatẽ deum:atqꝫ execrabilẽ fortunam ſuá incuſa
bant.Dimiſſis ſiculis cápaniſqꝫ:delectus habitus.Scripto deinde:de remigũ ſupplemẽto agi cœptum:In
quam rem cũ neqꝫ hominũ ſatis:nec ex qua pararentur:ſtipendiumqꝫ acciperẽt pecuniæ quicq̃ ea tempe-
ſtate in publico eẽt:edixerunt cõſules:ut priuato ex cenſu ordinibuſqꝫ:ſicut antea remiges darent:cũ ſtipẽ
dio dati hiſqꝫ dierũ triginta:ad id edictũ tantus fremitus hominum:tanta indignatio fuit:ut magis dux:
quam materiá ſeditionis deeſſet.Secundũ ſiculos capanoſqꝫ plebem romaná perdẽdá lacerandamqꝫ ſibi

Fræmitꝰ feſſæ & exhauſtæ ciuitatis

cõſules ſumpſiſſe:ꝑ tot annos tributo exhauſtos:nil reliqui ꝓter terrá nudá:ac uaſtá habere:tecta hoſtes
incẽdiſſe:ſeruos agricultores Ro.Po.abduxiſſe.Nunc ad militiá paruo ære emendo nũc remiges ĩperan
do:ſiqđ cui argenti æriſue fuerit:ſtipendio remigũ:& tributis annuis ablatũ:ſe ut dent:qđ nõ habent:nul
la ui:nullo ĩperio cogi poſſe:bona ſua uẽderẽt:ĩ corpore:q̃ reliqua eẽnt:ſæuirẽt:ne unde redimant:qui-
dem quicq̃ ſupereſſe.Hæc nõ in occulto:ſed propalá in foro atqꝫ oculis cõſulum ingens turba circũfuſa

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

fremebant. Nec eos ſedare conſules nunc caſtigando: nunc cõſulando poterãt: ſpatium deinde his tribue/
re ſe dareq; ad cogitandũ dixerunt: quo ipſi ad rem inſpiciẽdã: expediendã uſi ſunt. Senatum poſtero die
habuerunt de remigũ ſupplemẽto: ubi cũ multa diſſeruiſſent: cũ æqua plebis recuſatio eſſet: uerterũt ora/
tionẽ eo: ut diceren: priuatis id ſeu æquũ: ſeu iniquũ onus iniungẽdũ eſſe. Nã unde in pecunia cũ ærario
nõ eſſet paraturos nauales ſocios? Quomodo autẽ ſine claſſibus aut Siciliã obtineri: aut Italia Philippũ
auerti poſſe: aut tuta Italiæ littora eẽ? Cum in hac difficultate rerũ conſiliũ hæreret: ac ꝑpe torpor quidã
hominũ mẽtes occupaſſet. Tum Leuinus cõſul: magiſtratus ſenatui: & ſenatus populo ſicut honore præ
ſtet: ita ad oĩa: quæ dura & aſpera eſſent ſubeunda: ducẽ debere eſſe. Siquid iniũgere inferiori uelis: id pri⁹
in te ac tuos: ſi ipſe iuris ſtatueris: facilius oẽs obedientes habeas. Nec impẽſa grauis eſt: cũ ea pluſq̃ ꝓ ui/
rili parte ſibi quẽq; capere principiũ uiderint. Itaq;: ut claſſem habeat: quam ornare uolum⁹. Po. Ro. pri
uatos ſine recuſatõe remiges dare: nobiſmetipſis ĩperemus: primũ auꝝ: argentũ ſignatũ: oẽs ſenatores cra/
ſtina die ĩ publicũ cõferamus: ita ut annulos ſibi qſq;: & cõiugi: & liberis: & filio bullã: & qb⁹ uxor filiæ
ue ſunt: ſingulas uncias pondo auri relĩquat argenti. Qui curuli ſella ſederunt: equi ornamenta: & libras
pondo ut ſallinũ patellãq; deorũ cauſa habere poſſint. Cæteri ſenatores librã argenti tantum: æris ſignati
quinamillia in ſingulos patreſf. miliæ relinquamus Cæterũ omne aurũ: argentũ: æs ſignatũ ad triũuiros
mẽſarios ex tẽplo deferamus: nullo ante ſenatuſcõſulto facto: ut uoluntaria collatio: & certamẽ adiuuan
de reip. excitet ad æmulandũ aĩos primũ equeſtris ordinis: deinde reliquæ plebis: hanc unã uiã multa in/
ter nos collocuti conſules inuenimus. Ingredimini diis beneiuuãtibus: reſpu. ĩcolumus & priuatas res fa
cile ſaluas præſtat: publica ꝑdendo tua nequicq̃ ſerues. In hoc tanto aĩo cõſenſu eſt: ut gratiæ ultro cõſuli/
bus agerentur. Senatui inde miſſo ꝓ ſe quiſq; aurũ argentũ: & æs in publicũ cõferunt: tãto certamine in/ Att. ſtudi
iecto ut prima inter primos nomina ſua uellent in publicis tabulis eſſe: ut nec triũuiri accipiendo: nec ſcri um ſena/
bæ referendo ſufficerent. Hunc cõſenſum ſenatus equeſter ordo eſt ſecutus. Equeſtris ordinis plebs ita ſine torũ ĩ iu/
edicto: ſine cohortatione magiſtratus: nec remige in ſupplementũ: nec ſtipendio reſpu. eguit: paratiſq; oĩ/ uanda
bus ad bellũ conſules in ꝓuincias ꝓfecti ſunt. Neq; aliud magis belli tẽpus fuit: quo Carthaginenſes Ro rep.
maniq; pariter uariis caſibus ĩmixti magis in ancipiti ſpe ac metu fuerint. Nam romanis & in ꝓuinciis
hinc in Hiſpaniã aduerſæ res: hinc ꝓſpere in Sicilia luctũ & læticiã miſcuerũt: & ĩ Italia tũ Tarentũ amiſ
ſum dãno: & dolore: tum arce cũ præſidio retenta ꝑter ſpem gaudio fuit: & terrorẽ ſubitũ pauorẽq; ur/
bis Romæ obſeſſa & oppugnata Capua: & poſt dies paucos capta in læticiã uertit. Trans marinæ quo/
q; res quadã uice penſatæ. Philippus hoſtis tẽpore haud ſatis opportuno factus. Aetoli noui aſciti ſocii:
Attaluſq; Aſiæ rex iã uel deſpõdẽte fortuna romanis ĩperiũ oriẽtis. Carthaginẽſes quoq; Capua miſſa: &
Tarentũ captũ æquabãt: & ut ad mœnia urbis Romæ nullo ꝓhibente ſe ꝑueniſſe ĩ gloria ponebant. Ita
pigebat irriti ĩcepti: pudebatq; adeo ſe ſpretos: ut ſedentibus ipſis ad romana mœnia alia porta exercitus
romanus in Hiſpaniã duceret? Ipſe quoq; Hiſpaniæ quo ꝓpius ſpe uenerãt: tantis duobus ducib⁹ exerci
tibuſq; cæſis debellatũ ibi: ac depulſos inde romanos eẽ. Eo plus. L. Martio tumultuario duce ad uanũ
& irritũ uictoriã redactã eẽ indignationis ꝓbebãt: Ita æq̃ te fortuna: ſuſpẽſa oĩa utrinq; erãt ĩtegra ſpe inte
gro metu: uelut illo tpe primũ bellũ ĩciperet. Annibalẽ ante oĩa angebat: qđ Capua ꝑtinaci⁹ oppugna
ta a romanis: quã defenſa a ſe: multorũ Italiæ populorũ aĩos auerterat: quos neq; oẽs tenere ꝑſidiis: niſi Fortunæ
uellet in multas paruas partes carpere exercitũ: qđ minime tũ expediebat: poterat: nec deductis præſidiis uariatio ĩ
ſpei liberã: uel obnoxiã timoris ſociorũ relinquere fidẽ. Præceps in auariciã & crudelitatẽ aĩus ad ſpoliã ro. & pe/
da: quæ tueri nequibat: ut uaſta hoſti relinquerent: ĩclinauit. Id fœdũ cõſiliũ tuũ incœpto: tũ ẽt exitu fuit nis.
Neq; enim indigna patientiũ mõ abalienabant aĩ: ſed cæteroꝝ ẽt. Quippe ad plures exẽplũ quã calami/
tas ꝑtinebat. Nec cõſul romanus tẽptandis urbibus: ſicũde ſpes aliqua ſe oſtendiſſet: deerat. Salapiæ pri/
cipes erant Daſius & Blactius: Daſius: Annibali amic⁹ Blactius: quãtũ ex tuto poterat: rẽ romanã foue/
bat: & per occultos nũcios ſpem ꝓditionis fecerat Marcello: ſed ſine adiutore Daſio res tranſigi nõ pote/
rat. Multum ac diu cunctatus: & tũ quoq; inopia magis cõſilii potioris: quã ſpe effectus Daſium appel
labat. At ille cũ ab re auerſus: tũ æmulo potẽtatus inimicus rẽ Annibali apperit. Accerſito utroq;. Anni/
bal cũ ꝓ tribunali quædam ageret: mox de Blactio cogniturus: ſtarentq; ſummoto populo accuſator &
reus: Blactius de ꝓditione Daſium appellabat: enimuero ille uelut ĩ manifeſta re exclamabat ſub oculis
Annibalis ſecum de ꝓditiõe agi. Annibali atq; eis: qui aderãt: quo audacior res erat: min⁹ ſimilis ueri ui
ſa ẽ. Aemulationẽ ꝓfecto: atq; odiũ eẽ: & id crimẽ afferri: qđ quia teſtẽ habere nõ poſſet: liberius fingen/
tes. Ita inde dimiſſi ſunt. Nec Blactius ante abſtitit tã audaci icœpto: quã idẽ obtũdẽdo docẽdoq;: quam
ea res ipſis: patriæq; ſalutaris eẽt: ꝑuicit: ut ꝑſidiũ punicũ: hi aũt numidæ erãt. Salapiaq; traderet Marcel Salapia
lo: nec ſine cæde multa tradi potuit. Lõge fortiſſimi eqtũ toto punico exercitu erãt: itaq; q̃q̃ iprouiſa res Ro. reci
fuit: nec uſus equoꝝ in urbe erat: tamẽ armis ĩter tumultũ captis: & eruptionẽ tẽptauerunt: & cũ euadere pitur
neqrẽt: pugnãtes ad ultimũ ꝓcubuere: nec plus qnquagĩta ex his in ꝑtãtẽ hoſtiũ uiui uenerũt. Plus aliq̃to
dãni hæc ala eqtũ Annibali amiſſa: quã Salapia fuit: nec deĩde unq̃ pœnus: quo lõge plurimũ ualuerat.
equitatu ſupior fuit. Per idẽ tp̃s cũ in arce tarẽtina uix ĩopia tolerabilis eẽt: ſpem oẽ ꝑſidiũ: quod ibi erat
romanũ: ꝑfectuſq; ꝑſidii: atq; arcis. M. Liui⁹ ĩ cõmeatib⁹ a Sicilia miſſis habebãt: q ut tuto præterue he/
rentur oram. Italiæ: claſſis uiginti ferme nauium Regii ſtabat: Præerat claſſi: cõmeatibuſq;. D. Quintius D. Quin
obſcuro genere ortus: cæteꝝ multis fortibus factis: gloria militari illuſtris: primo naues quarũ maximæ tius
duæ triremes a Marcello ei traditæ erant: habuit: poſtea rẽ impige ſæpe gerenti tres additæ qnqueremes:

poſtremo ipſe a ſociis reginiſq; & a Vellia & a Peſio debitas ex fœdere exigẽdo claſſem.xxx.nauiũ ſicut
ante dictũ ẽ:effecit.Huic ab regio,pfectæ claſſi Democrates cũ pari claſſe nauiũ tarentinarũ numero qn/
decĩ millia ferme ab urbe ad ſacriportũ obuius fuit.Velis tamen ĩprouidus futuri certaminis Romanus
ueniebat:ſed circa Crotonẽ Sibarimq; ſuppleuerat remigio nauis:ĩſtructãq; & armatã egregie,p multi/
tudine nauiũ claſſem habebat:& tũ forte ſub idẽ fere tẽpus & uentus oĩs cecidit:& hoſtes in cõſpectu fue
re:ut ad cõponenda armamẽta:expediendũq; remigẽ ac militẽ ad ĩminens certamẽ ſatis tẽporis eſſet.Ra/
ro alias tantis aĩs iuſtæ cõcurrerũt claſſes:qppe cũ in maioris diſcrimine rei:quã ipſæ erãt:pugnarẽt.Ta/
rentini ut recuperata urbe ab romanis poſt centeſimũ,ppe annũ arcẽ etiã liberarent ſpem cõmeatus quo/
q; hoſtibus:ſi nauali prælio poſſeſſionẽ maris ademiſſent:intercluſuri.Romani ut retẽta poſſeſſione ar/
cis oſtenderẽt nõ ui aut uirtute:ſed,pditione ac furto Tarentũ amiſſum:itaq; ex utraq; parte:ſigno dato:
cũ roſtris cõcurriſſent:neq; retro nauẽ inhiberẽt:nec dirimi a ſe hoſtem paterent:quã quis adeptus nauẽ
erat ferrea iniecta manu:ita conſerebant ex,ppinquo pugnã:ut nõ miſſilibus tantũ:ſed gladiis ẽt &,ppe
collato pede ɋrerent:proræ inter ſe iunctæ hærebãt:puppes alieno remigio circũagebant:ita in arto ſtipa
tæ erant naues:ut uix ullũ tælũ in mari uanũ intercideret:frontibus uelut pedeſtris acies urgebant:puta/
q; naues pugnãtibus erant.Inſignis tamẽ inter cæteras pugna fuit duarũ:quæ primæ agminis cõcurrerãt
inter ſe:in romana naue ipſe Quintius erat.In tarẽtina Nico:cui Perconi fuit cognomẽ:nõ publico mõ

Ro.claſ.
ſis ad ſa/
criportũ
uincitur

ſed priuato ẽt odio inuiſus atq; infeſtus romanis:quod eius factionis erat:quæ Tarentũ Annibali,pdi/
derat:Hic Quintiũ ſimul pugnantẽ:hortãtemq; ſuos incautũ haſta trãſfixit.Ille atq; pceps cũ armis,pci/
dit ante prorã:uictor tarentinus in turbatã duce amiſſo nauẽ impigere tranſgreſſus cũ ſummouiſſet ho/
ſtes:& prora iam tarentinorũ eẽt:puppim male cõglobati tuerẽtur romani:repente & alia a puppi trire/
mis hoſtiũ apparuit:ita in medio circũuenta romana nauis capit:hinc cæteris terror iniectus:ut præto/
riam nauẽ captã uidere:fugienteſq; paſſim:aliæ alto merſæ:aliæ in terra remis abreptæ mox pdæ fuerũt
turinis metapontiniſq;.Ex onerariis:quæ cũ cõmeatu ſequebant:perpaucæ ĩ poteſtatẽ hoſtium uenere:
aliæ ad incertos uentos hinc atq; illinc obliqua transferentes uela in altũ euectæ ſunt.Nequaquã pari for
tuna p eos dies Tarenti res geſta.Nã ad quattuor millia hoĩum frumẽtatũ egreſſi:cũ in agris paſſim ua/
garent.Liuius ɋ arci pſidioq; Romano perat:intẽtus in oẽs occaſiones gerẽdæ rei.C.Perſium ĩpigrũ ui/
rũ cũ duobus milibus armatoꝝ ex arce emiſit:qui uage effuſos p agros palatoſq; adortus cũ diu paſſim
cecidiſſet:paucos ex multis trepida fuga incedẽtes:ſemiapertis portarũ foribus in urbem cõpulit:ne urbs
eodem ĩpetu caperet.Ita æquatæ res ad Tarentũ romanis uictoribus terra frumẽtũ ſpes:q in oculis fue/
rat:utroſq; fruſtrata pariter.Per idẽ tẽpus.Leuinus cõſul iã magna parte anni circũacta in Siciliã ueteri/
bus nouiſq; ſociis expectatus cũ ueniſſet:primũ ac potiſſimũ ratus oĩum ſyracuſanis noua pace ĩcõditas
cõponere res.Agrigentũ inde:quod belli reliquũ erat:tenebatq; Carthaginenſiũ ualido pſido:duxit le/
giones:& affuit fortuna ĩcœpto.Hanno erat ĩperator carthaginenſiũ:ſed oẽm in Mutinæ numidiſq; ſpẽ
repoſitã habebat:per totã Siciliã uagus prædes agebat ex ſociis Romanorũ:neq; intercludi ab Agrigen/
to ui:aut arte ulla:nec qn erũperet:ubi uellet,phiberi poterat.Hæc eius gloria quia iã ĩperatoris quoq; fa
mæ officiebat:poſtremo in inuidiã uertit:ut ne bene geſtæ quidẽ res iam Hannoni pp auctorẽ ſatis letæ
eſſent:pp quæ poſtremo præfecturã eius filio ſuo dedit ratus cũ ĩperio auctoritatẽ quoq; & inter numi/
das erupturum.Quod longe aliter euenit:nam ueterẽ fauorem eius ſua inſuper inuidia auxit.Neq; ille I
dignitatem iniuriæ tulit:cõfeſtimq; ad Leuinũ occultos nuncios miſit:de tradẽdo Agrigẽto:per quos ut
eſt facta fides:cõpoſituſq; rei gerendæ modus:portã ad mare ferentẽ numidæ cũ occupaſſent:pulſis ide
cuſtodibus aut cæſis:romanos ad idipſum miſſos in urbẽ acceperunt.Et cũ agmine iam ĩ mediã urbẽ:
ac forum magno tumultu iretur:ratus Hanno nõ aliud quam tumultũ ac ſeceſſionẽ:id quod & ante ac
ciderat:numidarũ eſſe ad comprimendam ſeditionẽ proceſſit:atq; ille cum ei multitudo maior quã nu/

Mœſto
potiuſq̃
Marco
Epicide
nam pœ/
norum
nulli
Marco p
nomẽ fu
it pacat
Sicilia a
Leuino
pœnis eie
ctis
Scipiõis
uerba
aducte
milites

midarum procul uiſa:& clamor romanus haud quaquã ignotus ad aures accidiſſet priuſquã ad ictum
tæli ueniret:capeſſit fugã p auerſam portã emiſſus:aſſumpto comite.M.Epicide cũ paucis ad mare per/
uenit:nactiq; opportune paruũ nauigiũ:relicta hoſtibus Sicilia de qua per tot annos certatũ erat:ĩ Afri
cam traiacerunt.Alia multitudo pœnoꝝ ſiculorũq;:ne temptato quidẽ certamine:cũ cæci in fugam rue
rent:clauſiq; exitus eẽnt:circa portas cæſa.Oppido recepto Leuinus:qui capita rerũ Agrigenti erant uir/
gis cæſos:ſecuri pcuſſit cæteros prædãq; uendidit:oẽm pecuniã Romã miſit.Fama agrigentinoꝝ cladis
cũ Siciliã peruaſiſſet:oĩa repente ad romanos ĩclinauere.Prodita breui ſunt.xx.oppida.Sex ui capta.Vo
luntaria deditione in fidẽ uenerũt ad quadraginta.Quarũ ciuitatũ principib⁹:cũ,p cuiuſq; merito cõſul
pmia pœnaſq; exoluiſſet:coegiſſetq; ſiculos:poſitis tãdẽ armis ad agrũ colendũ aĩas cõuertere:ut eẽt nõ
incolarũ modo alimẽtis frugifera ĩſula:ſed urbis Romæ:atq; Italiæ:id quod multis ſæpe tẽpeſtatib⁹ fe/
cerat:annonã leuaret.Ab agatirna incõditã multitudinẽ ſecũ in Italiã trãſuexit.Quattuor millia hominũ
erant mixti ex oĩ colluuiõe exules obærati:capitalia auſi plæriq;:& cũ in ciuitatibus ſuis ac ſub legibus
uixerãt:& poſteaq̃ eos ex uariis cauſis fortuna ſimilis cõglobauerat.Agatirnæ p latrocinia ac rapinã to/
lerantes uitã:Hos neq; relinquere Leuinus in ĩſula tũ primũ noua pace coaleſcẽte uelut materiã nouãdis
rebus ſatis tutũ ratus e:& reginis uſui futuri erãt ad populandũ Brutiũ agrũ:aſſuetã latrociniis ɋrentib⁹
manũ.Et quod ad Siciliã attinet:eo anno dilatũ bellũ ẽ.In Hiſpania principio ueris.P.Scipio nauib⁹ de
ductis:euocatiſq; edicto Tarraconẽ ſociorũ auxiliis claſſem onerariaſq; oſtiũ inde Iberi fluminis pete/
re iubet.Eodẽ legiones ex hybernis cõuenire eũ iuſiſſet:ipſe cũ qnque millib⁹ ſociorum a Tarracone,pfe

ctus ad exercitum eſt: quo cũ ueniſſet: alluquendos maxime ueteres milites: q̃ tantia ſupfuerant cladibꝰ:
ratus: cõcione aduocata: ita diſſeruit. Nemo ante me nouus impator militibus ſuis: priuſquã eorũ ope-
ra uſus eſſet: gratias agere iure ac merito potuit: me uobis: priuſquã prouinciã aut caſtra uiderem: obli-
gauit fortuna primũ: qđ & pietate erga patrẽ patruũq; meũ: uiuos: mortuoſq; fuiſtis: deinde: qđ amiſ-
ſam tanta clade prouinciæ poſſeſſionem integram & populo romão & ſucceſſori mihi uirtute ueſtra ob
tinuiſtis: ſed cum iam benignitate deum id paremus atq; agamus: nõ ut ipſi maneamus in Hiſpania ſed
ne pœni maneant: nec ut pro ripa Iberi ſtantes: arceamus tranſitum hoſtis: ſed ut ultro tranſeamus: trãſfe
ramuſq; bellũ: uereor: ne cui ueſtrum maius id audaciuſq; cõſilium quã aut pro memoria cladiũ accepta
rum nuper: aut pro ætate mea uideatur. Auerſæ pugnæ in Hiſpania nullius in animo quam meo minus
obliterari poſſunt: qppe cui pater & patruus intra. xxx. dieꝝ ſpatiũ: ut aliud ſuper aliud cumularet̃ fami
liæ noſtræ funus interfecti ſunt: ſed ut familiaris pœne orbitas: ac ſolitudo frangit aĩum ita publica: tum
fortuna: tum uirtus deſperare de ſumma reꝝ ꝓhibet eo facto: quo donata nobis ſors eſt in magnis om-
nibus bellis uicti uicerimus: uetera omitto. Porſenam: gallos: ſamnites. A punicis bellis incipiam: quot
claſſes? quot duces? quot exercitus priore bello amiſſi ſunt? iam qđ hoc bello memorẽ? oĩbus aut ipſe af
fui cladibus: aut qbus abfui maxime unus oĩum eas ſenſi Trebia. Thraſimenꝰ. Cãnæq; quid aliud ſunt
quam monumenta occiſoꝝ exercituũ cõſulũq; romanoꝝ? adde defectionem Italiæ Siciliæ: maioris par
tis Sardiniæ: adde ultimũ terrorem ac pauorem: caſtra punica inter Anienem & mœnia romana poſita:
& uiſum ꝓpe in portis uictorem Annibalem: in hac ruina rerum ſtetit una atq; integra & ĩmobilis uir-
tus populi romani: hæc omnia ſtrata humi erexit: ac ſuſtulit. Vos oĩum primi milites: poſt cannenſem
cladem uadenti Aſdrubali ad alpis Italiãq;: qui ſi ſe cum fratre coniunxiſſet: nullum iam nomen eſſet po
puli romani: ductu auſpicioq; patris mei obſtitiſtis: & hæ ſecundæ res illas aduerſas ſuſtinuerunt. Nunc
benignitate deum omnia ſecũda: proſpera in dies lætiora: ac meliora in Italia Siciliaq; geruntur. In Sici-
lia Syracuſæ. Agrigẽtũ captũ pulſi tota inſula hoſte: receptaq; ꝓuincia in dicione populi ro. eſt. In Italia
Arpi recepti. Capua capta: iter omne ab urbe Roma trepida fuga emenſus Annibal in extremũ angulũ
agri Brutii compulſus: nihil iam maius precatur deos: quam ut incolumi cedere atq; abire ex hoſtium
terra liceat: quid igitur minus cõueniat milites: quem cum aliæ ſuper alias clades cumularentur ac dii ꝓ-
pe ipſi cum Annibale ſtarent: uos hic cum parentibus meis. Aequentur enim ipſi etiam honore nomi-
nis ſuſtinuiſſe labentem fortunam populi romani: nunc eoſdem quia illic omnia ſecunda lætaq; ſunt ani
mis deficere? nuper quoq;: quæ acciderunt: utinam tam ſine meo luctu quam ueſtro tranſiſſent. Nunc
dii immortales imperii Roma. præſides centuriis omnibus ut mihi imperium iuberent dari fuere aucto
res: iiſdem auguriis: auſpiciis & per nocturnos etiam uiſus omnia læta ac proſpera portendũt. Animus
quoq; meus maximus mihi ad hoc tempus uates ꝑſagit ueſtram Hiſpaniam e breui tẽpore: hinc om-
ne punicum nomen maria: terraſq; fœda fuga impleturum. Quod mens ſua ſponte diuinat: dem ſubii-
cit ratio haud fallax. Vexati ab his ſocii noſtram fidem per legato implorant: Tres duces diſcrepantes ꝓ-
pe ut defecerint alii ab aliis trifariam exercitus in diuerſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in uiros ingru
it fortuna: quæ nuper nos afflixit. Nam & deſeruntur ab ſociis: ut prius ab Celtiberis nos. Deduxerunt
exercitus: quæ patri patruoq; meo cauſa exitii fuit: nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet: neq; ſin
guli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo milites fauete nomini Scipionum: ſoboli imperatorum ueſtro
rum uelut acciſis recreſcenti ſtirpibus. Agite ueteres milites nouum exercitum: nouumq; ducem traduci-
te Iberum: traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe a uobis peragratas: breui faciam ut quẽad-
modum nunc noſcitatis in me patris patruiq; ſimilitudinem oris uultuſq; & liniamenta corporis: ita in
genii fidei uirtutiſq; exemplum ac effigiem uobis reddam: ut reuixiſſe: aut renatum ſibi quiſq; Scipio-
nem imperatorem dicat. Hac oratione accenſis militum animis relicto ad præſidium regionis eius. M.
Sillano cum tribus millibus peditum &. ccc. equitibus: cæteras omnes copias erant ad. xxv. millia pedi-
tum: duo millia & quingenti equites Iberum traiecit. Ibi quibuſdam ſudentibus ut quoniam in tris tam
diuerſas regiones diſceſſiſſent punici exercitus: proximũ aggrederetur: periculum eſſe ratus ne eo facto in
unum omnes cõtraheret: nec par eſſet unus tot exercitibus: Carthaginem nouam interim oppugnare ſta-
tuit: urbem tum ipſam oppulentam ſuis opibus: tum hoſtium omni bellico apparatu plenam. Ibi ar-
ma: ibi pecuniæ: ibi totius Hiſpaniæ obſides erant: ſitam præterea tum opportune ad traiiciendũ in Afri-
cam: tum ſuper portum ſatis amplum quantæ uis claſſi & neſcio an num Hiſpaniæ oram: quæ noſtro ad
iacet mari. Nemo omnium quo iretur ſciebat præter. C. Lelium. Is claſſe circũmiſſus ita moderari cur-
ſus nauium iuſſus erat: ut eodem tempore exercitus oſtẽderet: & claſſis portum intraret. Septimo die ab
Hiero Carthaginem uentum eſt: ſimul terra mariq; caſtra ab regione urbis: qua in ſeptẽtrionem uerſa eſt:
poſita: his ab tergo: nam frons natura tuta erat nullum uallum obiectum. Cæterum ſita Carthago ſic eſt.
Sinus eſt maris media fere hiſpaniæ ora maxime africo uento oppoſitus: quingentos paſſus introrſus re
tractus paulo plus paſſuum in latitudinem patens: huius in hoſtio ſinus parua ĩſula obiecta ab alto por
tum ab omnibus uentis præterquã africo tutũ facit: ab intimo ſinu pene inſula excurrit: tumulus is ipſe:
in quo cõdita urbs eſt ab ortu ſolis & a meridie cincta mari ab occaſu ſtagnum claudit patulum & ad ſe
ptẽtrionem fuſum incertæ altitudinis utcũq; exæſtuat mare continenti urbem iugum. cc. fere: &. l. paſſus
patens coniungit: unde cum tam parui operis munitio eſſet non obiecit uallum imperator romanus: ſeu
fiduciam hoſti ſuperbe oſtentans: ſiue ut ſubeundi ſæpe ad mœnia urbis recurſus pateret: cætera quæ mu-

Terrores & clades ſecundi belli punici

nienda erant cum ꝑfeciſſet naues etiam in portu uelut maritimam quoq; oſtentans obſidionem inſtruxit circũuectuſq; claſſe cum monuiſſet præfectos nauiũ ut uigilias nocturnas interim ſeruarẽt: omnia ubiq; primo obſeſſum hoſtem conari: regreſſus in caſtra ut conſilii ſui rationem quod ad urbem potiſſimum oppugnandã bello orſus eſſet militibus oſtenderet: & ſpem potiundæ hortando faceret: concione aduocata ita diſſeruit. Ad urbem unam oppugnãdã ſiquis uos adductos credit: is magis operis ueſtri: q̄ emolumenti rationem milites habet: oppugnabitis enim uere mœnia unius urbis: ſed in una urbe uniuerſam ceperitis hiſpaniam: hic ſunt obſides omnium nobilium regum populorumq;: qui ſimul in poteſtate ueſtra erunt: extemplo omnia: quæ nunc ſub Carthaginenſibus ſunt: in dicionem noſtram tradent: hic pecunia omnis hoſtium: ſine qua neq; illi gerere bellum poſſunt: quippe qui mercennarios exercitus alant & quæ uobis maximo uſui ad conciliandos animos barbarorum erit: hic tormenta: arma omnis apparatus belli eſt: qui ſimul uos inſtruet: & hoſtes nudabit: potiemur ꝑterea tum pulcherrima oppulentiſſimaq; urbe: tum opportuniſſima: portu egregio: unde terra mariq; quæ belli uſus poſcunt ſuppeditantur quæ cum magna ipſi habebimus: tum dempſerimus hoſtibus multo maiora: hæc illis arx: hoc horreũ: ærarium: armamentarium: hoc oĩum rerum receptaculum eſt: hinc rectus ex Africa curſus eſt: hæc una inter Pyrenæum & Gades ſtatio: hinc omnis hiſpaniæ imminet Africa. Sed quoniam uos inſtructos & ordinatos cognoſco: ad Carthaginem nouã oppugnandam totis uiribus & bono animo tranſeamus.

Carthago noua a Scipiõe oppugnatur

Cumq; omnes una uoce hoc faciendum ſucclamarent. eos Carthaginem duxit: tum terra mariq; eam oppugnari iubet: Contra Mago pœnorum dux: cum terra mariq; inſtrui oppugnationem uideret: & ipſe copias ita diſponit. Oppidanorum duo millia ab ea parte: qua caſtra romana erant: opponit. Quingentis militibus arcem inſedit. Quingentos tumulo urbis in orientem uerſo imponit. Multitudinem aliã quo clamor: quoq; uis auocaſſet: reſiſtentem ad omnia occurrere iubet. Patefacta deinde porta: eos: quos in uia ferente ad caſtra hoſtium inſtruxerat: mittit. Romani duce ipſo ꝑcipiente parumper ceſſere: ut ꝓpiores ſubſidiis in certamine ipſo ſummitendis eſſent. Et primo haud impari ſtetere acie. Subſidia deinde identidem ſummiſſa caſtris nõ auerterunt ſolum in fugam hoſtes: ſed adeo effuſis inſtituerunt: ut niſi receptui ceciniſſet: permixti fugientibus irrupturi fuiſſe in urbem uiderentur. Trepidatio uero nõ prælio maior: quam tota urbe fuit. Multæ ſtatiões pauore: atque loca deſerta ſunt: relictiq; muri: cum quæ cuiq; erat ꝓximum: deſiluiſſet. Quod ubi Scipio in tumulum obuerſus: quem Mercurium Teutatem appellant: aduertit: multis partibus nudata defenſoribus mœnia eſſe: omnes e caſtris excitos ire ad oppugnandam urbem: & ferre ſcalas iubet: ipſe præ ſe trium iuuenum ualidorum ſcutis oppoſitis: ingens enĩ iam uis omnis generis tælorum e muris uolabat ad urbem ſuccedit: hortatur: imperat: quæ in rem ſunt. Quodque plurimum ad accendendos animos militum intererat: teſtis ſpectatorq; uirtutis atq; ignauiæ cuiuſq; adeſt. Itaq; in uulnera: ac tæla ruunt: neq; illos muri: neq; ſuperſtantes armati arcere queunt: quin certatim aſcendant. Et a nauibus eodem tempore ea: quæ mari abluitur: pars urbis oppugnari cœpta eſt: cæterum tumultus inde maior: quam uis uideri poterat: dum applicant: dum partim exponunt ſcalas: militeſq;: dum qua cuiq; ꝓximum eſt in terram euadere ꝓperant: ipſa feſtinatiõe & certamine alii alios impediunt. Inter hæc repleuerat iam pœnus armatis muros: & uis magna: & ingens copia cõgeſta tælorum ſuppeditabat. Sed neq; uiri nec tæla nec quicquã aliud æque: q̄ mœnia ipſa ſeſe defendebant. Raræ enim ſcalæ altitudini æquari poterant: & quo quæq; altiores eo infirmiores erant: itaq; cum ſummus quiſq; euadere nõ poſſet: ſubirent tamen: aliæ onere ipſo frangebantur. Quidam ſtantibus ſcalis: cum altitudo caliginem oculis effudiſſet: ad terram delati ſunt. Et cum paſſim homines ſcalæq; ruerent: & ipſo ſucceſſu audacia: atq; alacritas hoſtium creſceret: ſignum receptui datum eſt: qđ ſpem nõ præſentis mõ a tanto certamine ac labore quietis obſeſſis: ſed etiam in poſterum dedit: ſcalis & corona capi urbem nõ poſſe. Opera & difficilia eſſe: & tempus daturum ad ferendam opem imperatoribus ſuis. Vix prior tumultus cõticuerat cum Scipio a defeſſis iam uulneratiſq; recentes integroſq; alios accipere ſcalas iubet: & ui maiore aggredi urbem. Ipſe: ut ei nunciatum eſt æſtum decedere: qđ per piſcatores tarraconenſes nunc leuibus cymbis: nunc ubi eæ ſederent: uadis peruagatos per ſtagnum cõpertum habebat: facilem pedib⁹ ad murum tranſitum dari eo armatos duxit. Medium ferme diei erat: & ad id: quod ſua ſpõte cedente in mare æſtu trahebatur aqua: acer etiam ſeptentrio ortus inclinatum ſtagnum eodem: quo æſtus ferebat: & adeo nudauerat uada: ut alibi umbilico tenus aqua eſſet alibi uix genua ſuperaret: hoc cura: ac rõne compertum: in ꝓdigium ac deos uertens Scipio qui ad tranſitum romanis mare uerterent: & ſtagna auferrent: uiaſq; ante nunquã initas humano ueſtigio aperirent. Neptũnum iubebat ducem itineris ſequi: ac medio ſtagno euadere ad mœnia. A terra ingens labor ſuccedentibus erat nec altitudine tantum mœnium impediebantur: ſed quod euntes ad ancipites utrinq; ictus: ſubiectos habebant romanos: ut latera infeſtiora ſubeuntibus: quam aduerſa corpora eſſent. At parte in alia quietus: & per ſtagnum facilis tranſitus: & in murum aſcenſus inde fuit. Nam neq; opere emunitus erat: ut ubi ipſius loci ac ſtagni præſidio ſatis cerditum foret: nec ulla armatorum ſtatio: aut cuſtodia oppoſita: intentis omnibns ad opem ferendam unde periculum oſtendebatur. Vbi urbem ſine certamine intrauere: pergunt inde: quanto maximo curſu poterant: ad eam portam circa quã oẽ contractum certamen erat: in quod adeo intenti omnium non ſolum animi fuere: ſed etiam oculi aureſq; pugnantium: ſpectantiumq;: adortantium pugnantes: ut nemo a tergo ſentiret ante captam urbem quam tæla in auerſos inciderunt: utrinq; ancipitem hoſtem habebant. Tum turbatis defenſoribus metu & mœnia capta: & porta intus foriſq; pariter refringi

Attur. Scipiõis ardorem & cõſtantiam

Capitur noua Carthago

cepta: & mox cedendo confectis ac diſtractis: ne i ei impediretur foribus armati impetum fecerunt. Magna multitudo & muros tranſcendebat: ſed ipſi paſſim ad cædem oppidanorum uerſi: illa quæ portam ingreſſa erat: inſta acies cum ducibus: cum ordinibus media urbe in forũ ꝓceſſit. Inde cum duobus itineribus fugientes uiderent hoſtes: alios ad tumulum in orientem uerſum q̃ tenebatur quingentorũ militum præſidio: alios in arcem: in quam & ipſe Mago cum omnibus fere armatis: e muris pulſi fuerant: refugerat: partem copiarũ ad tumulum expugnandũ mittit: partem ipſe ad arcẽ ducit: & tumulus primo impetu eſt captus & Mago arcẽ conatus defendere: cum oĩa hoſtium plena uideret: neq; ſpem ullam eſſe: ſe arcemq; & præſidium dedidit: Quoad dedita arx eſt: cædes tota urbe paſſim factæ: nec ulli puberũ: q̃ obuius fuit: parcebatur: tum ſigno dato: cædibus finis factus.

Arx cum Magone deditur Ro.

Ad prædam uictores uerſi: quæ ingens oĩs generis fuit. Liberorũ capitum uirilis ſexus ad decẽ millia capta. Inde: q̃ ciues nouæ Carthaginis erant: dimiſit. Vrbẽq; & ſua omnia: quæ reliqua eis bellum fecerat: reſtituit. Opifices ad duo millia hoĩum erant: eos publicos fore Po. Ro. edixit cum ſpe ꝓpinqua libertatis: ſi ad miniſteria belli operã enixe nauaſſent. Cæteram multitudinẽ incolarũ iuuenũ ac ualidorũ ſuorũ in claſſem ad ſupplementũ remigum dedit. Et auxerat nauibus octo captiuis claſſem. Extra hanc multitudinẽ hiſpanorũ obſides erant. Quorum perinde ac ſi ſociorũ liberi eſſent: cura habita. Captus & apparatus ingens belli. Catapultæ maximæ ferme cẽtum uiginti: minores. cclxxxi. baliſtæ maiores. xxiii. minores. lii. ſcorpiorũ minorũq; armorũ telorũq; ingens numerus: Signa militaria. lxxiiii. Et auri argentiq; relata ad imperatorem magna uis. Pateræ aureæ fuerunt. cclxxvi. libræ ferme omnes põdo. Argenti facti ſignatiq; decem & octo millia: & . ccc. põdo. Vaſorum argenteorum magnus numerus. Hæc omnia. C. Flaminio quæſtori appenſa adnumerataq; ſunt. Tritici. xl. millia modiorum. Hordei. cclxx. At naues onerariæ. lxiii. in portu expugnatæ captæq; quædam cum ſuis oneribus: frumento: armis: ære præterea: ferro: & linteis: & ſparto: & nauali alia materia ad claſſem ædificandam: ut minimum omnium inter tantas opes bellicas. Carthago ipſa fuerit.

Catapultæ

Baliſtæ maiores

Eo die Scipio. C. Lælio cum ſociis naualibus urbem cuſtodire iuſſo: ipſe in caſtra legiones reduxit feſſoſq; milites: omnibus uno die belli operibus: quippe & qui acie dimicaſſent: & in capienda urbe tantum laboris periculiq; adiſſent: & capta cum iis: qui in arcem cõfugerant: iniquo etiam loco pugnaſſent: curare corpora iuſſit. Poſtero die militibus naualibuſq; ſociis conuocatis: primum diis immortalibus laudes: gratiaſq; egit: qui ſe nõ urbis ſolum opulentiſſimæ omnium in Hiſpania uno die compotem feciſſent: ſed ante eo cõgeſſiſſent omnis pœne Africæ: atq; Hiſpaniæ opes: ut neq; hoſtibus quicq̃ relinqueretur: & ſibi ac ſuis omnia ſupereſſent. Militum deinde uirtutem collaudauit: quod eos non eruptio hoſtiũ: non altitudo mœnium: nõ inexplorata ſtagni uada: nõ caſtellum in alto tumulo ſitum: non munitiſſima arx deterruiſſet: quo minus tranſcenderent omnia: perrumperentq;. Itaq; quãquã omnibus omnia deberet: precium tamen muralis coronæ decus eius eſſe qui primus murum aſcendiſſet: profiteretur: qui ſe dignũ eo duceret dono. Duo ꝓfeſſi ſunt. Qu. Tyberilius centurio legiõis quartæ: & . Sex. Digitius ſocius naualis. Nec ipſi tam acriter inter ſe cõtendebant: quam ſtudia excitauerant: uterq; ſui corporis hominum. Sociis. C. Lælius claſſis. Legionariis. M. Sempronius Turditanus aderat. Ea contentio cum ꝓpe ſeditiõem ueniret. Scipio tres recuperatores cum ſe daturum ꝓnunciaſſet: qui cognita cauſa: teſtibuſq; auditis: iudicarent: uter prior in oppidum tranſcendiſſet. C. Lælio: & . M. Sempronio aduocatis partis utriuſq;. Cornelium Claudium de medio adiecit: eoſq; tres recuperatores cõſidere: & cauſam cognoſcere iuſſit. Dum res eo maiore ageretur certamine: quod amoti tantæ indignitatis non tam aduocati: quam moderatores ſtudiorum fuerant. C. Lælius relicto cõſilio ad tribunal ad Scipionem accedit: eumq; docet rem ſine modo ſine modeſtia agi ac ꝓpe eſſe: ut manus etiam inter ſe cõſerant. Cæterum: ſi uis abſit: nihilominus deteſtabili exemplo rem agi. Quippe ubi fraude ac periurio decus petatur uirtutis. State hinc legionarios milites: hinc claſſicos: per omnes deos apparatos iurare magis quæ uelint: quam quæ ſe ſciant uera eſſe: & obſtringere periurio nõ ſe ſolum: ſuũq; caput: ſed ſigna militaria: & aquilas: ſacramentique religionem. Hæc ſed ad eum de ſententia. P. Cornelii: & . M. Sempronii deferre. Scipio: collaudato Lælio: ad concionem aduocauit: ꝓnunciauitq; ſe ſatis compertum habere. Qu. Tyberilium: & Sex. Digitium pariter in murum aſcendiſſe: ſeque eos ambos uirtutis cauſa coronis muralibus donare. Tum reliquos: pro ut cuiuſq; meritum uirtuſq; erat: donauit Ante omnes. C. Lælium præfectum claſſis: & omni genere laudis ſibimetipſis æquauit: & corona aurea ac. xxx. bobus donauit. Tum obſides ciuitatum Hiſpaniæ uocari iuſſit. Quorum quantus numerus fuerit: piger ſcribere: quippe ubi alibi. ccc. ferme: alibi. ccc. uigintique fuiſſe inueniam. Aeq; & alia inter auctores diſcrepant. Præſidium punicum alius. x. alius. vii. alius non plus: quam duum millium fuiſſe ſcribit. Capta alibi decem millia capitum: alibi ſupra. v. & . xx. inuenio. Scorpiones maiores minoreſue ad. lx. captos ſcripſerim: ſi auctorem græcum ſequar: Silenum. Si Valerium Antiatem: maiorum ſcorpionum ſex millia: minorum. xiii. adeo nullus mẽtiendi modus eſt. Nec de ducibus quidem cõuenit plæriq; Lælium præfuiſſe claſſi: ſunt qui. M. Iunium Syllanum dicant. Arinem præfuiſſe punico præſidio deditumq; romanis Antias Valerius. Magonem alii ſcriptores tradũt. Nõ de numero captarum nauium: nõ de põdere auri atq; argenti: & redactæ pecuniæ cõuenit. Si aliquis aſſentire neceſſe eſt: media ſimillima ueris ſunt: Cæterum Scipio: uocatis obſidibus: primum uniuerſos bonum animum habere iuſſit: ueniſſe eos in populi romani poteſtatem: qui beneficio quam metu obligare homines malit: exteraſq; gentes fide: ac ſocietate iũctas habere: quam triſti ſubiectas ſeruitio. Deinde acceptis nominibus ciuitatum: recenſuit captiuos: qui cuiuſq; populi eſſent: & nuncios domum miſit:

Recuperatores

Scriptorum uariatio

ut ad ſuos quiſq; recipiendos ueniret. Si quarum forte ciuitatum legati aderant: eis præſentibus ſuos reſtituit. Cæterorum curam benigne tuendorum. C. Flaminio quæſtori attribuit. Inter hæc e media turba obſidum mulier magno natu Mandonii uxor: qui frater Ilergetum Reguli erat: flens ad pedes imperatoris procedit: obteſtariq; cœpit: ut curam cultumq; fœminarum impenſius cuſtodibus cōmendaret: cum Scipio nihil profecto defuturum diceret: tum rurſus mulier. Haud magni iſta facimus īquit: quid enim huic fortunæ nō ſatis eſt? alia mihi cura ætatum harum intuenti. Nam ipſa extra periculum iniuriæ muliebris ſuum animū ſt mulabant ætate & forma florētes circa eam Indibilis filiæ cæteræq; nobilitate pari: quæ eam omnes pro parente colebant. Tum Scipio: Meæ Po. q; Roma. diſciplinæ cauſa facerem inquit: ne quid: quod ſanctum uſquam eſſet apud nos uiolaretur. Nunc ut id curem impenſius: ueſtra quoq; uirtus dignitaſq; facit: quæ nec in malis quidem oblitæ decoris matronalis eſtis. Spectatæ deinde integritatis uiro tradidit eas: tueriq; haud ſecus uerecunde atq; modeſte: quam ciuium cōiuges: ac matres iuſſit. Captiua deinde a militibus adducitur adulta uirgo adeo eximiæ formæ: ut quacūq; ſe uerteret: omnium cōuerteret oculos. Scipio percunctatus patriam: parenteſq; inter cætera accepit deſpōſatam eam principi celtiberorum adoleſcēti: cui Luceio nomē erat. Extemplo igitur parentibus ſpōſoq; a domo accitis: cum interim audiret deperire eum ſpōſæ amore: ubi primum uenit: accuratiore eum ſermone: quam parentes alloquitur: Iuuenis: inquit: iuuenem appello minor ſit inter nos huius ſermonis uerecundia. Ego cū ſpōſa tua uocata a militibus noſtris ad me deducta eſſet: audiremq; eam tibi cordi eſſe: & forma faceret fidē: quia ipſe: ſi frui liceret: ludo ætatis præſertim illecto: & læto legitimoq; amore & nō reſpu. animum noſtrum occupaſſet: ueniam mihi dari ſpōſam impenſius amanti uellem: tuo cuius ſpōſa eſt: amori faueo: fuit ſpōſa tua apud me: eadem: qua apud ſoceros tuos: parenteſq; ſuos uerecundia ſeruata eſt tibi: ut inuiolatum: & dignum me teque dari tibi donum poſſet: hanc mercedem unam pro eo munere paciſcor: amicus Pop. Roma. ſis: & ſi me uirum bonum credis eſſe qualem patrem patruūq; meum iam ante hæ gentes norant: ſcias multos noſtri ſimiles in ciuitate romana eſſe: nec ullum in terris populum hodie dici poſſe: quem minus tibi hoſtem: tuiſq; eſſe uelis: aut amicum malis. Adoleſcens ſimul pudore gaudioq; perculſus dextram Scipionis tenens deos omnis inuocare ad gratiam illi pro ſe referendam. Quoniā ſibi nequam ſatis facultatis pro ſuo animo: atq; illius erga ſe eſſet. Parentes inde cognatiq; uirginis appellati: qui quoniam gratis ſibi redderetur uirgo: ad quam redimendam ſatis magnum attuliſſent auri pondus: orare Scipionem: ut id ab ſe donum acciperet: cœperunt: haud minorem eius rei apud ſe gratiam fore affirmantes: quam redditæ inuiolatæ foret uirginis. Scipio quando tantopere peterent: accepturum ſe pollicitus poni ante pedes iuſſit: uocatoq; ad ſe Luceio: ſuper dotem: quam: inquit: accepturus a ſocero es: hæc tibi a me dotalia dona accedent: aurūq; tollere ac ſibi habere iuſſit. His lætus donis: honoribuſq; dimiſſus domum impleuit populares laudibus & meritis Scipionis. Veniſſe diis ſimillimū iuuenem uincentem omnia tum armis: tum benignitate ac beneficiis. Itaq; delectu clientium habito: cum mille & .cccc. equitibus intra paucos dies ad Scipionem rediit. Scipio retēto ſecum Lælio: dum captiuos obſideſq; & prædam ex cōſilio eius diſponeret ſatis omnibus cōpoſitis: data quinquereme captiuis. Magone: & quindecim fere ſenatoribus: qui ſimul cum eo capti erant: in naue impoſitis: nuncium uictoriæ Romam mittit.

Scipiōis cōtinentia

Attur Militarē meditationem

Ipſe paucos dies: quibus morari Carthagine ſtatuerat: exercendis naualibus pedeſtribuſq; copiis abſumpſit. Primo die legiones in armis quattuor millium ſpatio decurrerunt. Secundo die arma curare: & tergere ante tentoria iuſſit. Tertio die ſudibus inter ſe in modum iuſtæ pugnæ cōcurrerunt: præpilatiſq; miſſilibus iaculati ſunt. Quarto die quies data. Quinto iterum in armis decurſum eſt. Hunc ordinem laboris quietiſq;: quoad Carthagine morati ſunt: ſeruauerunt. Remigio claſſis ciues: militeſq; tranquillo in altum euecti agilitatem nauium ſimulacris naualis pugnæ experiebantur. Hæc extra urbem terra mariq; corpora ſimul: animoſq; ad bellum acuebant. Reſpu. ipſa ſtrepebat apparatu belli: fabris omnium generum in publica officina incluſis: data cuncta pari cura ſubibat. Nunc operibus aſpiciendis tempus dabat: quæq; in officinis: quæq; in armamentario: quæ ab naualibus ſociorum fabrorum multitudo plurima in ſingulos dies certamine ingenti faciebat. His ita inchoatis refectiſq; quos quaſſauerant muris: diſpoſitiſq; præſidiis: accurato iam urbis Tarraconem eſt profectus: A multis legatiōibus protinus in uia aditur: quas partim dato reſponſo: ex itinere dimiſit: partim diſtulit Tarraconem: quo omnibus nouis ueteribuſq; ſociis edixerat cōuentum. Et cuncti fere: qui cis Iberum colunt populi multiq; etiam ulterioris Hiſpaniæ cōuenerunt: Carthaginenſium duces primo ex induſtria famam captæ Carthaginis cōpreſſerant. Deinde: ut clarior res erat: quam ut tegi: ac diſſimulari poſſet: eleuabāt uerbis. Nec opinato aduentu: ac prope furto unius diei urbem unam Hiſpaniæ īterceptam: cuius rei tam paruæ & præmio elatum inſolentem iuuenem in modico gaudio ſpem magnæ uictoriæ impoſuiſſe at ubi appropinquare tres duces: tres uictores hoſtium exercitus audiſſet: occurſuram ei extemplo domeſticorum funerum memoriam. Hæc in uulgus iactabant: haud quaquam ipſi ignari: quantum ſibi ad omnia iurium Carthagine amiſſa deceſſiſſet.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIBER SEPTIMVS.

HIC STATVS Rerum Hiſpaniæ erat. In Italia aűt cőſul Marcellus Salapia per ꝓditionem recepta: Maroneã & Meles de ſamnitibus ui cœpit. Ad tria millia militum ibi Annibalis: quæ præſidii cauſa relicta erant oppreſſa. Prædæ aliquãtum eius militi fuit cőceſſum. Tritici quoq; .ccl. millia modium: & .cx. millia hordei inuenta. Cæterum nequaquã inde tantum gaudii fuit: quanta clades intra paucos dies accepta eſt: haud ꝓcul ab urbe Herdonea. Caſtra ibi. Gn. Fuluius ꝓconſul habebat ſpe recipiendæ Herdoneæ: quæ poſt cannenſem cladem a romanis defecerat: nec loco ſatis tuto poſita nec præſidio firmata. Negligentiam inſitam ingenio ducis augebat ſpes ea: quod labare iis aduerſus pœnum fidem ſenſerat: poſteaquam Salapia amiſſa exceſſiſſe his locis Annibalem in Brutios auditum eſt. Ab Herdonea ea omnia per occultos nuncios delata Annibali ſimul curam ſociæ retinendæ urbis: & ſpem fecere incautum hoſtem aggrediendi. Exercitu expedito: ita ut famam ꝓpe ꝑueniret: magnis itineribus ad Herdoneam cőtendit: & quo plus terroris hoſti obiiceret: acie inſtructa acceſſit. Pari audacia romanus: cőſilio & uiribus impar: copiis raptim eductis conflixit. Quinta legio & ſiniſtra ala acriter pugnam inierunt. Cæterum Annibal: ſigno equitibus dato: ut cum pedeſtres equiteſq; occupaſſent: ꝑſenti certamine oculos: animoſq; circũuecti: pars caſtra hoſtium pars tergo oppugnantium inuaderent. Ipſe in. Gn. Fuluii ſimilitudinem nominis: quod Gn. Fuluium ꝑtorem biennio ante in his deuicerat locis increpans: ſimilem euentum pugnæ fore affirmabat. Neq; ea ſpes uana fuit. Nam cum cőmunis acie & peditum certamine multi cecidiſſent romanorum: ſtarent tamen ordines ſignaq;: equeſtres a tergo tumultus ſimul a caſtris clamor hoſtilis auditus: ſextam legionem antequam in ſecunda acie poſita prior: a numidis turbata eſt. Quintam deinde: atque eos qui ad prima ſigna erant: auertit. Pars in fugam effuſa pars in medio cæſa: ubi & ipſe. Gn. Fuluius cum duodecim tribunis militum cecidit. Romanorum ſociorũq; quot cæſa in eo ꝓlio millia ſint: quis pro certo affirmet: cum tredecim millia alibi: alibi haud plus quã ſeptem inueniam? Caſtris ꝑdaq; uictor potitur. Herdoneam quia & defecturam fuiſſe ad romanos cőperit: nec manſuram in fide: ſi inde abſceſſiſſet: multitudine omni Metapőtum ac turios traducta incendit. Occiditq; principes: qui cum Fuluio colloquia occulta habuiſſe compti ſunt: Romani q ex tanta clade euaſerant: diuerſis itineribus ſemiermes ad Marcellũ conſulem in Samnium cőfugerűt. Marcellus nihil admodũ tanta clade territus litteras Romã ad ſenatum de duce: & exercitu ad Herdoneam amiſſo ſcribit. Cæter̃ eundem ſe qui poſt cannenſem pugnã ferocẽ uictoria Annibalem contuderit ire aduerſus eum: breueq; illi lætitiam: qua exulta: facturum.

Cædes romanorũ ad Herdoneam

Et Romæ quidem luctus tum ingens ex ꝑterito: tum timore in futurum erat. Conſul ex Samnio in Lucanos tranſgreſſus ad Muniſtronem in conſpectu Annibalis loco plano: cum pœnus collem teneret: poſuit caſtra: addidit & aliam fidentis ſpeciẽ: quod prior in aciẽ eduxit. Nec detractauit Annibal: ut ſigna portis efferri uidit. Ita tamẽ aciẽ inſtruxerunt: ut pœnus dextrum cornu in collem erigeret: romani ſiniſtrum ad oppidum applicarent. Ab hora tertia cum ad noctem pugnam extendiſſent: feſſæq; pugnando primæ acies eſſent: a romanis prima legio: & dextra ala ab Annibale hiſpani milites & funditores baleares: elephanti quoq;: cőmiſſo iam certamine: in prælium acti. Diu pugna neutro inclinata ſtetit. Primæ legioni tertia: dexteræ alæ ſiniſtra ſubiit. Et apud hoſtes integri a feſſis pugnam accepere. Nouum atq; atrox prælium ex tam ſegni repẽte exarſit: recẽtibus animis: corporibuſq;. Sed nox incerta uictoria diremit pugnantes. Poſtero die romani a ſole orto in multum diei ſtetere in acie: ubi nemo hoſtium aduerſus prodiit: ſpolia per otium legere: & congeſtos in unum locum cremauere ſuos. Nocte inſequenti Annibal ſilẽtio mouit caſtra: & in Appuliam abiit. Marcellus ubi lux fugam hoſtium aperuit: ſauciis cum ꝑſidio modico. Numiſtrone relictis: præpoſitoq; his. L. Furio Purpurione tribuno militum: ueſtigiis inſtitit ſequi. Ad Venuſiam cum adeptus ẽ. Ibi ꝑ dies aliquot cum a ſtationibus procurſaretur: mixta equitum peditumq; tumultuoſa magis prælia quam magna: & ferme omnia romanis ſecũda fuerunt. Inde ꝑ Appuliam ducti exercitus ſine ullo memorato certamine cum Annibal nocte ſigna moueret locum inſidiis q̃rẽs. Marcellus niſi certa luce: & explorato ante non ſequeret᷑. Capuæ interim Flaccus dum bonis principum uẽdendis agro: qui publicatus fuerat: locando: locauit aűt omne frumẽtum: tẽpus terit: ne deeſſet materia in campanos ſæuiẽdi: nouum in occulto gliſcẽs ꝑ indicium protractum ẽ facinus: milites ædificiis ẽmotos: ſimul ut cũ agro tecta urbis fruẽda locarentur: ſimul metuẽs: ne ſuũ quoq; exercitum ſicut Annibalis nimia urbis amœnitas emolliret in portis muriſq; ſimetipſos tecta militariter coegerat ædificare. Erant autẽ plæraq; ex cratibus aut tabulis facta: alia arundine texta: ſtramẽto intecta: omne uelut de induſtria alimẽtis ignis. Hæc noctis una hora ut omuia incenderent. clxx. campani principibus fratribus Bloſiis coniurauerant. Indicio eius rei ex familia Bloſiorum facto portis: repente iuſſu proconſulis clauſis: cum ad arma ſigno dato milites concurriſſent: compræhenſi: omnes qui innoxia erant & quæſtione acriter habita: damnati: necatiq;. Indicibns libertas: & æris dena millia data. Nucerinos: & acerranos querentes ubi habitarent non eſſe: Acerris ex parte incenſis. Nuceria deleta. Romam Fuluius ad ſenatum miſit. Acerranis permiſſum: ut ædificarent: quæ incenſa erant. Nucerini Atellam: quia id maluerant. Attellanis Galatiam migrare iuſſis: traducti. Inter multas magnaſq; res quæ nunc ſecundæ: nunc aduerſæ occupabant cogitationes hominum: ne tarentinæ quidem arcis excidit memoria. M. Ogulin⁹:

Pto. numiſtrum uocat & Plynius Numiſtranos nominat uterq; in brutiis

Numiſtrone potius

Noua cãpanorũ coniuratio

&.P.Aquilius in Ethruriam legati ad frumētum coemēdum: quod Tarentū portaretur ꝓfecti: & mille milites de exercitu urbano: par numerus romanoꝝ ſociorūq; eodē in præſidium cū frumēto miſſi ſunt. Iam æſtas in exitu erat: comitiorūq; cōſularium inſtabat tēpus: Sed litteræ Marcelli negantis e repu. eſſe ueſtigium abſcedi ab Annibale: cui cedēti cētameq; abnuenti grauius ipſe inſtaret: curam iniecerant: ne aut cōſulem Marcellum tum maxime res agētem a bello auocarent: aut in annū cōſules deeſſent. Optimū uiſum eſt: quāquā extra Italiam eſſet potius Valerium cōſulem ex Sicilia reuocare. Ad eum litteræ iuſſu ſenatus a.L.Manlio prætore urbis miſſæ cum litteris conſulis.M.Marcelli ut ex iis noſceret: quæ cauſa patribus eum potius: quam collegā reuocandi ex ꝓuincia eſſet. Eo forte tempore Romā legati a rege Syphace uenerunt: quæ iis prælia ꝓſpera cum Carthaginēſibus feciſſet memorantes. Regem nec inimiciorem ulli populo quam Carthaginēſi: nec amiciorem: quam romano affirmabāt eſſe miſiſſe eum antea legatos in Hiſpaniam ad.Cn.&.P.Cornelios impatores romanos: nūc ab ipſo uelut fonte petere romanam amicitiam uoluiſſe. Senatus nō legatis modo benigne reſpondit: ſed ipſe legatos cum donis ad regē miſit.L.Geminum Petellium.P.Pompilium. Dona tulere togam: & tunicam purpuream: ſellam eburneam: pateram ex quinq; pōdo auri factam. Protinus & alios Africæ regulos iuſſit adire: iis quoq;: quæ darētur portatæ togæ prætextæ: & ternæ pondo pateræ aureæ. Et alexandriam ad Ptolemæum & Cleopatram reges.M.Attilius: &.M.Acilius legati ad cōmemorandam reuocandamq; amicitiam miſſi dona tulere. Regi togam: tunicam purpuream cum ſella eburnea. Reginæ pallam pictam cū amiculo purpureo. Multa ea æſtate: qua hæc facta ſunt ex propinquis urbibus: agriſq; nunciata ſunt prodigia. Tuſculi agnum cum ubere lactanti natum. Iouis ædis culmen fulmine ictum: ac prope omni tecto nudatū. Iſdem ferme diebus Anagniæ terram ante portam ictam diem ac noctem ſine ullo ignis alimento arſiſſe. Et aues ad compitum anagninum in loco Dianæ nidos ī arboribus reliquiſſe. Tarracinæ in mare haud procul portu angues magnitudinis miræ laſciuientium piſcium more exultaſſe. Tarquiniis porcum cū ore humano genitum: & in agro capenate ad lucum Feroniæ.iiii.ſigna ſanguine multo diem ac noctem ſudaſſe. Hæc prodigia hoſtiis maioribus procurata decreto pontificum: & ſupplicatio diem unum Romæ ad oīa puluinaria. Alteꝝ & in capenate agro ad Feroniæ lucum indicta.M. Valerius Cōſul litteris excitus ꝓuincia exercituq; mādato Cincio p̄tori.M.Valerio Meſſalæ p̄fecto claſſis cum parte nauium ī africā p̄datum ſimul ſpeculatumq;: quæ populus carthaginenſis pararet agereted;: mi[illegible]: ipſe.x.nauibꝰ Romā ꝓfectus: cum ꝓſpere perueniſſet: ſenatum habuit. Vbi de ſuis rebus geſtis cōmemorauit: cum annos prope.lx.in Siciliam terra mariq; magnis Sæpe cladibus bellatum eſſet: ſe eam ꝓuinciam confeciſſe: neminem carthaginēſem in Sicilia eſſe: neminem ſiculum: qui metu inde fugati abfuerint: eſſe omnes in urbes agroſq; ſuos reductos arare ſerere: deſertam coliq; terram tandem frugiferam: ipſis cultoribus: populoq; romano pace ac bello fidiſſimum: atq; annonæ ſubſidium. Exinde Mutinæ: & ſi quorum aliorum merita erga populum romanum erant in ſenatum introductis honores omnibus ad exoluendam fidem a conſule habiti. Mutines etiam ciuis romanus factus: rogatione a tribuno ple.ex auctoritate patrum ad plebem lata. Dum hæc Romæ geruntur.M.Valerius Meſſalla quinquaginta nauibus cum ante lucem ad Africam acceſſiſſet: improuiſam in agro uticenſi excurſionem fecit. Eumq; depopulatus late multis mortalibus cum alia omnis generis præda captis: ad naues rediit: & ad Siciliam tranſmiſit tertiodecimo die quam profectus erat: inde Lylibeum reuectus. Ex captiuis: quæſtione habita: hæc comperta: cōſuliq; Leuino omnia ordine perſcripta: ut ſciret quo ordine: uel quo in ſtatu Africæ res eſſent. Quinq; millia numidarum cum maſiniſſa Galæ filio acerrimo iuuene carthagine eſſe: & alios per totam Africam milites mercede conduci: qui in Hiſpaniam ad Aſdrubalem traiicerentur: ut iis quam maximo exercitu primo quoq; tempore in Italiam trangreſſus iungeret ſe Annibali in eo poſitam uictoriam credere carthaginenſe. Claſſem præterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam: eamq; ſe credere breui traiecturam. Hæc recitata a conſule ita mouere ſenatum: ut non expectanda comitia conſuli cenſerent: ſed dictatore comitiorum habendorum cauſa dicto: extemplo in prouinciam redeundum. Illa diſceptatio tenebat: quod conſul in Sicilia ſe.M.Valerium meſſallam: qui tum claſſi præeſſet: dictatorem dicturum eſſe iacebat. Patres extra romanum agrum (eum autem Italia terminari) negabant dictatorem dici poſſe.M. Lucretius tribunus ple: cum de ea re conſuleretur: ita decreui ſenatus ut conſul prius quam ab urbe diſcederet: populū rogaret: quem dictatorem dici placeret: eumq;: quem populus iuſſiſſet: diceret: dictatorem: ſi conſul noluiſſet: prætor urbanus populum rogaret. Si ne is quidem uellet: tum tribuni ad plebem ferrent. Cum cōſul ſe populum rogaturum negaſſet: quod ſuæ poteſtatis eſſet prætoremq; uetuiſſet rogare: tribuni plebis rogarunt: plebeſq; ſciuit ut Fuluius: qui tum ad capuam erat: dictator diceretur. Sed quo die id plebis conſilium futurum erat conſul clam nocte in Siciliam abiit: deſtitutiq; patres litteras ad.M.Claudiū mittendas cenſuerunt: ut deſertæ reip. a collega ſubueniret: diceretq;: quem populus iuſſiſſet dictatorem. Ita a Marcello conſule Fuluius dictator dictus. Et ex eodē plebiſcito a Fuluio dictatore.P.Licinius Craſſus pontifex maximus magiſter equitum dictus Dictator poſteaq; Romam uenit.Cn. Semproniū Bleſum legatum: quem ad Capuam habuerat: in Ethruriam prouinciam ad exercitum miſit in locum Calphurnii prætoris: quem ut capuæ exercituiq; ſuo præeſſet literis exciuit. Ipſe comitia: in quem diem primum potuit: eduxit: quæ certamine inter tribunos dictatoremq; iniecto: perfici non potuerant. Galeria iuniorum: quæ forte prærogatiua erat. Quintum Fabium conſules dixerat: eodemq; iure uocatæ reliq inclinaſſent: ni tribunis ple.C.&.L.Ariani interpoſuiſſent: qui neq; magiſtratum continuari ſatis ciuile

Legati Syphacis romam miſſi

Ptolemæum Cleopatra

Mutines ciuis ro. Factus

eſſe aiebant: & multo fœdioris exempli eum ipſum creari: qui comitia haberet. Itaq; ſi ſuum nomen dictator acciperet: ſe comitiis interceſſuros ſi aliorum præterq̃ ipſius ratio haberetur: comitiis ſe morā non facere. Dictator cauſam comitiorum auctoritate ſenatus: plebiſcito: exemploq; tutabatur. Namq;. Gn. Seruilio conſule: cum Flaminius alter conſul ad Thraſymenum cecidiſſet: ex auctoritate patrum ad plebem latum: plebéq; ſciuiſſe. ut quo ad bellum in Italia eſſet: ex iis qui conſules fuiſſent: quos: & quotiens uellet: reficiendi conſules populo ius eſſet: exemplúq; ea in re uetus ſe habere. L. Poſthumi Metelli: qui interrex iis comitiis: quæ ipſe habuiſſet: conſul cum. Gn. Iunio Bibulo creatus eſſet receſq;. Qu. Fabii: qui ſibi continuari conſulatum: niſi id bono publico fieret: profecto nunq̃ ſciuiſſet. His oratiōibus cum diu certatum eſſet: poſtremo ita inter dictatorem & tribunos conuenit: ut eo quod cenſuiſſet ſenatus: ſtaretur. Patribus id tempus reip. uiſum eſt: ut per ueteres: & expertos belliq; peritos imperatores reſp. gereretur. Itaq; moram fieri comitiis non placere. Concedentibus tribunis comitia habita. Declarati cōſules. Qu. Fabius Maximus quintum. Qu. Flaccus. Fuluius. iii. Pretores creati. L. Veturius Philo. & . T. Quinti[us] Criſpinus. C. Hoſtilius Tubulus. C. Aurunculeius. Magiſtratibus in annum creatis. Qu. Fuluius dictatura ſe abdicauit. Extremo æſtatis eius claſſis punica nauium. xxx. cum præfecto Amilcare in Sardiniā traiecta: olbienſem primo: deinde poſteaq̃ ibi. P. Manlius Volſo prætor cum exercitu apparuit: circumacta inde ad alterum inſulæ latus calaritanum agrum uaſtauit: & cum præda omnis generis in Africam rediit. Sacerdotes romani eo anno mortui aliquot: ſuffectiq;. C. Seruilius pontifex factus in locum. T. Octacilii Craſſi. Decemuiri item ſacris facundiis in locum. T. Sempronii. T. F. longi. T. Sempronius. C. F. longus ſuffectus. M. Martius rex ſacrorum mortuus eſt: &. M. Aemilyus Papp[us] Maximus Curio neq; in eorum locum ſacerdotes eo anno ſuffecti. Et cenſores hic annus habuit. L. Vulturnum Philonē: &. P. Licinium Craſſum pōtificem maximū. Craſſus. Licinius: nec conſul: nec prætor ante fuerat: quam cenſor eſt effectus. Ex ædilitate gradum ad cenſuram fecit. Hi cēſores neq; ſenatum legerunt: nec quicquā reip. egerunt. Mors diremit. L. Veturium. Inde & Licinius cēſura ſe abdicauit. Aediles curules Veturius: &. P. Licinius Varus ludos romanos diem unum inſtaurarunt. Aediles plebis. Qu. Cautius: &. L. portius Licinius ex mulctatitio argento ſigna ænea ad cereris dederet: & ludos pro temporis huius copia magnifici apparatus fecere. Exitu anni huius die. iiii. &. xxx. qua a Sarracone profectus erat. Lælius Romā uenit legatus Scipionis: is cum agmine captiuorum ingreſſus urbem magnum concurſum hominum fecit. Poſtero die in ſenatum introductus captam Carthaginem caput Hiſpaniæ uno die receptaſq; aliquot urbes: quæ defeciſſent: nouaſq; in ſocietatem aſcitas expoſuit. Ex captiuis comperta his fere congruentia: quæ in litteris fuerant. M. Valerii Meſſallæ: maxime mouit patres Aſdrubalis tranſitus in Italiam uix Annibali atq; eius armis ſubſiſtentem. Productus in concionem Lællius eadem diſſeruit: Senatus ob res fœliciter a Scipiōe geſtas ſupplicationes in unum diem decreuit. C. Lællium primo quoq; tempore: cum quibus uenerat nauibus: redire in Hiſpaniam iuſſit. Carthaginis expugnationem in hunc annum contuli multis auctoribus: haud neſcius quoſdam eſſe: qui anno inſequenti captam tradiderint: quod mihi minus ſimile ueri uiſum eſt annum integrum Scipionē nihil gerendo in Hiſpania conſumpſiſſe. Qu. Fabio. Maximo quintum. Qu. Fuluio Flacco tertio. Conſulibus idibus martiis: quo die magiſtratū inierunt. Italia ambobus prouincia decreta. Regionibus tamen partitum imperium. Fabius ad Tarentum: Fuluius in lucanis ac brutiis rem gereret. M. Cludio prorogatum in annum imperium. Prætores ſortiti prouincias. C. Hoſtilius Tribulus urbanam. L. Veturius Philo peregrinam cum Gallia. T. Quintius Criſpinus Capuam. C. Aurūculeius Sardiniam. Exercitus ita per prouincias diuiſi Fuluio duæ legiones: quas in Sicilia Valerius Leuinus haberet. Qu. Fabio: quibus in Ethruria. C. Calphurnius præeſſet. Exercitus urbanus ut in Ethruriam ſuccederet. Caius Calphurnius eidem præeſſet prouinciæ exercituiq; quem. Qu. Fuluius habuiſſet. Capuam exercitumq;. Quintius obtineret. C. Hoſtilius ab. Gn. Lectorio proconſule prouinciam exercitumq;: qui tum iam Arimini erat: acciperet. M. Marcello: qui conſul bene rem geſſerat: legiones decretæ. M. Valerio cum. L. Cincio: his quoq; eſt prorogatum in Sicilia imperiū: Cannenſis exercitus datus: eumq; ſupplere ex militibus: qui ex legionibus. Gn. Fuluii ſupereſſent: iuſſi. Conquiſitos eos conſu. in Siciliam miſerunt: additaq; eadem militiæ ignominia: ſub qua cannenſes militabant: quinq; ex prætoris. C. Fuluii exercitu ob ſimilis iram fugæ miſſi eo ab ſenatu fuerant. C. Aurūculeio eædem in Sardiniam legiones: quibus. P. Manlius Volſo: qui eam prouinciam obtinuerat: decretæ. P. Sulpitio eadem legione: eademq; claſſe Macedoniam obtinere iuſſo prorogatum in annum imperium. xxx. quinqueremes ex Sicilia Tarentum ad Fabium conſulem mitti iuſſæ: cætera claſſe placere prædatum in Africam: & ipſum. M. Valerium Leuinum traiicere: ſeu. L. Cincium: ſeu. M. Valeriū Meſſalam uellet. Nec de Hiſpania quicquam mutatum: niſi quod non in annum Scipioni Syllanoq; ſed donec reuocati a ſenatu forent: prorogatum imperium eſt: ita prouinciæ exercituſq; in eum locum partita imperia. Inter maiorum rerum curas comitia Maximi Curionis: cum in locum. M. Aemylii ſacerdos crearetur: uetus excitauerunt certamen. Patriciis negantibus. C. Manlii Attelii qui unus fuit ex plebe potens: rationem eſſe habendam: quia nemo ante eum: niſi ex patribus id ſacerdotiū habuiſſet. Tribuni appellati ad ſenatum reiecerunt. Senatus populo poteſtatem fecit. Ita primus ex plebe creatus Maximus Curio. C. Manlius Attelius. Et flaminem dialem inuitum augurari coegit. P. Licinius pontifex Maximus. C. Valerium Flaccum decemuirum ſacris faciundis Creatus in locum Mutii ſcæuolæ demortui. C. Lectorius. Cauſam inaugurare coacti flaminis libens reticuiſſem: ni ex mala fama in bonam uertiſſet.

Fabius Maxi. Qu. Fuluius Flaccus conſ.

Prouinciæ conſulibus & prætoribus decretæ

O adoleſcentiam negligentem:luxurioſamq;.C.Flaccus flamen captus a.P.Licenio pontifice maximo.
L.Flacco fratri germano:cognatiſq; aliis ob eadem uitia iuiſus.Is ut animum eius cura ſacrorum & cæ-
rimoniarum cepit:ita repente exuit antiquos mores:ut nemo tota iuuentute haberetur prior:nec proba-
tior prioribus patrum ſuis pariter alieniſq; eſſet.Huius famæ conſenſu elatus ad iuſtam fiduciam ſui rē
intermiſſam per multos annos ob indignitatem flaminum priorum repetiuit:ut in ſenatum introiret.In
greſſum eum curiam cum.L.Licinius prætor inde eduxiſſet tribu.ple.appellauit flamen.Vetuſtum ius ſa
cerdotii repetebat:datum id cum toga prætexta & ſella curuli:& Flaminio eſſe:prætor non exoletis uetu-
ſtate annalium exemplis ſtare ius:ſed recentiſſime cuiuſq; cōſuetudinis uſu uolebat:nec patrum:nec auo-
rum memoria dialem quenq̄ id ius uſurpaſſe tribuni rem inertia flaminum oblitteratam ipſis non ſacer
dotio damno fuiſſe:cum equum cenſuiſſent:ne ipſo quidem contra tendente prætore: & magno aſſenſu
patrum plebiſue flaminem in ſenatum introduxerunt:Omnibus ita exiſtimantibus magis ſanctitate ui-
tæ:quam ſacerdotii iure rem eam flaminem obtinuiſſe.Conſules priuſq̄ in prouincias irent:duas urba-
nas legiones in ſupplementum quantum opus erat:cæteris exercitibus:militum ſcripſerunt.Vrbanum
ueterem exercitum Fuluius conſul.Gn.Fuluio Flacco legato:frater hic conſulis erat:in Ethruriam dedit
ducendum.Et legiones quæ in Ethruria erant.Romani deducendas.Et Fabius conſul reliquias exerci-
tus Fuluiani conquiſitas(fuerunt autem ad tria millia.cccxxxvi.)Qu.Maximum filium ducere in Sici
liam ad.M.Valerium proconſulem iuſſit:atq; ab eo duas legiones:& triginta quinqueremes accipere.
Nihil hæ eductæ ex inſula legiones minuerunt nec uiribus:nec ſpe eius prouinciæ præſidium.Nam cū
præter egregie ſuppletas duas ueteres legiones tranſfugarum etiam numidarum equitū: peditumq; ma
gnam uim haberet:ſiculos quoq;:qui in exercitu Epicidis aut pœnorum fuerant:belli peritos uiros mi-
lites ſcripſit.Ea externa auxilia cum ſingulis romanis legionibus adiunxiſſet:duorum ſpeciem exercitu-
um ſeruauit.Altero.L.Cincium partem inſulæ:qua regnum Hieronis fuerat:tueri iuſſit.Altero ipſe cæ-
teram inſulam tuebatur:diuiſam quondam romani imperii:puniciq; finibus Claſſis quoq; nauium ſe-
ptuaginta parata ut omni ambitu littorum præſidio oræ maritimæ eſſent: ipſe cum Mutinis equitatu
prouinciam peragrabat:ut uiſeret agros:cultaq; ab incultis notaret & perinde dominos laudaret:caſtiga-
retq;.Ita tantum ea cura frumenti prouenit:ut & Romam mitteret:& Catinam conueheret: unde ex-
ercitui: qui ad Tarentum æſtiua acturus eſſet poſſit præberi.Cæterum tranſportati milites in Sicili-
am & erat maior pars latini nominis:ſociorumq; prope magni motus cauſa fuere:adeo ex paruis ſæpe
magnarum momenta rerum pendent.Fremitus enim inter latinos:ſocioſq; in conſiliis ortus:decimum
annum delectibus & ſtipendiis exhauſtos eſſe.Quotannis ferme clade magna pugnare:alios in acie occi
di: alios morbo abſumi: magis perire ſibi ciuem: qui a romano miles lectus ſit: quam qui a pœno
captus.Quippe ab hoſte gratis remitti in patriam a romanis extra Italiam in exilium ueriuſ:quam in
militiam allegare.Octauum iam ſibi annum ſeneſcere cannenſem militem moriturum:antequam Ita-
lia hoſtis abſcedat.Quippe nunc cū maxime florēs uiribus excedat:ſi ueteres milites nō redeant in patriā
noui legātur:breui nemīnē ſuperfuturū.Itaq; quod propediē res ipſa negatura ſit prius quam ad ultimā
ſolitudinē atq; egeſtatem peruenīant:negandum.Po.Ro.eſſe:ſi conſentiētes in hoc ſocios uideant romani:
pfecto de pace cum carthaginenſibus iūgenda cogitaturos.Aliter nunquam uiuo Annibale ſine bello Ita,
liam fore.Hæc acta in conſiliis.xxx.tum coloniæ.Po.Ro.erant:ex iis.xii.cum omniū legationes eſſent

Coloniarū & urbiū latini noīs cogitata defectio

Romæ:negauerunt conſulibus eſſe:unde milites pecuniamq; darent.Eæ fuere Ardea:Nepetes.Sutrium
Minturnæ:Iuturna:Alta:Carſeoli:Sueſſa:Cære:Lacates:Narnia:Interamna:Noua re conſules icti cum
abſterrere eos a tam deteſtabili conſilio uellent:& caſtigando increpandoq;:pluſquā leniter agendo:profe
cturos rati:eos auſos eſſe:conſulibus dicere aiebant:quod conſules in ſenatu:ut pnunciarēt:in animum
inducere nō poſſent.Non enim detrectationē eam numerū militiæ: ſed apertam defectionem a Po.Ro.
eſſe.Redirent itaq; propere in colonias:& tanquam integra re locuti magis quam auſi: tantum nefas cū
ſuis conſulerent.Admonerent non campanos neq; tarentinos eos eſſe:ſed romanos:inde oriundos:inde
in colonias:atq; in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſa miſſos.Quæ liberi parentibus deberent:
ea illos romanis debere:ſi ulla pietas:ſi memoria antiquæ patriæ eſſet.Conſulerent igitur de integro: nam
tum quidem:quæ temere agitaſſent:ea prodendi imperii Romani tradendi Annibali uictori eſſet.Cum
alterius hæc conſules diu iactaſſent: nihil moti legati: neq; ſe quod domum renunciarent: habere di-
xerunt: ſenatum ſuum quid noui conſuleret: ubi nec miles:qui legeretur: nec pecunia:quæ daretur:in
ſtipendium eſſet.Cum obſtinatos eos uiderent conſules rem ad ſenatum detulerunt.Vbi tantus pa-
uor hominum animis eſt iniectus:ut magna pars actum de imperio diceret.Idem alias colonias fa-
cturas.Idem ſocios conſenſiſſe omnes ad prodendam Annibali urbem Romam.Conſules hortari &
conſolari ſenatum: & dicere alias colonias in fide atq; officio priſtino fore.Eas quoq; ipſas:quæ offi-
cio deceſſiſſent:ſi legati circa eas colonias mittātur:qui caſtigēt:non qui pcentur: uerecundiam imperii
habituras eſſe.Permiſſum a ſenatu iis cum eſſet:agerēt:facerēt: ut e republi.ducerēt:temptatis prius alia
rum coloniarum animis:citauerunt:ut legatos:quæſiueruntq; ab iis:ecquid milites ex formula paratos
haberent.Pro duodeuiginti colonis.M.Sextilius Fregellanus reſpōdit:& milites paratos ex formula eſ-
ſe:& ſi pluribus opus eſſet:pluris daturos:& quicquid aliud imperaret:ueletq; Po.Romanus enixe fa
cturos:ad id ſibi neq; opes deeſſe:animum etiam ſupereſſe.Conſules ſibi parum uideri præfati pro meri-
to eorum ſua uoce collaudari eos:niſi uniuerſi patres in curia gratias egiſſent:ſequi in ſenatum eos iuſſe-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

runt. Senatus quam poterat honoratiſſimo decreto: allocutus eos: mandat cõſulibus: ut ad populũ quo-
q; eos producerent: & inter multa alia præclara: quæ ipſis maioribuſq; ſuis præſtitiſſent: recens etiam me-
ritum eorum in rempu. commemorarent. Ne nunc quidem poſt tot ſæcula ſileantur fraudenturue laude
ſua: Signini fuere: & nolani: & norbani: ſatriculaniq;: & brunduſini: & fragellani: & nuncerini: & adria-
ni: & firmani: & ariminenſes. Et altero mari pontiani: & peſtani: & conſani. Et mediterranei beneuenta-
ni: & ſemini: & ſpoletani: & placentini: & cremoneſes. Harum coloniarum ſubſidio: tum imperium Po-
pu. Roma. ſtetit: iiſq; gratiæ & in ſenatu: & ad populum actæ: duodecim aliarum coloniarum: quæ de-
tractauerunt imperium: mentiones patres fieri uetuerunt. Neq; illos dimitti: neq; retineri: neq; appellari
a conſulibus. Et tacta caſtigatio maxime ex dignitate populi romani uiſa eſt. Cætera expedientibus: quæ
ad bellum opus erant conſulibus aurum uiceſimarium: quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſerua-

Aurũ in ceſimariũ qngẽta põdo nã qnquagĩta data ſtultũ eſt credere ꝓdigia

batur: promi placuit: prompta ad quattuor millia pondo auri. Inde quinquaginta pondo data conſuli-
bus: & M. Marcello: & P. Sulpicio procõſ. & L. Veturio prætori: qui Galliam prouinciam ſortit⁹ erat
Additumq; Fabio conſ. c. pondo auri præcipuum: quod in arcem Tarẽtinam portaretur. Cætero auro
uſi ſunt ad ueſtimenta pecunia præſenti locanda exercitui: qui in Hiſpani bellũ ſua ſecunda fama duciſq;
gerebat. Prodigia quoq; prius quam conſules proficiſcerentur: procurari placuit. In Albano mõte tacta
de cælo erant: ſignum Iouis: alborq; tẽplo propiqua: & oſtiæ lacus: & Capuæ murus. Fortunæq; ædes:
& Sinueſſæ murus portaq; hæc de cælo tacta: Cruentam etiam aquam fluxiſſe albanam quidam aucto-
res erant. Et Romæ intra cellam ædis Fortunæ Fortis de capite ſignũ: quod in corona erat in manu ſpõ-
te ſua prolapſum: & Priuerni ſatis conſtabat bouem eſſe locutum: uulturemq; frequenti foro in tabernã
deuolaſſe. Et Sinueſſæ natum ambiguo inter marem & fœminam ſexu infantem: quos androgynos uul-
gus: ut plæraq; faciliore ad publicanda uerba græco ſermone appellat. Et lacte pluuiſſe. Et cum elaphã-
ti capite puerum natum. Ea prodigia hoſtis maioribus procurata. Et ſupplicatio circa omnia puluina-
ria. Obſecratio in unum diem indicta. Et decretum ut. Gn. Hoſtilius prætor ludos Apollinis: ſicut his
annis uoti factiq; erant: uoueret: faceretq;. Per eos dies & cenſoribus creandis. Q. Fuluius conſul comi-
tia habuit. Creati cenſores ambo: qui nondum conſules fuerãt. M. Cornelius Cethegus. P. Sempronius
Tuditanus: Cenſores ut agrum campanum fruendum locarent ex auctoritate patrum latum in plebem

Androgynus qd ſit

eſt: plebeſq; ſciuit. Senatus lectionem contentio inter cenſores de principe legendo tenuit. Sempronii
lectio erat. Cæterum Cornelius morem traditum a patribus ſequendum aiebat: ut qui primus cenſor
ex iis qui uiuerent: fuiſſe eum principem legerẽt. Is. L. Manlius Torquatus erat. Sempronius: cui dii ſor-
tem legendi dediſſent: & ius liberum eoſdem dediſſe deos: ſe id ſuo arbitrio facturum lecturumq;. Q.
Fabium Maximum: quem tum principem romanæ ciuitatis eſſe uel Annibale iudice dicturus eẽt. Cum
diu certatum eſſet uerbis: concedente collega: lectus a Sempronio princeps in ſenatum. Q. Fabius Maxi-
mus conſul. Inde alius lectus ſenatus: octo ꝑteritis: inter quos. M. Cecilius Metellus infamis auctor deſe-
rendæ Italiæ poſt cannenſem cladem. In equeſtribus quoq; notis eadem ſeruata cauſa: ſed erant perpauci:
quos ea ĩfamia attingeret. Illis omnibus & multi erant adempti equi: qui cannenſium legionum equites
in Sicilia erant. Addiderunt acerbitati etiam tempus: ne præterita ſtipendia procederent: iis qui equo pu-
blico meruerant: ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. Magnum præterea numerum eorum conq-
ſierunt: qui equo mereri deberent: atq; ex iis: qui principio eius belli ſedecim annos nati fuerant: neq; mi-
litauerant omnes ærarios feceruut. Locauerunt inde reficienda: quæ circa forum incendio cõſumpta erãt.
vii. tabernas: macellum: atrium: regiam. Tranſactis omnibus: quæ agenda erant: conſules ad bellum pro-
fecti. Prior Fuluius prægreſſus Capuam. Poſt paucos dies conſecutus Fabius: qui at collegam corã ob-
teſtatus: & Marcellum per litteras quam acerrimo bello detineret Annibalem: dum ipſe Tarentum op-
pugnaret. Ea urbe adempta hoſti undique pulſo: nec ubi conſiſteret: nec qui fidum reſpiceret: habenti ne
remorandi quidem cauſam in Italia fore. Regium etiam nuncium mittit ad præfectum præſidii: quod
a Leuino conſ. aduerſus brutios ibi locatum erat. Viii. millia hominum: pars maxima ab Agatirna: ſi-
cut antea dictum eſt: ex Sicilia traducta: rapto itinere hominũ aſſuetorum. Additi erant brutiorum in-
diem perfugæ & audaciæ & audiendi omnia neceſſitatibus pares. Hanc manum ad brutium agrum pri-
mum depopulandum duci iuſſit: inde ad Cauloniam urbem oppugnandum. Imperata non impigere ſo-
lum: ſed etiam auide executi: direptis fugatiſq; cultoribus agri: ſumma ui urbem oppugnabant. Marcel-
lus & conſulis litteris excitus: & quia in animum induxerat: neminem ducem Romanum tam parem

Caulonia

Annibali: quam ſe eẽ: ut primum in agris pabuli copia fuit: ex hybernis profectus ad Cannuſium Anni-
bali occurrit. Sollicitabat ad defectionẽ cannuſinos pœnus. Cæterũ: ut appropinquare Marcellum audi-
uit caſtra inde mouit. Aperta erat regio ſine ullis ad inſidias lateribus. Itaq; in loca ſaltuoſa cedere inde cœ-
pit. Marcellus ueſtigiis inſtabat: caſtraq; caſtris conferebat: & opere perfecto extemplo in aciem legiones
educebat. Annibal turmatim per equites: peditumq; iaculatores leuia certamina ſerens caſum uniuerſæ
pugnæ non neceſſarium ducebat. Tractus eſt tamen ad id: quod uitabat certamen. Nocte prægreſſum eũ
aſſequitur locis planis ac patentibus: Marcellus caſtra inde ponentem pugnando undique immunitores
operibus prohibet: ita ſigna collata pugnatumq; totis copiis: & iam cum nox inſtaret: marte æquo di-
ſceſſum ẽ. Caſtra exiguo diſtantia ſpacio raptim ante noctẽ ꝓmunita. Poſtero die luce prima Marcellus
in aciem copias eduxit. Nec Annibal detrectauit certamen: multis uerbis adhortatus milites: ut memo-
res Thraſimeni: Cannarumq;: cõtunderent ferociã hoſtis: urgere atq; inſtare eũ: nõ caſtra ponere pati: nõ

Pugna Annibali & pœnis ſecūda

reſpirare:aut circūſpicere quotidie ſimul orientem ſolē:& romanam aciem in campis uidendā eſſe:ſi uno
prælio haud incruentus habeat:quietius deinde cum trāquilliuſq; bellaturū. His irritati adhortationibꝰ:
ſimulq; tædio ferociæ hoſtium quotidie inſtantiū:laceſſentiumq; acriter prælium incunt pugnatū am/
plius duabus horis eſt:Cedere inde a romanis dextera ala:& extraordinarii cœpe. Quod ubi Marcellus
uidit:duodeuigeſima legionē in primā aciē inducit. Dum alii trepidi cedunt:alii ſegniter ſubeunt:turba
ta tota acies eſt:deinde prorſus fuſa:& uincente pudorē metu terga dabant. Cecidereq; in pugna duo mil
lia & ſeptingenti ciuiū ſociorūq;:in his quattuor romani centuriones fuere:duo tribuni militum. M.Li/
cinius:&.M.Eluius. Signa militaria quattuor de ala prima:quæ fugit:duo de legione:quæ cedentibus
ſocii ſucceſſerat:amiſſa. Marcellus:poſteaquā in caſtra reditū eſt:cōcionē adeo ſæuā atq; acerbā apud mi/
lites habuit:ut prælio per diē totū infeliciter tolerato:triſtior irati ducis oratio eēt. Diis īmortalibus ut in
tali re grates laudeſq;:inquit:ago:quod uictor hoſtis cū tanto pauore incidentibus uobis in uallum por
taſq; non ipſa caſtram eſt aggreſſus: deſeruiſſetis profecto eodem terrore caſtra quo dimiſiſtis pugnam:
qui pauor hic?qui terror?quæ repente:qui & cum quibus pugnaretis:obliuio animos inuaſit? Nempe
iidem ſunt ii hoſtes: quos uincendo: & uictos ſequendo priore æſtate abſumpſiſtis:qbus dies noctesq;
fugientibus per hos dies inſtitiſtis:quos leuibus præliis fugaſtis:quos heſterno die nec iter facere:nec ca/
ſtra ponere paſſi eſtis. Dimitto ea:qbus gloriari poteſtis:cuius & ipſius pudere:ac penitere uos oportet:
referam: Nempe æquis manibus heſterna die diremiſtis pugnam:quid hæc nox?quid hæc dies abſtulit?
ueſtræ his copiæ īmunitæ ſunt:an illorū auctæ: Non equidē mihi cū exercitu meo loqui uideor:nec cum
Romanis militibus corpora tantū:atq; arma eadem ſunt:an ſi eodē animos habuiſſetis:terga ueſtra ui/
diſſet hoſtis?ſigna alicui manipulo:aut cohorti abſtuliſſet?nō adhuc cæſis Romanis legionibus gloria/
batur:uos illi hodierno die primum fugati exercitus dediſtis decus. Clamor inde ortus:ueniam eiꝰ diei
daret:ubi uellet:deinde experiret militum ſuorū animos. Ego uero experiar inquit:milites:& uos cra/

Atē. militares animaduerſiones

ſtina die in aciem educam ut uictores potius quam uicti ueniā impetretis:quā petitis. Cohortibus quæ
ſigna amiſerant:hordeum dare iuſſit. Centurioneſq; manipulorū: quorū ſigna amiſſa fuerāt: diſtrictiſq;
gladiis deſtinctos deſtituit:& ut poſtero die omnes pedites equiteſq; armati adeſſent:edixit. Ita cōcio di/
miſſa:fatendo iure ac merito ſeſe increpitos:neq; illo die uirum quēquam in acie Romana fuiſſe:præter
unum ducem:cui aut morte ſatiſfaciēdū:aut egregia uictoria eēt. Poſtero die ordinati armatiq; ad edictū
ederant. Imperator eos collaudat:pronunciatq; a quibus orta pridie fuga eēt:cohortes quæ ſigna amiſiſ/
ſent:ſe in primā aciem educturum:edicere iam ſeſe omnibus pugnandū:ac uincendum eē:& ad nitendū
ſingulis uniuerſiſq; ne prius heſternæ fugæ:quam hodiernæ uictoriæ fama Romam perueniat. Inde ci/
bo corpora firmare iuſſit:ut ſi lōgior eēt pugna:uiribus quoq; ſufficerent. Vbi omnia dicta factaq; ſunt
quibus excitarentur animi militū:in aciem procedunt. Quod ubi Annibali nūciatum ē: cum eo nimi/
rum:inquit:hoſte res eſt:qui nec bonā:nec malam ferre fortunam poteſt:ſeu uicit:ferociter inſtat uictis:
ſeu uictus ē:inſtaurat cū uictoribus certamē. Signa inde canere iuſſit:copias educit:pugnatū utrinq; ali/
quanto quā pridie acrius eſt. Pœnis ad obtinendum heſternū decus adnitentibus. Romanis ad demen/
dam ignominiā. Siniſtra ala ab romanis:& cohortes quæ amiſerant ſigna:in prīa acie pugnabant:& le/
gio uiceſima a dextero cornu inſtructa. L.Cornelius Lentulus:&.C.Claudius Nero legati cornibus præ

Verba Annibalis de Marcello

erant. Marcellns mediam aciem hortator:teſtiſq; præſens firmabat. Ab Annibale hiſpani primam obtine
bant frontem:& id roboris in omni exercitu erat. Cum anceps pugna diu eēt. Annibal elephantoſq; ī pri
mam aciem induci iuſſit:ſiquem iniicere tumultum ea res ac pauorem poſſet. Et primo turbarunt ſigna:
ordineſq; & partim conculcatis:partim diſſipatis terrore:qui circa erant:nudauerant una parte aciem:la/
tiuſq; fuga manaſſet:ni.C.Decimus Flauius tribunꝰ militum:ſigno arrepto:primi haſtati manipulum
eius ſigni ſe ſequi iuſſiſſet:duxit:ubi maxime tumultum conglobatæ belluæ faciebant:pilaq; in eas cōiici

Scđa romanorū pugna

iuſſit. Hæſere omnia tæla haud difficile ex propinquo in tanta corpora ictu:& tam confecta turba:ſed ut
non omnes uulnerati ſunt:ita in quorum tergis pila fixa ſtetere:ut genus eſt anceps:in fugam uerſi:& in
tegros auertere:cum iam nō unus manipulus:ſed pro ſe quiſq; miles:qui modo aſſequi agmen fugientiū
elephantorum poterat:pila conicere:eo magis ruere in ſuos belluæ:tantoq; maiorem ſtragem ædidere:
quam inter hoſtes ædiderant:quanto acrius pauor conſternatas agit:q̄ inſidentis magiſtri imperio regū
tur. In perturbatam tranſcurſu bælluarū aciem ſigna inferunt romani pedites:& haud magno certamine
diſſipatos trepidāteſq; auertunt. Tum in fugientes equitatū immittit. Marcellus:nec ante finis ſequēdi eſt
factus:quā in caſtra pauentes cōpulſi ſunt. Nam ſuper alia:quæ terrorē trepidationēq; fecerant:elephanti
forte duo in ipſa porta corruerant:coacti erant milites per foſſam uallūq; ruere in caſtra. ibi maxima ho/
ſtiū cædes facta. Cæſa ad octo millia hoīum:qnq; elephāti. Nec romanis īcruēta uictoria fuit:mille fer/
me & ſeptingēti de duabus legionibꝰ:& ſocioꝝ ſupra.M.&.cccc.occiſi. Vulnerati ꝑ multi ciuium ſocio/

Hirpini a pœnis ad lucani & romanos ſed āt unl ſtentes

rumq;. Annibal nocte ꝓxima caſtra mouit. Cupientē inſequi Marcellum ꝓhibuit multitudo ſauciorū.
Speculatores:q ꝓſequerent:agmen miſſi:poſtero die rettulerunt brutios Annibalē petere. Iiſdē ferme die/
bus & ad.Q.Fuluiū cōſulē hirpini:& lucani:& uolſcētes:traditis ꝓſidiis Annibalis:quæ in urbibꝰ habe
bant:dedidere ſeſe:clæmenterq; a conſule cum uerborum tantum caſtigatione ab errore præterito recepti
ſunt. Et brutiis ſimilis ſpes ueniæ facta eſt:cum ab iis Vrbius & Pactius fratres longe nobiliſſimi gentis
eius eandemq;:quæ data lucanis erat:condicionem deditionis petentes ueniſſent. Q. Fabius cōſul oppi
dum in ſalentinis Manduriā ui cepit. Ibi ad quattuor millia hominum capta:& ceteræ prædæ aliquan/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rum. Inde Tarentum profectus in ipſis faucibus portus poſuit caſtra. Naues: quas Liuius tutandis com
meatibus habuerat: partim machinationibus oneratas paratusq; mœnium oppugnãdorum partim tormẽ
tis & ſaxis: omniq; miſſiliũ telorũq; genere inſtruit: onerarias quoq; nõ eas ſolũ: quæ remis agerent: ut
alii machinas: ſcalaſq; ad muros ferrẽt: alii ꝓcul a nauibus uulnerarent mœniũ propugnatores: eæ naues
ab aperto mari: ut urbem aggrederentur: inſtructæ parataq; erant. Et erat liberũ mare claſſe punica: cum
Philippus oppugnare ætholos pararet Corcyram tranſmiſſa. In brutiis interim Cauloneæ oppugnato
res ſub aduentu Annibalis ne opprimerent: in tumulũ a præſenti impetu tutũ ſe recepere. Fabium tarentũ ob-
ſidentẽ leue dictu momẽtũ ad rem ingentẽ potiundã adiuuit. Præſidiũ brutiorũ datum ab Annibale tarẽ
tini habebant: eius ꝓſidii præfect⁹ deperibat amore mulierculæ: cuius frater ĩ exercitu Fabii cõſulis erat.
Is certior literis ſororis factus de noua cõſuetudine aduenæ locupletis, atq; inter populares tã honoratis
ſpem nactus per ſororẽ quolibet ĩpelli poſſe amantẽ quid ſperaret: ad cõſulẽ detulit. Quæ cũ haud uana
cogitatio uiſa eẽt: ꝓ tranſfuga iuſſus Tarentum tranſire: ac per ſororẽ præfecto conciliatus: primo occul
te animum eius tẽptando: deinde ſatis explorata leuitate: blandiciis mulieribus perpulit eũ ad ꝓditionẽ
cuſtodiæ loci: cui præpoſitus erat: & ubi ratio agendæ rei & tẽpus nõ cõuenit: miles nocte per ĩterualla ſta
tionum clam ex urbe miſſus: ea quæ acta erant: quæq; ut agerentur: cõuenerant: ad cõſulẽ refert. Fabi⁹ ui-
gilia prima: dato ſigno iis: qui in arce erãt: quiq; cuſtodiã portus habebant: ipſe circuito portu a regione
urbis orientẽ uerſa occultus ſedebat. Canere inde tubæ ab arce ſimul: & a portu: & a nauibus: quæ apto
mari appulſæ erant: clamor undiq; cũ ingenti tumultu, unde minimum periculũ erat de induſtria ortus.
Conſul iterũ ſilentio continebat ſuos. Igitur Democrates: qui ꝓfectus claſſis fuerat: forte illi loco ꝓpoſi-
tus: poſteaquã quieta oĩa circa ſe uidit: alias partes eo tumultu perſonare: ut captæ urbis interdum excita
retur clamor: ueritus ne inter cunctationẽ ſuam cõſul aliquã uim faceret, ſignaq; inferret: præſidiũ ad ar-
cem unde maxime terribilis accedebat ſonus: traducit. Fabius cũ & ex tẽpis ſpatio & ex ſilentio ipſo quod
ubi pauloante ſtrepebant: excitãtes uocanteſq; ad arma: inde nulla accedebat uox deductas cuſtodias ſen
ſiſſet: ferri ſcalas ad eã partem muri: qua brutiorũ præſidiũ eſſe agitatæ ꝓditionis cõciliator nũciauerat: iu
bet. Ea primũ captus ẽ murus adiuuãtibus: recipientibuſq; brutiis & trãſceſſum in urbẽ eſt: inde & ꝓxi-
ma refracta porta: ut ſequenti agmine ſigna inferrentur. Tũ clamore ſublato: ſub ortũ ferme lucis nullo ob
uio armato in forũ perueniunt: oẽſq; undiq;: qui ad arcẽ portũq; pugnabant: in ſe cõuerterunt. Prælium
in aditu fori maiore impetu: quã perſeuerantia cõmiſſum eſt: nõ animo nõ armis: nõ arte belli: nõ uigo-
re aut uiribus corporis: par romano tarentinus erat. Igitur pilis tantũ cõiectis prius pene: quam conſere-
rent manus: terga dederunt: dilapſiq; per nota urbis itinera in ſuas amicorũq; domos. Duo ex ducibus.
Nico & Democrates fortiter pugnantes cecidere. Philomenes: qui proditionis ad Annibalẽ auctor fuerat
cum citato equo ex prælio auectus eſſet: uacuus paulo poſt equus uagans erranſq; per urbẽ corpus nuſq inu-
entum eſt: creditũ uulgo ẽ in puteũ apertum ex equo ꝓcipitatũ eſſe. Carthalonẽ aũt præfectũ punici præſi
dii cũ cõmemoratione paterni hoſpitii: poſitis armis: uenientẽ ad conſulem miles obuius obtruncat. Alii
alios paſſim ſine diſcrimine armatos inermeſq; cædũt carthagineſes tarẽtinoſq; pariter. Brutii quoq; mul-
ti interfecti ſeu per errorẽ: ſeu uetere in eos inſito odio: ſeu ad ꝓditionis famã: ut ui potius atq; armis captũ
Tarentũ uideretur extinguendam: tũ a cæde ad diripiendã urbem diſcurſum. xxx. millia ſeruiliũ capitũ di-
cuntur capta. Argenti uis ingens facti: ſignatiq;. Auri. lxxxiii. millia pondo. Signa tabulæq; prope ut Sy-
racuſarum ornamẽta æquarent: Sed & maiore animo generis eius præda abſtinuit Fabius: quã Marcel-
lus: qui interrogãti ſcribæ: qd uellet fieri de ſignis: ingentis magnitudinis dii ſunt: ſuo quiſq; habitu ĩ mo-
dum pugnantiũ formati: deos iratos Tarentinus reliq iuſſit. Murus inde: q urbem ab arce dirimebat: di-
rutus eſt & diſiectus. Dum hæc tarenti agunt: Annibal iis: q Cauloniã obſidebant: in deditionẽ acceptis.
audita oppugnatione Tarenti: dies nocteſq; curſum agmine facto: cũ feſtinãs ad opẽ ferendã captam ur-
bem audiſſet. Et romani inqt: ſuum Annibalẽ habent: eadem qua ceperamus arte Tarentũ amiſim⁹. Ne
tamen fugientis modo uertiſſe agmen uideretur: quo conſtiterat loco quinq; millia ferme ab urbe poſuit
caſtra. Ibi paucos moratus dies. Metapontũ ſeſe recepit. Inde duos Metapontinos cũ literis principum
eius ciuitatis ad Fabium Tarentũ mittit fidem a cõſule accepturos: ĩpunita iis priora: fore: ſi Metapontũ
ei cum præſidio punico ꝓdidiſſent. Fabius uera: quæ afferrent: eẽ ratus: diem qua acceſſurus eẽt Metapõ
tum conſtituit: litteras ad principes miſit: quæ ad Annibalem delatæ ſunt. Enimuero lætus ſucceſſu frau-
dis: ſiue Fabius quidem dolo inuictus fuiſſet: haud procul Metaponto inſidias ponit. Fabio auſpicanti:
priuſquam egrederetur a Tarento: aues ſemel atq; iterum nõ addixere. Hoſtia quoq; cæſa: conſulenti de-
os aruſpex cauendum a fraude hoſtili: & ab inſidiis prædixit. Metapontini: poſteaquam ad conſtitu-
tam non uenerat diem: remiſſi ut cunctantem hortarentur: repente compræhenſi metu grauioris quæſti-
onis detegunt inſidias. Aeſtatis eius principio: qua hæc agebantur. P. Scipio in Hiſpaniam cum hye-
mem totam reconciliandis barbarorum animus partim donis: partim remiſſione obſidum captiuorũ-
q; abſumpſiſſet. Edeſco ad eum clarus inter duces hiſpanos uenit. Erant coniunx liberiq; ei⁹ apud roma
nos: ſed præter eam cauſam etiam uelut fortuita inclinatio animorum: quæ Hiſpaniam omnem auerte-
rat ad romanum a punico imperio: traxit eũ. Eadem cauſa Indibili Mandonioq; fuit: haud dubie oĩs
Hiſpaniæ principibus: cũ oĩ populorum manu: relicto Aſdrubale ſecedentes imminentes caſtris eius tumu-
los: unde per cõtinentia iuga tutus receptus ad romanos eſſet: Aſdrubal: cum hoſtiũ res augeſcere tantis in
crementis cerneret: ſuas imminui: ac fore ut niſi audẽdo aliquid moueret: qua cœpiſſent: rueret [illegible] q-

Margin notes:

Tarentũ a Fabio recipitur

Præda Tarẽtina

Edeſco Indibilis Mandonius

primum ſtatuit. Scipio auidus etiam certaminis erat tum ea ſpe quá ſucceſſus rerum augebat: tum quod
prius: quá iungerétur hoſtium exercitus: cum uno dimicare duce exercituq;: quam ſimul cum uniuerſis
malebat. Cæterum etiam ſi cum pluribus pariter dimicandú foret: arte quadá copias auxerat. Nam cum
uideret nullum eſſe nauium uſum: quia uacua oîs Hiſpaniæ ora claſſibus punicis erat: ſubductis nauib'
Tarraconé nauales ſocios terreſtribus copiis addidit. Et armorú affatim erat captorum Carthagine: & q̃
poſt captam eam fecerat: tanto opificú numero incluſo. Cum iis copiis Scipio ueris principio a Tarra-
cone egreſſus: iá. n. & Lællius redierat ab Roma: ſine quo nihil maioris rei motú uolebat ducere ad ho-
ſtem ꝑgit. Per oîa pacata eunti: ut cuiuſq; populi fines tranſiret: ꝓſequentibus excipientibuſq; ſociis: Indi-
bilis & Mandonius cú ſuis copiis occurrerút: Indibilis ꝓ utroq; locutus: haud quaquá ut barbarus ſto-
lide incauteq;: ſed potius cum uerecunda grauitate ꝓpiorq; excuſanti tranſitióem ut neceſſariam: quam
glorianti eam uelut primá occaſionem raptam. Scire enim ſe tranſfugæ nomé execrabile ueteribus ſociis:
nouis ſuſpectum eé. Neq; enim ſe repræhendere nomé hominum: ſi tam anceps odium cauſa nó nomen

Att. Indibilis accuratam orationē

faciat. Merita inde ſua in duces carthaginenſes cómemorauit. Auariciam contra eorum: ſuperbiamq; &
omnis generis iniurias in ſe: atq; populares: itaq; corpus dútaxat ſuum ad id tempus apud eos fuiſſe: ani-
mum iam pridem ibi eé: ubi ius ac fas crederent coli: ad eos quoq; cófugere ſupplices: qui nequeant ho-
minú uim atq; iniurias pati: ſe id Scipioné orare: ut tranſitio ſibi nec fraudi apud eum: nec honori ſit qua-
les ex hac die experiundo cognouerit: perinde operæ eorum precium faciat. Prorſus ita reſpódet facturú
romanus: nec ꝓ tranſfugis habiturum: qui nó duxerint ſocietatem ratam: ubi nec diuini quicquam: nec
humani ſanctum eét. Productæ deinde in cóſpectum iis coniuges: liberiq; lachrymantibus præ gaudio
reddunt. Atq; eo die in hoſpitium adducti. Poſtero die fœdere accepta fides: dimiſſiq; ad copias adducé-
das. Iiſdem deinde in caſtris tendebant: donec ducibus iis ad hoſtem peruétum eſt. Proximus carthaginé-
ſium exercitus Aſdrubalis ꝓpe urbem Betulam erat ꝓ caſtris equitum ſtatióes habebat. In eas uelites an-
teſignaniq;: & qui primi agminis erant: aduenientes ex itinere: prius q̃ caſtris locum caperent: adeo con-
temptum impetú fecerunt: ut facile appareret: quid utriq; parti animorum eſſet. In caſtra trepida fuga có-
pulſi equites ſunt. Signaq; romana portis ꝓpe illata. Atq; illo quidem die irritatis tantum ad certamen
animis caſtra Romana poſuerunt. Nocte Aſdrubal in tumulum copias recepit plano campo in ſum-
mo patétem: & Fluuius ab tergo ante circaq; uelut ripa præceps oram eius omné cingebat. Suberat & al-
tera inferior ſummiſſa faſtigio planicies. Eam quoq; alteram crepido haud facilior in aſcéſum ambibat.
In hunc inferiorem campum Aſdrubal poſtero die: poſteaquam ſtantem ꝓ caſtris hoſtium aciem uidit:
equites numidas: leuiorumq; armorum baleares: & afros dimiſit. Scipio circunuectus ordines ſignaque
oſtendebat hoſtem prædamnata ſpe dimicandi æquo campo captantem tumulos: loci fiducia: non uirtu-
tis armorumq; ſtare in conſpectu: ſed altiora mœnia habuiſſe Carthaginem quæ tranſcendiſſet miles ro-
manus: nec tumulos: nec arcem nec mare quidé armis obſtitiſſe ſuis: ad id fore altitudines: quas cepiſſent
hoſtes ut per præcipitia: & prærupta ſalientes fugerent: eam quoque ſe illis fugam clauſuram: cohorteſq;
duas alteram tenere fauces uallis: per quam deferretur amnis: iubet alteram uiam inſidere: quæ ab urbe ꝑ
tumuli obliqua in agros ferret. Ipſe expeditos: qui pridie ſtationes hoſtium pepulerant ad leuem arma-
turam in ſummo ſtantem ſupercilio ducit. Per aſpera primum nihil aliud: quam uia impediti iere. De-
inde ut ſubiectum uenerunt tælorum primo omnis generis uis ingens effuſa eſt in eos ipſi contra ſaxa:
quæ locus ſtrata paſſim omnia ferme miſſilia præbet: ingerere. Non milites ſolum: ſed etiam turba calo-
num immixta armatis: Cæterum quáquam aſcenſus difficilis erat: & prope obruebantur tælis ſaxiſq;:
aſſuetudine tamen ſuccedendi muros: & pertinacia animi ſubierunt primi. Qui ſemel cœpere aliquid æq;
loci ubi firmo conſiſterent gradu: leuem & concurſatorem hoſtem atq; interuallo tutum cum procul miſ-

Scipióis ſtratagema

ſilibus pugna eluditur: inſtabilem eundem ad cominus cóſerendas manus expulerút loco: & cú cæde ma-
gna in aciem altiore ſuperſtantem tumulo impegere. Inde Scipio: iuſſis aduerſus mediam euadere etiam
uictoribus: cæteras copias cum Lællio diuidit: atq; eú parte dextera tumuli circúire: donec mollioris aſcé-
ſus uiam inueniret: iubet. Ipſe a leua circuitu haud magno in tranſuerſos hoſtes incurrit. Inde primo tur-
bata acies eſt: dum ad circúſonantem undiq; clamorem flectere cornua: & obuertere ordines uolunt. Hoc
tumultu & Lællius ſubiit: & dum pedem referunt: ne ab tergo uulnerarentur: laxata prima acies: locuſq;
ad euadendum mediis datus eſt: qui per tam iniquum locú ſtantibus integris ordinibus: elephátiſq; ante
ſigna locatis: nunquam euaſiſſent. Cum ab omni parte cædes fieret. Scipio: qui leuo cornu in dexterum
incurreret maxime in nuda hoſtium latera pugnabat. Iam ne fugæ quidem patebat locus: nam & ſtatio-
nes utrinq; Romanæ dextera leuaq; inſederant uias: & portam ducis caſtroꝝ principiúq; fuga clauſerat:
addita trepidatione elephátorú: quos territos æque: atq; hoſtes timebant. Cæſa ergo ad octo millia hom-
num. Aſdrubal iá antequam dimicaret pecunia rapta: elephantoſq; præmiſſos quáplurimos poterat de
fuga excipiens præter Tagum flumen ad Pyreneú tendit. Scipio caſtris hoſtium potitus: cú ꝑter libera ca-
pita omnem prædam militibus conceſſiſſet: in recenſendis captiuis decem millia peditum: duo millia

Att. hoſtium ſtragem

equitum inuenit. Ex hiis hiſpanos ſine ꝑtio oés domum miſit. Afros uendere q̃ſtorem iuſſit. Circúfuſa
inde oés multitudo hiſpanoꝝ: & ante deditoꝝ: & pridie captoꝝ regé eú ingéti cóſenſu appellauit. Tum
Scipio: ſiletio ꝑ præconem facto: ſibi maximú nomen imperatoris eſſe dixit: quo ſe milites ſui appellaſ-
ſent. Regium nomen alibi magnú. Romæ intolerabile eſſe. Regalem aîum in ſe eé: ſi id in hoîs ingenio
ampliſſimú ducerent: tacite iudicarent: uocis uſurpatione abſtineret. Senſere et barbari magnitudiné aîi

cuius miraculo nominis alii mortales ſtupent id ex tam alto faſtigio aſpernantis. Dona inde regulis pricipibuſq; hiſpanorum diuiſa: & ex magna copia captoꝝ equorũ. ccc. quos uellet: eligere Indibilẽ iuſſit.

Cum afros uenderet iuſſu imperatoris quæſtor: puerũ adultũ inter eos forma inſigni: cum audiſſet regii generis eſſe: ad Scipionẽ miſit. Quem cũ percunctaretur Scipio qs: & cuius: & cur id ætatis in caſtris fuiſſet: numidam ſe eſſe ait Maſſium populares uocare: orbum a patre relictum: apud maternũ auum Gallam regem numidarũ educatũ: cum auunculo Maſiniſſa: q nuper cũ equitatu ſubſidio Carthaginẽſibus ueniſſet: in Hiſpaniã traieciſſe: ꝓhibitũ pp ætatem a Maſiniſſa nunquã ante prælium iniſſe: eo die ſe: quo pugnatum cum romanis eẽt: inſcio auũculo: clam armis: equoq; ſumpto: in aciẽ exiſſe: ibi ꝓlapſo equo effuſum in præceps a romanis captum eſſe. Scipio: cum obſeruari numidam iuſſiſſet: quæ ꝓ tribunali agenda erant: peragit. Inde: cum ſe in prætoriũ recepiſſet: uocatum cum interrogat: uellet ne ad Maſiniſſam reuerti: Cum effuſis lachrymis gaudio: cupere uero diceret. Tum puero annulũ aureũ: tunicam lato clauo cum hiſpano cingulo: & aurea fibula equũq; ornatum donat: Iuſſiſq; ꝓſequi: quod uellet equitibus: dimiſit. De bello inde conſilium habitum: & auctoribus quibuſdam: ut confeſtim Aſdrubalem cõſequeret: anceps id ratus: ne Mago: atq; Aſdrubal cũ eo iungerent copias: præſidio tantum ad inſidendum pyrenæum miſſo: ipſe reliquum æſtatis recipiendis in fidem Hiſpaniæ populus abſumpſit. Paucis poſt prælium factum ad Betulã diebus: cũ Scipio rediens iam Tarraconem ſaltu caſtulonenſi exceſſiſſet: Aſdrubal Giſgonis filius: & Mago imperatores ex ulteriori hiſpania ad Aſdrubalem uenere: ſerum poſt malã geſtam rem auxiliũ. Conſilio in cætera exequẽda belli haud parũ opportuni ibi cõferentibus qd in cuiuſq; ꝓuinciæ regiõe aĩoꝝ hiſpanis eẽt unus Aſdrubal Giſgonis ultimã Hiſpaniæ orã: quæ ad Oceanum & Gades uergit: ignaram adhuc romanoꝝ eſſe: eoq; carthaginenſibus ſatis fidam cenſebat. Inter Aſdrubalem alterum & Magonem conſtabat: beneficiis Scipionis occupatos oĩum animos publice: priuatimq; eſſe: nunc tranſitionibus fore ante finẽ: quam omnes hiſpani milites aut in ultima Hiſpaniæ amotĩ: aut traducti in Galliam forẽt: itaq; etiam: ſi ſenatus carthaginenſium nõ cenſuiſſet eundũ tamẽ Aſdrubali fuiſſe in Italiam: ubi belli caput: & rerum ſumma eſſet: ſimul & hiſpanos omnes procul ob nomine Scipionis ex Hiſpania abduceret: exercitũ eius tum tranſitionibus: tum aduerſo prælio ĩminutum hiſpanis repleri militibus. Et magonẽ Aſdrubali Giſgonis filio: tradito exercitu: ipſum cum grãdi pecunia ad cõducenda mercede auxilia in baleares traiicere. Aſdrubalem Giſgonis cum exercitu penitus ĩ Luſitaniã abire: nec cum romanis manus conſerere. Maſiniſſæ in omni equitatu: quod roboris eſſet: tria millia equitum expleri eumq; uagũ per citeriorem hiſpaniam ſociis opem ferre hoſtium oppida atq; agros populari. His decretis ad exequẽda: quæ ſtatuerunt: duces digreſſi. Hæc eo anno ĩ Hiſpania acta: Romæ fama Scipionis in dies creſcere. Fabio Tarentum captum ingenio magis: quã uirtutæ gloriæ tamen eẽ: Fuluii ſeneſcere fama. Marcellus etiam aduerſo rumore eſſe: ſuper quam quod primo male pugnauerat: quia uagante p Italiam Annibale: media æſtate Venuſiam in tecta milites abduxiſſet. Inimicus erat ei. C. Publicius Bibulus tribu. ple. Is iam prima pugna: quæ aduerſa fuerat: aſſiduis cõcionibus ĩfamem: inuiſumq; plebi Claudiũ fecerat: ẽt de imperio abrogando eius agebat cũ tamen neceſſarii Claudii obtinuerũt: ut relicto Venuſiæ legato: Marcellus Romã rediret ad purganda ea q̃ inimici obiicerent: Nec de imperio eius abrogando: abſente ipſo: agerent. Forte ſub idem tẽpus & Marcellus ad deprecandã ignominiam: & Fuluius cõſul comitiorum cã Romã uenit: Actum de imperio Marcelli in circo Flamio eſt ingẽti cõcurſu plebiſq;: & oĩum ordinũ. Accuſauitq; tribu. ple. nõ Marcellum modo: ſed oẽm nobilitatem: fraude eoꝝ & cunctatione fieri ut Annibal decimũ iam annũ Italiam ꝓuinciam habeat: diutius ibi quam Carthagine uixerit. Habere fructum imperii ꝓrogati Marcello populũ romanum: bis cæſum exercitũ eiꝰ æſtiua Venuſiæ ſub tectis agere. Hanc tribuni orationẽ ita obruit Marcellus cõmemoratione rerum ſuarum: ut nõ rogatio ſolũ de imperio eius abrogando antiquaret: ſed poſtero die cõſulem eum ingenti cõſenſu centuriæ oẽs crearent. Additur collega. T. Quintius Criſpinꝰ: qui tũ prætor erat. Poſtero die prætores creati. P. Licinius Craſſus diues Pontifex maximus. P. Lucius Varus. Sex. Iulius Cæſar. Qu. Claudiꝰ comitiorum ipſorum diebus ſollicita ciuitas de Ethruriæ defectione fuit: principium eius rei ab aretinis fieri. C. Calphurnius ſcripſerat: qui eã ꝓuinciam ꝓprætor obtinebat: itaq; cõfeſtim eo miſſus Marcellus conſul deſignatus qui rem inſpiceret: ac ſi digna uideretur: exercitu accito bellum eo ex Appulia in Ethruriã transferret. Eo metu cõpreſſi Ethruſci quieuerũt. Tarentinorum legatis pacem petẽtibus cum libertate ac legibus ſuis reſpõſum a ſenatu ẽ: ut redirent: Cum fabius cõſul romã ueniſſet. Ludi & romani: & plebeii eo anno in ſingulos dies inſtaurati. Aediles curules fuere. L. Cornelius Claudius & Ser. Sulpitius Galba. Plebei. C. Seruilius: &. Q. Cecilius Metellus. Seruiliũ negabant iure aut tri. ple. fuiſſe: aut Aedilem eſſe: quod patrem eius quem triumuirũ agrarium occiſum a Boiis circa Mutinam eſſe: opinio p decem annos fuerat: uiuere: atq; in hoſtium poteſtate eẽ ſatis cõſtabat. Vndecimo anno punici belli conſulatum inierunt. M. Marcellus Quintum: ut numeraretur conſulatus: quem uicio creatus nõ geſſit: & Quintꝰ Criſpinus utriq; conſulũ Italia decreta eſt ꝓuincia: & duo conſulares prioris anni exercitus. Tertius tum erat Venuſiæ: cui. M. Marcellus præfuerat: ita ut ex tribus eligerent duos: quos uellent. Tertius ei traderetur: cui Tarẽtum & ſalentini prouincia eueniſſet: Cæteræ prouinciæ ita diuiſæ prætoribus. P. Licinio Varo urbana. P. Licinio Craſſo põtifici maximo peregrina: & q̃ ſenatus cenſuiſſet. Sex. Iulio Cæſari Sicilia. Q. Claudio Flamio Tarentum prorogatũ imperium in annum ẽ. Q. Fuluio Facco: ut ꝓuinciam Capuam in qua &. T. Quintius prætor fuerat: cũ una legione obtineret. Prorogatũ &. C. Hoſtilio Tu-

Scipiõis munificẽtia in hoſtem

M. Marcellus. T. Quintius Criſpinus conſ.

Quæ qni bulo eſt:ut ꝓprætor in Ethuriá ad duas legiones ſucce‍ [illegible]eret.C.Calphurnio.Prorogatum &.L.Veturio
bus mu Philoni eſt:ut ꝓprætore Galliá eandem ꝓuinciá cũ iiſdẽ duabus legionibus obtineret:q̄bus prætor ob
nera de tinuiſſet.Quod in.L.Veturio:idem in.C.Aurũculeio decretũ ab ſenatu.Latumqꝫ de ꝓrogando imperio
creta ad populum ẽ.Qui prætor Sardiniá ꝓunciá cum duabus legionibus obtinuerat:additæ ei ad præſidiũ
ꝓunciæ quinquaginta longæ naues:quas.P.Scipio ex Hiſpania miſiſſet.Et.P.ſcipioni:&.M.Syllano
ſuæ Hiſpaniæ:ſuiqꝫ exercitus in annũ decreti.Scipio ex octogíta nauibus:quas aut ſecum ex Italia addu
ctas aut captas Carthagine habebat:quinquaginta in Sardiniá tranſmittere iuſſus:quia Fama erat:ma
gnum naualẽ apparatũ eo anno Carthagine eſſe.cc.nauibus omnẽ oram Italiæ:Siciliæ:Sardaniæqꝫ im
pleturos.Et in Sicilia ita diuiſa res ẽ:Sex.Cæſari exercitus cánenſis ẽ datꝰ.M.Valerius Leuinus:ei quoqꝫ
enim in annũ ꝓrogatũ imperiũ eſt:claſſem:quæ ad Siciliá erat nauiũ.lxx.obtineret.Adderet eo.xxx.na
ues:quæ ad Tarentũ priore anno fuerant.Cum ea centũ nauiũ claſſe:ſi uidereť ei:prædatũ in africá Tra
iiceret.Et.P.Sulpicio:ut eadẽ claſſe Macedoniá Græciamqꝫ ꝓunciá haberet:ꝓrogatũ in annũ imperiũ
eſt.De duabus:quæ ad urbem Romá fuerant legionibus:nihil mutatũ.Supplementũ:quo opus eſſe:ut
ſcriberent:cõſulibus permiſſum.Vna & uiginti legionibus eo anno defenſum imperium romanum eſt.
Et.P.Licinio Varro p̄tori urbis negotium datũ:ut naues lõgas.xxx.ueteres reficerent:q̄ Oſtiæ erant & ui
ginti nouas naues ſociis naualibus imperet:ut quinquaginta nauiũ claſſe orá maris uiciná urbi Romæ
tueri poſſet.C.Calphurnius uetitus ab Arretio mouere exercitũ:niſi cũ ſucceſſor ueniſſet.Idem & Tubu
ꝓdigia. lo imperatũ:ut inde p̄cipue caueret:nequa noua cõſilia orirenť:prætores in ꝓuincias ꝓfecti.Conſules
religio tenebat:quod ꝓdigiis aliquot nunciatis:non facile litabant:ex Campania nunciata erant Capuæ
duas ædes Fortũæ:& Martis:& ſepulcra aliquot de cælo tacta:Cum iis:adeo minus etiam rebus parua
religio inſerit deos:mures in æde Iouis aurum roſiſſe.Caſſini examẽ apum ingens in foro conſediſſe.Et
Oſtiæ murum:portamqꝫ de cælo tactam.Cære uulturem uolaſſe in ædem Iouis.Vulſiniis ſanguine la
cum manaſſe.Horum ꝓdigiorũ cá diem unum ſupplicatio fuit:per dies aliquot hoſtiæ maiores ſine lita
tione cæſæ:diuqꝫ nõ impetrata pax deum in capita conſulũ repu.incolumi exitiabilis ꝓdigiorũ euentus
uertit.Ludi Apollinares.Q.Fuluio.Ap.Claudio conſ.a.P.Cornelio Sylla prætore urbis primũ facti
erant.Inde oẽs deinceps prætores urbani fecerant:ſed in unum annũ uouebát:dieqꝫ incerto faciebát.Eo
anno peſtilentia grauis incidit in urbem agroſqꝫ:quæ tamẽ magis in morbos longos:quá in perniciales
euaſit.Eius peſtilentiæ cauſa & ſupplicatũ per cõpita tota urbe eſt.Et.P.Licinius Varus p̄tor urbis legẽ
ferre ad populum iuſſus:ut hi ludi in ꝑpetuum in ſtatutũ diẽ uouerẽtur.Itaqꝫ ipſe prius ita uouit:fecitqꝫ
ante diem.iii.nonas quintiles.Is dies deinde ſolẽnis ſeruatus.De aretinis & fama in dies grauior:& cura
creſcere patribus:itaqꝫ.C.Hoſtilio ſcriptũ eſt:ne differat obſides ad aretinis accipere:cũ traderent Romam
abducendos.C.Terentius Varro cũ imperio miſſus:qui ut aduenit:extẽplo Hoſtiliꝰ legionẽ unam:quæ
ante urbẽ caſtra habebat:ſigna in urbem ferre iuſſit:præſidiaqꝫ locis idoneis diſpoſuit.Tum in foro:ci
tatis ſenatoribus obſides ĩperrauit.Cum ſenatus biduũ ad cõſyderandũ tempus peteret:aut ipſos extẽplo
dare:ut ſe poſtero die ſenatorũ oĩs liberos ſumpturũ edixit:Inde portas cuſtodire iuſſit tribunus militũ
præfectiſqꝫ ſocium & centurionibꝰ:ne quis nocte urbe exiret:Id ſegnius negligentiuſqꝫ factũ:Septẽ prin
cipes ſenatus:priuſq̄ cuſtodiæ in portis locarẽtur:ante noctẽ cũ liberis euaſerunt.Poſtero die luce prima
cũ ſenatus in forũ citari cœptus eẽt:deſyderati:bonaqꝫ eoꝝ uenierunt.A cæteris ſenatoribus.cxx.obſides
liberi ipſoꝝ accepti:traditiqꝫ.C.Terẽtio Romá deducendi.Is oĩa ſuſpectiora:quá ante fuerát:in ſenatũ
fecit:itaqꝫ ĩminente Ethruſco tumultu legionẽ alterá ex urbanis Arretium ducere iuſſus ipſe.C.Terentiꝰ:
Arretino eaqꝫ haberet in p̄ſidio urbis.C.Hoſtilium cũ cætero exercitu placuit totá ꝓuinciam peragrare:& cauere:
rum obſi nequa occaſio nouare cupientibus res daretur.C.Terentius:ut Arretiũ cũ legione uenit:claues portarum
des cũ magiſtratus popoſciſſet:negantibus iis:cõparere:fraude amotos magis ratus:quá negligentia interci
diſſe:ipſe alias claues oĩbus portis ĩpoſuit:cauitqꝫ cũ cura:ut oĩa in poteſtate ſua eſſent.Hoſtiliũ intenſius
monuit:ut in eo ſpẽ nõ moturos quicquá Ethruſcos poneret:ſi nequid mouere poſſent:p̄cauiſſet:De ta
rentinis inde magna cõtentione in ſenatu actum corá Fabio defendente ipſo:quos ceperat armis aliis in
fenſis:& pleriſqꝫ equantibus:eos campanorũ noxæ pœnæqꝫ.S.C.in ſententiá.M.Acilii factum ẽ:ut op
pidum præſidio cuſtodireť:tarentiniqꝫ oẽs intra mœnia cõtinerenť.Res integra poſtea referreť:cũ tran
quillior ſtatus Italiæ eẽt.Et de.M.liuio p̄fecto arcis tarentinæ haud minore certamine actũ eſt.Aliis ſen
tentiis notantibus præfectũ:quod eius ſecordia Tarentũ proditũ hoſti eſſet:Aliis præmia decernẽtibus
quod per quinquenniũ arcẽ tutatus eſſet:Maximeqꝫ unius eius opera receptum Tarentinũ foret.Mediis
Regre re ad cenſores:nõ ad ſenatum notionem de eo pertinere dicentibus.Cuius ſententiæ & Fabius fuit.Adiecit
ſponſũ fa tamen fateri ſe opera Liuii Tarentum receptũ:quod amici eius uulgo in ſenatu iactaſſent:neqꝫ enim reci
bii ĩ liuiũ piendum fuiſſe:niſi amiſſum foret.Conſulum,alter Quintius Criſpinus ad exercitũ,quem.Q.Fului
de Taren us Flaccus habuerat:cum ſupplemẽto in lucanos ẽ profectus.Marcellũ aliæ atqꝫ aliæ obiectæ animo re
to rece ligiones tenebant:ĩ q̄bus:quod cũ bello gallico ad Claſtidiũ ædem Honori:& Virtuti nouiſſet:dedicatio
pto eius a pontificibus impediebať:quod negabant unam cellá duobus recte dedicari:quia ſi de cælo tacta:
aut ꝓdigii aliquid in ea factũ eẽt:difficilis ꝓcuratio foret:quod utri deo diuina res fieret:ſciri nõ poſſet.
Neqꝫ enim duobus:niſi certis deis rite una hoſtia fieri.Ita addita Virtutis ædes approperato opere:neqꝫ
tamẽ ab ipſo ædes eæ dedicatæ ſunt.Tum demũ ad exercitũ:quẽ priore áno Venuſiæ reliq̄rat:cũ ſupple
mento ꝓficiſciť.Locros in brutiis Criſpinus oppugnare conatꝰ:quia magná famá attuliſſe Fabio Tarẽ

num ferebatur: omne genus tormentorũ machinarũ: quæ ex Sicilia acceſſierat: & naues ibidẽ accitæ erãt:
quæ uergentem ad mare partem urbis oppugnarẽt. Ea omiſſa oppugnatio eſt: quia Lacinium Annibal
admouerat copias: & collegam eduxiſſe iam a Venuſia exercitum fama erat: cui cõiungi uolebat. Itaq; in
Appuliam ex brutiis reditum eſt: & inter Venuſiam Bautiamq; minus trium millium paſſuũ interuallo
conſules binis caſtris conſcenderant. In eandẽ regionem & Annibal rediit: auerſo ab Locris bello. Ibi am
bo conſules ingenio feroces propequotidie milites in aciem excire: haud dubiæ ſpei: ſi duobus exerciti-
bus cõſularibus iunctis commiſiſſent ſeſe hoſtes debellari poſſe. Annibal quia cum Marcello bis priore
anno congreſſus uicerat: uictuſq; erat: ut cum eodem: ſi dimicãdum foret: nec ſpem: nec metum ex uano
haberet. Ita duobus conſulibus haud quaquam ſeſe parem futurum credebat. Itaq; totus ĩ ſuas artes uer
ſus inſidiis locum quærebat: leuia tamẽ prælia inter bina caſtra uario euentu fiebant. Quibus cũ extrahi
æſtatem poſſe conſules crederent: nihilominus oppugnari Locros poſſe rati. L. Cincio: ut ex Sicilia Lo-
cros cũ claſſe traiiceret: ſcribunt: Et ut a terra mœnia quoq; oppugnari poſſent a Tarento partẽ exercitus.
quæ in præſidio erat: duci eo iuſſerunt. Et ita futura per quoſdam thurinos comperta Annibali cũ cẽtis
mittit ad inſidendam ab Tarento uiã. Ibi ſub tumulo Petelliæ equitũ duo: peditum tria milia in occulto
locata: in quæ inexplorato euntes Romani cum incidiſſent: ad duo millia armatorũ cæſa: & mille & cc.
ferme uiui capti. Alii diſſipati fuga per agros ſaltuſq; Tarentum redire. Tumulus erat ſiluestris inter pu-
nica & Romana caſtra a neutris primo occupatus: quia Romani qualis pars ei⁹ quæ uergeret ad hoſtium
caſtra eſſet: ignorabant. Annibal inſidiis: quam caſtris aptiorem eum crediderat. Itaq; nocte ad id miſſas
aliquot numidarum turmas medio in ſaltu cõdiderat: quorũ interdiu nemo ab ſtatione mouebatur: ne
aut arma: aut ipſi procul conſpicerentur. Fremebant uulgo in caſtris Romanis occupandũ eum locũ eẽ:
& caſtello firmandum: ne ſi occupatus ab Annibale foret: uelut in ceruicibus haberẽt hoſtem. Mouet ea
res Marcellum: & collegæ: Quin imus: inquit: ipſi cum equitibus paucis exploratũ: ſubiecta res oculis no-
ſtris certius dabit conſiliũ conſentiente Criſpino: cũ equitibus ducentis: & uiginti ex quibus. xl. fregellani
cæteri Ethruſci erant: ꝓficiſcuntur. Secuti. M. Marcellum tri. mil. cõſulis filius: & A. Manlius ſimul &
duo præfecti ſociũ. L. Arennius & M. Aulius. Immolaſſe eo die quidã prodidere memoriæ conſ. Mar-
cellum: & prima hoſtia cæſa iecur ſine capite inuentũ in ſecunda oĩa comparuiſſe: quæ aſſolent. Auctum
etiam uiſum in capite: nec id ſane aruſpici placuiſſe: quod ſecundũ trunca & turbia exta nimis læta appa- Prodigio
ruiſſet. Cæterum cõſulem Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicãdi cum Annibale: ut nunquã ſatis ſa exta
caſtra caſtris collata crederet. Tum quoq; uallo egrediens ſignum dedit: ut ad locum miles eſſet paratus: Marcello
ut ſi collis: ĩ quem ſpeculatum irent: placuiſſet: uaſa colligerent: ac ſequerentᵗ. Exiguum campi ante ea ca- ſacrifica-
ſtra erat inde in collis aperta undiq; & conſpecta ferebat uia. Numidis ſpeculator nequaquã in ſpem tan ti
tæ repoſitus: ſed ſiquos uagos pabuli: aut lignorum cauſa longius a caſtris progreſſos poſſet excipere: ſi-
gnum dat: ut pariter ab ſuis quiſq; lateribus exorirentur: non ante apparuere: quib⁹ obuiis ab iugo ipſo
conſurgendum erat: quam circũire: qui ab tergo includerent uiam tum undiq; oẽs exorti: & clamore ſub
lato: impetũ fecerunt. Cum in ea ualle conſules eſſent: ut neq; euadere poſſent iu iugum occupatũ ab ho-
ſte: nec receptũ a tergo circunuenti haberent: extrahi tamen diutius certamen potuiſſe: ni cœpta ab Ethru Occidit
ſcis fuga pauorẽ cæteris iniecíſſet. Non tamẽ omiſere pugnam: deſerti ab Ethruſcis fregellani: donec inte Marcel-
gri conſules hortando: ipſiq; ex parte pugnando rem ſuſtinebant. Sed poſteaquã uulneratos ambos con lus conſ.
ſules Marcellũ etiam tranſfiſum lancea prolabentem ex equo moribundum uidere: tum & ipſi perpauci
autem ſupererãt: cum Criſpino conſule duobus iaculis icto: & Marcello adoleſcente ſaucio & ipſo: effu-
gerunt: interfecti. A. Manlius tribunus militũ: & ex duobus præfectis ſociũ. M. Aulius occiſus: Arreni⁹
captus. Et lictores conſulum quinq; uiui in hoſtium ꝑtãtem uenerunt. Cæteri autẽ interfecti ceciderunt.
Duodeuiginti capti uiui. Et tumultuatũ in caſtris fuerat: ut cõſulibus irent ſubſidio cum conſulẽ: & filiũ
alterius cõſulis ſaucios: exiguaſq; infelicis expeditionis reliquias ad caſtra uenientes cernunt. Mors Mar-
celli cũ alioqn miſerabilis fuit: tum quod nec ꝓ ætate: maior iam enim. lx. annis erat: neq; ꝓ ueteris pru
dentia ducis tam ĩprouide iſſet: collegãq; & ꝓpe totam rẽpu. in præceps dederat. Multos circa unam rẽ
ambitus fecerim: ſi quæ de Marcelli morte uariãt auctores: oĩa exequi uelim. Vt omittã alios. C. Lællius
triplicem rei geſtæ ordinem ædit. Vnam traditã fama: alteram ſcriptam laudatione filii: qui rei geſtæ in-
terfuit: tertiam quã ipſe ꝓ inquiſita ac ſibi cõperta affert. Cæterũ ita fama uariat: ut tamẽ pleriq; loci ſpe-
culandi cã caſtris egreſſum oẽs inſidiis circunuentũ tradant: Annibal magnũ terrorem hoſtibus morte cõ
ſulis unius: uulnere alterius iniectũ eſſe ratus: ne cui deeſſet occaſioni: caſtra in tumulũ: in quo pugnatum
erat: extẽplo transfert. Ibi inuẽtum Marcelli corpus ſepelit. Criſpinus & morte collegæ: & ſuo uulnere ter
ritus ſilentio inſequentis noctis ꝓfectus: quos ꝓximos nactus eſt montes: in iis loco alto & tuto undiq;
caſtra poſuit. Ibi duo duces ſagaciter moti ſunt alter ad inferendã: alter ad cauendam fraudem. Annulo
Marcelli ſimul cũ corpore Annibal potitus erat. Eius ſigni errore: ne cui dolus necteretur a pœno metuẽs
Criſpinus circa ciuitates proximas miſerat nuncios occiſum collegam eſſe: annuloq; eius hoſtẽ potitum
ne quibus litteris crederent noĩe Marcelli compoſitis. Pauloante hic nuncius conſulis Salapiam uenerat:
cum litteræ ab Annibale allatæ ſunt Marcelli nomine cõpoſitæ: ſe nocte: quæ diem illum ſecutura eſſet.
Salapiã uenturũ: parati milites eſſent: qui in præſidio erant. ſiqua opera eorum opus eſſet. Senſere Sala-
piani fraudem: & ab ira non defectionis modo: ſed etiam equitum interfectorum rati occaſionem ſup-
plicii patere. miſſo retro nuncio: perfuga autem romanus erat: ut ſine arbitrio milites: quæ uellent:

agerent. Oppidanos per muros: urbiſq; opportuna loca in ſtationibus diſponunt: cuſtodias: uigiliaſq; i
eam noctem intentius inſtruunt: circa portam: qua uenturũ hoſtem rebantur: quod roboris in præſidio
erat opponunt. Annibal quarta uigilia ferme ad urbẽ acceſſit. Primi agminis erant perfugæ romanorũ:
& arma romana habebant. Ii: ut ad portã eſt uentũ: latinæ oẽs loquentes excitant uigiles: apeririq; portã
iubent: conſulem adeſſe. Vigiles uelut ad uocem eorũ excitati: tumultuari: trepidare moliri portam: cata
racta clauſa erat. Eam partim uectibus leuant: partim funibus ſubducunt in tantũ altitudinis: ut ſubire

Annibal a Salapiã reiectus ẽ cũ cæde

recti poſſent: Vix dum ſatis patebat iter: cum perfugæ certatũ ruunt per portam: & cum ſexcenti ferme in
traſſent: remiſſo fune: quo ſuſpẽſa erat cataracta: magno ſonitu cecidit. Salapiani alii pfugas negligenter
ex itinere ſuſpenſa humeris: ut inter pacatos gerentes arma: ĩuadũt. Alii e turri eius portæ: muriſq; ſaxis:
ſudibus: pilis abſterrẽt hoſtẽ. Ita inde Annibal ſua & ipſe fraude captus abiit ꝓfectuſq; ad Locrorum ſol
uendam obſidionẽ: quã Cincius ſumma ui operibus: tormentorumq; omni genere ex Sicilia aduecto:
oppugnabat. Magoni iam haud ferme fidenti retenturũ: d fenſurũq; ſe urbem: prima ſpes morte nuncia
ta Marcelli affulſit. Secutus inde nuncius Annibalem numidarũ equitatu præmiſſo: ipſum quantũ acce
lerare poſſet: cũ peditum agmine ſequi. Itaq;: ubi primũ numidas edito e ſpeculis ſigno: aduenare ſenſit
& ipſe patefacta repente porta: feros in hoſtes erumpit. Et primo magis: quia ĩprouiſo id fecerat: quam
quod par uiribus eſſet: anceps certamẽ erat. Deinde ut ſuperuenere numidæ: tantus pauor Romanis eſt
iniectus: ut paſſim ad mare ac naues fugerent: relictis operibus machiniſq;: quibus muros quatiebant.
Ita aduentu Annibalis ſoluta Locrorũ obſidio eſt. Criſpinus poſteaquã in brutios ꝓfectũ Annibalẽ ſen
ſit: exercitũ cui collega præfuerat. M. Marcellum tribuuũ militũ Venuſiã adducere iuſſit. Ipſe cum legio
nibus ſuis Capuam ꝓfectus: uix lecti exagitationẽ præ grauitate uulnerũ patiens Romã litteras de mor
te collegæ ſcripſit: quantoq; ipſe in diſcrimine eſſet. Se comitiorũ cã nõ poſſe Romã uenire: quia nec uiæ
laborem paſſurus uideretur. Et de Tarento ſollicitus eſſet: ne ex brutiis Annibal eo conuerteret agmẽ. Le
gatos opus eẽ ad ſe mitti uiros prudentes: cũ quibus: quæ uellet: de repu. loqueretur. Hæ litteræ recita
tæ: & magnũ luctum morte alterius cõſulis: & metũ de altero fecerũt. Itaq;. Qu. Fabium filiũ ad exercitũ
Venuſiã miſerunt. Et ad cõſulem tres legati miſſi Sex. Iunius Cæſar. L. Licinus Pollio. L. Cinci9 Halime
tus: cum paucis ante diebus ex Sicilia rediſſet. Hi nunciare cõſuli iuſſi: ut ſi ad comitia ipſe Romã uenire
nõ poſſet: dictatorẽ in agro romano diceret comitiorũ cauſa: ſi cõſul Tarentũ ꝓfectus eẽt. Q. Claudiũ
prætorẽ placere in eã regionẽ inde adducere legiones: in qua plurima ſociorũ urbes tueri poſſet. Eadem
æſtate Valerius cũ claſſe centũ nauiũ ex Sicilia in Africam trãſmiſit: & ad Clupeã urbẽ excurſione facta:
agrum late: nullo ferme obuio: uaſtauit. Inde ad naues raptim prædatores recepti: quia repente fama acci
dit claſſem punicã aduentare. lxxx. Erant & tres naues. Cum iis haud ꝓcul Clupea ꝓſpere pugnat roma
nus. Decẽ & octo nauibus captis fugatis aliis cũ magna nauali: terreſtriq; ꝑda Lylibæum redit. Eadem
æſtate & Philippus ĩplorantibus acheis auxiliũ tulit: quos & Machinidas tyrannus lacedæmoniorũ fi
nitimo bello urebat. Et ætoli nauibus p fretũ: quod Naupactũ & Patras interfluit: Rhoin ĩcolæ uocãt
exercitu traiecto: depopulati erant. Attalum quoq; regẽ Aſiæ: qa ætoli ſummũ gentis ſuæ magiſtratũ ad
eũ ꝓximo cõſilio detulerat: fama erat in Europã traiectorũ. Ob hoc Philippo in Græciam deſcẽdenti ad
Lamiã urbẽ ætoli duce Phiſia: qui prætor in eũ annũ cum abſente Attalo creatus erat: occurrerunt. Habe
bant & ab Attalo auxilia ſecũ: & ferme mille ex romana claſſe a præfecto Sulpicio miſſos. Aduerſus hũc
ducẽ: atq; has copias Philippus bis ꝓſpero euentu pugnauit: multos admodũ hoſtiũ utraq; pugna occi
dit. Inde cũ ætoli metu cõpulſi Lamiæ urbis mœnibus tenerent ſeſe. Philippus ad Phaleram exercitũ re
duxit: in maliaco ſinu: is locus eſt quõdã frequenter habitatus ꝓpter egregium portũ: tutaſq; circa ſtatio
nes: & aliã opportunitatẽ maritimã: terreſtremq;. Eo legati a rege Aegypti Ptolemæo: rhodiiſq; & athe
nienſibus & Chiis uenerunt ad dirimendũ inter Philippũ: atq; ætolos bellũ. Adhibitus ab ætolis ex fini
timis pacificator Amynãder rex Athamanũ. Omniũ aũt nõ tanta ꝓ ætolis cura erat: ferociori: quia ꝑin
geniis græcorũ gentis: quã ne Philippus: regnũq; eius graue libertati futurũ rebus græciæ ĩmiſceret. De
pace dilata cõſultatio ẽ in cõcilium achæorũ. Cõcilioq; ei & locus: & dies certa indicta. Interim triginta
dierũ induciæ ĩpetratæ. Profectus inde rex per Theſſaliã: Boetiãq; chalcidẽ Eubœæ uenit ut Attalũ: quẽ
claſſe petiturũ Eubœam audierat: portubus & littorũ appulſu arceret. Inde ꝑſidio relicto aduerſus Atta
lum: ſi forte iterim traieciſſet: ꝓfectus ipſe cum paucis equitum leuis armaturæ Argos uenit. Ibi curatio

Nerei & Nemei ludi

ne Nereorum: Nemeorumq; ſuffragiis populi ad eũ delata: quia ſe macedonũ reges ex ea ciuitate oriun
dos referunt: nereis peractis: ab ipſo ludrico extemplo Rhium profectus ẽ ad indictum multo ante ſo
ciorum concilium. Ibi de ætolico finiendo bello actũ eſt: ne cauſa aut romanis: aut Attalo intrandi Græ
ciam eſſet. Sed ea omnia uix dum induciarum tempore circũuacto: ætoli turbauere. Poſteaquã & Atta
lum Aeginam ueniſſe: & romanã claſſem ſtare ad Naupactũ audiuere. Vocati enim in cõcilium Achæo
rum: in quo eædem legatiões erant: quæ ad Phaleram egerãt de pace. primi queſti ſunt: quædã contra fi
dem conuentionis tempore induciarum facta: poſtremo negarũt dirimi bellũ poſſe: niſi Meſſeniis achæi
Pyllum redderent: Romanis reſtitueretur Athamanis Cordileo: & Pleurato: Archide: Enimuero indi
gnum ratus Philippus uictos uictori ſibi ultro conditiones ferre: ne antea quidem ſe aut de pace audiſſe:
aut inducias pepigiſſe dixit: ſpem nullã habentẽ quieturos ætolos: ſed ut oẽs ſocios teſtes haberet ſe pacis:
illos belli cauſam quæſiſſe. Ita infecta pace concilium dimiſit: quattuor millibus armatorum relictis ad
præſidiũ achæorum: & quinq; longis nauibus acceptis: quas ſi adieciſſet miſſæ nuper ad ſe claſſi cartha

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ginenſium & ex Bythinia ab rege Pruſia ueniētibus nauibus: ſtatuerat nauali ꝑlio laceſſere romanos iam diu in ea regiōe potētes maris. Ipſe ab eo cōcilio Argos regreſſus: iam. n. nemeoꝝ appetebat tēpus quæ celebrari uolebat ꝑſentia ſua. Occupato rege apparatu ludoꝝ & ꝑ dies feſtos licētius: q̃ īt͞ra belli tp̄a remittētaium. Sulpitius ab Naupacto ꝓfectus claſſem appulit īter Sicionem & Corinthū: agrūqꝫ nobiliſſimæ fertilitatis effuſe uaſtauit. Fama eius rei Philippus a ludis exciuit: raptimqꝫ cum eq̄tatu ꝓfectus: iuſſus ſe ſubſequi peditibus palatos paſſim per agros graueſqꝫ ꝑda: ut q nihil tale metuerāt adortus romanos cōpulit ī naues. Claſſis romana haud quaquā læta ꝑda Naupactum redit. Philippo quoqꝫ ludoꝝ qui reliqui erāt: celeb ritate quātæcūqꝫ de romanis tum uictoriæ partæ famam auxerat: læticiaqꝫ ingēti celebrati feſti dies: eo magis etiam: quod populariter dēpto capitis inſigni purpuraqꝫ: atqꝫ alio regio habitu æquauerat cæteris ſe in ſpēm: qua nihil gratius eſt ciuitatibus liberis: ꝓbuiſſet haud dubiam eo facto ſpem libertatis: niſi oīa intolerāda libidine fœda: ac deformia effeciſſet. Vagabatur enim cum uno: aut altero comite per maritas domos dies noctesqꝫ & ſubmittēdo ſe in priuatum faſtigium quo minus cōſpectus: eo ſolutior erat & libertatē cum aliis uanam oſtēdiſſet: totam in ſuam licētiam uerterat. Neqꝫ. n. oīa emebat aut eblādiebatur: ſed uim flagitiis adhibebat: periculoſumqꝫ & uiris & parentibus erat: moram incōmoda ſeueritate libidini regiæ feciſſe. Vni etiam principi achæoꝝ Arato adēpta uxor noīe Polycratia: ac ſpe regiaꝝ nuptiarum in Macedoniam apportata fuerat. Poſt hæc flagitia: ſolēni nemeoꝝ ludo peracto: paucisqꝫ additis diebus Dymas eſt profectus ad ꝓſidium ætoloꝝ quod ab eleis accitum acceptūqꝫ in urbem erat eiciēdum. Cycleadas penes eum ſumma imperii erat: achæiqꝫ ad Dymas regi occurrere: & eleorum accēſi odio: quod a cæteris achæis diſſentirent: & infenſi ætolis: quos romanū quoqꝫ aduerſus ſe mouiſſe bellum credebāt: profecti Dymis: coniūcto exercitu: trāſeūt Lariſſum amnem q eleum agrū a dymeo dirimit. Primū diē: quo fine hoſtium īgreſſi ſunt populādo abſumpſerūt. Poſtero die acie inſtructa ad urbem acceſſerunt ꝓmiſſis eq̄tibus: qui obequitādo portis promptū ad excurſiōes genus laceſſerēt ætolorum. Ignorabāt Sulpicium cum quīdecim nauibus a Naupacto Cyllenē traieciſſe: & expoſitis in terram quattuor millibus armatoꝝ: ſilētio noctis: ne cōſpici agmen poſſet: ītraſſe Elim. Itaqꝫ īprouiſa res ingentem iniecit terrorē: poſteaq̄ romana ſigna: atqꝫ arma inter ætolos eleoſqꝫ cognouere. Et p̄rio recipere ſuos uoluerat rex: deinde cōtracto iam inter ætolos & Thrallis (illycicoꝝ id eſt genus) certamine cū urgeri uideret ſuos: & ipſe rex cum equitatu in cohortē romanam īcurrit. Ibi equus pilo traiectus cū prolapſum in caput regē effudiſſet atrox pugna utrīqꝫ accēſa ē: & a romanis impetu in regem facto: & ꝓtegētibus regiis. Inſignis & ipſius pugna fuit: cum pedes inter eq̄tes coactus eſſet ꝑlium inire. Deinde cum iam impar certamē eſſet: caderētqꝫ ꝓpe cum multi: & uulnerarentur: raptus a ſuis: atqꝫ alteri equo iniectus fugit. Eo die caſtra quinqꝫ millia paſſuum ab urbe eleorum poſuit. Poſtero die omnis copias ad ꝓpinquum eleorum caſtellum quod Phyrgum uocant: duxit: quo agreſtium multitudinem cum pecoribus metu populationum compulſam audierat: eam inconditam inermēqꝫ multitudinem primo ſtatim terrore aduenieñs cœpit: compēſauerat ea ꝑda: quod ignominiæ ad Elim acceptum fuerat. Diuidenti ꝑdam captiuoſqꝫ (fuerant aūt quattuor millia hominum: pecorūqꝫ omnis generis ad millia uiginti) nūtius ex Macedonia uenit Eropum quēdam: corrupto arcis ꝓſidiiqꝫ ꝓfecto Lichindum cepiſſe: tenere & daſſaretiorū quoſdam uicos: & dardanos ēt cōcire. Omiſſo igitur achaico atqꝫ ætolico bello: relictis tamē duobus millibus & quingentis omnis generis armatoꝝ: cum Menippo & polyppōta ducibus ad ꝓſidium ſocioꝝ ꝓfectus ab Dymis: ꝑ Achaiam: Boetiāqꝫ: & Eubocā decimis caſtris Demetriadē in Theſſaliam peruenit. Ibi alii maiorē afferētes tumultum nuncii occurrūt: dardanos in Macedoniam effuſos Oreſtipem iam tenere: ac deſcēdiſſe in argeſteum campū. Famāqꝫ inter barbaros celebrem eſſe. Philippū occiſum. Expeditione ea qua cum populatoribus agri ad Sicyonē pugnauit: in arborem illatus impetu equi ad eminētem ramū cornu alteꝝ galeæ ꝑfregit. Id inuētum ab ætolo quodam: platūqꝫ in Aetoliam ad Scerdileum: cui notū erat inſigne galeæ: famā interfecti regis uulgauit. Poſt ꝓfectionē ex Achaia regis. Sulpicius Aeginam claſſe ꝓfectus cum attalo ſeſe coniūxit. Achæi cum ætolis: Eleiſqꝫ haud ꝓcul Meſſene ꝓſperam pugnam fecerunt. Attalus rex: &. P. Sulpicius Aeginæ hybernarunt. Exitu huius anni. T. Quintius conſul: dictatore comitiorū ludorūqꝫ faciēdoꝝ cauſa dicto. L. Manlio Torquato: ex uulnere moritur. Alii Tarenti: alii in campania mortuum tradūt. Id quod nullo ante bello acciderat: duo cōſules ſine memorando prælio īterfecti uelut orbam rempu. reliquerant. Dictator Manlius magiſtrum equitum. C. Seruiliū quintū: q tū ædilis curulis erat: dixit. Senatum: quo die primū eſt habitus: ludos magnos dictatorē facere iuſſit: quos M. Aemylius prætor urbis. C. Flaminio. Gn. Seruilio conſulibus fecerat: & in quinquēnium uouerat. Tum dictator & ludos fecit: & inſequens luſtrum uouit. Cæteꝝ cum duo cōſulares exercitus tam ꝓpe hoſtem ſine ducibus eſſent: omnibus aliis omiſſis una præcipua cura patres populūqꝫ inceſſit: cōſules primo quoqꝫ tēpore creandi: ut eos potiſſimū crearēt: quoꝝ uirtus ſatis tuta a fraude punica eſſet: cum toto eo bello damnoſa præpropera ac feruida ingenia imperatorum fuiſſent: tum eo ipſo anno conſules nimia cupiditate conferēdi cum hoſte manum in nec opinatam fraudē lapſos eſſe. Cæterum deos immortales miſertos nominis romani pepciſſe in noxiis exercitibus: temeritatē ipſorum conſulem capitibꝰ dānaſſe. Cum circūſpicerēt patres quoſnam conſules facerent: longe ante alios eminebat. C. Claudius Nero: collega quærebatur: Et uirum quidem egregium ducebant: ſed promptiorem acrioremqꝫ: quam tempora belli poſtularent: aut hoſtis Annibal temperandum acre ingenium eius moderato & prudenti uiro adiuncto collega cēſebant. M. Liuius erat homo multis annis ante ex cōſulatu populi iudicio damnatus

Philippi regis libido

Aratus Polycratia

Vide ne tribalos ꝓ trallis ſit legendum

Lichidū Ptolemæus uocat nō bachidum

Vide ne boebeida & boebā ſit legendum. T. Quintiꝰ moritur

C. Claudius Nero. M. Liuius conſ.

quam ignominiã adeo ægre tulerat:ut & rus migraret & ꝑ multos annos & urbe: & omni cœtu careret
hominũ. Octauo ferme poſt damnationem anno, M. Claudius Marcellus: &. M. Valerius Leuinus con
ſules reduxerunt eum in urbem: ſed erat ueſte obſoleta: capilloq;: & barba ꝓlyxa: præ ſe referens in uultu:
habituq; inſignẽ memoriam ignominiæ acceptæ. L. Veturius: &. P. Licinius cẽſores cũ tondere: & ſqua
lorem deponere: & in ſenatum uenire: fungiq; aliis publicis muneribus coegerunt. Sed tũ quoq; aut uer
bo aſſentiebat: aut pedibus in ſñiam ibat: donec cognati hominis eum cauſa. M. Liuii Macati: cum de fa
ma eius ageretur: ſtantem coegit in ſenatu ſñiam dicere. Tum ex tanto interuallo auditus conuertit hora
hominũ in ſe: cãmq; ſermonibus ꝑbuit: indigno iniuriam a populo factam: magnoq; id damno fuiſſe:
quod tam graui bello nec opera: nec conſilio talis uiri uſa reſpu. eſſet. C. Neroni: neq;. Qu. Fabium: neq;
M. Valerium Leuinũ dari collegas poſſe: quia duos patritios creari nõ liceret. Eãdem cãm in. T. Manlio
eſſe: ꝑterq̃ quod recuſaſſet delatum conſulatũ: recuſaturuſq; eſſet: egregiũ par cõſulum fore ſi. M. Liuium
C. Claudio collegam adiunxiſſent. Nec populus mẽtionem eius rei ortam a patribus eſt aſꝑnatus. Vnus
eam rem in ciuitate is: cui deferebatᷣ honos: abnuebat: leuitatẽ ciuitatis accuſans: ſordidati rei nõ miſertos
candidam togam inuito offerri: eodem honores pœnaſq; cõgeri: ſi bonum uiꝝ ducerẽt: qd ita pro malo
ac noxio dãnaſſent? qd ita male credito priore cõſulatu alteꝝ crederẽt? Hæc taliaq; arguẽtem: & querẽtẽ
caſtigabant patres. Et. M. Furium memorãtes reuocatum de exilio patria pulſum ſede ſua reſtituiſſe: ut
parẽtum ſcæuitiam: ſic patriæ patiẽdo ac ferẽdo leniẽdam eſſe. Adnixi omnes cum. C. Claudio cõſulem
M. Liuium fecerunt. Poſt diem tertium eius diei ꝑtoꝝ comitia habita. Prætores creati. L. portius Licinꝰ

Quia nõ dum ca tones erãt uide ne centones ſit legen dum

C. Mãlius: &. C. Hoſtilius Catones. Comitiis ꝑfectis: ludiſq; factis: dictator & magiſter equitum magi
ſtratu abierũt. C. Terẽtius Varro in Ethruriam pro ꝑtore miſſus: ut ex ea ꝓuincia. C. Hoſti. Tarẽtũ ad
eum exercitũ iret quẽ. T. Quintius conſul habuerat: &. L. Man. trans mare legatus iret: uiſeretq;: q̃ ibi ge
rerẽtur. Simul qdᷣ Olympiæ ludicrũ ea æſtate futuꝝ erat: qdᷣ maximo cœtu Grætiæ celebraretur: ut ſi tu
to hoſtẽ poſſet adire id cõſilium: ut q ſiculi bello ibi ꝓfugi: aut tarẽtinis ciues relegati ab Annibale eſſent:
domos redirẽt: ſcirẽtq; oĩa ſua iis: q̃ ante bellum habuiſſent: reddere populũ ro. Quia piculoſiſſimus an
nus ĩminere uidebatᷣ: neq; conſules in rep. erant: in conſules deſignatos oẽs uerſi q̃primũ cos ſortiri ꝓuin
cias: & ꝑſciſcere quã quis eoꝝ prouinciã: quẽ hoſtẽ haberet: uolebant. De reconciliatiõe & iam gratiæ co
rum in ſenatu actũ eſt: pricipio facta a. Qu. Fabio Maximo. Inimicitiæ aũt nobiles ĩter eos erant: & acer
biores eas indignioreſq; Liuio ſua calamitas fecerat: qdᷣ ſpretũ ſe in ea fortuna credebat. Itaq; is magis im
plicabilis erat: & nihil opus eſſe recõciliatione aiebat: acrius & intẽtius oĩa geſturos: timẽtes ne creſcẽdi ex
ſe inimico collegæ poteſtas fieret. Vicit tamẽ auctoritas ſenatus: ut poſitis ſimultatibus: cõi aĩo conſilioq;
admĩſtrarent rẽp. Prouinciæ iis nõ ꝑmixtæ regionibus ſicut ſupioribus annis: ſed diuerſæ extremis Ita
liæ finibus: alteri aduerſus Annibalẽ Brutii. Lucani. Alteri Gallia aduerſus Aſdrubalẽ: quẽ alpibus ap
propinquare fama erat decreta. Exercitum ex duobꝰ q in Gallia: quiq; in Ethruria eſſent: addito urbano
eligeret: quẽ mallet: q Galliam eẽt ſortitus. Cui Brutii ꝓuincia eueniſſet: nouis legiõibus urbanis ſcriptis
utrius mallet cõſulũ peioris ãni exercitũ ſumere. Relictũ aũt a cõſule exercitum. Qu. Ful. ꝓconſul acciperet
eiq; in annũ imperiũ eſſet: &. C. Hoſtilio: cui pro Ethruria Tarẽtum mutauerant ꝓuinciã: pro Tarento
Capuã: legio una data ẽ: cui Fuluius ꝓximo ãno ꝑfuerat. De Aſdrubalis aduẽtu in Italiam cura in dies
creſcebat. Maſſiliẽſium primũ legati nunciauerãt eum in Galliã trãſgreſſum: erectoſq; aduẽtu eius: quia
magnũ pondus auri attuliſſe diceretᷣ: ad mercedẽ auxilia conducẽda galloꝝ aĩos. Miſſi deinde cũ iis lega
ti ab Roma Sex. Antiſtius: &. M. Retius ad rem inſpiciẽdam: q retulerũt miſiſſe cũ Maſſiliẽſium ducibꝰ
q ꝑ hoſpites eoꝝ principes galloꝝ oĩa explorata referrẽt. Pro compto habere Aſdrubalẽ ingẽti iã coacto
exercitu ꝓximo uere alpes traiectuꝝ: nec tum eum quicquã aliud morari: ni quod clauſæ hyeme alpes eſ
ſent: in locũ. M. Marcelli. L. Aquilius Petus augur creatus inauguturuſq;. Et. Gn. Cornelius Dollobella
rex ſacroꝝ inauguratus eſt: in locum. M. Martii q biẽnio ante mortuus erat. Hoc eodem anno & luſtrũ

Cenſus

cõditum eſt a cẽſoribus. P. Sẽpronio Tuditano: &. M. Cornelio Cethego: cenſa ciuium capita. cxxxvii.
millia. c. &. viii. minor aliquãto numerus: quã qui ante bellum fuerat: eo anno primũ ex quo Annibal
in Italiam ueniſſet: comitium tectum eſſe memoriæ ꝓditum eſt: & ludos romanos ſemel inſtauratos ab
ædilibus curulibus. Q. Metello: &. C. Seruilio: & plebeis ludis biduum inſtauratũ eſt ab. Qu. Mãlio:
&. M. Cecilio Metello ædilibus plebs: & tria ſigna ad Cereris ædem dederunt. Et Iouis epulum fuit lu

Sedẽ libẽ tius q̃ fi dẽ legerĩ

dorum cauſa. Conſulatum inde ineunt. C. Claudius Nero: &. M. Liuius iterum. Qui: quia iam deſigna
ti prouincias ſortiti erant: prætores ſortiri iuſſerunt. C. Hoſtilio urbana iuriſdictio euenit: addita peregri
na: ut tres in prouincias exire poſſent. Licinio Sardinia. C. Manlio Sicilia. L. Portio Gallia obuenit. Sũ
ma legionum trium &. xx. Ita per prouincias diuiſa: ut binæ conſulũ eſſent. Quattuor Hiſpania haberet:

Copiæ ro.

Tres ꝑtores: binas in Sicilia: in Sardinia: & Gallia. Duas. C. Terentius in Ethruria. Duas. Qu. Fuluius
in brutiis. Duas. Qu. Claudius circa Tarentũ & ſalentinos. Vnam. C. Hoſtilius Tubulus Capuæ. Duæ
urbanæ ut ſcriberẽtur. Primis quattuor legionibus populus tribunos creauit. In cæteras cõſules miſerũt.

Prius quam conſules proficiſcerentur: nouẽdiale ſacrum fuit: quia ueiis de cælo lapidauerat. Sub uni
us prodigii: ut fit mentionem alia quoq; nunciata. Minturnis ædem Iouis & lucum Maricæ: item At
tellæ murum: & portam de cælo tactam: Minturnenſes terribilius: quod eſſet: adiiciebant. Sanguinis ri

Prodigia

uum in porta fluxiſſe. Et Capuæ lupus nocte portam ingreſſus uigilem laniauerat. Hæc procurata
hoſtis maioribus prodigia & ſupplicatio idem unum fuit. Et ex decreto pontificum iterum nouen

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

diale inſtauratum:quod in armiluſtro lapidibus uiſum pluere:liberas religione mentes turbauit rurſus:
nunciatũ Fruſinone infantem natum eſſe quadrimo parem. Nec magnitudine tam mirãdum quam q̃d
is quoq;:ut Sinueſſæ biẽnio ante incertus an mas an fœmina eſſet:natus erat. Id uero aruſpices ex Ethru
ria acciti fœdum ac turpe ꝓdigium dicere extorrẽ agro romano procul terræ contactu alto ĩmergendum
uiuum in archam condidere:prouectũq; in mare proiecerunt. Decreuere item pontifices ut uirgines no-
uennæ per urbem euntes carmen canerent. Id cum in Iouis Statoris æde diſcerent conditum ab Liuio poe
ta carmen:tacta de cælo ædes in Auentino Iunonis reginæ:prodigiũq; id ad matronas pertinere aruſpi-
ces cum reſpondiſſent:donoq; diuam placandam eſſe:ædilium curulium edicto:in Capitolium conuo
catæ:quibus in urbe Roma:intraq; decimũ lapidem ab urbe domicilia eſſent ipſæ inter ſe quinq; & uigi
ti delegerunt:ad quas ex dotibus ſtipem conferrent. Inde donũ peluis aurea facta:lataq; in Auentinũ:pu-
req; & caſte a matronis ſacrificatum:cõfeſtim ad aliud ſacrificium eidem diuæ ab decẽuiris edicta dies:
cuius ordo tali fuit. Ab æde Apollinis bones fœminæ duæ albæ porta Carmentali ĩ urbem ductæ. Poſt
eas duo ſigna cupreſſa Iunonis reginæ portabantur. Tum ſeptem & uiginti uirgines lõgam indutæ ue-
ſtem carmẽ in Iuuonem reginam canentes ibant:illa tempeſtate forſitan laudabile rudibus ingeniis:nunc
abhorrens & inconditum:ſi referatur. Virginum ordinem ſequebãtur decẽuiri coronati laurea:prætexta-
tiq; a porte Iugario uico in foꝝ uenere. In foro pompa conſtitit. Per manus reſte data:uirgĩes ſonum uo-
cis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. Inde uico Tuſco Velabroq; per Boarium foꝝ in cliuum pu-
blicum:atq; ædem Iunonis reginæ perrectum. Ibi duæ hoſtiæ a decem uiris immolatæ:& ſimulacra cu
preſſea in ædem illata. Diis rite placatis delectũ conſules habebant:acrius intentiuſq;:q̃ prioribus annis
quiſq̃ meminerat habitum:nam & belli terror duplicatus noui hoſtis in Italiam aduentu:& minus iuuẽ
tutis erat:unde ſcriberent milites:itaq; colonos etiam maritimos:qui ſacroſanctam uacationem diceban-
tur habere:dare milites cogebant. Quibus recuſantibus:edixere in diem certam:ut quo quiſq; iure uaca-
tionem haberet ad ſenatum referret. Ea die hi populi ad ſenatum uenerunt oſtienſis:alſienſis:antias:anxu-
ras:minturnenſis:ſinueſſanus:& a ſupero mari ſenenſis. Cũ uacationes ſuas quiſq; populus recitaret nul-
lius:cum in Italia hoſtis:eſſet præter antiatem:oſtienſemq; uacatio obſeruata eſt. Earũq; coloniarum iu-
niores iureiurando adacti:ſuper dies triginta non pernoctaturnos ſe extra mœnia coloniæ ſuæ donec ho
ſtis in Italia eſſet. Cum omnes cẽſerent primo quoq; tẽpe conſulibus eundum ad bellum (nam & Aſdru-
bali occurrendum eſſe deſcendenti ab alpibus:ne gallos ciſalpinos:neue Ethruriam erectam in ſpem rerũ
nouarum ſollicitaret:& Annibalem ſuo proprio occupandum bello:ne emergeret ex brutiis: atq; obuiã
fratri ire poſſet) Liuius cũctabatur:paꝝ fidens ſuaꝝ ꝓuinciaꝝ exercitibus. Collegam ex duobus cõſula-
ribus egregiis exercitibus: & tertio cui. Qu. Claudius Tarenti præeſſet:electionem habere:intuleratq; mẽ
tionem deuolonibus reuocandis ad ſigna:ſenatus liberam ptãtem conſulibus fecit:& ſupplendi unde uel
lent:& eligẽdi de omnibus exercitibus quos uellent:ꝑmutandiq; ex ꝓuinciis quos e rep. cẽſerent eſſe:tra
ducendi. Ea omnia cum ſumma cõcordia conſulum acta. Volones in undeuiceſimã & uiceſimã legiones
ſcripti magni roboris auxilia. Ex Hiſpania quoq; a. P. Scipione Liuio miſſa:q̃dam ad id bellum aucto-
res ſunt:octo millia hiſpanoꝝ gallorumq;:& duo millia de legionibus militum:equitũq; mille octingẽ
tos mixtos numidas hiſpanoſq;. M. Lucretium has copias nauibus abduxiſſe. Et ſagittariorum fundito
rumq; ad quattuor millia ex Sicilia. C. Manlium miſiſſe. Auxerunt Romæ tumultum litteræ ex Gallia
miſſæ ab. L. portio prætore Aſdrubalem mouiſſe ex hybernis:& iam alpes tranſire. Octo millia ligurũ
conſcripta:armataq; coniunctura q; ſe tranſgreſſo in Italiam eſſe:niſi mitteretur in ligures: qui eos bello
occuparet:ſe cum inualido exercitu:quod tutum putaret:progreſſuꝝ. Hæ litteræ conſules raptim confe-
cto delectu maturius:quam conſtituerant:exire in prouincias coegerunt:ea mente ut uterq; conſulũ ho-
ſtem in ſuam prouinciam continerent:ut neq; coniungi:neq; conferre in unum uires paterẽtur. Plurimũ
in eam rem adiuit opinio Annibalis:quod & ſi ea æſtate tranſiturum in Italiam fratrem crediderat:recor
dando quæ ipſe in tranſitu nunc Rhodani:nunc alpium cum hominibus:lociſq; pugnando per quinq;
menſes exhauſiſſet:haud quaquã tam facilem:maturumq; tranſitum expectabat. Ea tardius mouendi
ex hybernis cauſa fuit. Cæterum Aſdrubali & ſua:& aliorum ſpe omnia celeriora & expeditiora fuere.
Non enim receperunt modo auerni eum:deincepſq; aliæ gallicæ atq; alpinæ gentes:ſed etiam ſecutæ ſunt
ad bellum:& cum per munita pleraq; tranſitu fratris:quæ antea inuia fuerant:ducebat:tum etiam duo-
decim annorum conſuetudine:peruiis alpibus factis:inter mitiora iam hominum tranſibant ĩgenia. Inu-
ſitati namq; antea alienigenis:nec uidere ipſi aduenam in ſua terra aſſueti omni generi humano inſociales
erant:& primo ignari:quo penus pergeret:ſuas rupes:ſuaq; caſtella:& pecorum hominũq; prædam pe
ti crediderant. Fama deinde punici belli:quo duodecimum annum Italia urebatur:ſatis edocuerat uiam
tantum Alpis eſſe. Duas prævalidas urbes magno inter ſe maris:terrarumq; ſpacio diſcretas:de imperio
& opibus certare. Hæ cauſæ aperuerant alpes Aſdrubali. Cæterum quod celeritate itineris profectũ erat:
id mora ad Placentiam:dum fruſtra obſidet magis:quam oppugnat:corrupit. Crediderat campeſtris op
pidi facilem expugnationem eſſe:& nobilitas coloniæ induxerat eum magnum ſe excidio eius urbis ter
torem cæteris ratum iniecturum. Non ipſum ſolum ea oqpugnatio impediit:ſed Annibalem poſt fa-
mam tranſitus eius tanto ſpe ſua celeriorem iam mouentem ex hybernis continuerat. Quippe reputan-
tem non ſolum:quam lenta urbium oppugnatio eſſet:ſed etiam quam ipſe fruſtra eandem illam colo-
niam ab Trebia uictor regreſſus temperaſſet. Conſules diuerſis itineribus profecti ab urbe uelut in duo

Iugarius uicus

De ſena gallica intelligas oportet

Aſdrubal alpes celerius Annibale ſuperat

Metus ciuitatis

pariter bella diſtenderant curas hom inū ſimul recordantiū: quas primus aduentus Annibalis intuliſſet Italiæ clades: ſimul cum illa augeret cura quos tam propitios urbi atqꝫ imperio fora deos: ut eodem tempore utrobiqꝫ reſpu. pſpere gereretur: aduerſa ſecūdis penſandorē ad id tempus extractam eſſe. Cum in Italia ad Thraſymenum & Cannas pcipitaſſet romana reſp. Proſpera bella in Hiſpania plapſam eam erexiſſe. Poſtea cum in Hiſpania alia ſuper aliam clades duobus egregiis ducibus amiſſis: duos exercitus ex parte deleſſet multa ſecunda in Italia: Siciliaqꝫ geſta: quaſſatam rempu. excepiſſe. Et ipſum interuallum loci: quod in ultimis terrarum oris alteꝝ gereretur bellum: ſpatium dediſſe ad reſpirandum. Nunc duo bella in Italia: accepta: duos celeberrimi nominis duces circūſtare urbem Romam: & unum in locum totā periculi molem omne onus incubuiſſe: qui eorum prior uiciſſet: intra paucos dies caſtra cum altero iūcturum. Terrebat & proximus annus lugubris duorum conſulum funeribus. His anxii curis homines digredientes in prouincias conſules pſecuti ſunt. Memoriæ proditum eſt: plenum adhuc ira in ciues M. Liuium ab bellum proficiſcentem: momenti. Qu. Fabio ne prius: quam genus hoſtium noſſet: temere manum confereret: reſpondiſſe: ubi primū hoſtium agmen conſpexiſſet pugnaturꝫ. Cum quæreretur quæ

Hoſtium cædes

cauſa eſſet feſtinandi: Aut ex hoſte egregiam gloriam inquit: aut ex ciuibus uictis gaudium meritum certe & ſi non honeſtum: capiam. Priuſquam Claudius conſul in prouinciam perueniret: per extremū finē agri larinatis ducentem in ſalentinos exercitum Annibalem cum expeditis cohortibus adortus. C. Hoſtilius Tubulus in compoſito agmine terribilem tumultum intulit. Ad quattuor millia hominum occidit Nouem ſigna militalitaria cepit. Mouerat ex hybernis ad famā hoſtis. Qu. Fabius: qui per urbes agri ſalentini caſtra diſpoſita habebat. Itaqꝫ ne cum duobus exercitibus ſimul coufligeret Annibal: nocte caſtra ex agro tarentino mouit. atqꝫ in brutios conceſſit. Claudius in ſalentinos agmē cōuertit: Hoſtilis Capuā petens: obuius ad Venuſiam fit conſuli Claudio. Ibi ex utroqꝫ exercitu electa peditum quadraginta millia: duo millia & quingenti equites: quibus conſul aduerſus Annibalem rem gereret: reliquas copias Hoſtilius Capuam ducere iuſſus: ut. Qu. Fuluio proconſuli traderet: Annibal undiqꝫ cōtracto exercitu quē in hybernis aut in præſidiis agri brutii habuerat: in lucanos ad Grumentum uenit ſpe recipiendi oppida: quæ per metum ad romanos defeciſſent: eodem a Venuſia conſul romanus: exploratis itineribus: contendit: & mille fere & quingētos paſſus caſtra ab hoſte locat. Grumēti mœnibus ppe iunctum uidebat pœnorum uallum quingēti paſſus intererant caſtra punica ac romana. Interiacebat campus: colles īminebāt nudi ſiniſtro lateri Carthaginēſium: dextro romanoꝝ neutri ſuſpecti: quod nihil ſiluæ, neqꝫ ad inſidias latebrarum habebant. In medio campo ab ſtationibus pcurſantes: certamīa haud ſatis digna dictum ferebant. Id modo romanum quærere apparebat: ne abire hoſtem pateretur. Annibal inde euadere cupiēs: totis uiribus in aciem deſcendebat. Tum conſul ingenio hoſtis uſus: quo minus in tam apertis collibus timeri īſidiæ poterant: quinqꝫ cohortibus additis qnqꝫ manipulis t nocte iugum ſuperare: & in aduerſū uallibus conſidere iubet: exurgēdi tempus ex īſidiis: & aggredi hoſtem. T. Claudium Aſellum tribunum militum: & P. Claudium præfectum ſocium edocet: quos cum iis mittebat. Ipſe luce prima copias oēs pe

Ro. cōſulis ſtratagema

ditum equitumqꝫ ī aciem eduxit. Paulopoſt & ab Annibale ſignum pugnæ ppoſitum eſt: clamorqꝫ: ī caſtris ad arma diſcurrētium eſt ſublatus: inde eques pedeſqꝫ certatim portis ruere: ac palati p campum properare ad hoſtes. Quos ubi effuſos cōſul uidet: tribuno militum tertiæ legiōis. C. Arūculeio imperat: ut equites legionis: quāto maximo impetu poſſet: in hoſtem. Ita pecorum modo īcompoſitos toto paſſim ſe campo fudiſſe: ut ſterni obteriqꝫ: priuſquam inſtruantur: poſſint. Nōdum Annibal e caſtris exierat: cū pugnantium clamorem audiuit. Itaqꝫ excitus tumultu raptim ab hoſtem copias agit. Iam primos occupauerat equites terros: peditum etiam prima legio: & dextera ala prælium inibant. Incompoſiti hoſtes ut quemqꝫ aut pediti: aut equiti caſus obtulit: ita cōſcerunt manus. Creſcit pugna ſubſidiis: & procurrentium ad certamen numero augetur: pugnāteſqꝫ: quod niſi in uetere exercitu: & duci ueteri haud facile eſt: inter tumultum ac terrorem inſtruxiſſet Annibal: ni cohortium: ac manibuloꝝ decurrentium per colles clamor ab tergo auditus: metum: ne includerentur a caſtris, inieciſſet. Inde pauor incuſſus: & fuga paſſim fieri cœpta eſt: minorqꝫ cædes fuit: quia propinquitas caſtrorum breuiorem fugam perculſis fecit: equites enim in tergo inhærabant. In tranſuerſa latera inuaſerāt cohortes ſecundis collibus uia nuda: ac facilis decurrentes: tamen ſupra octo millia homiuum occiſa: ſupra ſeptingentos capti: ſigna militaria nouem

Cædes pœ.

adempta. Elephanti etiam: quorum nullus uſus in repētina ac tumultuaria pugna fuit quattuor occiſi: duo capti: & circa romanorum ſociorumqꝫ ductores ceciderunt. Poſtero die pœnus quieuit. Romanus ī aciem copiis ductis poſteaquā neminem ſigna contra efferre uidit: ſpolia legi cæſorum hoſtium: & ſuorum corpora collata in unum ſepeliri iuſſit inde inſequentibus continuis diebus aliquot ita inſtitit portis ut prope inferre ſigna uideretur donec Annibal tertia uigilia crebris ignibus tabernaculiſqꝫ: quæ pars caſtrorum ad hoſtes uergebat: & numidis paucis: qui in uallo portiſqꝫ ſe oſtenderēt: relictis: profectus Apuliam petere intendit. Vbi illuxit ſucceſſit uallo romana acies: & numidæ excompoſito pauliſper ſe in portis atqꝫ uallo oſtentauere: fruſtratiqꝫ aliquādiu hoſtes citatis equis agmen ſuoꝝ aſſequuntur. Conſul ubi ſilentium in caſtris: & ne paucos quidem: qui prima luce obambulauerant: parte ulla cernebat: duobus equitibus ſpeculatum in caſtra præmiſſis: poſteaquam tuta omnia ſatis eſſe exploratum eſt: inferri ſi

Atē. pœnoꝝ cædem

gna iuſſit. Tātumqꝫ ibi moratus: dum millites ad predam diſcurrerēt receptui. deinde cecinit: multoqꝫ ante noctem copias reduxit. Poſtero die prima luce profectus magnis itineribus famam: & ueſtigia agminis ſequens haud procul Venuſia hoſtem aſſequitur. Ibi quoqꝫ tumultuaria pugna fuit: ſupra uigīti mil

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſia pœnoꝝ cæſa. Inde nocturnis mõtaniſq; itineribus pœnus ne locum pugnãdi daret. Metapontium pe
tiit. Hanno inde (is enim præſidio eius loci præfuerat) in brutios cum paucis ad exercitum nouum com
parandum miſſus Annibal copiis eius ad ſuas additis Venuſiam retro: quibus uenerat itineribus: petit:
atq; inde Canuſium procedit. Nunquam Nero ueſtigiis hoſtis abſtiterat: & .Qu. Fuluium: cum Meta-
pontum ipſe proficiſceretur: in lucanos ne regio ea ſine præſidio eſſet: accerſierat. Inde hæc ab Aſdrubale:
poſteaquam a Placentiæ obſidione abſceſſit: quatuor galli equites: duo numidæ cum litteris ad Anniba
lem miſſi cum per medium hoſtem totam ferme lõgitudinẽ Italiæ emenſi eſſent: dum Metapõtum ceden
tem Annibalem ſequuntur: incertis itineribus Tarẽtum delati a uagis per agros populatoribus romanis
ad .Qu. Claudium proprætorem deducũtur. Eum primo incertis implicantes reſponſis: ut metus tormẽ-
torum admotus fateri uera coegit: edocuerũt litteras ſe ab Aſdrubale ad Annibalem ferre. Cum iis litte-
ris: ſicut erant: ſignatis. L. Virginio tribuno militum ducendi ad Claudium conſulem tradũtur. Duæ ſi- Claudii
mul turmæ ſamnitum pſidii cauſa miſſæ. Qui ubi ad conſulem peruenerũt: litteræq; lectæ per interpre- conſulis
tem ſunt: & ex captiuis percũctatio facta. Tum Claudius non id tempus eſſe reip. ratus: quo conſiliis or conſiliũ
dinariis prouinciæ ſuæ quiſq; finibus per exercitus ſuos cum hoſte deſtinato a ſenatu bellum gereret au-
dendum ad nouandum aliquid improuiſum inopinatumq;: quod cœptum non minorem apud ciues:
quam hoſtes terrorem faceret: perpetratum in magnam lætitiam ex magno metu uerteret litteris Aſdru-
balis Romam ad ſenatum miſſis: ſimul: & ipſos patreſconſcriptos quid pararet: edocet: ut cum in Vm-
bria occurſurum ſe Aſdrubal fratri ſcribat: legionem a Capua Romam accerſant: delectum Romæ habe-
ant exercitum urbanum ac Narniam hoſti opponãt. Hæc ſenatui ſcripta præmiſſi inde per agrum lari-
natem marrucinum ferentinum: præpucianum: qua ducturus exercitũ erat: ut omnes ex agris urbibuſq;
commeatus paratos militi ad ueſcendum in uiam deferrent: equos iumentaq; alia producerent ut uehicu-
lorum feſſis copia eſſet ipſe de toto exercitu ciuium ſociorũq;: quod roboris erat: delegit ſex millia peditũ
& mille equites. Pronunciat occupare ſe in lucanis proximam urbem: punicũq; in ea præſidium uelle: ut
ad iter parati omnes eſſent. Profectus nocte flexit in Picenum: & cõſul quidem: quantis maximis itineri-
bus poterat: ad collegam ducebat: relicto .Qu. Tatio legato: qui caſtris præeſſet Romæ non minus terro
ris ac tumultus erat: quã fuerat biennio ante cum caſtra punica obiecta romanis mœnibus: portiſq; fuerãt
neq; ſatis conſtabat aĩs: tam aurum. Caſtra prope Annibalem hoſtem relicta: ſine duce cum exercitu: cui
detractum foret: omne: quod roboris quod floris fuerat: & conſulem in lucanos oſtẽdiſſe iter: cum Pice-
num & Galliam peteret caſtra relinquẽtem nulla alia re tutiora: q̃ errore hoſtis q ducem inde: atq; exerci-
tus partem abeſſet ignoraret. Quid futuꝝ: ſi id palam fiat: & aut inſequi Neronem cum ſex millibus ar-
matoꝝ pfectum Annibal toto exercitu uelit: aut caſtra inuadere prædæ relicta ſine uiribus: ſine imperio: Ancipi
ſine auſpicio. Veteres eius belli clades: duo conſules pximo ãno interfecti terrebant: & ea omnia accidiſſe tes me-
cum unus imperator unus exercitus hoſtium in Italia eſſet. Nunc duo punica bella facta duos ingentes trui lo ſæ
exercitus: duos ppe Annibales in Italia eſſe. Quippe & Aſdrubalem patre eodem Amilcare genitũ: æque ciuium
impigrum ducẽ p tot in Hiſpania ãnos romano exercitatum bello: gemina uictoria inſignẽ duobus duci curæ
bus cum clariſſimis exercitibus deletis. Nam itineris qdem celeritate ex Hiſpania concitatis ad arma gal-
licis gentibus: multo magis quam Annibalem ipſum gloriari poſſe. Quippe in iis locis hũc coegiſſe ex-
ercitum: quibus ille maiorem partem militum fame ac frigore: quæ miſerrima mortis genera ſunt ami-
ſiſſet. Adiiciebant etiam periti rerum Hiſpaniæ: haud cum ignoto eo duce .C. Neronem congreſſurum:
ſed quem in ſaltu impedito deprehenſus foret: haud ſecus: quam puerum conſcribendis fallacibus condi-
tionibus pacis fruſtratus eluſiſſet. Omnia maiora etiam uero præſidia hoſtium minora ſua metu inter-
prete: ſemper in deteriora inclinato ducebant. Nero poſteaquam iam tantum interualli ab hoſte fecerat:
ut detegi conſilium ſatis tutum eſſet: paucis milites alloquitur. Negat ullius conſilium imperatoris in ſpe
ciem audacius: re ipſa tutius fuiſſe: quam ſuum: ad certam eos ſe uictoriam ducere. Quippe ad quod bel
lum collega: non antequã ad ſacietatem ipſius peditum atq; equitum datæ ab ſenatu copiæ fuiſſent: ma-
iores inſtructioreſq;: quã ſi aduerſus ipſum Annibalem iret: profectus ſit: eos ipſos: quantũcunq; uirtus
momentum addiderit: rem omnem inclinaturos: auditum modo in acie. Nam ne ante audiretur daturũ
operam alterum conſulem: & alterum exercitum adueniſſe: haud dubiam uictoriam facturum: famã bel-
li conficere: & parua momenta in ſpem metũq; impellere animos. Gloriæ quidem ex re beneгeſta partem
fructum prope omnẽ ipſos laturos. Semper quod poſtremum adiectum ſit: id rem totam uideri traxiſ-
ſe. Cernere ipſos quo concurſu: qua admiratione: quo fauore hominum iter ſuum celebretur. Et Hercule
per inſtructa omnia ordinibus uirorum: mulierũq; undiq; ex agris effuſoꝝ inter uota: & preces: & lau-
des ibant. Illos præſidia reipu. uindices urbis Romæ imperiiq; appellabant: in illorum armis: dextriſq;
ſuam: & liberorum ſuorum ſalutem ac libertatem repoſitam eſſe: deos deaſq; precabãtur: ut illis fauſtum
iter: felixq; pugna: matura ex hoſtibus uictoria eſſet: & damnarentur ipſi uotoꝝ: quæ pro iis ſuſcepiſſent
ut quẽadmodum ipſi nunc ſolliciti proſequerentur eos: ita paucos poſt dies læti ouantibus uictoria ob-
uiam irent. Inuitare inde pro ſe quiſq; & offerre: & fatigare precibus: ut quæ ipſis: iumentiſq; uſui eſſent:
ab ſe potiſſimum ſumerent: benigne omnia cumulata dare. Modeſtia certare milites: nequid ultra uſum
neceſſarium ſumerent. Nihil morari: nec ab ſignis ſubſiſtere: cibum capientes: diem ac noctem ire: uix qđ
ſatis ad naturale deſyderium corporum eſſet: quieti dare. Et ad collegam promiſſi erant: qui nunciarent
aduentum: percunctarẽturq; clam an palam interdiu an noctu uenire ſeſe uellet: iiſdem an aliis conſidere

Tacitus Neronis acceſſus in caſtra

caſtris. Nocte clam ingredi melius uiſum eſt. Teſſara per caſtra a Liuio conſule data erat: ut tribunus tri/
bunum centurio cẽturionem: eques equitem: pedes peditem acciperet. Neq; enim dilatari caſtra opus eſſe
ne hoſtis aduẽtum alterius conſulis ſentiret: & coartatio plurium in anguſto tẽdẽtium facilis futura erat
quod claudianus exercitus nihil fere præter arma ſecum in expeditionem tulerat. Cæterum in ipſo itinere
auctum uoluntariis agmen erat offerentibus ſeſe ultro: & ueteribus militibus perfunctis iam militia: &
iuuenibus: quos certatim nomina dantes: ſi quorum corporis ſpecies roburq; uirium aptum militiæ ui
debatur: conſcripſerat. Ad Senam caſtra alterius conſulis erant. Quingentos inde ferme paſſus Aſdrubal
aberat. Itaq; cum iam appropinquaret tectus montibus ſubſtitit Nero: ne ante noctem caſtra ingredere/
tur. Silenti ingreſſi: a ſuis quiſq; ordinis hominibus in tentoria adducti: cum ſumma omnium lætitia
hoſpitaliter excipiuntur. Poſtero die concilium habitum: cui &. L. Portius Licinius prætor affuit. Caſtra
iuncta conſulum caſtris habebat: & ante aduẽtum eorum per loca alta ducẽdo exercitum: cum modo in/
ſideret anguſtos ſaltus: ut tranſitum clauderet modo ab latere aut tergo carperet agmen ludificatꝰ hoſtem
omnibus artibus belli fuerat. Is tum in concilio aderat. Multorum eo inclinabant ſententiæ: ut dum feſ/
ſum uia ac uigiliis reficerent militem. Nero ſimul & ad noſcendum hoſtem paucos ſibi ſumeret dies: tẽ/
pus pugnæ differretur Nero non ſuadere modo ſed ſumma ope orare inſtitit: ne conſilium ſuum: quod
tutum celeritas feciſſet temerarium morando facerent errorẽ: qui non diuturnus futurus eſſet: uel ut torpẽ
tem Annibalem: nec caſtra ſua ſine duce relicta aggredi: nec ad ſequendum iter intendiſſe: antequam ſe mo
ueat: deleri exercitum Aſdrubalis poſſe: redireq; in apuliam: qui prolatando hoſti ſpatium det: cum & il
la caſtra ꝓdere Annibali: & aperire in Galliam iter: ut per otium: ubi uelit. Aſdrubali coniungatur. Extẽ
plo ſignum dandum: & exeundum in aciem abutendũq; errore hoſtium abſentium præſentiumq;: dum
neq; illi ſciant cum paucioribus: nec hi cum pluribus & ualidioribus rem eſſe. Conſilio dimiſſo: ſignum
pugnæ proponitur confeſtimq; in aciem procedunt. Iam hoſtes ante caſtra inſtructi ſtabant. Moram pu
gnæ attulit: quod Aſdrubal ꝓuectus ante ſigna cum paucis equitibus ſcuta uetera hoſtium notauit: quæ
ante non uiderat & ſtrigoſiores equos: multitudo quoq; maior ſolita uiſa eſt. Suſpicatus id: quod erat:
receptui propere cecinit: ac miſit ad flumen: unde aquabantur: ubi & excipi aliqui poſſent: & notari ocu/
lis: ſiqui forte aduſtioris coloris: ut ex recenti uia eſſent: ſimul circũuehi caſtra iubet: ſpeculariq;: num au/
ctum aliqua parte ſit uallum. Et ut attendant: ſemel bis ne ſignum canant in caſtris. Ea cũ ordine omnia
relata eſſent: caſtra nihil aucta: errorem faciebant: bina erant: ſicut ante aduentum conſulis alterius fuerant

Anceps Aſdrubalis cura

una Liuii: altera. L. Portii: neutris quicquam: quo latius tenderetur ad munimenta adiectum. Illud uete/
rem ducem: aſſuetũq; romano hoſti mouit: quod ſemel in prætoriis caſtris ſignum: bis in cõſularibus re/
ferebant ceciniſſe: duos ꝓfecto conſules eſſe: & quonammodo alter ab Annibale abſceſſiſſet cura angebat:
minime: id quod erat ſuſpicari poterat: tantæ rei fruſtratione Annibalem eluſum: & ubi dux: ubi exercitꝰ
eſſet: cum quo caſtra collata haberet: ignorare profecto haud mediocri clade abſterritum: inſequi nõ au/
ſum: magnopere uereri: ne perditis rebus ſerum ipſe auxilium ueniſſet: romaniſq; eadem iam fortuna in
Italia: quæ in Hiſpania eſſet. Interdum litteras ſuas ad eum non perueniſſe: credere: interceptiſq; iis conſu/
lem ad ſeſe opprimendum acceleraſſe. His anxius curis: extinctis ignibus: uigilia prima dato ſigno: ut ta
citi uaſa colligerent: ſigna efferri iuſſit. In trepidatione: & nocturno tumultu duces parum intenti iter aſ/
ſeruarũt: alter indeſtinatis iam inde ante animo latebris ſubſedit: alter per uada nota Metaurum flumẽ tra/
nauit. Ita deſertum a ducibus agmẽ primo per agros palatur: feſſiq; aliquot ſomno: ac uigiliis ſternunt
corpora paſſim: atq; in frequentia relinquunt ſigna Aſdrubal dum lux uiam iam oſtenderet: ripa flumi/
nis ſigna ferri iubet: & per tortuoſi amnis ſinus: flexuſq; cũ errore uoluens haud multum proceſſiſſet: ubi
prima lux tranſitum opportunũ oſtendiſſet. tranſiturus erat: ſed cum quantum a mari abſcedebat: tanto
altioribus coercẽtibus amnem ripis non inueniret uada. diem terrendo ſpatium dedit ad inſequendum ſe

Conſiliũ Aſdrubalis in inſtruenda acie

ſe hoſti. Nero primũ cum omni equitatu aduenit. L. Portius deinde aſſecutus cum leui armatura. Qui
cum feſſum agmen carperent ab omni parte: incurſarentq;: & iam omiſſo itinere: quod fugæ ſimile erat:
caſtrametari pœnus in tumulo ſuper fluminis ripam uellet: aduenit Liuius peditum omnibus copiis nõ
itineri modo: ſed ad conſerendum extemplo prælium inſtructis armatiſq;. Sed ubi omnes copias coniun
xerunt: directaq; acies eſt. Claudius dextero in cornu. Liuius ab ſiniſtro pugnam inſtruit: media acies ꝑto
ri tuenda datur. Aſdrubal omiſſa munitione caſtrorum: poſteaquã pugnandum uidit: in prima acie an/
te ſigna Elephantos collocat: circa eos leuo in cornu aduerſus Claudium gallos opponit: haud tantum
eis fidens: quantum ab hoſte timeri eos credebat. Ipſe dextrum cornu aduerſus. M. Liuiũ ſibi atq; Hiſpa/
nis: & ubi maxime in uetere milite ſpem habebat: ſumpſit. Ligures in medio poſt elephantos poſiti: ſed
lõgior quam latior acies erat. Gallos ꝓminens collis tegebat. Ea frons: quam hiſpani tenebant: cum ſini
ſtro romanoꝝ cornu cõcurrit: dextra omnis acies extra præliũ eminẽs ceſſabat: collis oppoſitus arcebat:
ne aut a fronte: aut a latere aggrederetur. Inter Liuium Aſdrubalẽq; ingens contractũ certamẽ erat: atrox

Claudii cõſilium in ſubmouenda hoſtiũ acie

cædes utriq; edebat: ibi duces ambo: ibi pars maior peditũ equitũq; romanoꝝ ibi hiſpani uetus miles
perituſq; romanæ pugnæ & ligures duꝝ in armis genus eodẽ uerſi elephanti: qui primo impetu turba/
uerant ante ſignanos: & ſigna mouerant loco. Deinde creſcẽte certamine & clamore impotentes iam regi
inter duas acies uerſari: uelut incerti quoꝝ eſſent: haud diſſimiliter nauibus ſine gubernaculo uagis. Clau
dius qd ergo ꝓcipiti curſu tã lõgum iter emenſi ſumus: clamitans militibus: cum in aduerſum collẽ fru/
ſtra ſigna erigere conatus eẽt: poſteaquã ea regiõe penetrari ad hoſtẽ non uidebat poſſe: cohortes aliquot

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſubductas e dextero cornu:ubi ſtationē magis ſegnē:quam pugnā futuram cernebat:poſt aciem circūdu-
cit:& nō hoſtibus modo:ſed etiam ſuis inopinantibus:in ſiniſtrum hoſtium latus incurrit:tātaq; celeri
tas fuit:ut cū oſtendiſſent ſe a latere:mox in terga iam pugnarēt. Ita ex omnibꝰ partibus ab fronte ab late
re:ab tergo trucidantur hiſpani ligureſq;:& ad gallos iam cædes ꝑuenerat. Ibi minimū certaminis fuit:
nam & pars magna ab ſignis aberant:nocte lapſi ſtratiq; ſomno paſſim ꝑ agros:& qui aderant itinere ac
uigiliis feſſi:intolerantiſſima laboris corpora uix arma humeris geſtab nt. Et iam diei medium erat:ſa-
tiſq; & calor hiantes cæd ndos capiendoſq; affatim præbebant. Elephāti plures ab ipſis rectoribus: q̄ ab
hoſte interfecti:fabrile ſcalprum cū malleo habebant. Id ubi ſæuire belluæ ac ruere in ſuos cœperāt ic u:
adigebat:ea celerrima uia mortis in tant molis bellua inuenta erat:ubi regēdi ſpem ui uiciſſet:primuſq;
id Aſdrubal inſtituerat. Dux cum ſæpe alias memorabilis tum illa præcipue pugna. Ille pugnantes hor-
tando pariterq; abeundo pericula ſuſtinuit. Ille feſſos abnuentiſq; tædio:& labore nunc precando: nūc
caſtigando accendit. Ille fugiētes reuocauit:omiſſamq; pugnam aliquot in locis reſtituit. Poſtremo cū
haud dubia fortuna hoſtium eſſet:nec ſupereſſet tanto exercitui ſuū nomē ſecuto:concitato equo ſe in co
hortem romanam immiſit. Ibi:ut patre Amilcare:& Annibalis fratre dignū erat pugnans cecidit. Nunq̄

Expedita elephātis cōficiēdi ratio

eo bello una acie tantum hoſtium interfectum eſt. Redditaq; æqua cannenſi clades uel ducis:uel exercitu
interitus uidebatur. Quinquaginta ſex millia hoſtium cæſa. Capta quinq; millia & quadringenti. Præda
magna alia tum oīs generi :tum auri argentiq;. Ciuium etiam romanoꝝ:qui capti apud hoſtes erāt:ſu-
pra quattuor millia capitum recepta. Id ſolatii fuit pro amiſſis eo prælio militibus. Nam haud quaquā
incruēta uictoria fuit octo ferme millia romanoꝝ:ſociorūq; occiſa. Adeoq; etiam uictores ſanguinis:cæ
diſq; cœperat ſatietas:ut poſtero die cum eēt nūciatum Liuio cōſuli gallos ciſalpinos ligureſq; q aut ꝓlio
nō affuiſſent:aut inter cædem effugiſſent:uno agmine abire ſine certo duce:ſine ſignis:ſine ordīe ullo: aut

Ingēs hoſtium cædes Aſdrubal dimicans occiditur

imperio:poſſe:ſi una equitum ala mittatᷣ:omnes deleri. Superſint:inquit:aliqui nuncii & hoſtiū cladis:
& noſtræ uirtutis. Nero ea nocte quæ ſecuta eſt:pugnā citatiore:q̄ inde uenerat:agmine die ſexto ad ſtati-
ua ſua:atq; ad hoſtem ꝑuenit. Iter eius frequentia minore:quia nemo præceſſerat nūcius:lætitia uero tan
ta uix:ut compotes mētium præ gaudio eſſent celebratū eſt. Nam Romæ neuter animi habitus ſatis dici
enarrariq; pōt:nec quo incerta expectatione euētus ciuitas fuerat:nec quo uictoriæ fama acceperit. Nunq̄
ꝑ omnes dies ex quo Claudium conſulem ꝓfectum fama attulit: aborto ſole ad occidentem aut ſenator
quiſquā a curia:atq; ab magiſtratibus abſceſſit:aut populus e foro. Matronæ:quia nihil ī ipſis opis erat:
in preces obteſtationeſq; uerſæ ꝑ omnia delubra uagæ ſuppliciis:uotiſq; fatigare deos. Tam ſollicitæ ac ſu
ſpenſæ ciuitati fama incerta primo accidit. Duos narnienſes equites in caſtra:quæ ī faucibus Vmbriæ op
poſita erant:ueniſſe ex prælio nunciantes cæſos hoſtes. Et primo magis auribus:quā aīs id acceptū erat:
ut maius lætiuſq; quam quod mente capere:aut ſatis credere poſſent:& ipſa celeritas fidē impediebat: qdꝰ
biduo ante pugnatum dicebatur. Litteræ deinde ab. L. Manlio Acidino miſſæ ex caſtris afferuntur de nar
nienſium equitum aduentū. Eæ litteræ ꝑ foꝝ ad tribunal. perlatæ ſenatum in curiam exciuerant:tantoq;
certamine ac tumultu populi ad fores curiæ concurſum eſt:ut adire nuncius nō poſſet: traheretūq; a per
cūctantibus:uociferantibuſq; ut in roſtris. priuſquā in ſenatu litteræ recitarentur. Tandē ſummoti & co-
erciti a magiſtratibus:diſpenſariq; lætitia inter impotentes eius animos potuit. In ſenatu primū deinde in
concione litteræ recitatæ ſunt:& pro cuiuſq; ingenio aliis iam certum gaudium:aliis nulla ante futura fi
des erat:quā legatos conſulū uel litteras audiſſent. Ipſos deinde appropinquare legatos allatum eſt. Tunc
enimuero oīs ætas currere obuii:primus quiſq; oculis auribuſq; haurire tantū gaudiū cupientes. Ad Mil
uium uſq; pontē continens agmen peruenit. Legati erant. L. Veturius Phlio. P. Vicinius Varus. Qu. Ce-
cilius Metellus:circūfuſi oīs generis frequentia in foꝝ ꝑuenerunt. Cum alii ipſos:alii comites eoꝝ: quæ
acta eſſent:percūctarentᷣ:& ut quiſq; audierat:exercitū hoſtium:imperatoreq; occiſū. legiones romanas ī-
columes:ſaluos conſules eſſe:extēplo aliis porro impartiebant gaudiū ſuum:cū ægre in curia ꝑuentū eēt

Attē. trepidationē ciuitatiſ ī ſumma lætitia

multo ægrius ſummota turba:ne patribus miſceretur:litteræ in ſenatu recitatæ ſunt. Inde in concionem
introducti legati. L. Veturius litteris recitatis:ipſe planius oīa:quæ acta erant expoſuit cum ingenti aſſen
ſu:poſtremo etiam clamore uniuerſæ concionis:cum uix gaudium animis caperent: diſcurſum inde ab
aliis circa templa deum:ut grates agerent:ab aliis domos:ut coniugibus liberiſq; tam lætum nuncium
impartirent. Senatus quod. M. Liuius:&. C. Claudius cōſules incolumi exercitu ducem hoſtium: legio-
neſq; occidiſſent:ſupplicationem in triduum decreuit. Eam ſupplicationem. A. Hoſtilius prætor pro con
cione edixit:celebrata a uiris:fœminiſq; eſt. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habue
re:cum matronæ ampliſſima ueſte:cum liberis perinde ac ſi debellatum foret:omni ſolute metu deis im-
mortalibus grates agerent. Statum quoq; ciuitatis ea uictoria mouit:ut iam inde haud ſecus:quā in pa-
ce res inter ſe contrahere uendendo emendo:mutuum dando:argentum creditum ſoluendo: auderent. C.
Claudius conſul cum in caſtra rediſſet:caput Aſdrubalis:quod ſeruatum cum cura attulerat: proiici ante
hoſtium ſtationes:captiuoſq; afros uictos:ut erant oſtendi:duos etiam ex iis ſolutos ire ad Annibalem
& expromere quæ acta eſſent:iuſſit Annibal tanto ſimul publico familiariq; ictus luctu agnoſcere ſe for
tunam Carthaginis fertur dixiſſe. Caſtris inde motis:omnia auxilia quæ diffuſa latius tueri non poterat
in extremum Italiæ angulum brutios contraxit: & metapontinos ciuitatem uniuerſam excitos ſedibus
ſuis & lucanos qui ſuæ ditionis erant in Brutium traduxit.

Annibal ſuoꝝ cladē in brutios abiit

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIBER OCTAVVS.

CVM TRANSITV Aſdrubalis quantum in Italia declinauerat belli: tãtum leuatæ Hiſpaniæ uiderẽtur: renatum ibi ſubito par priori bellum eſt. Et Hiſpanias ea tempeſtate ſic habebant romani pœniq; Aſdrubal Giſgonis filius ad Oceanũ penitus: Gadeſq; conceſſerat. Noſtri maris ora omniſq; ferme Hiſpania qua in orientem uergit. Scipionis ac Romanæ ditionis erat: nouus imperator Hanno ĩ locum Barchini Aſdrubalis cum nouo exercitu ex Africa trãſgreſſus: Magoniq; iunctus. cum in Celtiberia: quæ media iter duo maria eſt: breui magnum hominum numeꝝ armaſſet. Scipio aduerſus eum. M. Syllanum cum decẽ millibus peditum: equitibus quingentis miſit. Syllanus quantis maximis potuit itineribus: impediebant aũt & aſperitates uiarum: & anguſtiæ ſaltibus crebris: ut plæraq; Hiſpaniæ ſunt: incluſæ tamẽ: non ſolum nuncios ſed etiam famã aduentus ſui ꝑgreſſus ducibus ibidem ex Celtiberia tranſfugis ad hoſtem peruenit. Eiſdem auctoribus compertum eſt: quod decem circiter millia ab hoſte abeſſent. Bina caſtra circa uiam qua irent: eſſe: leua celtiberos: nouum exercitum ſupra nouẽ millia hoĩum: dextera punica tenere caſtra. Ea ſtationibus uigiliis omni iuſta militari cuſtodia tuta & firma eſſe. Illa altera ſoluta neglectaq; ut barbaroꝝ & tyronum & minus timentium: quod in ſua terra eſſent: Ea prius aggrediẽda eſſe ratus Syllanus ſigna quã maxime ad leuam iubebat ferri: necunde ab ſtationibus punicis conſpiceretur. Ipſe: ꝓmiſſis ſpe cultoribus: citato agmine ad hoſtem pergit. Tria millia ferme aberãt: cum haud dum quiſquã hoſtium ſenſerat confragoſa loca & obſita uirgultis tenebant colles: ibi ĩ caua ualle atq; ob id occulta conſidere militem: & cibum capere iubet. Interim ſpeculatores tranſfugarum dicta affirmãtes uenerunt. Tunc Sarcinis in medium coniectis arma romani capiunt acieq; iuſta in pugnam uadũt. Mille paſſuum aberant: cum ab hoſte cõſpecti ſunt: repenteq; trepidari cœptum. Mago ex caſtris citato equo ad primũ clamorẽ: & tumultum aduehitur. Erant autem in celtibero exercitu. iiii. millia Scuta: &. cc. equites. Hanc iuſtam legionem: & id ferme: quod roboris erat: in prima acie locat: leuem armaturam in ſubſidiis poſuit: cum ita inſtructos educeret e caſtris: uix dum egreſſos uallo in eos romani pila cõiecerũt. Subſidunt hiſpani aduerſus emiſſa tela ab hoſte. Inde ad emittẽda ipſi conſurgũt. Quæ cum cõfertim romani ut ſolent: denſatis excepiſſent ſcutis: tum pes cum pede collatus: & gladiis res gerit cœpta eſt. Cæterũ aſperitas locoꝝ celtiberis: qbus in ꝓlio concurſare mos eſt: uelocitatem inutilem faciebat & haud iniqua eadẽ erat romanis ſtabili pugnæ aſſuetis: niſi qđ anguſtiæ & internata uirgulta ordines dirimebant. Et ſinguli biniq; uelut cũ paribus cõſerere pugnã cogebãtur: qđ ad fugam impedimẽto hoſtibus erat: id ad cædẽ eos: uelut uinctos ꝓbebat. Et iam ferme oĩbus ſcutatis celtiberoꝝ interfectis leuis armatura: & carthaginẽſes: qui ex alteris caſtris ſubſidio uenerãt pculſi cædebant. Duo haud amplius millia peditum: eqtatus oĩs uix initio ꝓlio cũ Magone effugerũt. Hãno alter imꝑator cũ eis: qui poſtremi iam ꝓfligato prælio aduenerãt: uiuus capit. Magonẽq; fugiẽtem eqtatus ferme oĩs: & quod ueteꝝ peditũ erat ſecuti: decimo die in Gaditanã prouinciã ad Aſdrubalẽ ꝑuenerunt. Celtiberi nouus miles in ꝓximas dilapſi ſiluas inde domos diffugerũt. Peropportuna uictoria: nequaquã tantũ tam conflatum bellũ: quanta futuri materia belli: ſi licuiſſet: iis celtiberoꝝ gẽte excita: & alios ad arma ſolicitare populos oppreſſum erat. Itaq; collaudato benigne Syllano. Scipio ſpẽ debellãdi: ſi nihil & ipſe cunctando moratus eſſet nactus ad id qđ reliquũ belli erat: in ultimã Hiſpaniã aduerſus Aſdrubalẽ pergit. Pœnus cũ caſtra ſua forte ad ſocioꝝ animos in Betica continendos in fide haberet: ſignis repẽte ſublatis fugæ magis: ꝗ itineris modo: penitus ad Oceanum & Gades ducit. Cæteꝝ quoad cõtinuiſſet exercitũ: ꝓpoſitũ bello ſe fore ratus anteꝗ freto Gades traiiceret: exercitum oẽm paſſim in ciuitates diuiſit: ut & muris ſe ipſi: & armis muros tutarẽtur. Scipio ubi aĩaduertit diſſipatum bellum & circũferre ad ſingulas urbes arma diutini magis: ꝗ magni eſſe operis retro uertit iter ne hoſtibus tamẽ eam relinqueret regionem. L. Scipionem fratrem cum decem millibus peditum: & mille equitum ad oppugnandũ opulentiſſimã in iis locis urbem: ꝗ Orongin barbari appellabant: mittit: in meſeſſum finibus eſt ſita: hiſpaniæ gentis ager frugifer: argentum etiam incolæ fodiunt. Ea arx fuerat Aſdrubali ad excurſiones circa mediterraneos populos faciendas. Scipio: caſtris prope urbem poſitis: priuſꝗ uallaret urbem: miſit ad portas qui ex propinquo colloquio animos tentarẽt: ſuaderentq; ut amicitiam potius: ꝗ uim experirent romanoꝝ: ubi nihil pacati reſpõdebat: foſſa dupliciq; uallo circundata urbe: in tres partes exercitũ diuiſit: ut una ſemper pars: quietus interim duabus oppugnaret: prima pars cum adorta oppugnari eſt: atrox: ſane: & anceps prælium fuit: non ſubire: non ſcalas ferre ad muros præ incidentibus tælis facile erat: & iam dui erexerant ad murum ſcalas: alii: furcis ad ipſum factis: detrudebantur: in alios lupi ſuperne ferrei iniecti: ut in periculo eſſent: ne ſuſpenſi in murum extraherentur. Quod ubi aĩaduertit Scipio nimia paucitate ſuoꝝ exæquatum certamen eſſe: & iam eo ſuperare hoſtem: qđ ex muro pugnaret: duabus ſimul partibus: prima recepta urbem eſt aggreſſus: quæ res tantum pauorem iniecit feſſis: iam cum primis pugnando: ut & oppidani mœnia repentina fuga dererẽt: & punicum præſidium metu ne ꝑdita urbs eſſet: relictis ſtationibus in unum ſe colligere. Timor inde oppidanos inceſſit: ne ſi urbẽ hoſtis intraſſet: ſine diſcrimine: pœnus an hiſpanus eſſet: obuii paſſim cæderentur.

Duo hoſtium exercitus ꝓfligantur a ſyllano

Hãno capitur

Aſdrubal Scipioni metu gadis tradita

Lupi ferrei

Itaq; patefacta repente porta frequentes ex oppido ſeſe eiecerunt: ſcuta præ ſe tenentes: ne tæla procul cõiicerentur: dextras nudas oſtendentes: ut gladios abieciſſe appareret. Id utrum parum ex interuallo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſit conſpectum:an dolus aliquis ſuſpectus fuerit:incompertum eſt impetus hoſtilis in tranſfugas factus:
nec ſecus quã aduerſa acies cæſa:eademq́ʒ porta ſigna infeſta urbi illata:& aliis partibus ſecuribus dola-
briſq́ʒ cædebant:& refringebantur portæ: & ut quiſq́ʒ intrauerat eques ad forum occupandum:ita enim
præceptũ erat:citato equo pergebat additũ erat & triariorum equiti præſidium. Legionarii cæteras partes
peruadunt:direptione & cæde obuiorum:niſi qui armis ſe tuebantur:abſtinuerunt. Carthaginenſes oẽs
in cuſtodia dati:ſunt oppidanorũ quoq́ʒ.ccc.ferme q clauſerant portas:cæteris traditũ oppidum:ſuæ red-
ditæ res. Cecidere in urbis eius oppugnatione hoſtium duo millia ferme Romanoꝝ haud ampli⁹.lxxx. Cædes
Læta & ipſis qui rem geſſere: urbis eius oppugnatio fuit & imperatori cæteroq́ʒ exercitui ſpecioſum ad- hoſtiũ ad
uentum ſuũ ingentem turbam captiuorũ præ ſe agentes fecerunt. Scipio collaudato fratre:cũ quanto po- orõgim
terat uerborũ honore. Carthagini a ſe captæ:captam ab eo Orõgin æquaſſet:qa & hyems inſtabat:ut nec
temptare Gades nec diſiectum paſſim per ꝓuinciã exercitum Aſdrubalis conſectari poſſet:in citeriorẽ Hiſ
paniam omnes ſuas copias reduxit:dimiſſis in hyberna legionibus. L. Scipione fratre Romam miſſo &
Hannone hoſtiũ imperatore:cæteriſq́ʒ nobilibus captiuis ipſe Tarraconem cõceſſit. Eodem anno claſſis
Romana cum. M. Valerio Leuino proconſule ex Sicilia in Africam tranſmiſſa in uticenſi Carthaginen-
ſiq́ʒ agro late populatione fecit extremis finibus Carthaginenſium: circa ipſa mœnia Vticæ prædæ actæ
ſunt repetentibus Siciliam:claſſis punica.lxx.erant longæ naues occurrit:decemq́ʒ & ſeptem naues ex iis
captæ ſunt:quattuor in alto merſæ:cætera fuſa ac fugata claſſis. Terra mariq́ʒ uictor roman⁹ cum magna
omnis generis præda Lilybæum repetit. Toto inde mari pulſis hoſtium nauibus magni cõmeatus fru-
menti Romam ſubiecti. Principio æſtatis eius qua hæc ſunt geſta. P. Sulpitius procõſul:& Attalus rex
cum Aeginæ ſicut ante dictum eſt:hybernaſſent. Lemnum inde claſſe iũcta:Romanæ.v.&.xx. quinque-
remes Regiæ.v.&.xxx.tranſmiſerunt. Et Philippus ut ſeu terra ſeu mari obuiam eũdum hoſti foret:pa-
ratus ad omnes conatus eſſet:ipſe Demetriadẽ ad mare deſcendit. Lariſſam diem ad conueniendum exer-
citui edixit. Vndiq́ʒ ab ſociis legationes Demetriadem ad famam regis conuenerunt. Suſtulerãt enim ani-
mos ætoli cum ob romanã ſocietatẽ tum poſt Attali aduẽtum finitimoſq́ʒ populabãtur. Nec acarnanes
ſolum boetiiq́ʒ:& qui Eubœã incolunt:in magno metu erant:ſed achæi quoq́ʒ:quos ſuper ætolicũ bel-
lum Machanidas et Lacedæmonius tyrannus haud procul argiuorum fine poſitis caſtris terrebat. Hi oẽs
ſuis quiſq́ʒ urbibus:quæ pericula terra mariq́ʒ portendebãtur:memorantes:auxilia regẽ orabant ne ex re
gno quidem ipſius trãquillæ nũciabantur res: Scerdiledũ Pleuratũq́ʒ motos eſſe:& Thracũ maxime me-
dos:ſi quod longinquũ bellum regem occupaſſet ꝓxima Macedoniæ incurſuros. Boetii qdem & ĩterio
res Grætiæ populi Thermopilarũ ſaltum:ubi anguſtæ fauces coartant iter:foſſa ualloq́ʒ ĩterdudi ab æto- Attur
lis nunciabant:ne tranſitũ ad urbes tuendas Philippo darent. Vel ſegnẽ ducem tot excitare tumultus circũ Quot
fuſi poterant:legationes dimittit:pollicitus ꝓut tẽpus:aut res ſe daret:oĩbus laturũ ſe auxilium:ĩ præſen- bellorum
tia quæ maxime urgebãt res:pararent. Tum præſidiũ urbi mittit:unde allatũ erat. Attalum a Lemno claſ motus
ſe tranſmiſſa oẽm circa urbem agrũ depopulatum. Polyphantem cũ modica manu in Boetiam in Enip- ſollicitũ
pum item quendam ex regiis ducibus cum mille peltatis:pelta cetræ haud diſſimilis eſt. Chalcidem mit- haberent
tit:additi quingenti anianum:ut omnes inſulæ partes tueri poſſent:ipſe Scotuſam eſt profectus. Eodem- Philippũ
q́ʒ ab Lariſſa macedonum copias traduci iuſſit. Eo nunciatum eſt concilium ætolis Heracleam indictum P. lta
regemq́ʒ Attalum ad conſultandum de ſumma belli uenturum. Hunc conuentum ut turbaret ſubito ad Cetra
uentu:magnis itineribus Heracleam duxit:& concilio quidem dimiſſo iam uenit:ſegetibus tamen : quæ
iã prope maturitatẽ erant:maxime in ſinu æniano euaſtatis:in Scotuſam copias reduxit. Ibi exercitu om
ni relicto cum cohorte regia Demetriadem ſeſe recepit. Inde ut ad omnes hoſtiũ motus poſſet occurrere:
etiã in Phocidem:atq́ʒ Eubœã:& Peparetũ mittit:qui loca alta eligerẽt:unde æditi ignes apparerent. Ipſe
in Ciſſeo:mons eſt:in altitudinẽ ingentẽ cacuminis æditi ſpeculã poſuit:ut ignibus ꝓcul ſublatis ſignũ:
ubi quid molirent̃ hoſtes:momẽto tpis acciperet. Romanus ĩperator & Attalus rex a Peparetho Niceã tra-
iecerũt. Inde claſſem ĩ Eubœã ad urbẽ Oreũ trãſmittũt:q ab demetriaco ſinu Chalcidẽ & Euripũ petentis
ad leuã pria urbiũ Eubœæ poſita ẽ. Ita ĩter Attalũ & Sulpiciũ cõuenit:ut romani a mari:regii a terra op- Oreum
pugnarẽt. Quatriduo poſteaq̃ appulſa claſſis ẽ:urbẽ aggreſſi ſunt. Id tẽpus occultis cũ Platore:q a Philip Ro. ꝓdic̃
po ꝑpoſitus urbi erat:colloqis abſumptũ ẽ. Duas arces urbs hẽt:unã ĩminẽtẽ mari:altera urbis medio ẽ
cuniculo inde uia ad mare ducit:quã a mari turris qnq́ʒ tabulatorũ egregiũ propugnaculũ claudebat. Ibi
pmo atrociſſimũ cõtractũ ẽ certamẽ:& turre ĩſtructa oĩ genere tælorũ:& tormentis machiniſq́ʒ ad oppu-
gnãdã eã ex nauib⁹ expoſitis. Cũ oĩuʒ aĩos oculoſq́ʒ id certamẽ auertiſſet:porta maritimæ arcis Plator ro
manos accepit momẽtoq́ʒ arx occupata ẽ. Oppidani pulſi ĩde ĩ mediã urbẽ ad alterã tẽdere arcẽ. Et ibi po
ſiti erãt: q fores portæ obiiceret. Ita excluſi ĩ medio cædunt̃ capiũturq́ʒ. Macedonũ ꝑſidiũ cõglobatũ ſub
arcis muro ſtetit:nec fuga effuſe petita:nec ptinaciter ꝑlio iterato. Eos Plator uenia a Sulpicio ĩpetrata in Vide ne
naues ĩpoſitos ad demetriacũ Theotidis expoſuit:ipſe ad Attalũ ſeſe recepit. Sulpici⁹ tã facili ad Oreum pheioti
ſucceſſu elatus Chalcidẽ inde ꝓtinus uictrici claſſe petit. Vbi haud quaq̃ ad ſpem euẽtus reſpõdit. Ex pa dis ſit le-
tenti utrinq́ʒ coactũ in anguſtias mare:ſpẽm intuẽti primo gemini portus in ora duo uerſi præbuere:ſed gendum
haud facile alia infeſtior ſtatio claſſi eſt. Nam & uenti ab utriuſq́ʒ terræ præaltis montibus ſubiti ac ꝓcel
loſi deiiciunt:& fretũ ipſum Euripi nõ ſepties die:ſicut fama fert tẽporibus ſtatutis reciprocat: ſed teme- Euripus
re in modũ uenti nũc huc:nunc illuc uerſo mari uelut monte præcipiti deuolutus torrens rapitur: Ita nec calcidic⁹
nocte; nec die quies nauibus datur : cum claſſem tam infeſta ſtatio accepit:tum & oppidum alia parte:

clauſum mari:alia a terra egregie munitum:præſidioq; ualido firmatum:& præcipue fide præfectorum
principumq;: quæ fluxa & uana apud Oreum fuerant: ſtabile atq; inexpugnabile fuit: id prudenter ut
temere ſuſcepta re romanus fecit:quod circúſpectis difficultatibus:ne fruſtra tempus tereret:cele. iter abſti
tit incœpto claſſemq; inde ad Cynum Locridis emporium:inde urbis opontiorum mille paſſuum a ma
ri ſitæ traiecit. Philippum & ignes ab Oreo æditi monuerant:ſed ſerius Platoris fraude e ſpecula elati &
impari tum maritimis uiribus:haud facilis erat in inſulam claſſi acceſſus. Ita res per cunctationem omiſ
ſa ad Chalcidis auxilium ubi ſignum accepit:impigere eſt motus:nam & ipſa Chalcis quanquam eiuſ
dem inſulæ urbs eſt:tamen adeo arcto interſcinditur freto:ut ponte continẽti iungatur:terraq; aditum fa
ciliorem:quam mari habeat. Igitur Philippus deiecto præſidio:fuſiſq; ætolis:qui ſaltum Thermophy
larum inſidebant:cum ab Demetriade Scotuſam:inde tertia uigilia profectus trepidos hoſtes Heracleam
compuliſſet:ipſe uno die Phocidis Elatiam millia amplius. lx. contendit. Eodem ferme die ab Attalo re
ge opontiorum urbs capta diripiebatur. Conceſſerat eam prædam regi Sulpicius:quia Oreum paucos
ante dies ab Romano milite expertibus regiis direptum fuerat. Romana claſſis Oreum ſeſe receperat:&
Attalus ignarus aduentus Philippi pecuniis a principibus exigendis terebat tempus. Adeoq; improuiſa
res fuit:ut niſi cretenſium forte quidam pabulatum ab urbe longius progreſſi agmen hoſtium procul cõ
ſpexiſſent:opprimi potuerit Attalus. Inermis autem:Atq; compoſitus curſu effuſus mare ac naues petit:
& molientibus ab terra naues Philippus ſuperuenit tumultumq; ẽt ex terra nauticis præbuit. Inde Opõ
tem rediit deos homineſq; accuſans:quod tantæ rei fortunam ex oculis prope raptam amiſiſſet. Opontii
quoq; ab eadem ira increpiti:quod cum trahere obſidionem in aduentum ſuum potuiſſent: uiſo ſtatim
hoſte:prope in uoluntariam deditionem conceſſiſſent. Compoſitus circa Opontem rebus. Toronem eſt
profectus. Et Attalus primo Oreum ſe recepit. Inde cum fama accidiſſet Pruſiam Bithiniæ regem in fi
nes regni ſui tranſgreſſum:omiſſis romanis:atq; ætolico bello:in aſiam traiecit. Et Sulpicius Aeginam
claſſem recepit:unde initio ueris profectus erat. Haud maiore certamine:quam Oponté Attalus ceperat:
Philippus Toronem cepit. Incolebant eam urbem profugi ab Thebis phthioci urbe ſua capta Philippo
cum in fidem ætolorum perfugiſſent:ſedem eis ætoli eam dederát urbis uaſtatæ ac deſertæ priore eiuſdẽ
Philippi bello. Tum ab Torone:ſicut pauloante dictum ẽ:recepta profectus Tritonõ: & Dirimas Do
ridis parua atq; ignobilia oppida cepit. Inde Elatiam iuſſis ibi ſe operiri Ptolemæi rhodiorumq; legatis
uenit:ubi cum de finiendo ætolico bello ageretur:affuerant enim legati nuper Heracleæ concilio romano
rum ætolorumq; nunciis affertur Machanidam olympiorum ſolemne ludicrum parentes Eleos aggredi
ſtatuiſſe. Præuertendú id ratus legatis cú benigno reſponſo dimiſſis:ſe neq; cám huius fuiſſe:nec moram:
ſi modo æqua & honeſta conditiõe liceat:pacem facturum:cum expedito agmine profectus per Boetiã
Megará:atq; inde Corinthum deſcẽdit. Vnde cõmeatibus ſumptis Pyleum: Taphencúq; petit:& iam cú
Oreum ueniſſet:audit Machanidam fama aduentus ſui territú refugiſſe Lacedæmonẽ Aegiumq;:ſe ad cõ
cilium ætolorum recepit:ſimul claſſem punicam ut mari quoq; aliquid poſſe:accitam ibi ratus ſe inuen
Quid Rhiú ſit turum. Paucis ante dieb⁹ inde Phoceas traiecerant pœni. Inde portus acarnanú petierant cum ab Oreo profe
ctum Attalú Romanoſq; audiſſet:ueriti ne in ſe iretur & intra Rhium:fauces eæ ſunt corinthi ſinus op
primerentur. Philippus quidẽ mœrebat & angebatur:cú ad oía ipſe raptim iſſet:nulli tamen ſe rei in tpe
occurriſſe:& rapientem omnia ex oculis eluſiſſe celeritatẽ ſuam fortunã. In concilio aút diſſimulans ægri
tudinem elato aío diſſeruit:teſtatus deos homineſq; nulli loco:nec tẽpori defuiſſe:quin ubi oſtium arma
concrepuiſſent:eo quanta maxima poſſet celeritate:tenderet:ſed uix rationẽ inire poſſe:utrú a ſe audacius
an fugatius ab hoſtibus geratur bellum. Sic ab Oponte Attalum:ſic Sulpitiú a Chalcide:ſic his ipſis die
bus Machanidá e manibus ſuis elapſum. Sed non ſemper felicem eſſe fugam:nec pro difficili id bellum
habendum:in quo:ſi modo congreſſus cum hoſtibus ſis:uiceris:quod primum eſſet:confeſſionem ſe ho
ſtium habere:nequaquá pars eſſe eos ſibi breui & uictoriam haud dubiam habiturum:nec meliore euẽ
tu eos ſecum:quam ſpe pugnaturos. Læti regem ſocii audierunt. Reddit inde achæis Oreum:& Triphy
lam:quod Alipheram aút megalopolitis:quod ſuorum fuiſſe finium ſatis probabant:reſtituit. Inde na
uibus acceptis ab achæis:erant autẽ tres quadriremes:& biremes totidemq; Anticyram traiecit. Inde qn
queremibus ſeptem:& lembis uiginti amplius quos:ut adiungeret Carthaginenſium claſſi:miſerat in co
rinthium ſinum:profectus ad Erythras ætolorum:quæ prope Euphalium ſunt deſcẽſionem fecit. Haud
fefellit ætolos:nam hominum:quod aut in agris:aut in propinquis caſtellis Potidaniæ atq; Apolloniæ
fuit:in ſiluas monteſq; refugit. Pecora:quæ inter feſtinationem abigi nequiuerant:ſunt direpta:& in na
ues compulſa. Cum his: cæteraq; præda Nicea prætore achæorum Egium miſſo: cum Corinthum pe
tiſſet:pedeſtres inde copias per Boetiam terra duci iuſſit. Ipſe a Boenotris:præter terram Atticam ſuper
ſinum nauigans inter medias prope hoſtium claſſes Chalcidem peruenit. Inde collaudata fide:ac uirtute:
quod neque timor:neq; ſpes flexiſſet eorum animos hortatuſq; in poſterum: ut eadem conſtantia per
manerent in ſocitate:ſi ſuam quam oreanorum atque opontiorum fortuna malent:a Chalcide Ore
um nauigat. Principumque iis:quis fugere capta urbe quam ſe romanis tradere maluerant: ſumma re
rum & cuſtodia urbis permiſſa ipſe Demetriadem ab Euboea unde primum ad opem ferendam ſociis
profectus erat:traiecit. Caſſandreæ deinde centum nauiú lõgarum carinis poſitis:cõtractaq; ad effectum
eius operis multitudine fabrorum naualium:quia res in Græcia tranquillas: & profectio Attali fecerat:
& in tempore laborantibus ſociis latum a ſe auxiliú retro ĩ regnú conceſſit: ut dardanis bellum inferret:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Extremo æſtatis eius: qua in Græcia hæc geſta ſunt: cum. Qu. Fabius Maximus ꝑtor legatus ab. M. Liuio cõſule Romã ad ſenatum miſſus nũciaſſet cõſulem ſatis præſidii Galliæ prouinciæ credere. L. Portium cũ ſuis legionibus eſſe diſcedere ſe inde: ac deduci exercitũ conſularẽ poſſe: patres non. M. Liuium tãtum redire ad urbem: ſed collegam quoqꝫ eius. C. Claudiũ iuſſerunt. Id modo in decreto interfuit: quod. M. Liuii exercitum reduci. Neronis legiones Annibali oppoſitas manere in prouincia iuſſerunt. Inter conſules ita per litteras conuenit: ut quemadmodũ uno animo rẽpublicam geſſiſſent: ita quãquam ex diuerſis regionibus conuenirent: uno quoqꝫ tempore ad urbem accederent. Præneſte qui prior ueniſſet: collegã ibi operiri iuſſus. Forte ita euenit: ut eodem die ambo Præneſte uenirẽt. Inde præmiſſo edicto: ut triduo poſt frequens ſenatus ad ædem Bellonæ adeſſet: omni multitudine obuiã effuſa ad urbem acceſſere. Non ſalutabant mõ uniuerſi circũfuſi: ſed contingere pro ſe quiſqꝫ uictrices dextras conſulũ cupientes: alii gratulabant alii grãs agebãt: qđ eorꝫ opera incolumis reſpubli. eſſet: in ſenatu cũ more oĩum imperatorũ expoſitis rebus ab ſe geſtis: poſtulaſſent ut pro repub. fortiter fœliciterqꝫ adminiſtrata: & diis immortalibꝰ haberetur honos: & ipſis triumphantibus urbem inire liceret: ſe uero ea quæ poſtularent: decernere patres merito deorum primum: deinde ſecundum deos conſulum reſponderunt: & ſupplicatione amborũ nomine: & triumpho utriqꝫ decreto. Inter ipſos ne cum bellum communi animo geſſiſſent: triumphum ſepararent: ita conuenit: ut quoniam & in prouincia. M. Liuii res geſta eſſet: & eo die quo pugnatum foret: eius forte auſpicium fuiſſet: & exercitus Liuianus traductus Romam ueniſſet. Neronis deduci nõ potuiſſet de prouincia: ut. M. Liuium quadrigis urbem ineuntem milites ſequerent. Conſul Claudius equo ſine militibus inueheretur. Ita conſociatus triumphus cum utriqꝫ: tum magis ei qui quantũ merito anteibat: tantum honore collegæ ceſſerat: gloriam auxit: Illum equitem aiebant ſex dierum ſpatio tranſcurriſſe longitudinem Italiæ & eo die cum Aſdrubalem in Gallia ſignis collatis pugnaſſe: quo eum caſtra aduerſus ſeſe in Appulia poſita habere. Annibal crediſſet. Ita unum conſulem pro utraqꝫ parte Italiæ aduerſus duos duces: duos imperatores: hinc conſilium ſuum: hinc corpus oppoſuiſſe: nomen Neronis ſatis fuiſſe ad continendum caſtris Annibalem: Aſdrubalem uero qua alia re: quam aduentu eius obrutum: atque extinctum eſſe. Itaque iret alter conſul ſublimis curru multi iugis ſi uellet equis: unius equo ꝑ urbem uerum triumphum uehi. Neronique etiam ſi pedes incedat: uel parto eo bello: uel ſpreto triumpho: gloriam memorabilem fore. Hi ſermones ſpectantium Neronem uſque in capitoliũ proſecuti ſunt. Pecuniam in ærarium tulerunt ſeſtertium tricies octoginta millia æris: militibus. M. Liuius quinquagenos ſenos aſſes diuiſit. Tantundem. C. Claudius militibus abſentibus ſuis eſt pollicitus: cum ad exercitum rediſſet. Notatum eſt ea die plura carmina militaribus iocis in conſulem Claudium: quam in conſulem ſuum iactata. Equites. L. Veturium: &. Qu. Cecilium legatos magnis tuliſſe laudibus: hortatoſqꝫ eſſe plebem: ut eos conſules in proximum annum crearent. Adiecisse equitum prærogatiuæ auctoritatem conſules: poſtero die in concione: quam forti fidelique duorum præcipue legatorum opera uſi eſſent: commemorantes. Cum comitiorum tempus appeteret: & per dictatorem comitia haberi placuiſſet. C. Claudius conſul. M. Liuium collegam dictatorem dixit. Liuius. Qu. Cecilium Magiſtrũ equitum. A. N. Liuio Dictatore creati Conſules. L. Veturius. Qu. Cecilius. is ipſe qui tum erat Magiſter equitum. Inde prætorem comitia habita. Creati. C. Seruilius. M. Cecilius Metellus. T. Claudius Aſellus. Qu. Manlius Turinus: qui tum ædilis plebis erat. Comitii perfectis: dictator magiſtratu abdicato: dimiſſoque exercitu in Ethruriam prouinciam ex. S. C. eſt profectus ad quæſtiones habendas: qui Ethruſcorum: umbrorumue populi defectionis ab romanis ad Aſdrubalem ſub aduentu eius concilia agitaſſent: quiqꝫ eum auxiliis: aut commeatu: aut ope aliqua iuuiſſent: Hæc eo anno domi militiæque geſta Et ludi Romani ter toti inſtaurati ab ædilibus curulibus. Gn. Seruilio Cepione. Ser. Cornelio Lentulo. item ludi plebii ſemel toti inſtaurati ab ædilibus plebis. M. Pomponio Mathone: &. Q. Manlio Turino. Tertio decimo anno punici belli. L. Veturio Philone: &. Qu. Cecilio Metello conſulibus: ambobus ut cum Annibale bellum gererent prouincia decreta. Præturas exinde ſortiti ſunt. M. Cecilius Metellus urbanam. Qu. Manlius peregrinam. C. Seruilius Siciliam. T. Claudius Sardiniam. Exercitus ita diuiſi conſulum alteri. quem. C. Claudius prioris anni conſul: alteri quẽ. Qu. Claudius ꝓprætor: eæ binæ legiones erant: habuiſſet exercitum. In Ethruria duas uolonum legiones. C. Terentio proconſule Liuius proconſul: cui prorogatum in annum imperium fuit: acciperet. Et. Qu. Manlio ut collegæ iuriſdictione tradita: eum exercitum: cui. L. Portius proprætor præfuerat: obtineret: decretum eſt. Iuſſuſqꝫ populati agros gallorum: qui ad pœnos ſub aduentu Aſdrubalis defeciſſent. C. Seruilius cum catinenſibus duabus legionibus: ſicut. P. Manlius tenuerat. Sicilia tuenda data. Ex Sardinia uetus exercitus cui A. Hoſtilius præfuerat: deportatus. Nouam legionem quam. C. Claudius traiceret: ſecum conſules conſcripſerunt. Qu. Claudio ut Tarentum. C. Hoſtilio Tubulo uti capuam prouinciam haberet: prorogatum in annum eſt imperium. M. Valerius proconſul qui tuendæ circa Siciliam maritimæ oræ præfuerat. xxx. nauibus. C. Seruilio traditis: cum cætera omni claſſe redire ad urbem iuſſus. In ciuitate tanto diſcrimine belli ſollicita cũ oĩum ſecundorꝫ aduerſorũqꝫ cauſas in deos uerterent: multa ꝓdigia nũciabant: Terracinæ Iouis ædẽ: Satrici Matris Matuthæ de cælo tactam: ſatricanos haud minus terrebant ĩ ædẽ Iouis foribus ipſis duo prælapſi angues. Ab Antio nũciatũ eſt cruentas ſpicas metentibus uiſas eẽ. Cære porcus biceps: & agnus maſculus: idẽqꝫ fœmina natus erat. Albe duos ſoles uiſos ferebãt. Et nocte fregellis lucẽ obortã. Et bos in agro romão locutus. Et ara Neptũni multo manaſſe ſudore ĩ circo flaminio di-

Acceſſus cõſulũ ad urbem

Liuio Triumphus claudio cuatio de creta

L. Veturius. Q. Cecilius conſ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Prodigia cebatur: Et ædes Cereris Salutis Quirini de cælo tactæ. Prodigia conſules hoſtiis maioribus procurare
iuſſi: & ſupplicationē unā diem habere. Ea ex ſenatuſconſulto facta plus oībus aut nunciatis peregere aut
uiſis domi ꝓdigiis: terruit animos hominū: ignis in æde Veſte extinctus. Ob quā cauſam cæſa flagro eſt
ueſtalis uirgo: cuius cuſtodia eius noctis fuerat iuſſu pontificis. P. Licinii. Id quamquam nihil portēdē-
tibus deis: cæterum negligentia humana acciderat: tamen & hoſtiis maioribus ꝓcurari: & ſupplicationē
haberi ad Veſtæ aram placuit. Priuſquā proficiſcerentur conſoles ad bellum: moniti ab ſenatu ſunt: ut in
agros reducendæ plebis curam haberent deum benignitate ſubmotū bellum ab urbe Roma: & Latio eſſe
poſſe ſine metu ī agris habitari. Minime cōuenire Siciliæ quā Italiæ colendæ: maiorem curam eē: ſed res
haud quaquā erat populo facilis: & liberis cultoribus bello abſumptis: & inopia ſeruitiorū: & pecore di
repto: uilliſq; dirutis aut incenſis. Magna tamē pars auctoritate cōſulum compulſa in agros remigrauit.
Mouerant autem huiuſce rei mentionē placentinorū: & cremonenſium legati querētes agrum ſuū ab ac-
colis gallis incurſari ac uaſtari: magnāq; partem colonorū ſuorū dilapſam eſſe: & frequētes ſe urbes: agrū
uaſtatum ac deſertū habere. Manlio prætori mandatū: ut colonias ab hoſte tueretur: cōſules ex. S. C. edi-
xerunt: ut qui ciues Cremonēſes aut placentini eēnt: ante certū diem in colonias reuerterent: principio de-
inde ueris: & ipſi ad bellū ꝓfecti ſunt. Q. Cecilius cōſul exercitū ab. C. Nerone. L. Veturius ab. Q. Clau
dio ꝓprætore accepit: nouiſq; militibus: quos ipſe cōſcripſerat suppleuit. Et in conſentinū agrū conſules
exercitū duxerunt: paſſimq; depopulati: cū agmen iam graue præda eēt: in ſaltu anguſto a brutiis iacula-
toribuſq; numidis turbati ſunt: ita ut non præda tantum: ſed armati: quoque in periculo fuerint: maior
tamē tumultus: quam pugna fuit. Et præmiſſa præda incolumes legiones in loca occulta euaſere. Inde
Lucani in in lucanos profecti. Ea ſine certamine tota gens in ditionē Popu. Roma. rediit. Cum Annibale nihil eo an
fide Po. no rei geſtum eſt. Nam neq; ipſe ſe obtulit in tam recenti uulnere publico priuatoq;: nec laceſſierūt quie-
roma. re- tum romani: tantā ineſſe uim: & ſi oīa alia circa eū ruerent: in uno illo duce cenſebant. Ac neſcio an mira
deunt. bilior in aduerſis: quā ſecūdis rebus fuerit. Quippe cū & in hoſtiū terra per annos tredecim iā ꝓcul ab do
mo: uaria fortuna bellū gereret: exercitū nō ſuo ciuili: ſed mixto ex colluuione oīum gentiū: qbus nō lex:
non mos: nō lingua cōis: alius habitus: alia ueſtis: alia arma: alii ritus: alia ſacra: alii prope dii eſſent: ita
quodā uno uinculo copulauerit eos: ut nulla nec inter ipſos: nec aduerſus ducem ſeditio extiterit: cū & pe
cunia ſæpe in ſtipendiū: & cōmeatus in agro deeſſet: quoꝝ inopia priore punico bello multa infanda īter
duces militeſq; cōmiſſa fuerant. Poſt Aſdrubalis uero exercitū cum duce: in qbus ſpes oīs uictoriæ repo-
ſita fuerat: deletum: cedendoq; in angulū brutiū: cætera Italia cōceſſum cui nō uideatur mirabile: nullū
motū in caſtris factum: Nam ad cætera id quoq; acceſſerat: ne alēdi qdē exercitus: ni ex brutio agro ſpes
eſſet: q ut omnis coleret: exiguus tamē tanto alendo exercitui erat: cū magnā partem iuuentutis abſtractā
a cultu agrorū bellū occupauerat: & mos uitio ēt inſitus genti ꝑ latrucinia miliciā exercēdi: nec ab domo
quicquā mittebatur: de Hiſpania retinēda ſollicitis tāquā oīa proſpera in Italia eēnt. In Hiſpania res qua-
Hiſpano- dam ex parte eandē fortunā: quadā longe diſparē habebant. Eandē quod prælio uicti carthaginenſes du-
rum inge ce amiſſo in ultimā. Hiſpaniæ oram uſq; ad Oceanum compulū erant. Diſparem aūt quod Hiſpania nō
nia quā Italia modo ſed quā ulla pars terrarū bello reparando aptior erat locoꝝ hominumq; ingeniis. Itaq;
ergo romanis prima inita ꝓuinciarū: quæ quidē continētis ſint: poſtremo oīum noſtra demū ætate du-
ctu aſpicioq; Augusti Cæſaris ꝑdomita eſt. Ibi tum Aſdrubal Giſgonis filius maximus clariſſimuſq; eo
bello ſecūdū Barchinos dux regreſſus a Gadibus: rebellandi ſpem adiuuante. Magone Amilcatis filio de
lectibus per ultiorē Hiſpaniam habitis: ad quinquaginta millia peditū: quattuor milliū & qngentos eq-
tes armauit. De eqſtrib' copiis ferme inter auctores cōuenit peditū. lxx. millia qdā adducta ad Silpiā ur-
bem ſcribunt. Ibi ſuper cāpos patētes duo duces pœni ea mēte: ne detractarent certamē cōſenderūt. Scipio
cū ad eū fama tāti cōparati exercitus perlata eēt: neq; Romanis legionibus tantæ ſe fore parē multitudini
ratus: ut in ſpeciem ſaltem opponerentur barbarorū auxilia: neq; in iis tamen tantum uirium ponēdum:
ut mutando fidem: quæ cladis cauſa fuiſſet patri patruoq;: magnū momētum facerēt: præmiſſo Syllano
ad Colcam duo de. xxx. oppidis regnantē: ut equites peditesq; ab eo quos ſe per hyemem conſcripturum
pollicitus erat: acciperet: ipſe a Tarracone profectus: protinus a ſociis qui accolūt uiam: modica contra-
hendo auxilia Caſtulonem peruenit. Eo adducta a Syllano auxilia: triamilia peditum: & equites quingē
ti. Inde ad Betulam urbem ꝓgreſſus cū omni exercitu ciuiū: ſociorumq; peditū equitumq;. v. &. xl. mil-
libus. Caſtra ponentes eos Mago: & Maſiniſſa cū omni equitatu aggreſſi ſunt: turbaſſentq; muniētes: ni
abditi poſt tumulū opportune ad id poſiti a Scipione equites īprouiſo in effuſos curriſſent: & promptiſ
ſimum quēq;: & proxime uallum: atq; in ipſos munitores primum inuectū: uixdum prælio inito: fude-
runt: cum cæteris: qui ſub ſignis: atq; ordine agminis inceſſerant: longio & diu ambigua pugna fuit. Sed
cum ab ſtatiōibus primum expeditæ cohortes: deinde ex opere deducti milites: atq; armam capere iuſſi
plures & integri feſſis ſubirent: magnumq; iam agmen armatorū a caſtris in prælium rueret: terga haud
dubie uertunt pœni. Numidæq; primo turmatim abibant: nihil propter pauorē feſtinationēue confuſis
ordinibus: deinde poſteaquā acrius ultimis incidebat romanus: neq; ſuſtineri impetus poterat: nihil iam
ordinū memores: paſſim qua cuiq; proximū fuit: in fugā effundūtur. Et quāquā eo prælio aliquantū &
romanis aucti: & diminuti hoſtibus anni erant: tamē nūquā aliquot inſequētes dies ab excurſiōibus eq-
Hoſtium tum: leuiſq; armaturæ ceſſatū ē. Vbi ſatis tēptatæ ꝑ hæc leuia certamina uires ſunt: prior Aſdrubal in aciē
fuga copias eduxit: deinde & romani ꝓceſſere: ſed utraq; acies pro uallo ſtetit inſtructa. Et cum a neutris pu-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

gna cœpta eſſet: iam die ad occaſum inclinante a pœno prius deinde a romano in caſtra copiæ reductæ.
Hoc idem per dies aliquot factum. Prior ſemper pœnus copias caſtris educebat: prior feſſis ſtando ſignũ
receptui dabat. A neutra parte procurſum telũue miſſum: aut uox ulla orta. Mediam aciẽ hinc romani:
illinc carthaginenſes mixti afris: cornua ſocii tenebant. Erant autẽ utrinq; hiſpani pro cornibus. Ante pu
nicam aciem elephanti caſtellorum ꝓcul ſpeciem uiſu præbebant. Iam hoc in utriſq; caſtris ſermõis erat:
ita ut inſtructi ſteriſſent: pugnaturos: medias acies Romanum pœnumq;: quos ĩter belli cauſa eſſet: pari
robore animorum armorũq; concurſuras. Scipio: ubi hoc obſtinate credi animaduertit: oĩa de induſtria
in eum diem: quo pugnaturus erat: mutauit: teſſeram ueſperi ꝑ caſtra dedit: ut ante lucẽ uiri equiq; cum
pranſi eſſent: armatus eques frænatos ſtratoſq; teneret equos. Vix dum ſatis certa luce eqtatum oẽm cũ le
ui armatura in ſtationes punicas ĩmiſit: ipſe confeſtim cũ graui agmine legionũ ꝓcedit: præter opinionẽ
deſtinatam ſuorum: hoſtiumq; Romano milite cornibus fimatis ſociis in mediá aciem acceptis. Sed Aſ
drubal clamore equitum exercitatus: ut ex tabernaculo ꝓſiluit tumultũq; ante uallum: & trepidationem
ſuorum: & procul ſigna legionum fulgentia plenoſq; hoſtium cãpos uidit: equitatum omnem extemplo
in equites emiſit. Ipſe cum peditum agmine caſtris egreditur: nec ex ordine ſolito quicquá acie inſtruẽda
mutat. Equitum iádiu anceps pugna erat: nec ipſa per ſe decerni poterat: quia pulſis: quod prope inuicẽ
fiebat: in aciem peditum tutus receptus erat. ſed ubi iam haud plus quingentos paſſus acies inter ſeſe diui
ſæ aderant: ſigno receptui dato Scipio patefactiſq; ordinibus equitatũ omnem: leuẽq; armaturam in me-
dium acceptam: diuiſamq; in partes duas in ſubſidiis poſt cornua locat. Inde ubi incipiendæ iam pugnæ
tempus erat: hiſpanos ea media acies fuit: præſſo gradu incedere iubet: ipſe e dextero cornu ibi namq; præ
erat: nuncium ad Syllanũ & Martium mittit: ut cornu extenderent in ſiniſtra parte quemadmodum ſe tẽ-
dentem ad dexteram uidiſſent: & cum expeditis peditum equitumq; prius pugná cõſererent cum hoſte:
quá coire inter ſe mediæ acies poſſent. Ita deductis cornibus cũ ternis peditum cohortibus: terniſq; equi-
tum turmis: ad hoc uelitibus citato gradu in hoſtem ducebant ſequentibus aliis in obliquum. Sinus ĩ me-
dio erat: quia ſegnius hiſpanorum ſigna incedebát: & iá cõflixerát cornua: cum quod roboris in acie hoſtiũ
erat: pœni ueterani afriq;: nondũ ad teli coniectum ueniſſent: neq; in cornua: ut adiuuarent pugnátes: di-
ſcurrere: auderent: ne aperirent mediá aciem uenienti ex aduerſo hoſti. Cornua ancipiti prælio urgebant
eques leuiſq; armatura & uelites: circũductis alis in latera incurrebant. Cohortes a fronte urgebant: ut ab
rũperent cornua a cætera acie: & tum ab omni parte: haud quaquam par pugna erat: tum quod turba ba
leariũ: tyronũq; hiſpanorũ Romano latinoq; militi obiecta erat: ꝓcedente iam die uires etiam deficere
Aſdrubalis exercitum cœperát: oppreſſos matutino tumultu coactoſq; priuſquá cybo corpora firmarẽt:
raptim in aciẽ exire. Ad id ſedulo diem extraxerat Scipio: ut ſera pugna eſſet. Nam a ſeptima demum ho
ra peditum ſigna cornibus incurrerunt. Ad medias acies aliquáto ſeuerius ꝑuenit pugna: ut prius æſtus
a meridiano ſole: laborq; ſtandi ſub armis: & ſimul fames: ſitiſq; corpora afficerent: quam manus cũ ho-
ſte cõſererent. Itaq; ſteterunt ſcutis innixi. Nam ſuper cætera elephanti ẽt tumultuoſo genere pugnæ equi-
tum uelitumq;: & leuis armaturæ conſternati e cornibus in mediam aciẽ ſeſe intulerant. Feſſi igitur cor-
poribus animiſq; rettulere pedem: ordines tamen ſeruantes haud ſecus: quá ſi ĩperio ducis cederet integra
acies. Sed cum eo ipſo acrius: ubi inclinatá ſenſere: uictores ſe undiq; inueherent: nec facile ipetus ſuſtineri
poſſet: q̃q̃ retinebat obſiſtebatq; cedentibus Aſdrubal ab tergo eſſe colles: tutũq; receptũ: ſi modice ſe reci-
perent: clamitans: tamẽ uincente uerecundiá metu cum ꝓximis quiſq; hoſtem cæderet: terga extẽplo da-
ta: atq; in fugam ſeſe omnes effuderunt. Ac primo cõſiſtere ſigna in radicibus colliũ: ac reuocare in ordines
militem cœperant: cunctantibus in aduerſum collẽ erigere aciẽ romanis. Inde ut inferri ĩpigere ſigna ui-
derunt: integrata fuga in caſtra pauidi: impellunt nec ꝓcul uallo romanus aberat. Cepiſſetq; táto impetu
caſtra: niſi ex uæhementi ſole qualis inter graues imbre nubes effulget: tanta uis aquæ deiecta eẽt: ut uix ĩ
caſtra ſua receperint ſe uictores quoſdam ẽt religio ceperit: ulterius eo die quicquá conandi: Carthaginen-
ſes quáquam feſſos labore: ac uulneribus nox imberq; ad neceſſariá quiete uocabat: tamen quia metus &
periculũ ceſſandi nõ dabat tempus prima luce oppugnaturis hoſtibus caſtra: ſaxis undiq; circa ex ꝓpin-
quis uallibus congeſtis: augent uallũ munimento ſeſe: quando in armis parum præſidii foret: defenſuri.
Sed tranſitio ſociorum fuga: ut tutior mora uideretur: fecit principium defectionis ab Attane regulo turde-
tanorum factum eſt. Is cũ magna populariũ manu tranſfugit. Inde duo munita oppida cũ præſidiis tra-
dita a præfectis romano. Et ne latius inclinatis ſemel ad defectionem animis ſerperet res: ſilẽtio proximæ
noctis Aſdrubal caſtra mouet. Scipio ut prima luce qui in ſtationibus erant: retulerunt profectos hoſtes
præmiſſo equitatu ſigna ferri iubet. Adeoq; citato agmine educti ſunt: ut ſi uia recta ueſtigia ſequẽtes iſ-
ſent: haud dubie aſſecuturi fuerint: ſed ducibus eſt creditum: breuius aliud eſſe: iter ad Betim fluuium ut
tranſeuntes aggrederentur. Aſdrubal clauſo tranſitu fluminis ad Oceanum flectit: & iam ĩde fugientium
modo effuſi abibant. Idq; ab legionibus romanis aliquantum interualli fecit: eques: leuiſq; armatura nũc
a tergo: nunc a lateribus occurrendo fatigabat morabaturq;. Sed cum ad crebros tumultus ſigna conſi-
ſterent: & nunc equeſtria: nunc uelitibus: auxiliiſq; peditum prælia conſererent: ſuperuenerũt legiones in-
de iam non pugna: ſed trucidatio uelut pecorum fieri: donec ipſe dux fugæ auctor in proximos colles
cum ſeptem milibus ferme ſemiermium euaſit cæteri cæſi captiq;: caſtra tumultaria raptim tumulto ædi
tiſſimo communierũt: atq; inde cũ hoſtis nequicquam ſubire iniquo aſcenſu conatus eſſet: haud difficul
ter ſeſe tutati ſunt: ſed obſidio ĩ loco nudo: atq; inopi uix in paucos dies tollerabilis erat: itaq; trãſitiones

Scipiõis ſtratagema

Redigũt trepide in caſtra pœni

Aſdrubalis fuga

Attur hoſtium cædem

ad hoſtes fiebant. Poſtremo dux ipſe: nauibus acceptis: nec procul inde aberat mare: nocte: relicto exercitu. Gades perfugit. Scipio: fuga ducis hoſtiũ audita: decẽ millia peditum: mille equites reliqt Syllano ad caſtrorũ obſidionẽ. Ipſe cũ cæteris copiis: ſeptuageſimis caſtris: protinus cauſis regulorũ ciuitatũq; cognoſcendis: ut præmia ad uerã meritorũ æſtimationẽ tribui poſſent. Tarraconẽ rediit. Poſt ꝓfectionem eius Maxiniſſa cũ Syllano clam cõgreſſus: ut ad noua cõſilia gentẽ quoq; ſuã obediẽtẽ haberet: cũ paucis popularibus in Africam traiecit. Non tã euidẽti eo tẽpore ſubitæ mutatiõis cã: quam documẽto poſt id tempus conſtantiſſimæ ad ultimã ſenectã fidei: ne tum quidẽ eũ ſine ꝓbabili cauſa feciſſe. Mago inde: remiſſis ab Aſdrubale nauibus: Gades perit. Ceteri deſerti ab ducibus pars trãſitione: pars fuga diſſipati ꝑ proximas ciuitates ſunt: nulla manus numero aut uiribus inſignis: hoc maxime modo: ductu atq; auſpicio procõſulis Scipionis pulſi Hiſpania carthaginenſes ſunt quartodecimo anno poſt bellum initiũ quinto poſteaq̃ ꝓconſul Scipio ꝓuincia & exercitũ accepit. Haud multo poſt Syllanus debellatum referens. Tarraconem ad Scipionẽ rediit. L. Scipio cũ multis nobilibus captiuis: nuncius receptæ Hiſpaniæ Romã eſt miſſus. Et cũ cæteri lætitia gloriaq; ingenti eam rem uulgo ferrent: unus qui geſſerat: inexplebilis uirtutis: ueræq; laudis parũ inſtar eorũ: quæ ſpe ac magnitudine animi cõcepiſſet: receptas Hiſpanias ducebat. Iam Africam: magnãq; Carthaginem & in ſuũ decus nomenq; uelut conſumatã eius belli gloriam ſpectabat. Itaq; præmoliendas ſibi ratus iã res: recõciliandoſq; regnũ: gentiumq; animos. Syphacem primum regem ſtatuit temptare. Maſſeſſulorum is rex erat. Maſſeſſuli gens affinis mauris regionem Hiſpaniæ maxime qua ſita noua Carthago eſt: ſpectant. Fœdus ea tempeſtate regi cum Carthaginenſibus erat: quod haud grauius ei ſanctiuſq; quã uulgo barbaris: qbus ex fortuna pendet fides: ratus fore: oratorem ad eũ. C. Lællium cum donis mittit. Quibus barbarus letus: & quia res tum ꝓſperæ ubiq; romanis: pœnis autẽ in Italia aduerſæ in Hiſpania nullæ iã erant: amiciã ſe romanorũ accipere annuit: firmandæ eius fidẽ nec dare: nec accipere niſi cũ ipſo corã duce romano. Ita Lællius ĩ id modo fide a rege accepta: tutum aduentũ fore ad Scipionẽ redit. Magnum in oĩa momentũ Syphax affectanti res erat Africæ: opulẽtiſſimus eius terræ: bello iã expertus ipſos carthaginenſes: finibus ẽt regni apte ad Hiſpaniã: qua freto exiguo dirimunt̃: poſitis. Dignã itaq; rem Scipio ratus: quæ quoniã nõ aliter poſſet: magno periculo peteretur. L. Martio Tarracone: Syllano Carthagine noua: quo pedibus a Tarracone itineribus magnis ierat: ad ꝑſidium Hiſpaniæ relictis: ipſe cũ. C. Lællio duabus quinqueremibus ab Carthagine ꝓfectus tranquillo mari plurimũ remis interdũ & leui adiuuante uento in Africã traiecit. Forte ita incidit: ut eo ipſo tpe Aſdrubal pulſus Hiſpania ſeptem triremibus portũ inuectus: anchoris poſitis: terræ applicaret naues. Cum cõſpectæ duæ quinqueremes haud cuiq̃ dubio quin hoſtiũ eſſent: opprimiq; a pluribus: priuſquã portũ intrarent: poſſent: nihil aliud quã tumultũ: ac trepidationẽ ſimul militũ: ac nautarum: nequicquã armaq; & naues expedientiũ fecerunt: percuſſa enim ex alto uela acriori uento: prius in portũ intulerunt. qnqueremes: quã pœni anchoras molirentur: nec ultra tumultũ ædere quiſquam in regio portu audebat. Itaq; prior in terrã Aſdrubal: mox Scipio: & Lællius egreſſi ad regẽ pergunt. Magnificũq; id Syphaci nec erat alias uiſum: duoꝝ opulentiſſimorũ ea tẽpeſtate duces populorũ uno die ſuam pacẽ amicitiãq; petẽtes ueniſſe: utrũq; ĩ hoſpitiũ inuitat. Et quoniam ſors eos ſub uno tecto eſſe: atq; ad eoſdẽ penates uoluiſſet: cõtrahere ad colloquiũ dirimendarũ ſimultatum cauſa ẽ conatus Scipione abnuente haud priuatũ ſibi ullũ cũ pœno odium eẽ: quod colloquẽdo finiret: aut de repu. ſe cum hoſte agere quicquã iniuſſu ſenatus poſſe. Illud magnopere tendente rege: ne alter hoſpitiũ excluſus menſa uideretur: ut in animum induceret: ad eaſdem uenire epulas haud abnuit. Cænatumq; ſimul apud regẽ eſt. Et eodẽ ẽt lecto Scipio atq; Aſdrubal: quia ita cordi erat regi: accubuerunt. Tanta autẽ inerat comitas Scipioni: atq; ad omnia naturalis ingenii dexteritas: ut nõ Syphacem modo barbarũ: inſuetumq; omnibus moribus romanis: ſed hoſtem ẽt infeſtiſſimum facunde alloquendo ſibi cõciliaret:: mirabilioreq; ſibi eum uirum cõgreſſo coram uiſum præ: ſe ferebat: quam bello rebus geſtis: nec dubitate: quin Syphax: regnumq; eius iã in romanorũ eſſe: poteſtate: eam artem illi uiro ad cõciliandos aĩos eſſe. Itaq; nõ quomodo Hiſpaniæ amiſſæ ſint querendũ magis carthaginenſibus eſſe: quã quomodo Africam retineant cogitandum: nõ peregrinabũdũ: neq; circa amœnas oras uagantem tantũ ducem Romanũ relicta ꝓuincia nouæ dicionis: relictis exercitibus: duabus nauibus in Africã traieciſſe: & cõmiſiſſe ſeſe in hoſtilem terrã in poteſtatem regiã: in fidem inexpertã ſed potiundæ Africæ ſpem affectantem: hoc eum iam pridem uolutare in aĩo: hæc palam fremere: quod nõ quẽadmodũ Annibal in Italia: ſic Scipio in Africa bellum gereret. Scipio fœdere icto cũ Syphace: ꝓfectus ex Africa dubiiſq; & plæriſq; ſæuis in alto iactatus uentis die quarto nouæ Carthaginis portum tenuit. Hiſpaniæ: ſicut a bello punico quietæ erant. Ita qnaſdam ciuitates ꝓpter cõſcientiã culpæ metu magis quam fide quietas eſſe apparebat: quarum maxime ĩſignes & magnitudine: & noxa Illiturgia & Caſtulo erant. Caſtulo cũ ꝓſperis rebus ſocii fuiſſent: poſt cæſos cum exercitibus Scipiones defecerat ad pœnos Illiturgitani ꝓdendis: qui ex illa clade ad eos perfugerunt: interficiẽdiſq;: ſcelus ẽt defectioni addiderunt. In eos populos primo aduentu: cum dubiæ Hiſpaniæ eſſent: merito magis quam utiliter ſæuitum eſſet: tunc iam tranquillis rebus: quia tẽpus expetendæ pœnæ uidebatur: ueniſſe: accitũ ab Tarracone. L. Martiũ cũ tertia parte copiaꝝ ad Caſtulonem oppugnandam mittit. Ipſe cũ cætero exercitu qntius ferme ad Illiturgiã caſtris peruenit. Clauſæ erant portæ oĩaq; inſtructa & parata ad oppugnationẽ arcẽdẽ: adeo conſcientia: qd ſe meritos ſcirent: pro indicio eis bello fuerat. Hinc & hortari milites Scipio orſus ẽ: ipſos claudendis portis indicaſſe hiſpanos: quid ut timerent: meriti eſſent. Itaq; multo infeſtioribus animis cũ

Pellũt̃ hiſpãia pœni. xiiii. anno ſcdi belli punici

Aſdrubal & Scipio eodẽ tpe ad ſyphacem ueniunt

Att̃. aſdrubalis de ſcipiõe iudicium

tis:quam cũ Carthaginenſibus bellũ gerendũ eſſe:quippe cũ illis ſine ira prope de imperio & gloria certari:ab iis perfidiæ & crudelitatis:& ſceleris pœnas expetendas eſſe:eueniſſe tempus:quo & nefandam cõmilitonum necem & in ſemetipſos:ſi eodem fuga delati forent:inſtructam fraudẽ ulciſcerẽtur:& in omne tempus graui documento ſancirent:nequis unquam Romanum ciuem militemqꝫ in ulla fortuna opportunum iniuriæ duceret. Ab hac exhortatione ducis incitati ſcalas electis per manipulos uiris diuidũt:partito exercitu:ita ut parti alteri Lællius præeſſet legatus duobus ſimul locis ancipiti terrore urbem aggrediuntur. Non dux unus aut plures principes oppidanos:ſed ſua ipſorũ cõſcientia culpæ metus ad defendendam impigre urbem hortatur:& meminerant & mouebant alios ſuppliciũ ex ſe nõ uictoriam peti:ubi quiſqꝫ mortẽ oppeteret:id referre:utrum in pugna & in acie:ubi mars cõmunis:& uictũ ſæpe erigeret:& affligeret uictorẽ:an poſt modũ cremata & diruta urbe ante ora captarum coniugũ:liberorumqꝫ inter uerbera:& uincula oĩa fœda:atqꝫ indigna paſſi expirarent. Igitur nõ militaris mõ ætas aut uiri tantum:ſed fœminæ quoqꝫ puriqꝫ ſupra animi:corporiſqꝫ uires adſunt:ꝓpugnantibus tæla miniſtrant:ſaxa in muros munientibus gerunt:nõ libertas ſola agebat᷑:quæ uirorum fortiũ tantum pectora acuit:ſed ultima oĩbus ſupplicia:& fœda mors ob oculos erat. Accendebãtur animi:& certamine laboris ac periculi:atqꝫ ipſo inter ſe conſpectu. Itaqꝫ tanto ardore certamen initũ eſt:ut domitor ille totius Hiſpaniæ exercitus ab unius oppidi iuuentute ſæpe repulſus a muris haud ſatis decoro ꝑlio trepidaret. Id ubi uidit Scipio ueritus ne nauis conatibus tot ſuorum hoſtiũ creſceret animus:& ſegnior miles fieret:ſibimet conãdum ad hanc partem periculi capeſſendam eẽ ratus:increpita ignauia militũ ferri ſcalas iubet:& ſeipſum ſi cæteri cunctentur:aſcenſurũ minatur. Iam ſubierat haud mediocri periculo mœnia:cũ clamor undiqꝫ ab ſollicitis uicem imperatoris militibus ſublatus ſcalæqꝫ multis partibus ſimul erigi cœptæ. Et ex altera parte Lællius inſtitit. Tum uicta oppidanorũ uis:deiectiſqꝫ ꝓpugnatoribus occupantur muri:Arx ẽt ab ea parte:qua inexpugnabilis uidebatur:inter tumultum capta eſt. Transfugæ afri:qui tum inter auxilia romana erant:& oppidanis in ea tuenda:unde periculũ uidebatur:uerſis:& romanis ſubeuntibus ſcalis mœnia:qua adire poterant:cõſpexerunt æditiſſimam urbis partẽ:quæ rupe alta detegebat᷑:neqꝫ opere ullo munitam:& a defenſoribus uacuã:leuium corporum homines & uulta exercitatione pernicium:clauos ſecum ferreos portãtes:qua per inæquabiliter eminentia rupis poterant:ſcandũt:ſicubi nimis arduum:& leue ſaxum occurrebat:clauos per modica interualla figentes:cũ uelut gradus feciſſent primi ſequentes extrahentes manu:poſtremi ſubleuantes eos:qui præirent:in ſummum euadunt:inde decurrunt cum clamore ĩ urbem iam captam ab romanis. Tum uero apparuit ab ira:& odio urbem oppugnatam eſſe:nemo capiendi uiuos:nemo patentibus ad direptionem oĩbus prædæ memor᷑ eſt:trucidant inermes iuxta atqꝫ armatos fœminas pariter ac uiros. Vſqꝫ ad infantiũ cædẽ ira crudelis peruenit. Ignẽ deinde tectis iniiciunt:ac diruunt:quæ incendio abſumi nequeunt. Adeo ueſtigia quoqꝫ urbis extinguere:ac delere memoriam hoſtium ſedis cordi eſt. Caſtulonem inde Scipio exercitum ducit:quam urbem Hiſpani modo conuenæ:ſed punici etiam exercitus ex diſſipata paſſim fuga reliquiæ tutabantur:ſed aduentum Scipionis præuenerat fama cladis illiturgitanorum:terrorqꝫ deinde:ac deſperatio inuaſerat:& in diuerſis cauſis cum ſibi quiſqꝫ conſultum ſine alterius reſpectu uellet:primo tacita ſuſpitio:deinde aperta diſcordia ſeceſſionem inter Carthaginenſes:atqꝫ hiſpanos fecit. His Cerdubellus propalam deditionis auctor. Himilco punicis auxiliaribus præerat:quos urbemqꝫ fidem clam accepta. Cerdubellus Romano prodit. Mitior ea uictoria fuit:nec tantundem noxæ admiſſum erat:& aliquantum iræ lenierat uoluntaria deditio. Martius inde & barbaros:ſiqui nondũ ꝑdomiti erant:ſub ius deditionẽqꝫ dirigendo miſſus Scipio Carthaginẽ ad uota ſoluẽda diis munuſqꝫ gladiatorũ:qđ᷑ mortis cã patris patruiqꝫ parauerat ædẽdũ rediit.

Capit᷑ Illiturgi

Illiturgitanorum cædes

Caſtulo

Gladiatorium ſpectaculum fuit nõ ex eo genere hominũ:ex quo laniſtis cõparare mos eſt:ſeruorũ delectu ac libertorum:qui uænalem ſanguinem habẽt. Volũtaria omnis:& ingratuita opera pugnantium fuit. Nam alii miſſi ab regulis ſunt ad ſpecimen inſitæ genti uirtutis oſtendendũ. Alii ipſi profeſſi ſe pugnaturos in gratiam ducis. Alios æmulatio & certamẽ ut prouocarent:prouocatiue haud abnuerent traxit. Quidã quas diſceptando controuerſias finire nequiuerant aut noluerant:pacti inter ſe:ut uictorẽ res ſequeretur:ferro decreuerunt. Neqꝫ obſcuri generis homines:ſed clari illuſtreſqꝫ Corbis & Orſua patrueles fratres de principatu ciuitatis:quam Ibem uocabãt ambigentes ferro ſe certaturos ꝓfeſſi ſunt. Corbis maior erat ætate:Orſuæ pater princeps proxime fuerat a fratre maiore poſt mortem eius principatu accepto. Cum uerbis diſceptare Scipio uellet:ac ſedare iras:negatum id:ambo dicere:communibꝰ cognatis:nec alium deorum hominũue:quam martem ſe iudicẽ habituros eſſe. Robore maior:minor flore ætatis ferox:mortẽ in certamine:quã ut alter alterius imperio ſubigeretur:præoptantes:cũ ab tanta rabie dirimi nequirent:inſigne ſpectaculum exercitui præbuere:documentumqꝫ quantũ cupiditas imperii malum inter mortales eſſe. Maior uſu armorũ & aſtu facile ſtolidas uires minoris ſuꝑauit. Huic gladiatorũ ſpectaculo ludi funebres additi ꝓ copia & prouinciali:& caſtrenſi apparatu. Res interim nihilominus a Legatis gerebantur. Martius ſuperato Bete amni quem incolæ appellant Cirtim:duas opulentiſſimas ciuitates ſine certamine in deditionem accepit. Aſtapa urbs erat carthaginẽſium ſemper partis:neqꝫ id tam dignum ira erat:quam quod extra neceſſitates belli præcipuum in romanos gerebant odium:nec urbem ſitu:aut munimento tutam habebant:quæ ferociores iis aĩos faceret:ſed ingenia incolarũ latrocinio læta ut excurſiones in finitimũ agrum ſociorũ Po. Ro. facerent:impulerant:& uagos milites romanos lixaſqꝫ & mercatores exciperent. Magnum etiam comitatum:quia paucis parum tutum fuerat tranſgredientem

Munus gladiatorium ex quo gñe hominũ editum

fines poſitis inſidiis circunuentũ iniquo loco interfecerunt. Ad hanc urbem oppugnandam cũ admotus
exercitus eſſet: oppidani cõſcientia ſcelerum: quia nec deditio tuta ad tam infeſtos hoſtes uidebať: nec ſpes
mœnibus aut armis tuendæ ſalutis erat: facinus in ſe: ac ſuos fœdũ: ac ferũ conſciſcunt: locum in forũ de/
ſtinant: quo prætioſiſſima rerum ſuarũ cõgererent ſuper eum tumulũ coniuges: ac liberos conſidere cum
iuſſiſſent: ligna circa extruunt: faſceſq; uirgultorũ coniiciunt: qnquaginta deinde iuuenibus armatis præ/
cipiunt: ut donec incertus euentus pugnæ eſſet: præſidium eo loco fortunarũ ſuarum: corporum quæ ca

Atť. aſta/
panorum
facinus

riora fortunis eſſent: ſeruarent. Si rem inclinatã uiderent: atq; in eo eẽ iam ut urbs caperetur. ſcirent oẽs:
quos euntes in præliũ cernerent: mortẽ in ipſa pugna obituros: illos ſe p deos ſuperos: inferoſq; orare: ut
memores libertatis quæ illo die: aut morte honeſta: aut ſeruitute infami finienda eẽt: nihil relinquerẽt: in
quod ſæuire iratus hoſtis poſſet: ferrũ ignẽq; in manibus eẽ: amicæ ac fideles potius ea: quæ peritura fo
rent: & abſumerent manus: quã inſultarent ſupbo ludibrio hoſtes. His adortationibus execratio dira ad/
iecta: ſi quem a ꝑpoſito ſpes: molliciaue animi flexiſſet: inde cõcitato agmine: patentibus portis: ingenti
cum tumultu erumpunt. Neq; erat ulla ſatis firma ſtatio oppoſita: quia nihil minus: quã ut egredi mœ/
nibus auderent: timeri poterat. Perpaucæ equitũ turmæ: leuiſq; armatura repẽte e caſtris ad ipſum emiſſa
occurrit: acrior impetu atq; animis: quã cõpoſitior ullo ordine pugna fuit. Itaq; pulſus eques: qui pri/
mus hoſti ſe obtulerat: terrorẽ intulit leui armaturæ: pugnatũq; ſub ipſo uallo foret: ni robur legionum

Aſtapani
ad unũ cæ
duntur

perexiguo ad inſtruendũ dato tpe aciem direxiſſet. Ibi quoq; trepidatũ parũper circa ſigna eſt: cũ cæci fu/
rore in uulnera ac ferrũ uecordi audacia ruerent. Deinde uetus miles aduerſus temerarios ĩpetus pertinaci
cæde primoꝝ: inſequẽtes ſuppreſſit conatus: paulopoſt ultro inferens pedẽ ut neminẽ cæderet: atq; obſti/
natos mori ĩ ueſtigio quẽq; ſuo uidit: patefacta acie: qđ ut facere poſſet: multitudo armatoꝝ facile ſup/
peditabat: cornua hoſtiũ amplexus in orbẽ pugnantes ad unũ oẽs occidit. Atq; hæc tamẽ hoſtium irato
rum ac tamen maxime dimicantiũ iure belli in armatos repugnãteſq; ædebanť. Fœdior alia in urbe truci
datio erat: cũ turbã fœminaꝝ puerorũq; imbellẽ inermẽq; ciues ſui cæderent: & in ſuccenſum rogũ ſemi
anima plæraq; iniicerẽt corpora: riuiq; ſanguinis flãmam orientẽ reſtinguerẽt. Poſtremo ipſi cæde miſe
randa ſuorũ fatigati: cũ armis medio incẽdio ſe iniecerũt. Iam cædi ꝑpetratæ uictores romani ſupuenere.
Ac primo cõſpectu tã fœdæ rei mirabundi parũper obſtipuerũt. Deinde cũ aurũ argentũq; cumulo rerũ
aliarũ interfulgens auiditate ingenii humani rapere ex igne uellẽt: correpti alii flãma ſunt: alii ambuſti af
flatu uaporis: cum receptus primis urgente ingenti turba nõ eſſet. Ita Aſtapa ſine p̃da militũ ferro igniq;
abſumpta ẽ. Martius cæteris regionis eius metu in deditionẽ acceptis: uictorẽ exercitũ Carthaginem ad
Scipione reduxit. Per eos ipſos dies pfugæ a Gadibus uenerunt pollicẽtes urbẽ punicumq; p̃ſidiũ quod
in ea urbe eẽt: & ĩperatorẽ p̃ſidii cum claſſe ꝑdituros eẽ. Mago ibi ex fuga ſubſtiterat: nauibuſq; in ocea/
no collectis: aliquantũ auxiliorum & trans fretum ex Africa ora: & ex ꝓximis Hiſpaniæ locis per Han/
nonem p̃fectũ coegerat. Fide accepta: dataq; perfugis: & Martius eo cum expeditis cohortibus: & Læli/
lius cum ſeptem triremibus: quinqueremi una eſt miſſus ut terra mariq; cõmuni conſilio rem gererent.

Scipio ipſe graui morbo implicitus: grauiore tamẽ fama: cũ ad id quod quiſq; audierat ĩſita hoĩbus li
bidine alendi de induſtria rumores adiiceret aliquid ꝓuinciã oẽm: ac maxime longinqua eius turbauit:
apparuitq; quãtã excitatura molẽ uera fuiſſet clades: cũ uanus rumor tantas procellas exciuiſſet: nõ ſocii

Noui Hi
ſpanorũ
motus &
ſeditio
Militaris

in fide: nõ exercitus in officio mãſit. Mandonius: & Indibilis: quibus quia regnũ ſibi Hiſpaniæ expulſis
inde Carthaginenſibus deſtinarant animis: nihil ꝓſpere cõtingebat: cõcitatis popularibus: lacetani autem
erant: & iuuentute celtiberorũ excita: agrũ ſueſſitanũ: ſedetanũq; ſociorũ Popu. Roma. hoſtiliter depopula
ti ſunt. Ciuilis alius furor in caſtris ad Sucronẽ ortus. Octo ibi millia militũ erãt: præſidiũ gẽtibus: quæ
cis Iberum incolũt: impoſitũ. Motæ eorum autem mẽtes ſunt: nõ tũ cum primum de uita ĩperatoris du
bii rumores allati ſunt: ſed iam ante licẽtia ex diutino: ut fit: ocio collectæ: & nõ nihil: quod in hoſtico la
xius rapto ſuetis uiuere: artiores in pace res erant. Ac primo ſermones tantum occulti ſerebãtur: ſi bellum
in prouincia eẽt: ſed quid ſeſe inter pacatos facere? Si debellatum iam: & cõfecta prouincia eẽt: cur in Ita/
liam nõ reuehi? Flagitatum quoq; ſtipendiũ procacius: quã ex more: & modeſtia militari erat & a cuſto
dibus probra in circuneũtes uigilias tribunos iacta. Et noctu quidã prædatum in agrũ circa pacatũ ie/
rant. Poſtremo interdiu: ac propalam ſine commeatu ab ſignis abibant. Omnia libidine ac licẽtia militũ
nihil inſtituto: aut diſciplina militiæ: aut imperio eorũ: qui præerãt: gerebantur. Forma tamẽ romanorũ
caſtrorum cõſtabat: una ea ſpe: quod tribunos ex cõtagione furoris haud expertes ſeditionis defectioniſ/
q; rati forent & iura reddere in principiis ſinebant: & ſignum ab eis petebãt: & in ſtationes ac uigilias or
dine ibant. Et ut uim imperii abſtulerant: ita ſpeciem dicto parẽtium ultro ipſi imperantes ſeruabãt. Eru
pit deinde ſeditio: poſteaquam repræhendere atq; improbare tribunos ea: quæ fierent: & conari obuiam
ire: & propalam abnuere furoris eorum ſe futuros ſocios ſenſerunt. Fugatis itaq; ex principiis: ac paulo/
poſt e caſtris tribunis ad principes ſeditionis gregarios milites. C. Albium Calenum. C. Atrium Vmbri
um delatum omniũ conſenſu imperium: qui nequaquam tribuniciis cõtenti ornamentis: inſignia etiam
ſummi imperii faſces ſecureſq; attrectare auſi: neq; iis uenit ĩ mentem ſuis tergis: ſuiſq; ceruicibus uirgas
illas ſecureſq; imminere: quas ad metum aliorum præferrent. Mors Scipiõis falſo credita occæcabat ani
mos: ſub cuius uulgatam iam famam nõ dubitabant totam Hiſpaniam arſuram bello. In eo tumultu &
ſociis pecunias imperari & diripi propinquas urbes poſſe: & turbatis reb⁹ cum omnia omnes auderẽt:
nimis inſignia fore: quæ ipſi feciſſent. Cum alios ſubinde recentes nuncios non mortis modo: ſed etiam

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

funeris expectarent:neqꝫ ſuperueniret quiſq̃:euaneſcereqꝫ temere ortus rumor:tum primi auctores requi/
ri cœpti. Et ſubtrahentes ſe quoqꝫ:ut credidiſſe potius temere q̃ finxiſſe rem talem uideri poſſent: deſtituti
duces iam ſua ipſi inſignia:& pro uana imagine imperii ꝙ gererent:ueram,iuſtāqꝫ mox in ſe uerſuram
ptātem hæc horrebant. Stupenti ita ſeditioni cū uiuere primo:mox ēt ualare Scipionem certi auctores af
ferent:tribuni militum ſeptē:q ab ipſo Scipione ſunt miſſi:ſupuenerunt:ad quoꝝ primū aduētum exa
ſperati aīo mox ipſis placido ſermone ꝑmulcētibus notos:cum quibus congreſſi erant,leniti ſunt:circū/
euntes.n.tentoria primo:deinde in principiis ꝑ̄torioqꝫ:ubi ſermones inter ſe ſerentium circulos uidiſſent:
alloquebant̄:ꝑcunctantes magis:quæ cā iræ cōſternationiſqꝫ ſubitæ foret:q̃ factum accuſantes. Vulgo ſti
pendium nō datum ad diem iactabatur. Et cum eodem tpe:quo ſcelus illurgitanoꝝ extitiſſet: poſt duo/
rum impatoꝝ:duorūqꝫ exercituū ſtragē ſua uirtute defenſum nomē romanū:ac retenta ꝓuincia eſſet:illi/
turgitanos pœnā noxæ meritā habere:ſuis recte factis gratiam:q exoluat:nō eſſe. Talia querentes æqua **Tribuno**
orare:ſeqꝫ ea relaturos ad impatorem reſpondebant. Lætari quod nihil triſtius:nec īſanabilius eſſet. Et. P. **rū acceſ/**
Scipionem ꝓconſulē deū benignitate:& remp. eſſe gratiæ referendæ. Scipionē bellis aſſuetū:ad ſeditionū **ſus in ca/**
ꝓcellas rudē:ſollicitū habebat:res ne aut exercitus peccādo:aut ipſe puniēdo modum excederet. In ꝑ̄ſen/ **ſtra**
tia:ut cœpiſſet:leniter agi placuit. Et miſſis circa ſtipendiarias ciuitates exactoribus ſtipendii ſpē propin/
quā facere. Edictum ſubinde poſitum:ut ad ſtipēdium petendū cōuenirent Carthaginem:ſeu carptī par/
tes:ſeu uniuerſi mallent. Tranqllam ſeditionem iam p ſe langueſcētem repentina quies rebellātium hiſpa
norum fecit,redierant.n.in fines omiſſo incœpto Mandonius: & Indibilis: poſteaq̃ uiuere Scipionem
allatum eſt:nec iam erat aut ciuis:aut externus:cum quo furorem ſuū conſociarent. oīa circūſpectantes cō
ſilia nihil reliqui habebāt p̄ter unū tutiſſimū a malis conſiliis receptum:ut imperatoris uel iuſtæ iræ: uel
non deſperandæ clæmētiæ ſeſe committerent. ēt hoſtibus eum ignouiſſe:cum qbus ferro dimicaſſet:ſuam ſe
ditionem ſine uulnere:ſine ſanguine:nec ipſam atrocē:nec atroci pœna dignā:ut ingenia humana ſunt ad
ſuam cuiqꝫ leuandā culpam nimio plus facūda. Illa dubitatio erat:ſingulæ ne cohortes:an uniuerſi ad ſti
pendium petendū irent. Inclinauit eo ſnīa:ꝙ tutius cenſebant:uniuerſos ire. Per eoſdem dies: qbus hæc
illi conſultabant:conſilium de iis Carthagine erat:certabaturqꝫ ſentētiis utrū in auctores tantū ſeditionis
(erant aūt ii numero haud pluſq̃.v.&.xxx.)aīaduerteretur:an plurium ſupplicio uincenda tam fœdi exē
pli defectio magis:q̃ ſeditio eſſet. Vicit ſnīa lenior:ut unde culpa eſſet:orta ibi pœna cōſiſteret. Ad multitu
dinem ſatis eſſe caſtigationē. Concilio dimiſſo:ut id actū uideret̄:expeditio aduerſus Mandoniū indibi/
lemqꝫ edicitur exercitui:q Carthagine erat:& cibaria dieꝝ aliquot parare iubentur. Tribunis ſeptē: q an/
tea Sucronem ad leniendam ſeditionem erant: obuiam exercitui miſſis:quina noīa principum ſeditionis
edita ſunt:ut eos per idoneos hoīes benigno uultu ac ſermone in hoſpitium inuitatos:ſopitoſqꝫ uino ui/
cerent haud ꝓcul iam Carthagine aberant:cum ex obuiis auditum poſtero die oēm exercitum cum Syl/
lano in lacetanos ꝓficiſci:nō metu modo omni:qui tacitus inſidebat aīs:liberauit eos:ſed læticiam ingen
tem fecit:quod magis habituri ſolum impatorem:q̃ ipſi futuri in poteſtate eius eſſent. Sub occaſu ſolis ur
bem ingreſſi ſunt:exercitūqꝫ alterum parantē omnia ad iter uiderunt. Excepti ſermonibus de induſtria cō
poſitis:lætum opportunūqꝫ aduentū eoꝝ imperatori eſſe:ꝙ ſub ipſa ꝓfectione alterius exercitus ueniſ/
ſent:corpora curent. A. Tribunis ſine ullo tumultu auctores ſeditionis per idoneos homines inducti in
hoſpicia:comꝑ̄henſi ac uincti ſunt. Vigilia quarta impedimenta exercitus:cuius ſimulabatur iter:profici/
ſci cœpere:ſub lucem ſigna mota:& ad portam retentum agmē:cuſtodeſqꝫ circa omnes portas miſſi:ne/
quis egrederet̄. Vocati deinde ad concionem:qui pridie uenerant:ferociter in foꝝ ad tribunal imperato/
ris:ut ultro territuri ſucclamationibus concurrunt. Simul & imperator aſcendit:& reducti armati a por/
tis inermi ſe concioni ab tergo circūfuderunt. Tum omnis ferocia conſedit:& ut poſtea fatebantur: nihil
æque eos terruit:quā p̄ter ſpem robur:& color imperatoris:quæ effectum uiſuros crediderant:uultuſqꝫ
qualē ne acie qdem aiebant meminiſſe. Sedit tacitus pauliſper:donec nunciatum eſt:deducto ī foꝝ aucto
res ſeditionis:parata iam omnia eſſe. Tum ſilentio per ꝑ̄conem facto ita cœpit. Nunquā mihi defuturā
orationem:qua exercitum meū alloquerer:credidi:nō quo uerba unquā potius quā res exercuerim: ſed
quia ꝓpe a pueritia in caſtris habitus aſſueueram militaribus ingeniis apud uos quēadmodum loquar:
nec cōſilium:nec oratio ſuppeditat:quos ne quo nomine qdem appellare debeam:ſocio:ciues? qui a pṝia
ueſtra deſciuiſtis:an milites? q imperium auſpiciūqꝫ abnuiſtis:ſacramenti religionē rupiſtis hoſtes? cor/
pora:ora:ueſtitum habitū ciuium cognoſco:facta:dicta:conſilia:animos hoſtium uideo. Quid.n.uos: **Vehe/**
niſi quod illergites:& lacetani aut optaſtis aliud? aut ſperaſtis? & illi tamē Mandonium atqꝫ Indibilem **mens Sci**
regiæ nobilitatis uiros duces furoris ſecuti ſunt:uos auſpicium & imperium ad Vmbrium Actium & **pionis**
Calenum Albium detuliſtis. Negate uos omnes id feciſſe:aut factum uoluiſſe milites:paucoꝝ eum furo **oratio**
rem:atqꝫ amentiam eſſe:libenter credam negantibus:nec enim ea ſunt commiſſa:quæ uulgata in omnem
exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſint. Inuitus ea tanquā uulnera attingo:ſed niſi tacta tra/
ctataqꝫ ſanari nō poſſunt. Equidem pulſis Hiſpania carthaginenſibus:nullum locum tota prouincia:nul
los hoīes credebam eſſe:ubi uita inuiſa eſſet mea:ſic me non ſolum aduerſus ſocios geſſeram:ſed etiam ad
uerſus hoſtes. In caſtris meis:heu quātum me opinio fefellit:fama mortis meæ non accepta ſolum:ſed ēt
expectata eſt:non ego uulgari facinus per oēs uelim:Equidem ſi totum exercitum meum mortem mi/
hi optaſſe crederem: hic ſtatim ante oculos ueſtros morerer:nec me uita iuuaret inuiſa ciuibus: & mili/
tibus meis:ſed multitudo omnis:ſicut natura maris per ſe immobilis eſt:ut uēti & auræ cient:ita aut trā/

quillum:aut ꝓcellæ in uobis ſunt:& cá atq; origo oĩs furoris penes auctores eſt:uos contagione inſani-
ſtis. Quin mihi ne hodie qdem ſcire uidemini:quo amentiæ ꝓgreſſi ſitis:quid facinoris in me: quid in

Multitudinis natura

patriam:parenteſq;:ac liberos ueſtros:quid in deos ſacramẽti teſtes:quid aduerſus auſpicia:ſub quib⁹ mi
litatis:quid aduerſus morẽ militiæ:diſciplináq; maioꝝ:quid aduerſus ſummi imperii maieſtatem auſi
ſitis:de meipſo taceo:temere:potius q̃ auide credideritis. Is deniq; ego ſim cuius imperii tædere exercitũ
minime mirandũ ſit:patria quid de uobis meruerat:q̃ cum Mandonio & Indibili cõſociando conſilia ꝓ
debatis? Quid populus romanus:cuius imperium ablatum a tribunis ſuffragio populi creatis:ad hoĩes
priuatos detuliſtis?cum eo ipſo nõ contẽti:ſi pro tribunis eos haberetis faſces imperatoris ueſtri ad eos
quibus ſeruus:cui imperarẽt:nunq̃ fuerat romanus exercitus detuliſtis. In p̄torio tetenderunt Albius &
Actius:claſſicum apud eos cecinit:ſignum ab iis petitum eſt. Sederunt in tribunali procõſulis. P. Scipio-
nis lictor apparuit: ſummoto eo inceſſerunt: faſces cum ſecuribus prælati ſunt Lapides pluere:& fulmi-
na iaci de cælo:& inſuetos fœtus aĩalia edere:uos portẽta eſſe putatis. Hoc eſt portentum:quod nullis ho
ſtiis:nullis ſupplicationibus ſine ſanguine coꝝ:qui tãtum facinus auſi ſunt:expiari poſſit. Atq; ego :quá
quá nullũ ſcelus rõnem habet: tamẽ ut in re nefaria q̃ mens qđ cõſilium ueſtrũ fuerit:ſcire uelim. Regiũ
quondam in p̄ſidium miſſa legio:interfectis ꝑ ſcelus principibus ciuitatis:urbẽ oppulẽtá ꝑ decẽ annos te
nuit:ꝓpter quod facinus:tota legio millia hominum quattuor in foro romano ſecuri percuſſi ſunt. Sed
illi primũ nõ Actium umbriũ ſemilixá nominis etiam abominádi ducem:ſed. D. Iubellium tri. militũ
ſecuti ſunt:nec cum Pyrrho:nec cum ſamnitibus:nec cũ Lucanis hoſtibus populi romani ſe coniunxerãt.
Vos cum Mandonio & Indibili cõſilia cõmunicaſtis:& arma cõſociaturi fuiſtis. Illi ſicut campani Ca-
puá tuſcis ueteribus cultoribus ademptam mamertini in Sicilia Meſſanam eam:ſic tum Regium habitu
ri ꝑpetuá ſedem erant:nec populum romanũ:nec ſocios populi romani ultro laceſſituri bello. Sucronem
ne uos domiciliũ habituri eratis ubi ſi uos diſcedens confecta ꝓuincia imperator relinquerẽ:deũ homi-
nũq; fidem implorare debebatis:quod nõ rediretis ad coniuges:liberoſq; ueſtros:ſed horum quoq; me-
moriam:ſicut patriæ meiq; eieceratis ex aĩs ueſtris. Viam conſilii ſcelerati ſed nõ ad ultimũ dementis exe-
qui uolo:me ne uiuo:& cætero incolumi exercitu cum quo ego uno die carthaginem cœpi:cũ quo quat
tuor imperatores quattuor exercitus carthaginẽſium fudi fugaui. Hiſpania expuli:uos octo millia ho-
minum maiores certe oẽs p̄tii:q̃ Albius & Vmbrius ſunt quibus uos ſubieciſtis Hiſpaniam ꝓuinciam:
populo ro. erepturi eratis?amolior & amoueo nomẽ meum:nihil ultra facile creditam mortem meam a

Imperatores q ſecũdo bello punico ꝑerunt

uobis uiolatus ſim. Quid ſi ego morerer:mecũ expiratura reſpublica:mecũ caſuꝝ imperiũ erat ne iſtud
Iuppiter Optimus Maximus ſinat. Vrbem auſpicato diis auctoribus in æternũ cõditam huic fragili &
mortali corpi æqualẽ eſſe. Flaminio Paulo Aemilio. Gracco. Poſthumio Albino. M. Marcello. T. Qu.
Criſpino. C. Fuluio Scipionibus meis:tot tam p̄claris ĩperatoribus uno bello abſumptis:ſupſtites eſt:erit
q; reſpublica mille aliis nũc ferro:nunc morbo moriẽtibus:meo unius funere elata populi ro. reſpu. eſſet?
uoſipſi hic in Hiſpania patre:& patruo meo:duob⁹ impatoribus interfectis. Septimũ Martiũ ducem uo
bis aduerſus exultantes recẽti uictoria pœnos delegiſtis:& ſic loquor:tanq̃ ſine duce Hiſpaniæ futuræ fue
rint. M. Syllanus eodem iure eodem ĩperio mecũ in ꝓuinciam miſſus. L. Scipio frater meus:& . C. Lælli⁹
legati uindices maieſtatis imperii deeſſent?utrũ exercitus exercitui:an duces ducibus:an dignitas:an cauſa
comparari poterat?qbus ſi omnibus ſupiores eſſetis:arma contra patriam:contra ciues ueſtros ferretis?
Africam Italiæ Cathaginẽ ubi Romæ imperare uelletis?quá obnoxam patriæ? Coriolanum quõdam
dãnatio iniuſta:miſeꝝ & indignũ exilium:ut iret ad oppugnádam patriá:impulit:reuocauit tamẽ a pu-
blico patricidio priuata pietas:uos:q dolor:quæ ira incitauit?ſtipẽdiũ ne dieb⁹ paucis imperatore ægro
ſeruus numeratũ ſatis digna cauſa fuit:cur patriæ indiceretis bellũ?cur ad illergetes deſciſceretis a Po. Ro.
Cur nihil diuinaꝝ humanarũue reꝝ ĩuiolatum uobis eſſet? Inſaniſtis ꝓfecto milites:nec maior in corp⁹
meum uis morbi:quá in ueſtras mentes inuaſit. Horret aĩus referre:quid crediderint homines:quid ſpera
uerint:quid optauerint:auferat omnia irrita obliuio:ſi poteſt:ſi non:utcũq; ſilentium tegat. Nõ negauerĩ
triſtem:atrocẽq; uobis uiſam orationem meam. Quanto creditis facta ueſtra atrociora eſſe:quam dicta
mea? & me quod feciſtis:pati equũ cenſetis uos ne dici quidem omnia æquo aĩo feretis?ſed ne ea qdẽ ipſa
ultra exprobrabunť. Vtinam tam facile uos obliuiſcamini eorum:quá ego obliuiſcar. Itaq; qđ ad uos
uniuerſos attinet:ſi erroris pœnitet:ſatis ſuperq; pœnarum habeo. Albius Calenus:& Actius Vmbrius:
& cæteri nefariæ ſeditionis auctores ſanguine luent:quod admiſerunt:uobis ſupplicii eoꝝ ſpectaculum:
non modo nõ acerbum:ſed lætum etiam ſi ſana mens rediit:debet eſſe. De nullis. n. quam de uobis infe-

De ſeditionis auctoribus ſumitur ſuppliciũ

ſtius aut inimicius conſuluerunt. Vix finẽ dicendi fecerat:cum ex p̄parato ſimul oĩum terror oculis auri-
buſq; eſt effuſus. Exercitus qui corona concionẽ circũdederat:gladiis ad ſcuta cõcrepuit. Præconis audita
uox citantis noĩa dánatoꝝ in cõcilio. Nudi in medium ꝓtrahebanť:& ſimul oĩs apparatus ſupplicii ex-
promebať. Deligati ad palum:uirgiſq; cæſi:& ſecuri ꝑcuſſi:adeo torpẽtibus metu:qui aderát: ut nõ mo
do ferocior uox aduerſus atrocitatem pœnæ:ſed ne gemitus quidẽ exaudireť. Tracti inde de medio oẽs:
purgatoq; loco citari milites noĩatim apud tribunos militum ĩ uerba. P. Scipionis iurauerũt: ſtipẽdiũq;
ad nomẽ ſingulis p̄ſolutũ eſt. Hunc finẽ exitũq; ſeditio militũ cœpta apud Sucronẽ habuit. Per idẽ tẽpus
ad Betim fluuiũ Hanno p̄fectus a Magone miſſus a Gadib⁹ cum parua manu afroꝝ mercede hiſpanos
ſollicitando ad quattuor millia iuuenũ armauit. Caſtris deinde exutus ab. L. Martio maxima p̄te militũ
ĩter tumultũ captoꝝ caſtroꝝ:qbuſdá & ĩ fuga amiſſis:palatos p̄ſequẽte equite:cũ paucis ipſe effugit. Dũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

hæc ad Betim fluuium geruntᷣ. Lællius interim freto in Oceanū euectus ad Carteiā claſſe acceſſit. Vrbs ea
in ora Oceani ſita eſt: ubi primū e faucibꝰ anguſtis panditᷣ mare Gadis ſine certamīe ꝑ deditionē recipien
di ultro: qui eam rem pollicerētur: in caſtra romana uenientibus ſpes ſicut ante dictū eſt: fuerat. Sed pate
facta imatura ꝓditio eſt. Comp̄henſoſqꝫ oēs Mago Adherbali p̄tori Carthaginē deuehēdos tradit. Adher
bal coniuratis in quiqueremē impoſitis: p̄miſſaqꝫ ea: quia tardior quā triremis erat: ipſe cum octo trire
mibus modico īteruallo ſequitᷣ: iā fretum īrabat quinqueremis: cū Lælliꝰ & in ipſe quinqueremi ex por
tu Carteiæ ſequētibꝰ ſeptē triremibꝰ euectus in Adherbalem: ac triremes inuehitur: quīqueremē ſatis cre
dens dep̄hēſam rapido in freto in aduerſum æſtum reciprocari nō poſſe. Pœnus ī re ſubita parum ꝑ īcer
tus trepidauit: utrū qnqueremē ſequeretᷣ: an in hoſtis roſtra cōuerteret: ipſa cōctatio facultatē detrectādæ
pugnæ ademit. Iam. n. ſub icto teli erant: & undiqꝫ inſtabāt hoſtes. Aeſtus quoqꝫ arbitriū moderandi na
ues ademerat: neqꝫ erat nauali pugnæ ſimilis: qppe ubi nihil uoluntarium: nihil artis: aut cōſilii eſſet: una
natura freti æſtuſqꝫ totius certaminis potēs ſuis alieniſqꝫ nauibꝰ: ne quicq̄ remigio in cōtrarium tendētes
inuehebat: ut fugientē nauē uideres retro uertice intortā uictricibꝰ illatā: & ſequētem ſi in cōtrarium tra
ctum īcidiſſet maris fugiētis modo ſeſe auertentē. Iam ī ipſa pugna nec cum īfeſto roſtro peteret hoſtium
nauē: obliqua ipſam ictum alterius roſtri accipiebat. Illa cum trāſuerſa obiiceretᷣ hoſti: repēte intorta ī ꝓ
ram circunagebatᷣ. Cum īter triremes fortuna regēte anceps p̄lium miſceretᷣ qnqueremis romana ſeu pō
dere tenacior: ſeu pluribus remoꝝ ordinibꝰ ſcindētibus uertices: cum facilius regeretᷣ: duas triremes ſup
preſſit: unius p̄lata impetu lateris alterius remos deterſit: cæteraſqꝫ: quas adepta eſſet: mulctaſſet: ni cum re
liquis qnqꝫ nauibus Adherbal uelis in Africā trāſmiſiſſet. Lællius uictor Carteiā reuectus auditis: q̄ acta
Gadibus erant: patefactā ꝓditionē cōiuratoſqꝫ miſſos Carthaginē: ſpem ad irritū redactā: qua ueniſſent:
nunciis ad. L. Martiū miſſis: niſi terrere fruſtra tp̄s ſedēdo ad Gades uellēt: redeundū ad impatorem eſſe:
aſſentiēte Martio: paucos poſt dies ambo Carthaginem rediere. Ad quoꝝ diſceſſum nō reſpirauit modo
mago: cū terra mariqꝫ ancipiti metu urgeretᷣ: ſed ēt audita rebellione illergetū: ſpē recuperādæ Hiſpaniæ na
ctus nuncios Carthaginē ad ſenatū mittit: q ſimul ſeditionē ciuilē in caſtris romanis: ſimul defectionē ſo
cioꝝ in maius uerbis extollentes hortarentᷣ: ut auxilia mitterent: qbus traditum a patribus imperiū repe
ti poſſet. Mādonius & Indibilis in fines regreſſi pauliſper dum quidnā de ſeditiōe ſtatueretᷣ: ſcirent: ſuſpēſi
q̄euerunt: ſi ciuium errori ignoſceretᷣ: nō diffidētes ſibi quoqꝫ ignoſci poſſe. Poſteaq̄ uulgata eſt atrocitas
ſupplicii: ſuā quoqꝫ noxā pœna pari æſtimatā rati: uocatis rurſus ad arma populatibus: cōtractiſqꝫ etiā q̄
ante habuerāt: auxiliis: in ſedetanum agrum: ubi principio defectionis ſtatiua habuerant: cum. xxv. mil
libus peditum: duobꝰ millibus eqtum & qngentis tranſcenderunt. Scipio cum fide ſoluendi pariter om
nibus noxiis innoxiiſqꝫ ſtipendii: uultu ac ſermone in oībus placato: facile recōciliatis militum animis
priuſquā caſtra a Carthagine moueret: cōcione aduocata: multis uerbis in p̄fidiam rebellantiū reguloꝝ ī
uectus: nequaq̄ eodem aīo ſe ire ꝓfeſſus eſt ad uindicādum id ſcelus: quo ciuilem errorē nuper ſanauerit.
Tum ſe haud ſecus: q̄ uiſcera ſecantem ſua: cum gemitu: & lachrymis triginta hominum capitibꝰ expiaſ
ſe octo millium ſeu imprudentiam: ſeu noxam: nunc læto: & erecto animo ad cædem Illergetum ire. Nō
eni eos neqꝫ natos in eadē terra: nec ulla ſecū ſocietate iunctos eſſe eam: quæ ſola fuerat fidē atqꝫ amicitiam
ipſos ꝑ ſcelus rupiſſe: in exercitu ſuo ſe præterq̄ quod oēs ciues: ſeu ſocios. Latiniqꝫ noīs uideat: ēt eo mo
ueri: qđ nemo fere ſit miles: q non ex Italia: aut a patruo ſuo. Gn. Scipione: q primus romani nominis ī
eam ꝓuinciā uenerit: aut a patre conſule: aut a ſcip̄o ſit ex Italia aduectus: Scipionū nominum auſpiciiſqꝫ
oīs aſſuetos: quos ſecum in patriā ad meritum triūphum deducere uelit: quos conſulatum petēti uelut ſi
oīum cōmunis agatᷣ honos: affuturos ſperet. Quoad expeditionē attineat: quæ inſtet īmemorem eſſe reꝝ
ſuaꝝ: geſtaꝝ qui bellum id ducat. Magonis hercule ſibi q extra orbem terraꝝ in circunſuſam Oceano in
ſulam cum paucis perfugerit nauibus: maiorem curam eſſe quam illergetum: quippe illic & ducemꝰ car
thaginenſem & quātumcūqꝫ punicum p̄ſidium eſſe: hic latrones latronūqꝫ duces: quibus ut ad populan
dos finitimoꝝ agros: tectaqꝫ urenda: & rapienda pecora aliqua uis ſit: ita in acie ac ſignis collatis nullam
eſſe: magis uelocitate ad fugam: quam armis fr̄etos pugnaturos eſſe. Itaqꝫ non quod ullum inde pericu
lum aut ſemen maioris belli uideat: ideo ſeſe: priuſquā prouincia decedat: opprimendos Illergetes duxiſ
ſe: ſed primum ne impunita tam ſcelerata defectio eſſet: deinde nequis in prouincia ſimul uirtute tanta &
felicitate perdomita relictus hoſtis dici poſſit: proinde deis iuuantibus ſequerentur nō tam ad bellum ge
rendum: neqꝫ enim cum pari hoſte certamen eſſe: quam ad expetēdas ab hominibus ſceleſtis pœnas. Ab
hac oratione dimiſſos ad iter ſe comparare in diem poſterum iubet: profectuſqꝫ decimis caſtris peruenit
ad Iberum flumen. Inde ſuperato amne die quarto in conſpectu hoſtium poſuit caſtra: campus autē mō
tibus circūſpectus erat. In eam uallem Scipio: cum pecora rapta plæraqꝫ ex ipſorum hoſtium agris pro
pelli ad irritandam ferocitatem barbarorum iuſſiſſet: uelites ſubſidio miſit: a quibus ubi per procurſato
res commiſſa pugna eſſet Lællium cum equitatu impetum ex occulto facere iubet: mons opportune pro
minens equitum inſidias texit: nec ulla mora pugnæ facta eſt. Hiſpani in conſpecta procul pecora: ueli
tes in hiſpanos præda occupatos incurrere primo miſſilibus territauere: deinde miſſis leuibus tælis: quæ
irritare magis: quam decernere pugnam poterant gladios nudant: & collato pede res cœpta geri eſt. An
ceps pedeſtre certamen erat: niſi equites ſuperueniſſent: neqꝫ ex aduerſo tantum illati obuios obtriuere: ſed
circunuecti etiam quidam per infima cliui ab tergo ſe: ut plæroſqꝫ intercluderent: obiecerunt: maiorqꝫ
cædes fuit: quam quantam ædere læuia per excurſiones prælia ſolent. Ira magis accenſa aduerſo prælio

Carteia q̄ olim & tartheſſus

Atť. Pugnā naualē in freto gaditano

Scipiōis ad bellū ꝓfecturi adhortatio

barbaris eſt:q̃ imminuti animi. Itaqꝫ ne pulſi uiderent̃: prima luce poſtero die in aciem ꝓceſſere: nõ capie
bat omnes copias anguſta (ſicut ante dictum eſt) uallis duæ ferme peditum partes & oĩs equitatus in aciẽ
deſcendit: qđ reliquũ peditum erat: obliquo cõſtituerunt colle. Scipio pro ſe eſſe loci anguſtias ratus: &
Hiſpano- qđ in arcto pugna romano aptior: q̃ hiſpano militi futura uidebat̃: & qđ in eum locum detracta hoſti-
rũ cædes um acies eſſet: q non oẽm multitudinem eoꝝ caperet: nouo ẽt conſilio adiecit aĩum: equitẽ nec poſſe cir-
cundare cornibus in tam anguſto ſpatio: & hoſti quẽ cum pedite eduxiſſet inutilem fore. Itaqꝫ imperat
Lællio ut ꝑ colles quá occultiſſimo itinere circũducat equites ſegregetqꝫ: quãtum poſſit: equeſtrẽ a ꝑede-
ſtri pugna ipſe oĩa ſigna peditũ in hoſtes uertit: quattuor cohortes in frõte ſtatuit: quia latius pandere aciẽ
non poterat: moram pugnandi nullam fecit: ut ipſo certamine auerteret a conſpectu tranſeuntium ꝑ col-
les equitum: neqꝫ ante circũductos ſenſere: q̃ tumultũ equeſtris pugnæ a tergo accepere. Ita duo diuerſa ꝑ-
lia erant: duæ peditum acies: duo eq̃tatus ꝑ longitudinem campi: quia miſceri ex genere utroqꝫ prælium
anguſtiæ nõ patiebant̃: pugnabant. Hiſpanoꝝ cum neqꝫ pedes equiti: neqꝫ eques pediti auxilio eſſet: pe-
des fiducia equitis temere cõmiſſus campo cæderetur: eques circũuentus nec peditẽ a fronte (iam. n. ſtratæ
pedeſtres copiæ erant) nec ab tergo equitem ſuſtinere: & ipſi: cum diu in orbem ſeſe ſtãtibus equis defen-
diſſent: ad unũ omnes cæſi: ſunt: nec quiſquá peditum equitũue ſuperfuit: q in ualle pugnauerunt: tertia
pars: quæ in colle ad ſpectaculum magis tutum quam ad partẽ pugnæ capeſſendam ſteterat: & locũ & tẽ
pus ad fugiẽdum habuit. Inter eos & reguli ipſi fugerunt: priuſquá tota circũueniret̃ acies inter tumultũ
elapſi. Caſtra eodem die hiſpanoꝝ præter cæteram prædam cum tribus ferme millibus hoĩum capiunt̃.
Romani ſociiqꝫ ad mille. cc. eo ꝓlio ceciderunt: uulnerata amplius tria millia hoĩum: minus cruenta ui-
ctoria fuiſſet: ſi patentiore campo: & ad fugam capeſſendam facili foret pugnatum. Indibilis: abiectis bel
li conſiliis: nihil tutius in afflictis rebus experta fide & clæmentia Scipionis ratus Mandonium fratrem
ad eum mittit: q aduolutus genibus fatalem rabiẽ temporis eius accuſat: cũ uelut contagione quadam pe-
ſtifera nõ illergetes modo & lacetani: ſed caſtra quoqꝫ romana inſanierint: ſuam: q̄dem & fratres & reli-
quoꝝ popularium eam conditionẽ eſſe: ut. aut ſi ita uideatur reddant ſpiritum proconſuli. P. Scipioni
ab eodem illo acceptũ: aut ſeruati bis uni debitam uitá pro eo in ꝑpetum deuoueant: antea in cá ſua fidu-
ciam ſibi fuiſſe nondũ experta clæmẽtia eius nunc cõtra nullam in cá: oẽm in miſericordia uictoris ſpem
poſitam habere. Mos uetuſtus erat romanis: cum quo nec fœdere nec æquis legibus iungerẽtur amicitia:
nõ prius imperio in eum tanquá pacatũ uti: q̃ oĩa diuĩa humanaqꝫ dediſſet: & obſides accepti: arma adẽ
Attur. ue pta: præſidia urbibus impoſita forẽt. Scipio multis inuectus in ꝓſentem Mandonium: abſentẽqꝫ Indibi-
terem ro. lem uerbis: illos q̄dem merito periſſe ipſoꝝ maleficio ait: uicturos ſuo atqꝫ populi romani beneficio: cæ-
morem terum ſe neqꝫ arma iis ademptuꝝ: quippe ea pignora timentium rebellionẽ eſſe ſe libere arma relinquere:
iniungen ſolutoſqꝫ metu aĩos: neqꝫ ſe in obſides ĩnoxios: ſed in ipſos: ſi defecerint ſæuituꝝ nec ab inermi: ſed ab ar-
da amici- mato hoſte pœnas expetituꝝ: utranqꝫ fortunam exꝑtis permittere ſeſe: utrũ propitios. an iratos habere ro
tia manos mallent. Ita dimiſſus Mandonius: pecunia tantũmodo ĩperata: ex qua ſtipẽdium militi præſtari
poſſet. Ipſe Martio in ulteriorẽ Hiſpauiam præmiſſo. Syllano Tarraconẽ remiſſo: paucos moratus dies
dum imperatam pecuniam illergetes pernumerarent: cum expeditis Martiũ iam appropinquantẽ Occea
no aſſeq̄tur. Ideo inchoata res ante de maſiniſſa aliis atqꝫ aliis de cauſis dilata erat: quod numida cũ ipſo
utiqꝫ congredi Scipione uolebat: atqꝫ eiuſdem dextra fidem ſancire: ea tum itineris tam lõgi ac tam deuii
cá Scipioni fuit. Maſiniſſa cum Gadibus eſſet: certior aduentare eum a Martio factus: cauſ ndo corrũpi
equos in inſula incluſos: penuriáqꝫ oĩum rerum: & facere cæteris: & ipſos ſentire: ad hæc equitem marce-
ſcere deſidia ꝓpulit: ut ſe traiicere in continẽtem ad populandos proximos Hiſpaniæ agros pateretur. Pro
greſſus tres principes numidarum præmittit ad tempus locũqꝫ colloquio ſtatuendum: duos pro obſidi-
bus retineri a Scipione iubet: & remiſſo tertio: qui: quo iuſſus erat: adduceret Maſiniſſam: cum paucis ĩ
colloquium uenerunt. Cæperat iam ante numidam ex fama rerum geſtarũ admiratio uiri: ſubſtituerat qꝫ
animo ſpeciem quoqꝫ corporis amplam ac magnificam: cæterum maior præſentis ueneratio cepit: & ꝓ-
terquam quod ſuapte natura multa maieſtas inerat: adornabat promiſſa cæſaries: habituſqꝫ corporis nõ
cultus mundiciis: ſed uirilis uere ac militaris: & ætas erat in medio uirium robore: quod plenius nitiduſ
que ex morbo uelut renouatus flos iuuente faciebat. Prope attonitus ipſo congreſſu numida gratias de
fratris filio remiſſo agit: ex eo tempore affirmat eam ſe quæſiſſe occaſionem: q̃ tandẽ oblatam deum im-
mortalium beneficio non omiſerit: cupere ſe illi populoqꝫ romano operam nauare. Ita ut nemo unus ex
ternus magis enixe adiuuerit rem romanam: id ſe etiam: ſi iampridem uellet: minus præſtare in Hiſpania
aliena atqꝫ ignota terra potuiſſe: in qua autem genitus educatuſqꝫ in ſpem paterni regni eſſet facile præſta-
turum: ſi quidem eundem Scipionem ducem in Africá mittant romani: ſatis ſperare per breuis æui Car-
thaginem eſſe Lætus cum Scipio uidit audiuitqꝫ: cum caput rerum in omni hoſtium equitatu Maſiniſ-
ſam fuiſſe ſciret: & ipſe iuuenis ſpecimen animi præ ſe ferret. Fide data acceptaqꝫ profectus retro Tarraco
nem eſt. Maſiniſſa permiſſu romanorum: ne ſine cauſa traieciſſe in continentem uideretur: populatus ꝓ-
ximos agros Gades rediit. Magoni deſperatis in Hiſpania rebus: in quarum ſpem ſeditio primum mili-
taris: deinde defectio Indibilis animos eius ſuſtulerant: paranti traiicere in Africam nunciatũ ac Carthagi
ne ẽ: iubere ſanatũ ut claſſem: q̃ Gadibus haberet ĩ Italiá traiiceret: cõductaqꝫ ibi galoꝝ atqꝫ ligurum: q̄ta
maxima Poſſet iuuentute: coniungeret ſe Annibali: neu ſeneſcere bellum maximo impetu maiore fortu-
na cœptum fineret. Ad eam rem & a Carthagine pecunia Magoni aduecta eſt: & ipſe: q̄tũ potuit a gadita-

niſ exegit nõ ærario modo eoꝝ:ſed ẽt tẽplis ſpoliatis:& priuatim cibus coactis:auꝝ argẽtũq; ĩ publicũ
conferre. Cũ præterueherẽt Hiſpaniæ orã: haud ꝓcul Carthagine noua:expoſitis in terrã militibus ꝓ-
ximos depopulatus agros:inde ad urbẽ claſſem appulit:ibi cũ interdiu milites in nauibus tenuiſſet: no-
cte in littus expoſitos ad partem eam muri:qua capta Carthago a romanis fuerat:ducit nec præſidio ſa-
tis ualido orbẽ teneri ratus:& aliquos oppidanoꝝ ad ſpem nouandi res aliqd moturos. Cæteꝝ nũcii ex
agris trepidi ſimul populationẽ agreſtiũq; fugam:& hoſtium aduẽtũ attulerãt:& uiſa ĩterdiu claſſis erat
nec ſine cã erectã ante urbẽ apparebat. Itaq; inſtructi armatis ĩtra portã ad ſtagnũ ac mare uerſam contine-
bãtur:ubi effuſi hoſtes mixta ĩter milites nauali turma ad muros tumultu maiore:ꝙ ui ſubierunt: pateſa- Hoſtium
cta repẽte:porta romani cũ clamore erũpunt:turbatoſq; hoſtes & ad primũ ĩcurſum cõiectũq; teloꝝ auer- cædes cir
ſos uſq; ad littus cũ multa cæde ꝑſequunt:necniſi naues littori appulſæ trepidos accepiſſent: ſupfuiſſent ca cartha-
fugæ ac pugnæ quiſquã. In ipſis quoq; trepidatũ nauibꝰ eſt:dum ne hoſtes cum ſuis ſimul irrũperẽt: tra- ginem
hunt ſcalas oraſq;:& anchoras:ne in moliẽdo mora eſſet:ꝑcidunt:multiq; ad natãtes nauibus incerto præ
tenebris qd aut peterẽt:aut uitarent:fœde ĩterierũt. Poſtero die cum claſſis ĩde retro ad Oceanũ unde uene-
rat:fugiſſet:ad octingẽtos hoĩes cæſi inter muꝝ littuſq; ad duo millia armatoꝝ ĩuenta. Mago cũ Gades
repetiſſet:excluſus inde ad Cimbim (haud ꝓcul a Gadibus is locus abeſt) claſſe appulſa mittendis legatis:
querẽdoq; qđ portæ ſibi ſocio atq; amico clauſæ forẽt:purgãtibꝰ iis multitudinis cõcurſu facto infeſte
ob direpta quædã abſcõdentibus naues militibus ad colloquiũ Sufeces eoꝝ:q ſummus pœnis eſt magi-
ſtratus:cum q̃ſtore elicuit laceratoſq; uerberibꝰ cruci affigi iuſſit:de nauibꝰ ad pityuſam inſulam centum
millia ferme a cõtinẽti (pœni tum eã incolebãt) traiecit. Itaq; claſſis bona cũ pace accepta eſt:nec cõmeatꝰ
modo benigne præbiti:ſed in ſupplemẽtum claſſis:iuuentus:armaq; data:quoꝝ fiducia pœnus in Balea-
res inſulas:qnquaginta millia abſunt trãſmiſit. Duæ ſunt Baleares inſulæ:altera maior atq; opulẽtior ar- Baleares
mis uiriſq;:& portum habet:ubi cõmode hybernatoꝝ ſe (& iam extremũ autũni erat) credebat cæterum
haud ſecus:quã ſi romani eam inſulã incolerent:hoſtiliter claſſi occurſum eſt. Fundis ut nunc plurimũ:
ita tunc ſolo eo telo utebant:nec qſquã alterius gentis unus tãtum ea arte:quãtum inter oẽs alios baleares
excellunt:itaq; tãta uis lapidum:creberrimæ grandinis modo in ꝓpinquãtem iam claſſem terræ effuſa
eſt:ut intrare portum nõ auſi auerterent in altum naues. In minorẽ inde Balearium inſulam traiecerũt fer-
tilem agro: uiris armis haud æque ualidã. Itaq; egreſſi nauibus ſupra portũ loco munito caſtra locãt:
ac ſine certamine urbe agroq; potiti duobꝰ millibꝰ auxiliarium inde cõſcriptis miſſiſq; Carthaginem ad
hybernandum naues ſubduxerunt:poſt Magonis ab Oceani ora diſceſſum gaditani romanis deduntur. Gaditani
Hæc in Hiſpania. P. Scipionis ductu auſpicioq; geſta:ipſe. L. Lentulo:&. L. Manlio Accidino ꝓuin- Romãis
cia tradita:cũ decẽ nauibꝰ Romã rediit:& ſenatu extra urbẽ dato in æde Bellonæ: quas res in Hiſpania deduntur
geſſiſſet:diſſeruit:quotiens ſignis collatis dimicaſſet:quot oppida ex hoſtibꝰ ui cepiſſet:quas gentes in di- Scipio ro
tionem populi romani redegiſſet aduerſus quattuor ſe imperatores:quattuor uictores exercitus in Hiſpa- mam re-
niam iuiſſe:neminem carthaginẽſem in iis terris reliquiſſe. Ob has res geſtas magis eſt tẽptata triumphi greſſus
ſpes quam petita ꝑtinaciter:qa neminem ad eam diem triumphaſſe.q ſine magiſtratu res geſſiſſet. conſta-
bat. Senatu miſſo urbẽ eſt ingreſſus:argentiq; præ ſe tulit in ærariũ quattuordecim millia põdo. ccc. xl.
duo & ſignati magnum numeꝝ. Comitia inde creandis conſulibus habuit. L. Veturius Philo: cẽturiæq;
omnes ingenti fauore. P. Scipionem conſulem dixerunt: Collega additur ei. P. Licinius Craſſus pontifex
Maxi. cæterum comitia maiore:quam ulla ꝑ id bellum celebrata frequentia ꝓditum memoriæ eſt: con-
uenerant undiq; non ſuffragandi modo:ſed etiam ſpectandi cauſa. P. Scipionis: concurrebatq; & domũ
frequẽtes:& in capitolium ad ĩmolantẽ eum cũ cẽtum bobus uotis in Hiſpania Ioui ſacrificaret:ſponde-
bantq; aĩs:ſicut. C. Luctatius ſuperius bellũ finiſſet punicũ:ita id qđ inſtaret. P. Corneliũ finituꝝ atq; ut
Hiſpania omni pœnos expuliſſet. Sic Italia pulſuꝝ eſſe. Africãq; ei perinde ac ſi debellatum in Italia foret
ꝓuinciam deſtinabãt:ꝑtoria inde comitia habita:creati duo:qui tum ædiles plebis erant. Sp. Lucretius:
&. Gn. Octauius:& ex priuatis. G. Seruilius Cepio:&. L. Aemylius Pappus. Quartodecimo anno pu-
nici belli. P. Cornelius Scipio:&. P. Licinius Craſſus ut conſulatum inierunt nominatæ conſulibus pro-
uinciæ ſunt: Sicilia Scipioni extra ſortem concedẽte collega:quia ſacroꝝ cura pontificẽ maximum in Ita- Scipio &
lia retinebat:brutii Craſſo. Tum prætoriæ ꝓuinciæ in ſortẽ coniectæ:urbana. Gn. Seruilio obtigit: Ar- P. Liciniꝰ
minium ita Galliam appellabant. Sp. Lucretio: Sicilia. L. Aemylio. Gn. Octauio Sardinia: Senatus in ca-
pitolio habitus. Ibi referente. P. Scipione ſenatuſconſultum factum eſt:ut quos ludos inter ſeditionẽ mi-
litarem in Hiſpania uouiſſet:ex ea pecunia:quam ipſe in ærarium detuliſſet:faceret. Tum ſaguntinorũ le-
gatos in ſenatũ ĩtroduxit:ex eis maximus natu. Et ſi nihil ultra maloꝝ eſt. P. C. quã qđ paſſi ſumus: ut
ad ultimũ fidẽ uobis ꝑſtaremus:tamẽ ea ueſtra merita imꝑatorũq; ueſtroꝝ erga nos fuerunt:ut nos cla-
dium noſtraꝝ non pœniteat:bellũ pp nos ſuſcepiſtis:ſuſceptũq; quartũdecimũ annũ tã ꝑtinaciter geritis:
ut ſæpe ad ultimũ diſcrimen & ipſi ueneritis:& populũ carthaginenſem adduxeritis. Cum in Italia tam
atrox bellũ:& Annibalẽ hoſtẽ haberetis:cõſules cũ exercitu ĩ Hiſpaniã uelut ad colligendas reliquias nau-
fragii noſtri miſiſtis. P. &. G. Cornelii:ex quo in ꝓuinciã uenerũt:nullo tpe deſtiterũt quæ nobis ſecun-
da:quæq; aduerſa hoſtibus noſtris eſſent:facere iam oĩum primũ oppidum nobis reſtituerunt: ꝑ omnẽ
Hiſpaniam ciues noſtros uænũdatos:dimiſſos:qui cõquirerẽt:ex ſeruitute in libertatem reſtituerunt cum
iam ppe eſſet:ut optabilem eam ex miſerrima fortunã haberemus. P. &. Gn. Cornelii imperatores ueſtri
luctuoſius nobis prope.ꝙ uobis perierunt:tum uero ad hoc retracti ex diſtãtibus locis in ſedem antiquã

uidebamur:ut iteꝝ pirem⁹: & alteꝝ excidium patriæ uideremus:nec ad ꝑnitiē noſtrā carthaginenſi utiqꝫ
aut duce:aut ex rcitu opus eſſe:ab turdetanis ueterrimis hoſtibus:qui prioris quoqꝫ excidii cauſa nobis
fuerant extingui poſſe:cū ex inſperato repente miſiſtis nobis hunc.P.Scipionē:quē fortunatiſſimi ciūm
Sagunti- ſaguntinoꝝ uidemur:quia cōſulē declaratum uidemus:ac uidiſſe nos:ciuibus noſtris renūciaturi ſum⁹
norū oro ſpem:opē:ſalutēqꝫ noſtrā:q cum plurias hoſtiū ueſtroꝝ cepiſſet urbes ubiqꝫ ex captoꝝ numero exceptos
ad ſenatū ſaguntinos in patriā remiſi.Poſtremo Tudertaniā adeo infeſtā nobis ut illa gente incolumi ſtare Sagun-
tum nō poſſet:ita bello afflixit:ut nō modo nobis(abſit uerbo inuidia)ne poſteris qdē timēda noſtris eſ-
ſet:deletā urbē cernimus eoꝝ:quoꝝ in gratiā Saguntum deleuerat Annibal:uectigal ex agro eoꝝ capim⁹
qđ nobis nō fructu iucūdius eſt:ꝗ ultione ob hæc:quib⁹ maiora nec ſperare:nec optare ab diis īmortali-
bus poteramus gratias actū.x.legatos nos ſaguntinus ſenatus populuſqꝫ ad uos miſit:ſimul ,gratulatum
qđ ita res ꝑ hos ānos in Hiſpania:atqꝫ in Italia geſiſtis:ut Hſpaniā non Ibero amne tenus ſed qua terrarū
ultimas finit Oceanus domitā armis habeatis.Italiæ niſi quatenus uallū caſtroꝝ cingit:nihil reliqueretis
pœno Ioui Optimo Maximo ꝑſidi capitolinæ arcis nō grates tātum ob hoc agere iuſſi ſumus:ſed donū
hoc ēt ſi uos ꝑmitteretis:coronā aureā in capitolium uictoriæ ergo ferre id uti ꝑmittatis:ꝗſumus:utiqꝫ ſi
uobis ita uideret̃:ꝗ nobis impatores ueſtri cōmoda tribuerunt:ea rata atqꝫ ꝑpetua auctoritate ueſtra facia
tis:ſenatus legatis ſaguntinis reſpōdit & dirutū ac reſtitutū ſaguntū fidei ſocialis utriqꝫ ſeruatæ documētū
oībus gentib⁹ fore ſuos īperatores recte:& ordine ex uolūtate ſenatus feciſſe qđ Saguntū reſtituerint:ciueſ
qꝫ Sagūtinos ſeruitio exemerint:quæqꝫ alia eis benignæ fecerint:ea ſenatū ita uoluiſſe fieri:domū ꝑmitte
ut in capitolio ponerēt:locus inde lautiaqꝫ legatis præberi iuſſa & muneris ergo ī ſingulos dari nemin⁹
dena millia æris.Legatiōes deinde cæteræ in ſenatum roma.ītroductæ auditæqꝫ:& petētibus ſaguntinis:
ut quatenus tuto poſſent.Italiam ſpectatum irent:duces dati:litteræqꝫ ꝑ oppida miſſæ ut hiſpanos comi-
ter acciperēt:tum de rep.de exercitibus ſcribēdis:de ꝓuinciis relatum:cum Africam nouam ꝓuinciam ex
tra ſortem.P.Scipioni deſtinari hoīes fama ferrent:& ipſe nulla iam modica gloria contētus non ad ge-
rendum modo bellum:ſed ad finiēdum diceret ſe cōſulem declaratum eſſe:neqꝫ aliter id fieri poſſe:ꝗ ſi ipſe
in Africā exercitum trāſportaret:& actuꝝ ſe id ꝑ populum apte foret:ſi ſenatus aduerſaret̃:idqꝫ conſilium
haud quaquā primoribus patrum cōſcriptoꝝ placeret cæteriqꝫ per metum aut ambitionem muſſarent.
Fabii ma Qu.Fabius Maximus rogatus ſentētiam.Scio:inquit:multis ueſtrum uideri.P.C.rem actam hodierno
xi.oro die agi:& fruſtra habiturum orationem:q tanꝗ de integra re de Africa ꝓuincia ſnīam dixerit.Ego autem
primum illud ignoro:quēadmodum certa iam prouincia Africa conſulis uiri fortis ac ſtrenui ſit:quam
nec ſe natus cenſuit in hunc ānum:ꝓuinciam eſſe:nec poculus iuſſit deinde:ſi eſt:conſulem peccare arbi-
tror:qui de re tranſacta ſimulando re referre ſenatum ludibrio habet:non ſenatorem:qui:de quo conſulit̃
ſuo:loco dicit ſententiam:atqꝫ ego certum habeo diſſentienti mihi ab iſta feſtinatione in Africā traiiciēdi
duaꝝ rerum ſubeundam opinionem eſſe:unius inſitæ ingenio meo cōctationis:quam metum pigritiāqꝫ
homines adoleſcentes ſane appellent:dum me non pœniteat adhuc aliorum ſpecioſiora primo aſpectu cō-
ſilia ſemꝑ uiſa:mea uſu meliora alterius:obtrectationis atqꝫ inuidiæ aduerſus creſcentem in dies gloriam
fortiſſimi conſulis:a qua ſuſpicione:ſi me neqꝫ uita acta & mores mei:neqꝫ dictatura cum quinqꝫ conſu-
latibus:tantūqꝫ gloriæ belli domiqꝫ partum uendicat:ut propius faſtidium eius ſim:ꝗ deſiderium ætas
ſaltem liberet.Quæ enim mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt:qui ne filio quidem meo æqualis ſit:me di-
ctatorem cum uigerem adhuc uiribus & incurſu maximarum rerum eſſem:recuſantem nemo aut audi-
uit in ſenatu aut apud populum:quo minus inſectante me magiſtro equitum:quod fando nunquā ante
auditum erat:imperium equaretur meum:rebus quam uerbis aſſequi malui:ut qui aliquorum iudicio
mihi compatatus erat:ſua mox confeſſione me ſibi præferret:ne dum ego ꝑfunctus honoribus certami-
na mihi atqꝫ æmulationem cum adoleſcente florentiſſimo proponam:uidelicet ut mihi iam uiuendo nō
ſolum rebus gerendis feſſo:ſi huic negata fuerit Africa ꝓuincia decernatur:cum ea gloria:quæ parta eſt:
uiuendum atqꝫ moriendum eſt.Vincere ergo prohibui Annibalem:ut a nobis:quorum uigent nunc ui-
res:etiam uinci poſſet.Illud te mihi ignoſcere.P.Corneli æquum erit:ſi cum in me ipſo nūquā pluris fa-
mam hoīum:quā remp.fecerim:ne tuā qdem gloriam bono publico præponam quāquā ſi aut bellum
nullum in Italia:aut is hoſtis eſſet:ex quo uicto nihil gloriæ ꝗreretur:qui te in Italia retineret:& ſi id bo-
no publico facere ſimul cū bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum uideri poſſet.Cum uero Annibal ho-
ſtis īcolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obſideat:pœnitebit te.P.Corneli gloriæ tuæ:ni
ſi hoſtem eum qui tot funerum tot cladium nobis cauſa fuit:tu conſul Italia expuleris:& ſicut pœnes.C.
Luctatium prioris perpetrati belli titulus fuit:ita penes te huius fuerit:niſi aut Amilcar Annibali dux eſt
Polybius preferendus:aut illud bellum huic:aut uictoria illa maior clariorqꝫ quam hæc:modo contingat:ut te cō
Ply.& ſule uciamus:futura eſt:ab drepanis atque Eryce detraxiſſe Amilcarem quam Italia expuliſſe pœnos atqꝫ
Ptole. Annibalem malis:ne tu quidem & ſi magis partam:quam ſperatam gloriam amplecteris.Hiſpania po-
Drepanū tius quam Italia bello liberata gloriatus fueris:nondum is eſt Annibal:quem non magis timuiſſe uidea-
uocant tur quam contempſiſſe:qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris:nec per iſtos circuitus
ut cum in Africam traieceris:ſecutuꝝ te illuc Annibalem ſperes:potius quam recto hinc itinere Annibal
eſt eo bellum intendis egregiam iſtam palmam belli punici peracti peris:hoc & natura prius eſt:tua cum
defenderis aliena ire oppugnatum:pax ante in Italia quam bellum in Africa ſi :& nobis prius decedat ti-
mor:quam ultro aliis inferatur:ſi utrunque tuo ductu auſpicioque fieri poteſt Annibale huic uicto illic

carthaginem expugna:ſi alterutra uictoria nobis conſulibus relinquenda eſt:prior cum maior clarioríq;
tum cá etiá inſequentis fuerit. Nam núc qdem præterq̃ quod:& in Italia:& in Africa duos diuerſos exer-
citus alere ærarium nõ põt præterq̃ qd' unde claſſes tueamur unde cõmeatib⁹ ſufficiamus præbẽdis nihil
reliq eſt:quid periculi tandem:quantũ adeat:quẽ fallit? P. Licinius in Italia. P. Scipio bellum in Africa
geret. Quid:ſi quod oẽs dii omen auertant & dicere reformidat aĩus:ſed quæ acciderũt:accidere poſſunt:
& uictor Annibal ire ad urbem pgat:tum demũ te conſulem ex Africa:ſicut. Qu. Fuluium a Capua ac-
cerſemus? Quid quod in Africa quoq; mars cõmunis belli erit domus tibi tua pater patruuſq; ĩtra. xxx.
dies cum exercitibus cæſi documẽto ſint:ubi per aliquot annos maximis rebus terra mariq; gerendis am
pliſſimũ nomẽ apud exteras gentes populo ro. ueſtræq; familiæ fecerant:dies me deficiet:ſi reges impera-
toreſq; temere in hoſtium terras tranſgreſſos cum maximis cladibus ſuis exercituũq; ſuoꝝ enumerare ue
lim. Atheniẽſis prudẽtiſſima ciuitas:bello domi relicto auctore æque impigro atq; nobili iuuene magna
claſſe in Siciliam tranſmiſſo:una nauali pugna florentẽ remp. ſuam in perpetuum affixerunt:& externa
& nimis antiqua repeto. Africa eadem iſta:&. M. Attilius ĩſigne utriuſq; fortunæ exemplum nobis do-
cumento ſint. Ne tibi. P. Cornelii cum ex alto Africam conſpexeris:ludus:& iocus fuiſſe Hiſpaniæ tuæ
uidebuntur. Quid enim ſimile? pacato mari præter oram Italiæ Galliæq; uectus emporiis in urbem ſo-
ciorum claſſem appuliſti:& expoſitos milites per tutiſſima oĩa ad ſocios:& amicos populo ro. Tarraco
nem duxiſti:a Tarracone deinde inter præſidia romana circa Iberũ exercitus patris patruiq; tui poſt amiſ
ſos imperatores ferociores calamitate ipſa facti dux tumultuarius quidem ille. L. Martius & militari ſuf-
fragio ad tempus lectus:cæteꝝ ſi nobilitas ac iuſti honores adornarent claris imperatoribus qualibet arte
belli par:oppugnata p ſummũ otium Carthago nullo trium punicoꝝ exercitum ſocios defendente: cæte
ra neq; ea eleuo:nullo tamen modo africo bello comparanda:ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus
non ager pacatus:non ciuitas ſocia:non rex amicus:non conſiſtendi uſquam locus. non procedendi: qua
cunq; circũſpexeris hoſtilia omnia atq; infeſta. An Syphaci numidiſq; credis? ſatis ſit ſemel creditum non
ſemper temeritas eſt fœlix & fraus:fidem in paruis ſibi præſtruit:ut cum operæpretium ſit: cum merce-
de magna fallat. Non hoſtes patrem patruumq; tuum armis priuſq̃ celtiberi ſocii fraude circũuenerunt:
nec tibi ipſi a Magone:& Aſdrubale hoſtium ducibus:quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acce
ptis periculi fuit. Numidis tu credere potes perfectionem militum tuorum expertus:& Syphax &. Ma-
ſiniſſa:ſe quam carthaginenſes malunt potentes in Africa eſſe. Carthaginenſes quam quem alium: nunc il
los æmulatio inter ſeſe:& omnes cauſæ certaminum acuunt quod procul externus metus eſt:oſtende ro-
mana arma:exercitum alienigenam iam uelut ad cõmune reſtinguendum incendium cõcurrerent. Aliter
iidem illi carthaginenſes Hiſpaniam defenderunt:aliter mœnia patriæ:templa deum aras:& focos defen
dent cum euntes in prælium pauida proſequetur coniunx:& parui liberi occurſabunt. Quid porro ſi ſa
tis confiſi carthaginenſes conſenſu. Africæ fide ſociorum:regum:mœnibus ſuis cum tuo exercituſq; tui
præſidio nudatam Italiam uiderint:ultro ipſi nouum exercitum in Italiam aut ex Africa miſerint aut Ma
gonem:quem a Balearibus claſſe tranſmiſſa iam præter oram ligurum alpinorum uectari conſtat: Anni
bali ſe coniungere iuſſerint? Nempe in eodem terrore erimus:in quo nuper fuimus:cum Aſdrubal in Ita
liam tranſcendit: quem tu qui non ſolum Carthaginem: ſed omnem Africam exercitu tuo es clauſu-
rus: e manibus tuis in Italiam emiſiſti. Victum a te dices: eo quidem minus uellem: & id tua non ſo-
lum reipu. cauſa iter datum uicto in Italiam eſſe. Patere nos omnia: quæ proſpera tibi:& Popu. Ro-
ma. Imperio euenere:tuo:cõſilio aſſignare aduerſa caſibus ĩcertis belli & fortunæ relegare:quo melior for-
tiorq; es:eo magis talem pæſidem ſibi patria atq; uniuerſa Italia retinet. Non potes ne ipſe quidem diſſi-
mulare ubi Annibal ſit': ibi caput: atq; arcem huius belli eſſe. Quippe qui præ te feras eam tibi cauſam
eſſe traiicendi in Africam ut Annibalem eo trahas. Siue igitur hic:ſiue illic cum Annibale eſt tibi futura
res. Vtrum ergo tandem firmior eris in Africa ſolus: an hic tuo: collegæq; tui exercitu coniunctio? Ne
Claudius quidem:& Liuius conſules tam recenti exemplo: quantum id interſit: documento ſunt? Quid
Annibalem: utrum tandem extremus angulus Brutii agri fruſtra iamdiu poſcentem ab domo auxilia:
an propinqua Carthago:& tota ſocia africa potentiorem armis uiriſq; faciet? Quod iſtud conſilium eſt
ibi male decernere:ubi tuæ dimidio minoris copiæ ſint: hoſtium multo maiores: quam ubi duobus ex
ercitibus aduerſus unum tot præliis & tam diuturna & graui militia feſſum pugnandum ſic? Quam cõ-
par conſilium tuum parentis tui conſilio ſit: reputa. Ille conſul profectus in Hiſpaniam: ut Annibali ab
alpibus deſcendenti occurreret:in Italiam de prouincia rediit:tu cum Annibal in Italia ſit:relinquere Ita-
liam paras:non quia reipublicæ id utile:ſed quia tibi id amplum & glorioſum cenſes eſſe:ſicut cum pro-
uincia & exercitu relicto ſine lege:ſine. S. C. Duabus nauibus Pop. Roma. imperator fortunam publicã
& maieſtatem imperii:quæ tum in tuo capite periclitabantur:commiſiſti. Ego. P. Cornelium. P. C. reip.
nobiſq;:non ſibi ipſi priuatim creatum conſulem exiſtimo. Exercitus ad cuſtodiam urbis atq; Italiæ ſcri
ptos eſſe:non quos regio more per ſuperbiam conſules:quo terrarum uelint:traiiciant. Cum oratione ad
tempus parata Fabius tum auctoritate & inueterata prudentiæ fama magnam partem ſenatus & ſeniores
maxime mouiſſet:pluresq; conſilium ſenis:quam animum adoleſcentia ferocem laudarent: Scipio ita lo
cutus fertur:& ipſe. Qu. Fabius principio orationis. P. C. commemorauit in ſententia ſua poſſe obtre-
ctationem ſuſpectam eſſe:cuius ego rei non tam ipſe auſim tantum uirum inſimulare: quam ea ſuſpicio
uicio orationis an rei haud ſatis purgata eſt. Sic enim honores ſuos & fama rerum geſtarum extulit uer-

Obliqua oratione Scipionẽ carpit

Rixatur Fabius nunc non orat

Perorat Fabius

bis ad extinguendum inuidiæ crimē:tanquá mihi ab infimo quoq; periculum ſit:ne mecum æmulet̃: & non ab eo q quia ſup cæteros excellas:quo me quoq; niti nō diſſimulo:me ſibi æquari nolit: ſic ſenem ſe perfunctum: & me infra ætatem filii ſui poſuit:tanquá non lōgius:quá quãtum uitæ humanæ ſpatiū

Scipiōis oratio

eſt:cupiditas gloriæ extendat̃:maximaq; pars eius in memoriam ac poſteritatem ꝓmineat. Maxio cuiq; id accidere aīo certum habeo:ut ſe nō cum ꝓſentibus modo:ſed cum oīs æui claris uiris compareτ:eqdem haud diſſimulo me tuas. Qu. Fabi laudes non aſſequi ſolū uelle ſed bona uenia tua dixerim:ſi poſſim ēt exuperare:illud nec tibi in me:nec mihi ī minoribus natis animi ſit:ut nolimus queq̄ noſtri ſimilem eua-dere ciuem:id enim nō eoꝶ modo:qbus inuidemus:ſed reip. & pæne omnis generis humani detrimen-tum ſit. Cōmemorauit quantū eſſem periculum aditurus:ſi in Africam traiicere uelim: ut meam quoq; nō ſolum & reipu. & exercitus uicem uideretur ualde ſollicitus. Vnde hæc repente de me cura exorta: cū pater patruuſq; meus interfecti cum duo exercitus eoꝶ ꝓpe occidione occiſi ſunt:cum amiſſæ Hiſpaniæ: cum quattuor exercitus pœnoꝶ quattuorq; duces:omnia metu armiſq; tenerent:cum quæſitus ad id bel-lum imperator nemo ſe oſtenderet præter me:nemo ꝓfiteri nomē auſus eſſet:cum mihi quattuor & uigi-ti annos nato detuliſſet imperium Popu. Ro. qd ita? Tunc nemo ætatem meá:uim hoſtium: difficulta-

Attur. q̄ oīa qua-drent Sci-pioni

tem belli:patris patruiq; recentem cladem cōmemorauit. Vtrum maior aliqua in Africa:nūc calamitas ac-cepta eſt:quá tunc in Hiſpania erat? an maiores nunc ſunt exercitus in Africa & duces plures melioreſq; quam tunc in Hiſpania fuerit? an ætas mea tunc maturior bello gerēdo fuit quá nunc eſt? an cum Cartha-ginenſi hoſte in Hiſpania:quá in Africa bellum geri aptius eſt. Facile eſt poſt fuſos fugatoſq; quattuor ex-ercitus punicos poſt tot urbes ui captas:aut metu ſubactas in deditionē poſt ꝑ domita oīa uſq; ad Occa-num:tot regulos:tot ſæuas gētes:poſt receptam totá Hiſpaniam:ita ut ueſtigiū belli nullum reliquum ſit eleuare meas res geſtas tam hercule quam ſi uictor ex Africa redierim ea ipſa eleuare:quæ nunc retinendi mei cauſa:ut terribilia eadem uideantur:uerbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africa:negat ullos pate-re portus. M. Attilium captum in Africa cōmemorat tanquá. M. Atilius primo acceſſu ad Africam of-fenderit neq; recordatur illi ipſi tam infelici imperatori patuiſſe tamen portus Africæ: & res geſtas ab eo egregias primo anno: & quantum ad carthaginēſes duces attinet:inuictum ad ultimū permanſiſſe. Nihil igitur me iſto exemplo terrueris:ſi hoc bello non priore:ſi nuper & non annis ante. xl. iſta clades accepta foret qui ego minus in Africam Regulo capto quá Scipionibus occiſis in Hiſpaniam traiicerem? Nec fe-licius Xantippum lacedæmoniū Carthagini:quá me patriæ meæ ſinerem natum eſſe:creſceretq; mihi ex eo ipſo fiducia:quod poſſit in hominis unius uirtute tantū momenti eſſe. At etiam Athenienſes audiendi ſunt:temere in Siciliam:omiſſo domi bello:tranſgreſſi. Cur ergo:quoniá græcas fabulas enarrare uacat: non Agathoclem potius ſyracuſanū regem cum diu Sicilia punico bello ureretur:tráſgreſſum in hanc eá-dem Africam:auertiſſe eo bellum:unde uenerat:refres? ſed qd ultro metum inferre hoſti: & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimē adducere:quale ſit ueteribus externiſq; exemplis admonere opus eſt? maius ꝓ-ſentiuſue ullum exemplū eſſe: quá Annibal poteſt multū intereſt alienos populari fines an uri tuos exci-diq; uideas plus animi eſt inferenti periculum:quam propulſanti:ad hoc maior ignotarum reꝶ eſt terror bona malaq; hoſtium ex ꝓpinquo ingreſſus fines aſpicias: Non ſperauerat Annibal fore:ut tot in Italia populi ad ſe deficerent:quot defecerunt poſt cannēſem cladē:q̄to minus quiq̄ in Africa carthaginenſibus firmū:ac ſtabile infidis ſociis grauibus ac ſuperbis dominis? Ad hæc nos etiam deſerti a ſociis uiribus no-ſtris romano milite ſteimus. Carthaginēſi nihil ciuilis roboris eſt:mercede paratos milites habent afros numidaſq; leuiſſima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ ſit:una & traiciſſe me audietis: & ar-dere bello Africá: & mollientē hinc Annibalem: & obſideri Carthaginē. Lætiores & frequentiores ex Afri-ca expectate nūcios:q̄ ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubiicit fortuna. Populi romani dii fœde-ris ab hoſte uiolati teſtes. Syphax & Maſiniſſa reges:quoꝶ ego fidei ita innitar:ut bene tutus a perfidia ſim. Multa quæ nūc ex interuallo non apparent:bellum aperiet: & id eſt uiri & ducis non deeſſe fortunæ præbēti ſe & oblata caſu flectere ad conſilium. Habebo. Qu. Fabi parē qdem Annibalem:ſed illum poti' ego trahá:quá ille me retieat. In ſua terra cogam pugnare eum: & Carthago potius præmiū uictoriæ erit: q̄ ſemiruta brutioꝶ caſtella:ne qd interim:dum traiicio:dū expono exercitum in Africam:dum caſtra ad Carthaginē ꝓmoueo. reſpu. hic detrimēti capiat:qđ tu. Qu. Fabi:cum uictor tota Italia uolitaret Anni-bal:potuiſti præſtare. Hoc uide ne contumelioſum ſit:contuſo iam & pœne fracto Annibale negare conſu-

Pontifex maxi. nō poterat italia ab-eſſe

lem ꝓſtare uiꝶ fortiſſimū poſſe. P. Liciniū q ne a ſacris abſit pōtifex maximus:ideo in ſortē tá lōginquæ ꝓuinciæ nō uenit. Si hercule nihilo maturius hoc ego cēſeo:modo ꝓficeret̃ bellū:tamē ad dignitatē Po. Ro. famāq; apud reges genteſq; externas:ptinebat nō ad defendēdá modo Italiá:ſed ad īferenda ēt Africæ arma uideri nobis aīum eē:nō hoc credi uulgariq;:qđ Annibal auſus ſit:neminē ducē romanoꝶ audeř. Et prior punico bello tum:cū de Sicilia certaret̃:totiens Africá a nr̄is exercitibus & claſſibus oppugnatá: nūc cum de Italia certet̃. Africam pacatá eſſe. Requieſcat aliquádo tádiu uexata Italia:uratur euaſteturq; inuicē Africa. Caſtra romana potius Carthaginis portis īmineát:q̄ nos iteꝶ uallū hoſtium ex menibus nr̄is uideamus Africa ſit reliq belli ſedes. Illuc terror fugaq;:populatio agroꝶ:defectio ſocioꝶ:cæteræ bel-li clades:q in nos ꝑ. xiiii. ános ingruerūt:uertátur. Quæ ad rēpu. ptinent: & bellū:qđ inſtat: & ꝓuincias: de qbus agitur:dixiſſe ſatis eſt. Illa lōga oratio nec ad uos ptinēs ſit:ſi quēadmodum. Qu. Fabius meas res geſtas in Hiſpania eleuauit:ſic & ego cōtra gloriam eius eludere: & uerbis meam extollerē uelim Neu-trum faciam. P. C. & ſi nulla alia re:modeſtia certe: & temperamento linguæ adoleſcens ſene uicero:ita &

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

uixi: & res geſſi: ut tatitus ea opinione: quam ueſtra ſponte conceptam animis haberetis: faciſe contentus eſſem. Minus æquis animis auditus eſt Scipio: quia uulgatum erat: Si apud ſenatum non obtinuiſſet: ut ꝓuincia Africa ſibi decerneretur: ad populú extemplo latuꝝ. Itaqꝫ. Qu. Fuluius: q cóſul quater & cenſor fuerat: poſtulauit a Conſule: ut palá in ſenatu diceret. Permitteret ne patribus: ut de ꝓuinciis decernerent? ſtaturuſqꝫ eo eét: quod cenſuiſſent: an ad populú laturus? Cum Scipio reſpondiſſet: ſe quod e repu. eſſet facturum: tum Fuluius. Non ego: inquit: ignarus qd reſponſurus: facturuſue eſſes: quæſiui. Quippe cum præ te feras: téptare magis: quá cóſulere ſenatum: & ni ꝓuinciam tibi: quam uolueris: extemplo decernamus: paratam rogationé habeas. Itaqꝫ a uobis tribuni ple. poſtulo: inquit: ut ſententiam mihi uideo non dicenti: quod ſi in meá ſententiá diſcedatur: non ſit ratú habiturus cóſul auxilio ſitis. Inde altercatio orta: cum cóſul negaret: æquum eſſe Tribunos intercedere: quo minus ſuo quiſqꝫ loco ſenator rogatus ſententiam diceret Tribuni decreuerunt: ſi conſul ſenatui de ꝓuinciis permittit ſtari: eo quod ſeuatus cenſuerit: placere: nec de ea re ferri ad populú patiemur. Si nó permittit: qui de ea re ſententiá recuſabit dicere: auxilio erimus. Conſul diem ad colloquendum cú collega petiit. Poſtremo die permiſſum ſenatui é ꝓuinciæ ita decretæ. Alteri conſuli Sicilia &. xxx. roſtratæ naues quas. C. Seruilius ſuperiore anno habuiſſet: permiſſumqꝫ ut in Africam ſi id e rep. eſſe cenſeret: traiiceret. Alteri brutii & bellum cú Annibale cum eo exercitu quem. L. Veturius: &. Qu. Cecilius ſortirentur inter ſe. Compararent ue uter in brutiis duabus legióibus quas conſul reliquiſſet: rem gereret: Imperiumqꝫ in annum ei prorogaretur: cui ea prouincia eueniſſet. Et cæteris præter conſules prætoreſqꝫ qui exercitibus prouinciiſqꝫ præfuturi erant: prorogata imperia. Qu. Cecilio ſorte euenit: ut cum cóſule in brutiis aduerſum Annibalem bellum gereret. Ludi deinde Scipionis magna frequétia & fauore ſpectantiú celebrati. Legati Delphos ad domum ex præda aſdrubalis portandum miſſi. M. Pomponius Matho: &. Q. Catulus tuleruut coronam auream. cc. pódo: & ſimulacra ſpoliorum &. x. pondo argenti facti. Scipio cú ut delectum haberet: neqꝫ impetraſſet: neqꝫ magnopere tetendiſſet: ut uoluntarios ducere ſibi milites liceret: tenuit: & quia impéſe negauerát reipu. futuram claſſem ut quæ a ſociis darentur ad nouas fabricandas naues exciperet. Ethruriæ primum populi ꝓ ſuis quiſqꝫ facultatibus conſulem adiuturos polliciti. Cerites frumentum ſociis naualibus: cómeatumqꝫ omnis generis. Populonienſes ferrú. Tarquinienſes lintea ad uela. Volaterani armaméta nauium & fruméntum. Arretini. xxx. millia ſcutorú galeas totidem pila gæſſa: haſtas longas millium quinquaginta ſummam pari cuiuſqꝫ generis numero expleturos. Secures rutra falces: alueolos: molas quantú in. xl. lógas naues opus eſſet. Tritici centu m &. xx. millia mediú: & in uiaticum decurionibus: remigibuſqꝫ collaturos. Peruſini: cluſini: reſellani abietes in fabricandas naues & fruméti magnum numerum. Abiete ex publicis ſiluis eſt uſus: Vmbriæ populi & prætor hos nurſini: & reatini: & amiternini: ſabinuſqꝫ ager oís milites polliciti. Marſi: pelignii: marruciniqꝫ multi uoluntarii nomina in claſſem dederunt. Camertes cú æquo fœdere cum romanis eſſent: cohortem armatá ſexcétorum hominum miſerunt. xxx. nauium carinæ. xx. quinqueremes: decem quadriremes cum eént poſitæ: ipſe ita iſtitit operi: ut die quadrageſimoquinto: quam ex ſiluis detracta materia eſſet: naues inſtructæ armatæqꝫ in aquam deductæ ſint. Profectus in Siciliam eſt triginta nauibus longis: uoluntariorum ſeptem ferme millibus in naues impoſitis. Et. P. Licinius in brutiis ad duos conſulares uenit exercitus: ex eis cum ſibi ſumpſit: quem. L. Veturius conſul habuerat. Metello: ut quibus præfuiſſet legionibus: iis præeſſet: facilius cum aſſuetis imperio rem geſturum ratus permiſit. Et prætores diuerſi in prouincias profect: & quia pecunia ad bellum deerat: agri campani regioné ad foſſa græca ad mare uerſa uendere quæſtores iuſſi. Indicioqꝫ permiſſo: qui ager ciuis campani fuiſſet ut is publicus Populi Romani eſſet. Indici præmium conſtitutum: quantæ pecuniæ ager indicatus eſſet: pars decima &. Gn. Seruilio prætori: urbis negotium datum: ut campani ciues: ubicúqꝫ ex. S. C. Liceret: ibi habitarent: animaduerteretqꝫ in eos: qui alibi habitarent: Eadem æſtate Mago Amilcaris filius ex minore Balearium inſula: ubi hybernarat: iuuentute lecta iu claſſem impoſita in Italiam. xxx. roſtratis nauibus: & multis onerariis duodecim millia peditum: duo ferme equitum traiecit. Genuamqꝫ nullis præſidiis maritimam oram tutantibus repentino aduentu cepit. Inde ad oram ligurum alpinorúqꝫ: ſi quos ibi motus facere poſſet: claſſem appulit. Ingauni ligurum ea gens eſt: bellum ea tempeſtate gerebant cú epanteriis montanis. Igitur pœnus Sauone oppido alpino præda depoſita: &. x. longis nauibus in ſtationé ad præſidium relictis: cæteris Carthaginem miſſis ad tuendá maritimá oram: quia fama erat Scipioné eo traiecturnm eſſe: ipſe ſocietate cú ingaunis: quorú gratiá malebat cópoſita montanos inſtituit opugnare: & creſcebat in dies exercitus ad famá nois eius gallis undiqꝫ cófluentibus. Ea litteris cognita. Sp. Lucretii ne fruſtra Aſdrubale cú exercitu deleto biénio ante forent lætati: ſi par aliud: inde bellú duce tantum mutato oriretur: curam ingenté accenderút patribus. Itaqꝫ &. M. Liuium ꝓconſulé ex Ethruria uolonú exercitum admonere Ariminú iuſſerunt. Gn. Seruilio prætori negocium datú: ut ſi e repu. cenſeret eé: duas urbanas legiones: cui imperio uideretur dato: ex urbe duci iuberet. M. Valerius Leuinus Aretinu eas legiones duxit. Eiſdem diebus naues onerariæ pœnoꝝ ad octoginta circa Sardiniá a. C. Octauio q ꝓuinciæ præerat captæ. Eas Cælius fruméto miſſo ad Annibalem commeatuqꝫ onuſtas. Valerius prædam Ethruſcam ligurumqꝫ & montanorum captiuos Carthaginem portantes tradit. In brutiis nihil ferme eo anno memorabile geſtum eſt. Peſtilentia interceſſerat eo anno pari clade in romanos pœnuſqꝫ: niſi quod punicum exercitum ſupra morbum etiam fames affecit propter Iunonis Lucinæ téplum æſtatem Annibal egit: ibiqꝫ aram condidit: dedicauitqꝫ cum ingenti rerum abſe geſtarum titulo punicis græciſqꝫ litteris inſculpto.

Scipioni Sicilia decernitur

Att. qua undiqꝫ collata ad claſſem Scipioni ornádam

Duo ligurú genera Ingauni & ítemelii

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIBER NONVS.

SCIPIO Poſteaquam in Siciliam uenit uoluntarios milites ordinauit centuria-
uit. Ex iis.ccc.iuuenes florentes ætate & uirium robore inermes circa ſe habebat
ignorantes quem ad uſum neqꝫ centuriati:neqꝫ armani ſeruarẽtur. Tum ex Si-
cilie iuniorum numero principes genere & fortuna.ccc.equites:qui ſe cũ in Afri-
cam traiicerent:legit:diemqꝫ iis:qua equis armiſqꝫ inſtructi atqꝫ ornati adeſſent:
edixit. Grauis ea militia procul domo terra mariqꝫ multos labores magna peri
cula allatura uidebatur: neqꝫ ipſos modo: ſed parentes cogatoſque eorum ea cu-
ra angebat. Vbi dies quæ edicta erat: aduenit: & arma equoſqꝫ oſtenderunt:tum
Scipio renunciari ſibi dixit quoſdam equites ſiculorum tanquam grauem & duram horrere eam mili-
tiam: Siqui ita animati eſſent: malle eos ſibi tunc fateri: quam poſt modum querẽtes: ſegnes atqꝫ inuti
les milites eſſe reipu.expromerent: quid ſentirent: cum bona uenia ſe auditurum. Vbi unus ex iis auſus
eſt dicere ſe prorſus: ſi ſibi : utrum uelit:liberum eſſet nolle militare. Tum Scipio ei: quando igitur ado-
leſcens quid ſentires : non diſſimulaſti :uicarium tibi expediam cui tu arma: equumque & cætera in-
ſtrumenta militiæ tradas & tecum hinc extemplo domum ducas: exerceas: docendum cures: equo tra-
dito armiſque. Cui læto conditionem accipienti unum ex.ccc. quos inermes habebat: tradit. Vbi hoc
modo exauctoratum equitem cum gratia imperatoris cæteri uiderunt: ſe quiſque excuſare:& uicarium
accipere. Ita.ccc.ſiculis romani ſubſtituti equites ſine publica impenſa. Docendorum atqꝫ exercẽdorum
curam ſeculi habuerunt:quia edictum imperatoris erat:ipſum militaturum:qui ita non feciſſet. Egregiã
hanc alam equitum euaſiſſe ferunt multiſqꝫ præliis rempublicam adiuuiſſe. Legiones inde cum inſpice-
ret:plurimorum ſtipendiorum ex iis milites delegit:maxime qui ſub duce Marcello militauerant: quos
cum optima diſciplina inſtitutos credebat: tum etiam ab longa Syracuſanorum obſidione peritiſſimos
eẽ urbium oppugnandarũ:nihil enim paruũ:ſed Carthaginis iam excidia agitabat aĩo. Inde exercitum p
oppida diſpertit: Frumentũ ſiculoꝝ ciuitatibus imperat. Ex Italia aduecto parcit. Veteres naues reficit:&
cũ iis.C.Lælliũ prædatum mittit. Nouas Panormi ſubducit:quia ex uiridi materia raptim factæ erãt:ut
in ſicco hybernarent. Præparatis oĩbus ad bellum: Syracuſas nondum ex magnis belli motibus tranquil
las uenit. Græci res a quiſdã italici generis eadem ui qua per bellum ceperant:retinentibus: conceſſas ſibi
ab ſenatu repetebant. Omnium primũ ratus tueri publicam fidẽ:partim edicto:partim iudiciis etiã in p-
tinaces ad obtinendam iniuriam redditis ſuas res ſyracuſanis reſtituit. Non ipſis tantum ea res:ſed omni-
bus Siciliæ populis grata fuit: eoqꝫ enixius ad bellũ adiuuerunt. Eadem æſtate in Hiſpania coortũ ingẽs
Noui in hiſpania motus bellum:conciente Indibili:nulla alia de cauſa:quam per admirationem Scipionis:cõtemptu:imperatoꝝ
aliorum orto. Eum ſupereſſe unũ ducem romanis:cæteris ab Annibale interfectis rebantur:eo nec in Hi-
ſpaniam cæſis Scipionibus alium quem mitterent:habuiſſe & poſteaquam in Italia grauius bellum ur-
geret aduerſus Annibalem:eum acceſitum præterquã quod nomina tantum ducum in Hiſpania romani
habebant exercitũ quoqꝫ inde ueterem deductum:trepida omnia & incõditam inde turbam tyronum eẽ:
nunq̃ talem occaſionẽ liberandæ Hiſpaniæ fore:ſeruitum ad eam diem aut Carthaginẽſibus:aut Roma-
nis:nec inuicem his aut illis ſed interdum utriſqꝫ ſimul:pulſos ab Romanis Carthaginenſes:ab hiſpanis
ſi conſentirent:pelli Romanos poſſe ut ab omni imperio externo ſoluta in perpetuum Hiſpania in patri
os rediret mores:ritusqꝫ. Hæc taliaqꝫ dicendo nõ populares modo:ſed anxetanos quoqꝫ uicinam gentem
concitat. Et alios finitimos ſibi atqꝫ illis populos. Itaqꝫ intra paucos dies.xxx.millia peditum: quattuor
ferme equitũ in ſedetanũ agrum quo edictũ erat:conuenerũt. Romani quoqꝫ imperatore.L.Lentulus:&
L.Manlius Accidinus negliſceret:primo negligendo bellum iunctis & ipſi exercitibus per agrum anxeta-
num hoſtico tanquam pacato clæmenter ductis militibꝰ ad ſedem hoſtium peruenere. Trium millium
ſpacio procul a caſtris eorum poſuerunt caſtra. Primo per legatos nequicquam eſt temptatum:ut diſcede
retur ab armis:deinde cum in pabulatores romanus impetus repente ab equitibus hiſpanis factus eſſet:
ſummiſſo ab ſtatione romana equitatu equeſtre prælium fuit:haud ſane memorando in partem ullã euẽ
tu. Sole oriente poſtero die armati inſtructiqꝫ omnes mille ferme paſſus procula a caſtris romanis aciem
oſtendere. Medii anxetani erant:cornu dexterum illergetes:leuum ignobiles tenebant hiſpani populi. In
ter cornua & mediam aciem interualla patentia ſatis late fecerunt: qua equitatum : ubi tempus eſſet: emit
terent. Et romani more ſuo exercitum cum inſtruxiſſent:id modo hoſtium imitati ſunt:ut inter legiones
& ipſi patentes equiti relinquerent uias: Cæterum lentulus ei parti uſum equitis fore ratus:quæ prior in
dehiſcentẽ interuallis hoſtium aciem equites emiſiſſet. Sex. Cornelio Tribuno militũ imperat equites per
patentes in hoſtium acie uias permittere equos iubeat. Ipſe cœpta parũ proſpere pedeſtri pugna tantum
moratus:dum cedenti duodecimæ legioni:quæ in leuo cornu aduerſus illergetes locata prona erat:tertiã-
decimã legionem ex ſubſidiis:in primã aciem firmamentũ ducit. Poſteaquã æquata ibi pugna eſt: ad.L.
Manliũ inter prima ſigna hortantem:ac ſubſidia:quibus res poſtulabat locis ĩducentem.uenit. Indicatqꝫ
tuta ab leuo cornu eſſe:iam miſſum a ſe Sex. Corneliũ procella equeſtri hoſtis circũfuſurum. Vix hæc di-
cta dederat:cum romani equites in medios inuecti hoſtes ſimul pedeſtres acies turbauerunt:ſimul equiti-
bus hiſpanorũ uiã ĩmittendi equos clauſerunt: Itaqꝫ omiſſa pugna equeſtri ad pedeſtrẽ hiſpani deſcende-
rũt. Romani ĩperatores ut turbatos hoſtiũ ordines:& trepidationẽ pauorẽqꝫ & fluctuãtia uiderũt ſigna:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

hortatur: orāt milites:ut ꝑculſos inuadāt:neu reſtitui aciē patiant̃. Nō ſuſtinuiſſent tā infeſtū ĩpetū barba Indibilis
ri:ni regulus ipſe Indibilis cū equitibus ad pedes digreſſis ante prima ſigna peditū ſe obieciſſet. Ibi aliquā interitus
diu atrox pugna ſtetit. Tandē poſteaquā ii q circa regē ſeminecē reſtantē:deinde pilo terræ affixū pugna-
bant:obruti tælis occubuerūt:tum fuga paſſim cœpta pluresꝗ cæſi:quia equos conſcēdēdi ab equitibus
ſpatiū nō fuerat:& quia ꝑculſis acriter inſtiterūt romani. Nec ante abſceſſum ē:quā caſtris quoꝗ exuerūt
hoſtē. Tredecim millia hiſpanoꝝ cæſa eo die. d. ccc. ferme capti. Romanorū ſociorumꝗ paulo amplius
cc. maxime ĩ leuo cornu ceciderūt. Pulſi caſtris hiſpani:aut q ex prælio effugerāt:ſparſi prīo p agros: dein
de in ſuas quiſꝗ ciuitates redierūt. Tum a Mandonio euocati in cōſiliū:cōqueſtiꝗ ibi clades ſuas increpi
tis auctoribus belli legatos mittēdos ad arma tradenda deditionēꝗ faciendā cenſuerūt. Quibus culpam
in auctores belli Indibilē cæteros principes:quoꝝ pleriꝗ in acie cecidiſſent cōferentibus tradentibuſꝗ ar-
ma & dedētibus ſeſe reſpōſum ē. In deditionē ita accepi eos:ſi Mandoniū cæteroſꝗ belli cōcitatores tradi
diſſent uiuos:ſi minus:exertit⁹ ſe in agrū illergetū anxetanorūꝗ: & deīceps alioꝝ populorum ducturos. Hiſpano
Hæc dicta legatus renunciataꝗ in cōſiliū. Ibi Mādonius cæteriꝗ principes cōpræhenſi traditi ad ſuppli- rū cædem
ciū. Hiſpanis populis pax reddita. Stipendiū eius anni duplex: & frumentū ſex mēſium ĩperatū:ſagaꝗ &
togæ exercitui: & obſides ab triginta ferme populis accepti. Ita Hiſpaniæ rebellantis tumultu haud ma-
gno motu intra paucos dies concito & cōpreſſo in Africā oīs terror uerſus. C. Lællius nocte ad Hipponē
Rhegiū cū acceſſiſſet:luce prima ad populandū agrū ſub ſignis milites ſocioſꝗ nauales duxit. Omnibus
pacis mō incurioſe agētibus:magna clades illata:nūciiꝗ trepidi Carthaginē terrore ingēti cōpleuere. Claſ
ſem romanā Scipionēꝗ imperatorē & fama iam fuerat ĩ Siciliā trangreſſum aduenisſe: Nec quot naues
uidiſſet:nec quāta manus agros popularet̃:ſatis gnari oīa in manus metu augēte accipiebāt. Itaꝗ primo
terror pauorꝗ:deinde mœſtitia aīos ĩceſſit:tantū fortunā mutaſſe:ut qui modo ipſi exercitū ante mœnia
romana habuiſſent uictores:totꝗ ſtratis hoſtiū exercitibus oēs Italiæ populos aut ui:aut uoluntate in de
ditionē accepiſſent:ii uerſo marte Africæ populatiōes & obſidionē Carthaginis uiſuri forent: nequaqūā
ad patienda ea robore ac romani fuiſſent:illis romanā plæbē:illis Latiū iuuētutē præbuiſſe:maiorē ſemp
frequētiorēꝗ ꝓ tot cæſis exercitibus ſoboleſcentē cæterum ſuā plebē:imbellē in urbe:imbellē in agris eē:
mercede parari auxilia ex afris gente ad omnē aurā ſpei mobili atꝗ infida. Iam regē Syphacem poſt col-
loquiū cum Scipione alienatū: Nec Maſiniſſam aperta defectione infeſtiſſimū hoſtē:nihil uſquā ſpei ni-
hil auxilii eſſe. Magonē ex Gallia mouere tumultus nequicquā:nec coniūgere ſeſe Annibali: & annibalē
ipſum iam & fama ſeneſcere & uiribus. In hæc deflenda prolapſos ab recenti nūcio animos rurſus terror
inſtans reuocauit ad cōſolandum:quoniā modo obuiā præſentibus periculis iretur. Delectus raptim in
urbe agriſꝗ haberi placet:mittere ad conducēda auxilia:munire urbē:frumentum conuehere:tæla: arma
parare:inſtruere naues: & mittere ad Hipponē aduerſus romanā claſſem. Iam hæc agentibus nuncius tan-
dem uenit. Lælliū nō Scipionē:copiaſꝗ quantæ ad incurſiones agrorū ſatis ſint:tranſuectas:ſummā bel-
li molē adhuc in Sicilia eē ita reſpiratū:mittitꝗ ad Syphacem legiones alioſꝗ regulos firmandæ ſocieta-
tis cauſa cœptum. Ad Philippū quoꝗ miſſi:qui ducēta argēti talenta pollicerētur:ut in Siciliā aut in Ita
liam traiiceret: & ad ſuos imperatores in Italiam:ut omni terrore Scipionē retinerent. Ad Magonē ēt nō
legati mō:ſed. xxv. naues longæ:ſex millia peditū octingenti equites: & ſeptē elephanti adhuc magna pe-
cunia ad cōducenda auxilia:qbus fretus propius urbē Romā exercitū admouere:cōiungeretꝗ ſe Anni- Cartha.
bali. Hæc carthagine parabant agitabantꝗ. Ad Lælliū prædas ingentes ex agro inermi ac nudo præſidiis metus
agentē Maſiniſſa fama romanæ claſſis excitus cū eqtibus paucis uenit. Is ſegniter rem agi a Scipiōe quæ-
ſtus:quod nō iam exercitū ĩ Africā t aieciſſet ꝑculſis Carthaginenſibus: Syphace ĩpedito finitimis bellis:
quem certū haberet:ſi ſpatiū ad ſua:ut uelit:cōponenda detur:nihil ſincera fide cū romanis acturum: hor
taretur ac ſtimularet Scipionē nō ceſſare: Se quāquā regno pulſus eſſet:cū haud contēnēdis copiis affutu-
rum peditum equitūꝗ. Nec ipſi Lællio morandū in africa eſſe:claſſem credere ꝓfectam a carthagine:cum
qua abſente Scipione nō ſatis tutū eēt cōtrahi certamen. Ab hoc ſermōe dimiſſo Maſiniſſa: Lælli⁹ poſtero
die naues præda onuſtas ab Hippone ſoluit:reuectuſꝗ in Siciliā Maſiniſſæ mādata Scipioni expoſuit.
Eiſdē ferme diebus naues:quæ a Carthagine ad Magonē miſſæ erant:inter albigaunos:ligureſꝗ alpinos Magonis
Genuam acceſſerunt. In iis locis tum forte mago tenebat claſſem:qui legatorū auditis uerbis iubentiū exer ad ligures
citus cōparare:quā maximas extemplo galloꝝ & ligurum:nāꝗ utriuſꝗ gentis ingēs ibi multitudo erat: & gallos
cōſiliū habuit. Et miſſum ſe ad eos uindicādos in libertatē ait:ut ipſi cernāt mitti ſibi ab domo ꝓſidia:ſed hortatio
quātis uiribus:quantoꝗ exercitu id bellū geratur:in eoꝝ poteſtate eē duos exercitus romanos unum in
Gallia:alterū in Ethruria eē ſatis ſcire. Sp. Lucretiū ſe cū. M. Liuio iuncturū:multa millia ipſis ēt arman-
da eſſe:ut duobus ducibus:duobus exercitibus romanis reſiſtatur. Galli ad id ſummā ſuam uoluntatem
eſſe dicere:ſed cū una caſtra intra fines:altera infinita terra Ethruria prope in cōſpectu habeā: ſi palā fiat
auxiliis adiutū ab ſeſe eē pœnū extēplo ĩfeſtos utrinꝗ exercitus in agrū ſuū ĩcurſuros:ea ab gallis deſyde-
raret qbus occulte adiuuari poſſet:liguribus quod ꝓcul agro urbibuſꝗ eorū caſtra romana ſint:libera cō
ſilia eē: illos armare iuuentutē: & capeſſere ꝓ parte bellū æquū eē. Ligures haud abnuere tps modo duo-
rum mēſium petere ad delectus habēdos. Interim Mago milites:gallis dimiſſis clā p agros eorū mercede
conducere:cōmeatus quoꝗ oīs generis occulte ad eum a gallicis populis mittebantur. M. Liuius exercitū
uolonū ex Ethruria in Galliā traducit:iūctuſꝗ Lucretia ſi ſe Mago ex liguribus ꝓpius urbē moueat:ob
uiā ire parat. Si pœnus ſub angulo alpiū qetus ſe cōtineat: & ipſe ĩ eadē regiōe circa Ariminū Italiæ præ-

ſidio futurus: Poſt reditũ ex Africa. C. Lællii: & Scipione ſtimulto Maſiniſſæ adortationibus: & militibꝰ
prædam ex hoſtiũ terra cernentibus: tota claſſe afferri accenſis ad traiicendũ: q̃primũ ĩteruenit maiori mi/
nor cogitatio Locros urbẽ recipiendi: quæ ſub defectionem Italiæ deſciuerat: & ipſa ad pœnos: ſpes autẽ
affectandæ eius rei ex minima re affulſit: quod latrociniis magis: quã iuſto bello in brutiis gerebatur res:
principio a numidis facto: & brutiis nõ ſocietate magis punica: quã ſuopte ingenio cõgruẽtibus in eum
morẽ: poſtremo romani quoq; milites iam cõtagione quadã rapto gaudẽtes: quãtũ ꝑ duces licebat excur
ſiones in hoſtiũ agros facere. Ab iis egreſſi quidã urbe locrẽſes circũuenti. Rhegiumq; abſtracti fuerant.
In captiuoꝝ numero fabri q̃dam fuere: aſſueti forte apud pœnos mercede opus in arce locrorum facerẽ.
Ii cogniti a locrenſium principibus: q exulabãt Rhegii: pulſi ab aduerſa factione quæ Annibali Locros
tradiderat. Rhegiũ ſe cõtulerant. Cum cætera percũctantibus: ut mox eſt: qui diu abſunt: quæ domi agerẽ
tur: expoſuiſſent: ſpem fecerũt: ſi redẽpti ac remiſſi forent: arcẽ ſe iis traditurus: ibi ſe habitare: fidemq; ſibi
rerum oĩum inter carthaginenſes eſſe. Itaq; ut q ſimul deſyderio patriæ agerentur ſimul cupiditate inimi/
cos ulciſcendi arderent: redẽptis extemplo iis remiſq;: cũ ordinem agendæ rei cõpoſuiſſent: ſigna quoq;: q̃
procul ædita obſeruarẽt: ipſi ad Scipionẽ Syracuſas ꝓfecti: apud quẽ pars exulũ erat: referentes ſibi ꝓmiſ
ſa captiuorũ cũ ſpem ab effectu haud abhorrentẽ cõſuli feciſſent tribuni militũ cum iis. M. Sergius: &. P.

Locri a romanis recipiunt̕

Matienus miſſi: iuſſiq; ab Rhegio tria millia militũ Locros ducere: &. Qu. Pleminio ꝓprætori ſcriptũ:
ut rei agendæ adeſſet. Profecti ab Rhegio ſcalas ad dictã altitudinẽ arcis fabricatas portãtes: media ferme
nocte ex eo loco: unde cõuenerat: ſignũ dedere ꝓditoribus arcis: qui parati intenti & ipſi ſcalas ad ipſum
factas cũ demiſiſſent: pluribuſq; ſimul locis ſcandentes accepiſſent: priuſquã clamor oriret̕ in uigiles pœ/
norum: ut in nullo metu ſopitos ĩpetus eſt factus: quorũ gemitus primo morientiũ exauditus: deinde ſu
bita cõſternatio ex ſomno: & tumultus: cũ cauſa ignoraretur: poſtremo certiores aliis excitantibus alios:
iam pro ſe quiſq; ad arma uocabat: hoſtes in arce eſſe & cædi uigiles: oppreſſiq; forent romani nequaquã
numero partes: ni clamor ab iis qui extra uerbem erãt ſublatus: incertũ unde accidiſſet: oĩa uana augente.
Nocturno tumultu feciſſet. Itaq; uelut plena iam hoſtiũ arce territi pœni: omiſſo certamĩe: ĩ alterã arcem:
duæ ſunt haud multũ inter ſe diſtantes: confugiunt. Oppidani urbẽ habebant uictoribus præmiũ in me/
dio poſitam: ex acribus duabus præliis quottidie leuibus certabatur. Q. Pleminiꝰ romano: amilcar pu
nico pſidio præerat: & accerſentes ex propinquis locis ſubſidia copias augebant. Ipſe poſtremo ueniebat
Annibal: nec ſuſtinuiſſent romani: niſi locrẽſium multitudo exacerbata ſuperbia atq; auaritia pœnorum
ad romanos inclinaſſet. Scipioni ut nunciatũ eſt: in maiore diſcrimine Locris rem uerti: ipſum Annibalẽ
aduẽtare: ne præſidiũ ẽt periclitaretur haud facile inde receptũ: & ipſe a Meſſana. L. Scipione fratre ĩ præſi
dio ibi relicto: cũ primum æſtu fretum inclinatũ eſt: naues mari ſecũdo miſit: & Annibal a Butroto amni
haud procul is ab urbe Locris abeſt nuncio præmiſſo: ut ſui luce prima ſumma ui præliũ cũ romanis ac
locrenſibus cõſererent: dum ipſe auerſis oĩbus in eum tumultũ a tergo urbẽ incautã aggrederetur: ubi luce
cœptam inuenit pugnã: ipſe nec in arcem ſe includere turba locũ arctum impediturꝰ uoluit: neq; ſcalas q/
bus ſcanderet muros: attulerat: ſarcinis in aceruum cõiectis cum haud procul muris ad terrorẽ hoſtium
aciem oſtendiſſet: cũ equitibus numidis circũequitabat urbem: dum ſcalæ quæq; alia ad ꝓpugnandũ opus
eẽnt parantur: ad uiſcendum qua maxima parte aggrederetur progreſſus ad murum ſcorpione ictus: qui
proximus forte eum ſteterat: territus ĩde tam periculoſo caſu receptui canere cum iuſiſſet: caſtra procul ab
ictu tæli communiit. Claſſis romana a Meſſana Locros multa die ſuperante acceſſit. Expoſiti omnes e na
uibus & ante occaſum ſolis urbem ingreſſi ſunt poſtero die cœpta ex arce a pœnis pugna: & Annibal iã
ſcalis aliiſq; omnibus ad oppugnationẽ paratis ſubibat muros: cũ repente in eum nihil minus: quam tale
quicq̃ timentẽ patefacta porta erumpunt romani ad. cc. improuidos cũ inuaſiſſent: occidũt. Cæteros An/
nibal ut cõſulẽ adeſſe ſenſit: in caſtra recepit: nuncioq; miſſo ad eos: q in arce erãt: ut ſibimetipſis cõſulerẽt:
nocte motis caſtris abiit: & qui in arce erãt: igni iniecto tectis: quæ tenebãt: ut iis tumultus hoſtem mora
retur: agmen ſuorũ fugæ ſimili curſu ante noctem aſſecuti ſunt. Scipio ut & arcem relictam ab hoſtibus
& uacua uidit caſtra uocatos ad concionem locrenſes grauiter ob defectionem incuſauit. De auctoribus
ſupplicium ſumpſit bonaq; eorum principibus alterius factionis ob egregiam fidem aduerſus romanos
conceſſit. Publice nec dare: nec eripere ſe quicquam locrenſibus edixit. Romam mitterẽt legatos: quam

Qu. Pleminius legatus locris re/linquitur

ſenatus cenſuiſſet eam fortunam habituros: illud ſatis ſcire: & ſi male de Popu. Roma. meriti eſſent: ĩ me/
liore ſtatu ſub iratis romanis futuros, quam ſub amicis carthaginẽſibus fuerunt. Ipſe. Qu. Pleminio lega
to præſidioq;: qđ arcẽ ceperat: ad tuẽdam urbem relicto: cum quibus uenerat copiis: Meſſanam traiecit.

Ita ſupbe & crudeliter habiti locrẽſes a carthaginẽſibus poſt defectionẽ ab romanis fuerãt: ut modicas
iniurias nõ æquo modo aĩo pati: ſed ꝓpe libenti uidere poſſent: ueꝝ enĩuero tantum Pleminius Amilca
rem præſidii præfectum: tantum præſidiarii milites romani pœnos ſcelere atq; auaritia ſupauerũt: ut nõ
armis: ſed uitiis uideret̕ certari: nihil oĩum: quæ inopi inuiſas opes potentioris faciunt: ꝑtermiſſum ĩ op/
pidanos eſt ab duce: aut a militibus: in corpora ipſoꝝ in liberos: ĩ cõiuges ĩfandæ cõtumeliæ æditæ. Nã
auaritia ne ſacroꝝ q̃dem ſpoliatione abſtinuit: nec alia modo tẽpla uiolata: ſed Proſerpinæ etiam intacti
omni ætate theſauri: ꝑterq̃ qđ a Pyrrho: qui cum magno piaculo ſacrilegii ſui manibus rettulit: ſpoliati
dicebant̕. Ergo ſicut ante regiæ naues laceratæ naufragiis nihil in terram integri præter ſacram pecuniam
deæ: quam exportabãt: extulerãt: tum quoq; alio genere cladis eadem illa pecunia oĩbus cõtactis ea uio/
latione tẽpli furorem iniecit: atq; ĩter ſe ducẽ in ducẽ: militẽ ĩ militẽ rabie hoſtili uertit. Sũmæ rei Plemi/

nius præerat: militũ pars ſub eo: quã ipſe ab Rhegio abduxerat pars ſub tribunis erat. Rapto poculo ar-
gẽteo ex oppidani domo Pleminii miles fugiẽs ſequẽtibus: quoȝ erat: obuius forte Sergio: & Metieno
tribuno militũ fuit: cui cũ iuſſu tribunorũ ademptũ eẽt poculũ: primo iurgiũ: deinde clamor quoq;: pu-
gna poſtremo ora inter Pleminii milites tribunorũq;: ut ſuis quiſq; opportunus aduenerat: multitudine
ſimul ac tumultu creſcente. Victiq; Pleminii milites cũ ad Pleminiũ cruorẽ: & uulnera oſtentãtes, nõ ſine
uociferatione atq; indignatione cõcurriſſent: probra in eũ ipm iactata in iurgiis referentes: accẽſus ira do-
mo ſeſe ꝓripuit: uocatoſq; tribunos nudari ac uirgas expediri iubet. Dum ſpoliandis iis: repugnabãt. n.
militumq; iplorabant auxilium: tps teritur: repẽte frequentes milites feroces rcẽti uictoria ex oĩbus locis
uelut aduerſus hoſtes: cũ ad arma conclamatũ eẽt: concurrerunt: & cũ iam uiolata uirgis corpora tribuno
rum uidiſſent: tũ uero in multo ĩpotentiorẽ ſubito rabiem accenſi ſine reſpectu nõ maieſtatis modo: ſed ĩ-
humanitatis in legatũ impetũ lictoribus primũ indignũ in modũ mulctatis faciunt: tum ipm ab ſuis ĩter
ceptum & ſecluſum hoſtiliter lacerãt: & ꝓpe exanguem naſo auribuſq; mutilatis relinquũt. His meſſanã
nunciatis. Scipio poſt paucos dies Locros aduectus cũ cãm Pleminii & tribunorũ audiſſet, Pleminio no
xa liberato: relictoq; in eiuſdẽ loci præſidio: tribunis ſontibus iudicatis & in uincula coniectis ut Romã
ad ſenatũ mitterent: Meſſanam atq; Syracuſas rediit. Pleminius ĩpotens iræ neglectam ab Scipione & ni
mis leuit r latam ſuã iniuriã ratus: nec quẽquã æſtimare aliũ eam litẽ poſſe: niſi q atrocitatẽ eius patiẽdo
ſenſiſſet: tribunos attrahi ad ſe iuſſit: Laceratoſq; oĩbus: quæ pati corpus ullum poteſt ſupplicii: ĩterfecit:
nec ſatiatus uiuoȝ pœna inſepultos ꝓiecit: ſimili crudelitate & in locrẽſium principes ẽ uſus: quos ad cõ
querendas iniurias ad. P. Scipionẽ ꝓfectos audiuit: & q antea per libidinẽ atq; auariciã fœda exẽpla ĩ ſo
cios ædiderat: tunc ab ira multi[pl]icia ædere: infamiæ atq; ĩuidiæ nõ modo ſibi: ſed ẽt imperatori eẽ iam
comitioȝ appetebat tẽpus: cũ a. P. Licinio litteræ Romã allatæ ſunt ſe exercitumq; ſuũ graui morbo affli
ctari: nec ſiſti potuiſſe: niſi eadẽ uix mali aut grauior etiã in hoſtes ingruiſſet. Ita quoniã ipſe uenire ad co
mitia nõ potuiſſet: ſi ita pr̃ib⁹ uideret̃: ſe. Qu. Ceciliũ Metellũ dictatorẽ comitiorũ cã dicturũ: exercitũq;
Qu. Cecilii dimitti e repu. eẽ: nam neq; uſum eius ullum in præſentia eẽ: cum Annibal iam in hyberna ſe
ſuoq; receperit: & tanta inceſſerit in ea caſtra uis morbi: ut niſi mature dimittat̃: nemo oĩum ſuperfutur⁹
uideatur: ea cõſuli a patribus facienda ut e repu. fideq; ſua duceret permiſſa. Ciuitatẽ eo tempore repens re
ligio inuaſerat inuẽto carmine in libris Sibyllinis ꝓpter crebrius eo anno de cælo lapidatũ inſpectis: quã-
doq; hoſtis alienigena terræ Italiæ bellũ intuliſſet: eũ pelli Italia uinciq; poſſe: ſi matris ideæ Peſſimũte nu
mẽ Romã aduectum forte. Id carmẽ ad decemuiris inuentum eo magis patres mouit: quod & legati: q
donum Delphos portauerant: referebant: & ſacrificantibus ipſis Pythio Apollini omnia læta exta fuiſ-
ſe: & reſponſum oraculo æditum maiorẽ multo uictoriam: quã cui⁹ ex ſpoliis dona portarẽt. adeſſe Po.
Roma. In eiuſdem ſpei ſummã cõferebant. P. Scipionis uelut præſagientẽ aĩum de fine belli: q depopo-
ſciſſet ꝓuinciã Africã. Itaq; quo maturius fatis oĩbus oraculiſq; portẽdentis ſeſe uictoriæ cõpotes fierẽt:
id cogitare atq; agitare: quæ ratio tranſportandæ Romã deæ eſſet: Nullas tum in Aſia ciuitates ſocias ha
bebat Po. Ro, tamẽ memores Aeſculapiũ quoq; ex Græcia quõdam haud dum ullo fœdere ſociata uali
tudinis populi cã acceſitum: & iam cũ Attalo rege pp cõmunẽ aduerſus Philippũ bellũ cœptã amicitiã
eſſe: facturũ eum quã poſſet Po. Ro. cauſa: legatos ad eũ decernunt. M. Valeriũ Leuinũ: q bis conſul fuerat
ac res in Græcia geſſerat. M. Ceciliũ Metellũ prætoriũ: Sulpicium Galbã Aediliti: duos q̃ſtores. C. Tre
meliũ Flaccũ &. M. Valeriũ Falconẽ. Hæ qnq; naues qnqueremes ut ex dignitate Po. Ro. adirent eas ter-
ras: ad quas cõcilianda maieſtas nomini romano eẽt: decernunt. Legati Aſiam petentes ꝓtinus Delphos
cũ deſcẽdiſſent oraculum adierunt: cõſultantes ad quod negociũ miſſi domo eẽnt: perficiendi eius quam
ſibi ſpem Po. Ro. portenderet. Reſpõſum eſſe ferunt per Attalum regẽ compotes eius fore: quod peterent:
cum Romam deã deuexiſſent: tũ curarent: ut eã: q uir optim⁹ Romæ eſſet: hoſpitio acciperet. Pergamum
ad regem uenerunt: is legatos comiter acceptos peſſinũ in Phrygiam deduxit ſacrũq; iis lapidẽ: quẽ ma-
trem deũ incolæ eſſe dicebãt: tradidit: ac deportare Romã iuſſit. Præmiſſus ab legatis. M. Valerius Falco
nunciauit deã apportari: querendũ uirũ optimũ in ciuitate eſſe: qui eã rite hoſpitio acciperet. Qu. Cecili⁹
Metellus dictator a cõſule in brutiis comitioȝ cã dictus: exercituſq; eius dimiſſus: magiſter eqtũ. L. Ve-
turius Philo Comitia p dictatorẽ habita: cõſules facti. M. Cornelius Cethegus: Publius Sẽpronius Tu-
ditanus abſens: cũ ꝓuinciã Græciã haberet. Prætores inde creati Claudi⁹ Nero. M. Martius ralla. L. Scri
bonius Libo. M. Põponius Matho Comitiis pactis: dictator ſeſe magiſtratu abdicauit. Ludi romãi ter:
plebeii ſepties inſtaurati. Curules erãt Aediles. Gn. &. L. Co[r]nelii. L. Lẽtulus. Hiſpaniã ꝓuinciã habebat:
abſens creatus abſens eũ honorẽ geſſit. T. Claudius Aſellius. Marcus Iunius Pœn⁹ plebei Aediles fuerũt
Aedẽ uirtutis eo anno ad portã capenã Marcus Marcellus dedicauit: ſeptimo decimo anno poſteaq̃ a par
te eius primo cõſulatu uota in Gallia ad Claſtidium, fuerat: & flamẽ martialis eo anno ẽ mortu⁹ Marcus
Aemilius regulus Neglectæ eo biẽnio res in Græcia erant: itaq; Philippus Aetolos deſertos ab Romanis
cui uni fiebant auxilio: qbus uoluit cõditionibus ad petendã & paciſcendam ſubegit pacem: quod niſi
omni ui perficere maturaſſet: bellantẽ cum cum ætholis. P. Sempꝛoni⁹ proconſul ſucceſſos imperii miſ-
ſus Sulpitio cũ decem millibus peditũ: & mille equitibus: & trigintaqnq; roſtratis nauibus: haud paruũ
momentũ ad opem ferendã ſociis oppreſſiſſet. Vix dum pace facta nũcius regi uenit. Romanos Dyrrha-
chiũ ueniſſe: parthenoſq; & ꝓpinquas alias gẽtes motas eẽ ad ſpẽ nouãdi res. Dimallũq; oppugnare. Eo
ſe auerterãt romani ab ætholoȝ: quo miſſi erant auxilio: irati qd ſine auctoritate ſua aduerſus fœdus cũ

Attur. fœdum ĩter Ro. milites certamen

Lictores aderãt legato

Art. Q. Pleminii crudelitatem

Legati in Aſiam miſſi ad idæã matrem inde Ro. deportandã

M. Cornelius. Q. Sempronius Tuditanus conſ. Aedes uirtutis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rege pacem feciſſent. Ea cum audiſſet Philippus: ne qui motus maior in finitimis gentibus populiſq; ori
retur: magnis itineribus Apolloniam cōtendit: quo Sempronius ſe receperat: miſſo Vectorio legato cum
parte copiarum: &. xv. nauibus in Aetholiam ad uiſendas res pacemque ſi poſſet: turbandam. Philippus
agros Apolloniatium uaſtauit: ad urbē admotis copiis poteſtatem pugnæ romāo fecit: quē poſteaquā
quietum muros tantūmodo tueri uidit: nec ſatis fidens uiribus ut urbē oppugnaret: cum romanis quoq;
ſicut cum ætolis cupiēs pacē ſi poſſet: ſi minus inducias facere: nihil ultra irritatis nouo certamine odiis ī
regnum ſe recepit. Per idem tempus tædio diutini belli epirotæ: temptata prius romanorū uoluntate lega

Pax cum Philippo

tos de pace cōmuni ad Philippum miſere: ſatis cōfidere conuenturā eam affirmantes: ſi ad colloquiū cū
P. Sempronio īperatore ueniſſet: facile īperatū: neq; enim ipſius quidē regis abhorrebat animus: ut ī Epi
rum tranſiret. Penice urbs ē Epiri: ibi prius collocutus rex cū Eropo: & Darda: & Philippo epirotarum
prætoribus: poſtea cum. P. Sempronio congreditur. Affuit colloquio & Animāder athamanum rex &
magiſtratus alii epirotarum & acarnanum. Primus Philippus præter uerba fecit: & petiit ſimul ab rege
& imperatore romano: ut finem belli facerent: darentq; eā epirotis ueniam. P. Sempronius conditōes pa
cis dixit: ut partheni: & Dimallum: & Bargulum: & eugeniū Romanorū eſſent Atinthanias miſſus Ro
mam legatus ad ſenatum īpetraſſe ut Macedonia cederet. In eas conditiones cum pax conueniſſet: ab rege
fœderi aſcripti. Pruſia Bithyniæ: Achei: Boetii: Theſſalia acarnanes epirotæ: ab romanis ilienſes: Attalus
rex Pleuratis: Nabis lacedæmoniorū tyrannus: elei: meſſenii: athenienſes. Hæc cōſcripta mō conſignataq;
ſunt: & in duos menſes induciæ factæ: donec Romā mitterent legati: ut populus in has conditiones pacē
iuberet: iuſſerūtq; omnes tribus: quia auerſo ī africā bello oībus aliis in præſentia leuari uolebant bellis.
Sempronius pace facta ad cōſulatum Romā deceſſit. P. Sempronio. M. Cornelio cōſulibus: quintuſde
cimus is annus punici belli erat: ꝓuinciæ Cornelio Ethruria cū uetere exercitu: Sempronio brutii ut no
uas ſcriberet legiones decretæ. Prætoribus. M. Martio urbana. L. Scribonio Liboni peregrina & eidē Gal
lia. M. Pomponio Mathoni Sicilia. T. Claudio Neroni Sardinia euenit. P. Scipioni procōſuli cum eo
exercitu cūq; ea claſſe: quam habebat prorogatū in annum imperiū eſt: item. P. Licinio ut brutios cū dua
bus legionibus obtineret: quoad eū cum īperio in ꝓuincia morari: cōſuli e republica uiſum eſſet: &. M.
Liuio: &. Sp. Lucretio cū binis legionibus: quib⁹ aduerſus Magonem Galliæ præſidio fuiſſent: proroga
tum imperiū eſt: &. Gn. Octauio: ut cū Sardiniam legionemq;. T. Claudio tradidiſſet: ipſe nauibus lon
gis. xl. maritimam oram: quibus finibus ſenatus cēſuiſſet: tutaretur. M. Pomponio prætori in Sicilia ca
nenſis exercitus duæ legiones decretæ ſunt. T. Quintius Tarentum. C. Hoſtilius Capuā proprætor ſicut
priore anno cū uetere uterq; præſidio obtinerent. De Hiſpaniæ imperio quod in eā prouinciam duos ꝓ
conſules mitti placeret: latum ad populum eſt. Omnes tribus eoſdem. L. Corneliū Lentulum &. L. Man
lium Accidinum proconſules ſicut priore anno tenuiſſent: obtinere eas prouincias iuſſerūt. Conſules de
lectum habere inſtituerunt: & ad nouas ſcribendos in brutios legiones: & inde cæterorum: ita enim iuſſi
a ſenatu erant: exercitū ſupplemētum: quāquam nondum aperte Africa prouincia erat decreta: occultanti
bus: id credo: patribus ne præſciſcerent carthaginenſes: tamen in eam ſpem erecta ciuitas erat: in Africa eo
anno debellatū iri: finemq; bello punico adeſſe. Impleuerat ea res ſuperſtitione aīos: proniq; & ad nun
cianda: & ad credenda ꝓdigia erant. Ea plura uulgabātur: duos ſoles uiſos: & nocte interluxiſſe: & facem
ſtellæ ſepties ab ortu ſolis ad occidentē porrigi uiſam. Tarracinæ portam: Anagninæ portam: & multis
locis murum de cælo tactum. In æde Iunonis Soſpite Lanuuini cū horrēdo fragore ſtrepitum æditū eoꝝ
procurandoꝝ cā diem unum ſupplicatio fuit: & nouendiale ſacrum: quod de cælo lapidatum eēt factū.

Eo acceſſit conſultatio de matre Idæa accipienda: quam præterquam quod. M. Valerius unus ex lega
tis regreſſus actutum in Italia fore nunciauerat: recens nuncius aderat Tarracinæ iam eē. Haud paruæ rei
iudicium ſenatum tenebat qui uir optimus in ciuitate eſſet ueram certe uictoriam eius rei ſibi quiſq; mal
let quam ulla imperia: honoreſue ſuffragio ſeu patrum: ſeu plebis delatos. Patreſconſcripti. P. Scipio
nem filium eius qui in Hiſpania occiderat: adoleſcentem nondum quæſtorium iudicauerunt in tota ciui
tate uirum optimū eſſe: id quibus uirtutibus inducti ita iudicauerint: ſicut traditum a proximis memo

Atť. ꝓdigia qdā ſepties legūt quod oīo placet Actutū' celeriter. P. Scipio naſica ro. oīum optimus iudicatus Claudia Quintia

riæ temporum illorum ſcriptoribus libens poſteris tradiderim: ita eas opiniones coniectando rem uetu
ſtate obrutam non interponam. P. Cornelius cum omnibus matronis Oſtiam ire iuſſus obuiam deæ:
iſq; eam de naue accipere: & in terram elatam tradere referendam matronis: poſteaq̄ nauis ad hoſtiū am
nis tyberini acceſſit: ſicut erat iuſſus: in ſalum naue euectus a ſacerdotibus eam acceſſit extulitq; in terram.
Matronæ primores ciuitatis: inter quas unius Claudiæ Quintiæ inſigne eſt nomen: accepere: cui dubia:
ut traditur antea fama clariorem ad poſteros tam religioſo miniſterio pudicitiam fecit. Et per manus ſuc
cedentes deinde aliæ aliis omni effuſa ciuitate obuiā: turibulis ante ianuā poſitis: qua perferebatur atq; ac
cenſo ture: ꝓcantibus ut uolens propitiaq; urbē Romā iniret: ī ædem uictoriæ: q̄ eſt in palatio: pertulere
deam pridie idus aprilis: iſq; dies feſtus fuit. Populus frequens dona deæ in palatio tulit: lectiſterniumq;
& ludi fuere: megalenſia appellata. Cum de ſupplemēto legionum ageret quæ in prouinciis erant: tem
pus eſſe a quibuſdam ſenatoribus ſubiectum ē: quæ dubiis in rebus utcunq; tolerata eſſent: eo dempto iā
tandem deū benignitate metu nō ulta pati. Erectis expectatione patribus ſubiecerūt: colonias latinas duo
decim quæ. Q. Fabio: &. Q. Fuluio cōſulibus abnuiſſent: milites dare: eas annum iam ferme ſextum
uacationem militiæ quaſi honoris cauſa & beneficii habere: cum interim boni obediēteſq; ſocii pro fide
atq; obſequio imperii romani continuis omnium annorū delectibus exhauſti eſſent. Sub hanc uocē no

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ua memoria magis patribus renouata rei prope iam oblite rate eſt quam irritata. Itaq; nihil prius refer-
re conſules paſſi decreuere: ut conſules magiſtratus denoſq; principes Nepte: Sutrio: Ardea: Calibus: Al-
ba: Carſeolis: Sora: Sinuerſa: Setia. Cerceiis: Narnia: Interamne: ex nãq; coloniæ in ea cauſa erãt: Romá
excirent: iis imperarẽt: quãtũ quæq; earũ coloniarum militũ plurimũ dediſſet Po. Ro. ex quo hoſtes ĩ Ita-
lia eſſent: duplicatũ eius ſummæ numerũ peditum daret: & equites cẽtenos uicenos. Siqua earũ numerũ
equitum explere nõ poſſet: pro equite uno tres pedites liceret dare pedites equiteſq; quã locupletiſſimi le-
gerentur: mitterenturq; ubicunq; extra Italiã ſupplemẽto opus eſſet: ſiqui ex iis recuſarent: retineri eius co-
loniæ magiſtratus legatoſq; placere neq; ſi poſtularent: ſenatũ dari: priuſquã ĩperata feciſſent. Stipẽdium
præterea iis coloniis, iii. millia æris aſſes ſingulos imperari exigiq; quotãnis: cẽſumq; in iis coloniis agi
ex formula ab romanis cẽſoribus data. Dare aũt placere eandẽ: quam Po. Ro. deferriq; Romã abiuratis
cenſoribus coloniarũ priuſquã magiſtratu abirent. Ex hoc. S. C. accitis Romã magiſtratibus primori-
buſq; earum coloniarũ: cõſules cũ milites ſtipendiũq; imperaſſent: alii aliis magis recuſare ac reclamare.
Negare tãtũ militũ effici poſſe: uix ſi ſimplum ex formula ĩperetur: enixuros orare atq; obſecrare: ut ſibi
ſenatũ adire ac deprecari liceret: nihil ſe quare perire merito deberẽt: admiſiſſe: ſed ſi pereũdũ ẽt foret: neq;
ſuum delectum: neq; irã Po. Ro. ut plus militũ darent quã habent: poſſe efficere. Conſules obſtinati ma-
nere legatos Romæ iubent: magiſtratus ire domos ad delectus habendos: niſi ſumma militũ: quæ ĩpera-
ta eẽt: Romã adducta: neminẽ is ſenatum daturum. Ita præciſa ſpe ſenatũ adeundi deprecandi delectis in
iis. xii. colonis per longã uacationẽ numero iuniorũ aucto haud difficulter eſt ꝓfectus. Altera itidem res
ꝓpe æque lõga neglecta ſilentio relata a. M. Valerio Leuino ẽ: q priuatis collatas pecunias ſe ac. M. Clau-
dio cõſule reddi tandẽ æquum eẽ dixit: nec mirari quẽquã debere in publica obligata fide ſuã præcipuã
curam eẽ: nam præterq̃ quod aliq̃d proprie ad cõſulẽ eius anni quo collatæ pecuniæ eſſent: ꝑtineret: ẽt ſe
auctorẽ ita cõferendi fuiſſe in inopia ærarii nec plebe ad tributũ ſufficiẽte. Grata ea patribus admonitio
fuit iuſſiſq; referre cõſulibus decreuerunt: ut tribus pẽſionibus ea pecunia ſolueretur primã præſentẽ ii q
tum eſſent: duas tertii & quinti cõſules numerarent. Oẽs deinde alias curas una occupauit: poſteaq̃uã lo-
crenſium clades q̃ ignotæ ad eã diẽ fuerant: legatorum aduẽtu uulgatæ ſunt: nec tam. Qu. Pleminii ſcelus
quã Scipionis in eo aut ambitio: aut negligentia iras hoĩum irritauit. Decẽ legati locrenſium obſiti ſqual-
lore & ſordibus in comitio ſedentibus cõſulibus: uelamẽta ſuppliciũ ramos oleæ: ut græcis mos eſt: por-
rigentes ante tribunal cũ flebili uociferatione humi ꝓcubuerũt. Quærentibus cõſulibus locrẽſes ſe dixerũt
eẽ paſſos ea a. Q. Pleminio legato romaniſq; militibus: quæ pati ne carthaginenſes quidẽ uelit Po. Ro.
rogare uti ſibi patres adeundi deplorandiq; ærumnas ſuas poteſtatẽ facerent. Senatu dato: maximus natu
ex iis Scio: inquit: quanti æſtimẽtur noſtræ apud uos querelæ. P. C. plurimũ in eo momẽti eẽ: ſi ꝓbe ſcia-
tis & q̃uo ꝓditi Locri Annibali ſint & q̃uo pulſo Annibalis præſidio reſtituti in dicionẽ ueſtrã: quippe
ſi & culpa defectionis ꝓcul a publico cõſilio abſit: & reditũ in ueſtrã dicionẽ appareat: nõ uoluntate ſolũ
ſed ẽt ope ac uirtute noſtra magis indignemini bonis ac fidelibus ſociis tam atroces atq; indignas iniuri-
as ab legato noſtro militibuſq; fieri. Sed ego cãm utriuſq; defectionis noſtræ in aliud tẽpus differẽdam
arbitror eẽ duarũ rerũ gratia: unius ut corã. P. Scipione: q Locros recepit: quiq; oĩum nobis recte ꝑ erãq;
factorũ eſt teſtis: agatur: alterius quod qualeſcũq; ſumus: tamẽ hæc quæ paſſi ſumus: pati nõ debuimus.
Non poſſimus diſſimulare. P. C. nos cũ præſidiũ punicũ in arce noſtra haberemus: multa fœda & indi-
gna a præfecto ꝓſidii Amilcare: & ab numidis afriſq; paſſos eſſe: ſed q̃ illa ſunt collata cũ iis: quæ hodie
patimur? Cum bona uenia q̃ſo: audiatis. P. C. id quod inuitus eloquar. In diſcrimine ẽ nunc humanum
genus: utrũ uos an carthaginenſes principes orbis terrarũ uideant̃: ſed ſi ex iis q̃ locrenſes: aut ab illis paſſi
ſimus: aut a ueſtro ꝓſidio nũc cũ maxime patimur: æſtimãdũ romanũ ac punicũ ĩperiũ ſit: nemo nõ illos
ſibi quã uos dominos ꝓoptet: & tamẽ uidete queãdmodũ locrẽſes in uos aĩati ſint cũ a carthaginenſibus
iniurias multo minores acciperemus: ad ueſtrũ ĩperatorẽ cõfugimus: cũ a ueſtro ꝓſidio pluſq̃ hoſtilia pa-
tiamur: nuſquã alio: quã ad uos q̃relas detulimus. Aut uos recipietis ꝓditas res nr̃as. P. C. aut ne ab diis
quidem imortalibus q̃d ꝓcemur: quicq̃ ſupeſt. Qu. Pleminius legatus miſſus ẽ cũ ꝓſidio ad recipiendos a
carthaginẽſibus Locros: & cũ eodẽ ibi relictus ẽ ꝓſidio: in hoc legato nr̃o: dant. n. aĩum ad loquẽdũ libe-
re ultimæ miſeriæ: nec hoĩs q̃cq̃uã eſt patreſcõſcripti ꝓter & figurã & ſpeciẽ: neq; romani ciuis ꝓter habi-
tũ ueſtitũq; & ſonũ latinæ liguæ: peſtis ac bellua ĩmãis quales fretũ quõdã: quo ab Sicilia diuidimur: ad
ꝑniciẽ nauigantiũ circũſediſſe fabulæ ferũt: ac ſi ſcelus libidineq; & auariciã ſolus ipſe exercere ĩ ſocios ue-
ſtros ſatis haberet: unam ꝓfundã quidẽ uoraginẽ tamẽ patientia noſtra expleremus. Nunc oẽs centurio-
nes militeſq; ueſtros adeo in ꝓmiſcuo licentiã atq; ĩprobitatẽ eẽ uoluit. Pleminios fecit: oẽs rapiunt: ſpo-
liant: uerberant: uulnerant: occidunt: cõſtuprant matronas: fiunt in uirgines ĩgenuos raptus ex cõplexu
parentũ pueros: quottidie capit̃ urbs nr̃a: quottidie diripit̃: dies nocteſq; paſſim oĩa mulierũ puerorũq;:
q rapiunt̃ atq; aſportantur: ploratibus ſonant. Miretur: qui ſciat quomodo aut nos ad patiendũ ſufficia-
mus: aut illos: q faciunt nondũ tãtarũ iniuriarũ ſacietas ceperit: neq; ego exequi poſſum: nec uobis opus
eſt audire ſingula: q̃ paſſi ſumus: cõmuniter oĩa amplectar. Nego domum ullam Locris: nego quẽquam
hominẽ expertẽ iniuriæ eẽ: nego ullũ genus ſceleris libidinis ac auaritiæ ſupeſſe: quod in eorũ ullo: q pa-
ti potuerint: prætermiſſum ſit: uix ratio iniri poteſt: uter caſus ciuitatis ſit deteſtabilior: cum hoſtes bello
urbem cepere: an cũ exitiabilis tyrannus ui atq; armis oppreſſit: omnia: quæ captæ urbes patiuntur: paſ-
ſi ſumus: & cũ maxime patimur patreſconſcripti oĩa: quæ crudeliſſimi atq; importuniſſimi tyranni ſcele-

Nouũ in de rec̃ an tes militi am decre-tum

Locrenſi-um oro

Age liui oẽſq; elo-quentiæ uires huc profer

ta in oppreſſos ciues ædunt. Pleminius in nos liberoſq; noſtros cõiugeſq; ædidit. Vnum eſt: de quo no/
minatim: & nos queri religio ĩfixa animis cogat: & uos audire & exoluere rẽpublicã ueſtrã religione: ſi
ita uobis uidebit̃: udimus. P. C. uidim⁹ enim cũ quãta cærimonia nõ ſolũ ueſtros colatis deos: ſed ẽt ex/
ternos accipiatis. Fanũ eſt apud nos Proſerpinæ: de cuius ſanctitate tẽpli credo aliquã famã ad uos ꝑue/
niſſe Pyrrhi bello: q cũ ex Sicilia rediẽs Locros claſſe ꝑteruehereẽ: iter alia fœda: quæ ꝓpter fidẽ noſtrã er/
ga uos ĩ ciuitatẽ noſtrã facinora ædidit: theſauros quoq; Proſerpinæ ĩtactos ad eã diẽ ſpoliauit: atq; ita
pecunia i naues ĩpoſita ipſe terra ẽ ꝓfectus. Quid ergo euenit. p. c.? claſſis poſtero die fœdiſſima tẽpeſtate
lacerata: oẽſq; naues: quæ ſacrã pecuniã habebãt: in littora noſtra eiectæ ſunt: qua tãta clade edoct⁹ tandẽ
Proſerpi/ deos eſſe ſupbiſſim⁹ agnouit: rex pecuniãq; oẽm cõqſitã in theſauros proſerpinæ referri iuſſit: nec tamẽ il
næ theſau li: unquã poſtea ꝓſpere qcquã euenit: pulſuſq; Italia ignobili atq; ĩhoneſta morte temere nocte ingreſſus
ri agros occubuit. Hæc cũ audiſſet legat⁹ noſter tribuniq; militũ & mille alia: quæ nõ augẽdæ religionis cã
ſed ꝑſentis deæ: numine ſæpe compta nobis maioribuſq; noſtris referebamus: auſi ſunt nihilomin⁹ ſacri/
legas admouere manus ĩtactis illis theſauris: & nefanda ſeipſos ꝑda ac domos cõtaminare ſuas: & milites
ueſtros: qbus per uos fidẽq; ueſtrã. p. c. priuſq̃ eoꝝ ſcelus expietis: neq; ĩ Italia: neq; ĩ Africa quicq̃ rei geſ
ſeritis: ne quod piaculi cõmiſerũt nõ ſolũ ſuo ſanguine: ſed ẽt publica clade luant: q̃q̃ ne nũc qdẽ. P. C. aut
in ducibus: aut ĩ militibus ueſtris ceſſat ira deæ: iã aliquotiẽs ĩter ſe ſignis collatis cõcurrerũt: dux alterius
partis Pleminius: alteri⁹ duo tribuni militũ erãt: nõ acrius cũ carthaginẽſib⁹: quã ipſi ĩter ſe ferro dimica/
uerũt: ꝑbuiſſentq; occaſionẽ furore ſuo Locros recipiendi Annibali: ni accitus a nobis Scipio ĩterueniſſet.
At Hercule milites cõtactos ſacrilegio furor agitat: in ducibus ipſis puniendis nullũ deæ numẽ apparuit
ĩmo ibi præſens maxime fuit: uirgis cæſi tribuni ab legato ſunt: legat⁹ deinde inſidiis tribunorũ ĩtercept⁹
præterq̃ quod toto corpore laceratus: naſo quoq; auribuſq; deciſis exanguis eſt relictus. Recreatus dẽde
legatus ex uulneribus tribunos militũ in uincula coniectos: deinde uerberibus affectos ſeruilibuſq; om/
nibus ſuppliciis trucidatos cruciando occidit: mortuos deinde prohibuit ſepeliri. Has dea pœnas a tem/
pli ſui ſpoliatoribus habet: nec ante deſinet oĩbus eos agitare furiis: quã repoſita ſacra pecunia in theſau/
ris fuerit. Maiores quõdam noſtri graui crotonenſium bello: quia extra urbẽ templũ eſt: tranſferre ĩ urbẽ
eam pecuniã uoluerunt: nocte audita ex delubro uox ẽ: abſtinerẽt manus deã ſua tẽpla defenſuram: quia
mouendi inde theſauros incuſſa erat religio: muro circundare tẽplum uoluerũt. Ad aliquãtum iam al/i
tudinis excitata erant mœnia: cum ſubito collapſa ruina ſunt. Sed & nunc: & tunc: & ſæpe alias dea ſuã
ſedem ſuumq; templũ aut tutata eſt aut a uiolatoribus grauia piacula exegit: noſtras iniurias nec poteſt:
nec poſſit alius ulciſci quam uos. P. C. Ad uos ueſtramq; fidem ſupplices confugimus: nihil noſtra in/
tereſt: utrũ legato ſub illo præſidio Locros eſſe ſinatis: an irato Annibali & pœnis ad ſupplicium dedatis.
Non poſtulamus: ut ex templo nobis de abſente indicta cã credatis: ueniat: coram ĩpẽ audiat: ipſe diluat:
ſi quicquã ſceleris: quod homo in homines ædere poteſt: in nos prætermiſit: nõ recuſamus: quin: & nos
oĩa eadem iterum: ſi pati poſſumus: patiamur: & ille omni diuino humanoq; liberetur ſcelere. Hæc cum
a legatis dicta eſſent: queſiſſetq; ab iis. Qu. Fabius: detuliſſent ne eas querelas ad. P. Scipionem: reſponde/
runt miſſos legatos eẽ: ſed eũ belli apparatu occupatũ eſſe: & in Africã aut iam traieciſſet: aut poſt paucos
dies traiecturũ: & legati gratiã: quanta eſſet apud ĩperatorem: expertos eẽ: cũ inter eum & tribunos cogni/
ta cauſa tribunos in uincula cõiecerit: legatũ æque ſontẽ aut magis ẽt in ea poteſtate reliquerit. Iuſſus exce
dere ex templo legatis nõ Pleminius modo: ſed ẽt Scipio principiũ oratiõibus lacerari: ante omnes. Qu.
Scipio ab Fabius natum eum ad corrumpendã diſciplinam militarem arguere. Sic & in Hiſpania plus ꝓpe ſeditio
obtrecta/ ne militum: quam bello amiſſum externo & regio more & indulgere licentiæ militum: & ſæuire in eos.
toribus Sententiam deinde æque trucem orationi adiecit. Pleminium legatũ uinctum Romã deportari placere: &
& in pri/ ex uinculis cauſam dicere: ac ſi uera forent: quæ locrenſes quererentur in carcere necari: bonaq; eius publi
mis a fa/ cari. P. Scipionem: quod de prouincia deceſſiſſet: iniuſſu ſenatus: reuocari agiq; cum tri. ple. ut de impe/
bio lace/ rio eius abrogando ferrent ad populũ. Locrenſibus coram ſenatum reſpondere quas ſibi iniurias factas
ratur quererentur: eas neq; ſenatum neq; Popu. Roma. uelle factas: uiros bonos ſocioſq; amicos eos appellari:
liberos coniuges quæq; alia erepta eſſent: reſtitui: pecuniam: quanta ex theſauris Proſerpinæ ſublata eſſet:
conquiri. duplãq; pecuniam in theſauris reponi: & ſacrum piaculare fieri: ita ut prius quam ad collegiũ
pontificum referretur: quod ſacri theſauri moti aperti uiolatiq; eſſent: quæ piacula quibus diis: quibus
hoſtiis fieri placeret: milites: qui locris eſſent: omnes in Siciliam tranſportari: quattuor cohortes ſociorũ
latini nominis in præſidium Locros adduci. Prorogari eo die ſententiæ accenſis ſtudiis pro SciPione: &
aduerſus Scipionem non potuere propter Pleminii facinus locrenſiumq; cladem. Ipſius etiam imperato
Quæ in ris non romanus modo: ſed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidiſq; inambulare in
Scipionẽ gymnaſio: libellis etiam eum paleſtræq; operam dare: æque ſegniter molliterq; cohortem totam Syracu/
iactata ſarum amœnitate frui. Carthaginem atq; Annibalem excidiſſe de memoria: exercitum omnem licentia
corruptum: qualis Sucrone in Hiſpania fuerit: qualis nunc Locris ſociis magis quam hoſti metuendis.
Hæc quamquam partim uera: partim mixta: eoſq; ſimilia ueris iactabantur: uicit tamẽ. Q. Metelli ſen/
Qu. Me/ tentia: qui de cæteris maximo aſſenſu de Scipionis cauſa diſſenſit. Qui enim conuenire: quem & modo
telli ſñia ciuitatis iuuenẽ admodum unum recuperandæ Hiſpaniæ delegerit. ducẽq; recepta ab hoſtibus Hiſpania
ꝓ Scipio ad imponendũ punico bello finem creauerit: conſulem ſpe deſtinauerit Africam ſubacturum: Anniba/
ne lem ex Italia detracturum: cum repente tanquam. Q. Pleminium in dicta cauſa prope damnatũ ex pro/

uincia reuocari:cum ea:quæ in ſe nefaria facta locrẽſes quererẽtur:ne præſente q̃dem Scipione facta dice/
rẽt:neqꝫ aliud:quã patientia aut pudor:qđ legato ꝑpeciſſet:inſimulari poſſet. Sibi placere .M. Põponiũ
ꝑtorem:cui Sicilia ꝓuincia ſorte eueniſſet:triduo ꝓximo in ꝓuinciã ꝓficiſci:cõſulis decẽ legatos:quos iis
uiderẽt ex ſenatu legere:quos cũ ꝑtore mitterẽt:& duos tri.ple.atqꝫ ædilem:cũ eo cõſilio cognoſcere ꝑto/
rem:ſi ea:quæ locrenſes facta q̃rerẽtur:iuſſu ac uoluntate Publii Scipionis facta eẽnt:ut eũ de ꝓuincia de/
cedere iuberẽt:ſi Publius Scipio iam in Africam traieciſſet:tribuni plebis atqꝫ ædilis cum duobus legatis
quos maxime prætor idoneos cenſuiſſet:in Africam proficiſcerentur:tribuni:atqꝫ ædilis q reducerent in
de Scipionem:legati:q exercitui præeſſent:donec nouus imperator ad eum exercitum ueniſſet. Sin Mar/
cus Põponius & decẽ legati comperiſſent:neqꝫ iuſſu:neqꝫ uoluntate.P.Scipionis ea facta eſſe:ut in exerci
tu Scipio maneret:belluqꝫ:ut ꝓpoſuiſſet:gereret. Hoc facto.S.C.cum tribunis plebis actum eſt:ut cõpa/
rarent inter ſe:aut ſorte legerẽt q duo cum ꝑtore ac legatis irent. Ad collegiũ pontificum relatum de expiã
dis:quæ Locris in templo Proſerpinæ facta uiolata elataqꝫ inde eſſent:tribuni plebis cũ ꝑtore:& decem le
gatis ꝓfecti.M.Claudius Marcellus:&.M.Cincius Almintus ædilis plebis datus eſt:quẽ:ſi aut in Sicilia
ꝑtoris dicto audiens nõ eſſet Scipio:aut in Africam traieciſſet:cõprehendere tribuni iuberẽt:ac iure ſacro
ſanctæ ꝑtãtis deducerẽt:prius Locros ire:quã Meſſanam cõſilium erat. Cæteꝝ duplex fama eſt:quod ad
Pleminium attinet:alii auditis:q Romæ acta eſſent in exilium Neapolin euntẽ forte in.Qu.Metellũ unũ
ex legatis incidiſſe:& ab eo Rhegium ui retractum alii ab ipſo Scipione legatum cũ.xxx.nobiliſſimis eq
tum miſſum:q.Qu.Pleminiũ in cathænas:& cum eo ſeditionis principes coniicerent. Ii oẽs ſeu ante Sci/
pionis ſeu tum ꝑtoris iuſſu traditi in cuſtodiã rheginis ſunt:prætor legatiqꝫ Locros ꝓfecti primã:ſicuti
mãdatum erat:religionis curam habuere:oẽm.n.ſacram pecuniam:quæqꝫ apud Pleminiũ:quæqꝫ apud
milites erat:conq̃ſitam cum ea:quã ipſi ſecũ attulerãt:in theſauris repoſuerunt:ac piaculare ſacrũ fecerũt.
Tunc uocatos ad cõcionem milites ꝑtor ſigna extra urbem efferre iubet:caſtraqꝫ in campo locat:cum gra
ui edicto:ſi quis miles aut in urbe reſtitiſſet:aut ſecum extuliſſet:qđ ſuũ non eſſet:locrenſibus ſe ꝑmittere:
ut qđ ſuum quiſqꝫ cognoſceret ꝓhenderet:ſi qd non cõpareret:repeteret:ante oĩa libera corpora placere ſi/
ne omni mora locrẽſibus reſtitui:nõ leui defunctoꝝ pœna:q nõ reſtituiſſet. Locrenſiũ deĩde concionem
habuit:atqꝫ iis libertatem:legeſqꝫ ſuas populum romanũ ſenatũqꝫ reſtituere dixit. Si quis Pleminium:aliũ
ue accuſare uelit,Rhegiũ ſe ſequerẽt. Si de.P.Scipione publice queri uellent:ea:quæ Locris nefarie ĩ deos
hoĩeſqꝫ facta eſſent:iuſſu aut uoluntate.P.Scipionis facta eſſe:legatos mitterent Meſſanam:ibi ſe cum cõ/
ſilio cognituꝝ. Locrẽſes prætori legatiſqꝫ & ſenatui ac populo ro.gratias egere:ſe ad Pleminiũ accuſandũ
ituros:Scipionem quãq̃ parum iniuriis ciuitatis ſuæ doluerit eum eẽ uiꝝ:quẽ amicũ ſibi:quã inimicũ
malent eſſe pro certo ſe habere:neqꝫ iuſſu:neqꝫ uoluntate.P.Scipionis tot nefanda cõmiſſa:ſed aut Plemi/
nio nimiũ:aut ſibi parum creditum:aut natura inſitum quibuſdam eſſe:ut magis peccare nolint:quam ſa
tis animi ad uindicanda peccata habeant. Et prætori:& concilio haud mediocre onus demptum erat de
Scipione cognoſcendi:Pleminium:& alios triginta hoĩes cum eo dãnauerũt:atqꝫ in cathenis Romã mi/
ſerunt. Ipſi ad Scipionem ꝓfecti ſunt:ut ea quoqꝫ:q uulgata ſermonibus erant de cultu ac deſidia impato
ris ſolutaqꝫ militiæ diſciplina compta oculis referrẽt Romã:uenientibus iis Syracuſas Scipiones nõ uer/
ba ad purgandũ ſe ꝑparauit:exercitum oẽm eo cõuenire claſſem expediri iuſſit:tanq̃ dimicandũ eo die ter
ra mariqꝫ eſſet cũ carthaginẽſibus. Quo die uenerunt hoſpicio comiter accepti:poſtero die terreſtres naua
leſqꝫ exercitus nõ inſtructos modo:ſed hos decurrẽtes claſſem in portu ſimulacrũ & ipſam ædentẽ naua/
lis pugnæ oſtendit:tum circa armamẽtaria &,horrea aliũqꝫ belli apparatũ uiſendum ꝑtor legatiqꝫ ducti:
tantaqꝫ admiratio ſingulaꝝ uniuerſarũqꝫ reꝝ ĩcuſſa:ut ſatis crederent aut illo duce:atqꝫ exercitu uinci car/
thaginẽſem populũ:aut alio nullo poſſe iuberẽt:qđ dii bene uerterẽt:traiicere:& ſpei cõceptæ quo die illũ
omnes cẽturiæ priorẽ conſulẽ dixiſſent:primo quoqꝫ tempore compotem Po. Ro.facerent:adeoqꝫ lætis
inde animis ꝓfecti ſunt:tanquã uictoriã non belli magnificum apparatum nunciaturi romam eſſent. Ple
minius quiqꝫ in eadem cauſa erant:poſteaq̃ Romã eſt uentum:extemplo in carcerem conditi:ac primo ꝓ
ducti ad populum ab tribunis apud præoccupatos locrenſium clade aĩos:nullum miſericordiæ locũ ha/
buerunt. Poſtea cum ſæpius producerentur:iam ſeneſcente inuidia moliebantur iræ:& ipſa deformitas,
Pleminii memoriaqꝫ abſentis Scipionis facilius eos ad uulgatum conciliabat:mortuus eſt tamen prius
in uinculis:quam iudicium de eo populi perficeretur. Hunc Pleminium Clodius Licinius in libro tertio
rerum romanaꝝ refert ludis uotiuis:quos romæ Africanus iterum conſul faciebat:conatum per quoſdã
quos pretio corruperat:aliquot loci s urbem incendere:ut frangendi carceris fugiendiqꝫ haberet occaſio/
nem:patefacto dein ſcelere:delegatum in Tullianum ex.S.C. De Scipione nunquã niſi in ſenatu actum
ubi omnes legatiqꝫ & tribuni claſſem eam exercitum ducemqꝫ uerbis extollentes effecerunt:ut Senatus cẽ
ſeret primo quoqꝫ tempore in Africam traiiciendum. Scipioniqꝫ permitteretur:ut ex iis exercitibus:qui ĩ
Sicilia eſſent:ipſi liceret:quos in Africam ſecum traiiceret:quos prouinciæ relinqueret præſidio. Dũ hæc
apud Romanos gererẽtur:Carthaginẽſes quoqꝫ:cum ſpeculis per promontoria omnia poſitis:percun/
ctantes pauenteſqꝫ ad ſingulos nuncios ſollicitam hyemem egiſſent:haud paruum & ipſi tuendæ Africæ
momentum adiecerunt ſocietatem Siphacis regis:cuius maxime fiducia traiecturum in Africam roma/
num crediderunt. Erat Aſdrubali Giſgonis filio non hoſpicium modo cum rege de quo ante dictum ẽ
cum ex Hiſpania forte ĩ idem tẽpus Scipio atqꝫ Aſdrubal conuenere:ſed mẽtio quoqꝫ ĩchoatæ affinitatis
ut rex duceret filiam Aſdrubalis. Ad eam rẽ cõſumãdam tẽpuſqꝫ nuptiis ſtatuẽdum:iam enim & nubilis

Alio loco Cincium alimentũ legere eſt

Attur. Scipionis cõ ſilium in ſe purgando

Syphax cũ carthag. fœdus ꝑcutit

erat uirgo:pfectus Aſdrubal ut accēſum cupiditate & ſunt ante oēs barbaros numidæ effuſi in uenerem:
ſenſit:uirginē ab Carthagine accerſit:maturaq; nuptias:& inter aliam gratulationē:ut publicū quoq; fœ-
dus priuato adiiceret:ſocietas īter populū Carthaginenſem regemq; data ultro citroq; fide:eoſdē amicos
inimicoſq; habituros iureiurādo affirmāt. Cæterū Aſdrubal memor & cum Scipione initæ regiæ ſocieta
tis & quā uana & mutabilia barbarorū ingenia eſſent:ueritus:ne ſi traiiceret in Africā Scipio:paruum ui-
culum eæ nuptiæ eſſent:dum accenſum recēti amore numidā habet:ppellit blāditiis quoq; puellæ adhibi
tis:ut legatos in Siciliā ad Scipionē mittat:p quos moneat:ne prioribus ſuis pmiſſis frætus in Africam
traiiciat:ſe & nuptiis ciuis Carthaginēſis filiæ Aſdrubalis:quē uiderit apud ſe in hoſpicio: & publico ēt
fœdere cum populo carthaginēſi iunctū:hortari primū ut pcul ab Africa:ſicut adhuc fecerit:bellum ro-
mani cū carthaginēſibus gerant:nec ſibi intereſſe certaminibus eorū:armaq; aut:hæc aut illa abnuentē alte
ram ſocietatē ſeq neceſſe ſit:ſi nō abſtineat Africa Scipio:& Carthagini exercitū admoueat:ſibi neceſſariū
fore & pro patria Africa:in qua & ipſe ſit genitus:& pro patria coniungis ſuæ:proq; parente atq; penati-
bus dimicare. Cum in his mādatis ab rege legati ad Scipionē miſſi ſyracuſis eū conuenerūt. Scipio quāq̄
magno momēto rerū in Africa gerendarū:magnaq; ſpe destitutus erat:legatis ppere:priuſq̄ res uulgaret:
remiſſis in Africam lrās dat ad regem:qbus etiam atq; ēt monet eum ne iura hoſpitii ſecū:neu cū populo
Ro. initæ ſocietatis:neu fas:fidem:dextras:deos teſtes atq; arbitros conuentorū fallat. Cæterū q̄do neq; ce-
lati aduentus numidarū poterat:uagati.n.in urbe obuerſatiq; ptorio erant:& ſileret quid petētes ueniſſēt:
periculū erat:ne uera eo ipſo:quo celarent:ſua ſponte magis emanerēt:timorq; in exercitū incideret:ne ſi-
mul cum rege & carthaginēſibus foret bellandū auertit a uero falſis elicitas poccupando mentes hoīum:

Atē. Sci-pionis cōſiliū ī celāda Syphacis defe-ctione

& uocatis at concionē militibus:nō ultra eſſe cūctandū ait:inſtare ut in Africā quāprimū traiiciat:ſocios
reges. Maſiniſſam ipſum prius ad Læliū ueniſſe q̄rentem qđ cūctando tps tereret:nunc Syphacē mitter
legatos iam admirantē:quæ tam diuturnæ moræ ſit cā:poſtulantēq;:ut aut traiiciat tandē in Africā exer-
citus:aut ſi mutata cōſilia ſint certior fiat:ut & ipſe ſibi:& regno ſuo poſſet conſulere. Itaq; iam ſatis oībus
inſtructis apparatiſq;:& re iam nō ultra recipiēte cūctationē in aīo ſibi eē Lilybæū claſſe traducta eodēq;
oībus peditum equitūq; copiis contractis:q̄ prima dies curſum nauibus daret:deis bene iuuantib⁹ ī Afri
cam traiicere. Litteras ad. M. Pōponiū mittit:ut:ſi ei uideret. Lilybæum ueniret:ut cōiter cōſulerent:quas
potiſſimū legiōes & quātū militū numerū in Africā traiiceret. Item circum orā maritimā miſit:ut naues
onerariæ cōpræhenſæ Lilybæū oēs cōtraherent. Quicqd militū nauiūq; in Sicilia erat:cū Lilybæum con
ueniſſet:& nec urbs multitudinē hoīum:nec portus naues caperet: tant⁹ oībus ardor erat in Africā traiici
endi:ut nō ad bellū duci uiderent:ſed ad certa uictoriæ pmia:pcipue qui ſuperabant ex cannenſi exercitu
milites:illo nō alio duce credebāt nauata reipublicæ opera finire ſe militiam ignominioſam poſſe. Et Sci

Legiones ex ſex millibus peditum & ampli⁹

pio minus id genus militum aſpernabat:ut q neq; ad Cānas ignauia eorū cladem acceptam ſciret:neq; ul
los milites æque ueteres in exercitu romano eſſe exptoſq; nō uariis præliis modo:ſed in urbibus etiā op-
pugnādis. Quinta & ſexta cānenſes erant legiones:eas ſe traiecturū in Africam:cum dixiſſet:ſingulos mili
tes inſpexit:relictiſq;:quos non idoneos credebat:in locum eorū ſubiecit:quos ſecum ex Italia acciuerat:
ſuppleuitq; ita eas legiones:ut ſingula ſenamillia & ducenos pedites trecenos haberent equites:ſociorum
item latini nominis pedites eqteſq; de exercitu cannēſi legit. Quantum militū in Africam trāſportatū ſit.
nō paruo numero īter auctores diſcrepat. Alibi decē millia peditum:duo millia & ducentos eqtes:alibi.
xv. millia peditū:mille & quingentos eqtes:alibi parū plus dimidio:rem auctā. v. &. xxx. millia peditum
eqtumq; in naues īpoſita:qdam nō adiecere numerū:inter quos me ipſe in re dubia poni malui. Cæli⁹ ut
abſtinet numero:ita ad īmenſum multitudinis ſpeciē auget:uolucres ad terram delapſas clamore militū
ait:tantāq; multitudinem conſcendiſſe naues:ut nemo mortalium:aut in Italia:aut in Sicilia relinqui ui-
deret: Milites ut in naues ordine ac ſine tumultu conſcenderent:ipſe eam ſibi curam ſumpſit:nauticos. C.

Aues ad terrā cla-mor dela pſæ

Lællius:q claſſis pfectus erat in naues ante conſcendere coactos continuit:cōmeatus īponendi. M. Pōpio
ptori curam dat. v. &. xl. dierū cibaria:e quibus. xv. dierū cocta impoſita. Vt omnes iam in nauibus erāt:
ſcaphas circūmiſit:ut ex oībus nauibus gubernatores:& magiſtri nauiū:& bini milites in forū cōuenirēt
ad imperia accipienda. Poſteaquā cōuenerunt:primū ab iis q̄ſiuit:ſi aquā hoībus iumētiſq; neceſſariam
ī totidē dies quot frumētū īpoſuiſſent:ubi reſpōſum eſt aquā dierū. v. &. xl. in nauibus eē: tum edixit mi-
litibus:ut ſilentiū quieti nautis ſine certamine ad miniſteria exequēda bene obediētes pſtarent. Cum. xx.
roſtratis ſe ac. L. Scipionē a dextero cornu ab leuo totidē roſtratas:&. C. Lælliū pfectum claſſis cum. M.
Portio Catone:q̄ſtor is tum erat:onerariis futurū pſidiū:Lumina in nauib⁹ ſingula roſtratæ:bine onera-
riæ haberent:in ptoria naue inſigne nocturnum triū luminū fore. Emporia ut peterent: gubernatoribus
edixit:fertiliſſimus ager eoq; abundans omni copia rerū eſt regio:& embelles(qđ plerūq; euenit in ubere
agro)barbari ſunt prius quoq; quā a Carthagine ſubueniret:opprimi uidebant poſſe. Is æditiis impe-
riis redire ad naues iuſſi:& poſtero die:diis bene iuuantib⁹:ſigno dato ſoluere naues. Multæ claſſes roma
næ e Sicilia atq; ipſo illo portu pfectæ erant:cæterū:non eo bello ſolū:nec id mirū:pdatum.n.tantūmodo
plæræq; claſſes ierāt:ſed ne prior qdem ulla pfectio tanti ſpectaculi fuit:q̄q̄ ſi multitudine claſſis æſtima-
retur:& bini conſules cū binis exercitibus ante traiecerant:& ppe totidē roſtratæ in illis claſſibus fuerant
quot onerariis Scipio tum traiiciebat. Nam pter. xl. naues longas:quadringentis ferme onerariis exerci-
tum trāſuexit:ſed & bellū bello:ſecūdum priore:ut atrocius romanis uideret:tum qđ in Italia bellabat:
tum qđ ingentes ſtrages tot exercituū:ſimul cæſis ducibus effecerant:& Scipio dux partim facti:fortib⁹:

partim ſuapte fortuna quādā īgēti ad īcremēta gloriæ celebratus cōuerterat aīos: ſimul & mens ipſa traiiciēdi nulli ante eo bello duci tēptata: qđ ad Annibalem detrahēdū ex Italia trāſferēdūqꝫ & finiendum ī Africa bellum tranſire uulgauerat. Cōcurrebat ad ſpectaculū in portu oīs turba nō habitantiū modo Lilybæi ſed legationū oīum ex Sicilia: q̄ ad ꝓſequēdum Scipionē officii cā cōuenerant: & p̄torē ꝓuinciæ. M. Pōponium ſecutæ fuerāt. Ad hoc legiones: q̄ in Sicilia relinq̄bant̄: ad pſequendos cōmilitones ꝓceſſerāt: nec claſſis modo ꝓſpectātibus e terra: ſed terra: oīs circa referta turba ſpectaculo nauigātibus erat. Vbi illuxit Scipio e p̄toria naue: ſilentio p p̄conē facto: dii deæqꝫ: inquit maria terraſqꝫ q̄ colitis uos p̄cor quæſoqꝫ: uti q̄ in meo imꝑio geſta ſunt: & gerunt̄: poſtqꝫ gerent̄: ea mihi populoqꝫ & plebi romanæ ſociis nominiqꝫ latino: q̄ populū romanū: quiqꝫ meā ſectā imperiū auſpiciūqꝫ terra mari amnibuſqꝫ ſequunt̄: bene uerrant: eaqꝫ uos oīa bene iuuetis: bonis auctoribus adſitis: ſaluos incolumeſqꝫ: uictis ꝑdullibus: uictores ſpoliis decoratos: p̄da onuſtos: triūphāteſqꝫ mecū domos reduces ſiſtatis: inimicoꝝ hoſtiūqꝫ ulciſcēdoꝝ copiā faxitis: quæqꝫ populus carthaginēſis in ciuitatē nr̄am facere molitus eſt: ea ut mihi Po. qꝫ Ro. in ciuitatem carthaginēſium exēpla ædendi facultatē detis. Secundum has p̄ces cruda exta cæſam uictimā: uti mos eſt: in mare ꝓiecit: tubaqꝫ ſignū dedit ꝓficiſcendi. Vēto ſecūdo ſatis uehemēti ꝓuecti: celeriter e cōſpectu terræ ablati ſunt: & a meridie nebula occœperat: ita ut uix cōcurſus nauiū inter ſe uitarent: lenior uentus in alto factus noctē inſequētē eadē caligo obtinuit: ſole orto diſcuſſa eſt & addita uis uētoꝝ. Iā terrā cernebant: haud ita multo poſt. T. Poſthumius gubernator Scipioni ait: nō plus quinqꝫ millia paſſuū Africā abeſſe: Mercurii ꝓmontoriū ſe cernere: ſi iubeat eo dirigi: iam in portu fore oēm claſſem. Scipio: ut in cōſpectu terra fuit: p̄catus deos uti bono reipublicæ ſuoqꝫ Africā uiderit: dare uela: & aliū infra nauib⁹ acceſſum iubet petere: & uento eodē ferebant̄: cæteꝝ nebula ſub idem ferme tēpus: quo pridie exorta: conſpectum terræ ademit: & uentus p̄mente nebula cecidit: nox deinde īcertiora oīa fecit. Itaqꝫ āchoras ne aut inter ſe cōcurrerēt naues: aut terræ īferent̄: iacere. Vbi illuxit: uentus idem cohortus nebula diſiecta aperuit oīa litora Africæ. Scipio. qđ eſſet ꝓximū ꝓmōtorium ꝑcunctatus: cum ꝓmontorium Pulchri id uocari audiſſet: placet: omen: inquit: huc dirigite naues: & claſſis decurrit: copiæqꝫ omnes in terrā expoſitæ ſunt. Proſperā nauigationem ſine terrore ac tumultu ꝑmultis græcis latiniſqꝫ auctoribus credidi. Cælius unus p̄terquā: quod nō merſas fluctibus naues cæteros oēs celeſtes maritimoſqꝫ terrores: poſtremo abreptā tēpeſtate ab Africa claſſem ad inſulam Egimuꝝ: inde ægre correptum curſum exponit: & ꝓpe obrutis nauibus iniuſſu imꝑatoris: ſcaphis haud ſecus quā naufragos milites ſine armis cum ingenti tumultu ī terra euaſiſſe. Expoſitis: copiis: romani caſtra in ꝓximis tumulis metantur: iam non in maritimos modo agros conſpectu primū claſſis: deīde tumultu egredientium in terram pauor terrorqꝫ ꝑuenerat: ſed ī ipſas urbes: neqꝫ. n. hoīum modo turba mulieꝝ puerorūqꝫ agminibus īmixta omnes paſſim compleuerat uias ſed pecora quoqꝫ præ ſe agreſtes agebant ut relinqui ſupito Africam diceres: urbibus ipſis maiorem: quā quem ſecum attulerant terrorē īferebant: præcipue Carthagini ꝓpe ut capte tumulus fuit. Nam poſt. M. Attliū Regulum: &. L. Manlium conſules annis ꝓpe. l. nullum romanum exercitum uiderant: præter p̄datorias claſſes: quibus deſcenſiones in agros maritimos factæ erant: raptiſqꝫ: quæ obuia ſors fecerat: prius recurſum ſemꝑ ad naues: quam clamor agreſtis cōciret: fuerat. Eo maior tū fuga pauorqꝫ in urbe fuit: & hercule neqꝫ exercitus domi ualidus: neqꝫ dux: quem opponerent: erat Aſdrubal Giſgonis filius genere fama diuitiis: regia tum etiam affinitate longe primus ciuitatis erat: ſed cum ab illo ipſo Scipiōe aliquot p̄liis fuſum pulſumqꝫ in Hiſpania meminerant: nec magis ducem duci parē: q̄ tumultuarium exercitum ſuum romano exercitui eſſe. Itaqꝫ uelut ſi urbem extemplo Scipio aggreſſurus foret: ita ad arma eſt cōclamatum: portæqꝫ raptim clauſæ: & armati ī muris: uigiliæqꝫ & ſtationes diſpoſitæ: ac nocte īſequenti uigilatum eſt. Poſtero die quingenti equites ſpeculatum ad mare turbandoſqꝫ egredientes ex nauibus miſſi in ſtationes romanoꝝ inciderunt. Iam. n. Scipio: claſſe Vticā miſſa ipſe haud ita multum ꝓgreſſus a mari tumulos ꝓximos ceperat: & equites in ſtationes locis idoneis poſuerat & per agros miſerat p̄datum: ii cum carthaginēſi equitatu p̄lium cum cōmiſiſſent: paucos in ipſo certamine plæroſqꝫ fugientes ꝑſecuti: in quibus præfectum quoqꝫ Hannonē nobilem iuuenē occiderunt. Scipio non agros modo circa uaſtauit: ſed urbē etiam ꝓximam afroꝝ ſatis opulentā cœpit: ubi p̄ter cætera: quæ extemplo in naues onerarias īpoſita miſſaqꝫ in Siciliam erant: octo millia liberoꝝ ſeruorūqꝫ capitū ſunt capta. Lætiſſimus tamē romanis in principio rerum gerendaꝝ aduentus fuit Maſiniſſæ: quē quidam cum. cc. haud amplius eq̄tibus: plæriqꝫ: cum duoꝝ millium eq̄tatu tradunt ueniſſe: cæteꝝ cum longe maximus oīum ætatis ſuæ regum hic fuerit: plurimūqꝫ rem romanā iuuerit: operæp̄tium uidet̄ excedere paululū ad enarrādū: q̄ uaria fortuna uſus ſit in amittēdo recuperādoqꝫ paterno regno. Militāte eo ꝓ carthaginēſibus in Hiſpania pr̄ eius morit̄ Galæ nomē erat: regnū a fratrem regis Deſalcē ꝑgrandē natu (mos ita apud numidas eſt. ꝑuenit. Haud multo poſt. Deſalce quoqꝫ mortuo: maior ex q̄bus filiis Capuſa puero admodū altero paternum īperium accepit cæteꝝ cum magis iure gentis: q̄ auctoritate inter ſuos aut uiribus obtineret regnū: extitit q̄dam Mezetellus noīe nō alienus ſanguine regibus familiæ ſemꝑ inimicæ: ad de imperio uaria fortuna cum iis: q̄ tum obtinebant certantis is: cōcitatis popularibus: apud quos inuidia regū magnæ auctoritatis erat: caſtris palā poſitis: deſcēdere regē ī aciē: ac dimicare de regno coegit: ī eo p̄lio Capuſa cum multis p̄ncipum cecidit. Gēs maſſuloꝝ oīs in ditionē: īperiūqꝫ Mezetulli cōceſſit: regio tamē noīe abſtinuit: cōtentuſqꝫ noīe modico tutoris pueꝝ Lacumacē: q̄ ſtirpis regiæ ſuperat: regem appellat: carthaginenſem nobilem fœminā ſororis filiam Annibalis: q̄ ꝓximæ Deſalci regi nupta fuerat: in matrimonio ſibi coniun-

Att. Scipionis ꝑcationem ſub ipm digreſſū

Varia de ſcipionis curſu in Africam auctorū opinio

Saleram urbem eā fuiſſe puto cuius poſtea meminit

git ſpe carth ginenſium ſocietatis:& cũ *Syphace* hoſpitiũ uetuſtũ legatis miſſis renouat: oĩa ea auxilia ꝓ
parauit aduerſus Maſiniſſam:& Maſiniſſa audita morte patrui deinde nece fratris patruelis ex Hiſpania ĩ
Mauritaniã(Bochar ea tẽpeſtate rex mauroꝝ erat)traiecit. Ab eo ſupplex ĩſimis ꝓcib⁹ auxiliũ itineri qm̃
bello nõ poterat.iiii.millia mauroꝝ ĩpetrauit.Cũ iis præmiſſo nuncio ad pr̃nos ſuoſq; amicos:cũ ad fi-
nes regni ꝑueniſſet:qngenti ferme numidæ ad eũ cõuenerũt.Igit̃ mauris inde ſicut cõuenerat:retro ad regẽ
remiſſis:q̃q̃ aliquãto minor ſpe multitudo:nec cum qua tãtã rem aggredi ſatis auderet: ratus augẽdo ac
moliẽdo uires quoq; ad agendũ aliqd collectuꝝ:ꝓficiſcẽti ad *Siphacẽ* Lacumaci regulo ad Tapſum oc-
currit trepidũ agmẽ cũ in urbẽ refugiſſet:urbẽ Maſiniſſa primo ĩpetu capit ex regiis alios tradẽtes ſe rece-
pit:alios uim parãtes occidit:pars maxima cũ ipſo puero ĩter tumultũ ad *Syphacẽ* quo primũ intẽderat

Maſiniſſæ uictoria in mezetullum

iter:ꝑuenerũt. Fama huiuſcemodi rei in pricipio regꝝ ꝓſperæ actæ conuertit ad Maſiniſſam numidas:af-
fluebãtq; undiq; ex agris uiciſq; ueteres milites Galæ:incitabãtq; iuuenẽ ad recuperãdũ paternum regnũ:
numero militum aliq̃tum Mezetullus ſupabat:nã & ipſe cum exercitu:quo Capuſam uicerat:& ex rece-
ptis poſt cædẽ regis aliquot habebat:& puer Lacumaces a *Syphace* auxilia ingentia adduxerat.xv.millia
peditum.Mezetullo.x.millia equitum erãt:quib⁹ cum Maſiniſſa nequaq̃ tãtum peditum equitumue ha
bẽs acie cõflixit:uicit tamẽ & ueterꝝ militum uirtus:& prudẽtia ĩter romana & punica arma exercitati du
cis.Regulus cum tutoꝛ & exigua maſſuloꝝ manu ĩ carthaginẽſium agrꝝ ꝑfugit.Ita recupato regno pr̃no
Maſiniſſa:quia ſibi aduerſus *Syphacẽ* haud paulo maiorẽ reſtare dimicatõem cernebat optimum ratus
cum fratre patruele gratiã recõciliare:miſſis qui & ſpẽ puero facerẽt.ſi ĩfidẽ Maſiniſſæ ſeſe ꝓmiſiſſet futurꝝ
eum ĩ eodẽ honore:quo apud Galã & Deſalcẽ quondã fuiſſe :& qui Mezetullo ꝓtoꝛ ĩpunitatẽ ſua oĩa cũ
fide reſtitui reſpõderẽt:ãbo ꝑoptãtes exilio modicã domi fortonã:oĩa:ne id ieret:carthaginẽſib⁹ de indu-
ſtria agentib⁹ ad ſeſe ꝑduxit. Aſdrubal tũ forte:cũ hæc gerebant̃:apud *Syphacẽ* erat:q numidæ haud ſane
multũ ad ſe ꝑtinere credẽti utrꝝ penes Lacumacẽ:an Maſiniſſam regnũ maſſuloꝝ eẽt:falli eũ magnopeait
ſi Maſiniſſam eiſdẽ cõtẽtũ fore:qb⁹ patrẽ Galã aut patruũ ei⁹ Deſalcẽ credat:multo maiorẽ indolẽ in eo
aĩ ingeniiq; eſſe:q̃ in ullo gentis ei⁹ unq̃ fuiſſet:ſæpe cũ in Hiſpania raræ ĩter hoĩes uirtutis ſpecimẽ dediſſe
ſociis pariter hoſtibuſq;:& *Syphacẽ* & carthaginẽſes:niſi orientẽ illum ignẽ oppreſſiſſent:ingenti mox ĩ-
cẽdio:cũ iã nullã opem ferre poſſent:arſuros adhuc teneras & fragiles eius uires eſſe:uixdũ coaleſcere fouẽ
ti regnũ.Inſtãdo ſimulãdoq; ꝑuicit:ut exercitũ ad fines maſſuloꝝ admoueat:atq; ĩ agro : de quo ſæpe cũ
Gala nõ uerbis mõ diſceptatũ:ſed ẽt armis certatũ fuerat:tãq̃ haud dubie iuris ſui caſtra locet:ſiqs arceat:
qđ maxĩe opus ſit:acie dimicaturꝝ:ſin ꝑ metũ agro cedat̃:ĩ regnũ mediũ eundũ:aut ſine certamie cõceſſu-

Quæ ſit pecunia & opes maſſulis

ros in ditionẽ ei⁹ maſſulos:aut nequaquã pares futuros armis.His uocib⁹ incitatus *Syphax* Maſiniſſæ
bellum infert:& primo certamine maſſulos fundit fugatq; Maſiniſſa cum paucis equitibus in montem
(Balbum incolæ uocãt)ꝑfugit:familiæ aliquot cum mapalib⁹ pecoribuſq; ſuis(ea pecunia illis ẽ),ꝑſecu
ti ſunt regẽ:cætera maſſuloꝝ multitudo in ditionẽ *Syphacis* cõceſſit.Quẽ ceperant exules mõtẽ herbidus
aquoſuſq; eſt:quia pecori bonus alendo erat:hoĩum quoq; carne ac lacte ueſcentiũ abunde ſufficiebat ali-
mentis.Inde nocturnis primo ac furtiuis incurſionib⁹:deinde apto latrocinio ĩfeſta oĩa circa eẽ: maxime
uri carthaginẽſium ager:qa & plus ꝑdæ quã inter numidas & latrociniũ tutius erat.Iãq; adeo licẽter elu-
debant:ut ad mare deuectã ꝑdam uenderẽt mercatorib⁹ appellentib⁹ naues ad idipſum: pluresq; quã iu-
ſto ſæpe in ꝓlio carthaginenſes cæderent̃ caperẽturq;.Deplorabant ea apud *Syphacẽ* carthaginenſes:inſen
ſumq; & ipſum ad reliqas belli ꝑſequendas inſtigabant:ſed uix regiũ uidebat̃ latronẽ uagũ in montibus
cõſectari:Bocchar ex ꝓfectis regiis uir acer & impiger ad id delectus :ei quattuor millia peditũ data: duo
equitũ:ꝓmiorũq; ingenti ſpe oneratus:ſi caput Maſiniſſæ retuliſſe :aut uiuũ(id uero ineſtimabile gaudiũ
fore)cepiſſe.Is palatos ĩcurioſæq; agentes ĩprouiſo adortus:pecoꝝ atq; hoĩum ingenti multitudine a præ
ſidio armatoꝝ excluſa.Maſiniſſam ipſum cum paucis in uerticẽ montis cõpellit.Inde ꝓpe iam ut deb&-

Atẽ.q̃ pi-cula Maſiniſſa adierit

lato:nec prædã mõ pecoꝝ hoĩumq; captoꝝ miſſa ad regem ſed copiis ẽt aliquãto maioribus:quã pro re
liquiis belli remiſſis:cũ qngentis haud amplius peditibus degreſſum iugis Maſiniſſam ꝑſecutus in ualle
arta faucibue utrinq; obſeſſis incluſit:ibi ingens cædes maſſuloꝝ facta Maſiniſſa cũ.l.haud amplius eqi
bus per anfractus montis ignotos ſequentibus ſeſe arripuit: tenuit tamen ueſtigia Bocchar : adeptuſq; eũ
patentib⁹ cãpis ꝓpe Clupeã urbem circũuenit:ut præter quattuor equites oẽs ad unum interficeret: cum
iis ipſum quoq; Maſiniſſam ſauciũ ꝓpe e manibus inter tumultum amiſit:in conſpectu erant fugientes
alæ eqtum diſperſæ lato cãpo:qbuſdam ut occurrerent ꝑ obliqua tendentibus.Quacũq; hoſtes ſeqbant̃:
aĩs ingens fugiẽtes accepit:neq;.n.cunctanter:ut quos maior metus urgeret:ĩmiſerant equos:raptiq; gur-
gite & in obliquũ relati:duob⁹ in prærupium gurgitẽ in conſpectu hoſtium ipſa periſſe creditus:ac duo
reliq equites cum eo uirgulta ulterioris ripæ tenuerunt.Is finis Bocchari fuit ſequẽdi:nec ĩgredi flumẽ au
ſo:nec hr̃e credẽti ſe iã quẽ ſequeret̃:inde uanus auctor abſumpti Maſiniſſæ ad regẽ rediit:miſſiq; qui car-
thaginẽ gaudium ingens nunciarẽt:totaq; Africa fama mortis Maſiniſſæ repleta:uariæ aĩos affecit:Maſi
niſſa in ſpelunca occulta cum herbis curaret uulnus:duoꝝ equitum latrocinio ꝑ dies aliquot uixit : ubi
primum ducta cicatrix patiq; poſſe eſt uiſa iactatõem:audacia ingenti pergit ire ad regnum repetendum
atq; in ipſo itinere haud plus.xl.equitibus collectis cum in maſſulos palam iam quis eſſet ferens ueniſſet
tãtum motum cum fauore priſtino tum gaudio inſperato qđ quem periſſe crediderant incolumem cer-
nebant:fecit:ut intra paucos dies ſex millia peditum armatoꝝ:quatuor equitum conuenirent.Iamq; nõ
in poſſeſſione modo paterni regni eſſet:ſed etiam ſocios carthaginenſium populos : maſſulorumq; fines

(id Siphacis regnű erat)uaſtaret. Inde irritato ad bellum Syphace: inter Cirthá Hipponemq; in iugis op-
portunoꝝ ad oĩa montiű conſedit. Maiorē igitur eam rem iam Syphax rex ratus: q̃ ut ꝓfectum ageret: cű
filio iuuene(nomen Verminæ erat)parte Miſſa exercitus imperat: ut circűducto agmine in ſe intentű ho-
ſtem ab tergo inuadat. Nocte ꝓfectus Vermina: q ex occulto aggreſſurus eum erat. Syphax autē interdiu
aperto itinere: ut q ſignis collatis acie dimicaturus eſſet: mouet caſtra. Vbi primo tēpus uiſum eſt: quo ꝑ-
ueniſſe iam circűmiſſi uideri poterant & ipſe leui cliuo ferente ad hoſtē tum multitudine frætus: tum præ- Iterum
paratis a tergo inſidiis ꝑ aduerſum mőtem erectá aciem ducit Maſiniſſa fiducia maxime loci quo multo Maſiniſ-
æquiore pugnaturus erat: & ipſe dirigit ſuos. Atrox prælium & diu anceps fuit loco & uirtute militum ſa regno
Maſiniſſam multitudine: quæ nimio maior erat Syphacē iuuáte. Ea multitudo diuiſa cű pars a fronte ur pellitur
geret: pars a tergo ſe circunfudiſſet: uictoriá haud dubiá Syphaci dedit: & nec effugiű qdē patebat hinc a
fronte hinc a tergo incluſis. Itaq; cæteri pedites equiteſq; cæſi aut capti ducētos ferme eqtes Maſiniſſa circa
ſe cőglobatos diuiſoſq; turmatim ĩ tris partes erűpere iubet: loco ꝓdicto: in quē ex diſſipata cőuenirēt fu
ga: ipſe: quá intenderat: ĩter media tæla hoſtiű euadit. Duæ turmæ hæſere: altera metu dedita hoſti: altera
ꝑtinacior in repugnádo tælis obruta & cőfixa eſt Verminá ꝓpe ueſtigiis inſtantē in alia atq; alia flectēdo
itinera ludens tedio & deſperatione tandem feſſum abſiſtere a ſequēdo coegit. Ipſe cű. lxx. equitibus ad mi
norem Syrtim ꝑuenit: ibi cű cőſcientia egregia ſæpe repetiti regni paterni inter punica emporia: gentēq; ga
ramántum omne tꝑs uſq; ad. C. Lælii claſſiſq; romanæ aduentű in Africá cőſumpſit. Hæc aĩum inclinant:
ut cű modico potius q̃ cű magno ꝓſidio eqtum ad Scipionē quoq; poſtea ueniſſe Maſiniſſam credá qp-
pe illa regnáti multitudo hæc paucitas exulis fortunæ cőueniēs ē: carthaginēſes ala equitű cű ꝓfecto amiſ-
ſa alioq; equitatu ꝑ nouű delectű cőparato. Hannonē Amilcaris filium præficiunt. Aſdrubalem ſubinde
ac Syphacē ꝑ lr̃as nuncioſq;: poſtremo ēt ꝑ legatos accerſunt. Aſdrubalē opem ferre circunſeſſæ patriæ iu-
bent. Syphacē orant: ut carthagini: & uniuerſe Africæ ſubueniat. Ad uticá tum caſtra Scipio ferme mille
paſſus ab urbe habebat tráſlata a mari: ubi paucos dies ſtatiua cőiuncta claſſi fuerant. Hanno nequaq̃ ſa-
tis ualido nő modo ad laceſſendű hoſtes ſed ne ad tuendos qdem a populationibus agros eqtatu accepto:
id oĩum primű egit: ut ꝑ conquiſitionē numeꝝ equitű augeret nec aliaꝝ gentium aſpnatus maxīe tamē
numidas(id longe primű eqtum in Africa eſt)genus cőducit. Iam ad quattuor millia equitű habebat: cű
Salecá noĩe urbē occupauit. xv. ferme millia ab romanis caſtris: qđ ubi Scipioni relatum eſt: æſtiua ſub
tectis agere equitatus: inquit: ſint uel plures: dum talem ducē habeát. Eoq; minus ſibi ceſſandű ratus: quo Scipiőis
illi ſegnius rem agerēt. Maſiniſſam cű equitatu ꝓmiſſum portis obeqtare: atq; hoſtē ad pugná elicere: iu- conſiliű ĩ
bet: ubi omnis multitudo ſe effudiſſet: grauiorq; iam in certamine eſſet: q̃ ut facile ſuſtineri poſſet: cederet oppugná
paulatim: ſe in tempore pugnæ uētuꝝ: tantum moratus quátum ſatis temporis progreſſo uiſum ad eli- do Háno
ciendos hoſtes cum romano equitatu ſecutus tegentibus tumulis: q peroportunæ circa uiæ flexus ſuppo- nis equi-
ſiti erant: occultus ꝓceſſit. Maſiniſſa ex compoſito nunc terrentis: nunc timentis modo aut ipſis obequita- tatu
bat portis aut cedendo cum timoris ſimulati ſpecie audaciá hoſti faceret: ad inſequendű temere eliciebat.
Nondum oēs egreſſi erant: uariæq; dux fatigabatur: alios uino & ſomno graues arma capere & frenare
equos cogendo: aliis ne ſparſi & incőditi ſine ordine: ſine ſignis oĩbus portis excurrerent obſiſtendo: prĩo
incaute ſe inuehentes Maſiniſſa excipiebat: mox plures ſimul cőferti porta effuſi æquauerát certamen. Po-
ſtremo iam oĩs equitatus ꝓlio cum adeſſet: ſuſtineri ultra nequiuere: nő tamē effuſa fuga Maſiniſſa ſed ce
dendo ſenſim impetus coꝝ excipiebat: donec ad tumulos tegentes romanű equitatum ꝑtraxit. Inde exorti
equites: & ipſi integris uirib⁹ & recentibus equis Hannone afriſq; pugnando ac ſequendo feſſis ſe circűfu Háno cű
dere: & Maſiniſſa: uerſis ſubito equis: in pugnam rediit. Mille ferme: qui primi agminis fuerant: quibus mille eq-
haud facilis receptus fuit: cum ipſo duce Hánone incluſi atq; interfecti ſunt. Cæteros ducis ꝓcipue terri- tibus oc-
tos cæde effuſe fugientes ꝑ triginta millia paſſuű uictores ſecuti: ac duo ꝓterea millia equitum aut cœpe- ciditur
runt: aut occiderunt. Inter eos ſatis cőſtabat nő minus ducentos carthaginenſium equites fuiſſe: & diuitiis
quoſdam & genere illuſtres. Eodem forte quo hæc geſta ſunt die: naues q̃ ꝓdam in Siciliá uexerant: cum
cőmeatu rediere: uelut ominatæ ad ꝓdam alteram repetendá ſeſe ueniſſe. Duos eodē noĩe Carthaginenſiű
duces duob⁹ eqſtribus ꝓliis interfectos nő oēs auctores ſunt: ueriti credo: ne falleret bis relata eadem res.
Cælius quidem: & Valerius captű ēt Hannonem tradunt. Scipio ꝓfectos equiteſq;: ꝓut cuiuſq; opa fue- Salera
rát: & ante oĩs Maſiniſſam inſignibus donis donat: & firmo ꝓſidio Saleræ impoſito: ipſe cű cætero exer-
citu ꝓfectus nő agris modo: quacűq; incedebat: populatis: ſed urbib⁹ etiam quibuſdá uiciſq; expugnatis
late fuſo terrore belli: ſeptimo die quá ꝓfectus erat magná uim hoĩum & pecoris & oĩs generis ꝓdæ tra-
hens in caſtra redit: graueſq; iteꝝ hoſtium ſpoliis naues dimittit. Inde omiſſis expeditionibus: paruis po-
pulationibus ad oppugnádam Vticá oēs belli uires conuertit: eam deinde ſi cepiſſet ſedem ad cætera exe-
quenda habiturus: ſimul & a claſſe nauales ſocii qua ex parte urbs mari alluit: ſimul & terreſtris exercit⁹
ab imminente ꝓpe ipſis mœnibus tumulo eſt admotus. Tormenta machinaſq; etiá aduexerat ſecum: &
ex Sicilia cum cőmeatu miſſa erant: & noua in armamentario multis talium operum artificibus de indu
ſtria incluſis fiebát. Vticenſibus tanta undiq; mole circűſeſſis in carthaginenſi populo: carthaginenſibus
in Aſdrubale: ita ſi is mouiſſet Syphacem. ſpes omnis erat: ſed deſyderio indigentium auxilii tardius con
cta mouebantur. Aſdrubal intentiſſima conquiſitione cum ad triginta millia peditum: tria equitum con-
feciſſet: non tamen ante aduentum Syphacis caſtra propius hoſtem mouere eſt auſus. Syphax cum. l. mil
libus peditum. x. equitű aduenit: confeſtimq; motis ab Carthagie caſtris haud ꝓcul Vtica munitiőibſq;

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

romanis conſedit:quoꝝ aduētus hoc tamē momēti fecit:ut Scipio cū.xl.ferme dies neqquā oīa experiēs
obſediſſet Vticā:abſcederet inde irrito īcœpto:etenī hyems īſtabat:caſtra hyberna in ꝓmōtorio:qd' tenui
iugo continēti adhærēs in aliquātū maris ſpatiū extendit':cōmunit uno uallo & naualiū caſtra amplecti
tur:iugo medio legionū īpoſitis caſtris:littus ad ſeptētrionē uerſus:ſubductæ naues naualeſq; ſocii tene
bant meridianam uallē ad alteꝝ littus deuexā.Hæc in Africa uſq; ad extremū autēni geſta.Præter conue
ctū undiq; ex populatis circa agris frumētum cōmeatuſq; ex Sicilia atq; Italia aduectos.Gn.Octauius
ꝓprætor ex ſardinia ab.T.Claudio prætore:cuius ea ꝓuincia erat:īgentē uim frumēti aduexit:horreaq;
Parua ro nō ſolū ea:quæ iam facta erant:repleta:ſed noua ædificata.Veſtimēta exercitui deerant:id mandatū Octa
manorū uio ut cū ꝑtore ageret:ſiquid ex ea ꝓuīcia compari:aut mitti poſſet:ea quoq; haud ſegniter curata re:mil
cædes in le ducentæ togæ breui ſpatio &.xii.millia tunicaꝝ miſſa.Aeſtate ea:qua hæc in Africa acta ſunt.P.Sem
Italia pronius cōſul:cui Brutii ꝓuincia erat:in agro crotonēſi cū Annibale in ipſo itinere tumultuario prælio
cōflixit:agminibꝰ magis:ꝙ acie pugnatū eſt.Romani pulſi & tumultu uerius quā pugna:ad mille &.cc.
de exercitu cōſulis interfectis in caſtra trepidi rediere:neq; oppugnare tamē ea hoſtes auſi:cęteꝝ ſilentio ꝓ
ximæ noctis ꝓfectus:inde cōſul:ꝑmiſſo nuntio ad.P.Liciniū ꝓconſulem:ut ſuas legiones admoueret:co
pias cōiūxit:ita duo duces:duo exercitus ad Annibalē redierūt:nec mora dimicādi facta eſt:cū cōſuli du
plicatæ uires:pœno recēs uictoria aīos faceret.In ipſam aciē ſua legiones Sēproniꝰ īduxit in ſubſidiis lo
catæ.P.Licinii legiones.Cōſul principio pugnæ ædem Fortunæ Primi geniæ nouit:ſi eo die hoſtes fu
diſſet cōpoſq; eius uoti fuit.Fuſi ac fugati pœni ſupra quattuor millia armatoꝝ cæſa:paulo minus trecē
Pœnorū ti capti & equi.xl.&.xi.militaria ſigna Perculſus aduerſo ꝓlio Annibal crotonē exercitum reduxit.Eodē
cædes tpe.M.Cornelius cōſul in altera parte Italiæ nō tā armis:ꝙ iudicioꝝ terrore Ethruriā cōtinuit totā:ferme
ad Magonē ac ꝑ eū ad ſpē nouādi res uerſam.Eas qōnes ex.S.C.minīe ābitioſe habuit:multiq; nobiles
Ethruſci:q aut ipſi ierant:aut miſerāt ad Magonē de populoꝝ ſuoꝝ defectiōe:primo erant præſentes cō
dēnati poſtea conſcia ſibimetipſi exilium cōſciſcētes cū abſentes dānati eēnt:corporibꝰ ſubtractis:bona tā
tum ꝙ publicari poterāt:pignerāda pœnæ ꝓbebant.Dū hæc cōſules diuerſis regionibus:agūt:cenſores in
terim Romæ.M.Liuius:&.C.Claudius ſenatū recitarūt.Principes iteꝝ delectus.Qu.Fabius Maximus
notati ſeptē:nemo tamē:q ſella curuli ſediſſet ſarta tecta acriter:& cū ſumma fide exegerunt.Viam e foro
Boario:& ad ueneris circa foros publicos:& ædem matris magnæ in palatio faciēdam locauerūt.Vecti
gal etiam nouū ex ſalaria ānona ſtatuerunt:ſextante ſal & Romæ & per totam Italiam erat:& Romæ pre
tio eodem pluris in foris & cōciliabulis:& alibi alio pretio præbendum locauerunt.Id uectigal cōmen
tum alterum ex cenſoribus ſatis credebant populo iratum:quod iniquo iuditio & quondam damnatus
eſſe:& in ꝑtio ſalis maxime oneratas tribus:quaꝝ opera dānatus erat credebāt inde ſalinatori Liuio indi
Vnde ſali tum cognomē.Luſtrū conditū ſerius:qa ꝑ ꝓuincias dimiſerunt cenſores ut ciuiū romanoꝝ in exercitibus
natoris quantus ubiq; eſſet:referretur numerus.Cenſa cum iis.cc.xv.millia hoīum:condidit luſtrum.C.Claudiꝰ
cognomē Nero.Duodecim deinde coloniaꝝ:quod nūꝙ ante factum erat:deferentibꝰ cenſoribus cenſum receperūt:
ut ꝙtum numero militum:ꝙtum pecunia ualerēt:in publicis tabulis monumēta extarent.Equitum deīn
de cenſus agi cœptus eſt:& ambo forte cenſores equū publicū habebant:cum ad tribū Polliā uentum eſt:i
qua.M.Liuii nomē erat:& ꝑco cūctarēt citare ipſum cenſorē:cita:inquit:Nero.M.Liuiū:& ſiue ex reſi
dua & uetere ſimultate:ſiue intempeſtiua iactatione ſeueritatis inflatus.M.Liuiū:qa populi iudicio eēt cō
dēnatus equū uendere iuſſit.Item.M.Liuius cū ad tribū Narinenſem:& nomē collegæ uentum eſt uende
Att'.fœ re equum.C.Claudiū iuſſit duaꝝ reꝝ cā:unius qd' falſum aduerſus ſe teſtimoniū duxiſſet:alterius quod
dum īter nō ſincera fide ſecum in gratiā rediſſet.Itaq; ibi fœdū certamē inqnandi famā alterius cū ſuæ famæ dāno
cenſores factum eſt.Exitus cēſuræ cum in leges iuraſſet.C.Claudius:& in ærarium aſcēdiſſet īter noīa eoꝝ:quos
certamen ærarios relinqbat:dedit collegæ nomē.Deinde.M.Liuius in ærariū uenit:& ꝑter Metiā tribū:q ſe nec cō
dēnaſſet:neq; condēnatum aut conſulē:aut cenſorem feciſſet:populū ro.oēm quattuor & triginta tribus
ærarios reliquis:qd' & īnocentē ſe cōdēnaſſent:& cōdēnatum cōſulem & cēſorē feciſſent:neq; īficiari poſ
ſent:aut iudicio ſemel.aut comitiis bis ab ſe peccatū eſſe:in quattuor & triginta tribus:&.C.Claudiū æra
rium fore:qd' ſi exēplum haberet:bis eundē ærarium relīquēdi.C.Claudiū nominatim īter ærarios fuiſ
ſe relictuꝝ.Prauū certamē notaꝝ īter cenſores:caſtigatio incōſtantiæ populi cenſoria grauitate & tēporū
illoꝝ digna in īuidia cēſores cum eſſent:creſcendi ex his ratus eſſe occaſionem.G.Bebius tribunus plebis
diem ad populum utriq; dixit:ea res conſenſu patrum diſcuſſa eſt ne poſtea obnoxia populari auræ cēſu
Exitus cē ra eſſet.Eadem æſtate in Brutiis iam perilita a conſule deuicta Cōſentia:& Pādoſia:& ignobiles aliæ ciui
ſuræ Li tates uolūtate in deditionē uenerūt.Et cū comitioꝝ iam appeteret tēpus.Corneliū potius ex Ethruria:ubi
uii & Ne nihil belli erat.Romā acciri placuit.Cōſules.Gn.Seruiliū Cepionē:&.Gn.Seruiliū geminum creauit.In
rōis.Gn. de ꝑtoria comitia habita creati.P.Cornelius Lentulus.L.Quintilius Varus.P.Elius Pætus.P.Iulius:&
Seruilius T.Apuleius.Hi duo cum ædiles plebis eſſent:prætores creati ſunt.Conſul comitiis ꝑfectis:ad exercitum
cæpio in Ethruriā rediit.Sacerdotes eo anno mortui:atq; in locum eoꝝ ſuffecti.T.Veturius Philo flamē mar
Gn.Ser tialis:& in locum.M.Aemilii Regilli:q priore anno mortuus erat:creatus inauguratuſq;:& in.M.Pom
uilius ge ponii Mathonis auguris & decēuiri locum creati decemuir.M.Aurelius Cotta:augur.T.Sempronius
minꝰ cōſ. Gracchus admodū adoleſcens:qd' tunc raꝝ in mandādis ſacerdotiis erat.Quadrigæ aureæ eo anno in
capitolio poſitæ ab ædilibus curulibus.C.Liuio:&.M.Seruilio Gemino:& ludi romani biduū inſtau
rati.Item ꝑ biduum plebeii ab ædilibus.P.Elio.P.Iulio:& Iouis epulum fuit ludorum cauſa.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI DE SECVNDO BELLO PVNI. LIBER DECIMVS.

CN. SERuilius Cepio: &. Gn. Seruilius Geminus conſ. ſextuſdecimus is annus
belli punici erat: cum de rep. belloq; & ꝓuinciis ad ſenatum retuliſſent cenſuerũt
patres: ut conſules inter ſe cõpararent: ſortirenturue uter Brotios aduerſus Anni-
balem: uter Ethruriam ac Liguriam ꝓuinciã haberet: cui Brutii eueniſſent: exerci
tum a. P. Sempronio acciperet. P. Sempronius ei quoq; enim ꝓconſuli imperiũ
in annum ꝓrogabatᷓ. P. Licinio ſuccederet: is Romã reuerteretᷓ. Bello quoq; bo- P. Licinii
nus habitur ad cætera: qbus nemo ea tẽpeſtate inſtructior ciuis cũ habebatᷓ: con- dotem
geſtis oĩbus humãis a natura fortunaq; bonis nobilis idem ac diues erat: forma
uiribuſq; corporis excellebat: facũdiſſimus habebatᷓ: ſeu cã oranda: ſeu in ſenatu
& ad populũ ſuadendi ac diſſuadẽdi locus eſſet: iuris põtificii peritiſſimus: ſup hoc bellicæ quoq; laudis
cõſulatus cõpotem fecerat: cui in brutiis ꝓuincia eidem in ethruria ac liguribus decreta. M. Cornelius no
uo conſuli tradere exercitum iuſſus: ipſe prorogato imperio Galliam prouinciam obtinere cum legioni-
bus iis quas procõſul. Qu. Scribonius priore ãno habuiſſet. Sortiti deinde ꝓuincias: Cepioni Brutii: Ser
uilio gemino ethruria euenit. Tum p̄torꝫ ꝓuinciæ in ſortem coniectæ: iuriſditionẽ urbanam Pœtus Eli-
us Sardiniam. P. Lentulus Siciliam. C. Iulius: Ariminum cum duabus legionibus ſub Lucretio Spurio
ꝫe fuerãt. Quintilius uarus eſt ſortitus: & Lucretio ꝓrogatum imperium eſt: ut Genuã oppidum a Ma- Genua a
gone pœno dirutũ exædificaret. P. Scipioni nõ tpis: ſed rei gerẽdæ fine: donec debellatũ in Africa foret: ꝓ- Magone
rogatũ impium eſt: decretũq; ut ſupplicatio fieret: qđ ſi is in Africam ꝓuinciam traieciſſet: ut ea res ſaluta- diruta
ris Po. Ro. ipſiq; duci atq; exercitui eſſet: in Sicilia tria millia militũ ſunt ſcripta & quia qđ roboris ea ꝓ
uincia habuerat: in Africã traiectũ fuerat: nequa claſſis ex Africa traiiceret. xl. nauibus cuſtodiri placuerat
Siciliæ maritimã oram: tredecĩ nouas naues Iulius ſecum in Siciliam: duxit cæteræ in Sicilia ueteres refe-
ctæ huic claſſi. M. Põponius prioris anni p̄tor ꝓrogato imperio p̄poſitus nouos milites ex Italia adue-
ctos in naues impoſuit: parẽ nauium numeꝝ. C. Octauio p̄tori item prioris anni cum pari iure imperii
ad tuẽdam ſardiniæ orã p̃res decreuerũt. Lẽtulus p̄tor duo millia militũ dare ĩ naues iuſſus: & Italiæ ora:
qa incertũ erat: quo miſſuri claſſem carthaginẽſes forẽt: uidebantᷓ aũt qcqd nudatum p̄ſidiis eſſet: petituri
M. Mario p̄tori prioris anni cum totidẽ nauibus tuẽda data eſt. Tria millia millitum ĩ eam claſſem ex de
creto patꝝ cõſules ſcripſerunt: & duas legiões urbanas ad ĩcerta belli. Hiſpãiæ cum exercitibus imperioq;
ueteribus impatoribꝰ Lucio lentulo & Lucio mãlio Accidino decretæ decẽ oĩo legiõibus: & c. xl. nauibꝰ
longis res romana eo anno geſta. Prætores in ꝓuincias ire iuſſi: cõſulibus impatum ut prius: q̃ ab urbe ꝓ
ficiſcerẽtur: ludos magnos facerent: quos. T. Manlius Torquatus dictator in quintũ annum nouiſſet: ſi
eodem ſtatu reſp. ſtaret & nouas religionis excitabãt in aĩs hoĩum ꝓdigia ex pluribꝰ locis nunciata. Augꝫ
in capitolio corui non laceraſſe tantũ roſtris crediti: ſed etiam ediſſe mures Antii coronam aureã arroſere:
circa Capuam oẽm agꝝ locuſtaꝝ uis ingens: ita ut unde aduenissent: paꝝ conſtaret: compleuit: equuleus ꝓdigia
Reate cum qnq; pedibus natus: Anagniæ ſparſi primũ ĩges: in cælo deinde fax ingens arſit. Fruſinone ar
cus ſolem tenui linea amplexus eſt: circulum deinde ipſum maior ſolis orbis extrinſecus incluſit. Arpini
terra campeſtri in agro in ĩgentem ſinũ cõſedit conſulum alteri primã hoſtiam ĩmolanti caput iecinori de-
fuit: ea ꝓdigia maioribus: hoſtiis ꝓcurat: editi a collegio pontificũ dii: quibus ſacrificaretᷓ. Is tranſactis cõ
ſules prætoreſq; in ꝓuincias ꝓfecti oĩbus tamẽ uelut ea ſortis Africæ cura erat: ſeu qa ibi ſumma rerum
belliq; uerti cernebant: ſeu ut Scipioni gratificarentur: in quem tum omnis ciuitas uerſa erat. Itaq; non ex
Sardinia tantũ ſicut ante dictum eſt: ſed ex Sicilia quoq; & Hiſpania ueſtimenta: frumentũq;: armaq;: &
omne genus cõmeatus eo portabatur. Nec Scipio ullo tp̄e hyemis belli opa remiſerat: quæ multa ſimul
undiq; circũſtabant. Vticam obſidebat caſtra in conſpectu Aſdrubalis erant: carthaginenſes deuexerant na
ues: claſſem paratam inſtructãq; ad cõmeatus intercipiendos habebant. Inter hæc ne Siphacis quidem re-
conciliandi curam ex animo dimiſerat ſi forte iam ſatis amoris in uxore ex multa copia eum cepiſſet. Ab
Syphace magis pacis pro carthaginenſibus conditiões: ut romani Africa peni Italia excederent: q̃ ſi bella-
retur: ſpes ulla deſituꝝ afferebatur. Hæc p nuntios magis equidem acta crediderem: & ita pars maior au-
ctores ſunt: q̃ ipſum Syphacẽ ut Valerius Antias prodit: in caſtra romana ad colloquium ueniſſe. Primo
eas cõditiões imperator romanus uix auribus admiſit. Poſtea ut cauſa ꝓbabilis uiſa cõmeãdi foret in ca
ſtra hoſtium: mollius eadem illa abnuere: ac ſpem facere ſæpius ultro citroq; agitantibus rem cõuenturã.
Hybernacula carthaginenſium cõgeſta temere ex agris materia ex ædificata lignea ferme tota: erant numi
dæ p̄cipue arundine textatoriaq; pars maxima tectis paſſim nullo ordine: quidam ut ſine imperio occu-
patis locis: extra foſſam uallũq; habitabant. Hæc relata Scipioni ſpem fecerant caſtra hoſtium p occaſio-
nem icendẽdi. Cũ legatis: quos mitteret ad Syphacẽ: calonum loco primos ordinis ſpectatæ uirtutis atq;
prudẽtiæ ſeruili habitu mittebat: q dum in colloqo legati eſſent: uagi per caſtra alius alia: aditus exituſq;
oẽs: ſitum formãq; uniuerſoꝝ caſtroꝝ & partium: qua: pœni: qua numidæ haberent quantum inter ual-
li. Inter Aſdrubalis ac regia caſtra eſſent: ſpecularentur: moreq; ſimul noſcerent ſtationum uigiliarũq; no-
cte an ĩter diu opportuniores ĩſidiantibus eſſent: & inter crebra colloqa alii atq; alii de induſtria: quo plu
ribus oĩa nota eẽnt: mittebãtur. Cũ ſæpius agitata res certiorẽ ſpẽ pacis in dies: & Syphaci: & carthaginẽ
ſibus per eum facerent: legati romani uetitos ſe reuerti ab imperatore aiunt: niſi certum reſponſum detur

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ꝓinde ſeu ipſa ſtaret iam ſnīa: ſeu cōſulendus Aſdrubal & carthagineſes eſſent: cōſuleret tꝑs eſſe aut pacem cōponi: aut bellū nouiter geri. Dum cōſulit Aſdrubal ab Syphace: ab Aſdrubale carthaginenſes: & ſpeculatores oīa uiſendi: & Scipio ad cōparāda ea: q̄ in rem opus erāt: tꝑs habuit: & ex mētione & ſpe pacis negligētia: ut fit: apud pœnos numidaſq̄ orta cauēdi: neq̄d hoſtile īterim paterent: tandē relatū reſponſum quibuſdā: qđ nimis cupere romanus pacē uidebat iniqs ꝑ occaſionē adiectis: q̄ ꝓpportune cupiēti tollere inducias Scipiōi cām ꝓbuere: ac nūcio regis: cū relatū ſe ad cōſiliū dixiſſet: poſtero die reſpōdit: ſe uno fruſtra tendēte nulli alii pacē placuiſſe: renūciaret igit nullā aliam ſpē pacis: quā relictis carthaginēſibus Syphaci cū romanis eſſe: ita tollit inducias ut libera fide incœpta exequeret: deductiſq̄ nauibus: & iam ueris ꝑſcipiū erat: machinis tormētaq̄ uelut a mari aggreſſurus Vticā īponit: duo millia militū ad capiendum quē ante tenuerat tumulū ſup Vticā mittit: ſimul ut ab eo qđ parabat: in alterius rei curā cōuerteret hoſtiū aīos: ſimul ne quā cū ipſe ac Syphacē Aſdrubaleq̄ ꝓfectus eſſet eruptio ex urbe & impetus in caſtra ſua relicta cū leui ꝑſidio fieret. His ꝑparatis aduocatoq̄ cōcilio: & dicere exploratorib⁹ iuſſis: q̄ compta afferrent. Maſiniſſaq̄: cui oīa hoſtiū nota erant poſtremo: qd ipſe pararent: in ꝓximā noctē ꝓponit. Tribunis edicit: ut ubi ꝑtorio dimiſſo ſigna cōcinuiſſent: extēplo educerent e caſtris legiones: ita ut īperauerat: ſigna ſub occaſu ſolis efferri ſunt cœpta. Ad primā ferme uigiliā agmē explicauerūt: media nocte ſeptē. n. milia itineris erāt: modico gradu ad caſtra hoſtiū ꝑuentū ē. Ibi Scipio ꝑtem copiarū Lællio Maſiniſſamq̄ ac numidas attribuit. & caſtra Syphacis inuadere: igneſq̄ coniicere iubet: ſingulos deīde ſepatim Lælliū ac Maſiniſſam ſeductos obteſtat: ut q̄tum nox ꝓuidētiæ adimat. tantū diligēti expleāt cura unaq̄ ſe Aſdrubalē punicaq̄ caſtra aggreſſurū: cæterū nō ante cœptur: quā ignē in regiis caſtris cōſpexiſſet. Neq̄ ea res morata diu eſt: nā ut proximis caſtris iniectus ignis hæſit: extēplo proxima quæq̄: & deīceps cōtigua amplex⁹ totis ſe paſſim diſſipauit caſtris & trepidatio quidē: quāta neceſſe erat: in nocturno effuſo tam late incēdio orta eſt: cæterum fortuitum nō hoſtilem ac bellicum ignem rati eſſe: ſine armis ad reſtinguēdum incendiū effuſi in armatos inciderunt hoſtes: maxime numidas ab Maſiniſſa noticia regiorum caſtrorum ad exit⁹ itinerum idoneis locis diſpoſitos. Multos in ipſis cubiculis ſemiſomnes hauſit flama multi in præcipiti fuga ruentes ſuper alios: alii in anguſtiis portarum obtriti ſunt. Reducentem flamā primo uigiles Carthaginenſium: deinde excitati alii nocturno tumultu cum conſpexiſſent ab eodem errore credere ipſi ſua ſponte incendium ortum: & clamor inter cædē & uulnera ſublatus: an ex trepidatiōe nocturna eſſet cōfuſus ſenſum ueri adimebat. Igitur pro ſe quiſq̄ inermes: ut quibus nihil hoſtile ſuſpectum eſſet: oībus portis: qua cuiq̄ proximum erat: ea mō quæ reſtinguendo igni forent: portātes: in agmen romanum ruebāt. Quib⁹ cæſis oībus: præterq̄ hoſtili odio: etiā nequis nuncius effugeret: extemplo Scipio neglectas ut ī tali tumultu portas inuadit: ignibuſq̄ in proxima tecta coniectis: effuſa flama primo ueluti ſparſa pluribus locis reluxit: deinde per continua ſerpens uno repente omnia incēdio hauſit. Ambuſti hoīes iumentaq̄ fœda primum fuga: deinde ſtrage obruebant itinera portarum: quos nō oppreſſerat ignis: ferro adſumpſit: binaq̄ caſtra die una deleta: duces tamen ambo & ex tot milibus armatorum. xx. milia peditum & quingenti equites ſermiermes: magna pars ſaucii afflatiq̄ incendio effugerunt. Cæſa aut hauſta flamis ad. xl. millia hominum ſunt: capti ſupra. vi. millia: carthaginenſium nobiles. xi. ſenatores: ſigna militaria. c. xxix. equi numidici ſupra. ii. millia. dcc. elephāti ſex capti: octo flama ferroq̄ abſumpſit: magnaq̄ uis armorum capta ea oīa imperator Vulcano ſacrata incendit. Aſdrubal ex fuga cū paucis afrorum urbē ꝓximā petierat: eoq̄ oēs: qui ſupererant: ueſtigia ducis ſequentes ſe contulerant: metu deinde: ne dederetur Scipioni: urbe exceſſit. Mox eodem patentibus portis romanis accepti: nec quicquam hoſtile: quia uolūtate conceſſerant: in dicionem factum duæ ſubinde urbes captæ direptæq̄: ea præda: & quæ caſtris incenſis ex igne rapta erat militi conceſſa eſt. Syphax octomilliū ferme inde ſpatio loco cōmunito conſedit. Aſdrubal Carthaginem contendit: nequid per metum ex recenti clede mollius conſuleretur. quo tantus primo terror eſt allatus: ut omiſſa Vtica Carthaginem crederent extemplo Scipionē oppreſſurū. Senatū itaq̄ Suffeces: qđ uelut conſulare imperiū apud eos erat: uocauerūt: ibi: tribus dictis ſententiis: una de pace legatos ad Scipionē decernebat: altera Annibalē ad tuendam ab exitiabili bello patriam reuocabat: tertia romanæ in aduerſus reb⁹ conſtantiæ exemplo reparandum exercitū. Syphacemq̄ orandū: ne bello abſiſteret: cenſebat. Hæc ſententia quia Aſdrubal præſens barchinæq̄ omnes factionis bellū malebāt: uicit. Inde delectus ī urbe agriſq̄ haberi cœptus: & ad Syphacē legati miſſi ſumma ope & ipſum reparantē bellū: cū uxor iam non ut ante blandiciis ſatis potētibus ad animū amantis: ſed præcibus & miſericordia ualuiſſet plena lachrymarum obteſtans: ne patrē ſuum patriāq̄ proderet: iiſdēq̄ flamis Carthaginē: quibus caſtra conflagraſſent: abſumi ſineret. Spem quoq̄ opportune oblatā afferebant legati: quattuormillia celtiberorū circa urbē noīe Olbam ab conquiſitoribus ſuis cōducta in Hiſpania egregiæ iuuētutis ſibi occurriſſe: & Aſdrubalē ꝓpediē affore cū manu haud quaq̄ cōtēnenda. Is nō benigne mō legatis reſpōdit: ſed oſtēdit ēt multitudinē numidarum agreſtiū quibus ꝑ eoſdē dies arma equoſq̄ dediſſet: & oēm iuuētutē affirmat exciturum ex regno: ſcire incendio non prælio cladē acceptā: cū bello inferiorem eſſe: q armis uincat. Hæc legatis reſpōſa: & poſt dies paucos rurſus Aſdrubal & Syphax copias iunxerunt: is oīs exercitus fuit. xxx. ferme millia armatorum. Scipionē uelut iam debellato: quod ad ſyphacē carthaginēſeſq̄ attineret. Vticæ oppugnandæ intentū iāq̄ machinas admouentē muris: auertit fama redintegrati belli: modiciſq̄ præſidiis ad ſpeciē mō obſidionis terra mariq̄ relictis: ipſe cum robore exercitus ire ad hoſtes pergit: primo in tumulo quattuor ferme millia diſtante ab caſtris regiis cōſedit. Poſtero die cum equitatu in Magnos (ita uocant) campos ſubiectos

Scipionis conſiliū in hoſte inuadendo

Modico temporis ſpatio bina caſtra incenſa

Att. hoſtium cladē

Reparant hoſtiū copiæ

ei tumulo degreſſus ſuccedēdo ad ſtationes hoſtiū laceſſendoq; leuibus ꝑliis diem aſſumpſit: & p īſequēs biduum tumultuoſis hinc atq; illinc excurſionibus inuicē nihil dictu ſatis dignū fecerunt. Quarto die in aciem utrinq; deſcenſum eſt: romanus poſt principes haſtatoꝝ prima ſigna in ſubſidiis triarios cōſtituit: eqtatum. Italicū ab dextero cornu ab leuo numidas Maſiniſſamq; oppoſuit. Syphax Aſdrubalq; numidis aduerſus Italicū equitatū: carthaginēſibus cōtra Maſiniſſam locatis: celtiberos in mediā aciem in aduerſa ſigna legionū accepere. Ita inſtructi concurrūt primo impetu: ſimul utroq; cornu: & numidæ: & carthaginenſes pulſi: nā neq; numidæ maxime pars agreſtis romanū eqtatū: neq; carthaginēſes & ipſe nouus miles Maſiniſſam recenti ſup cætera uictoria terribilem ſuſtinuere nudata utriq; cornibꝰ celtiberoꝝ acies ſtabat: qđ nec in fuga ſalus ulla oſtendebat̃ locis ignotis: neq; ſpes ueniæ ab Scipiōe erat: quē benemeritū de ſe & gente ſua mercēnariis armis in Africā oppugnatū ueniſſent. Igitur circūfuſis undiq; hoſtibus alii ſup alios cadentes obſtricti moriebant̃: ꝯibuſq; in eos uerſis aliquātū ad fug m tempor s Syphax & Aſdrubal præceperūt: fatigatos cæde diutius: ꝗ̄ pugna uictores nox oppſſit. Poſtero die Scipio Læliū Maſiniſſamq; cū omni romano & numidico equitatu expeditiſq; militū ad Perſequēdos Syphacē atq; Aſdrubalem mittit. Ipſe cū robore exercitus urbes circa oēs: quæ carthaginēſium ditionis erant: partim ui: partim metu ſubegit. Carthagini qdem erat ingens terror: & circūferentē arma Scipionē oībus ſinitimis raptim ꝑdomitis ipſam Carthaginē repente aggreſſuꝝ credebant. Itaq; & muri reficiebant̃: ꝑpugnaculiſq; armabant̃: & pro ſe quiſq;: quæ diutinæ obſidioni tolerandæ ſunt ex agris neceſſaria cōuehit. Rara mentio eſt pacis: frequētior legatoꝝ ad Annibalem accerſendum mittendoꝝ: pars maxima claſſem: ꝗ̄ ad cōmeatus excipiendos parata erat: mittere iubent ad opprimēdam ſtationem nauium ad Vticam incaute agentem forſitan etiam naualia caſtra relicta cum leni præſidio oppreſſuros. In hoc cōſiliū maxime inclinant: legatos tamē ad Annibalē mittēdos cenſent quippe claſſe: ut fœliciſſime gerant̃ res: parte aliqua leuari Vticæ obſidionē. Carthaginē ipſam: q tueatur: neq; impatorē aliū quā Annibalem: neq; exercitū alium quā Annibalis ſupereſſe. Deductæ ergo poſtero die naues: ſimul & legati in Italiam ꝑfecti: raptimq; oīa: ſtimulante fortuna: agebant̃: & in quo quiſq; ceſſaſſet: prodi ab ſe ſalutē oīum rebat̃. Scipio grauē iā ſpoliis multis multaꝝ urbiū exercitum trahens: captiuis aliaq; præda inuetera caſtra ad Vticam miſſis: iam in Carthaginē intentus occupat relictū fuga cuſtodum Tuneta: abeſt ab Carthagine. xii. millia ferme paſſuum: locus tum operibus: ſuapte natura tutus: & q ab Carthagine conſpici: & præbere ipſe ꝑſpectum tū ad urbem: tum ad circūfuſum mare urbi poſſet. Inde cū maxime uallum romani iacerent: conſpecta claſſis hoſtium eſt uticam a Carthagīe petens. Igitur omiſſo opere ꝑnūciatū iter: ſignaq; raptim ferri ſunt ꝯceptæne naues in terram & ad obſidionē uerſæ ac minime nauali ꝑlio aptæ opprimerētur. Quæ enim reſtitiſſent agili & nautico inſtrumēto aptæ & armatæ claſſi naues tormenta machinaſq; portantes: & aut in onerarium uſum uerſæ: aut ita appulſæ ad muros ut pro aggere ac pontibus præbere acceſſum poſſent. Itaq; Scipio poſteaquā eo uentū: eſt ut in nauali certamine ſolet: roſtratis: quæ præſidio aliis eſſe poterāt: in poſtrema aciem receptis ꝑpe terrā onerariaꝝ quadruplicē ordinem pro muro aduerſus hoſtem oppoſuit: eaſq; ipſas: ne in tumultu pugnæ turbari ordines poſſent: malis antēniſq; de naue in nauē traiectis: ac ualidis funibus uelut uno inter ſe uinculo illigatis comp̄ſſit: tabulaq; ſup inſtrauit: ut puium nauiū ordinem faceret: & ſub ipſis pontibus interualla fecit: qua ꝑcurrere ſpeculatoriæ naues in hoſtē ac tuto recepi poſſent. His raptim pro tpe inſtructis mille ferme delecti ꝑpugnatores onerariis imponunt̃: tæloꝝ maxime miſſilium: ut qs lōgo certamine ſufficerent: uis ingens cōgeritur: ita parati inſtructiq; hoſtium aduētum opperiebātur. Carthaginenſes: q ſi maturaſſent: oīa ꝑmixta turba trepidātium primo īpetu depræhēdiſſent: ꝑculſi terreſtribus cladibus: atq; inde ne in mari qdem: ubi ipſi plus poterant: ſatis fidētes die ſegni nauigatione abſumpto: ſub occaſum ſolis in portū: Ruſucinona afri uocāt: claſſem appulere: poſtero die ſub ortum ſolis inſtruxere ab alto naues uelut ad iuſtum ꝑlium nauale: & tanꝗ̄ exituris cōtra romanis cū diu ſtetiſſent: poſteaꝗ̄ nihil moueri ab hoſtibus uiderūt: tum demū onerarias aggrediunt̃. Erat res minīe certamini nauali ſimilis: ꝑxime ſpeciē muros oppugnātium nauiū: altitudine aliquātum onerariæ ſupabant: ex roſtratis pœni uana plæraq; utpote ſupino iactu tæla in locum ſupiorem mittebant: grauior ac pondere: ipſo librator ſupne ex onerariis ictus erat. Speculatoriæ naues ac leuia ipſa nauigia: ꝗ̄ ſub conſtratis pōtium p īteruella excurrebāt: primo ipſo tantū impetu ac magnitudine roſtrataꝝ obruebant̃. Deinde & ꝑpugnatoribus quoq; incōmodæ erāt: qđ ꝑmixtæ cum hoſtium nauibus inhibere ſæpe tæla cogebant: metu ne ambiguo ictu ſuis inciderent. Poſtremo aſſeres ferreo unco ꝑfixi: harpagones uocāt milites: ex punicis nauibus iniici in romanas cœpti: quos cum neq; ipſc s: neq; cathenas: qbus ſuſpenſi iniiciebant̃: incidere poſſent: ut quæq; retro inhibita roſtrata onerariā hærente unco traheret: ſcindi uideres uincula: qbus aliis alia innexa erant: ſerieq; aliā ſimul plurium nauiū trahi. Hoc maxime modo lacerati qdē omnes pōtes: & uix trāſiliendi in ſecundū ordinem nauiū ſpatium ꝑpugnatoribus datum eſt. Sex ferme onerariæ puppibus abſtractæ Carthaginem ſunt: maior ꝗ̄ pro re lætitia: ſed eo maior qđ inter aſſiduas clades ac lachrymas unū ꝗ̄tumcūq; ex īſperato gaudiū affulſerat: cū eo: ut appareret: haud ꝑcul exitio fuiſſe romanā claſſem: ni ceſſatum a ꝑfectis ſuaꝝ nauiū foret: & Scipio in tpe ſubueniſſet. Per eoſdē forte dies cum Lællius: & Maſiniſſa quintodecimo ferme die in Numidiā ꝑueniſſent: maſſuli regnū paternū Maſiniſſæ læti ut ad regem diu deſyderatū cōceſſere. Syphax: pulſis inde ꝑfectis ꝑſidiiſq; ſuis: ueteri ſe cōtinebat regno: ne utiq; qeturus: ſtimulabat ægrū amore uxor ſocerq;: & ita uiris equiſq; abundabat: ut ſubiectæ oculis regni p multos florentes annos uires: et minus barbaro atq; impotenti aīo ſpem poſſent facere. Igit̃

Hoſtium cornua pellūtur

Ro. uictoria

Tunica occupat Scipio

Naualis pugna

oĩbus:ꝗ bello apti erant:in unum eductis:equos arma tæla diuidit:eq̄tes in turmas:pedites in cohortes:
ſicut quondam ab romanis centurionibus didicerat:diſtribuit. Exercitu haud minore:quã quẽ prius ha-
buerat:cæteꝝ omni ꝓpe nouo atqꝫ incõdito ire ad hoſtes pergit & caſtris in ꝓpinquo poſitis. Primo pau
ci eq̄tes ex tuto ſpeculantes ab ſtationibus ꝓgredi:inde iaculis ſũmoti recurrere ad ſuos inde excurſiones
inuicẽ fieri:& cum pulſos indignatio accenderet plures ſubire:qđ irritamentũ certaminũ eq̄ſtrium eſt:cũ
aut uincentibus ſpes:aut pulſis ira aggregat ſuos. Ita tum a paucis ꝓlio accenſo oẽm poſtremo utrinqꝫ eq
tatum certaminis ſtudiũ effudit:ac dum equeſtre ꝓlium erat multitudo maſſuloꝝ ingentia agmĩa *Sypha*
ce emittente ſuſtineri uix poterat. Deĩde ut pedes romanus repentino ꝑ turmas ſuas uiam dantes inter cur
ſu ſtabilem aciem fecit:abſterruitqꝫ effuſe ĩuehentẽ ſeſe hoſtem:primo barbari ſegnius ꝑmittere equos: de-
inde ſtare ac ꝓpe turbari nouo genere pugnæ:poſtremo nõ pediti ſolum cedere:ſed ne eq̄tem q̄dem ſuſti-
nere peditis p̄ſidio audẽtem:iam ſigna quoqꝫ legionũ appropinquabant:tum uero maſſuli nõ modo pri
mum impetũ:ſed ne cõſpectũ q̄dem ſignoꝝ atqꝫ armoꝝ tulerũt:tm̃ ſeu memoria prioꝝ cladiũ: ſeu p̄ſens
terror ualuit. Ibi *Syphax* dum obequitat hoſtium turmis:ſi pudore:ſi periculo ſuo fugam ſiſtere poſſet:
Capitur *Syphax* — equo grauiter icto effuſus opprimit̃ capiturqꝫ:& uiuus lætum ante oẽs Maſiniſſæ præbiturus ſpectacu-
lum ad Lellium ꝑtrahitur. Cirtha caput regni *Syphacis* erat:eoqꝫ ſe ingens hoĩum uis ex fuga contulerat.
Cædes in eo ꝓlio minor:quã uictoria fuit:q̄a equeſtri tantũmodo ꝓlio certatum fuerat non plus quinqꝫ
millia occiſa:minus dimidium eius hoĩum captũ eſt:impetu in caſtra facto:quo ꝑculſa rege amiſſo: mul
Recẽs hoſtium clades Cirtha a Lælio & Maſiniſſa capitur — titudo ſe cõtulerat. Maſiniſſa Lælio dicere:ſibi quidẽ nihil eſſe iu p̄ſentia pulchrius:quã uictorem recu-
peratũ tãto poſt interuallo patrium ĩuiſere regnũ:ſed tam ſecũdis:quã aduerſis rebus nõ dari ſpatium ad
ceſſandũ:ſi ſe Lællius cũ equitatu:uinctoqꝫ *Syphace* Cirthã ꝓcedere ſinat:trepida oĩa metu ſe oppreſſurum
Lællium cum peditib⁹ ſubſequi modicis itineribus poſſe. Aſſentiente Lællio ꝓgreſſus Cirthã euocari ad
colloquium principes cirthenſium iubet:ſed apud ignaros regis caſus:neqꝫ quæ acta eſſent:promẽdo nec
minis:nec ſuadẽdo ante ualuit:quã rex uinctus ĩ conſpectum datus. Tum ad ſpectaculum tã fœdum cõ-
ploratio orta:& partim pauore mœnia ſunt deſerta:partĩ repẽtino cõſenſu gratiã apud uictorem quæren
tium patefactæ portæ:& Maſiniſſa p̄ſidio circa portas opportunaqꝫ mœnium dimiſſo:ne cui fugæ pate
ret exitus:ad regiã occupandã citato uadit equo:intranti ueſtibulum ĩ ipſo ueſtibuli limine Sophoniſba
Verba Sophoniſbæ ad Maſiniſſã — uxor *Syphacis* filia Aſdrubalis pœni occurrit:& cum in medio agmine armatorum Maſiniſſam inſignẽ
cum armis:tum cætero habitu conſpexiſſet & regẽ eſſe id:quod erat:rata:genibus aduoluta eius. Oĩa qui
dem:inquit:ut poſſes in nos dii tibi dederũt:uirtuſqꝫ & fœlicitas tua ſed ſi captiuæ apud dominũ uitæ ne-
ciſqꝫ ſuæ uocẽ ſupplicẽ mittere licet:ſi genua ſi uictricẽ attingere dextrã:ꝑcor:q̄ſoqꝫ ꝑ maieſtatem regiam:
in qua pauloante nos quoqꝫ fuimus perqꝫ gentis numidaꝝ nomẽ:qđ tibi cũ *Syphace* cõmune fuit: per
huiuſce regiæ deos:q te meliorib⁹ oĩbus accipiant:ꝗ *Syphacem* hinc miſerunt: hanc ueniam ſupplici des
ut ipſe:quodcũqꝫ ferret aĩus de captiua:ſtatuas:neqꝫ me in cuiuſquã romani ſuꝑbum ac crudele arbitriũ
uenire ſinas:ſi nihil aliud:ꝗ *Syphacis* uxor fuiſſem tamẽ numidæ atqꝫ in eadẽ mecũ Africa geniti:ꝗ alieni
genæ & externi fidem experiri mallem. Quid carthaginenſi ab romano:q̄d filiæ Aſdrubalis timẽdum ſit
uides. Si nulla alia re uotes me morte:ut uindices ab romanoꝝ arbitrio oro:obteſtorqꝫ. Forma erat inſi
gnis & florentiſſima ætas:itaqꝫ cũ modo dextrã amplectẽs in id ne cui romano traderet̃:finẽ expoſceret
ꝓpiuſqꝫ iam blãditias oro eſſet:ꝗ præces:nõ in miſericordiam mõ ꝓlapſus eſt aĩus uictoris ſed (ut eſt ge
nus numidaꝝ in uenerẽ ꝓceps) amore captiuæ uictor captus:data dextra in id: qđ petebat̃: obligandæ
fidei in regiã cõcedit:inſtitit deinde reputare ſecũ ipſe:quẽadmodũ ꝓmiſſi fidem p̄ſtaret:qđ cum expedire
nõ poſſet:ab amore temerariũ atqꝫ impudens mutuat̃ cõſilium:nuptias in eũ ipm̃ diẽ repẽte parari iubet
neq̄d relinqueret ĩtegri aut Lællio:aut ipſi *Scipioni* cõſulendi uelut in captiuã:ꝗ Maſiniſſæ iam nupta fo-
ret:factis nuptiis ſuꝑuenit Lællius:& adeo nõ diſſimulauit ĩprobare factũ:ut primo ẽt cum *Syphace*: &
cæteris captiuis detractã iam thoro geniali mittere ad *Scipionẽ* conatus ſit. Victus deinde ꝑcibus Maſiniſ
ſæ orãtis ut arbitriũ utrius regũ duoꝝ fortunæ acceſſio Sophoniſba eſſet ad *Scipionẽ* traiiceret:miſſo *Sy*
phace:& cæteris captiuis:cæteras urbes Numidiæ:ꝗ præſidiis regiis tenebant̃:adiuuante Maſiniſſa rece-
pit. *Syphacẽ* in caſtra adduci nõ eſſet nunciatum:oĩs uelut ad ſpectaculũ triumphi multitudo effuſa eſt:ꝓ
cedebat ipſe uinctus:ſequebat̃ grex nobilium numidaꝝ. Tum quãtum plurimũ:quiſqꝫ poterat magnitu
dini *Syphacis* famæ gẽtis uictoriã ſuã augendo addebat:illũ eſſe regẽ:cuius tm̃ maieſtati duo potẽtiſſimi
Att. fortunæ uolubilitatẽ — in terris tribuerint populi:romanus carthaginẽſiſqꝫ:ut *Scipio* imperator ſuis ad amicitiam eius petẽdã:
relicta ꝓuincia Hiſpania exercituqꝫ duab⁹ quinqueremibus in Africã nauigaret. Aſdrubal pœnoꝝ impe
rator nõ ipſe modo ad eũ in regnũ uenerit:ſed ẽt filiã ei nuptũ dederit. habuiſſe eũ uno tp̃e ĩ ꝑtãte duos im
peratores pœnum romanũqꝫ:ſicut ab diis ĩmortalib⁹ pars utraqꝫ hoſtiis mactãdis pacẽ petiſſet:ita ab eo
utrinqꝫ pariter amicitiam petitam iam tantas habuiſſe opes:ut Maſiniſſam regno pulſum eo redegerit:ut
uita eius fama mortis & latebris feraꝝ modo in ſiluis rapto uiuentis tegeretur. His ſermonibus circũſtã-
tium celebratis:rex in p̄torium ad *Scipionẽ* eſt ꝑductus:mouit & *Scipionẽ* cum fortuna priſtina uiri p̄-
ſenti fortunæ collata:tum recordatio hoſpitii:dextræqꝫ datæ:& fœderis publice ac priuatim iuncti: eadẽ
hæc & *Syphaci* aĩum dederunt in alloquẽdo uictorem:nã cum *Scipio*:quid ſibi uoluiſſet:quæreret: qui
nõ ſocietatẽ ſolum abnuiſſet romanã ſed ultro bellum ĩtuliſſet:tum ille peccaſſe q̄dem ſeſe atqꝫ inſaniſſe fa
tebat̃:ſed tum demũ cum arma aduerſus populum ro. recepiſſet:exitum ſui furoris fuiſſe nõ principium
tunc ſe ĩſaniſſe cũ hoſpitia priuata:& publica fœdera oĩa ex aĩo eieciſſet:cum carthaginenſem matronam

dom̄ī accepit:illis nuptialibus facibus regiā cōflagraſſe ſuā:illā furiā peſteq; oībus delimētis animū ſuū auertiſſe atq; alienaſſe:nec qeuiſſe:donec ipſa manibus ſuis nefaria ſibi arma aduerſus hoſpitē atq; amicū induerit:perdito tamē ſibi atq; afflicto hoc ī miſeriis ſolatii eſſe:qd' in oīum hoīum inimiciſſimi ſibi domū ac penates eandē peſtē ac furiā tranſiſſe uideat:neq; prudētiorē:neq; cōſtātiorē Maſiniſſam quam Syphacē eē:ēt ab iuuēta incautiorē:certe ſtultius illū atq; intēperatius eā quā ſe duxiſſe:hāc non hoſtili modo hodio:ſed amoris ēt ſtimulis armatā apud æmulū cernēs cū dixiſſet:nō mediocri cura Scipionis animū pepulit:& fidē criminibus factæ ꝓpe ī ter arma nuptiæ neq; cōſulto:neq; expectato Lælio faciebant:tanq̄ ꝓceps feſtinatio:ut quo die captā reginā uidiſſet:eodē matrimonio iūctā accipet:& apud penates hoſtis ſui nuptiale ſacrū cōficeret:ēt eo fœdiora hæc uidebant Scipioni:qd' ipſum ī Hiſpania iuuenē nulli⁹ forma pepulerat captiuæ. Hæc ſecū uolueti Lælius:ac Maſiniſſa ſupuenerūt:quos cū pariter ambos benigno uultu excepiſſet:& egregiis laudib⁹ frequēti ꝑtorio celebraſſet:adductū ī ſecretū Maſiniſſam ſic alloq tur. Aliqua te exiſtimo Maſiniſſa intuentē in me bona:& principio ī Hiſpaniā ad iungēdā amicitiā mecū ueniſſe:& poſtea in Africa teipſum ſpeſq; oīs tuas in fidē meā cōmiſiſſe:atq; nulla eaꝝ uirtus ē:ꝓpter quā appetēdus tibi uiſus ſim:in qua ego æque atq; tēperantia & cōtinētia libidinū gloriat⁹ fuerim:hāc te quoq; ad cæteras tuas eximias uirtutes Maſiniſſa adiecisſe uelim:nā nō ē mihi crede:tm̄ ab hoſtibus armatis ætatis noſtræ periculū:q̄tū ab circūfuſis undiq; uoluptatib⁹:q eas ſua tēperātia frenauit,ac domuit: multo maius decus:maioreq; uictoriā ſibi pepit:quā nos Syphace uicto habuim⁹. Quæ me abſente ſtrenue ac fortiter feciſti:libēter & cōmemoraui & memini:cætera teipſum reputare tecū:quā me dicēte erubeſcere malo. Syphax Po. Ro. auſpiciis uict⁹ captuſq; ē:itaq; ipſe cōiunx regnū:agri:oppida:hoīes q īcolūt:quicquid deniq; Syphacis fuit:ꝑda Populi Ro. ē:& regē coiugeq; eius ēt ſi nō ciuis carthagineſis eēt:ēt ſi nō patrē ei⁹ īperatorē hoſtium uiderem⁹ Romā oporteret mitti ac ſenat⁹ populiq; Ro. de ea iudiciū atq; arbitriū eē:q regē nobis ſociū alienaſſe:atq; ī arma coegiſſe ꝑcipitē dicat:uince aīum:caue:ne deformes multa bona uno uicio:& tot meritoꝝ gratiā maiore culpa:quā eā culpæ ē:corrūpas. Maſiniſſæ hæc audienti nō rubor ē ſolum ſuffuſus:ſed lachrymæ ēt obortæ:& cū ſe quidē ī poteſtate futurū īpatoris dixiſſet:oraſſet eum:ut q̄tum res ſineret:fidei ſuæ temere obſtrictæ cōſuleret:ꝓmiſiſſe. n. ſeſe ī nullius poteſtate eā traditurū:ex ꝑtorio in tabernaculū ſuū cōfuſus cōceſſit:ibi arbitris remotis:cū crebro ſuſpirio & gemitu:quo facile a circunſtātib⁹ tabernaculum exaudiri poſſet:aliquātum tpis cōſumpſiſſet:īgēti ad poſtremū ædito gemitu:fido ex ſeruis uno accito:ſub cuius cuſtodia regio more ad incerta fortunæ uenenū erat:ei mixtū in poculo ferre ad Sophoniſbā iubet:ac ſimul nūciare Maſiniſſam libēter ei primā fidem ꝑſtaturū fuiſſe:quā uir uxori debuerit:quoniā eius arbitriū:q poſſint:adimant:ſecundā fidē ꝑſtare:ne uiua in poteſtatē romanoꝝ ueniat:memor patris īperatoris:patriæq; & duoꝝ regū:quib⁹ nupta fuiſſet:ſibi ipſa cōſuleret. Hūc nūciū ac ſimul uenenū ferēs miniſter:cū ad Sophoniſbā ueniſſet. Accipio:iquit:nuptiale munus:neq; ingratū:ſi nihil maius uir uxori ꝑſtare potuit:hæc tamē nūcia melius me moriturā fuiſſe:ſi nō ī funere meo nupſiſſem:nec locuta ē ferocius:quā acceptū poculū nullo trepidationis ſigno dato īpauide hauſit. Quod ubi nūciatū eſt Scipioni:neqd æger aīo ferox iuuenis grauius cōſuleret:accitū eum exēplo nūc ſolatur:nūc quod temeritatē temeritate alia luerit:triſtioreq; rē:quā neceſſe fuit:fecerit:leniter caſtigat. Poſtero die:ut a præſenti motu auerteret aīum eius:in tribunal aſcendit:& concionē aduocari iuſſit:ibi Maſiniſſā primū regē appellatū eximiiſq; ornatū laudib⁹:aurea corona:aurea patera:ſella curuli eburnea:& Scipione eburneo:toga picta:& palmata tunica donat:addit uerbis honorē neq; magnificēti⁹ qcq̄ triūpho apud romanos neq; triūphantibus ampliorē eo ornatu eſſe:quo uno oīum externoꝝ dignū Maſiniſſam. Po. Ro. ducat. Læliū deīde:& ipſum collaudatum aurea corona donat:& alii militares uiri:ꝓut a quoq; nauata opa erat:donati. Iis honorib⁹ mollitus regis aīus:erectuſq; ī ſpē propinquā ſublato Syphace:oīs Numidiæ potiūdæ. Scipio. C. Lælio cū Syphace aliiſq; captiuis Romā miſſo cum qbus & Maſiniſſæ legati miſſi ſunt: ipſe ad Tuneta rurſum caſtra refert:& q̄ munimēta inchoauerat:ꝑmuniit. Carthaginenſes non breui ſolū:ſed ꝓpe uano gaudio ab ſatis ꝓſpera ī ꝑſens oppugnatiōe claſſis:ꝑfuſi:poſt famā capti Syphacis in quo plus ꝓpe quā ī Aſdrubale atq; exercitu ſuo ſpei repoſuerāt:ꝑculſi iā nullo auctore belli ultro audito:oratores ad pacē petēdā mittūt. xxx. ſenioꝝ pricipes:id erat ſanctius apud illos cōſiliū:maximaq; ad ipſum ſenatū regēdū uis:q ubi in caſtra romana & prætoriū ꝑuenerunt:more adulantiū accepto credo:ritu ex ea regiōe:ex qua oriundi erāt:ꝓcubuerūt. Côueniēs orō tā humili adulatiōi fuit nō culpā purgātiū:ſed trāſferrētium initiū culpæ ī Aunibalē īpotē iæq; ei⁹ fautores ueniā ciuitati petebāt:ciuiū temeritate bis iā ante euerſæ īcolumi futuræ iteꝝ hoſtiū beneficio:īperiū ex uictis hoſtib⁹. Po. Ro. nō ꝑniciē peteret:paratis:obediēter:ſeruire:q̄ uellet:īparet. Scipio & ueniſſe ea ſpe ī Africā ſe ait:& ſpē ſuā ꝓſpo belli euētu auctā:uictoriā ſe nō pacē domū reportatuꝝ eē:tamē cū uictoriā ꝓpe ī manib⁹ hēat:pacē nō abnuere:ut oēs gentes ſciāt. P. R. & ſuſcipe iuſte bella:& finire. Leges pacis ſe has dicere captiuos & ꝑfugas reſtituant:exercitus ex Italia & Gallia deducāt. Hiſpania abſtineāt:īſulis oīb⁹ q̄ inter Italiā & Africā ſunt:decedāt: naues lōgas oēs:ꝑter. xx. tradāt:tritici qngēta:hordei. xxx. m. modiū Pecuniæ ſūmā:q̄tā īpauerit:paꝝ cōuēit:alibi qnquemillia talētū:alibi qnquemilia pondo argēti:alibi duplex ſtipēdiū militib⁹ īpatum inuenio:his cōditionib⁹:inqt:ſi placeat pax triduum ad cōſultādū dabit:ſi placuerit:mecū īducias facite: Romā ad ſenatū mittite legatos. Ita dimiſſi carthagineſes nullas recuſandas cōditiōes pacis cū cēſuiſſent:qppe q moratpis q̄ erēt:dū Annibal ī Africā traiiceret:legatos alios ad Scipionē ut īducias faceret:alios Romam ad pacē petēdā mittunt:ducentes paucos in ſpeciē captiuos ꝑfugaſq; & fugitiuos:quo īpetrabilior pax eēt:

Verba Syphacis ad Scipionē

Atē. ſuauē ſcipionis caſtigationē

Sophoniſbæ interitus

Scipiōis cōſiliū in Maſiniſſæ dolore leniendo

Cōditiones pacis a Scipiōe Cartha. ꝓpoſitæ

Multis ante diebus Lællius cum *Syphace* primoribuſq; numidarum captiuis Romam uenit: quæ in
Africa geſta eēnt: oīa expoſuit ordine patribus: ingenti oīum & in præſens lætitia: & in futurū ſpe. Con
ſulti inde patres regē in cuſtodiā Albā mittendum cenſuerunt. Lælliū retinendū donec legati carthaginen
ſes uenirent: ſupplicatio in quatriduū decreta eſt. Publius Elius prætor ſenatu miſſo & concione inde ad
uocata cū. C. Lællio in roſtra aſcēdit. Ibi uero audiētes fuſos carthaginēſium exercitus deuictum & captū
ingentis nominis regē. Numidiam omnē egregia uictoria peragratā: tacitū continere gaudiū nō poterant,
quin clamoribus qbuſq; aliis multitudo ſolet: lætitiā īmodicā ſignificarēt. Itaq; prætor extemplo edixit,
uti æditui ædes ſacras oēs tota urbe aperirent: circūeundi ſalutandiq; deos agendiq; gratias per totum diē
populo poteſtas fieret. Poſtera die legatos Maſiniſſæ in ſenatū introduxit: gratulati primum ſenatui ſunt:
quod. P. Scipio proſpera res in Africa geſſiſſet: deinde gratias egerūt: quod Maſiniſſam appellaſſet: nō mō
regē: ſed feciſſet reſtituendo paternū regnū: in quo poſt *Syphacē* ſublatum: ſi ita patribus uiſum eſſet: ſine
metu & certamine eēt regnaturus: deinde quod collocādū ꝓ concione ampliſſimis decoraſſet donis: qbus
ne indignus eēt & dediſſe operā Maſiniſſam & porro daturū eſſe: petere ut regiū nomē: cæteraq; Scipiōis
beneficia: & munera ſenatus decreto cōfirmarēt: & niſi moleſtū eēt: illud quoq; petere Maſiniſſam: ut nu
midas captiuos: q Romæ in cuſtodia eēnt: remitterēt: id ſibi amplū apud populares futuꝝ eſſe. Ad ea re
ſponſum legatis: rerū geſtaꝝ in Africa ꝓſpere cōmunē ſibi cū rege gratulationē eſſe. Scipionē recte atq; or
Munera dine uideri feciſſe quod eū regē appellauerit: & quicqd aliud fecerit: quod honori foret Maſiniſſæ: ea pres
Maſiniſ- cōprobare atq; laudare: munera quæ legati ferrent: regi decreuerūt: ſagula purpurea duo cū fibulis aureis
ſæ publi ſingulis: & lato clauo tunicis: equos duos phaleratos: bina equeſtria arma cū loricis & tabernacula milita
ce ab urbe remq; ſuppellectilē: qualē præberi cōſuli mos ē. Hæc regi prætor mittere iuſſus: legatus in ſingulos dona
miſſa ne minus quinū milliū: comitibus eoꝝ mille æris & ueſtimēta bina: legatis ſingula comitibꝰ numidiſq;
q ex cuſtodia miſſi redderentur: regiæ ad hoc ædes libera loca lauciæ legatis decreta: Eadē æſtate qua hæc
decreta Romæ: & in Africa geſta ſunt. Publius Quintilius Varus prætor: & Marcus Cornelius ꝓconſul
in ag. o inſubriū gallorū cum Magone pœno ſignis collatis pugna uenerunt: prætoris legiones in prima
acie fuerunt: Cornelius ſuas in ſubſidiis tenuit: ipſe ad prima ſigna equo aduectus: proq; duobus cornibꝰ
prætor ac ꝓconſul milites ad inferenda ī hoſtes ſigna ſumma ui hortabant̄: poſteaꝗ nihil cōmouebant,
tum Cornelio Quintilius: lentior: ut uides: fit pugna: inquit: & induratus ꝑter ſpem reſiſtēdo hoſtium ti
mor: ac ne uertat̄ in audaciā: piculū eſt equeſtrē ꝓcellā excitemus: oportet: ſi turbare ac ſtatu mouere uolu
mus. Itaq; uel tu ad prima ſigna præliū ſuſtine: ego inducā in pugnam equites: uel ego hic in prima acie
rem gerā: tu quattuor legionū equites in hoſtē emittito. Vtrā uellet ꝑtor muneris partē ꝓcōſule accipiēte,
Quintilius ꝑtor cū filio: cui Marco ꝑnomē erat: impigro iuuene ad eqtes ꝑgit: iuſſoſq; aſcendere ī equos
repente in hoſtē emittit: tumultū equeſtrē auxit clamor ab legiōis additus: nec ſteriſſet hoſtiū acies: ni Ma
go ad primū equitū motū paratos elephantos extēplo in præliū induxiſſet: ad quoꝝ ſtridorē odoreq; &
aſpectum equiuanū equeſtre prælium fecerūt: & ut in rem permixtis: ubi cuſpide uti: & cōminus gladio
poſſet roboris maioris romanus eques erat: ita in ablatum pauentibus procul equis melius ex interuallo
numidæ iaculabantur: ſimul & peditū legio duodecima magna ex parte cæſa pudore magis quā uiribus
tenebat locum: nec diutius tenuiſſet: ni ex ſubſidiis tertiadecima legio in primā aciem inducta prælium
dubium excepiſſet. Magoq; ex ſubſidiis gallos integræ legiōi oppoſuiſſet: quibus haud magno certami
ne fuſis: haſtati legionis undecimæ conglobant ſeſe: atq; elephantos iam etiam peditum agmen turbantes
inuadunt: in quos cū pila confertos cōieciſſent nullo ferme fruſtra emiſſo omnes retro in aciē ſuoꝝ auer
Hoſtiū cæ terunt quattuor grauati uulneribus corruerūt. Tum prima cōmota hoſtiū acies ſimul oībus peditibus: ut
des ī inſu auerſos uidere elephantos ad augendū pauorē ac tumultū effuſis: ſed donec ſtetit ante ſigna Mago: gradū
bribus ſenſum referentes ordines tenorē pugnæ ſeruabant: poſteaꝗ femine tranſfixo cadentē auferriq; ex ꝓlio ꝓpe
exanguem uidere: extēplo in fugam oēs conuerſi ad. v. millia hoſtiū eo die cæſa: & ſigna militaria duo &
uiginti capta: nec romanis incruenta uictoria fuit. ii. millia: &. xxx. de exercitu ꝑtoris: pars multo maxīa
ex legione. xii. amiſſa: ide & tribuni militū duo Marcus Coſcōius: & Marcus Menius: tertiædecimæ quo
q; legionis: quæ poſtremo ꝓlio affuerat. Gn. Heluius tribunus militū in reſtituenda pugna cecidit: & duo
de. xx. ferme eqtes illuſtres obtriti ab elephantis cū centuriobus aliquot perierūt: & longius certamē fuiſ
ſet: ni uulnere ducis cōceſſa uictoria eſſet. Mago ꝓximæ noctis ſilentio ꝓfectus: ꝗtum pati uiæ ꝑ uulnus
poterat itineribus extētis ad mare in ligures ingaunos ꝑuenit ibi eū legati ab Carthagine paucis ante die
bus in ſinū gallicū appulſis nauibus adierūt: iubētes primo quoq; tpe in Africā traiicere: idem & fratrem
eius Annibalē: nam ad eum quoq; iſſe legatos eadē iubētes facturū: nō in eo eē carthaginenſiū res: ut Gal
Magonis liā: atq; Italiā armis obtineant. Mago nō īperio modo ſenatus periculoq; patriæ motus: ſed metuēs ēt ne
Barchini uictor hoſtis moranti īſtaret: ligureſq; ipſi relinq Italiā a pœnis cernētes ad eos: quoꝝ mox in poteſtate fu
interitus turi eſſent: deficerent: ſimul ſperans leniorē ī nauigatiōe: quā in uia iactationē uulneris fore: & curatiōi oīa
cōmodiora: īpoſitis copiis in naues ꝓfectus uixdū ſuperata *Sardinia* ex uulnere morit̄: naues quoq; ali
quot pœnoꝝ diſiectæ ī alto a claſſe romana: q circa *Sardiniā* erat: capiunt̄. Hæc terra mariq; in parte Ita
liæ: quæ iacet ad alpes: geſta. Cōſul. Gn. *Seruilius* nulla memorabili re in ꝓuincia Ethruria: & Gallia: nā
eo quoq; ꝓceſſerat geſta: patre. Gn. *Seruilio*: &. C. Lutatio patruo ex ſeruitute poſt decimūſextū annū re
ceptis: qui ad uicū Canetū a Boiis capti fuerant: hinc patre: hinc patruo latera circūdantibus priuato ma
gis quā publico decore inſignis Romā rediit. Latū ad populū ē: ne. Gn. *Seruilio* fraudi eēt: quod pře: qui

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſella curuli ſediſſet:uiuo eũ ignoraret:tribun⁹ plebis:atq; ædilis ple.fuiſſet:cõtra quã ſancitũ legibus erat.
Hac rogatiõe perlata ĩ ꝓuinciã rediit ad.Gn.Seruilium cõſulẽ:q in Brutiis erat.Conſentia: Vffugũ. Ver-
gæ: Beſidiæ: Hetriculũ: Sypheũ: Argentanũ: Dampetia:multiq; alii ignobiles populi ſeneſcere punicũ bel-
lũ cernẽtes defecere. Idẽ cõſul cũ Annibale ĩ agro Crotonẽſi acie cõflexit.Obſcura eius pugnæ fama ẽ. Va-
lerius Antias quinque millia hoſtiũ cæſa ait:quæ tãta res eſt:ut aut ĩpudenter ficta ſit:aut negligenter ꝑter-
miſſa.Nihil certe ultra rei ab Annibale ĩ Italia geſtũ ẽ:nã ad eũ quoq; legati ab carthagine uocãtes in Afri
cam iis forte diebus:qbus ad Magonẽ uenerũt.frendẽs:fremẽs:gemẽſq;:ac uix lachrymis tẽperãs dicit le-
gatorũ uerba audiſſe.Poſteaquã edicta ſunt mãdata.Iam nõ ꝑplexe:inqt:ſed palã reuocãt:q uetãdo ſup-
plemẽtũ:& pecuniã mitti iampridẽ retrahebãt. Vicit ergo Annibalẽ nõ populus romana.tociẽs cæſus fu- Atť Anni
gatuſq;:ſed ſenatus carthaginẽſis obtrectatiõe atq; inuidia:neq; hac deformitate reditus mei tam Publius balis q̃rel
Scipio exultabit atq; efferet ſeſe quã Hãno:qui domũ noſtrã:quãdo alia re nõ potuit:ruina Carthaginis las
oppreſſit.Iam hoc ipſum præſagiens aĩo præparauerat ante naues.Itaq; inutili militũ urba præſidii ſpe-
cie in oppida brutii agri:quæ pauca magis metu:quã fide cõtinebant:dimiſſa:qđ roboris ĩ exercitu erat: Digreſſus
in Africã tranſuexit:multis italici generis:quia ĩ Africã ſecuturos abnuẽtes cõceſſerãt in Iunonis Laciniæ Annibalis
delubrũ inuiolatũ ad eũ diem in tẽplo ipſo fœde ĩterfectis:Raro quẽquã aliũ patriã exilii cã relinquẽtem Ex italia
magis mœſtũ abiſſe ferũt.quã Annibalẽ hoſtiũ terra excedẽtẽ:reſpexiſſe ſæpe Italiæ littora:& deos homi-
neſq; accuſantẽ:in ſe quoq; ac ſuũ ipſius caput execratũ qđ nõ cruẽtum ab cannẽſi uictoria militẽ Romã
duxiſſet:Scipionẽ ire ad Carthaginẽ auſum:q cõſul hoſtẽ in Italia pœnũ nõ uidiſſet:ſe centũ millibus ar-
matorũ ad Thraſymenũ & Cannas cæſis:circa Caſilinum:Cumas:Nolãq; cõſenuiſſe Hæc accuſans que-
rẽſq; ex diutina poſſeſſione Italiæ ẽ detractus:Romanã p eoſdẽ dies & Magonẽ:& Annibalẽ ꝓfectos al-
latũ eſt:cuius duplicis gratulatiõis relatio minuit lætitiã:& quod parũ duces in retinẽdis iis:cũ id mãda-
tũ ab ſenatu eẽt:aut animi:aut uiriũ habuiſſe uidebant:& qđ ſolliciti erant:oĩ belli mole in unũ ducẽ ex-
ercitũq; inclinata:quo euaſura eẽt res.Per eoſdẽ dies legati ſaguntini uenerunt cõpræhenſos cũ pecunia ad
ducentes carthaginenſes:qui ad cõducẽda auxilia ĩ Hiſpaniã traieciſſent.ducẽtũ & qnquaginta auri octin-
genta pondo argenti in ueſtibulo curiæ poſuerunt.Hominibus acceptis & in carcerẽ cõditis:auro argen-
toq; reddito:gratiæ legatis actæ:atq; inſup munera data:ac naues qbus in Hiſpaniã reuehererẽtur Mentio
deinde ab ſenioribus facta ẽ:ſegnius hoĩes bona:quã mala ſentire:trãſitum Annibalis in Italia quãtũ ter-
roris pauoriſq; eẽ ſe ſemp meminiſſe:quas deinde clades:quos luctus incidiſſe:uiſa caſtra hoſtiũ e muris Supplica
urbis:q uota ſingulorũ uniuerſorũq; fuiſſe:quotiẽs in cõciliis uoces manus ad cælũ porrigentium audi- tiones de
tas:en unq̃ ille dies futurus eẽt:quo uacuã hoſtibus Italiã bona pace florentẽ uiſuri eſſent: dediſſe id deos cretæ ob
tandẽ ſextodecimo demũ anno:nec eẽ q diis gratias agẽdas cenſeant:adeo ne aduenientẽ qdã gratiã hoĩes diſceſſum
benigne accipere:nedũ ut præteritæ ſatis memores ſint.Conclamatũ.Deinde ex oĩ parte curiæ eſt:uti refer Anniba-
ret Publius Elius prætor decretũq; ẽ:ut.v.dies circa oĩa puluinaria ſupplicaret:uictimæq; maiores ĩmo lis
larent.c.xx.Iam dimiſſo Lælio:legatiſq; Maſiniſſæ cum carthaginẽſium legatos de pace ad ſenatũ uenië
tes Puteolis uiſos inde terra uenturos allatũ eẽt reuocari.C.Læliũ placuit:ut corã eo de pace ageret.Q.
Fuluius Gillo legatus Scipionis carthaginenſes Romã adduxit:qbus uetitis ingredi urbẽ: hoſpitium in
uilla puſilica:ſenatus ad ædem Bellonæ datus ẽ.Orationẽ eandẽ ferme:quã apud Scipionẽ habuerũt:cul
pam oẽm belli a publico cõſilio in Annibale uertẽtes:cum iniuſſu ſenatus nõ Alpes mõ:ſed iberũ quoq;
tranſgreſſum nõ romanis ſolũ:ſed ante ẽt ſaguntinis priuato cõſilio bellũ intuliſſe:ſenatui ac populo car-
thaginẽſium:ſiquis uere exiſtimet:fœdus ad eã diẽ inuiolatũ eẽ cũ romanis.Itaq; nihil aliud ſibi manda-
tum eẽ uti peterent:quã ut in ea pace quæ poſtremo cũ cõſule lutatio facta eſt:manere liceret. Cum more
tradito a patribus poteſtatẽ interrogandi:ſiquis quid uellet:legatos prætor feciſſet:ſenioreſq;q fœderibus
inteſuerant:alia alii ĩterrogarent:nec meminiſſe ſe per ætatẽ & enim omnes ferme iuuenes erant: dicerentt
legati:cõclamatum ex omni parte curiæ eſt:punica fraude electos:qui ueterẽ pacẽ repeterent:cuius ipſius
nõ meminiſſent:emotis deinde curia legatis:ſententiæ interrogari cœptæ.M.Liuius.Gn.Seruilium con-
ſulem:qui ꝓprior eſſet:acceſſendum:ut coram eo de pace ageretur:cẽſebat:cũ de re maiore:quã quãta eẽt
conſultatio:incidere nõ poſſet:nõ uideri ſibi abſente conſulum altero ambobuſue eam rem agi ſatis ex di-
gnitate populo Romano eſſe.Qu.Metellus:qui trienni ante conſul dictatorq; fuerat:cum.P.Scipio cæ-
dendo excercitus:agros populando in ea neceſſitatẽ cõpuliſſet hoſtes:ut ſupplices pacẽ peterent: & nemo
oĩum uerius exiſtimare poſſet:qua mẽte ea pax peteret:quã eũ:q ante portas Carthaginis bellum gereret:
nullius alterius cõſilio:quã Scipionis accipiendã abnuendãq; pacẽ eẽ.M.Valerius leuin⁹:q bis cõſul fue
rat:ſpeculatores nõ legatos ueniſſe arguebat:iubẽdoſq; eos Italia excedere:& cuſtodes cum iis uſq; ad na-
ues mittendos.Scipioniq; ſcribendũ ne bellũ remitteret:Lællius Fuluiuſq; adiecerunt:& Scipionem in eo
poſitam habuiſſe ſpem pacis ſi Annibal & Mago ex Italia nõ reuocarent:cæterũ oĩa ſimulaturos cartha-
ginenſes:duces eos exercituſq; expectantes deinde quãuis recentiũ fœderum:& deorũ oĩum oblitos bellũ
geſturos:eo Magis in Marci Leuinii ſñiam diſceſſum.Legati pace infecta ac prope ſine reſponſo dimiſſi.
Per eos dies.Gn.Seruilius conſul haud dubius quin pacatæ Italiæ penes ſe gloria eſſet: uelut pulſum ab
ſe Annibalẽ pſequens: in Siciliã:inde in Africã tranſiturus traiecit:quod ubi Romæ uulgatũ ẽ:primo cẽ
ſuerunt pres:ut prætor ſcriberet conſuli ſenatum æquum cẽſere ĩ Italiã reuerti eum:deinde cũ ꝑtor ſpretu- Seruilii
rum eum litteras ſuas diceret:dictator ad idipſum creatus.P.Sulpicius ꝓ iure maioris imperii cõſulẽ in cõſulis
Italiã reuocauit.Reliquum anni cũ Marco Seruilio magiſtro equtum circũeundis Italiæ urbibus:q bello ambitio

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

alienatæ fuerant:noſcendiſq; ſingularum cauſis cōſumpſit:Per induciaꝝ tempus & ex Sardinia ab Lentu-
lo prætore centum onerariæ naues cum cōmeatu uiginti roſtrataꝝ præſidio actæ:& ab hoſte:& ab tēpe-
ſtatibus mari tuto ī Africā trāſmiſerunt. Gnæo Octauio.cc.onerariis.xxx.longis nauibus ex Sicilia traii-
ciēdi nō eadē fortuna fuit.ī cōſpectu ferme Africæ ꝓſpero curſu uectum prīo deſtituit:uētus dein uerſus
ī Africum turbauit:ac paſſim naues diſiecit:ipſe cū roſtratis ꝑ aduerſos fluctus īgēti remigū labore enixus
Apollinis ꝓmōtorium tenuit: onerariæ ꝑs maxīa ad Egimuꝝ inſulā ea ſinū ab alto claudit:ī quā ſita car-
thago ē.xxx.ferme millia ab urbe:aliæ aduerſus urbē ipām ad calidas aquas delatæ ſunt:oīa in cōſpectu
Carthaginis erāt. Itaq; ex tota urbe ī foꝝ cōcurſum eſt:magiſtratus ſenatum uocare:populus in curiæ ue-
ſtibulo fremere ne tanta ex oculis manibuſq; amitteret̃ præda. Cum qdē pacis petitæ alii īduciaꝝ:nec dū
enī dies exierat:fidē opponeret:poſtremo ꝓmixto pœne ſenat⁹ populiq; cōſilio:cōſenſum ē: ut claſſe qn-

Cartha. perfidiæ

quaginta nauium Aſdrubal Egimurū traiiceret:ideq; ꝑ littora portuſq; diſꝑſas romanas naues colligeret
Deſertæ fuga nautaꝝ primū ab Egimuro:dein ab calidis aq̄s onerariæ Carthaginē puppib⁹ tractæ ſunt.

Nondū reuerterāt ab Roma legati:neq; ſciebāt:quæ ſenatus romani de bello aut pace ſnīa eēt:nec dum
induciaꝝ dies exierat:eo digniorē iniuriā ratus Scipio:ab iis q petiſſent pacē & īducias: ſpē pacis & fidē
induciaꝝ uiolatā eē:legatos Carthaginē Lucium Bebium:Marcū Seruiliū:Luciū Fabiū extēplo miſit: q
cū multitudinis cōcurſu ꝓpe uiolati eēnt:nec reditū tutiorē cernerēt futuꝝ:petierūt a magiſtratib⁹: quoꝝ
auxilio uis ꝓhibita erat:ut naues mitterēt:q ſe ꝓſequerent̃:datæ triremes duæ: cum ab Bragadā flumē
ꝑueniſſent:unde caſtra romana cōſpiciebant̃:Carthaginē rediere. Claſſis punica ad uticā ſtationē habebat
ex ea tres quatriremes ſeu clam miſſo a Carthagine nūcio:ut fieret:ſeu Aſdrubale:q claſſi præerat:ſine pu-
blica fraude auſo facinus:quinqueremē romanā ſuperātē ꝓmōtoriū ex alto repēte aggreſſæ ſunt: ſed neq;
roſtro ferire celeritate ſubter labentē poterāt:neq; trāſilire armati ex humilioribus in altiorē nauē:& defen-
debat̃ egregie:quoad tæla ſuppeditarūt:q̄bus deficiētib⁹:iā nulla alia res eā quā ꝓpinquitas terræ multi-
tudoq; a caſtris in littus effuſa tueri potuiſſet:cōcitatā enī:quāta maxīe ui poterāt:in terrā cū īmiſiſſent:na-
uis tm̄ iactura fcā īcolumes ipſi euaſerūt. Ita alio ſuꝑ aliđ ſcelere cū haud dubie īduciæ ruptæ eēnt:Lællius

Annibalis in Africā aduēt⁹

Fuluiuſq; ab roma cū legatis carthaginēſibus ſuꝑuenerunt q̄bus Scipio & ſi nō induciaꝝ fides mō a car-
thaginenſibus:ſed ēt ius gentiū ī legatis ſuis uiolatū eēt tamē ſe nihil nec īſtitutis Po.Ro.nec ſuis moribus
indignū in iis facturū eē cū dixiſſet:legatis dimiſſis:bellū parabat. Annibale iā terræ apprpinquāte iuſſus
e nautis unus aſcēdere ī malū:ut ſpecularet̃:quā teneret regionē:cū dixiſſet ſepulchꝝ dirutū prorā ſpectare
locū abominatus præteruehi iuſſo gubernatore ad Leptim appulit claſſem:atq; ibi copias expoſuit. Hæc

M. Seruilius T. Claudius cōſ.

anno in Africa geſta. Inſequētia excedūt in eū annū:quo Marcus Seruilius Gemin⁹:q tū magiſter equum
erat:&.T.Claudius Nero cōſules facti ſunt:cæteꝝ exitu ſuperioris anni cū legati ſociaꝝ urbiū ex Græcia
queſti eēnt uaſtatos agros ab regiis præſidiis:ꝓfectoſq; ī Macedoniā legatos ad res repetēdas nō admiſſos
ad Philippū regē ſimul nunciaſſent:quattuor millia militū cū Sopatro duce traiecta ī Africā dici:ut eſſent
Carthahinēſibus ꝑſidio & pecuniæ aliquātū una miſſum:legatos ad regē:qui hæc aduerſus fœdus facta
uideri p̄ribus nunciarēt:mittēdos cēſuit ſenatus. Miſſi Gaius Terētius Varro:Gnæus Manlius: Marcus
Aurelius:iis tres quīqueremes datæ. Annus īſignis īcēdio īgenti:quo cliuus publicus ad ſolū exuſtus: &
aquaꝝ magnitudine:ſed & annonæ uilitate fuit:p̄terq̄ qđ pace oīs Italia erat apta:ēt qđ magnā uim fru-
mēti ex Hiſpania miſſam Marcus Valerius Falco:& Marcus Fabi⁹ Buteo ædiles curules quaternis æris

Q. Fabius maximus moritur

uicatī populo deſcripſerūt. Eodē anno Quint⁹ Fabius Maximus morit̃ exactæ ætatis:ſiquidē ueꝝ ē:au-
gurē duos & quadraginta ānos fuiſſe:qđ qdā auctores ſūt:uir certe fuit dignus tāto cognomīe:uel ſi no-
uū ab eo īciperet:ſuꝑauit p̄rīos honores:auitos æquauit:pluribus uictoriis & maioribus p̄liis auus īſi-
gnis Rullus:ſed oīa æquare unus hoſtis Annibal pōt. cautior tamē quā ꝓmptior hic habitus fuit:& ſicut
dubites utꝝ īgenio cūctatior fuerit:an q̄a ita bello ꝓprie:qđ tū gerebat̃:aptū erat:ſic nihil certius eſt:quā
unū hoīem nobis cūctādo rē reſtituiſſe ſicut Enni⁹ ait. Augur in locū eius inauguratus Quintus Fabius
Maximus filius eius.in eiuſdē locū pōtifex nā duo ſacerdotia habuit Seruius Sulpici⁹ Galba:ludi roma-
ni diē unū:plebeii ter toti īſtaurati ab ædilibus Marco Seſtio Sabino:&.Gn.Tremellio Flacco:ii ambo
p̄tores facti:& cum iis Gaius Liuius Salinator:& Gaius Aure.Cotta:Comitia eius āni utrū Gnæus Ser-
uili⁹ cōſul habuerit:an q̄a eū res ī Ethruria tenuerint:q̄ſtiōes ex ſociis de cōiuratiōibus p̄cipum habentē
dictator ab eo dictus Puplius Sulpitius:ſic īcertum diuerſi auctores faciūt. Principio īſequētis anni Mar-
cus Seruilius & Titus Claudius:ſenatu in capitoliū uocato:de ꝓuinciis rettulerūt:Italiā atq; Africā ī ſor-
tē cōiici:Africā ābo cupiētes uolebāt.cæteꝝ Quīto Metello maxīe ānitēte: neq; data:neq; negata ē Afri-
ca. Cōſules iuſſi cū tribuno plebis agerēt:ut ſi is uideret̃:populū rogarēt:quē uellēt in Africa bellū gerere:
oēs tribus Publiū Scipionē iuſſerunt:nihilomin⁹ cōſules ꝓuinciā Africā (ita.n.ſenatus decreuerat) ī ſor-
tem cōiecerunt. Tito Claudio Africa euenit:ut quinquaginta nauiū claſſem:oēs quinqueremes in Africā

Prouīciarum ordinatio

traiiceret:pariq; īperio cum Scipiōe īperator eēt. M.Seruilius Ethruriā ſortitus. In eadem ꝓuīcia &.Gn.
Seruilio ꝓrogatū imꝑium:ſi cōſules manere ad urbē ſenatui placuiſſet. Prætores. M.Sextius Galliā ē ſor-
titus: ut duas legiōes ꝓuinciāq; traderet ei.P.Quintilius Varus.C.Liuius brutios cum duabus legioni-
bus:quib⁹.P.Sēpronius ꝓcōſul prioris anni præfuerat. Gn.Tremellius Siciliam:ut ab Appio Appu-
lo prætore prioris anni ꝓuinciā:& duas legiōes accipere. Iulius ꝓprætor cū.xx.nauibus longis militib⁹
mille orā Siciliæ tutaret̃:inde.M.Pōponius.xx.nauibus reliquis mille & quingētos deportaret milites
Romā. C.Aurelio Cottæ urbana euenit:cæteris:ita uti quiſq; obtinebāt ꝓuincias exercituſq;: prorogata

imperia:ſedecim nō amplius anno eo legionibus defenſum imperiū eſt:& ut a placandis diis oīa incipe-
rent agerētq;:quos ludos Marco Claudio Marcello. T.Quintio cōſulib⁹. Titus Manli⁹dictator quaſq;
hoſtias maiores uocauerat:ſi p qnquēniū illud reſpublica eodē ſtatu fuiſſet:ut eos cōſules:priuſquam ad
bellū proficiſcerentur: facerent. Ludi in circo p quatriduū facti:hoſtiæq;:qbus uotæ erāt diis:cæſæ. Inter
hæc ſimul ſpes:ſimul cura in dies creſcebat:nec ſatis certū conſtare apud aīum poterat:utrū gaudio dignū
eſſet Annibalē poſt ſextūdecimū annū ex Italia decedentē uacuā poſſeſſionē eius reliquiſſe Po.Ro.an ma
gis metuendū:qđ incolumi exercitu in Africā traieciſſet:locū nimirū nō periculū mutatū cuius tātæ dimi
cationis uatem:q nup deceſſiſſet.Q. Fabiū haud fruſtra canere ſolitū:grauiorē in ſua terra futurū hoſtē
Annibalē:quā in aliena fuiſſet:nec Scipioni aut cū Syphace īconditæ barbariæ rege:q ſtatarios ſemilixas
ducere exercitibus ſolitus ſit:aut cū ſocero eius Aſdrubale fugaciſſimo duce rem futurā:aut tumultuariis
exercitibus ex agreſtiū ſemiermi turba ſubito collectis:ſed cū Annibale ꝓpe nato in prætorio pr̄is fortiſſi
mi ducis alito atq; educato īter arma puero:quōdā milite uixdū iuuene īperatore q ſenex uincēdo factus
Hiſpanias:Gallias.Italiā ab alpib⁹ ad fretū monumētis īgentiū rerū compleſſet:ducere exercitū equalem
ſtipendiis ſuis duratū oīum rerū patiētia:quas uix fides fiat hoīes paſſos:perfuſum millies cruore roma-
no:exuuias:nō militū modo:ſed ēt īperatorū portantē:multos occurſuros. Scipioni in acie q prætores:q
cōſules romanos ſua occidiſſent:muralibus uallaribuſq; inſignes coronis peruagatos capta caſtra:captas
urbes romanas:nō eſſe hodie tot faſces magiſtratibus Po.Ro.quot captos ex cæde īperatorū præ ſe ferre
poſſet Annibal. Has formidines agitando aīs ipſi curas & metus augebāt:& iam quod cū aſſueſſent p ali
quot annos bellū ante oculos aliis atq; aliis in Italiæ patribus lenta ſpe ī nullū ꝓpinquū debellādi finem
gerere:erexerat oīum aīos Scipio & Annibal uelut ad ſupremū certamē cōparati duces: ii quoq; qb⁹ erat
ingens in Scipione fiducia & uictoriæ ſpes:quo magis:in ꝓpinquā eā īminebant aīs:eo curæ intentioris
erāt. Haud diſpar habitus animorū Carthaginenſibus erat:quos mō petiſſe pacē intuētes Annibalē ac re-
rū geſtaꝝ eius magnitudines pœnitebat:mō cū reſpicerent bis ſeſe acie uictos Syphacē captū:pulſos ſe Hi-
ſpania pulſos Italia:atq; ea oīa unius uirtute & cōſilio Scipionis facta:uelut fatalē eū ducē ī exitiū ſuū na
tū horrebant. Iam Adrumētū ꝑuenerat Annibal:unde ad reficiēdū ex iactatōe maritima militē paucis die
bus ſumptis:excitus pauidis nūciis oīa circa Carthaginē obtineri armis afferētiū magnis itinerib⁹ Zamā
cōtendit. Zama quinq; dierū iter ab Carthagine abeſt:īde pmiſſi ſpeculatores cū excepti a cuſtodibus Ro
manis deducti ad Scipionē eēnt:traditos eos tribunis militū:iuſſoſq; omiſſo metu uiſer oīa p caſtra:qua
uellē:circūduci iuſſit:ꝑcunctatoſq; ſatin ꝑcōmode oīa exploraſſent:datis q pſequerent:retro ad Anniba-
lē dimiſit. Annibal nihil qdē coꝝ q nunciabant:nā & Maſiniſſam cū ſex millibus peditū:quattuor eqtū
ueniſſe eo ipſo forte die afferebāt:læto aīo audiuit:maxime hoſtis fiducia:quæ nō de nihilo ꝓfecto cōce-
pta eſt perculſus. Itaq; q̄q̄ & ipſe cā belli eius erat:& aduētu ſuo turbauerat pactas inducias & ſpē fœdeꝝ
tamen ſi integer:quā ſi uictus peteret pacē æquiora poſſe īpetrari ratus:nunciū ad Scipionem miſit:ut col
loquēdi ſecū poteſtatē faceret. Id utrum ſua ſponte fecerit an publico cōſilio:neutrum cur affirmē: habeo.
Valerius Antias primo prælio uictum eū a Scipione:quo duodecim millia armatorum ī acie ſunt cæſa:
mille & ſeptingēti capti:legatū cū aliis decē legatis tradit in caſtra ad Scipionē ueniſſe:cæteꝝ Scipio cū col
loquium haud abnuiſſet:Ambo ex cōpoſito duces caſtra ꝓtulerūt:ut coire ex propinquo poſſent. Scipio
haud ꝓcul Nadagara urbe tū ad cætera loco opportuno:tū qđ aquatio ītra teli cōiectū erat:cōſedit. An-
nibal tumulū a q̄ttuor militibus īde tutū cōmodūq;:alioqn:niſi qđ lōginquæ aquatōis erat:cepit:ibi in
medio loc⁹ cōſcept⁹ undiq;:neqd īſidiaꝝ eēt delectus:ſūmotis pari ſpatio armatis:cū ſingulis interp̄tibus
congreſſi ſunt. Non ſuæ mō ætatis maximi duces:ſed omnis ante ſe memoriæ oīum gentiū:cuiuſlibet re
gum imperatorūue pares pauliſper alter alterius conſpectu admiratione mutua prope attoniti cōticuere.

Ro. curæ de futuræ pugnæ exitu.

Vbi Zama ſit

Att. Scipionis & Annibalis cōgreſſum

Tum Annibal prior. Si hoc ita fato datū erat:ut qui primus bellū intuli Po. Ro.quiq; totiēs ꝓpe in
manibus uictoriā habui:is ultro ad pacē petēdā uenirē:lætor te mihi ſorte potiſſimū datū a quo pacem
peterēt. Tibi quoq; īter multa egregia nō in ultimis laudū hoc fuerit. Annibalē cui tot de romanis duci-
bus uictoriā dii dediſſent:tibi ceſſiſſe:teq; huic bello uřis plus q̄ nřis cladib⁹īſigni finē īpoſuiſſe. Hoc quo
q; ludibriū fortuna:an caſus ædiderit:ut cū pr̄e tuo cōſule cœpi arma:cū eodē primū Romāo īperatore
ſigna cōtulerim:ad filiū ei⁹ inermis ad pacē petēdā ueniā. Optimū qdē fuerat eā p̄ribus nřis mentē datam
ab diis eē:ut & uos Italiæ:& nos africæ īperio cōtenti eſſemus:neq;.n.ne nobis qdē Sicilia:atq; Sardinia
ſatis digna prætia ſunt:ꝓ tot claſſibus:tot exercitibus:tot tāq; egregiis amiſſis ducibus ſed præterita ma-
gis rep̄hendi poſſunt:quā corrigi:ita aliena appetiuimus:ut de nřis dimicaremus:nec in Italia ſolū uobis
bellū:nobiſq; in Africa ē:ſed & uos ī portis uřis ꝓpe ac mœnibus ſigna armaq; hoſtiū uidiſtis:& nos ab
Carthagine fremitū caſtroꝝ romanoꝝ exaudiuimus. Quod igit nos maxime abominaremur: uos aūt
ante oīa optaretis:ī meliore uřa fortūa de pace agit:agimuſq; ii:quoꝝ & maxīe ītereſt pacē eē:& q quod
cunq; egerimus:ratū ciuitates nřæ hituræ ſint:aīo tātū nobis opus ē nō abhorrēte a qetis conſiliis:qđ ad
me attinet:iā ætas ſenē ī p̄riā reuerētē:unde puer ꝓfectus ſum:iā ſecūdæ iā aduerſæ res ita erudierūt:ut ra-
tionē ſeq: q̄ fortunā maliō:tuā & adoleſcētiā:& ꝑpetuā felicitatē:ferociora utraq;:q̄ qetis opus eſt cōſiliis
metuo nō temere īcerta caſuū reputat:quē fortuna nūq̄ decepit:qđ ego fui ad thraſymenū:ad Cānas:id tu
hodie es:uixdū militari ætate īperio accepto oīa audaciſſime īcipiētē nuſq̄ fefellit fortuna:p̄ris & patrui ꝑ
ſecutus mortē ex calamitate uřæ dom⁹ decus īſigne uirtutis pietatiſq; eximiæ cepiſti:amiſſas hiſpanias re
cuperaſti,iiii, inde punicis exercitibus pulſis:cōſul cū cæteris ad tutandum Italiā paꝝ animi eēt: tranſgreſ-

Att. Annibalis uerba

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſus in Africá duobus hic exercitibus cæſis:binis eadē hora captis ſimul īcenſiſq; caſtris. Syphace potētiſſi/
mo rege capto:tot urbibus regni eius:tot nr̄i īperii ereptis:me ſextúdecimú iá annú hærentem ī poſſeſſiōe
Italiæ detraxiſti:pōt uictoriá inq̄ malle:quá pacē aīus:noui uobis ſpiritus magis magnos:quá utiles:&
mihi talis aliq̄do fortuna affulſit:qđ ſi in ſcđis rebus boná mentē quoq; donarent dii:nō ea ſolú:q̄ eueniſ
ſent:ſed ēt ea q̄ euenire poſſent:reputaremus:ut oīum obliuiſcaris:alioꝝ ſatis ego documenti in oēs caſus
ſum:quem mō caſtris īter anienem atq; urbē Romá poſitis:ſigna īferentem ad mœnia Romana uideras:
hic cernas duobus fortiſſimis uiris fratribꝰ clariſſimis īperatoribꝰ orbatú ante mœnia ꝓpe obſeſſæ priæ:
quibus terrui uſtram urbem:ea ꝓ mea deprecātem:maxīe cuiq; fortunæ minime credendú eſt. In bonis tuis
rebus nr̄is dubiis tibi ampla ac ſpecioſa dáti eſt pax:nobis petentibus magis neceſſaria quá honeſta meli/
or tutiorq; eſt certa pax:quá ſpata uictoria:hæc ī tua:illa ī deoꝝ manu eſt:ne tot annoꝝ felicitatem in uni
us horæ dederis diſcrimē:cú tuas uires:tú uim fortunæ martēq; belli cōmunē ꝓpone aīo:utrinq; ferrú:
corpora humana erunt:nuſq̄ minus:quá in bello euentus reſpōdent:nō tantú ad id quod data pace iá ha
bere potes:ſi prælio uincas:gloriæ adieceris:q̄tum ademeris:ſiqd aduerſi eueniat:ſimul parta ac ſperata de

Reguli exēplum ab Anniꝰ bale ꝓpo nitur Sci/ pioni

cora unius horæ fortuna euertere pōt:oīa in pace iungēda tuæ poteſtatis ſunt. Publi Corneli:túc ea haben
da fortuna erit:quá dii dederint. Inter pauca felicitatis uirtutiſq; exēpla. M. Attilius quōdá in hac eadē ter
ra fuiſſet ferť:qui ſic uictor pacē petentibꝰ pr̄ibus nr̄is abnuit:ſed nō ſtatuendo tádem felicitati modú:nec
cohibēdo efferentē ſe fortuná:q̄to altius elatus erat:eo fœdius corruit. Eſt quidem eius:qui dat nō q petit
cōditiōes dicere pacis:ſed forſitá nō īdigni:ſimus:q nobiſmetipſis multá irrogemus:qui non recuſamus:
qn oīa:pp q̄ bellú initum eſt:ueſtra ſint. Sicilia:Sardinia Hiſpania:qcqd īſulaꝝ toto īter Africam Italiá
q; cōtineť mari:Carthaginenſes incluſi Africæ littoribus:uos q̄do:ita diis placuit:externa eſt terra mariq;

Scipionis reſpōſum

uideamus regētes impia. Haud negauerim pp nō nimis ſincere petitá:aut expectatá nup pacem:ſuſpectá
eſſe uobis punicá fidē:multá:p quos petita ſit:ad fidem tuendæ pacis ptinet:Scipio ur̄i quoq;:ut audio:
pr̄es nō nihil ēt ob hoc:qa paꝝ dignitatis in legatiōe erat:negauerunt pacē:Annibal peto pacē:q neq; pete
rem:niſi utilē crederem:& pp eádem utilitatem tuebor eá:pp quá petii. Et quēadmodú qa a me bellum cō
ceptú eſt:nequē eius pœniteret:quoad ipſi nō īuidere dei pſtiti:ita annitar nequē pacis p me partæ pœnite
at. Ad hæc īperator romanus in hác fere ſniām reſpōdit. Non me fallebat Annibal aduētus tui ſpe cartha/
ginenſes & pſentē induciaꝝ fidē:& ſpem pacis turbaſſe:neq; tu id ſane diſſimulas:qui de cōditiōibus ſu/
perioribus pacis oīa ſubtrahis:pter ea:q̄ iápridē in nr̄a ptáte ſunt:ceteꝝ ſicut tibi curæ eſt ſentire ciues tuos,
q̄to p te onere leuenť:ſic mihi laborádum eſt:neq; tunc pepigerút:hodie ſubtracta ex cōditiōibus pacis p/
mia pfidie habeanť:indigni quibus eadē pateat cōditio:ut ēt ꝓſit uobis fraus petitis:neq; pr̄es nr̄i priores
de Sicilia:neq; nos de Hiſpania fecimus bellum:& tum mamertinoꝝ ſocioꝝ piculum:& túc Sagunti ex
cidiú nobis pia ac iuſta induerút arma:uos laceſſiſſe:& tu ipſe fateris:& dii teſtes ſunt:q & illius belli exi/
tum ſecúdú ius faſq; dederút& huius dant & dabút. Quod ad me attinet:& humanē īfirmitatis memini:
& uim fortunæ reputo:& oīa q̄cúq; agimus:ſubiecta eē mille caſibus ſcio:cæterum quēadmodú ſuperbe
& uiolenter me facere faterer:ſi prius quá in Africá traieciſſem:te tua uoluntate cedentē Italia:& īpoſito in
naues exercitu ipſm uenientē ad pacē petendá aſpernarer:ſic núc cú ꝓpe manu cōſertú reſtitantē ac tergiuer
ſantē in Africá attraxerim:nulla ſum tibi uerecúdia obſtrictus:ꝓinde ſiqd ad ea:in q̄ tú pax cōuentura ui/
debatur:q̄ ſunt:noſti multa:nauiú cú cōmeatu p inducias expugnataꝝ:legatorúq; uiolatorú adiicitur:eſt
quod referam ad conſiliú:ſin illa quoq; grauia uidenť:bellú parate:quoniá pacē pati non potuiſtis. Itaq;
infecta pace ex colloqo:cú ſe ad ſuos recepiſſent:fruſtra uerba pacata renunciant:armis decernēdú eſſe:ha/
bendamq; eam fortuná:quá dii dediſſent:in caſtra ut eſt. uentum ꝓnunciant ambo arma expedirent mili
tes:animoſq; ad ſupremú certamē nō in unú diē ſed in perpetuú ſi felicitas adeſſet:uictores. Roma an Car
thago iura gētibus daret:ante craſtriná noctem ſcituros:neq;.n. Africam aut Italiá:ſed orbem terrarú ui/
ctoriæ pmiú fore:par periculú præmio:qbus aduerſæ pugnæ fortuna fuiſſet:nam neq; romanis effugiú
ullum patebat in aliena ignotaq; terra:ēt Carthagini ſupremo auxilio effuſo adeſſe uidebatur præſens ex
cidium. Ad hoc diſcrimē ꝓcedūt poſtero die duorú opulētiſſimorú populorú duo longe clariſſimi du/
ces duo fortiſſimi exercitus:multa ante parta decora aut cumulaturi eo die:aut euerſuri. Anceps igiť ſpes
& metus miſcebant aīos:contēplantibuſq; modo ſuá:modo hoſtiú aciē:cú oculis magis:quá ratione pen
ſarent uires:ſimul læta:ſimul triſtitia obuerſabanť:q̄ ipſis ſua ſpontē nō ſuccurrebát:ea duces admonēdo
atq; ortando ſubiiciunt. Pœnus. xvi. annorú in terra Italia res geſtas:tot duces romanos:tot exercitus oc/

Scipiōis ſtratage/ ma

cidione occiſos:& ſua cuiq; decora:ubi ad inſignem alicuiꝰ pugnæ memoria militem uenerat:referebat.
Scipio Hiſpanias:& recentia in Africa prælia:& cōfeſſionē hoſtiú:qđ neq; nō petere pacē pp metú:neq;
manere in ea præ inſita aīs pfidia potuiſſent:ad hoc colloquiú Annibalis in ſecreto habitú ac liberú fingē/
ti qua uelit flecti ominať:quibus quōdam auſpiciis pr̄es eorú pugnauerint ad Egatis īſulas:ea illis exeú/
tibus in aciē portēdiſſe deos:adeſſe finē belli ac laboris:in manibus eē prædam Carthaginis:redditú do/
mú in patriá ad parēte :liberos:cōiuges:penateſq; deos:adeo celſus hæc corpore uultuq; ita læto:ut uiciſ
ſe iam crederes:dicebat. Inſtruit deinde primos haſtatos:poſt eos pricipes:triarii poſtremá aciē clauſit:nō
cōfertas aút cohortes ante ſua quēq; ſigna īſtruebat:ſed manipulos aliquátú inter ſe diſtátes:ut eēt ſpatiú:
quo elephanti hoſtiú accepti nihil ordines turbarent. Lællium:cuius ante legati eo anno q̄ſtoris extra ſor/
tem ex. S. C. opera utebať cú Italico equitatu ab ſiniſtro cornu. Maſiniſſam:numidaſq; ab dextero oppo
ſuit:uias patentes inter manipulos anteſignatiorum uelitibus:ea túc leuis armatura erat:compleuit:dato

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

præcepto ut ad ĩpetum elephantoꝝ aut poſt rectos refugerẽt ordines: aut ĩ dexterã leuãqꝫ diſcurſu appli-
cantes ſe anteſignanis: uiã qua irruerent in ancipitia tæla bælluis darent. Annibal ad terrorẽ primum ele-
phantos. lxxx. autẽ erant: quot nulla unq̃ in acie ante habuerat: inſtruxit: deinde auxilia ligurũ gallorũqꝫ
balearibus mauriſqꝫ admixtis: in ſecunda acie carthaginenſes afroſqꝫ & macedonũ legionẽ modico inter-
uallo relicto ſubſidiariã aciẽ italicoꝝ militũ: brutii pleriqꝫ erant ui ac neceſſitate plures: quã ſua uoluntate
decedentẽ ex Italia ſecuti inſtruit. Eq̃tatum ẽt ipſum circundedit cornibus: dexteꝝ ſiniſtrũ numidæ tenue
runt. Varia exhortatio' erat in exercitu inter tot hoĩes: q̃bus nõ lingua: nõ mores: nõ lex: nõ arma: nõ ue-
ſtitus habituſqꝫ: nõ cã militandi eadẽ eẽt: auxiliaribus & præſens & multiplicata merces ex ꝑda oſtẽtant':
galli ꝓprio atqꝫ inſito in romanos odio accẽdunt': liguribus cãpi uberes Italiæ deductis ex aſprimis mõ
tibus ĩ ſpem uictoriæ oſtẽtant': mauros numidaſqꝫ ĩ Maſiniſſæ ĩpotẽti futuros dominatu terret: aliis aliæ
ſpes ac metus iactãtur: carthaginenſib' mœnia patriæ: dii penates: ſepulcra maiorũ: liberi cũ parentib': cõ
iuges pauidæ: aut excidiũ ſeruitiũqꝫ: aut ĩperiũ orbis terraꝝ nihil aut ĩ metũ aut in ſpem mediũ oſtentat'.
Cum maxime hæc ĩperator apud carthaginenſes duces ſuaꝝ gentiũ: ĩter populares pleraqꝫ ꝑ interpretes ĩ-
termixtos alienigenis ageret: tubæ cornuaqꝫ ab romãis cecinerũt: tãtuſqꝫ clamor ortus: ut elephanti ĩ ſuos
ſiniſtro maxĩe cornu conuerterent': mauris ac numidis addidit facile Maſiniſſa ꝑculſis terrorẽ: nudauitqꝫ
ab ea parte aciẽ eq̃ſtri auxilio: paucæ tamẽ beſtiaꝝ ĩtrepidæ ĩ hoſtẽ actæ ĩter uelitũ ordines cũ multis ſuis
uulneribus ingentẽ ſtragẽ ædebãt: reſiliẽtes. n. ad manipulo uelites: cũ uiã elephãtis: ne obtererẽt': feciſſent:
in eas ancipites ad ictum utrinqꝫ cõiiciebãt haſtas nec pila ab anteſignanis ceſſabant: donec undi incidenti
bus tælis exacti ex romana acie: hi quoqꝫ ĩ ſuo dextero cornu ipſos carthaginẽſiũ equites ĩ fugã uerterũt.
Lælius: ut turbatos uidit hoſtes: addit ꝑculſis terror': utriqꝫ equite nudata erat punica acies: cũ pedes con
curit nec ſpe: nec uiribus iã par: ad hoc dictu ꝑua: ſed magna eadẽ ĩ re gerẽda momenti res: cõgruens cla-
mor a romanis eoqꝫ maior & terribilior: diſſonæ illis ut gẽtiũ multaꝝ diſcrepãtibus lĩguis uoces: pugna
romana ſtabilis & ſuo & armoꝝ põdere ĩcumbentiũ ĩ hoſtẽ: cõcurſatio & uelocitas illĩc maior: quã uis.
Igit' prĩo ĩpetu extẽplo mouere loco hoſtiũ aciẽ romani: ala deĩde & umbõibus pulſantes ĩ ſummotos gra
du illato: aliq̃tũ ſpatii uelut nullo reſiſtẽte ĩceſſere: urgẽtib' & nouiſſimis prĩos ut ſemel morã aciẽ ſenſere
q̄d ipſum uim magnã ad pellendũ hoſtẽ addebat. Apud hoſtes auxiliares cedẽtes ſecũda acies afri & car-
thaginẽſes adeo nõ ſuſtinebãt: ut cõtra ẽt ne reſiſtẽtes ꝑtinaciter prĩos cæddo ad ſe ꝑueniret: hoſtis pedẽ re
ferre. Igit' auxiliares terga dãt: repẽte & ĩ ſuos uerſi partĩ refugere ĩ ſecũdã aciẽ ꝑtim nõ recipientes cædere
uti pauloãte nõ adiuti: & tũc excluſi: & ꝓpe duo iã ꝑmixta ꝑlia erãt: cum carthaginẽſes ſimul cũ hoſtibus
ſimul cũ ſuis cogerent' cõſerere manus: nũ tamen ita ꝑculſos iratoſqꝫ ĩ aciem accepe: ſed denſatis ordinibus
ĩ cornua uacuũqꝫ circa cãpum extra ꝑliũ eiecere pauidos fuga uulneribuſqꝫ milites: ne certã & integrã aciẽ
miſcerẽt. Cæterũ tãta ſtrage hoĩum armorũqꝫ locũ ĩ quo ſteterãt: ante auxiliares cõpleuerã: ut ꝓpe diffici-
lior trãſitus eẽt: quã ꝑ cõfertiſſimos hoſtes fuerat: itaqꝫ q primi fuerũt haſtati ꝑ tumulos corpoꝝ armorũ
qꝫ & tabẽ ſanguinis: qua q̃ſqꝫ poterat: ſequẽtes hoſtẽ: & ſigna: & ordines cõfuderunt: prĩcipũ quoqꝫ ſigna
fluctuare cœperãt uagã ante ſe cernẽtes aciẽ: q̄d Scipio: ubi uidit: receptui ꝓpere canere haſtatis iuſſit: & ſau
ciis ĩ poſtremã aciẽ ſubductis: prĩcipes triarioſqꝫ ĩ cornua ĩducit: quo tutior firmiorqꝫ media haſtatorum
acies eẽt: ita nouũ de ĩtegro ꝑlium ortũ ẽ: q̃ppe ad ueros hoſtes ꝑuentum erat: & armoꝝ genere: & uſu mili
tiæ: & fama reꝝ geſtaꝝ: & magnitudine uel ſpei: uel ꝑiculi pares: ſed numero romanus ſuꝑior erat: & aĩo
q̄d iã eq̃tes: iã elephãtos fuderat: iã prĩa acie pulſa in ſcđa pugnabat. In tp̃e Lælius: ac Maſiniſſa pulſos ꝑ
aliquãtum ſpatii ſecuti eq̃tes: reuertẽtes ĩ auerſam hoſtiũ aciẽ ĩcurrere: is demũ eq̃tũ ĩpetus ꝑculſit hoſtem:
multi circũuenti una ue cæſi ꝑ patẽtẽ circa cãpum fuga ſparſi tenẽte oĩa eq̃tatu paſſim ĩterierũt: carthaginẽ
ſiũ ſocioꝝ cæſa eo die ſupra millia uigĩti. par ferme numerus captus ẽ cũ ſignis militaribus centum trigĩta
tribus elephãtis undecim. Victores ad decẽ milia cecidere: Annibal cũ paucis equitibus ĩter tumultum cla-
pſus Adrumẽtum ꝑfugit: oĩa & in ꝑlio & ante aciẽ: prinſq̃ excederet pugna exꝑtus: & cõfeſſione ẽt Scipio
nis omniũqꝫ ꝑitoꝝ militiæ illã laudẽ adeptus: ſingulari arte aciẽ eo die inſtruxiſſe: elephãtos in prima frõ
te: quoꝝ fortuitus impetus atqꝫ intolerabilis uis ſigna ſequi. & ſeruare ordines: in quo plurimum ſpei po
neret: romanos ꝓhiberet: deĩde auxiliares ante carthaginẽſium aciẽ: ne hoĩes mixti ex colluuione omniũ
gentiũ: quos nõ fides teneret: ſed merces libeꝝ receptũ fugæ haberent: ſimul primũ ardorẽ atqꝫ ĩpetum ho-
ſtium excipientes fatigarẽt: ac ſi nihil aliud alii miſſilibus: alii uulneribus ſuis ferrũ hoſtium hebetarẽt: tũ
ubi oĩs ſpes eſſet: milites carthaginẽſes afroſqꝫ: ut oĩbus rebus aliis pares: eo q̄d ĩtegri cum feſſis ac ſauciis
pugnarẽt: ſuꝑiores eẽnt italicos ĩteruallo quoqꝫ direptos ĩcertos: ſocii an hoſtes eſſent: ĩ poſtremã aciẽ ſum
motos. Hoc edito uelut ultimo uirtutis ope Annibal cum Adrumẽtum ꝑfugiſſet: accituſqꝫ ĩde Carthagi-
nem. vi. ac. xxx. anno: poſteaq̃ puer ĩde ꝓfectus erat: rediſſet: faſſus ĩ curia eſt nõ ꝑlio mõ ſe eſſe: ſed bello ui
ctum: nec ſpẽ ſalutis alibi: quã ĩ pace ĩpetrãda eſſe. Scipio cõfeſtim expugnatis a ꝑlio hoſtium caſtris dire
ptiſqꝫ: cum ingẽti ꝑda ad mare ac naues rediit nuncio allato. P. Lentulũ cũ. l. roſtratis. c. onerariis nauibus
cum oĩ genere cõmeatus ad Vticã acceſſiſſe. Admouendũ igit' undiqꝫ terrorem ꝑculſæ Carthagini ratus:
miſſo Lælio Romã cum uictoriæ nuncio. Gn. Octauiũ terreſtri itinere ducere legiones Carthaginem iu-
bet: ipſe ad ſuã ueterem noua Lentuli claſſe adiuncta: ꝓfectus ab Vtica portũ Carthaginis petiit. Haud ꝓ-
cul aberat: cũ uelata infulis ramiſqꝫ oleæ carthaginenſium occurrit nauis: decem legati erant principes ciui
tatis auctore Annibale miſſi ad petendam pacem: qui cum ad puppim prætoriæ nauis acceſſiſſent uelamẽ
ta ſupplicum porrigentes orantes implorãteſqꝫ fidem & miſericordiã Scipionis: nullum iis aliud reſpon

Annibalis ſtratagema

Elephãtorum conſternatiõe utrinque eq̃tatu nudatur hoſtium acies

Attur poenoꝝ ſtrategem

Annibalis laus

Annibal pacem petendam cenſet

ſum datũ:quã ut Tunetẽ uenirẽt:eo ſe moturũ caſtra ipſe ad cõtemplandũ ſitũ Carthaginis nõ tã noſcendi
in præſentia:quã terrẽdi hoſtis cã. Vtica eodẽ Octauio reuocato rediit. Inde ꝓcedentibus ad Tunetẽ nun
cius allatus Verminã Syphacis filiũ cũ equitibus pluribus:quã peditibꝰ uenire carthaginẽſibus auxilio:
pars exercitus cũ oĩ equitatu miſſa:ſaturnalibus primis agmẽ aggreſſa numidarũ leui certamine fudit:exi
tu quoqꝫ fugæ intercluſo parte oĩ circũdatis eqtibus.xv.millia hoĩum cæſa:mille &.cc.uiui capti ſunt:&
equi numidici mille:& qngenti:ſigna militaria duo &.lxx.regulus ipſe in tumultũ cũ paucis effugit. Tũ
ad Tunetẽ eodẽ:quo antea loco caſtra poſita legatiqꝫ.xxx.Carthagine ad Scipionẽ uenerũt:& illi qdem

Atẽ.recẽ/tẽ hoſtiũ cladem

multo miſerabilius:quã ante:qa magis cogebat fortuna:egerũt:ſed aliq̃to minore tamẽ miſericordia ab
recentis memoria pfidiæ auditi ſunt:q̃q̃ iuſta ira oẽs ad delendã ſtimulabat Carthaginẽ:tamẽ cũ & quã
ta res eẽt:& quã longi tẽporis obſidio tã inuictæ:& tã ualidæ urbis reputarẽt:& ipſum Scipionẽ expecta
tio ſucceſſoris futuri ac uenturi ad paratã alterius labore ac periculo finiti belli famã ſolicitaret:ad pacem
omniũ animi uerſi ſunt. Poſtero die reuocatis legatis:& cũ multa caſtigatiõe pfidiæ monitis:ut tot cladi/
bus edocti tãdẽ deos & iuſiurandũ eẽ crederent:cõditiones pacis dictæ:ut liberi legibus ſuis uiuerẽt:quas
urbes:quoſqꝫ agros qbuſqꝫ finibus ante bellũ tenuiſſent:tenerẽt populãdiqꝫ finẽ eo die romanus faceret:
perfugas fugitiuoſqꝫ & captiuos oẽs redderẽt romanis:& naues roſtratas p̃ter triremes traderent:elephã/
toſqꝫ:quos haberent domitos:neqꝫ domarent alios:bellũ neue ĩ Africa:neue extra Africã iniuſſu Po.Ro.
gererent. Maſiniſſæ res redderent:fœduſqꝫ cũ eo facerent:frumẽtũ ſtipendiumqꝫ auxiliis:donec ab Roma
legati ueniſſent:pſtarent.x.millia talentũ argenti deſcripta penſionibus æquis in annos.l.ſoluerent:cẽtũ ar
bitratu Scipionis darent:nec minores.xiiii.annis.neu.xxx.maiores:ĩducias ita ſe daturũ:ſi p priores ĩdu
cias naues onerariæ captæ quæqꝫ fuiſſent ĩ nauibꝰ reſtituerent̃:aliter nec inducias:nec ſpem pacis ullã eſſe.

Has cõditiões legati cũ domũ referre iuſſi in cõcionẽ ederẽt:& Giſgo ad diſſuadendũ pacẽ ꝓceſſiſſet:

Conditio nes pacis dictæ car/taginẽſibꝰ ã ſcipione

audireturqꝫ a multitudine ĩqeta & ĩbelli:ĩdignatus Annibal dici ea ĩ tali tpe audiriqꝫ: & arreptũ Giſgonẽ
manu ſua ex ſupiore loco detraxit:q̃ ĩſueta liberæ ciuitati ſpecies cũ fremitũ populi mouiſſet:& pturbatus
militaris uir urbana libertate. Nouẽ:inqt annoꝝ a uobis ꝓfectus poſt ſextũ & triceſimũ annũ redii:mili
tares artes:quas me a puero fortuna nũc priuata:nũc publica docuit:ꝓbe uideor ſcire urbis ac fori iura le/
ges mores uos me oportet:doceatis:excuſata imprudentia diſſeruit de pace multis uerbis:quã nec iniqua
& neceſſaria eẽt:id oĩum maxĩe difficile erat:qđ ex nauibus p ĩducias captis nihil p̃ter ipſas cõparebat na
ues:nec inqſitio erat facilis:cũ aduerſantes paci arguerent̃:placuit naues reddi:& hoĩes undiqꝫ ĩquiri:cæte
ra q̃ abeſſent:æſtimanda Scipioni pmitti:atqꝫ ita pecunia luere carthaginẽſes. Sũt qui Annibalẽ ex acie ad
mare pueniſſe:ĩde p̃parata naue ad regẽ Antiochũ extẽplo ꝓfectũ tradãt: poſtulantiqꝫ ante oĩa Scipioni:
ut Annibali ſibi traderet̃:reſpõſum ẽ Annibalẽ ĩ Africa nõ eẽ. Poſteaq̃ redierũt ad Scipionẽ legati:qꝙ pu/
blica in nauibus fuerãt:ex publicis deſcripta rõnibus q̃ſtores q̃ priuata ꝓfiteri domini iuſſi:p ea ſũma pe
cuniæ.xxv.millia põdo argẽti p̃ſentia exacta:ĩduciæqꝫ Carthaginẽſibus datæ in tres mẽſes additũ ne p in
duciaꝝ tpſ alio uſqꝫ quã Romã mitterẽt legatos:& qcunqꝫ legati Carthaginẽ ueniſſent:ne ãte dimitterẽt
eos:quã romanũ ĩpatorẽ:qui & q̃ petentes ueniſſent:certiorẽ facerẽt:Cũ legatis Carthaginenſibus Romã
miſſi Lucius Veturius Philo:& Marcus Martius Ralla:& Luciꝰ Scipio ĩperatoris frater. Per eos dies cõ/
meatus ex Sicilia Sardiniaqꝫ tantã uilitatẽ annonæ fecerũt:ut p uectura frumẽtũ nautis mercatores relin
querent. Romæ ad nunciũ primũ rebellionis carthaginenſium trepidatũ fuerat:iuſſus erat Titus Claudiꝰ
mature in Siciliã claſſem ducere:atqꝫ inde Africã traiicere:& alter cõſul Marcꝰ Seruilius ad urbẽ morari:
donec quo ſtatu res in Africa eſſent:ſciret̃. Segniter oĩa in cõparanda deducendaqꝫ claſſe ab Tito Claudio
cõſule facta erãt:quod patres de pace Scipionis potius arbitriũ eẽ:qbus legibus daret̃:q̃ conſulis cẽſuerat.
Prodigia ergo nũciata ſub ipſa fama rebellionis terrorẽ attulerãt. Cumis ſolis orbis minui uiſus & pluit
lapideo ĩbri:& ĩ ueliterno agro terra ĩgẽtibus cauernis cõſedit:arboreſqꝫ ĩ ꝓfundũ hauſtæ:Aritiæ foꝝ:&

Prodigia Verius cõ ſanũ lau rẽtinũqꝫ legeris ſi/ ue lorenti num

circa tabernæ. Fruſinõe murus aliquot locis:& porta de cælo tacta:& ĩ palatio lapidibus pluit:id ꝓdigiũ
more patriæ nouẽdiali ſacro:cætera hoſtiis maioribus expiata:inter q̃:& iã aquaꝝ inſolita magnitudo ĩ
religionẽ uerſa:nã ita abũdauit tyberis: ut ludi Apollinares circo inũdato extra portã collinã ad ædẽ ery/
cinæ Veneris parati ſint:cæterũ ludorũ ipſo die ſerenitate ſubdita orta:põpa duci cœpta ad portã collinã:
reuocata deductaqꝫ in circũ ẽ:cũ deceſſiſſe inde aquã nũciatũ eẽt:læticiãqꝫ populo:& ludis celebritatẽ addi
dit:ſedes ſua ſolẽni ſpectaculo reddita. Claudiũ cõſulẽ ꝓfectum tãdem ab urbe inter portus:cõpſanũ lore/
tanũqꝫ atrox uis tẽpeſtatis adorta in metũ ingentẽ adduxit populonios inde cũ perueniſſet:ſtetiſſetqꝫ:ibi
dum reliquũ tẽpeſtatis exæuiret Iluam inſulã:ex Ilua Corſicã:a Corſica in Sardiniã traiecit:ibi ſupantem
inſanos mõtes multo ſæuior & ĩfeſtioribꝰ locis tẽpeſtas adorta diſiecit claſſem:multæ quaſſatæ:armamẽ
tiſqꝫ ſpoliatæ naues:q̃dã fractæ:ita uexata ac lacerata claſſis Carales tenuit:ubi dum ſubductæ reficiunt̃
naues hyems opp̃ſſit:circũactũqꝫ anni tpſ:& nullo ꝓrogãte imperiũ priuatus Titus Claudiꝰ claſſem Ro
mam reduxit. Marcus Seruilius:comitiorũ cauſa ad urbẽ reuocaret̃:dictatore dicto. Gn. Seruilio Gemi
no in prouinciã eſt ꝓfectus. Dictator magiſtrũ equitũ Eliũ Pætum dixit:ſæpe comitia indicta perfici tẽ/
peſtates ꝓhibuerũt:itaqꝫ cũ præter idus martias ueteres magiſtratus abiſſent:noui ſuffecti nõ eſſent reſpu/
blica ſine curulibus magiſtratibus erat. Lucius Manlius Torquatus Pontifex eo anno mortuus ĩ locum
cuius ſuffectus Lucius Galba ab Lucio Lucino Lucullo:& Quinto Fuluio ædili curuli:ludi Ro/
mani ter toto inſtaurati. Pecuniam ex ærario ſcribæ:uiatoreſqꝫ ædilicii clam egeſſiſſe per ĩdicem damnati
ſunt:non ſine infamia Luculli ædilis. P. Elius tubero:& Lucius Lictorius ædiles plebis uicio creati:

magiſtratu ſe abdicauerũt: qui cũ ludos ludorũꝗ cá epulũ Ioui feciſſent: & ſigna tria ex mulctaticio argẽto facta: in capitolio poſuiſſent: cereales ludos dictator: & magiſter equitum ex ſenatuſconſulto fecerunt.

Nuncius uictorie & ciuitatis lætitia

Legati ex Africa romani ſimul carthaginenſeſꝗ cũ ueniſſent Romá: ſenatus a ædem Bellonæ habitus: ubi cum Lucius Veturius Philo pugnatũ cũ Annibale eẽ ſuprema cũ carthaginenſibus pugna: finẽꝗ tandem lugubri bello impoſitũ ingẽti lætitia patrũ expoſuiſſet: adiecit Vermíná etiá Syphacis filiũ: quæ parua bene geſtæ rei acceſſio erat: deuictũ: in cõcionẽ inde ꝓdire iuſſus gaudiũꝗ id populo ĩpartire. Tum patefacta gratulatione oĩa in urbe tẽpla: ſupplicatiõeſꝗ decretæ in triduũ. Legatis carthaginẽſiũ & Philippi regis: ná ii quoꝗ uenerant: petentibus ut ſenatus ſibi dareť: reſpõſum iuſſu patrũ a dictatore ẽ cõſules nouos iis ſenatũ daturos eſſe. Comitia inde habita: creati cõſules. Gn. Cornelius Lentulus Publius Elius Pætus ꝑtores Marcus Iulius Pœnus: cui ſors urbana euenit: Marcus Valerius Flaccus Brutios: Marcus Fabius Buteo Sardiniam: Publius Elius Tubero Siciliá eſt ſortitus: tum uero de ꝓuinciis cõſulũ nihil ante placebat agi: quá legati regis: & carthaginẽſium auditi eſſent: belli finẽ alterius: principiũ alterius ꝓſpiciebant animis. Gn. Lentulus cõſul cupiditate flagrabat ꝓuinciæ Africæ: ſeu bellum foret: facilẽ uictoriá fore: ſeu iam finireť finiti tanti belli ſe cõſule gloriá petens: negare itaꝗ prius quicquá agi paſſurum: quá ſibi Africa decreta eẽt: cõcedente collega moderato uiro & prudẽti: q gloriæ eius certamẽ cũ Scipione: præterquam: quod iniquũ eſſet: ẽt impar futurũ cernebat. Qu. Minutius Thermus: & M. Attilius Glabrio tri. ple. rẽ priore anno nequicquá tẽptatá ab. T. Claudio cõſule. G. Corneliũ temptare aiebant: ex auctoritate patrũ latũ ad populũ ẽ: cuius uellent ĩperiũ in africa eſſe: oẽs. v. &. xxx. tribus. P. Scipioni id imperiũ decreuiſſe: multis cõtentionibus in ſenatu & ad populũ acta res: poſtremo eo deducta ẽ: ut ſenatui permitterent. Patres igiť iurati (ita cõuenerat) cenſuerũt: uti cõſules ꝓuincias inter ſe cõpararent: ſortirẽturue uter Italiam: uter claſſem nauiũ. l. haberet: cui claſſis obueniſſet: in Siciliá nauigaret: ſi pax cũ carthaginenſibus cõponi neqſſet: in Africá traiiceret: cõſul mari: Scipio eodẽ quo: adhuc iure imperii terra rẽ gereret: ſi cõdiciones cõuenirent pacis: tri. ple. populũ rogarẽt utrũ cõſulẽ: an ꝑtorẽ Scipionẽ iuberẽt: pacẽ dare: quẽ ſi & deportãdus exercitus uictor ex Africa eẽt: deportare: Si pacẽ per publiũ Scipionẽ dari: atꝗ ab eodẽ exercitũ deportari iuſiſſent: ne cõſul ex Sicilia in Africá traiiceret: alter cõſul: cui Italia eueniſſet: duas legiones a Seſtio prætore accipe. Publio Scipioni cũ exercitibus: quos haberet ĩ ꝓuincia Africa ꝓrogatũ ĩperium: prætori Marco Valerio Falconi duæ legiones ĩ Brutiis: qbus Gaius Liuius priore anno ꝓfuerat: decretæ Publiꝰ Eliꝰ ꝑter duas legiões ĩ Sicilia ab Gnæo Tremelio acciperet: legio una Fabio ĩ Sardiniá: q̃ Publiꝰ Lẽtulus Propraetor habuiſſet: decerniť. Marco ſeruilio prioris anni cõſuli cũ ſuis duabus itẽ legiõibus in Ethruria ꝓrogatũ iperiũ ẽ. Quod ad Hiſpanias attineret aliquot iá annos ibi Luciũ Corneliũ Lentulũ. & Luciũ Manliũ Accidinũ eẽ: ut ii cõſules cũ tribunis agerẽt: ſi eis uidereť: ut plebẽ rogarent: cui iuberẽt ĩ Hiſpania ĩperiũ eẽ: is ex duobus exercitibus uná legionẽ cõſcriberet romanos milites: & ĩ qndecim cohortes ſocios latini nominis: qbus ꝓuinciá obtineret. Veteres milites Lucius Cornelius: &. Luciꝰ Manlius ĩ Italiá deportarẽt. Cornelio cõſuli. L. nauiũ claſſis ex duabꝰ claſſibus Gnæi Octauii: q in Africa eẽt Publii Iulii: q Siciliæ orá tuebať: decreta: ut quas naues uellet: deligeret: Publius Scipio qnquagita lõgas naues haberet: quas habuiſſet: qbus ſi. Gn. Octauius: ſicut ꝓfuiſſet: præeſſe uellet. Octauio ꝓprætori in eũ annũ iperiũ eẽt: ſi Lælliũ ꝓficeret. Gn. Octauius Romá decederet: reduceretꝗ naues: qbus cõſuli uſus nõ eẽt. Et M. Fabio in Sardiniá decẽ longæ naues decretæ: & cõſules duas legiões urbanas ſcribere iuſſi: ut quattuordecim legionibus eo anno centũ nauibus longis reſpublica adminiſtrareť. Tnm delegatis Philippi & carthaginenſium actum: priores macedonas introduci placuit: quoꝝ uaria oratio fuit: partim purgantiũ: q̃ queſti erãt miſſi ad regẽ a roma legati de populatiõe ſocioꝝ: partim ultro accuſantiũ qdem & ſocios. Po. Ro. ſed multo ĩfeſtius. M. Aureliũ: quẽ ex tribꝰ ad ſe miſſis legatis delectu habito ſubſtitiſſe: & ſe bello laceſſiſſe cõtra fœdus: & ſepe cũ præfectis ſuis ſignis collatis pugnaſſe poſtulantiũ ut macedones duxꝗ eorum Sopater: qui apud Annibalẽ mercede militaſſent captiꝗ in uinculis eẽnt: ſibi reſtituerenť. Aduerſus ea. M. Furius miſſus ad id ipſum ab Aurelio ex Macedonia diſſeruit. Aureliũ relictum: ne ſocii. Po. Ro. feſſi populationibus atꝗ iniuria ad regẽ deficerent: finibus ſociorũ nõ exceſſiſſe: dediſſe opera ne impune agros eoꝝ tranſcenderẽt populatores. Sopatrũ ex purpuratis & ꝓpinquis regis eẽ: eũ cũ quattuor millibus macedonũ: & pecunia miſſum nuper in Africá eẽ Annibali carthaginenſibuſꝗ auxilio. De iis rebus interrogati macedones cũ perplexe reſponderẽt: ipſi ante reſponſum tulerunt. Bellũ quærere regẽ: & ſi pergat: ꝓpediem: inuẽturũ dupliciter ab eo fœdus uiolatũ: & qđ ſociis Po. Ro. iniurias: fecerit: bello armiſꝗ laceſſiuerit: & quod hoſtes auxiliis & pecunia iuuerit: & Publiũ Scipionẽ recte atꝗ ordine uideri feciſſe & facere: quod eos q arma cõtra Populũ Ro. ferẽtes ſunt capti hoſtiũ numero in uiuculis habeat: & Marcum Aureliũ e republica facere: gratũꝗ id ſenatui eẽ: quod ſocios Po. Ro. quãdo iure fœderis non poſſet: armis tueať. Cum hoc tũ triſti reſpõſo dimiſſis macedonibus: legati carthaginẽſes uocati: quoꝝ ætatibus dignitatibuſꝗ cõſpectis: nam longe primi ciuitatis erant: tum pro ſe qſꝗ dicere uere de pace agi. Inſignis tamẽ inter cæteros Aſdrubal erat. Hedum popnlares cognomine appellabãt: pacis ſemp auctor aduerſeꝗ factioni barchinæ: eo tum illi plus auctoritatis fuit: belli culpá in paucorũ cupiditatem a rep. transferrẽti. Qui cum uaria orone uſus eẽt: nunc purgando crimina: nunc quædam fatẽdo ne ĩpudenter certa negantibus difficilis uenia eẽt: nunc monẽdo etiam patreſconſcriptos ut rebus ſecũdis modeſte ac moderate uterentur: ſi ſe atꝗ Hannonem audiſſent carthaginenſes: & ipſi tempore uti uoluiſſent: daturos fuiſſe pacis cõdiciones: quas tunc peterent: raro ſimul hominibus bonam fortunam: bonáꝗ mentem dari. Po. Ro. eo

Gn. Corneliꝰ P. Elius con.

Prouĩcíarum ordinatio

Macedonum Poſtulata

Aſdrubalis orõ ad patres

inuictum eſſe:quod in ſecũdis rebus ſapere & cõſulere meminerit:& Hercule mirandũ fuiſſe ſi aliter face-
rent ex inſolentia:qbus noua bona fortuna ſit:impotẽtes lætitiæ inſanire. Popu. Ro. uſitata ac iá ꝓpe ob
ſoleta ex uictoria gaudia eẽ:ac plus pœne parcẽdo uictis:quá uincendo ĩperiũ auxiſſe. Cæterorũ miſerabi
lior oratio fuit cõmemorantiũ ex quãtis opibus:quo recediſſent carthaginẽſium res:nihil eis:qui modo
prope urbem terrarũ obtinuiſſent, armis ſupereſſe præter Carthaginis mœnia:iis incluſos non terra: non
mari quicquá ſui iuris cernere:urbẽ quoqꝫ ipſam:ac penates ita habituros ſi nõ in ea quoqꝫ mœnia: quo
nihil ulterius ſit:ſæuire. Po. Ro. uelit. Cum flecti miſericordia patres appareret: ſenatoꝝ unum infeſtum
perfidiæ carthaginenſium ſucclamaſſe ferunt:p quos deos fœdus acturi eẽnt:cũ eos:per quos ante ictum
eſſet:fefelliſſent. Per eoſdẽ inquit Aſdrubal:qui tá infeſti ſint fœdera uiolãtibus. Inclinatis oĩum ad pacem
animis. Gn. Lentulus cõſul:cui claſſis ꝓuincia erat. S. C. interceſſit. Tum. M. Attilius:& Quintus Minu
tius tri. ple. ad populum tulerunt:uellent iuberent ne ſenatũ decernere: ut cũ carthaginẽſibus pax fieret:&
quem eá pacem dare:queqꝫ ex Africa exercitus deportare iuberẽt:de pace uti rogaſſent oẽs tribus iuſſerũt
pacẽ dare. P. Scipionẽ eundẽ exercitũ deportare. Ex hac rogatiõe ſenatus decreuit:ut. P. Scipio ex. x. lega-
torũ ſnĩa pacẽ cum populo carthaginẽſi:qbus legibus ei uideretur:faceret. Gratias deinde Carthaginenſes
egere patrib⁹:petieruntqꝫ:ut ſibi in urbẽ introire:& colloqui cũ ciuibus ſuis liceret:q capti ĩ publica cuſto
dia eſſent:eẽ in iis partim ꝓpinquos amicoſqꝫ ſuos nobiles hoĩes:partim ad quos mandata a ꝓpinquis
haberent:qbus conuẽtis cũ rurſus peterẽt:ut ſibi:quos uellent: redimendi ex iis poteſtas fieret:iuſſi noĩa
ædere:& cũ ducentos ferme ædere:ſenatuſconſultũ factum eſt:ut legati Romani ducentos ex captiuis:

Attur. romanorũ liberalitatem ĩ carthã.

quos Carthaginenſes uellent: ad Publiũ Corneliũ Scipionẽ in Africam deportarent:nunciarẽtqꝫ ei:ut ſi
pax cõueniſſet:ſine præcio eos carthaginenſibus redderet. Fœciales cum in Africam ad fœdus faciendum
ire iuberent:ipſis poſtulantibus ſenatuſconſultũ ĩ hæc uerba factum ẽ:ut priuos lapides ſilices: priuaſqꝫ
uerbenas ſecũ ferrent:uti prætor Romanus iis imperaret:ut fœdus ferirẽt:ſibi illi prætorem ſagmina po-
ſcerent:herbæ id genus ex arce ſumptũ dari fœcialibus ſolet. Ita dimiſſi ab Romanis Carthaginenſes cum

Sagmĩa

in Africam ueniſſent ad Scipionẽ:quibus ante dictum ẽ legibus:pacẽ fecerunt:naues longas: elephantos:

Quingẽtæ Carthaginẽſium naues incenſæ

perfugas:fugitiuos:captiuorũ quattuor millia tradiderũt:inter quos. Qu. Terentius Culleo ſenator fuit.
Naues ꝓuectas in altũ incendi iuſſit:quingẽtas fuiſſe oĩs generis:quæ remis agerent:quidá tradũt:quarũ
conſpectu repente incendiũ tam lugubre fuiſſe pœnis:quá ſi tum ipſa Carthago arderet. De perfugis con
ſultũ nominis latini qui erãt:ſecuri percuſſi:Romani in crucẽ ſublati. Annis ante. xl. pax cũ Carthaginen
ſibus poſtremo facta erat. Qu. Luctatio. M. Manlio cõſulibus:bellũ initum annis poſt tribus &. xx. P.
Cornelio. T. Sempronio cõſulibus finitũ eſt ſeptĩodecimo anno. Gn. Cornelio. P. Pæto cõſulibus. Sæpe
poſtea fuerũt Scipiõem dixiſſe. T. Claudii primũ cupiditatem:deinde. Gn. Cornelii fuiſſe in mora: quo
minus id bellum exitio Carthaginis finiretur. Carthaginenſibus cũ prima collatio pecuniæ diutino bel
lo exhauſtis difficilis uideretur:mœſticiaqꝫ & fletus in curia eſſet:ridentẽ Annibalem ferunt conſpectum:

Exitus ſecũdi belli punici

cuius cũ Aſdrubal Hædus riſum increparet in publico fletu:cum ipſe lachrymarũ cauſa eẽt. Si quẽadmo-
dum oris habitus cernitur oculis:inquit:ſic & animus intus cerni potuiſſet:facile uobis appareret nõ læ-
ti:ſed prope amẽtis malis cordis hunc:quem increpatis:riſum eẽ:qui tamẽ nequaquá adeo eſt intempe-
ſtiuus quá ueſtræ iſtæ abſurdæ atqꝫ abhorrẽtes lachrymæ ſunt:tunc fleſſe decuit:cũ ademptа nobis arma:
incenſæ naues:interdictũ externis bellis:illo enim uulnere cõcidimus:nec eẽ in uos odio ueſtro cõſultum
ab romanis credatis: nulla magna ciuitas quieſcere poteſt:ſi foris hoſtem nõ habet:domi inuenit:ut præ-
ualida corpora ab externis cauſis tuta uidẽtur:ſed ſuis ipſa uiribus onerantur:tantum nimirũ ex publicis
malis ſentimus:quãtum ad priuatas res pertinet:nec in eis quicquá acrius:quá pecuniæ damnũ ſtimulat.
Itaqꝫ cum ſpolia uictoriæ Carthagini detrahantur: cũ inermẽ iam ac nudam deſtitui ĩter tot armatas gen
tes Africæ cerneretis:nemo ingemuit:nũc quia tributũ ex priuato cõferendũ eſt: tanquá in publico funere
comploratis: quam uereor:ne propediẽ ſentiatis leuiſſimo in malo uos hodie lachrimaſſe: hæc Annibal
apud Carthaginenſes. Scipio concione aduocata Maſiniſſam ad regnum paternum Cirtha oppido & cæ

Scipiõis triũphus

teris urbibus agriſqꝫ: quæ ex regno Syphacis in Popu. Roma. poteſtatẽ ueniſſent:adiectis donauit. Gn.
Octauium claſſem in Sicilia ductam. Gn. Cornelio conſuli tradere iuſſit:legatos Carthaginẽſium romá
proficiſci:ut quæ a ſe ex. x. legatorũ ſnĩa facta eſſent:ea patrũ auctoritate populiqꝫ iuſſu confirmarentur.

Pace terra mariqꝫ parta exercitu in naues impoſito ĩ Siciliam Lilybeum traiecit:inde magna parte mi-
litum in nauibus miſſa:ipſe per lætam pace non minus quam uictoria Italiam effuſis non urbibus mo-
do ad habendos honores:ſed agreſtium etiam turba obſidente uias Romam peruenit:Clariſſimoqꝫ om-
nium triũpho urbem eſt inuectus:argenti tulit in ærariũ pondo centum millia. xxiii. militibus ex præda
quadragenos æris diuiſit. Morte ſubtractus ſpectaculo magis hominum quam triumphãtis gloriæ Sy-

Primus Scipio ex uicta prouincia agnomen ẽ adeptus

phax eſt: Tybure haud ita multo ante mortuus quo ab Alba traductus fuerat cõſpecta mors tamen eius
fuit:quia publico funere eſt elatus. Hunc regem in triumpho ductum Polybius haud quaquam ſpernen-
dus auctor tradit:ſecutus Scipionem triumphantem eſt:pileo capit impoſito:Quintus Terẽtius Culleo
omniqꝫ deinde uita:ut dignum erat:libertatis auctorem coluit Africanum. Cognomen militaris prius
fauor:an popularis aura celebrauerit:an ſicut felicis Syllæ magniqꝫ Pompeii patrum memoria cœptum
ab aſſentatiõe familiari ſit:paꝝ cõpertũ habeo. Primus certe hic ĩperator noĩe uictæ a ſe gẽtis ẽ nobilitat⁹.
Extẽplo deinde huius nequaq̃ uictoria pares inſegnes imaginũ titulos claraqꝫ cognomĩa familiæ fecere.

FINIS TERTIAE DECADIS.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf